

474

A.
S. III.
III.

<36633625690019

<36633625690019

33

Bayer. Staatsbibliothek

A hebr. ¹⁸⁰~~119~~

Rabi Rossei Aegyptij

Dux seu Director dubitatum aut perplexorum, in
treis Libros diuisus, & summa accuratione Reueren
di patris Augustini Iustiniani ordinis Prædicatorii
Nebiensii Episcopi recognitus. Cuius index seu ta
bella ad calcem totius apponetur operis.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Venundatur cum Gratia & Priuilegio in
Triennium, ab Iodoco Badio Ascensio.

Recentiores hebrei Stephane præsul humanissime duos in
primis celebrant Mosseos, Aegyptium vnum, Gerunden-
sem alterum. Aegyptio pater fuit Maïmon, Gerundenfi Na-
chman: unde hunc ficto vocabulo הרמבן Haramban. i. fi-
lium Nachman: illum vero הרמבם Harambā vocat: quod ver-
bum Hebreis sonat החכם משה בן מאימון hachacham
rab Mosse ben Maïmon. i. sapiens rabī Mosse filius Maï-
mon, ut singulis literis in ficto nomine contentis, vnum
respondeat integrum verbum. & hic quidem Mosse ægy-
ptius multa suæ sapientiæ posteris reliquit monumenta. Extat namq; illius opus
quod יד יאד, hoc est manus siue quatuordecim inscribitur: magnum profecto
volumen, in quatuordecim nepe digestum libros: quibus explanat Iudæis legem, ac
bonam תלמוד talmud partem. Leguntur illius complura alia, tum in medicina, tum
in philosophia, tum in sacris literis: quæ prope omnia hætenus hebraice solum sunt
scripta. Hunc vero eiusdem librum, qui inscribitur מורה הנבכים more hane-
uochim. i. director dubitantium: iam pridem in nostrum sermonem versum con-
stat ab interprete: cui magis curæ fuit (ut illis temporibus) sententias utcunq;
exprimere, q̄ verba reddere eleganter: opus sane reconditè & minime triuialis do-
ctrinæ, in quo multa rationibus demonstrantur philosophicis: plurima adducun-
tur, q̄ mire conducunt & faciunt ad intelligentiam sacrorum librorum. Quæ res
mihi in causa fuit: ut librum in publicum emitterem: tuoq; nomini clarissimo di-
carem. Noui enim q̄ te delectet, q̄ te capiat, q̄ etiamnum tibi arrideat sacrarum
literarum lectio. Cæterum fuit auctor iste candidus, minimeq; supersticiosus: plus
certe veritati addictus q̄ neniis importunis neotericorum Iudeorum: quo factum
est ut Iudei omnes Galli (sunt, n. Iudei sicut & Christiani, Galli, Hispani, Germa-
ni, Itali, Asiani, Africani) in vnum conspirarint, librumq; incendio deuouerint:
quod sibi videretur nimium fauere Christianorum hæresi. Verum nō potuerūt
peruersæ alioqui mentis homines perficere quod cōmenti erant. Habebatur nāq;
q; liber non in Gallia tm̄, sed per totum ferme orbem in multa exemplaria pro-
pagatus. Percipies porro illū quæ sunt religionis religiose, quæ philosophica phi-
losophice, quæ Talmudica talmudice: ac demū quæ sunt diuina diuine tractare.
Tu vero pater venerande munusculum hoc, eo animo accipe: quo omnia soles, q̄
ad diuinas literas & Christianam pietatem attinent: futurum semper insigne in-
diciū meū erga te obseruantē. Vale, Parrhisii Calendis Martiis, M.D.XX.

INCIPIT LIBER RABI MOYSI AEGYPTII QVI DICITUR Dux Neutorum seu dubiorum: hoc est director dubitantium: ad discipulum amicum.

Præfatio.

DIXIT Rabi Moyses Aegyptius in apertione libri sui: ppitius sit tibi deus inclyte discipule. Ecce ex quo sedisti corā me, cū venisses de finibus terræ, ita vt addisceres sub me / anima tua preciosa fuit in oculis meis propter vehemens desiderium tuum in acquirendo sapientiam: & etiam propter illud quod vidi in carminibus tuis de vehementia desiderii tui in speculatione scientiarum. Hoc autē fuit ex quo peruenerunt ad me literæ tuæ & aggregationes elegantium verborum tuorum ab Alexandria priusq̃ expertus essem intellectum tuum. Et dixi in corde meo: fortassis amor illius erga sapientiam maior est q̃ apprehensio intellectus ipsius. Cum vero studuisti coram me: laborans in iis quæ didicisti ante me de scientia firmamenti cum iis quæ

prius didiceras de scientiis mathematicis, sine quibus non potest comprehendī scientia prædicta: quoniā exigitur vt ista sint quasi stramenta: Augmentatus est amor meus erga te ppter bonitatem scientiæ tuæ & propter bonitatem ingenii tui. Tunc autem vidi vehementiam desiderii tui ad sciētias disciplinales: & idcirco permisi vt exerceres animā tuam in illis scdm q̃ percepi de intellectu tuo perfecto. Cum etiam didicisti sub me de arte dialectica: quia didicisti adhæsit anima mea tibi, & vidi te idoneū cui reuelarem secreta philosophiæ: vt intelligas in ipsis quæ perfectos in eis oportet considerare. Tunc autē coepi tibi dare capita verborum: & innuere summam quædam / & vidi te quærentē diligenter a me vt adicerem illis alia: & inductus fui vt exponerem tibi verba spiritualium rationum: & vt facerem te scire in illis mentem loquentium, & vtrū super illis inducta fuerit demonstratio an non: & vt etiam facerem te scire cuius efficacitæ sint: & cognoui q̃ didiceras parum aliquid ab aliis: tu tamen labore nimio confectus es ex dubitatione tua magna: & anima tua p̃ciola querebat a te vt inueniret verba voluntatis. Ego vero repellēbā te præcipiens vt addisceres scdm ordinē quæ addiscenda erāt. Erat autē intentio mea vt stares super veritate scdm vias suas: & nō apphenderes eam scdm accidens. Nec cessauī dū fuisti in societate mea a rememoratione versus scripturę: vel a verbis sapientū quæ percuterent te super ratione mirabili: quin exponerē tibi. Cū vero creator diuisit nos: & posuisti faciem tuā ad finem voluntatis tuę, dies societatis tuę suscitauerunt in me cogitationem quietā, & manus recessus tui mouit me ad cōponendum librū istum, quem exposui tibi & similibus tui, qui sunt valde pauci. Distinxi autē illū capitulis non ordinatis: & quodcūq̃ illorū fuerit subscriptū perueniet ad te primo in loco in quo fueris, & pax tibi in nomine dei mundi.

Inuocatio Authoris.

NOtam fac mihi viam per quā ambulem: quia ad te leuo animam meam. Ad vos viri clamo, & vox mea ad filios hominum: inclina aurem tuam, & audī verba sapiētum & cor tuum pones in sapientia mea.

Proemium Authoris.

SCIūs libri prima intentio est explanare diuersitates nominum quæ inueniuntur in libris prophetarum / quorum quædam sunt æquiuoca, & intelligunt ea insipientes pro quibusdam eorum de quibus dicitur nomen æquiuocum illud. Quædā sunt transumptiua: & intelligunt ea simpliciter pro eo vnde transsumuntur. Quædam sunt ambigua & creduntur dicta scdm conuenientiam rei nec sunt vera, & quandoq̃ creduntur æquiuoca. Et non est intentio mea in hoc libro docere cōmunia ipsarum gentes: nec illos qui incipiunt in speculatione sapientiæ, nec illos qui non sunt speculati nisi in doctrina legis solummodo: quoniam intentio huius libri totius est, vt intelligatur lex per viam veritatis. Intentio autem huius libri est expergefacerē mentem viri iusti in cuius animam intrauit credulitas legis nostrę: & col ligata est in intellectu ipsius: & est perfectus in fide sua, & in moribus suis: & speculatus est in sapientia philosophica, & intellexit rationes ipsius, & traxit eum intellectus humanus vt faceret ipsum esse in gradu suo: sed impediunt ipsum acquirere gradum illum plana legis: & q̃ nō potest intelligere vel scire de diuersitatibus eorum nominum æquiuocorū vel transumptorū

Nominum
quædā sunt
æquoca: q̃
dam trans
sumptiua:
quædā am
bigua.
Quæ est in
tentio hui
ius libri.

plani legis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

vel ambiguum: & remansit in magna ambiguitate & corde dubio: & ignorat, vtrum sequatur intellectum suum habito post tergum quod intellexit de nominibus illis. Et opinabitur tunc quod destruit fundamenta legis, & quod remaneat in eo quod intellexit de nominibus illis, & non sequatur intellectum suum: & tunc habebit suspectum intellectum suum, & declinabit ab eo, & cognoscet in omnibus iis quod firmatum est super ipso damnum & corruptio in lege sua & fide. Et remanebit in ipsis cogitationibus vagis cum teneritudine cordis: & anxietate animi, & non recedet ab infirmitate animi & cogitationibus vagis. Commemoratur etiam in hoc libro modum secundum: qui est ad exponendum similitudines nimis occultas, quae sunt in libris prophetarum. & non dicitur manifeste quod sunt similitudines: sed credit insipiens attonitus quod sunt secundum suum planum, & quod non est in eis ratio latens. & cum applicuerit mentem illis intelligens per viam veritatis, & intellexerit eas secundum suum planum: renouabitur in eo simul magna dubitatio. Sed quando exposuerimus illam similitudinem, vel expergefecerimus illum ad intelligendum quod est similitudo, erit ei ostensor rectitudinis, & euadet de illa titubatione. & ideo vocavi nomen istius libri Ductorem Neutorum vel dubiorum. Et non dico quod liber iste aufert omnem dubietatem de corde intelligentis ipsum: sed dico quod tollit plures & maiores dubitationes. Et non querat a me intelligens & causa non minis, nec expectet quando mentionem fecerimus de aliqua ratione quod perficiamus ipsam: vel quando inceperimus explanare aliquam similitudinem, quod perueniamus ad finem eius quod dicitur in similitudine, quoniam illud non conuenit intelligenti, ut faciat hoc lingua sua: nec cogitet de hoc nedum ut ponat in libro qui sit signum ad sagittam stulti qui se reputat sapientem: & sagittabit eum sagittis stultitiae suae. Iam autem exposuimus in aggregatione librorum nostrorum in Talmud de consequentia rationis huiusmodi: & innuimus super multis diuersitatibus, & mentionem fecimus in ipsis libris quod opus de Beresith est scientia naturalis, & opus de Mercana est sapientia specialis. Et exposuimus quod dixerunt, quod non debent instruere in Mercana nec vnum solum nisi sit sapiens, & intelligens ex sensu suo. & tunc dabit ei initia rationum: & ideo non quare mea nisi initia rationum: & tamen illa initia non sunt ordinata in libro isto, nec vnum post aliud: sed sunt dispersa, & immutata modis aliis ab eo quod est nostrae voluntatis exponere. Quoniam intentio mea est, ut veritates quae ibi sunt aliquando manifestentur: & aliquando occultentur, ut non remaneat aliquid quod stet contra rationem specialem, quia nihil potest esse quod constet contra ipsam, & ideo fuerunt veritates quae sunt separate in comprehensione creatoris, occultae communitati gentium sicut dicit David. Secretum domini timentibus eum. Scias etiam quod naturalia similiter non possunt exponi ab homine expositione perfecta, nec potest homo facere, ut sciantur pars principiorum suorum sicut sunt. & tu scis quod dixerunt sapientes, & non in opere de Beresith in duobus. Et si poneret homo omnes illas rationes, esset expositor. & ideo fuerunt dictae illae rationes in libris prophetiae in parabolis. & loquuti sunt in eis sapientes in parabolis & similitudinibus, ut ambulent in eis per viam librorum sanctitatis: quoniam est inter illas, & sapientiam specialem coniunctio firma & colligatio fortis, & etiam sunt secreta secretorum sapientiae specialis. Nec ascendat in cor tuum quod illa magna secreta sint a nobis scita usque ad finem suum. Sed aliquando apparet veritas donec credimus quod sit dies, & postea abscondunt ipsam potentiae nostrae & consuetudines quousque reuertimur in obscuritatem & tenebram, iuxta quod fuimus in ipsa prius. Et idcirco sumus nos sicut ille cui apparet coruscatio vna post aliam interpolata: dum ipse est in obscura nocte, & est aliquis cui apparet coruscatio vna post aliam ita quod credit quod est continue in clara luce quae non recedit, & apparet oculis eius quod nox sit dies. & iste fuit gradus eximii prophetarum cui dictum fuit: Et tu sta hic mecum. & de eo dictum fuit quod splendida facta fuit facies eius. Est etiam aliquis ex eis cui apparet coruscatio semel tantum in nocte, & ille est gradus illorum de quibus dictum est. Prophetauerunt, & non addiderunt. & ex eis est cui continget quod inter vnam coruscationem, & aliam erit tempus longum vel breue. Et ex eis est cuius gradus non est adeo altus quod eius tenebra non illuminetur per coruscationem: sed per aliquod corpus clarum, & lymphidum: sicut lapides qui illuminant in noctis obscuro, & tamen illa lux modica quae splendet super ipsum non est continua: sed apparet semel, & post later: sicut splendor gladii qui versatur vi brando. Secundum autem gradus istos variantur gradus hominum perfectorum: sed de illis qui non viderunt lucem, & qui semper in tenebris ambulant, dictum est. Nescierunt neque intellexerunt, qui in tenebris ambulant. & abscondetur ab oculis eorum veritas vniuersaliter quis sit multum clara sicut dictum est quomodo non viderunt: lux clara est in celis. & isti sunt gens populorum terrae: & non est rememoratio illis in hoc libro. Et scias quod si velit aliquis perfectorum secundum perfectionem sui

*non dicitur
No facit
pessum
Lips
Lips in corde
Lips, sed recte.*

*et in h. libro mo
et secundum*

*bonum coram vobis
et immixtus
et in h. libro
et spiritualis*

No e rmd.

*et in h. libro
et*

spiritualis

*Nota de
modis quibus
appareret veritas.
et in h. libro
et veritatis*

*et in h. libro
et*

opinabitur

ipsum

similiter

*vel vnam
dubitationem*

usq

et

Mercana.

insunt

*explicat.
debere sic
decem*

spirituali

*2 prophetas
essaverunt*

inventum

*unus
quod modo*

gradus explicare rationem aliquā de eo qđ intellexit de secretis istis, & explanare illa ore suo vel lingua calami sui, nō poterit, & licet metiatur qđ comprehendit, deficiet in exponēdo illud ex positione cōpleta scđm ordinem: sicut poterit facere in aliis scientiis ille qui scit viam doctrinā illarum: sed cōtinget ei in docendo aliū sicut cōtingit ei in addiscendo. Qđ est dicere: quoniā ratio incipit apparere, & postea occultatur: quoniā natura huius rei in magno & in paruo sic se habet. Et ideo qñ voluit omnis sapiens excelsus & spūalis persecutor veritatis docere aliquid de huiusmodi, nō fuit locutus nisi in parabolis & in enigmatib⁹. & in hoc multiplicatē sunt parabole seu similitudines, & posuerūt eas varias in suis generib⁹ & specieb⁹, & occultauerūt in multitudine illarū similitudinū illud qđ debebat intelligi de enigmatibus illis in principio illius similitudinis: vel in medio, vel in fine: ex quo nō inueniebant similitudinē quæ cōueniret rationi illi a principio vsq; ad finē. Et fuit posita illa ratio qua intendebāt docere aliquē quīs esset vna in se dispersa & diuisa in multis similitudinibus distantib⁹ abinuicē. Procefferunt etiā profundius in hoc dantes vnā & eandem rem p similitudinē rebus variis: vt principium similitudinis colligatur vno modo, & finis alio modo. Potest etiā contingere qđ totū erit similitudo ad duas res sibi propinquas in specie illius scientiæ: donec oīs qui voluerit docere sine similitudinib⁹, erunt verba obscuriora & magis profunda q̄ si essent dicta mediantibus similitudinibus: quasi sapientes & intelligētes trahentur post istā rationē cum volūtate spūali, sicut trahūt eos suæ diuersitates naturales. Nonne vides qñ creator benedictus voluit perficere mores nostros & ornare modos cōscientiæ nostrę pceptis suis quę sunt mādāta ad faciendū, & nō firmanē: nisi post opinionones intelligibiles! Initium suum est, vt intelligat pceptum dei scđm possibilitatē suam. Et etiā non firmat nisi cū scientia spūali: quę scientia spiritalis nō apprehēditur nisi post sciām naturalem, quoniā sciā naturalis posterior est sapientia spūali: sed est prior ea, ordine doctrinæ. sicut patet studentib⁹ in hoc. Et ideo creator posuit apertionē legis nostrę in ratione operis de Beresit qđ est scientia naturalis sicut pexposuimus: ppter hoc difficultatē etiā magnitudinis rationis: & ppter breuitatē potentię nostrę in cōprehendēdo magnitudinē rōnum scđm qđ sunt vel fuerūt verba creatoris nobiscū in ipsis rationibus occultis q̄ fecit, necessaria sapiētia spūalis de necessitate ad loquendū nobiscū in illis parabolis: & verbis multis occultis sicut dixerūt sapientes ad annunciandū fortitudinē operis de Beresit carni & sanguini nō pōt esse. Iccirco cōclufit scriptura dicēs. In principio creauit deus cēlum & terrā, & iam innuerūt tibi vt scires qđ illę rationes memoratę sunt clausę. Tu autē scis qđ Salomon dixit. Alta profunditas: quis inueniet eā? & fuit posita tota illa ratio in nominibus æquiuocis, vt intelligat ea vniuersitas populi terrę vno modo scđm breuitatē scientiæ suę: & debilitatē sui intellectus: & intelligat ea vir perfect⁹ alio modo. Etiam proposuimus in expositione de mysna exponere mirabiles rationes in libro prophetiæ: & in hoc libro colligationis rationū cum intellectu. Et cū proposuimus in libro illo exponere oēs dubitationes enigmatū: quorū plana multū sunt a veritate remota: & deuiantia rationi intellectus: & oīa sunt similitudines. Et cum voluimus elapsis iam multis annis cōponere illos libros, & composuimus de illis parū: non fuit mihi visum conueniens qđ incepti exponere per viam illā: quoniā visum est mihi qđ si vellē procedere per viā similitudinis & occultationis in eo qđ oportebat occultare, nō exirem⁹ de viā primā: & nihil nouū faceremus, & mutarem⁹ singulare pro singulari vnius speciei. Qđ si exposuerim⁹ quō oportet exponere, istud etiā nō expedit: vt reueletur gēti. Nec etiā nostrę voluntatis est exponere species enigmatū, & plana prophetię genti. Vidimus etiā qđ si aligs insipiens de populo: de iis qui legunt in Talmud, intēderit in enigmata, nihil ex eis erit ei difficile, nec multū remotū: q̄tum ad ipsum: quoniā apud insipientem & stolidū & vacuū a sapientia naturæ factorū non est remotū ab eo qđ sunt quæ impossibile est esse. Qđ si intenderit in illa vir perfect⁹ & sapiens, nō effugiet alterum duorū, vel vt intelligat ea scđm suum planū: & tunc habebit suspectum illū qui dixit: & destruet consiliū eius: & non erit in omnibus istis qđ destruat fidei fundamenta, vel dicet qđ sunt ibi rationes occultæ, & per hoc euadet: nec habebit illū suspectū qui dixit: siue appareat ei occultatio illius rei siue lateat eum. Ad hęc autē explanabūtur in hoc libro diuersitates prophetię & dispositiones suorum graduum & expositio similitudinum illorū librorum per vnā de viis explanationis. Et propter ista volui aggregare illos duos libros scđm qđ erāt incepti, & posui in alo meo facere mentionem de fundamentis sciētiarum, & opinionum cōmunia memorari breuib⁹ verbis: & in parte reuelare qđ est propinquum expositioni scđm qđ fecimus mentionē in aggregatione de Talmud, qui vocat Deuteronomi⁹. Sed verba mea in hoc libro sunt sicut illius qđ pfundauit in

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

† Al's pro-
phetica.

scientia † philosophica sicut pdixi: & scit scientias veras, & credit verba legis, & dubitat in suis rationibus: quia fecerunt ipsum errare ambigua nomina, & similitudines. Et inducimus in hoc libro capitula: in quibus non ponetur nomen æquiuocum: sed erit capitulum stramentum alterius capituli, vel erit illud capitulum innuens aliquem modum nominum æquiuocorum, quia nolle dicere palam nomen illud in illo loco, vel erit capitulum demonstrans aliquam similitudinem, vel innuens aliquam de rationibus: ut faciat scire quod est similitudo, vel erit capitulum coadunans rationes mirabiles: in quo credunt addiscentes contrarium veritatis propter nominum æquiuocationem: Vel quia similitudo est fabricata super viam rei assimilata in ea, vel quia res assimilata in ea est fabricata super viam similitudinis. Et postquam induxi similitudines istas, præmittam quoddam antecedens: & est istud

Clavis sci-
entiae ppheta-
rum.

Scies & intelliges quia clavis scientiarum omnium quæ dicta sunt a prophetis & veritatis eorum est in intelligentia compositionis similitudinum & rationum ipsarum, & expositionis verborum eorum sicut scis: quia scriptura dicit, In manibus prophetarum assimilatus sum. Et scis quia dictum est, vaticinare vaticinium, & loquere parabolam. Et scis quoniam ex quo prophetae vsi sunt multum loqui in

Exemplum
qualiter Sa-
lomon per-
uenit ad se-
creta legis.

similitudinibus, dixit ppheta, Nonne assimilator similitudinum est? Sic etiam scis cum incepit Salomon & dixit ad intelligendam parabolam, & Salomon in verba sapientum & ænigmata eorum, & dixerunt sapientes: cui assimilabatur verba legis antequam veniret Salomon? Puteo cuius aqua sunt profundæ & frigida, & non poterat homo bibere de illis. Sed quid fecit quidam subtilis? Coniunxit funem funi, & lineam lineæ & hausit. Sic processit Salomon de similitudine ad similitudinem, & de parabola in parabolam, donec stetit super secretis legis. ista sunt verba eorum.

Probatio p
exemplum cā
dele quod si
militudo
cōfert ad in-
tellectum se-
cretorum.

Ego vero non intelligo quod ascendat in cor alicuius perfecti secundum intellectum: quod ad verba legis, in quibus innuitur aliquid, intelligenda fecerunt instrumenta & machinas ratione similitudinum: quæ sunt præcepta de tabernaculis: & palma: & in quatuor custodibus in lege scriptis: sed intentio fuit sine dubio facere intelligi profunditatem. sic etiam dixerunt doctores nostri. Aliquis amisit aurum vel lapidem preciosum in domo sua, & accendit candelam vnius denarii, & inuenit gemam. & similiter ipsa similitudo nihil est, & per manum similitudinis intelligis secreta legis. & etiam sunt ista verba eorum. Appone cor tuum quod palam exposuerunt, quod legis arcana sunt lapis preciosus, & quod planum omnis similitudinis nihil est. Et vide quomodo assimilauerunt clausuram rationis assimilata, quasi ceciderit gema in domo eius: & domus est nimis obscura. Et constat quod gema ibi est: sed non videt eam nec scit locum eius, & idem est ac si dixisset de potestate eius ex quo nihil utilitatis habet in ea, donec accendit candelam: quod est ostensio intellectus rationis similitudinis. Dixit sapiens Salomon, Mala aurea cum sculpturis vel picturis argenteis verbum prolatum in ratione sua. Appone cor tuum ad audiendum expositionem huius rationis quam dixit. Scripturæ vel sculpturæ sunt cælaturæ reticulate scilicet, in quibus sunt loca cauata cælaturis, sculptilibus, sicut opus aurificum. Et ipse dicit quod sicut est similitudo malorum aureorum cum picturis argenteis quorum cælaturæ sunt nimis subtiles: ita est verbum quod dicitur duobus modis. Et scias & intelligas quod suavis sit ista similitudo, nam ipse dicit quod omnis parabola habet duas facies, scilicet modum apertum, & modum occultum, & necesse est ut forinsecus sit pulchrum ut demonstrat incipienti super eo quod est intrinsecum: sicut malum aureum quod est opertum reti: in quo sunt cælaturæ argentei subtiles: & cum videretur a remotis vel visione sine intellectu, ascendit in cor quod est argenteum malum: & cum intuitus fuerit diligenter homo acuti visus, demonstrabitur ei quod intus latet: & sciet quod est aurum. Ita se habent similitudines prophetiarum: extrinseca earum sunt sapientia utilis in multis: quorum vnum est ornatus officiorum societatis humanæ: sicut apparet in planis libri parabolarum & aliorum similium. & interiora eorum sunt sapientiæ in scientia veritatis. Et scias quod similitudines prophetiarum sunt duobus modis. Sunt etenim quædam similitudines in quibus quodlibet verbum demonstrat aliquid super aliquo separatim. Secundus autem modus est quod erit vniuersa similitudo demonstratiua rei assimilata in ipsa, erunt tamen multa verba in ipsa similitudine: quorum nullum adiciet aliquid in ipsa re assimilata: sed posita sunt ad ornatum similitudinis, & ad adorationem eiusdem vel ad profundationem occultationis rei assimilata: ut sit verbum ducatum præbens secundum ordinem iuxta quem convenit plano illius similitudinis. Et adhibe mentem huic rationi. Exemplum primæ speciei similitudinum prophetiarum est illud quod scriptum est, Vidit somnum, & ecce scala posita in terra: & in hoc quod dixit scala, significat quiddam: & in eo quod dixit posita in terra, significat secundum, & in eo quod dixit cacumen eius tangebatur celos, significat tertium. Et ecce angeli domini, significat quartum, ascendentes, significat quintum, & descendentes significat sextum, & ecce dominus stans super ipsam, significat septimum. Et ecce omnia verba posita in hac similitudine, si

Genesis.

gnificant aliquid p̄ter vniuersum rei assimilatē in ea. Exemplū vero scđe speciei similitudinum prophetia est illud qđ dixit Salomon. De fenestra domus mee p̄ cancellos prospexi: & video paruulos, & cōsidero iuuenē vecordem qui transit per plateas in obscuro: ad uesperascente die: & ecce mulier occurrit illi nunc foris/nūc in plateis/apprehēsumq; deosculabatur iuuenē dicēs. Vitas timas pro salute tua deuoui. Idcirco egressa sum in occursum tuū, & intellect⁹ istorū versuū est: vt caueant sibi homines ne sequātur vitia corporalia, & assimilauit quē est causa omniū corporaliū desideriorū mulieri meretrici virū habenti: & super hac similitudine fabricatus est liber suū. Ad hęc etiam exponemus in capitulis huius libri profundā sapientiā ipsius in eo qđ assimilauit materiam corporālē mulieri meretrici virū habenti. Et exponemus qualiter finiuit librum suū in laude mulieris nō meretricis: sed dantis operā, & intendētis in apparatu eorū qđ sunt necessaria domui suæ & viro suo. Et oīa ista sunt impedimenta quē phibent hominē acquirere postremā perfectionē, quē est scire creatorem suū. Similiter etiā oēs mores peruersi & prauī qui sunt in hoīe nō sunt in eo: nisi ex parte materie corporalis solū modo, sicut explanabitur in hoc libro. Et illud est qđ intelligit̄ i vniuerso de similitudine/seu parabola supradicta: hoc est dicere, qđ trahatur homo post suam concupiscentiā corporalem solūmodo: qđ est materia corporis. qm̄ materia propinqua hominū: eadem est materia p̄pinqua vniuersitatis aīaliū. Postqđ autē ista explanauī & reuelauī tibi secretū p̄dictæ similitudinis, nō quēras a me quid est dicere, Vitas timas p̄ salute deuoui, & quid significat, Lectulū meū strauī tapetibus. Et quid est qđ adiecit i hac similitudine qđ dicit̄ Nō est vir i domo sua: & alia etiā istis similia. quoniā oīa sunt colligamentum verborū super plano similitudinis. Ista etenim verba qđ dixit Salomon, sunt verba fornicatorū. Intellige bene verbū istud qđ est principalitas magna & fortis in eo qđ explanare ppono. Et cū videris in aliquo capitulorū huius libri, qđ expono aliquā de similitudinib⁹, & cum inuero tibi super secreta vniuersitatis assimilatē rei qđ est, nō quēras a me singularia rōnum qđ ponuntur i ipsa similitudine, & nō labores inuenire in ipsis rōnem qđ pertineat ad rem assimilata in eis. qm̄ istud deducet te ad alteram duarū viarū: vel enim repellet te ab intellectu rationis similitudinis intelligēdæ, vel deducet te in labores cogitādī opiniones, quē nō habent radicem. & illa nō fuerunt scripta, vt mediteris in illis illas opiniones. & accedet tibi grādis labor in verbis vanis, & sine fructu. & tñ laborāt in illis, & cōponunt libros multi hominū nostrī tēporis: quia omnes illi desiderāt inuenire rōnes & opiniones in dictis quas scriptor nō intēdebat dicere: sed intētio tua sit in maiori parte similitudinū intelligere vniuersum similitudinis qđ fuit i intētiōe dicētis vt faceret scire. Sufficit autē tibi in parte rerū huiusmodi, vt intelligas ex verbis meis cum loquor tibi, qđ talis ratio est similitudo: licet nihil amplius explanem. Nam qm̄ intellexeris qđ est similitudo, intelliges statim cuius est similitudo: & dictum nostrū in dicendo tibi qđ est similitudo, erit sicut qui aufert qđ est ante faciem: qđ separat inter videntem & rem visam. Et hoc est signum firmamenti & cōmendatiōis huius libri: cum volueris consequi quicqđ est cōmunicatum in eo: donec non cadat verbum de verbis eius. Pone super cor tuum capitula ipsius, vnam partem super alterā: & nō sit intentio tua in capitulo, vt intelligas totam rōnem eius tantū: sed vt scias quodlibet verbum qđ habetur in cōmuni rōnis ipsius, licet nō sit de ratione capituli: quoniam verba mea in hoc libro nō fuerunt casu: sed cum magna inquisitione & disputatione, & cum cautela ab erroribus cum expositione occulta. & nihil est ibi dictum extra locum suum, nisi vt exponatur i loco suo. & non multiplices disputationem super ipso cum opinionibus tuis, quia non prodesse animæ tuæ: sed opus est tibi scire qđ est necessarium vt sciatur: & intende in hoc semper. Quia tunc explanabit tibi maiorem partem dubitationum quæ sunt in lege, & in quibus errat omnis intellectus intendētis in ea. Ego autem adiuro in eo qui est benedictus omnē qui legerit in hoc libro: vt non exponat alii vel vnum verbum nisi qđ est explanatum in verbis illius legis qui me promouit, qui est de sapiētissimis nostræ legis, quorum sunt nomina scita: sed non doceat alium extra se, ad docēdum & reuelandū qđ null⁹ alius doctorum nostrorum dixit p̄ter me, & nō festinet cōtradicare verbis meis, quia poterit contingere qđ intelliget in illis contrariū eius qđ fuit in mente mea, & nocebit mihi pro bono qđ ei feci, & reddet mala pro bonis. Sed intendat in eo ad cuiuscūq; manus deuenerit, & si inuenierit in eo illud qđ vult de dubitationibus, vel in vno verbo det gratias deo: & sufficiat ei qđ intellexit. Qđ si nihil vtilitatis inuenierit in eo, reputet ac si non esset compositus. Si vero viderit in eo damnum aliquod scđm suū intellectum, excogitet aliquā bonam opinionem, & iudicet in bonam partē: & tamē cū opinione remota scđm qđ est debitum sup vniuersitatem gētis nostræ

Proverbiorum .vii.

Et in suo muni
p matiam.

Non e sum.

Attende No i
vtrum ve tot-9
rum sit. spm r
et pr
cor de
p de m

Bene consili

alind

intendat

superstib

Bn moner

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

nedum super sapientibus nostris & sustentatoribus nostrae legis, qui laborant ut promoueant nos in veritate secundum apprehensionem sui intellectus. Et scio quod omnis ille qui incipit addiscere ab hominibus imperfecte speculationis inueniet utilitatem aliquam in capitulis huius libri: perfectus vero inter homines & observator legis & dubius in rationibus suis sicut praedixi nanciscetur utilitatem in omnibus capitulis huius libri: & erunt suauia gustui eius & placita auribus illius. Vacui autem a scientiis quorum cerebrum plenum est opinionibus vanis, & rationibus falsis quas opinantur esse veras scientias: & quod ipsi sunt magistri speculationis: & tamen non habent partem in sapientia: nec in eo quod debet vocari sapientia: scio vere quoniam tales fugient & ridebunt de multis capitulis huius libri: & graue erit eis: quia non scient rationes eius: etiam quia reuelabitur in eis falsitas fraudis eorum. Et argentum quod est in manibus eorum quod est scoria, est thesaurus eorum, & diuitiae reseruae in tempore necessitatis: Creator autem scit quia multum timui componere verba ista quae volo constringere in hoc libro: quoniam sunt verba occulta, & nullus fuit liber compositus in illis in gente ista a longo tempore captiuitatis in qua sumus. Et quomodo audebit cor nostrum innouare huiusmodi innouationem, & componere librum in eo: sed innixus fui super duobus antecedentibus. quorum unum est: quod dixerunt sapientes in eo quod est simile huic rationi tempus facie di domino. Secundum est quod dixerunt, omnia opera tua sunt secundum tuam conscientiam ad seruitium dei. & super his duobus sustentatus fui in eo quod composui in parte capitulorum huius libri. Et vniuersaliter dico quod ego sum homo cuius cogitationum portae sunt clausae, & passus voluntatis eius coangustantur, & non inuenit consilium ut reuelaret veritatem, quae probata est non eo pacto: ut prohibet illud. & non curabo si me culpauerit multitudo gentis stultorum. Et erit intentio nostra, ut euadat ille bonus homo ab eo in quo dubitat, & docebo illum: ut recedat a sua dubitatione. donec sit perfectus. & inueniat requiem vel antecedens propositum. Scias quod causae destructionis vel contrarietatis quae inueniuntur in aliquo librorum, vel in aliqua aggregationum sunt. vii. Quarum prima est: cum compositor componit verba diuersorum hominum habentium contrarias opiniones, & non nominat illos quorum opiniones sunt: nec appropriat quodlibet verbum dicenti illud: inueniet in libro illo quasi destructio vel contrarietas vnius rationis ad alteram: quoniam vna illarum distinctionum est opinio vnius & altera alterius. Secunda causa est: cum compositor libri fuerit primo in vna opinione, & postea mutabitur in aliam: & verba eius tam prima quam secunda sunt scripta. Tertia causa est: cum non omnia verba libri fuerint secundum planum: sed partim secundum planum: partim secundum parabolam, & habebit rationem occultam: vel erunt duae distinctiones: quarum vna destruit alteram in apto similitudinis. Et cum intellectus fuerint secundum suum planum, vna destruet reliquam: vel vna erit diuisa ab alia. Quarta causa est cum fuerit conditio quae non reueletur in loco suo propter aliquam necessitatem: vel quod sunt duae rationes fundatrices variae, & neutra earum explanatur in loco suo: & videtur quod sit destructio vel contrarietas in verbo, & non est. Causa quinta est, necessitas addiscendi cuius expositio est cum fuerit profunda ratio ad intelligendum difficilis discipulis, & necessitas coegerit ut fiat de eo mentio vel quod praemittatur: & inueniat aliam rationem ad intelligendum facilem. Et ideo necesse est ut praemittatur ratio levis quoniam semper incipiendum est a leuioribus. Et erit necessarium doctori ponere oculum suum in doctrina primae rationis secundum quod possibile fuerit cum speculatione grandi: & vult disputare veritatem rationis: sed omittit intellectum auditoris, donec intelligat quod necesse est ut faciat ipsum intelligere, & postea reuertetur ut disputet illam profundam rationem: & explanabitur super veritate sua in loco sibi conuenienti. Sexta causa est, cum fuerit destructio latens: & non apparet, nisi post multa antecedentia praemissa. Et quicquid indiget multis antecedentibus in expositione non est magis occultum, & cum istud acciderit compositor sapienti opinatur quod inter duas primas distinctiones non est contrarietas, & cum utraque duarum distinctionum fuerit sumpta, & adiunctum fuerit ei verum antecedens, inde proueniet conclusio secundum quod debet sequi ex eis, & peruenietur post multa cohaerentia ad contrarietatem inter duas ultimas conclusiones: vel erit varietas inter illa duo. Et simile huius accidit sapientibus compositoribus, vel quod sint duae primae distinctiones contrariae manifeste: sed sapiens compositor oblitus est primae distinctionis in scribendo secundam in alio loco libri: & hoc est defectus magnus, nec est conueniens ut ponatur in numero eorum quorum verba debent intelligi. Idem erit cum utraque distinctionum fuerit sumpta, & coniecta fuerit propositio vera: proueniet conclusio, secundum quod conuenit de necessitate. Et similiter fiet in qualibet conclusione cum adiuncta fuerit ei assumptio: & proueniet inde conclusio secunda secundum quod conuenit. Causa septima est cum necesse est sapienti loqui in rationibus nimis profundis: quarum partem conueniens est occultare & parte explicare, & necessitas compellit secundum vnam rationem: ut ordinet verbum in ea

Septem sunt
causae de-
structionis
alicuius eo-
rum quae in-
ueniuntur
in aliquo li-
bro.

inueniunt
inueniuntur

inueniuntur

inueniuntur

inueniuntur

propositum
conueniens

difficilis
inueniuntur

dictio
variata

difficilis

clarum
crassum

conueniens

quod
sunt

conueniens

secundū mensurā vni⁹ antecedentis: & necessitas cōpellit in secundo loco vt ordinetur in eo
 verbum sup mensuram antecedentis destructiui primi antecedentis: & necesse est cōpositori vt
 gens nō intelligat locū cōtrarietatis quæ est inter duas rōnes: sed pvidebit caute artificialiter
 vt celeretur istud omnibus modis. Cōtrarietas autē quæ inuenitur in Misna: & in verbis sapien
 tum est secundum primam causam: Contrarietates autem & varietates quæ sunt in Talmud:
 sunt secundū primā & secundā causam. Diuersitates de Talmud & parabolarū deuittauit trāf
 lator: quia non sunt necessariae in hoc loco. Reuertamur ad rationem libri. Sed contrarietas &
 diuersitas inuenitur in superficie rationum, in quibusdam locis librorum prophetiæ secundū
 tertiam & quartam causam. Et propter hunc modū fuit intentio huius antecedentis qđ pmissi
 mus. Iam scis multitudinem verborum sapientum dicentiū: quædam scriptura dicit sic. Et dī
 xerunt plana contrarietatis: & postea exposuerunt qđ aliquid diminutū est de ratione vel qđ va
 riatum est fundamentū: sicut dixerūt Abiāloni, Nō sufficit tibi qđ verba tua cōtradīcunt vera
 bis patris tui: donec ipsa se adinuicem destruant. Et similia istis sunt verba sapiētū. Non est autē
 nostræ intentiōis nisi vt innuamus sup versib⁹ in quorū planis est cōtradictio in sciētis & opia
 tionib⁹: & ad hæc explanabit pars istarū rationū in parte capitulorū hui⁹ libri, qm̄ ista ratio est
 de arcanis legis. Qđ si quæsieris vtrū inueniatur in libris Prophetiæ cōtra dictio: est secundum
 septimam causam. Et est locus speculationis & inquisitionis: & necesse est vt nō iudicet super
 illo p̄cise casualiter. Sed varietas quæ inuenit in libris prophetiæ visa est scđm quintā causam.
 Cōtradictio vero qđ inuenit in pluribus cōpositorū & expositorū, p̄ter illud cui⁹ fecim⁹ men
 tionē, est scđm sextā causam. Similiter est cōtradictio magna in parabolis sapientū scđm istam
 cām. Et ideo dixerūt: nō debet induci cōtradictio ex parte similitudinis: & est in eis cōtradictio
 scđm septimā cām. Varietas autē qđ inuenitur in hoc libro, est scđm quintā & septimā cām. Et
 ideo audi & labora vt scias: & recordare semp̄ne errēt cogitatiōes tuæ in parte capitulorū suorū.
 Post antecedētia vero qđ pmissi incipiā rememorare nola qbus indigem⁹ vt ostēdam⁹ sup verita
 te rationū suarū. Et nostra intētio est explanare ipsa in quolibet loco: vt hæc sit clauis ad ingre
 diendū in cameras: quarū portæ sunt clausæ: & cū aperuerit homo portas illas: & intrauerit il
 las cameras delectabūtur aīæ, & recreabunt oculi: & requiescēt corpora ab angustia & tristitia
 sua. Aperite portas & ingredietur gens iusta custos credulitatum.

Secundū quē me
 sunt gl'aristata
 Talmut.

et alia sic.
 scripsit. dūm
 dixit Salomon

plura
 sumptus
 ad hanc
 speculationis

libris / in ista
 si inuenitur

similiter
 est

Imago et similitudo. Capitulum primum.

Imago & similitudo in lingua hebraica dicuntur Celem & Demut. Maior autē pars ho
 minū putat qđ celē in lingua hebraica significat cōpositionē seu fabricationē rei & for
 mas ei⁹. Ex quo sequit⁹ qđ Creator sit corporeus: quia dixit, Faciam⁹ hoīem ad imaginē
 & similitudinē nostrā. & putat qđ Deus habeat formā humanā, & similitudinē eius. i. figuram.
 Et istud induxit eos vt crederent Deum esse corporeum: et opinati sunt qđ si remouerent istud
 a Creatore, negarent scripturam, & auferrent essentiam creatoris, si non haberet corpus figu
 ratum & formatum sicut ipsi, p̄ter qđ est magnus & pulcher secundum suam æstimationē.
 Et putat qđ elementū eius non est carneum vel sanguineum, et in hoc videtur differentia secū
 dum qđ conuenit honorī dei. Sed adhuc probabitur tibi in hoc libro, qđ necesse est vt dicatur
 in remotione corporeitatis & affirmatione verē vnitatis: quæ non potest habere veritatem, nisi
 corporeitas remoueat. Sed intentio in hoc capitulo est explanare rationē de Celē & Demut.
 Dicam ergo qđ forma quæ est compositio seu fabricatio rei, vocatur hebraice toar: sicut dici
 tur qđ est pulchra figura. Et dixerūt in forma opis artificialis, Formatū est de tinctura: & istud
 nomen nullomodo conuenit Creatori. Nomen autē qđ est celem, conuenit formæ naturali quæ
 est perfectio rei & essentia: sicut est in homine intellectus humanus. Et propter hoc dictum est
 ad imaginem Dei. Et dictum est, Celem eorum contemnes: quia contemptus adheret animæ:
 quæ est forma spiritalis: & non adhæret membrīs vel formæ eorum. Et ita dico ego qđ opinio
 vocantium idola cēla animi: hoc est imagines, (qđ querit ab eis) est sua potentia quæ ascendit
 super cor nō sua forma. Et cum dixit, Faciamus hominem in nostro celem qđ est nostra imago
 hoc est dicere, forma spiritalis quæ est apprehensio intelligibilis non fabricatio seu compositio
 neq; formæ corporales. Et iā diximus differentiam inter celē & toar qđ est figura. Et similitudo est
 nomē dictū ab assimilari: cuius expositio est similitudo in aliquo modo nō corporeo. Cū enim
 dixit, Similis factus sum pellicano in solitudine, non fuit sua intentio qđ similis esset suis alis, vel

Multi p̄t
 tāt deū ha
 bere formā
 humanā.

Quid ē dī
 ctu faciam⁹
 hoīem. &c.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

pennis: sed q̄ dolor eius similis esset dolori illius. Similiter ubi dicitur, Furor illis secundum similitudinem serpentis. In istis etiam & similibus est similitudo in aliqua manerie seu modo: nō in figura vel forma. Similiter etiam cum dicitur, Similitudo throni, hoc est dicere in similitudine honoris & gloriæ, non in eo q̄ esset quadrata, vel rotunda, vel longa sedes: sicut putant insipientes. Similitudo etiam similiter animalium quā vidit Ezechiel, & in eo q̄ separatus est, hoc in modo multū mirabili cui nō est similis in omnibus creatis sub sphaera lunæ. & hæc est apprehensio intelligibilis quæ non indiget aliquo membro vel sensu, assimilauit ipsum creatori qui non est corpus. Et licet non habeat similitudinem in rei veritate nisi imitatio imaginis, tamen dicitur de homine secundum hunc modum, sed secundum intellectum spirituales qui est cōiunctus in eo. & ideo dicitur q̄ est ad imaginem & similitudinem: nō q̄ creator habeat corpus in quo sit figura.

¶ Vtrum peccatum Adæ fuerit causa intelligentiæ eius. Capitulum secundum.

Quesiuit a me quidam sapiens homo, iam anni multi sunt elapsi, mirabilem questionē. Et necessarium est vt intelligatur quæstio & responsio nostra. Sed anteq̄ dicam quæstionem & responsionem, dico q̄ quilibet intelligens linguam hebraicā scit q̄ hoc nomen heloym æquiucum est Deo, & Angelis, & Iudicibus habentibus Ducatū in villis. & hic iam exposuit angelos: & veritas se habet sicut ipse exposuit in eo q̄ scriptura dicit, Et eritis sicut heloym sciētes bonum & malum: hoc est dicere, sicut homines nobiles & excelsi. & post stramentum huius nominis incipiam ponere quæstionem. Dixit aduersarius, videtur mihi secundum planum scripturæ q̄ prima intentio in creatione hominis fuit, vt esset sicut & cetera animalia sine intellectu & cogitatione: & q̄ non discerneret inter bonum & malum: & cū peccauit, peccatum suum promouit eum ad hunc gradum sublimem & perfectum qui in homine inuenitur: scilicet vt haberet intellectum qui est in nobis: qui est nobilior omnibus quæ sint in nobis. & propter ipsum sumus quasi angeli spirituales. Et hæc ē admiratio magna q̄ poena peccati sui det ei perfectionem quam prius non habebat: scilicet intellectum. hoc autē idem est ac si diceretur q̄ aliquis homo perpetrat peccatum grande: & inflicta est ei poena, q̄ mutata creatione factus est stella in cœlo. hæc fuit obiectio aduersarii, & intentio ipsius. Nunc autem audī rationē. Diximus aduersario q̄ malum est cum aliquis speculatur in intentione cogitationū suarum. Et in eo quod sibi videtur sine inquisitione: & putat se intelligere librū qui demonstrat iustitiam prioribus & posterioribus in speculando ipsum in tēpore natiuitatis suæ, exhilaratus a cibo & potu & aliis desideriis secularibus: sicut ille qui speculatur librū historiarum vel canticum aliquod libri canticorum. Sed attende & intellige mirabilia huius rationis: quia non est ita sicut putasti in initio cogitationis: sed est sicut monstrabitur intendenti in hanc rationem. Intellectus quem elargitus est Deus Adam primo, ipse est postrema eius perfectio quæ fuit in Adam anteq̄ peccaret: & ratione huius intellectus dictum est de eo: q̄ creatus est ad imaginem dei: & mediāte illo locutus est deus cum eo: & præcepit ei: sicut scriptum est, Præcepit dominus Adæ. & non datur præceptum bestiis vel non intelligenti. Et per intellectū discernitur inter verum & falsum. & intellectus fuit in ipso in fine perfectionis: sed pulchrū et turpe vel bonū & malū inuenitur in sensibilibus nō in intelligibilibus. Non em̄ dicitur q̄ cœlum sit bene rotundum vel terra male extēsa, sed dicit̄ de eis verū vel falsum: & istud erit in omnibus intelligibilibus. Iḡ cū Adā esset primus in cōplemēto suæ cōpositionis, & in rectitudie nature suæ & suorum intelligibiliū ppter qd̄ dictū est, Minorasti eū paulominus ab angelis, Nō erant in eo potentię per quas intenderet sensibilibus, nec apprehendebat illa, & præsertim quæ sunt in fine malitię: & hic est discoopertio membrorum eius, nec erant mala apud eum: nec cognoscebat defectum suum. Cum vero peccauit & secutus est concupiscentiam suam & desideria carnis: sicut dictum est, Vidit q̄ esset pulchrum visu & ad vescendum suaue: inflicta est ei poena. scilicet recessit ab eo intelligibiliū apprehensio. Et cum preuaricatus est præceptum qd̄ datū erat ei, mediāte suo intellectu: remāsit in eo apprehensio sensibiliū & pfundauit in sciētia boni & mali. & tūc cognouit cōpatiōe eius qd̄ amiserat: & eius quo expoliatus fuerat: & ad quē gradū ascendit. Propter hoc ergo dictū est, Eritis sicut heloym sciētes bonū & malū: & nō

Genesis.

angelos

Quæstio.

Responsio.

Intellectus
est vltima
perfectio hoīs

Intellectum habet
fidelis solus.

In signis: locus, sed
omni g. cap. 1. q̄
ponat.

dixit, scientes verum & falsum. quoniam in rebus necessariis non accidit bonum vel malum: sed verum & falsum. Et attende quod dictum est, Aperti sunt oculi amborum: & cognouerunt quod nudi essent: & non dixit viderunt, vt faceret te scire, quod idem viderant ante quod post. Non enim erat cecitas in oculis & post aperti sunt, sed motus fuerat ad alium gradum in quo cognouit malum, quod non cognouerant ante: & vt videretur turpe quod prius non apparebat tale. Scias autem quod verbum istud scilicet apertio oculorum, non ponitur aliquo modo nisi pro visione intellectus, non pro visione oculorum: sicut dicitur, Aperuit dominus oculos suos. Et iterum, Tunc aperiuntur oculi cæcorum. (Subtracta sunt hic quædam quæ erant in originali: quia non conueniebant literæ quæ nos habemus in Genesi. Litera que prosequitur talis est.) Adā mutante facies suas, emisisti eum: cuius expositio ista est: quia facies in hebraico dicitur a videre seu aspicere. Et cum Adam immutauit suum aspicere cernendo quod prohibitus erat intueri, eiectus est de paradiso, propter hoc ergo eiectus est Adam de paradiso: & ista est poena debita illi peccato in mensura contra mensuram: quoniam licentiam habebat vesci delectabilibus & delicatis in quiete et pace: cum creuit, in eo cupiditas: & securus est desideria carnis suæ. (sicut prædiximus) & comedit de ligno vetito, amisit torum: et incidit in auaritatem comedendi cibos malos: quibus vesci non debebat nisi cum poena multiplici & labore, sicut scriptum est, Spinas & tribulos germinabit tibi. Et iterum. Emisit dominus Adā de paradiso voluptatis vt operaretur terram, & adequauit eum iumentis in pluribus modis ciborum suorum: et dictum est in expositione huius rationis, Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

• ¶ Similitudo et figura. Capítulum tertium.

Ascendit super cor quod eadem est intentio in lingua hebraica similitudinis & fabricationis seu figure: & non est ita. Nam fabricatio seu figura dicitur de apparatu rei corporalis: vel comparatio seu figura in longitudine vel rotunditate, vel aliis similibus. Et ideo hoc nomen nullo modo conuenit creatori in lingua hebraica. Similitudo vero de tribus dicitur quasi æquiuoce: dicitur enim de forma seu figura rei quæ per sensum comprehenditur. Dicitur etiam de forma simili rei prout existit in imaginatione: & hoc quod dicitur in cogitatione visionis nocturnæ. Dicitur etiam tertio modo de veritate rei quæ comprehenditur intellectu: & secundum hunc modum dicitur de creatore quod habet similitudinem: sicut scriptum est de Moyse: Similitudinē dei vidit: hoc est veritatem dei apprehendit.

¶ Videre & respicere, Capítulum quartum.

Scias quod verbum videndi & verbum respiciendi conueniunt visioni oculi: & accommodantur apprehensioni intellectus, sed verbum videndi scitur apud gentes, sicut dictum est. Vidit, & ecce puteus in campo. hic ponitur pro visione oculi. Item, Cor nostrum vidit multam sapientiam: hoc est intellexit: & secundum hanc accommodationem dicitur verbum videndi, vbicunque inuenitur dictum de deo: sicut scriptum est, Vidi dominum & apparuit ei dominus. et, Vidit dominus quod esset bonum. Et alibi, Ostēde mihi faciem tuam. Et, Viderūt deum Israel, totum hoc est apprehensio intellectus, & non visio oculorum. Oculi enim non vident nisi corpus: & in loco, & quædam accidentia sicut colores & figuras. Similiter respicere conuenit oculo: sicut scriptum est, Non respicias retro. Et respexit vxor eius retro. Accommodatur etiam rationi intellectus donec apprehendat, sicut dictum est, Non respexit iniustitiam in Iacob. Oculi enim non vident iniustitiam. Respexerunt post Moysen: hoc est, disputabant, & inquirebant de operibus eius & verbis. Et secundum hunc modum est dictum Abraham, aspice cælum. Hoc enim dictum est in visione prophetiæ: & secundum hunc modum accommodationis verbum aspiciendi dicitur de deo.

¶ De præparatione intellectus ad intelligenda diuina
Capítulum quintum.

Qum Aristoteles princeps Philosophorum incepisset inquirere vt induceret probationes super rebus valde profundis, dixit, quasi remouens a se culpam. Non oportet nec decet eum qui inspexerit verba mea: vt imponat et imputet mihi culpam, quasi confidam de fortitudine intellectus mei ad loquendum de iis quæ ignoro sed iudicet me facere

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Indicium

Q. Moyſes
p. abſcōſiōe
faciei acce-
pit p̄m̄ium
diuinæ vi-
ſionis.

istud ex desiderio & amore acquirendi scientias et attingendi veram sapientiam secundū pos-
sibilitatem hominis, sicut & dicimus: quia non expedit homini vt festinet et extēdat manum ad
rationem istam nobilem & excellam in initio cogitationis suę, donec exerceat animam suam
in scientiis, vt depuret, & examinet mores suos vt sint mundi: & extinguat concupiscentias
suas, & desideria cogitabilia. Et cum applicuerit animum suum antecedentibus veris & fir-
mis, & sciuerit ea, et sciuerit inducere probationes demonstrantis, et sciuerit sibi cauere ab erro-
re virtutis imaginatiue, tunc applicabit se ad acquirendum super ista ratione, et non deciderit
in dictum in prima opinione quam inuenerit: nec extendet manus cogitationum suarum in
primis, ad comprehendendum secretum dei: Sed opus est ei vt erubescat et timeat accedere ad
eum, donec se paulatim exerceat. Et propter hoc dictum est, Abscondit moyses faciem su-
am: quia timuit aspicere dominum, & laudauit creator quod fecit, & largitus est munificen-
tiam bonitatis suę, sicut dictum est de eo, Speciem domini vidit. Et dixerunt magistri nostri:
q. hoc fuit præmium eius: quia abscondit faciem suam ne aspiceret dominum. Sed seniores
filiorum Israel festinauerunt in cogitationibus suis apprehendere dominum, et non apprehen-
derunt ipsum apprehensione perfecta. Et ideo dictum est de eis. Viderunt deum Israel: et sub
pedibus eius &c. & non est dictum solummodo, Viderunt deum Israel: quia sententia vera
sus est q. illa visio imputata est eis in peccatum. non enim dictum est vt sciretur q. viderūt, &
ostendit eos culpabiles super specie cōprehensionis suę: pro eo quod communicatum est de ipsa
de potentiis corporalibus. Et hoc totum procurauit festinatio illa cum specularētur ante per-
fectionem suam ex qua debebatur eis finis vitæ: & orauit pro eis Moyses & prolongauit deus
vitam eorum donec combusti fuerunt in Cabera: & combusti sunt in Nadab, & Zabin, in ta-
bernaculo testamenti secundum q. scriptum est. Q. si ita contigit illis sapientibus honoratis
q̄to magis nobis imperfectis! q̄to magis his qui imperfectiores sunt nobis! quibus necesse est
vt studeant totis viribus suis incōplemento eorū quæ sternenda sunt nobis! Et vt acquirant
antecedentia quæ mundant apprehensionem intellectus a pollutione sua quæ est erronea: et
tunc appropinquabit vt speculētur illum statū spiritualem. sicut scriptum est, Sacerdotes qui
appropinquant domino, sanctificentur, ne percutiat eos. Salomon etiam præcepit vt homo ca-
ueat sibi multum qui voluerit acquirere gradum illum, cum dixit, Custodi pedem tuum cū
intraueris in domū domini. Reuertar autem vt doceam qd̄ incepti exponere, & dicam, q. maio-
res filiorum israel, cum omni eo qd̄ accidit illis in apprehensione sua de magnis damnis & acci-
dentib⁹, laborauerunt etiā in hoc, & inciderūt modis corporalib⁹ ppter laborē & apprehensiōes
intellectus sui. Vnde dictū est: Viderunt dominum, & manducauerunt & biberunt. Sed com-
plementū istius verbi qd̄ dictū est. Et sub pedibus eius est sicut opus sapphiri, adhuc explanabi-
tur in capitulis huius libri. Tota vero nostra intentio quo ad verbū vidēdi vel inspiciēdi est q.
deus in hunc modum est apprehensio intellectus non visio oculorum. Quoniam creator bene-
dictus non est eius nature, vt comprehendatur ab oculis: quoniam si aliquis de imperfectis q.
non attigerit sensum istū ad quem volumus illum promouere, voluerit omnia verba ist⁹ mo-
di quæ dicuntur de apprehensione oculorum referre ad honorem gloriæ Creatoris vel ad An-
gelos, vel ad alia præter illos, non est malum.

¶ Nasci. Capitulum sextum.

Noprietas huius verbi Nasci manifesta est, & conuenit partui sicut dicitur, Et pariat
et ei filios. Accommodatum est autem creationi rerum naturalium. sicut legitur, Ante
q̄ montes natī essent. Accommodatum est plantis terræ. Et iterum renouationi tempo-
ralium euentuum: sicut dicitur, Nescis quid pariat ventura dies, renouationi & cogitationi
eorum quæ proueniunt ex ipsis: sicut dicitur, Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Secū-
dum etiam hunc modum, omnis qui docuerit alium aliquid vel promouerit eum ad aliquid,
erit quasi fecerit eum nasci. Et idcirco discipuli prophetarum dicti sunt filii eorum, sicut ex-
ponam in æquiuatione huius nominis filius, propter hanc accommodationem scriptum est.
Vixit Adam centum. xxx. annis & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam. & iam
prediximus q. est similitudo hoīs & imago eius. Et ideo oēs filii Adę qui præcesserūt Seth, post

Abel non habuerunt vere formam humanam: quia illa est imago eius & similitudo propter quam dictus est homo imago dei & similitudo. Seth vero dictum est quod genuit eum Adam ad imaginem & similitudinem suam: quia docuit eum Adam & fecit intelligere: & adeptus est perfectionem humanam. Scis autem quod quicumque non habet hanc formam sicut prediximus, non numeratur de specie hominum. Et dicitur esse de numero bestiarum preterquam quod habet figuram humanam. Habet autem potentiam super damna & mala aliter quam bestia, quoniam in cogitatione & electione: quare data sunt ei ad acquirendum perfectionem quam non acquisiuit, multiplicantur species fraudum & peccatorum quare sunt causa omnis mali & damni. & est quasi una de bestiis: & est similis hominibus, nec tamen est de illis. Tales fuerunt filii Ade ante Seth. Vnde dixerunt Sapientes figurate. c. xxx. annis quibus exulabat Adam, & generabat rochor: id est diabolos. cum autem inuenit gratiam in oculis domini: genuit ad imaginem & similitudinem suam sicut supra dictum est.

¶ Mulier. Capítulum septimum.

Mulier in hebraico sonat homo & mulier. & sunt accommodata ad significandum masculinum & femininum cuiuscunque generis: sicut dicitur de omnibus animalibus mundi vii. et. vii. accipies virum & uxorem: quasi dicat masculinum & femininum. Rursus accommodauerunt nomen mulieris omni rei apte recipere aliam rem, sicut dicitur Exodi. xxxvi. Cortinae iunguntur sibi, femina cum sorore sua, & ex hoc apparet quod frater & soror dicuntur secundum associationem sicut ys & yssa.

¶ Locus. Capítulum octauum.

Locus nomen proprie & principaliter dicitur secundum quod conuenit parti terre vel toti vel alii corpori locato. Ampliatum est enim illud nomen in hebraico & impositum gradui hominis & perfectioni sue in quacunque re. tu autem scis multitudinem versus magistrorum grammatice in hoc verbo in dicendo, petrus implet locum parentum suorum in scientia & timore. Et sicut dixerunt. Aduersarius in loco suo stat. id est eo modo quo fuit. Et secundum hanc accommodationem dictum est, Benedicta gloria domini de loco suo secundum modum suum, & gradum & fortitudinem respectus sui in essentia sua. & sic accipitur nomen loci cum dicitur de creatore: cuius expositio est gradus essentie sue, cui non est simile: nec habet compar sicut probatum est. Scias autem quod omne nomen æquiucum cuius fecero mentionem in hoc libro, non est intentio mea ut ostendam solummodo quod dicitur in ipso capitulo: sed aperimus tibi portam & instruimus te super diuersitatibus nominis que sunt utiles secundum nostram intentionem, non secundum intentionem illius qui loquitur in distinguendo verba cuiusque gentis. Tu vero intende libris Prophetarum & libris hominum sapientum. Et pone cor tuum in nominibus quibus omnes vtuntur in illis. Et scies omne nomen æquiucum in quolibet modorum suorum qui conuenit ei secundum illam rationem. Et sententia ista quam diximus est clavis istius libri & aliorum: & exemplum eius quod modo dixi, est quod supra diximus in hoc nomine locus in dicendo, Gloria domini de loco suo. Tu vero scis quod ista ratio per se est species honoris & altitudinis in dicendo, Ecce locus mecum. & est gradus & visio et speculatio intellectus non visio oculi. & coniungitur loco montis qui apparebat, quia ibi separabatur: & consequebatur perfectionem.

¶ Cathedra. Capítulum nonum.

Cathedra est nomen sedis facte ut sedeatur super illam. Et quia cathedra est locus in quo sedere debent honorati & nobiles sicut reges: Cathedra demonstrat super magnitudine illius propter que composita est & pulchritudine sua & fortitudine gradus sui. & ideo vocatur sanctuarium sedes vel cathedra: quia demonstrat nobilitatem illius qui se demonstrauit in eo: & fecit in ipso habitare gloriam suam & honorem. Et dixit, sedes glorie sublimis primo locus sanctuarii nostri. & propter hoc dicuntur coeli sedes: quia demonstrant scientibus ipsos & intendentibus in eis, magnitudinem factoris et motoris sui. & regunt mundum inferiorem cum largitate bonitatis eorum sicut scriptum est. Coelum mihi sedes: & terra scabellum pedum meorum. cuius expositio, quod coeli demonstrant super essentia mea et fortitudine mea & potentia: sicut sedes demonstrat super sublimi tate illius propter que composita est. Illud est quod credere debet ingretores veritatis. Quod intelligit illud Esa. Coelum mihi sedes est.

Rabi Mossei Aegyptii: ductoris dubi.

non q̄ in coelo sit corpus super quo erigitur creator vt sedeat super illo. Quoniam postea inducam per probationem q̄ creator nō est corpus: & si ita est, quomodo habebit locum: vel sedebit sup corpore? Sed ratio huius rei quā docuerunt nos, est q̄ omnis locus quē de⁹ separauit ab aliis in honore suo, & gloria, sicut sanctuarium & coeli, vocatur sedes, sed q̄ ampliatur est verbum secundū hanc rationē sicut dictum est Iurat super sedem domini: hoc est super eius magnitudine & honore: de quo nō debemus credere q̄ sit aliud q̄ sua essentia: nec est aliqua creatura, vt sit creator inuērus in sede & sine sede, quia istud esset blasphemia sine dubio & scriptura dicit. Tu deus in eternum permanes: & sedes tua in seculum seculi, & hoc demonstrauit: quia non est aliquid separatum ab eo. Et idcirco expositio sedis in hoc loco & in plurib⁹ est gloria sua, & fortitudo, quæ non est aliud q̄ essentia sua, sicut explanabitur in parte capitulorum huius libri.

Ascendere et descendere. Capitulum decimum.

Am posuimus q̄ cum mentionem fecerimus alicuius nominis equiuoci non est intentio nostra ponere omnes significationes illius nominis sed partem: sed exprimem⁹ de illis tantūmodo quæ sunt necessaria considerationi nostræ. Eiusdem rationis est verbum descendendi & ascendendi. Scias autem q̄ verbum ascendendi & descendendi proprie & principaliter dicitur de corpore, alterum tamen corpus mouetur ad inferiorē locum: reliquum vero mouetur ad superiora. Postea vero accommodauerunt ista nomina altitudini & gradui nobili. Nam cum inferior sit gradus hominis, dicitur descendere, & cum acquirat nobiliorem, dicitur ascendere. vnde dicitur Peregrinus qui tecum est ascendet super te: & tu descendes sub eo. Item, faciet te dominus excelsiorem cunctis gentibus. Scis etiam frequentiam vsus sapientum in dicendo: ascendūt in sanctitate, & non descendunt. Et secundū hunc modū loquuntur in defectu speculationis intellectus, & in considerando in cogitatione sua res nimis viles, dicunt ipsum descendisse. Si vero ipse considerat in cogitatione sua res nobiles, dicunt q̄ ascendit. Et quoniam nos homines sumus in infimo locorum constituti, & in infimo graduū: cum cōparauimus ipsum coelo altissimo circundatori: & creator benedictus fuerit in altissimo gradu super omnibus entibus, & pulchritudo & magnitudo eius: non altitudo loci: & voluit creator vt sapientia sua perueniret ad nos: & largitus est spiritum suum sanctum cuidā parti hominum: ideo aduētum spiritus sancti super pphetam vel quietem gloriæ: super aliquē locum vocauit descensum, & vocauit ascensum recessum virtutis prophetiæ ab homine vel gloriæ de loco in quo requieuit: & ideo talis est oīs ascensus seu descensus quē attribuim⁹ deo: Non enim est nisi secundū hunc modū. Similiter etiam cum poena vel ira venit super gētes mūdi: vel super aliquam partem secundū voluntatem ipsius quem prēdixerunt prophete ante descensum ipsius poenæ & narrauerunt, quia visitauit deus eorum opera. & postea venit sup eos poena: ideo vocant huiusmodi rationem descensum. Quia non est homo res adeo nobilis q̄ debeat visitare opera eius nec punire eum propter ipsa, nisi esset voluntas dei. vnde scriptum est. Quid est homo q̄ memor es eius. Verbum istud conuenit huic rationi: & ideo vocauit poenā descensum, sicut scriptum est, Venite descendamus & confundamus labia ipsorum. Et iterum Descēdit dominus vt videret turrim. Item Descendam & videbo. Omnia ista significant aduētū poenæ super illos qui sunt in infimo. Sed prima ratio est species prophetiæ & altitudinis sicut dictū est. Descendam & loquar tecum: & descendit dominus super montē Sinai: & descendit dominus vidente populo, & eleuatus est dominus desuper ipso, & eleuatus est dominus super Abrahā. Sed qđ dictū est, ascendit Moyses ad dominū, est secundū tertiam rationem: & cōiungit ei quod dicitur q̄ fuit super cacumē montis: super quem descendit gloria creata: nō q̄ creator locū habeat in quo ascendatur ad ipsum vel descendatur ab eo.

Sedere. Capitulum Vndecimum.

Sedere proprie & principaliter dicitur de sedente in loco sicut dictū est, Heli sacerdos sedebat super sellam. Et quoniam homo sedens est quietus & quiescens in fine quietis & requiei: accommodatum est hoc verbum omni rei quietæ & stabili: quæ non mutatur sicut dictum est In consolatione Hierusalem, In dando illis spem in duratione & quiete. Et, In alto gradu exaltabitur: & sedebit i loco suo, &, Qui facit sedere sterile i domo. Iste modus est durare & quiescere sine variatiōe. Secundū hunc modū dictū est, Sedebit dñs in eternum, & iterum, Sedet super coelos: quoniā non cadit in ipsum aliqua species mutationis: neq̄

secundum substantiam neq; alio modo, neq; mutatur eius compositio ad aliud extra se: quia non est comparatio inter ipsum: & aliud extra ipsum propter quod mutetur in ipsa comparatione: sicut patebit ex sequentibus. & in hoc completur ipsius sedere sine omni mutatione: sicut dixit, Ego dominus non mutor. Et secundum hunc modum est omne nomen sessionis quod ei attribuitur, sed sessio eius quæ attribuitur coelis in pluribus locis est: quia in coelis non est variatio: hoc est quia virtus eorum non variatur: sicut in rebus generabilibus & corruptibilibus. Similiter etiam attribuitur creatori sessio respectu specierum generabilium & corruptibilium, quoniam ipse species perpetuam habent durationem sicut & virtus coelorum. vnde scriptum est, Qui sedet super orbem terræ, hoc est dicere, quia est sempiternus & durans. Et dictum est, qd cum variata sunt & corrupta genera rerum terræ, non fuit apud ipsum variatio comparationis: sed comparatio ei⁹ q̄rum ad generabilia est eadem firma & immutabilis: quia comparatio seu relatio est ad species rerum generabilium, non ad singularia. Et ideo attende omni verbo sedendi dicto de deo: & inuenies ipsum dictum secundum hunc modum.

¶ Surgere. Capítulum duodecimum.

Surgere est verbum æquiuocum: & proprie dicitur de sedente, vel iacente, cum erigitur de loco suo. &urrectio est immutatio sessionis. ponitur autem pro firmitate rei & veritate. Secundum hunc modum dicitur verbum surgendi de deo: sicut scriptum est, Nunc exurgam, dicit dominus: hoc est firmabo verbum meum in spe bona. Et iterum, Tu exurgēs misereberis Syon: hoc est, firmabis spem miseratiōis. Et quia omnis qui proponit aliquid facere facit id surgendo: attribuerunt omni proponenti malum facere verbū surgendi: Et ac comodauerūt rationem istam firmitati poenę Dei super populū male meritum: sicut dicitur, Exurgam super domum Roboam: & ideo surget super domum pessimorum: Et potest esse qd expositio eius quod dictum est, Nunc exurgam, erit istiusmodi. Et similiter expositio illius, Tu exurgēs misereberis syon, hoc est surges super inimicos eius. Et multa talia inueniunt in scripturis. Nō qd creator sedeat vel stet, sicut em sapiētes dixerunt, Nō est sursum statio vel sessio.

¶ Stare. Capítulum decimumtertium.

Stare est verbum æquiuocum, qd proprie conuenit positioni corporis: quasi contrarium sessioni. sicut dicitur, Sterit Moyses coram Pharaone. Dicitur etiam pro cessatione ab opere: sicut dicitur, Steterunt & non sunt reuersi, ponitur etiam pro firmitate, vt ibi, Sterit multis diebus. Et iterum: poteris stare, expositio est, permanere, nō variari. Similiter etiam, iustitia eius in eternum stat: id est firma permanet. Et secundū hunc modum accipitur verbum standi: cum dicitur, In illa die stabunt pedes eius super montē oliueti: id est firmabuntur causata ei⁹. & istud explanabitur post æquiuocationē huius nominis pes, & secundum hunc modum dictū est, Tu sta mecum. & iterum, Ego stans inter vos & deum.

¶ Homo. Capítulum decimumquartum.

Homo est nomen æquiuocum: sicut Adam, quod sumptum est de terra, sicut scriptura demonstrat. Est etiā nomen speciei: sicut scriptum est, Non radicabit spiritus meus in homine. & iterum, Quis scit si spiritus filiorum hominū ascēdat sursum. Est etiam nomen vniuersitatis gentium præter singularia, sicut dicitur, Filii hominum. Secundum hunc tertium modum est qd scriptum est, Videntes filii helym filias hominū. Et iterum, Sicut homines moriemini.

¶ Scala. Capítulum decimumquintum.

In prosecutiōe capituli decimi quinti, cōpositor libri facit mentionē scalę iacob, in cui⁹ explanatione vocat angelos ascendentes & descendentes prophetas: vt ibi, Misit angelum suum et eduxit nos de Aegypto. & iterum, Ascēdit angelus domini de Galg. Et nō est dubiū quin isti fuerunt prophete: & merito ascensus præcedit descensum, quia post ascensum in acquirendo gradus scalę qui notī sunt: erit descensus cum eo didicerit propheta per spiritum sanctū vt legat & doceat habitatores terræ.

¶ Petra. Capítulum decimumsextum.

In capitulo decimo sexto videtur cōpositor libri ponere nomen petre æquiuocum ad montem, et ad silicem, & ad lapidem. Nam sicut dictum est, Attēdite ad petrā vnde excisi estis: transumptum est etiam hoc nomen ad significandum originem rei. Vnde postq̄ dictum est, Attendite ad petram vnde excisi estis, obicit, Attendite ad Abrahā patrē Notā.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

vestrum: id est ambulare in viis eius, & addiscite mores ipsius: quoniam natura rei decisa sequitur necessario naturam rei de qua decisa est. Et secundum hunc modum ultimum Creator vocatur Petra: quia est principium & causa omnium rerum. unde dicitur, Sta supra petram: hoc est innitere super scientiam istam quod creator est principium omnis creature: & hoc est introitus per quem appropinquabit ad cognitionem ipsius: sicut ipse exposuit ecce locus mecum.

De occultatione doctrinae. Capitulum decimumseptimum.

Non putes quod necessarium est ut sapientia spiritualis tantummodo occultetur gentibus: quia necesse est etiam ut maior pars scientie naturalis occultetur eisdem. Et iam praedixi tibi quod dixerunt sapientes, Non pro palam opus de berefit in duobus: nec istud solummodo accidit sapientibus nostre legis: sed etiam prophetis & sapientibus aliarum gentium qui credunt antiquitatem mundi, ipsi enim occultabant verba sua cum loquebantur de antiquitate mundi & loquebantur in parabolis. unde Plato & qui praecesserant eum vocabant materiam foeminam, & formam masculinam. Tu autem scis quod principia rerum generabilium sunt tria: materia, & forma, & privatio determinata, quae semper materiam comitatur: quae nisi sic ei adhereret non esset materia receptibilis formae. Et ideo privatio est unum principiorum: & in acquisitione formae destruitur privatio, scilicet eiusdem formae: & adheret ei privatio alia: & sic est semper sicut explanatum est in scientia naturali. Cum igitur praedicti Philosophi quos non consequbatur inconueniens vel damnum si palam loquerentur, verbis transumptiuis utebantur: & multiplicabant similitudines in doctrina sua ne fieret manifesta: quanto magis nos receptores legis quibus necesse est ne propalem? verbum quod gentes non intelligant diuersum ab eo quod fuit in intentione?

Appropinquare & tangere. Capitulum decimumoctauum.

In prosecutione capituli decimumoctauum ponit compositor libri tria verba diuersa quae videntur habere eandem significationem in hebraico, in latino autem videntur duo verba illis similia secundum testimonium scripturarum quibus utitur. Sunt autem ista verba appropinquare & tangere. Appropinquare seu tangere primo & proprie dicuntur secundum locum: & transsumitur ad apprehensionem scientis ad scitum, & ad appropinquationem apprehensionis intellectus ad rem intellectam. Cum enim Creator non sit corpus nulli appropinquat secundum locum. unde quod dicitur, Prope est dominus omnibus inuocantibus eum: & similia, sumitur appropinquatio secundum intellectum: id est secundum apprehensionem intellectus: non secundum locum. Similiter quod dictum est, Appropinquate domino. & iterum, Appropinquabit Moyses Domino, & populus non appropinquabit, nisi velis dicere, quod istud intelligi debeat de appropinquatione locali ad montem super quem descenderat gloria Domini. Et scire debes quod si possibile esset ut aliquis homo esset in summo noni coeli, non esset propinquior Deo quam ille qui esset in centro terrae neque remotior. Sed appropinquatio ad Creatorem, est in cognitione eius: & elongatio ab eo in ignorantia viarum ipsius. Gradus autem appropinquationis vel elongationis secundum hunc modum differunt inter se multum: & adhuc exponam tibi in capitulis sequentibus diuersitates graduum in intellectu. Quod autem dictum est, Tange montes & fumigabunt: hoc est dicere, Descendat potentia tua seu dominatio super ipsos. Et nota quod apprehendere aliquid quod quis non prius apprehendebat, est quasi appropinquare Deo.

Plenum. Capitulum decimumnonum.

Verbo quod est plenum utuntur magistri equiuoce: proprie & principaliter cum corpus intrat in corpus, sicut dicitur, Vireus plenus aqua. Dicitur etiam de complemento temporis diffiniti: ut, Impleti sunt dies pariendi. Utuntur etiam hoc verbo in complemento gradus & bonitatis: sicut dicitur, Plenus benedictione dei. Et iterum, Impleuit eum spiritu sapientiae & intellectus. & secundum hunc modum intelligitur, Plena est terra gloria eius, hoc est tota terra testificatur & demonstrat super perfectione eius. Et iterum, Impletum est tabernaculum gloria Domini. Et ubicumque verbum plenitudinis attribuit Deo intelligitur secundum hunc modum: non quod sit ibi corpus implens locum nisi velis lucem creatam vocare gloriam domini. Et quod illa est quae ubique vocatur gloria domini. & haec implebat tabernaculum. & iste intellectus non est damnabilis.

Altum & excelsum. Capitulum vigesimum.

Exit translator libri quod in hebraico duo verba quibus videtur aequipollere altum, sunt unum in significatione: pro quibus duobus possunt poni ista duo altum, & excelsum. ut sit aliqua differentia inter illa. Altum dicitur aequipollere proprie pro altitudine secundum

philosophis

Plato & philosophi antiqui vocabant materiam foeminam. & formam masculinam.

Quid est appropinquare Deo vel distare ab eo.

locū. sicut dicitur in Gen. Exaltata est archa super terrā. ponitur enim pro sublimitate gradus. hoc est pro magnitudine & pulchritudine: sicut dicitur, Exaltaui electū de plebe. Et omne verbum altitudinis dictum de deo intelligitur iuxta secundum modum: sicut dicitur, Exaltatus super cōelos Deus. Similiter excelsum duobus modis dicitur. altum & excelsum ponuntur in designatione magnitudinis et potentię q̄ si dixeris, cur dicis multum de re vna: ad hoc probabitur q̄ creator secundum intellectum perfectorum non multiplicatur in multis nominibus. Similiter etiam omnia nomina quę dicuntur de Deo ad demonstrandam dominationē ipsius magnitudinem & potentiā & similia vnam rem significant scilicet essentiā eius non aliud extra ipsum qđ nō sit ipse. Inducam etiam capitula in nominibus & cognitionibus eius sed intentio nostra in hoc capitulo est q̄ altus et excelsus dicta de deo non locum sed gradum demonstrant.

Transire. Capitulū. XXI.

Transire proprie dicitur in motu secundum locum. accommodatum est etiam voci diffusę per aera: sicut dictum est, Fecerunt transire vocem per castra. Deinde transumptum est ad descensum glorię quā videbāt prophete in visione prophetię: sicut dictum est. Et apparuit clibanus fumans et lampas ignis transiens inter diuisiones: & hoc contingit in visione prophetię: sicut apparet ex eo quod pręcedit: Sopor irruit in Abraham. Et secundum hunc modum dicitur, Transibo in terram Aegypti: & similia. Similiter accommodatum est facienti opus aliquod & transgredienti mēsuram aliquam debitam. Accommodatur etiam diuerſi a loco quo proposuerat ire, sicut dictum est. Ipse iecit sagittam vt faceret eum transire: secundum etiam hunc modum intelligitur quantū ad me: sicut dictum est, Et transiuit dominus super facies suas, ita q̄ referatur hoc ad dominum: sicut dixerunt sapientes: licet dictum sit secundum similitudinem: sed non est hic locus vt hoc exponatur sed confirmat verbum nostrū. Videtur tamen mihi q̄ Moyses petiuit a domino quandam speciē apprehensionis quę dicebatur visio faciei: Vnde dictum est ei, Faciem meam non videbis. Et promisit ei dominus quādam speciē apprehensionis quā significauit in visione posteriorum: cū dixit, Posteriora mea videbis. Et iā inuimus hoc in aggregatiōe nra magna quę dicit Deuteronomi: & dictum est q̄ creator abscondit ab eo illam apprehensionē q̄ dicit facies, & fecit eum transire ad aliā speciē cōprehensionis, i. ad apprehensionē operū suorū. Et qđ dictū est, Abscondit faciē ab eo. significat q̄ apprehensio quā petiuit est ipceptibilis in sua natura: qm̄ oīs pfect⁹ cū laborat vt apphēdat aliquid supra id qđ naturaliter potest apprehēdere, laborabit inuanū, vel deficiet eius intellect⁹. sicut postea explanabitur: nisi auxiliū spūale de coelis adiuuerit ipsum, sicut dictū est, Protegente nube mea donec transeam. Targū vero. i. lingua Caldeorū prosequit talia secundū consuetudinē suā, q̄qd enim inuenerit dictū de Deo q̄ sit corpus vel corporeū aufert illud siue subtrahit, & attribuit aliū rei q̄ videt adherere creatori. vbi enim dictū est, Apparuit dominus stans sup ipsum dicit, Apparuit gloria dñi stans sup ipsum. Et iterū vbi dicitur, Videat dñs inter te & me. dicit, Videat pceptū dñi: & scdm̄ hunc modū procedit Targum in expositiōe sua. Similiter in hoc versu. Transiuit dñs super facies suas: & dixit, Fecit dñs transire gloriā suā super facies suas. Et secundum hoc res transiens sine dubio erit creatura: & referetur suas ad Moysen magistrū nostrum. Et q̄ dicitur sup facies suas. i. corā ipso. & ista opinio q̄ bona est, videtur posse haberi ex verbis cōpositoris libri. Alia sc̄a in p̄dicto versu habet sic. Transiuit vox a parte creatoris super facies suas: & clamauit dominus dñe. In expositione cuius vocis verba multiplicat. Ibidē etiā dicit q̄ non est mirandū si in ratione nimis profunda diuersę sunt opiniones: cū nulla sit dānosa: & tu eliges quā volueris: vel q̄ sit illa visio, tota visio pphetię: & sensus de quo fit mētio ibi sit apprehensio intelligibilis tā illud qđ petiuit vt vderet qđ ipossibile erat videre: vel qđ apprehendit totū erat cōprehensio intelligibilis sine sensu corporeo: vel q̄ totum sit visio corporalis: sed est honor glorię creatę in cuius visione acquirit homo pfectionē apphēsiōis intelligibilis secundū opinionem Angelos. Et hoc erit si apprehensio illa q̄ sentitur non fuerit in visione prophetię: sicut in eo quę accidit Abrahę: & apparuit clibanus fumans & lāpas ignis transiens. vel totū hoc erit apphensio audibilis. Et erit vox causata sine dubio. Elige de istis opinionibus quā volueris: quia totū intentio est vt credas q̄ dictum est, trāsiuit, intelligendū esse de transitu locali: quia creator extra locum est et non est corporeus, nec accidit ei motus nec aliqua mutatio, & ideo non debet dici transire: nisi secundum modum prędictum.

Nota de visione faciei quā abscondit domin⁹ Moysi.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Venire. Capítulum. XXII.

Venire in hebraico dicitur de loco in locum, sicut ibi, Venit germanus tuus fraudulenter. Attribuitur etiam rei viuæ intranti aliquē locū: vt ibi, Venit Ioseph in domū. Accommodatum est rei incorporeæ: vt ibi, Veniet verbum tuum & honorabimus te. Postea accommodatum est priuationi boni, vt ibi, Venit malum: & venit tenebra. Et secundum hunc modum in quo accommodatur rei incorporeæ, accommodatur etiā creatori, vel honori, vel gloriæ ipsius. Et secundum hoc dictum est, Ecce venio ad te in densitate nubis: & dominus Deus Israel venit in ea. & similia, cuius ratio est aduentus gloriæ, sicut dicitur, Veniet Dominus: & omnes sancti eius cum eo. Ac si diceret, Verbum Domini veniet per manū oīm sanctorum tecum, quod dictum est de Israel.

Exitus, Exire seu egredi, & Reuerti. Capítulum. XXIII.

Exitus cōtrarius est aduētui: & pprie cōuenit corpori existēti prius in aliquo loco: et exeūti postea de ipso: siue sit viuū: sicut, Exierūt de ciuitate. siue nō viuū, sicut dī, Cū exierit ignis. Accommodauerūt etiā ipsum ostensionī rei corporeæ: sicut dicitur, Exiuit verbum de ore regis. Et iterū, De Sion exiuit lex: & sol exiuit super terrā, i. apparebat lux. & scdm hāc accommodatiōē accipit verbū exeūdi vel egrediēdi dictū de Deo, sicut dicitur, Egredietur Dominus de loco suo, id est apparebit potentia eius quæ videtur a nobis modo abscondita: cuius expositio est creatio omnis creati postq̄ non fuit: quoniam omnis renouatio quæ prouenit ab ipso attribuitur eius pcepto & voluntati: sicut dicitur, Verbo Domini coeli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et hoc est simile operibus quæ proueniunt a potentia regum, quorum arma vt impleatur eorum voluntas est sermo ipsorum. Ipse vero non indiget instrumento seu apparatu in quo operetur: sed opus eius est ex simplici voluntate ipsius solummodo: et nullo modo loquitur. Et quoniam accommodauerunt ostensionī alicuius operum ipsius verbum exeūdi: sicut prädiximus: sicco dictum est, Ecce Dominus egredietur de loco suo. Accommodauerūt etiam eleuationī gloriæ ipsius secundum voluntatem verbū reuertendi, sicut dicitur, Reuertar in locum meum: quod est dicere, eleuabitur gloria quæ inter nos erat, cuius recessus causa fuit defectus amoris creatoris erga nos: sicut dixit, Abscondam faciem meam ab eis: & deficient: quoniam cum defecerit cura, remanebit curatum dimissum & derelictum sicut signum ad sagittam & expositum omnibus aduersitatibus quæ accidunt. Et bonum & malum quæ contingunt ei sunt per accidens. O q̄ durū est hoc impropriū: & ideo dixit, ibo & reuertar in locum meum.

Ire & Ambulare. Capítulum. XXIII.

In capitulo vigesimoquarto multa dicit compositor libri de hoc verbo ire, quæ non videntur ita proprie dici in lingua latina. Et a proprietate sua sumptum est, vt attribuat rebus quæ crescunt & decrescūt: quæ sunt subtiliores, & simpliciores q̄ res viuæ: sicut dicitur, Aquæ ibant & decresebāt: & iuit ignis ad terram. Post accommodatum est rei incorporeæ diffusæ per aera vt voci: sicut dicitur, Vox cīta sicut serpens ambulat. & iterum, Audierunt vocem domini ambulantis in paradiso. Et secundum hoc accipitur verbum ambulandi dictum de deo: sicut accommodatur rei incorporeæ, vel recessui curæ. Et sicut in absconsione rei significatur recessus curæ: sicut prädictum est in Ire: sicut dictum est: Ibo, & reuertar in locum meum. Accommodatum est etiam verbum ambulandi profectioni hominis in bono præter motum corporis: sicut dicitur, Ambulabis in viis eius: & ambulabitis post dominum deum vestrum.

Habitatio. Capítulum. XXV.

Habitatio, cuius proprietas est alicuius mora in aliquo loco: vt ibi, Habitauit iuxta illicem Mambra. Et ratio habitationis est mora conuersationis in vno loco: licet moueatur in ipso. Et accommodauerunt hoc nomen rei non viuæ: sed adhærenti vel fixæ in alia re: licet res cui adhæret, vel in qua figitur, non sit habitator loci: licet habitator non sit res vna: sicut dicitur, Habitet super ipsum, id est diem, nubes. Et secundum hanc accommodationem attribuerūt verbū habitandi deo, i. firmitati gloriæ suæ vel curæ ipsi in quocūq̄ sit:

vel omni rei in qua firmatur ipsa cura: sicut dictum est. Habitauit gloria domini super montem Sinai. Et vbiq; dicitur hoc verbu de Deo, significat firmitatem glorie eius: hoc est glorie eius create in loco, vel firmitatem cure in aliqua re.

Q locuta est lex idiomate hominum. Capítulum. XXVI.

Am icis verbum qd est commune diuersitatibus oim opinionum que pendent ex hac ratione: hoc est qd dixerunt: locuta est lex hominum idiomate: cuius ratio est q quicquid considerant homines vel intelligunt in initio imaginationis: hoc est q attribuit Deo: & ideo noiauerunt ipsum quæ cõueniunt corpori, vt significant ipsum esse: quoniã gẽtes initio imaginatiõis nõ inueniunt existẽtiã nisi rei corporeæ: & quicquid nõ est corpus vel in corpore, secundum sensum eorum nihil est. Similiter etiam quicquid est perfectum secundum nostrum, attribuimus ei: vt ostendatur q est perfectus in fine bonitatis perfectionum: & nulla imperfectio admiscetur ei vllõ modo. Vnde quicquid gens credit esse defectum vel priuatione non attribuitur creatori. Et ideo non dicitur bibere, vel comedere, vel dormire, vel ægroare: & similia, & quicquid gẽs putat esse perfectionẽ, attribuitur ipsi, licet non sit perfectio nisi cum refertur ad nos: sed quantum ad ipsum, quæ attribuimus quasi perfectiones, sunt in fine defectus. **Q** si ascenderet in cor eorum separare perfectionem illam humanam ab illo, esset in oculis eorum defectus in eo qd ipsi cõuenit. Et tu scis q motus est de perfectionibus animalis: et est eis necessarius, vt per ipsum perficiant. Et sicut cibus & potus sunt necessarii ad restaurationem deperditorum, ita motus necessarius vt acquirat qd sibi conueniens est: & fugiat cõtrarium. Et non refert vt attribuat Deo cibus, & potus, & motus: sed secundum hominum idiomata: id est cogitationes gentium, cibus et potus sunt defectus: sicut putant in eo qd Deo conuenit, sed motus non est defectus honoris ei: licet motum sequatur imperfectio. Et iam patet qd omne quod mouetur habet magnitudinem & est diuisibile: & ideo non conuenit ei motus, neq; quies: quia non quiescit nisi quod aptum est moueri. Et omnia nomina quæ significant species motu in animalibus, attribuunt creatori: scdm q diximus, sicut nominant ipsum viuum: quia motus est accidens annexum rebus viuis. Et non est dubium q ablata corporeitate tolluntur hæc omnia scilicet descensus, & ascensus, ambulare, stare, currere, habitare, intrare, exire, & similia. Et omnia ista sunt verba elongationis: Et in eis labor est, sed propter hoc in quo vsitate sunt cogitationes gentium: necessarium fuit exponere hominibus qui stuant in perfectione humana vt non tollantur dubitationes quæ sequuntur a tempore adolescentiæ cum explanatione modica & expositione sicut nos fecim. Et Angelos fuit perfectus in lingua Hebraica & in lingua Chaldeorũ Arã: cuius intentio tota fuit elongare corporeitatẽ a creatore in omni narratione legis quæ videbatur inducere corporeitatem: in omnibus istis quæ videntur significare motum, appellat motum ostensionem gloriæ, & honoris creati, id est gloriæ vel cure dei. Et dixit in illa lingua vbi dicitur, Descendit dominus, ostendit se dominus, & similiter pro descendam, & videbo: dixit, Ostendam me & videbo: & hoc frequenter inuenitur in expositione eius. Qd autem scriptum est, descendam tecum in Aegyptum: Similiter posuit ipsum nihil mutans: & hoc est valde mirabile, per quod probatur perfectio sapiẽtis huius: & bonitas opinionis ipsius: et quia intelligit rationes secundum q sunt. Aperuit autem nobis in hac expositione portam magnam in modis prophetiæ, quoniam in principio ratiões dixit. Dicit dominus Israeli in visione noctis, & dixit Iacob. Et sequitur statim: ego descendam tecum in Aegyptum. & cum patuit ex initio verbi qd fuit in visione noctis: non fuit graue Angelos ponere idem verbum qd fuit in visione noctis: & hoc fuit iustum: quia hoc est narratio verbi qd fuit dictum, non narratio facti: qd contigit sicut quod dicitur, Descendit dominus super montem Sinai, quia hoc fuit narratio facti: non nominauit descensum ostensionem gloriæ: et elongauit ab eo qd significat motum secundum rationes cogitabiles: sed narrauit verbum dictum in somnis sicut dictum fuit. Et ex hoc poteris percipere q multũ differt inter id quod dicitur in somno, vel in visione noctis, & id qd dicitur in visione prophetiæ, & inter id quod dixerit verbum precisum. Et factum est verbu dñi ad me dicentis, vel, Locutus est dñs ad me dicens. Et oportet etiam scdm intellectũ pdictũ q Angelos putauit verbu dñi qd dictu est in hoc loco p angelu: & ideo non fuit graue quantũ ad ipsum q propter ipsum dictu sit, Ego descendam tecum in Aegyptum: nec est lōge q putauerunt verbum domini qd est dictum in loco isto q fuisset angelus: & q ipse dixit, Ego sum deus patris tui, quia oportet q hoc verbum sit in hac lingua per

Motus vt
ascensus &
descensus
Dei.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

manum angeli. Nonne vides q̄ dictum est in alio loco, Dixit mihi angelus dñi in somnis, Jacob, et dixi, Ecce ego. & in fine verborum suorum cum eo dixit. Ego Deus Bethel, ibi iunxisti lapidem: & vouisti votū. Et nō est dubiū q̄ Jacob vouit dño non angelo: sed visitatum est in dictis prophetarum, q̄ verba quibus vtitur angelus, in persona domini sunt ac si loqueretur Deus. Et omnia sunt secundum verbum transumptum. ac si diceret, Ego sum nuncius Dei, qui apparuit in Bethel. & similia istis. Et ad hoc inducā in rationibus prophetiæ, & graduum eius, & in angelis verba multa secundū intentionem huius libri.

¶ Pes. Capítulum. XXVII.

Pes est nomē æquiuocū: scitum est de quo proprie dicit. trāssumitur aut vt ponatur p̄ seruis sicut dicit. Egredere tu & omnis populus qui est sub pedib⁹ tuis. Ponitur etiam pro causa: sicut dictum est. In illa die stabunt pedes eius supra montē Oliueti. i. firmitas causę eius: hoc est miraculorū quę tunc apparebunt in illo loco, causa et operator erit deus. Et scdm hoc transtulit Ionathas sic, Apparebit cū dñatione sua in illa die super montem Oliueti. Q̄ autem dictū est sub pedibus suis sicut opus crysalli: in hoc est opinio de Angelos sicut scis vt suis referatur ad cathedrā q̄ vocatur sedes in dicendo sub throno glorię suę: vbi dicitur in hebraico. Sub pedibus suis. et p̄cipua de Angeles in omnis us semper est remouere corporeitatem: et omnia ex quib⁹ sequitur a creatore. Vnde nō dixit sub throno suo: sed sub throno glorię suę, quę est lux creata. sed de his in sequentibus dicit. Remotio corporeitatis a creatore p̄batur necessaria. Et necessarium est vt recipiatur & credatur: vt intelligantur quę dicuntur scdm suum modum. Expositio vero similitudinis est ambigua: sunt verba occulta neq̄ de facili possunt sciri a gente: & ideo non fuit secutus hanc rationē. Nos autem secundū intentionē hui⁹ libri necessario habem⁹ vt dicamus in eo qđ sentim⁹. qđ ergo dictū est, Sub pedibus suis, hoc est p̄pter suā causam: vel propter ipsum, sicut p̄diximus. Et qđ apprehenderunt seniores est veritas materię primę quę est ex parte creatoris: quę est causa eius. Aduerte qđ dicitur, sicut opus crysalli. Nam si intentio esset vt respexisset colorem nō substantiā, dixisset: sicut lapis crysalli: vel sicut candor crysalli, sed addidit opus: quia materia sicut scis semper recipit ab alio, cū probatur eius substantia: & non est actu, nisi per accidens: sicut probatū est in scientia naturali. ideo dictum est: sicut opus. sed lapis crysalli seu cādor eius hoc habet vt peruius & translucēs, nō p̄pter colorem ipsius: quia nullum habet. Nam peruium & translucens si colorem proprium haberet non reciperet alios, sed occultaret. Nunc autem recipit omnes: quia est sine colore: & vnū post aliū: & ideo simile est illud materię primę, quę in se & ex se nullā habet formā: sed recipit omnes vnā post aliam. Seniores apprehenderunt materiā vnā: & assimilata est creatori: quia & principium creaturarum generabilium & corruptibilium: & fecit de nihilo. Et adhuc loquemur de huiusmodi. Scias etiam q̄ necessaria est expositio tibi secundum opinionem de Angelos qui dixit. Sub throno glorię suę. hoc est materia prima naturę sub coelis est qui dicitur sedes. et non intellexi hoc nisi ex quodam verbo de Rabi Eliezar, qđ audies post hoc. Et omnis intelligentis intentio est remouere corporeitatem a creatore & ponere omnes istas potentias apprehensas intelligibiles non sensibiles.

¶ Tristitia. Capítulum. XXVIII.

Tristitia est nomen æquiuocum ad dolorem: vt, In tristitia paries filios. ad iram: vt ibi, Non contristauit eum pater suus in diebus suis: id est non prouocauit ad iram. ad rebellionem: vt ibi, Rebellerunt & contristauerunt spiritum. scilicet eius. Secundum rationem secundam et tertiam dictum est, Contristatus est in corde suo. Sed iuxta secundam est eius expositio q̄ Deus iratus est eis propter praua opera ipsorum. Q̄ autem dixit in corde suo: et iterum in historia Noe, Dixit dominus in corde suo: Attende & exponam tibi rationem eius. Scias ergo q̄ cum de aliquo dicitur q̄ dixit aliquid in corde suo: hoc est dicere non reuelauit secretum animi alii extra se. Similiter quicquid Deus vult facere qđ nulli propheta reuelat, dicitur q̄ dixit in corde suo: quia lex loquitur loquela humana: & hoc manifestum est. Et quia generatio tempore diluuii rebellauit: nec in lege propalatum est q̄ propheta missus est ad eos in illo tempore: nec prohibuit eis aliquis: quia finis eorum venerat coram ipso, ideo est q̄ iratus est eis in corde suo. Similiter etiam q̄ diffiniuit q̄ diluuium de

cetero non fuit mandatum prophetæ ut diceret istud: ideo dictum est in corde suo quod dictum est secundum tertiam rationem in corde suo, id est in voluntate: quia cor ponitur pro voluntate sicut declarabitur cum loquemur de hoc nomine Cor.

¶ Comedere seu deuorare. Capítulum. XXIX.

Comedere proprie dicitur de uiuentibus dum acquirunt nutrimentum suum. transumptum est ad duo, quorum primum est destructio rei comestibilis: scilicet corruptio formæ ipsius. Secundum est augmentum omnis rei uiuæ cum cibo nutrimenti, & perpetuitas eius infirmitatis in ipso: & permanentia sui esse, & reparatio omnium uirium corporis in ipso. Et secundum primam istarum rationum accommodauerunt uerbum comedendi omni fini & destructioni. et uniuersaliter dictum est de omni forma quæ remouetur a sua materia, sicut dicitur, Deuorabit vos terra inimicorum uestrorum. Et iterum, Terra deuorat habitatores suos: & gladius deuorabit vos: & ignis deuorans, id est consumit rebelles, sicut ignis quicquid inuenit consumit. Secundum ultimam rationem accommodauerunt uerbum comedendi sapientiæ & disciplinæ: & uniuersitati apprehensionum intelligibilium: in quibus forma humana formatur super omnibus quæ perficiunt ipsam secundum firmitatem corporis in nutrimento super omnibus modis firmitatis: sicut dictum est. Ite emite & comedite, et mel inuestisti, fili mi comede. Et, quod dulcia faucibus meis eloquia tua. Et sapientes utitur hac similitudine comedendi in sapientia: sicut dixerunt, Venite, comedite pingua. & dixerunt, Omnis cibus vel potus qui ponitur in hoc libro, non est nisi sapientia. Similiter etiam vocauerunt sapientiam aquam: sicut dicitur. Omnes sitientes venite ad aquas. vbi sunt sapientes multipliciter hoc uerbo, & attribuerunt uerbum sitis & famis priuationi sapientiæ & intellectus: sicut dicitur, Mittam famem in terram: non famem panis, nec sitim aque: sed sitim uerbi dei. Et, Sitiuit anima mea ad deum. & multa talia. & Ionathas transtulit. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris, id est recipietis doctrinam nouam in gaudio ab electis iustorum. & in aqua, intellige sapientiam quæ erit in diebus illis. Aqua.

¶ De multiplici diuersitate intelligibilium. Capítulum. XXX.

Scias quod sunt intelligibilia multa quæ intellectus humanus poterit apprehendere natura sua per se. Sunt etiam multa in mundo quæ nullo modo sunt in natura eius ut acquirat ea: quia portæ inquisitionis eorum sunt ei clausæ. Et sunt quedam quorum partem potest homo apprehendere, partem uero non, et licet sit apprehensor, non ideo sequitur quod omnia possint apprehendere: sicut contingit in sensibus: quorum natura est apprehendere sensata, & sensibilia: nec tamen apprehendunt ea quantumlibet remota: sicut etiam contingit in aliis uiribus corporalibus: quia licet homo fortis possit portare duo talenta: non ideo poterit ferre decem talenta. Addunt autem singularia eiusdem speciei super se inuicem in apprehensibilibus sensibilibus: & in aliis uiribus corporalibus: sicut patet omnibus: sed tamen ista terminum habent, nec in infinitum procedunt. Idem iudicium est in apprehensibilibus intelligibilibus humanis. Addunt enim singularia eiusdem speciei super singularibus aliis: & hoc manifestum est & notum apud sapientes, in tantum quod unus homo ductu propriæ inuestigationis inueniet aliquod nouum quod alius homo nunquam poterit intelligere: licet multotiens ei exponatur: & per multiplices similitudines, & in tempore longo. Et huiusmodi differentia non tendit in infinitum: sed intellectus humanus terminum habet usque ad quem poterit sine dubio peruenire & in eo stare. Sunt & quedam quæ probantur homini esse impossibilia ut sciantur ab eo: nec inuenit animam suam cupidam sciendi ea: quoniam cognoscit esse impossibile ut sciat ea. Nec habet portam per quam intraret ad sciendum ea. sicut ignoramus astrorum numerum: utrum sint paria an imparia: & ignoramus numerum uinorum & metallorum & plantarum & similibus. Quedam uero sunt quorum uidet homo animam suam cupidam ut sciat ea: & persequitur intellectus scientiam ueritatis ipsorum: & inquisitio ipsorum inuenitur in hominibus speculatoribus sapientiæ in omni tempore. Et in illis multiplicanæ scientiæ & opiniones hominum speculatorum, & inter eos incidit contrarietas & multiplicanæ dubitationes: quia intellectus pendet de scientia illarum rerum: id est cupiditas ipsius intellectus. Et quia quilibet eorum putat se inuenire uiam scientiæ ueritatis: & non potest intellectus humanus inducere probationem sine metu super hoc contradictionis in rationibus: preter stultum qui contradicit in contrario quod uocat contrarium probabile: sicut quodam contradicunt in sphericitate terre & rotunditate coeli & in similibus. Et isti tales non habent ingressum in hac ratione & illa, in quibus renouatur dubium Intellectus humanus terminum habet.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Nota q̄ se-
cū dū Ale-
xandrū tria
impediunt
apphēdere
veritatem.

ratio huiusmodi sunt multa in genere rerū spiritualium: & pauca in rebus naturalibus: & defi-
cient in rebus disciplinalibus. Dixit Alexander. tria sunt quæ impediunt apprehendere verita-
tem rei: sicut est amor multitudinis seu magnitudinis & strenuitatis. Secundum est subtilitas
& profunditas rei inuestigandę. Tertium est ignorantia inquisitoris, & breuitas potentia eius
in apprehendendo qđ sibi conuenit vt apprehendat. In nostro autem est tempore quarta causa
quā non numerauit Alexander: quia non erat in tēpore suo: hoc est societas & nutritura: quo-
niam in natura hominis est amor sequendi illum cum quo habet societatem: & diligere ea in
quibus nutritus est: adeo qđ videbis habitatores villarum, licet sint in illis in sordibus & in de-
fectu delectationum, & in malitia ciborum: vt odiant habitationem ciuitatum: nec delecten-
tur in delitiis earum: & eligunt potius in quibus nutriti sunt q̄ ea in quibus non sunt nutriti:
licet sint meliora. nec placet animæ ipsorum morari in curiis deliciarum: nec vti pannis precio-
sis: nec delectari in balneis, nec vnguentis & odoribus bonis. Simile contingit hominī in scien-
tiis & opinionibus, in quibus nutritus est ab infantia: quoniam diligit illas & confirmat ratio-
nes ipsarum: & anxiat̄ in cōtrariis. & propter istam rationem deficit intellectus hominis in ap-
prehensione veritatis, & sequitur, Ea in quibus nutritus est: sicut cōtingit genti in corporeita-
te: & multis modis spiritualibus sicut postea explanabimus. Et hoc accidit propter societatem
& nutrituram cum eis: quorum opinio firmatur in illis: & inducunt plana sua super corporei-
tate & super cogitationibus vanis & infirmis. Sed dicta fuerūt per viam similitudinis propter
causas, quas postea dicemus. Et non putes qđ hoc quod diximus de breuitate intellectus hu-
mani: & de termino in quo stat, est dictum secundum legem tuam: sed iam dixerunt hoc Phi-
losophi: & inuestigauerunt inquisitione diligenti in fine inquisitionis præter legem & opinio-
nem: & est verū, nō dubitat in ea nisi stultus, qui nescit ea quę probantur. Hoc autem capitulū
non præmisimus: nisi vt sit stramentum eorum quæ sequuntur.

De difficultate intelligendi. Capitulum. XXXI.

SCito tu inspector tantum, quoniam accidit apprehensioni intelligibilium: quia pen-
dent de materia: simile eius qđ cōtingit apprehensioni sensibilium: quoniam cum inspe-
xeris oculis, rem apprehendes ex ea qđ est in potestate visus vt apprehendat: qđ si pres-
seris visum tuum & acueris ipsum, vt inspicias longius qđ sit in potestate visus, vel si
laboraueris in figuris literarum valde subtilibus quas non potes apprehendere secundum po-
tentiam visus tui: & presseris visum vt veritatem illius rei percipias: non solum deficies in
apprehensione ipsius rei: sed debilitabitur visus in comprehensione istius rei quam poteras an-
te comprehendere. Similiter omnis qui intenderit in aliquam rem: si multiplicauerit cogitatio-
nes suas circa rem illam, debilitabit̄ intellectus eius: & non intelliget tunc qđ poterat prius in-
telligere. Ratio etenim omnium virtutum corporalium in huiusmodi eadem est. Simile huic
accidet tibi in apprehensionibus intelligibilium: quia si steteris circa aliquā dubitationem & nō
deceperis animam tuam vt credas probatum qđ non fuit probatum: & nō festinaueris destrue-
re vel contradicere illi cuius contrarium non potest probari: & non perseueraueris apprehen-
dere qđ non potes apprehendere: tūc acquies intellectum humanum. Et eris in gradu de Ra-
bi Aqiba: cuius ingressus & egressus fuit in pace in speculatione rerū spiritualium. Qđ si perse-
ueraueris apprehendere amplius qđ est in potentia tua, vel festinaueris contradicere rebus sine
quarum definitione non inuenitur probatio: vel sunt possibiles: & tamen cum possibilitate lon-
ginqua, eris de societate Elissaa: & nō solum deerit tibi perfectio, sed eris imperfectior omnibus
imperfectis. Et renouabitur tunc in te dominatio cogitationum sensibilium, & sequela defe-
ctuum, & malitia morum propter debilitatem intellectus. Et quia extinguitur lux eius sicut
contingit oculo in visionibus vanis, quæ non sunt verę, in tempore debilitatis virtutis visibi-
lis: & infirmo & laboranti in apprehensione rerum nimis splendentium vel in figuris valde sub-
tilibus. Et propter hoc dixit Salomon. Mel inuenisti, comede qđ sufficit: ne forte cū satiatus fue-
ris enomas illud. Mirabilis est ista similitudo in qua comestio assimilatur sapientiæ: sicut præ-
diximus. Posuit autem dulcissimum gustabilium scilicet mel: cui⁹ natura est: qđ si multū come-
datur ex eo, parit fastidiū & vomitū. Ac si diceret, natura huius apprehensionis licet sit nobilis
et preciosa: & in ea est finis pfectionis, si nō steterit homo circa terminū qui ei cōuenit, & nō cu-
stodierit cor suum, conuertetur in defectum & infirmitatem. sicut comestio mellis si fuerit si-
cut expedit corpori, nutriet corpus & proderit ei. Si autem addiderit supra id quod debet,

nocebit, scdm hoc etiam dictum est, Comedere mel multum, non est bonum. cui consonat qd dixit, Non ambulauit in magnis: neq; in mirabilibus super me. hoc est dictum a sapientibus, Altiora te ne scrutatus fueris: id est ne diffundat intellectus, nisi ad ea que potest capere. Quod autem non est in natura hominis vt apprehendat illud, nocebit danti operam ad hoc, sicut praediximus: & ad hoc fuit intentio eorum in dicendo. Qui considerat in quatuor rebus: & addiderunt, Omnis qui non misereatur super gloria creatoris sui, expediebat ei qd non venisset in mundum. Et hoc est summa eius quod explanauimus: qd non expedit homini vt festinet & intendat cogitationibus corruptis. Et cum inciderint ei dubitationes, & non intuerent probationem eius quod querit, non obhorreat illud nec proiciat post tergum, & non festinet contradicere: sed consideret & propitius sit super gloria creatoris: & stet. & hoc iam explanatum est. Et non est intentio in istis versibus: nec in verbis quae dixerunt sapientes & prophetae, vt claudatur porta speculationis omnino: vel prohibeatur intellectus ab apprehensione illius qd apprehendere potest: sicut putant stulti & remissi, quibus placet ponere defectum suum & ignorantiam, perfectionem, & sapientiam, & perfectionem aliorum per defectum. Et recedunt a via legis, & ponunt tenebram lucem, sed intentio nostra est vt faciamus scire, qd intellectus humanus habet terminum quem non potest transire. Et non disputes de verbis quae dicta sunt in hoc capitulo de intellectu & de aliis: quia intentio est ostendere cum illis rationem quam exquisiuius: non explanare quid sit veritas intellectus: quoniam alia capitula sunt ad disputandum super ista ratione.

¶ De modo docendi paruulos. Capitulum. XXXII.

Scias qd incipere in ista sapientia scilicet spirituali multum nocet: et similiter expositio similitudinum quae inueniuntur in libris prophetarum: in hoc siquidem sunt pleni dictis prophetiae. sed necesse est vt exerceantur paruuli & doceantur illi qui sunt brevis intellectus secundum potentiam suam apprehensionis. Si quis autem illorum ostenderit se prouectum in intellectu suo, aptum isti gradui alto: qui est gradus speculationis probabilis & probationum intelligibilium verarum, deducunt eum paulatim donec attingat perfectionem suam, vel per auxilium doctoris, vel ex virtute anime suae. Sed si tantum inceperit in ista scientia spirituali studere, non solum proueniet inde labor in opinionibus & credulitatibus: verum etiam proueniet ad incredulitatem manifestam. Hoc autem non videtur aliter in oculis meis, nisi sic, sicut si aliquis vellet pascere infantem pane triticeo, & carne, & vino, sine dubio interficeret ipsum: non qd sunt mali cibi: vel qd non conueniunt naturae humanae: sed propter debilitatem comestoris: quia non potest eos digerere, vt inde proueniat utilitas. Similiter istas veras opiniones occultauerunt sapientes: & locuti sunt de eis in parabolis: & docuerunt eas ingeniose sine expositione in omni genere morum: Non quia in ipsis aliquid mali lateat, vel qd destruant fundamenta legis: sicut putant stulti in quorum corda ascendit, quod attingit gradum speculationis: sed celauerunt eas sapientes propter bonitatem potentiae intellectus in initio recipiendi illas, & posuerunt ex eis summas per quas sciat illa homo perfectus: et ideo vocata sunt secreta legis, sicut explanabimus: & hoc est causa propter quam lex loquitur lingua hominis. hoc est quia praesto sunt vt incipiatur ab eis: & addiscant ea pueri, & populus, & mulieres. Et non est in potentia eorum vt intelligant verba secundum veritatem suam: & idcirco abundat in eis receptio in omni opinione vera & cogitatione & arbitrio, secundum qd ostendit cogitatio assimilatoria super essentia creatoris: non in apprehendendo veritatem substantiae ipsius. Cum vero fuerit homo perfectus: & data fuerint ei secreta legis: & per se vel per alium pceperit partem ipsorum: tunc proueniet ad gradum in quo credet opiniones veras in viis veris: vel per viam demonstrationis in quibus oportet eam inducere: vel cum rationibus fortibus in quibus conueniat illas inducere. Similiter ascendet in cor eius verba quae dicta fuerunt ei similitudinarie, et cognoscet ea scdm veritatem suam. Sepe diximus tibi qd dixerunt sapientes: qd non ratiocinabunt in Mercana: nec in vno solo nisi fuerit sapiens et intelligens sensu suo. Et tunc dabunt ei principia rationum. & ideo non expedit vt aperiat ista porta homini: nisi quatenus poterit intrare per eam. Et cum istis duabus conditionibus homo nanciscetur voluntatem: quarum vna est vt sit sapiens et acquirat scientias, vt intelligat ex eis antecedentia speculationis. Secunda est vt sit intelligens & mundus in natura sua: & sentiat & intelligat modos cum paucitate summarum, & propter hoc dixerunt nisi fuerit intelligens proprio sensu. Adhuc etiam explanabimus causam quae impedit ne doceatur populus

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

in via considerationis verę. Et q̄ non propalantur eis verba secundū q̄ sunt: & q̄ hoc expedit et necessarium sit q̄ ita sit, dicemus in capitulo sequenti.

De quinque causis quę prohibent incipere addiscere sapientiam spiritualement. Capítulum trigesimumtertium.

Prima cā ē
p̄funditas.
Sap̄ia exem
plum est af
similata aq̄
Secūda cā ē
breuitas in
tellect⁹ hu
mani.

Scias q̄ quinque sunt cause quę impediunt vel prohibent incipere addiscere sapientiam spiritualement: & innuere vel significare quę expedit innui super illa & detegere quę sunt in ipsa, genti. Prima causa est profunditas, & subtilitas, & clausura rationum: sicut dixit Salomon, Alta profunditas, quis inueniet. & dixit, Sapientia vnde inuenta est. Et idcirco non oportet incipere a sapientia profunda & occulta. Et scias q̄ de similitudinibus vocis gentis nostrę vna est q̄ assimilauerunt sapientiam aquę: quā similitudinē exposuerunt multipliter sapiētes. Vno mō sic, qui scit natare ille potest extrahere gēmas de profundo maris: & qui nescit natare: submergitur, & idcirco non expedit vt quis mittat se in periculū et naret, nisi exercitauerit animam suam addiscendo. Secunda causa est, breuitas intellectus humani in initio suo: quoniam non acquirit homo vltimā perfectionē in initio, sed perfectio est in eo potētia: et est in initio suo diminuta: sicut dictū ē, Pullus onagri homo factus est. Et non sequit de necessitate vt omne qđ est in potentia in aliquo, exeat de potētia ad actum: sed possibile est vt remaneat in imperfectiōe sua vel ppter impedimenta extrinseca, vel ppter defectū disciplinę & exercitii, per quę procedat de potentia ad actum. Et propter hoc dictū est q̄ non multi sapientes: quoniā ea quę expediunt acquirere perfectionem, sunt multa & quę inducunt dubitationes, innumerabilia, & ex quo sic est: quomō poterit homo esse paratus p̄paratione cōplera addiscere et exercere aīam suā: donec vacabit ei qđ est in eo in potētia exeat de potentia ad actū? Causa tertia est multitudo stramentorum & antecedentium: quoniā habet homo in natura sua desiderium & amorem querendi finitates vel fines: & vellet p̄uenire ad finem cuiuslibet rei. Quandoq̄ vero anxiatur & abhorret stramenta. Scias autem q̄ si posses acquirere finitates absq̄ stramentis quę p̄mitti debent, nō essent illa stramenta, sed adiectiōnes laboriosę. Quilibet autem homo etiam stultus & fatuus cum expergefaciis eū ad intelligēdum sicut expergefaciunt dormientem: & dicis ei, Nonne desiderat anima tua intelligere modum spherarū celorū quot sūt & quę figura ipsorū & qđ est in eis: & qđ sunt angeli: & quomodo creatus fuit mundus in suo vniuerso: et quis fuit finis intentionis creationis ipsorum: secundum ordinem partium ipsarum: & quid est anima, & quomodo fuit creata in corpore: et vtrū anima hominis separabitur a corpore, et si separetur, cuiusmodi erit illa sepatio: & ad quid reuertetur: & similia istis super veritate eorū: procul dubio inuenies animam ipsius cupientem scire ista cupiditate naturali: sed volet vt quiescat amor iste & p̄ueniat ad desiderium suum in vno verbo vel in duob⁹. Q̄ si imposueris ei vel omittat negocia sua in spatium vni⁹ hebdomadę vt sciat ista, non faciet. Videbitur autem ei q̄ abundat cogitationibus vanis & falsis: & placebūt animę suę: & abhorret cum dicitur ei q̄ quędā sunt in sapientia quę indigēt multis antecedentibus: & longo spatio ad inuestigandū & intelligendum. Tu vero scis q̄ quędam isto rum sunt aliis connexa: quoniam in entibus non est nisi creator & creatura: & ipsa creata sunt quę cōmunicant in ente p̄ter ipsum. nec est via ad inueniēdum ipsum: nisi per creata sua, et ipsa probant ipsum esse: & ea quę necesse est credi de deo attribuendo vel remouendo ab eo. Et debemus de necessitate intendere in creata secundum q̄ sunt, donec accipiamus de qua libet intentione antecedentia vera & fidelia quę prodeunt in vestigatione nostrarum spiritua lium rationum. Omnia vero antecedentia accepta de scientia geometrię & de scientiis potentiarum arithmeticę ad inducendū demonstrationem ex eis super his quę debent remoueri a deo: et demonstrant hoc multiplici ratione super firmamento coeli et scientia naturali: non videtur q̄ dubites quin sint necessaria ad acquirendum comparationem mundi respectu regiminis dei: sicut est per viam veritatis, non secundum imaginationes. Sunt etiam multa speculatiua de quibus licet non accipiantur antecedentia ad cognoscendum mundū istum: tamē acut et exercēt intellectū ad itelligēdū demōstrationē & sciētiā veritatis in illis q̄ demōstrāt sup̄ substantia creatoris. et tollunt laborem qui inuenitur in pluribus cogitationibus speculatorum in mixtione modorum per accidens cum eis quę per se. Tollunt etiam qđ renouatur per laborem illum de corruptione scientiarum et opinionum, & adiungitur etiam istis vt res intelliguntur secundū q̄ sunt: licet non sint radices in scientia spirituali. Similiter etiam non defi

Tertia cā.

Nota de
naturalī de
siderio sciē
di.

De utilita
te geome
& trię ari
thmeticę
ad sapiētiā
diuinam.

ciunt in eis alia iuuamēta, in rebus q̄ ducunt hoīem ad illam sapientiā. Quicūq; vero voluerit acquirere perfectionem humanam, nullo modo potest hoc facere nisi prius exerceat animā suam cessitate ac in doctrina dialectices, postea in disciplinalibus scđm ordinem suum: deinde in naturalibus, tis dialecti postea in spiritualibus. Nos autem inuenimus plures hoīes quorū intellectus attingit partem cē, & artifi istarum scientiarum, & ibi stat: & licet fatigata est aīa ipsorū, mors separat inter ipsos: & deside disciplinā rium ipsorum eisdem & studentib⁹ in parte stramentorū: & si non fuisset nobis consultum per lium, viam receptionis, & nō duceremur ad rōnes per similitudines: & si nō sequeremur disciplinam perfectam in rebus veris: & non crederemus in iīs quæ necesse est cōcedi: nisi per p̄bationes: qđ non sequitur nisi post stramēta longa: perueniret ex hoc, qđ morerent omnes homines anteq̄ scia rent an mūdus habeat creatorē an non, nedum vt attribueres ei aliquid vel remoueres ab ipso defectū: nec euaderet aliquis periculū istud nisi vnus de ciuitate: duo de generatione. Singula res vero quos dñs vocat residuos non acquirūt perfectionem quē est finis: nisi per stramenta & antecedentia. Salomon autē exposuit qđ necessitas cōpellit addiscere stramenta, & qđ non potest perueniri ad sapientiā veram nisi post laborem disciplinē in discendo. Si retusum fuerit ferrū Exemplum & fuerit politum multo labore, exacuetur: & post industriam sequitur sapiētia. & dixit, Audi consiliū & addisce disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis. Est alia necessitas quē cōpellit addiscere antecedentia: quoniā multę dubitationes nascuntur in corde hominis in discendo, & similiter intelliget cōtraria cito: scilicet destructionē alicuius verbi q̄ est similis destructioni ali cuius fabricę, sed non prouenit firmitas verborum: & solutio dubitationū: nisi cum multis an tecedentibus sumptis de stramentis ipsis. Speculator vero sine stramento similis est currenti vt perueniat ad locum aliquem: & incidit in currendo foueam profundam: & nescit quomodo exeat inde: donec moritur. Et si steteret i loco suo melius fuisset ei. Salomon multa dicit nume rando diuersitates pigrorū: & totum hoc est similitudo ad illū qđ nō laborat vt acgrat scientiā. Dixit autem in desiderio cupiētis acquirere intelligentiā: & nō laborātis, vt addiscat stramē ta quę perducerent ipm ad fines illos: sed tantūmodo desiderat: desideria occidūt pigrum, quia manus suę nolunt operari: tota die desiderans desiderat. Iustus autē dat: & nō prohibet. Causa ergo quare desideria pigrum occidūt est scđm Salomonem: quia nō laborat, & nō quærit aliqd quo extinguat desideriū illud: sed desiderat solūmodo & suspendit spem suā in eo quod natu raliter non potest apprahēdere. Et si recederet ab illo desiderio & dimitteret ipm: tunc euade ret. Et intellige finem huius similitudinis qualiter explanat qđ primo dixit. Iustus dat & nō p hibet. Iustus enim nō est contrarius pigro: nisi sicut prädiximus qđ iustus est, qui dat vnicuiq; qđ suum est: id est totū suum tēpus dat vt acquirat sapiētiā: & nihil prohibet de tēpore suo ab addiscēdo, ac si diceret. Iustus dat tempus suū sapiētię & non prohibet. & hoc est simile illi qđ dixit. Nō des mulieri fortitudinē tuā. multi vero sapiētes qđ famosi fuerūt in sciētiis, labora Salomon? uerunt hoc vitio, scilicet inuestigando infinitates, & loquēdo in ipsis sine speculatione stramē torum. Et sunt quidam illorū quos stultitia ducit vel inquisitio rerum grandium ad repudian dum stramenta ipsa: quia potentia ipsorum breuiatur inuestigatione stramentorum, vel cessat ab inquisitione stramentorum: & laborat probare quæ dānosa sunt, vel quia non est vtilitas in ipsis: & veritas nota est intelligenti. Causa quarta est altitudo naturalis, probatum enī est quo Quarta cā niā cōplexio corporis est stramentū morum anime, & in nullo hoīe possunt esse mores intelli gi est qđ cōple xio aliqua biles, & perfecti: nisi in illo qui eligit mores bonos, & exercet illos, & habet sensum quietum, & naturalis in pacatum. Sūt autē multi in quibus est cōplexio naturalis, cū qua nullo modo cōuenit perfectio naturalis in intellectus, sicut est aliquis cuius cordis natura est calidissima, & fortis robore, quā comitatur pedit a pce patione sapi iracundia, licet ille exerceret aīam suā in fine exercitii & disciplinē. Et sicut ille cuius humorū ptione sapi natura est calida & humida, & ipse est fortis robore. Dico quoniam iste vix potest consequi san entia spūa ctitatem, licet exerceat animam suā in fine exercitii & disciplinē. Similiter etiam inuenies ali lis, quos, qui sunt fortes & leues, & habent modos inordinatos, & laboriosos: per qđ probatur ma litia compositionis & cōplexionis eorum, & in talibus nunq̄ inuenitur intellectus perfectus. Et laborare cum eis vt addiscant istam disciplinam est stultitia doctoris, qm̄ illa sapientia sicut tu Non expe scis, non est sicut Arithmetica vel Physica: etsi non est quilibet homo aptus & paratus vt illā dit vt ado aptitudinis morum, donec homo sit in fine rectitudinis, & perfectionis, sicut dictum est, Abo lescētes do ceant in sa minatio domini stolidus, & cum recto secretum eius. Et ideo non expedit, vt doceamus illam piētia spiri adolescētes, nec ipsi possunt eam recipere, propter inconstantia naturæ suæ, & quia cogitationes tualis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

eorum ardent in igne adolescentiæ: donec extinguatur flāma motiua ipsorū, & attingant gradum sapientiæ intellectus, & frangat corda eorum: & cōplexio cōquiescat: & tunc regent & ducent animas suas ad gradum istum, qui est appræhensio creatoris: hoc est ad gradum sapientiæ spiritualis, quæ vocatur opus de Mercana. Et propter hoc dictū est, Prope est dñs contritis corde, & iterum, Altus & sanctus quiescam super humilem & quietum, & propter hoc dictū est in Talmud. Non dabuntur initia rationum: nisi dño stolæ qui vocatur dñs iudicii. Et q̄ cor eius sit triste intra ipm, & premat cor suum, & humiliet se cum humilitate addita & adiuncta sapientiæ, & propter hoc dixerunt. Non dabūt occulta legis: nisi consiliario & sapiēti magistrorum, & intelligenti incantationem. Ista vero indigent natura parata & apta ad recipiendum sapientiā.

Nota triplī
cem differē
tiam hoīm.

Nonne scīs q̄ est aliquis inter homines qui est debilis in consiliis, & tñ est multum intelligens: & est alius cuius consilia recta sunt in agendis, & talis vocatur cōsiliarius: & tamen nullius est intellectus? Et si applicaretur ad intelligibilia prima quæ etiam pueri intelligunt, inueniretur ignorans, & multum nescius: & non potest aptari? Est alius intelligens & purus in natura qui potest intelligere de facili rationes cum explanatione leui, & talis vocatur intelligens incantationem: sed non laborat in sapientia, nec acquirit eam. Qui vero habet scientias in actu, vocat sapiens magistrorū, & pro ipso dictum est, q̄ cum loquitur, omnes absurdi sunt. Pone cor tuū: & vide quomodo induxerunt conditiones hominis perfecti ex verbis scripturæ in regimine ciuitatis, & in scientiis speculatiuis cum natura munda, & intelligentia & solutione ad sciendas rationes in summis, & tunc dabūt ei occulta legis, sic etiam dixerunt. Dixit Rabi channa arabi alazar. Veni & docebo te opus de Mercana, qui respondit, nondū incanui, i. senui: & adhuc in me feruorē corporis & naturę leuitatem iuuenilem inuenio. Appone cor tuum, & vide quomodo coniūxerunt conditiones annorum conditionibus morum. Et ex quo sic est: quomodo ergo expedit loqui, & reuelare secreta huius sapientiæ vniuersitati populi in quo sunt p̄ maiori

Quinta cā.

parte familiæ & mulieres? Causa quinta est negocia hominū & necessitates corporū quæ sunt prima perfectione: q̄to magis si coniungantur istis necessitates vxorū & filiorum, q̄to magis si coniungat istis persecutio super adiectionē victus in quo laborat efficaciter homo scdm̄ vsum & malitiā consuetudinū: quoniā homo etiam perfectus sicut diximus, si voluerit laborare in talibus quæ sunt multum necessaria: q̄to magis in iis quæ nō sunt adeo necessaria: et si creuerit cupiditas, in illis debilitabitur desiderium animæ in appræhensione sapientiæ: & submerget in mari cupiditatum, & amor eius ad sapientiam erit cū debilitate voluntatis & cordis, & ideo non acquirit qd̄ habet in potentia vt appræhendat: vel possibile est q̄ acquirit appræhensione laboriosa & mixta inter appræhensionē & defectum. Igitur scdm̄ has omnes opiniones fuerūt secreta ista necessaria solis & singularibus qui sunt paucissimi nō vniuersitati gentium. Et ideo celant illa incipientem addiscere, & prohibēt ipsum attingere illa: sicut phibet puer paruulus ne comedat cibos duros, & ne portet onus graue.

¶ Nihil cōmune Creatori & creaturæ. Capitulum. XXXIII.

On putes q̄ in omnibus quæ præmissimus in capitulis præmissis de pulchritudine & altitudine sapientiæ spiritualis, & de occultatione eius: & de elongatione a populo: cōtineatur elongatio corporeitatis, & virium corporalium a creatore: quia non est ita: Quoniā sicut expedit excitare pueros & clamare alta voce in populis, q̄ creator est sublimis & gloriosus & vnus: nec est seruiendum aliī nisi ipsi: Ita oportet vt recipiant de ore doctorum q̄ creator non est corpus: nec est cōparatio vel similitudo vllō modo inter ipm & creata: nec est essentia ipsius: sicut essentia illorū, neq̄ ei⁹ vita sicut vita cuiuslibet alterius viuētis: nec est ei⁹ sapientia sicut alterius sapientis. Et differentia quæ est inter ipsum & creata non est in paucitate & multitudine solūmodo, vel in fortitudine & debilitate: quoniā ista vbi inueniunt ibi est aliqua similitudo in specie tribus modis, & coniungunt in aliquo cōmuni. Similiter non est cōparatio: nisi inter res quæ cōmunicant in aliqua specie, & istud probatum est in scientia naturali. Quicquid autē attribuimus ipsi, elōgatum est ideo a nobis, adeo q̄ nihil sit nobis & ipsi cōmune vllō modo. Similiter essentia eius & essentia de aliis dicta, equiuoce dicitur: & nō cōmunicant nisi in nomine sicut postea explanabimus. Istud ergo sufficiet pueris & populis, vt quiescat intellectus ipsorum in scientia ista q̄ est ens perfectus, qui non est corpus: neq̄ potentia in corpore: & ipse est creator & nullus defectus est in eo, nec aliquid est in eo in potentia, & ideo nō est factus. Sed loqui decet de dispositionib⁹ & quō elongabunt ab eo & q̄ est rō dispositiōis &

¶ Nihil ē
cōmune
creatori &
creaturæ.

numeri qui debet ei comparari. Et similiter loqui in creatione illorum quae creauit, & via regiminis in mundo isto: & quomodo est cure eius ad exteriora, & ratio voluntatis sue & apprehensionis & scientiae ad omnia quae scit. Et sic rationes & gradus prophetiae, & rationes nominum quae demonstrant eius unitatem: licet ipsa sint multa, omnia inquam ista sunt rationes profundae: & sunt occulta legis in veritate. Et ista sunt secreta de quibus semper fit mentio in libris prophetiae & in dictis sapientum: & non est loqui in istis nisi dando initia rationum, sicut diximus, & cum homine qui est idoneus ad ista. Sed remotionem corporeitatis & similitudinum & potentiarum operatiuarum a creatore necesse est palam detegi: & docere quemlibet secundum intellectum suum: & facere ut recipiatur a paruulis, & mulieribus, & ignaris: sicut receptum est ab eis quod creator est vnus & quod non est seruendum alii nisi ipsi, quomodo non habet unitatem nisi quod non habet corpus. Nam corpus non est vnus, cum sit compositum ex materia & forma: & sunt duo in numero: & etiam unitatem nisi diuiditur. Cum autem intellexerint istud pueri & receperint, & fuerint in hoc exercitati, & in hoc exercuerint, & prius dubitauerint in versibus prophetiae: tunc explanabuntur eis rationes, & exercitabunt se ad intelligendum expositiones: & percipient se super aequiuocatione & transumptione & accommodatione nominum: donec firmetur in eis fides in unitate creatoris. Et quod credant in libris prophetiae. Siquis autem non poterit intelligere opiniones & sententias versuum & conuenientiam nominum cum varietate rationum: necesse est ut dicatur ei, adhuc intelliges hanc expositionem. Sed tu scis quod creator est excelsus: & non habet corpus, nec est factus passibilis: quoniam factum est mutabile: & in creatore nulla cadit mutatio: & est similis alicui rei, & non communikat cum creatura in aliquo: & quod vera prophetiae sunt verba, & habent expositiones & sensum: & doceant illum istud solummodo: & non expedit, ut figurat in corde hominis, ut credat quod creator habet corpus, vel quod est in eo aliquid de his quae accidunt corpori, nisi secundum quod conuenit credere quod non erat deus in mundo, vel dare ei comparisonem, vel seruire alii ab ipso.

Ira in Deo qualis sit.

Capitulum. XXXV.

Edhuc explanabo tibi cum loquar de dispositionibus corporis, quare dicimus quod aliquid placet creatori, vel quod irascitur. Nam eodem modo dicitur quod hominibus placet deus vel irascatur eis. hoc autem non est intentio mea in hoc capitulo: sed mens mea est ut dicam tibi. Scias quod cum inspexeris in tota lege & in libris prophetarum: non inuenies quod ira, vel furor, vel indignatio deo attribuat: nisi pro idololatria. Nec vocatur inimicus dei, vel angelorum, vel odiosus, nisi, per idololatriam: sicut dictum est, Seruietis diis alienis. Et, egredietur furor domini super vos. & iterum. Prouocastis eum ad iracundiam in operibus manuum vestrarum. & iterum. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat deus: & irritauerunt in vanitatibus suis. & multa talia. Cum ista inquisieris in libris diligenter, inuenies ita esse in libris prophetiae. Proculdubio multa talia dicuntur, quia opinio ista falsa est. scilicet seruendi idolis. Qui autem opinatur quod aliquis stans sedet: non tantum distat a veritate, quantum ille qui credit quod ignis est sub aere: vel aqua sub terra. nec iste tantum distat a veritate quantum ille qui credit quod sol est de igne: vel quod caelum est medietas sphaerae, vel similia. Nec iste tantum elongatur a veritate quantum ille qui credit quod angeli comedunt & bibunt: nec elongatio istius est a veritate, sicut illius qui credit quod seruendum est alii quam creatori. Quoniam cum stultitia vel blasphemia dependet de re digniori, scilicet cuius essentia est firmioris & nobilioris: est durior & fortior, quam si dependeat de re viliori. Blasphemia vero est credere aliud de creatore quam sit in eo. Stultitia vero vel ignorantia est ignorare quod possibile est sciri. Ignorantia siquidem ignorantis solem esse rotundum, non est similis ignorantiae illius qui ignorat deum esse, vel mundum habere creatorem. Nec blasphemia illius est similis blasphemiae dicentis plures esse creatores. Tu vero scis quod omnis qui seruit idolis, non facit hoc: quia credit quod sit alius deus praeter deum. nec ascendit in cor alicuius qui fuit vel erit quod forma sculptilis vel dolati fit illa forma cuius potentia creauit caelos & terram, & regit ea: sed seruit illi formae sicut mediatori inter nos & deum. Nam scriptura dicit de creatore. Quis non timebit te regem gentium in omni loco? suffumigatio applicata nomini meo: quod conuenit primae causae secundum ipsos. hoc iam explanauimus in expositione nostra magna. Nullus gentis vestrae contradicit super istis. Nam isti blasphemii credunt creatorem esse: sed blasphemia eorum dependet de eo quod conuenit ipsi soli, scilicet in seruitio & honore: sicut dicit scriptura, Seruietis domino ut firmetur eius essentia in cordibus gentium. Crediderunt autem isti blasphemii quod seruitium istud conueniebat alii quam ipsi: ex hoc autem sequebatur priuatio essentiae rei. Exaltetur creator super eo quod gentes cre-

Non habet
unitatem nisi
quod non est
corpus.

angustiator

Quod in lege
vel prophetis
non attribuitur
ira deo
vel indigna
tio, nisi pro
idololatria.

Quid est blas
phemia.

Quod idololatriam
non credunt
quod sit
alius deus praeter
deum.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

dunt, quoniam ipsi non apprehendunt nisi opera seruitiorum: non rationes eorum, neque veritatem illius cui seruitur per ipsa. Et hæc fuit causa propter quam merebantur mortem: sicut dicit scriptura, Nullum reserues vitæ. Et causa & ratio est explanata, vt tollatur ista opinio falsa: vt non maculent alios cum ista, sicut dictum est. Non docebunt nos abominationes suas. Et vocat eos inimicos & odiosos & angustiatores: & dicit quod omnis qui hoc facit, prouocat ad iram, ad indignationem & furorem. Ex quo ergo sic est, quid erit qui blasphematur in substantia creatoris, non credens ipsum esse, vel credens duos esse, vel esse corpus, vel quod sint in eo potestates factæ, vel attribuit ei defectum aliquem: quoniam iste sine dubio deterior est illo qui seruit idolis: credens quod idolum est mediator vel propitiator vel potes nocere. & ideo scias quod cum credideris quod creator habet corpus, vel aliquam de dispositionibus corporis, quod tu es prouocator ad iram & odiosus & inimicus & angustiator: & succendens ignem iræ: & multipliciter deterior illo qui seruit idolis. Quod si ascenderit in cor tuum quod nos in bonam partem iudicabimus illum qui creatorem credit habere corpus: vel propter hoc, quia in hoc nutritus est, vel propter breuitatem, vel ignorantiam sensus sui: similiter debes credere de idolis seruiente. Et si dixeris quod plana legis inducunt primum in istas opiniones: Similiter debes recte credere de secundo, scilicet idolis seruiente, quod ad hoc induxerunt eum cogitationes vanæ, & defectus sensus. Et non est mirandum de illo qui non recipit a speculatoribus veritatis, si deficit in apprehensione veritatis: quoniam ego non reputo blasphemum qui non inducit probationem super remotionem corporeitatis a creatore: sed reputo illum blasphemum qui non credit istud præcipue: cum inueniamus expositionem Angelos & Ionatan filii Oziel, qui remouet corporeitatem a creatore. & hæc est mens huius capituli.

Facies seu vultus. Capitulum. XXXVI.

Facies est nomen equiuocum: & proprie significat facies rerum viuentium: sicut dicitur, Mutabuntur omnes facies. Significat etiam iram: sicut dicitur, Vultus domini super facientes mala. Dicitur etiam de loco hominis & statu eius: sicut dicitur, Super facies fratrum suorum habitabit. & iterum. Coram facie populi gloriabor. & iterum. Nisi in facie tua benedixerit tibi, id est in statu tuo & in loco essentiae tuæ. & secundum hoc dictum est: Locutus est dominus cum Moyse facie ad faciem, id est non est inter eos mediator vel interpres, sicut dictum est: Veni & videbimus nos facie ad faciem. Et de Moyse dictum est. Audiuit vocem dicentem ei. Et iam expositum est quod auditus vocis sine angelo mediatore dicitur facie ad faciem. & secundum hunc modum dictum est, Faciem meam non videbunt, id est non apprehendent veritatem essentie in esse sicut est. Facies etiam dicitur secundum quod conuenit loco, hoc est dicere, coram ipso & in sua potestate. Et multiplicauerunt verba in hoc secundum hunc modum, & dixerunt coram domino. Secundum hoc etiam dictum est, Faciem meam non videbunt. Sed in opinione de Angelos & eius translatione dicitur: Et qui coram me non videbuntur: cuius summa est, quod in statu alto sunt creata excelsa, quæ non potest homo comprehendere: sicut sunt quæ sunt intelligentiæ abstractæ: & dicit quod semper stant coram creatore propter magnam firmitatem curæ quæ super eos est. Ea vero quorum esse veritas apprehendi potest sunt alia quæ sunt sub hoc gradu in dignitate essentiae, id est in substantia materiæ & formæ. Et idcirco exposuit Angelos: & videbis posteriora mea, id est creata, quæ sunt ac si ea reliquisssem & proiecisssem post me. & dictum est per viam similitudinis quia multum distant ab essentia creatoris. Adhuc autem audies opinionem meam in eo quod petiuit Moyses dicendo, Ostende mihi gloriam tuam. Scias etiam quod facies significat pulchritudinem & honorem. & secundum hunc modum dictum est, Coram domino faciem eius ad te, & det tibi pacem. hoc est vt adiungat gloriam suam vobis.

Post. Capitulum. XXXVII.

Post est verbum multipliciter dictum. Et dicitur de loco: sicut ibi, Post tabernaculum: & misit lanceam post illum. Dicitur etiam de tempore: sicut ibi, Post illum non surrexit similis ei. Quod autem dicitur, Ambulabitis post dominum deum vestrum, id est in seruitio eius: & assimilari viis ipsius. & secundum hoc dictum est, Videbis post me. hoc est apprehendes quod ex me manat. & sequitur, Ex voluntate mea, ac si diceret omnes creaturas meas sicut explanauimus in quibusdam capitulis huius libri.

Cor. Capitulum. XXXVIII.

Cor est nomen multipliciter dictum. Significat enim membrum quod est fundamentum vitæ omni habenti cor. Et quoniam hoc membrum est in medio corporis: transumptum est

Intelligē
tias abstra-
ctas nō pōt
homo com-
prehendere

ad significandum in qualibet re. Significat etiam cogitationes: sicut cum dicitur, Nō eatis post corda vestra, id est cogitationes. Significat etiam concordiam seu conuenientiam gentis: sicut dicitur, Omnes reliquiae Israel cor vnum: ac si diceret in vna concordia. Et iterum, Non mutabitur cor vestrum, id est consiliū, & iterū, Nō recedā ab hoc corde, id est hac cogitatione. Significat etiam voluntatem, sicut ibi: Dabo vobis pastores secundum cor vestrum, & iterum. Si enim cor tuū rectum, id est voluntas tua. Accommodatur etiam creatori secundum hunc modum: Faciet sicut est in corde meo, id est voluntate. Significat etiam intellectū, sicut ibi, Cor sapiētis in dextera eius, id est intellectus sapientis in rebus rectis & perfectis, & multa talia. Et secundum hanc significationem accommodauerūt creatori vbiq̃. Nam fere vbiq̃ dictum de deo significat intellectum, exceptis paucis locis in quibus significat volūtatē. Similiter etiam cū dicitur, Reuerte re ad cor, & iterum, Non reuertitur ad cor. Et in omnibus similibus significat intellectū, qđ aut dictū est, Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo: Scias qđ eius expositio est secūdu me, cum oībus viribus cordis tui, id est membrorū omniū: quorū sons & principiū est, cor. Mens vero est vt ponas finem in omnibus operibus tuis apprehensionē illius, sicut alibi exposuimus.

¶ Spiritus ventus. Capítulum, XXXIX.

Spiritus est nomen multipliciter dictum. Significat enim aera motum: vt ibi, Spiritus domini ferebatur super faciem abyssi. Significat etiam flatū venti, sicut dicitur: Spiritus, id est, ventus ab occidente vehemens valde. Significat etiā spiritum vitę, vt ibi, Spiritus vadēs & nō rediens, & ibi, Omnis creatura in qua est spiritus vitę. Significat etiā illud qđ remanet de homine post mortem eius & non moritur, vt ibi, Spirit⁹ reuertetur ad dominū. Dicitur etiam de splendore spiritualis intellectus qui dabatur prophetis cum quo prophetabant: sicut explanabimus quando de prophetia loquemur, secundum qđ loqui debeamus in hoc libro: sicut dicitur, Immitam super te de spiritu, & iterum, Spiritus domini loquitur in me, & multa talia. Dicitur etiam de mēte hominis & cogitatione, sicut dicitur: Totum spiritū suum profert stultus, id est totam mentem suam, & ibi, Tabescet spiritus Aegyptiorum inter ipsos: & dissipabo consilia eorum, id est confundētur consilia eorum & cogitatio. Et iterū, Quis adiuit spiritum domini, & eius consiliarius fuit: & quis est qui sciat pręparationem voluntatis eius, vel apprehendat viam regiminis eius ad omnia creata sua: & faciat nos scire: sicut explanabimus postea cum loquemur de Regimine & Cura dei. Et vbiq̃ spiritus deo attribuitur, est secundum quintam rationem. In quibusdam tamen locis dicitur secundum vltimam acceptionem, id est secundū qđ significat volūtatē. Explanabitur autē vbiq̃ scđm qđ cōuenit illi loco.

¶ Anima. Capítulum, XL.

Anima est nomen æquiuocum, & significat animam viuētem nutritiuam omnis viui sensibilis. Significat etiā sanguinem, sicut ibi, Non comedas animam cum carne. Dicitur etiam de anima rationali quę est forma hominis. Significat etiā illud quod remanet post mortem de homine, sicut ibi: Erit anima domini colligata cum colligatione vitę. Dicitur etiam de voluntate, sicut ibi: Non dabitur in animam inimicorū suorum, id est voluntatem, & iterum, Si steterint Moyses & Samuel coram me: non erit anima mea ad populum istum, id est voluntas mea. Secundum hunc modum accipitur anima cum dicitur de creatore, secundū hanc rationem exponetur qđ dictum est. Abbreviata est anima ei⁹ in labore Israel. Et expositio illius scripturę plana erit si sic accipatur: quoniam in principio sermonis dicitur, qđ curam suam prohibuit ab eis donec perierunt, & clamauerunt: & non saluauit eos. Misertus est eorum: & prohibuit voluntatem suam ne perpetuaretur labor eorum: & vt non cresceret angustia ipsorum, & idcirco bona est hac expositio.

¶ Viuere & Morí. Capítulum, XLI.

Viuere cōuenit omī augmētabili & sensibili. Significat etiā receptionē sanitatis de forti ægritudine: sicut dicit, Vixit de infirmitate sua, & iterū, Steterūt in loco suo in castris donec vixerunt, id est, sanati sunt. Et ita dicit, Caro viua, id est, sana. Similiter mors significat mortem: & significat durā infirmitatē: sicut dicitur, Emortuū est cor ei⁹ inter ipm. & hoc significat fortitudinē infirmitatis, & ideo ad differentiā hui⁹ dictū est: Fuit infirmitas ei⁹ fortis adeo qđ nō remāsit in eo halitus. Quidā Hispanus dixit, qđ retinuit anhelitum suum donec nullo modo anhelabat: sicut cōtingit in pręfocatione matricis in mulieribus: adeo qđ nescit vtrū illa cui contingit viuatur, vel non: & hac infirmitas durat per vnū vel duos dies. Et quoniam vñtatum

Mirabile de
retētiōe an
helit⁹, & pā
focatiōe ma
triciſi mu
lieribus.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris tui.

Q scientie sunt illi qui inuenit ea. & multa talia. Et secundum hoc scientia vera & recta vocantur vita. Scientia vero corruptionis dicuntur mors: sicut dictum est: Vita hodie ante te. Et expositio boni vita est: & malum mors. Sic etiam secundum me intelligendum est quod dictum est, Vt viuatis: sicut etiam in expositione recepta, vt bene faciat tibi, & bene sit tibi in seculo. quod totum est bonum: & propter longum usum in huiusmodi accommodatione sibi in lingua nostra dixerint. Iusti etiam in morte sua dicuntur viuere: mali autem in vita sua dicuntur mortui.

Ala. Capitulum. XLII.

Ala est nomen æquiuocum ad significandum alam cuiuslibet volatilis: postea transumptum est ad extremitates & angulos panis, sicut dicitur: Super quatuor alas pallii tui. Dehinc accommodatum est extremitatibus terræ & finibus eius, qui distant a locis inhabitatis: sicut dicitur, Ab ala terræ cantica audiuimus, id est ab angulo. Dixit etiam quidam expositor, quod principaliter pro absconsione & celatione detorsimus & pro defensione. & hæc expositio bona est. Et secundum hoc accipitur quod dictum est, Non reuelet alam patris sui. & iterum. Expandes alam tuam super ancillam tuam, id est expandes umbram protectionis tuæ super ancillam tuam. Et secundum hunc modum, vt credo, accommodauerunt alam creatori & angelis: quoniam angeli non sunt corpora, sicut postea exponemus: & quod dictum est, Protegat in velamento alarum tuarum, id est sub absconsione eius. Similiter ala cum dicitur de angelis, significat occultationem. Nonne vides quod dictum est: Duabus velabat faciem suam, & duabus pedes. & ita est in his quæ sunt causæ angelorum: & hi sunt pedes angeli, sicut prædiximus in multiplicitate huius nominis pes. quæ causæ sunt nimis occultæ viribus intellectus: nec sunt scita signa ipsorum nisi post longum exercitium. Et hoc duabus de causis, ex parte angelorum, & ex parte nostra, scilicet propter debilitatem intellectus nostri & duriciam apprehensionis nostræ ad intelligentiam abstractam secundum veritatem eius. **Q** autem dicitur, duabus volabat, adhuc exponemus in capitulo Separare: quia dictum est quod angeli habent motum volationis.

Oculus. Capitulum. XLIII.

Oculus dicitur æquiuoce de fonte: vt ibi, Super oculo aque in eremo, id est super fonte. Et dicitur de membro cui conuenit visio: vt ibi, Oculo ad oculum. Dicitur autem de apprehensione & cura: sicut dicitur, Accipe eum: & pone oculos tuos super ipsum, id est, pone curam tuam super ipsum. Et secundum hunc modum dicitur de creatore vbiq; sicut dicitur: Et erunt oculi & cor meum ibi, id est cura mea & mens mea. & iterum. Oculi mei diffusi sunt super omnem terram, id est curam suam communicat omnibus quæ sunt in terra: sicut dicemus in capitulo de Cura. Cum autem verbum videndi coniungitur oculis in loquendo de creatore, sicut dicitur. Aperi oculos tuos & vide: vel Oculi eius vident: erit expositio eius apprehensio intelligibilis, non sensibilis: quia omne sensibile est factum: & recipit quod habet ab alio a se. Deus autem operator est, non operatus: vt probauimus.

Audire. Capitulum. XLIII.

Audire est verbum æquiuocum ad verbum auditum: sicut ibi, Vox audita est in domo Pharaonis. Ponitur etiam pro receptione, sicut dicitur: Non audierunt Moysen. & quod non audierint verba tua, id est qui non receperint. Similiter etiam ponitur pro scientia, sicut dicitur: Gens cuius linguam non audieris, id est non intellexeris verba eius. Et vbiq; audire dicitur de deo, si planum scripturæ ostenderit, quod est secundum primam rationem, erit eius expositio apprehendere. Sed secundum tertiam rationem cum dicitur: Audite dominum & in verbo suo: istæ querelæ, id est totum istud est apprehensio scientiæ. Si vero planum scripturæ ostenderit quod est iuxta rationem eius: erit eius expositio quod creator recipit vel non recipit orationem orantis: sicut dicit, Audiens audiam clamorem eius. & iterum. Aperi domine aurem tuam & audi. & iterum. Non audiuit dominus vocem vestram. & iterum. Audiens & misericors ero. & multa talia. Ad hoc adducam in istis transumptionibus & similitudinibus rationem quæ satiabit sitim tuam: auferet dubitationes tuas: & probabitur tibi omnis ratio eius, donec nulla remaneat dubitatio in verbis huiusmodi.

Inquisitor & demonstrator. Capitulum. XLV.

Rememorati sumus iam in quibusdam capitulis huius libri quod multum distat inter probationem qua reris de sententia rei per signa, & inter inquisitionem demonstratis per intellectum veritatem qualitatis & substantiæ rei: quoniam prima probatio super entitate rei potest esse

tum ex eius accidentibus, tum ex eius operibus, tū ex comparatione nimis remota inter ipsum & id qđ est extra. Hui⁹ rei exēplū est & similitudo. Si velles insinuare regē alicuius terræ alicui hominī, cui ignotus est: multis viis posses hoc facere: vel dicendo qđ rex est longus, albus, & canus. Et iste modus est insinuatio ex accidentibus. Poteris etiam dicere qđ rex est ille homo quem circumstāt hominum multitudo, equitum, & peditum, cum ensibus euaginatīs, & vexilla exposita super caput eius, & sonitus tubarum ante ipsum. Vel dices, qđ ille homo est rex qui moratur in tali castro, & in tali terra. Vel dices, qđ ille est qui præcipit fabricari murum suum, vel pōtem, vel similia istis de operibus ipsius, & sic nominabis eū per ea quæ sunt extra ipsum. Poteris etiā demonstrare super entitate eius modis latētoribus: sicut si quæreret alius a te. Quod est signū qđ terra ista regem habet? Respondebis ei, Nūmularius iste quem tu vides est debilis, & parvus corpore: & ante ipm multū auri & argēti: & ecce alius fortis ac robustus & egenus stās ante nūmulariū, petens vt det ei saltē obolū: & alius non vult ei dare: sed obiurgatur eum, & remouet a se cum duris verbis: & nisi esset metus regis, ille robustus posset alium expellere de loco suo: & interficere: & rapere quicquid est ante ipsum. & hoc significat qđ terra ista regem habet. Ecce qđ demonstrasti intentionē regis in dispositione & ordine diuersitatum in ciuitate: cuius causa est metus regis & timor poenę ipsius. In omnibus tamen prædictis non est aliquid quod demonstrat substantiam regis, quis sit: neq; veritatem ipsius, quæ est quiditas regis. Similiter accidit nobis cum docemus populos in libris prophetarum & in lege, qđ creator est. Cum enim cōpulit nos necessitas ostendere cunctis, qđ creator est, & est in fine bonitatis & perfectionis: quia non est sicut celi & terra: sed est & viuus, & sapiēs, & factor, & potēs: & similiter in aliis quę necesse est credi de eo: & adhuc explanabitur istud: Idcirco corda monstrant qđ est inuentus in cogitationibus corporalibus: & similiter qđ viuit in similitudine rei mobilis: quia gens non videt firmitatē essentiæ rei: de qua non dubitet nisi corpus. Et quicquid non est corpus, sed est in corpore, similiter inuentum est: sed eius inuentio seu essentia minus apparet, quātum ad ipsos: q̄ essentia corporis: quia indiget corpore ad hoc vt sit. Qđ autem non est corpus vel in corpore: non est inuentum vllō modo in initio imaginationis hominis: nec etiam secundum cognitionem assimilationem. Similiter etiam non ascendit in cor gentis de ratione vitæ nisi motus. Et quicquid non mouetur motu locali voluntario, nō viuit: licet motus non sit de esse viui, sed accidēs in eo. Et similiter apprehensio nobis nota est in sensibus, scilicet in visu & aliis. & similiter nec scimus, nec credimus motum alicuius sententiæ de corde ipsius in cor alterius, nisi mediante sermone: qui est vox formata lingua, & labiis, & aliis instrumentis. Et cum intellexerint cogitationes nostræ qđ creator est apprehensor, & proueniunt aliquæ rationes ab ipso ad prophetas: vt ab ipsis applicantur nobis: oēs credūt de ipso qđ est videns & audiens: hoc est, qđ est apprehensor diuersitatum visorum & auditorum: & scit ea: & significauerunt nobis qđ est locutor, cuius ratio est qđ ab eo proueniunt viris prophetis. & hæc est ratio prophetiæ. Et adhuc exponemus istud in fine expositionis. Et qđ nō intelligimus quō aliquid extra nos inuentū est & a nobis donec istud faciamus ideo de creatore dicitur qđ est operator. Similiter etiam cum gens non apprehendit viuum, nisi sit animatum: dixerunt de creatore qđ habet animam: licet nomē animæ multipliciter dicatur: & eius ratio est: quia est viuus. Et quoniam omnia ista opera non inueniuntur in nobis sine instrumentis corporeis, attribuerūt ei illa instrumenta corporea i quibus est motus localis, scilicet pedes: & instrumenta sensuum: vt sunt oculus, & auris: & instrumenta operatiōis: vt sunt manus, digiti, & brachia. Et ex omnibus istis sequitur qđ attribuerunt ista corporalia instrumenta creatori, ad ostendendum per illa, opera ipsius quæ attribuerunt ei: ad ostendendum per illa perfectionē quæ non est substantia operum ipsorum. Cuius rei exemplum est qđ attribuerūt ei aurem, oculum, os, & linguam, ad significandum visionem & auditum: & ad ostendendum super ipso apprehensionem communem. Et ideo inuenies in lingua Hebraica qđ apprehensio sensus vnus attribuitur alii, sicut dicitur in Genesi. Vos videte verbum domini. i. audite: quia mens est apprehensio sermonis. Similiter, Videte odorem filii mei, id est olfacite, quia mens est apprehensio odoris. Secundum hanc intentionem dictum est: Omnis populus videbat voces: licet iste status esset visio prophetiæ: sicut manifestum est & notum in gente nostra. Attribuerunt etiam creatori opus & sermonem, ad significandum in illo splendorem qui effunditur ab eo: sicut postea explanabitur. Omne autem instrumentum corporeū qđ inueneris in omnibus libris prophetiæ vel est instrumentum motus localis ad significandum vitam: vel est instrumentum sensus ad significandum apprehensionem: vel instrumentum operatiōis ad significandum opus: vel instru-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Qualiter &
quare instru-
menta exte-
riora attri-
buunt deo.

Membra inte-
riora non at-
tribuitur
deonisi cor

Nota gra-
liter de in-
strumentis
propter qd
sunt.

Necessitas
motus loca-
lis in anima-
libus.

mentum sermonis, ad significandum splendorem intellectus qui effunditur ab eo super prophe-
tas: sicut explanatum est. Et causa omnium istorum quae sic attribuuntur deo erit, si imprimatur
cordibus nostris, quod inuentus est creator viuus factor omnium: quae sunt extra ipsum appren-
sor operum suorum. Adhuc etiam exponemus cum inceperimus remouere ab eo agnominatio-
nes quod omnia ista referuntur ad vnam rationem, scilicet substantiam creatoris solummodo. Quoniam
non est intentio huius capituli nisi ostendere rationes instrumentorum corporalium quae attri-
buuntur creatori quod omnia dicuntur ad ostendendum super operibus ipsorum instrumentorum
perfectionem nobis, & ad significandum quod creator est perfectus in fine perfectionis: sicut exposue-
runt, dicentes, Locuta est lex more hominum. Instrumentum vero motus localis quod ei attribui-
tur est sicut dicitur: Scabellum pedum meorum, & Locus plantarum pedum meorum. Instrumē-
ta vero operationis quae attribuitur ei, sunt sicut dicitur: Manus domini, digiti domini: Opera digi-
torum tuorum, & posuisti super me manum: & brachium domini cui reuelatum est, & dextera
tua domine. Et instrumenta sermonis attributa sunt ei: sicut dicitur, Locutus est dominus: & ape-
ruit labia sua tecum: & vox domini in veritate: & lingua eius sicut ignis ardens. Instrumenta ve-
ro sensuum, sicut dicitur: Oculi eius vident: & palpebrae eius interrogant filios hominum. Inclina do-
mine aurem tuam & audi. Ignem succendisti in naribus nostris. De membris autem interiori-
bus, non attribueruntur ei, nisi cor: quia est nomen aequiuocum, & significat intellectum: & est
principium vitae in animalibus. Quod enim dicitur, Effertuerunt viscera mea, hoc dicitur pro cor-
de. Hoc enim nomen, scilicet viscera, specialiter dicitur de intestinis. Generaliter vero de omni
membro interiori, secundum hoc dicitur de corde, quod probatur per hoc quod dictum est, Lex tua in vi-
sceribus meis: ac si diceret in corde meo. Rugitus autem non conuenit nisi cordi: sicut dicitur: Rugit
in me cor vestrum. Nomen humeri non accommodauerunt creatori, quia hoc est membrum one-
ris: & res lata iungitur cum latore, nec accommodauerunt ei instrumenta nutrimenti: quia in eis
manifestus est defectus, etiam in principio cogitationis. Indiciū autem omnium membrorum
istorum per viam veritatis, est vnum apparentium, vel ens, & latentium. Et omnia sunt instru-
menta operationum animae quae variantur: quorum quaedam sunt ad conseruandum in esse ipsum
singulare in tempore definito, sicut membra interiora: quaedam vero sunt ad conseruationem
speciei, sicut vasa spermatis. Sunt etiam quaedam ex eis ad praeparandum necessaria homini, &
ad explendum negotia eius: sicut manus, pedes, & oculi. Et omnia sunt propter perfectionem mo-
tus, & operationis, & apprehensionis. Necessitas autem motus in animalibus est ad acquirendum
conueniens ipsi: & contrarium fugiendum. sed necessitas sensuum est ad apprehendendum con-
ueniens. Necessitas autem operationum in homine est ad praeparandum sibi victum & vestitum, quae sunt ne-
cessaria naturae: id est opus ut praepararet quod sibi est vtile. Et aliquando inuenitur pars operatio-
nis in parte animalium, quae necessaria est illis. Non videtur mihi quod dubitet aliquis an creator
eget aliquo quod iuuat essentiam, vel operationem ipsius: & ex quo sic est, ergo non habet instru-
menta, id est non habet corpus: sed opera sua operatur per se sine instrumentis: nec est dubium
quin virtutes conueniant de communi membrorum. Et idcirco non sunt in eo virtutes vel vires
hoc est non habet aliquid quo operetur praeter substantiam suam, vel sciat, vel velit: quoniam
ista non sunt nisi vires additae super substantiam rei. Et attribuerunt ei nomina, non aliud, & non
est istud intentio capituli. Propter hoc dixerunt sapientes verbum commune quod expellit omnes
dubitationes quae ascendunt per ista corporalia: de quibus mentionem fecerunt prophetae. Et est
verbum quod demonstrat quod nunquam corporeitas quantum ad creatorem ascendit in corda eorum, &
nihil fuit quod eos faceret laborare vel dubitare in huiusmodi ratione. Et ideo inuenies eos in toto
Talmud, & in aliis locis ambulantes secundum plana prophetiae: quia sciunt quod in hoc nec est la-
bor, nec dubitatio: nec timent errorem in hoc villo modo: quia sciunt quod totum dictum est secun-
dum viam similitudinis, & demonstrationem intellectus quod deus est inuentus. Cum autem im-
mitur similitudo in corde auditoris quod creator est similis regi qui praecipit, & prohibet, & punit,
& benefacit hominibus suis: & habet seruos & ministros qui iussa eius implent. Sapientes simili-
ter dixerunt per viam huius similitudinis ubique: & loquuntur secundum quod sequitur ex illa simi-
litudine in loquela & in responso. Et cogitant secundum hunc modum sicut in operationibus regum, &
tamen credunt quod nihil est in omnibus istis quod inducat laborem vel dubitationem. Verbum au-
tem istud commune quod tetigimus est quod dictum est. Magna est virtus prophetarum, qui assimilant
formam formatori suo: sicut dixit Ezechiel. Super similitudine throni, similitudo sicut visio ho-
minis, & ostendunt quod omnes formae quas apprehendunt omnes prophetae in visione prophetiae.

sunt create quas deus creauit: quoniam omnis figura quæ ascendit in cogitatione est creata. Quia mira sunt verba eorum in dicendo, Magna est virtus eorum, ac si miraretur super magnitudine huius rationis, quoniam sic consueuerunt dicere, commirantur super verbo vel facto inusitato, in cuius plano habetur aliqua deformitas, sicut dixerunt quidam, Facit tale factum solus, & in nocte, & dixerunt de eo, Magna fuit virtus, quia solus fecit: & idem est ac si dixissent, quia multum necessarium fuit hoc opus prophetis quod monstrarent super substantiam creatoris in creaturis quas ipse creauit. Et intende in hoc multum, & iam ostensum est quod ipsi mundi sunt a credulitate corporeitatis: & omnis forma & figura quæ visa est in visione prophetie, est creata: & ideo assimilauerunt formam suo formatori, sicut dixerunt sapientes. Quicumque vero voluerit eas deprimere vel suspicari aliquid mali de ipsis post prædicta propter malitiam morum suorum: & voluerit detrimentum facere gradui eorum, quorum mores non nouit, nec vidit: non nocet ipsis.

¶ Videre, Audire, & similia in deo. Capítulum. XLVI.

Multoties iam rememorauimus quod omne quod creditur a gente quia est defectus, vel non oportet ut cogitetur super creatore: non attribuerunt illud creatori libri prophetiarum: licet indicant iudicium de rebus attributis de eisdem, quod ea quæ dicuntur de eo imprimunt cordi hominis aliquam perfectionem, vel forte immittunt cogitationem quod sunt in eo. Ideoque expedit secundum hanc considerationem ut ostendamus quia attribuerunt creatori auditum, visum, & olfactum: & non attribuerunt gustum, neque tactum. Nos vero scimus quod verum est iudicium in remotione quinque sensuum, & omnes sensus sunt imperfectiores secundum probationem intellectus: etiam quantum ad illum qui nihil apprehendit nisi per eos: quia sunt operati receptores ab eo quod est extra ipsos. Et aliquando sunt impediti & debiles sicut & alia membra. Ratio autem quare diximus quod creator videt & audit: & quod comprehendit visibilia & audibilia: pari ratione posset ei attribui gustus, & tactus, quod esset dicere quod apprehendit gustabilia, & tangibilia: quia iudicium apprehensionis eorum quantum ad ipsum idem est. Quod si remouerimus ab ipso apprehensionem vnius eorum, debemus omnes remouere. Quod si attribuerint ei apprehensionem vnius illorum, debet omnes ei attribuere. Inuenimus autem scriptum, Vidit dominus, audiuit dominus, & odoratus est dominus, & non inuenimus, gustauit, vel tetigit dominus. Ratio vero omnium istorum est, quia infixum est cogitationi hominis cuiuslibet quod creator non coniungitur corporibus, sicut corpus corpori: quia non vident ipsum. Isti vero duo sensus, id est gustus, & tactus, non apprehendunt sua sensata nisi tangant ea. Visus vero, & auditus, & odoratus apprehendunt sua sensata: & corpora in quibus sunt ipsæ sensibiles qualitates a remotis. Et receptum est hoc in cogitatione gentis. Præterea intentio in attributione istorum sensuum creatori fuit ad significandum quod ipse est apprehensor operum nostrorum, & auditus & visus sufficiunt ad hoc, id est ad apprehendendum quicquid fecit homo, vel dicunt sicut dixerunt sapientes per viam probationis & cautelæ. Scias quod super rem est oculus videns, & auris audiens, tu vero scis quod est idem iudicium in omnibus: & qua ratione remouemus ab eo gustum & tactum: eadem ratione remouemus ab eo visum, & auditum, & odoratum: quoniam omnes sunt apprehensiones corporales, & virtutes operatæ variabiles. Pars autem ipsorum demonstrat defectus suos. Alia vero pars reputatur perfectio: sicut apparet in perfectione cogitationis assimilatiue. Et non apparet imperfectio cogitationis intelligibilis & intellectus: ideo non attribuerunt creatori cogitationem primam sed intelligibilem: & dixerunt, Cogitauit dominus, & dixerunt, intellectu suo ostendit celos. Illud autem visitatum est in apprehensionibus sensibilibus manifestis: quorum quandam partem attribuerunt ei: aliam vero non attribuerunt, sicut in idiomate hominum, quod credunt perfectionem, attribuunt ipsi: quod autem apparet imperfectio, non attribuunt ei. Et secundum viam veritatis nulla dispositio substantialis vera est addita super substantiam ipsius, sicut postea probabimus.

¶ Quomodo audiuit & vidit Deus. Capítulum. XLVII.

Quicquid attribuitur deo ratione auditus, Angelos remouet ab eo: & expositionem eius ponit, quod illud peruenit ad eum: etsi de oratione dicatur quod auditur a deo, id est recipitur: vel eius contrarium: & exposuit. Audiuit dominus, id est auditum fuit ante ipsum, & Audiens audiam clamorem, id est recipiens recipiam, & sic procedit in omni sua expositione. In eo autem quod ratione visus attribuitur deo, mirabiliter variatur. Nec aperte intelligo intentionem ipsius.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Nā alicubi exponit sic, Vidit dominus, id est vidit. alicubi sic, vidit dominus, id est reuelatū est ante ipsum. Sed expositio huius, Vidit dominus, est valde manifesta: quoniam verbum vidēdi in lingua nostra est cōmune, & significat apprehensionem intellectus sicut apprehensionem visus. Vellē scire quare in quadā parte fugit & exposuit, Reuelatum est ante dominū: sed cū aspexi in translationibus Detargū, cū eo qđ audiui in tēpore in quo addiscebam, inueni qđ cum ipse inueniebat aliquid dictum in iniuria, vel damno, vel violentia, exponebat, reuelatū est ante dominū. Et non est dubium qđ in illa lingua ponitur videre pro apprehendere rem apprehensam secundum quod est apprehensa. Et inueni qđ exposuit in lege vbiq; videre dictum de domino, per videre, exceptis iis quæ dicam, vt Vidit dominus afflictionem meā, exposuit, id est reuelatū est ante dominū. Et vidi omnia quæ Labam faciebat tibi, id est reuelata sunt ante me. Et licet angelus loqueretur, tamē non attribuit sibi apprehensionem: quia superbia erat. Et vidit dominus filios Israel, id est reuelatū est ante ipm deseruitū ipsorū. Et vidi afflictionē populi mei, id est reuelata est ante me. & vidi populū istū, id est detectus est ante me, s. malitia eorū reuelata est ante me. Et vidit dominus, & iratus est, id est reuelatū est ante dominū. Et in his omnibus recte processit, sicut propheta dicit, Non potest videre falsum. & idcirco omne deseruitium & malitiā exponit sic, reuelatū est ante me. Ista tamen opinio bona & utilis in qua non est dubitatio, difficultatē ingessit mihi in tribus locis, in quibus secundū hanc opinionem exponendum erat, reuelatū est ante dominū, sed inuenimus in translationibus, vidit dominus, in istis, s. vidit dñs qđ abominatus est. Et vidit quia multa malitia hominis esset in terra: & vidit terrā, qđ corrupta esset. Sed sicut mihi videtur error fuit in translationibus: quoniam in istis nō extat expositio de Angelos nisi dicamus qđ alia fuerit eius opinio in istis. Q; autem exposuit, Dominus videbit arietem, id est reuelabitur ante ipsum: ideo hoc fecit ne crederetur qđ ipse dominus debebat eum quærere vel præsentrare, vel potest esse qđ impossibile fuerit in prædicta lingua de Arā, qđ apprehensio creatoris refertur ad rem irrationalem. Est ergo necesse vt diligenter quærat in veris trāslationibus res ista, & si sic inuentum fuerit sicut prædixi: nescio quæ fuit mens ipsius.

Incorporeitas Angelorum. Capitulum. XLVIII.

Cias qđ Angeli non sunt corpora, sed sunt intelligentiæ abstractæ a materia corporali, id est certissime sunt operati: & creator est operator eorum: sicut postea exponemus. Sapientes autem dixerunt in expositione gladii flammei versatilis super nomine mini strorū suorū flamma ignis. Versatilis autē ideo dictum est, quoniam aliquādo dicunt viri, quandoq; mulieres, quandoq; venti, quandoq; angeli. In hoc autem verbo ostēderunt qđ nō sunt corpora, nec habent fixam figuram corpoream sicut est figura corporis extra intellectum: sed totum dictum est in visione prophetiæ, & secundum opinionem virtutis cogitatiue assimi latiue, sicut dicemus in ratione veritatis prophetiæ. Q; autem dicantur quandoq; mulieres hoc ideo est qđ prophetæ quandoq; vident angelos in visione prophetiæ in specie muliebri, sicut dixit Zacharias. Ecce duæ mulieres egredientes: & † ventus in alis ipsarum. Et tu scis qđ apprehensio rei quæ immunis est a viribus corporalibus, est difficilis homini vt apprehendatur: nec potest apprehendi, nisi post longum exercitium: & præsertim ab homine qui non discernit inter intelligibile & similitudinem: & confidit pro maiori parte super apprehensione cogitationis assimilatiue, & apud ipsum erit ens quicquid ascenderit in cor eius secundum possibile esse, quicquid autem non inciderit in rete cogitationis eius, erit apud ipsum priuatio: & eius inuentio impossibilis. quoniam tales, & maior pars speculatorum non stant super veritate rationis: nec habent vnde soluant suas dubitationes. Et propter difficultatem huius rationis posita sunt verba in libris prophetiæ: de quorum plano videtur ostendi qđ angeli habent corpora & moventur localiter: & habent formam humanam: & recipiunt mandatum a creatore: & perficiunt illud secundum eius voluntatem. Et totum hoc est ad ostendendum super inuentione ipsorum, & qđ sunt viui perfecti sicut exposuimus in eo quod conuenit creatori. Sed si remanerent in hoc, secundum istam similitudinem solummodo viderentur similes in substantia sua & veritate, substantiæ veritatis creatoris in cogitationibus gentium. Sic etiā dicimus de creatore quædā, ex quorū plano videt qđ ipse habeat corpus viuēs mouēs se. Ideoq; ostendit intellect⁹ qđ gradus inuentionis angelorū est inferior creatore: qm cōparauerūt figuras eorū i pre reb⁹ viuis nō loquētib⁹: vt intelligatur qđ essentia creatoris est pfectior essentia ipsorū: sicut hō pfectior est aialib⁹ irrationalibus. Nihil aut attribuerūt eis de figura rei viuē nisi alas: qđ nō ascendit in cor vt vo-

† spiritus.

letur sine alis: sicut nec ascendit ambulare sine pedibus: quia essentia talium rerum non ascendit in cor nisi cum istis que recipiunt de necessitate. Elegerunt autem motum volationis ad significandum ipsos esse viuos: quoniam iste motus est perfectior omnibus motibus animalium irrationalium: & etiam non Quare agere
biliores. Homo etiam reputat ipsum magnam perfectionem, adeo quod cupit volare: ut sit levis ad accipiens attribui
dum utile, & fugiendum contrarium. Et ideo attribuerunt angelis motum istum. Auis etiam quandoque apparet volat?
ret, quandoque latet: & appropinquat & elongatur in breui tempore: & omnia ista rationabiliter credimus de angelis. Ista vero perfectionem, scilicet motum volationis nullo modo attribuerunt creatori, quia est motus animalis irrationalis. Caue ne erres in eo quod dixit David. Et ascendit super Cherubim, & volauit: quia ipse cherub est qui volauit. & intentio in hac similitudine est velocitas descensus glorie eius, sicut cum dixit propheta, Ecce ascendit dominus super nubem leuem, vult significare velocitatem descensus ire sue super ipsos. Nec te faciat errare quod inuenit in Ezechiele, In ratione faciei bouis & leonis & aquilae & plantae pedis vituli: quoniam haec omnia sunt alia opinio quam adhuc audies, nec ipse narrabat nisi super imagines: & ista adhuc explanabunt in summis profundis quae percipiunt corda. Motus autem auis ubique inuenit in scriptura, non ascendit in cor nisi cum alis: & ideo dixerunt quod angeli habent alas: ad significandum rationem inuentionis ipsorum: non ad demonstrandum veritatem essentiae ipsorum. Scias autem quod omne quod mouetur velociter, dicitur volare: ut ostendatur velocitas motus eius: sicut dicit scriptura, Volans sicut aquila: quae velocior est omnibus auibus. Scias etiam quod alae sunt causae motus: & idcirco alae visae fuerunt secundum numerum causarum motus motoris, sed istud non est de intentione huius capituli.

Fides, Capitulum. XLIX.

SCito quod non est fides ratio recepta, sed ratio impressa in anima, cum creditur secundum quod anime demonstrat. Quod si suffecerit tibi ut opiniones rectas, vel cogitationes similitudinarias quae apud te sunt recte, ut informes eas tantum in dicto: non erigendo ipsas super cogitationes tuas ut credas illas: & praesertim ut queras in illis veritatem. Scias quod hoc facile est, sicut inuenies plures philosophorum & insipientes, qui sciunt opiniones: quas non intelligunt vllomodo. Quod si fueris de illis quorum animus extollitur ad ascendendum gradum altum, scilicet gradum speculationis: & ad credendum quod creator est vnus vnitate non vna: in quem non incidit compositio vllomodo, nec mensura, nec diuisio aliquo modo: necesse habebis scire quod nulla dispositio est impressa in creatore vllomodo. Et sicut impossibile est quod habeat corpus, sic est impossibile quod habeat dispositionem inherenter sibi. Quicumque vero credit quod creator est vnus, & habet multas dispositiones, ore dicit quod est vnus: sed corde credit quod est multiplex: sicut est etiam verbum dicentis, quod est vnus, sed habet multas dispositiones: sed ipse & suae dispositiones sunt vnum cum elongatione corporeitatis ab eo, & credulitate quod est simplex vere, sicut si nostra intentio & inquisitio essent ad custodiendum dictum oris, non fidem cordis. Scitum est autem quod non est fides nisi post cogitationem intelligibilem: quia fides est credere quod ascendit intellectum: propter id quod est extra ipsum, & est secundum quod arbitratur intellectus. Et quando vnitur cum ista credulitate quod nullo modo debet mutari ista fides: nec inueniatur in corde locus ad expellendum ipsam: nec ut estimetur quod debeat ipsa mutari: tunc illud erit verum. Cum autem expuleris a te concupiscentias & mores peruersos & fueris intelligens quae dicam in omnibus istis capitulis: quae induco in remotione dispositionum a creatore: tu credes creatorem in veritate: & ingredietur tunc in cor tuum vnitas ipsius: & non eris sicut ille qui dicit ore, & cor eius vacuum est: & est de populo de quo dictum est: Prope est dominus ori eorum: & longe a renibus ipsorum. Sed necesse est ut hoc sit de populo qui intelligit veritatem, & apprehendit, licet non possit explicare sermone: sicut praecceptum est iustis. Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris: & tacete semper.

Entium diuersitas, Capitulum. L.

Entibus sunt multae diuersitates manifestae: quarum quaedam sunt intelligibilia prima, & sequuntur quaedam istis propinqua: & si permetteretur homo esse in illis, sicut est motus & potentia in homine, & generatio, & corruptio, & naturae rerum sensibilium: sicut calor ignis, & frigiditas aquae, & similia. Sed quoniam pars sapientum mundi conuenerunt in scientiis extraneis: vel propter doctorem qui induxit eos in errorem, vel propter breuitatem sapientiae, contradixerunt cum illis opinionibus naturae entium, & apprehensioni sensui, vel ut ostenderet esse quod non est. Et propter hoc necessarii fuerunt magistri sapientiae ad corroborandum

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

que manifesta erant: & ad destruendū illas vanas cogitationes, sicut inuenimus Aristot. q̄ probat motum esse, propter illos qui destruebant ipsum: & inducit probationes super hoc q̄ atomi non sunt: quia alii asserunt eas esse. De huiusmodi genere est remotio dispositionum substantialiū a creatore: quoniam ratio intelligibilis & prima est q̄ dispositio rei est preter substantiā illius cui attribuit: & q̄ dispositio est res adiuncta substantiē, & est accidēs. Q̄ si dispositio fuerit substantia rei, de qua dicit, erit t̄m in noīe diuersitas, sicut si diceret, hō iste est hō, vel sicut definitio noīs, sicut diceret, hō est aīal rationale: q̄ hoc est substantia hoīs & vnitas eius: & nō est ibi tertiū in ratione preter aīal & rationale: & hoc est hō de quo dicit aīal & rationale, sed si dicat q̄ ratio hui⁹ attributionis est tantūmodo expositio noīs, sicut si diceret, q̄ res q̄ dicit homo ipsa est composita ex aīalitate & rationalitate. Patet ergo q̄ dispositio nō est nisi altero duorum modorum, vel vt sit substantia illius rei cui attribuit: & tunc erit expositio noīs. Et nos nō negamus istud de creatore secundū hūc modū. Vel erit dispositio preter illud cui attribuit: sed est res addita super essentiā ipsi⁹, q̄d est causa illius dispositionis vt sit accidēs illi substantiē. In remotione vero dispositionis accidentalīs nō destruit essentiā rei: quoniam oīs res addita sup essentiā rei, est adiūcta ei, & nō cōplet quiditatē eius: & hoc est ratio accidentis. Preterea si illae fuerint dispositiones, sequit vt multa fuerint ab eterno. Et scias q̄ nō est vera vnitas vllō mō nisi secundū fidē credētis vnā substantiā simplicē, in qua nō est cōpositio, nec aliqua multitudo: sed est vna quocūq̄ cōsideres ipsam: & in omni p̄batione inuenies ipsam vnā indiuisibile oīb⁹ secundū omnem rōnē: nec inuenies ī ea multitudinē in intellectu vel extra intellectū, sicut postea probabit in hoc libro. ¶ Aliq̄ etiā de speculatoribus dixerūt q̄ dispositiones creatoris nō sunt eius substantia: nec sunt extra substantiā eius. Et hoc simile est sententiē aliorū dicentiū in rebus cōibus q̄ neq̄ sunt, neq̄ nō sunt. & sicut alii q̄ dixerūt q̄ substantia diuisibilis non est in loco, sed cōcomitat locū: & hoc non agit vllō mō: sed attribuit ei, & cōparationē habet ad illud. Oīa vero ista dicunt tantūmodo sine ratione, & inueniunt in ore, sed non in corde: ne dicā vt habeāt esse extra cor & intellectū. Sunt aut vt tu scis, & scit quilibet q̄ nō decipit animā suā. Qui cōfirmāt istas opiniones verbis & falsis similitudinib⁹ & roborāt eas vocibus, & opprobriis, & multis aliis modis cōtinētibus cōtrariū veritatis. Cum vero tales qui sic eas roborāt redierint ad cor vt probent credulitatē suā: nō inueniunt in eis rationē: sed titubant, quia nitunt astruere q̄d non est inuentū: et volunt ponere mediū inter duo cōtraria immediata, quō aut potest esse mediū inter esse & nō esse: vel inter duo q̄ sit alterū eorū mediū inter ipsa. Tales aut sicut prædiximus induxit ista vanitas cogitationum. Et q̄d est in aliis, q̄cqd ascendit in corde, oīb⁹ corporibus inuētis quæ sunt substantiē: q̄ oīs talis substantia de necessitate habet dispositionē, nec inuenerūt aliquā substantiā corporeā simplicē sine dispositionib⁹. Et idcirco extēderūt cogitationē istā vsq̄ ad creatore: & opinati sunt substantiā ei⁹ eē cōpositā ex multis & diuersis, quorū vnū est substantia sua, & alia q̄ sūt addita sup substantiā. Sūt aut qdā qui remouerūt ab eo similitudinē istā, & opinati sunt ipsum esse corpus habēs dispositiones. Fuerūt etiam quibus non placuit ista opinio: & remouerunt a creatore corporeitatem: sed secundum ipsos remanserunt dispositiones in eo. Hæc autem omnia contigerunt eis: quoniam sequuntur plana legis, sicut explanabo in capitulis quæ super istis inducam.

¶ Omnis attributio fit quinq̄ modis. Capitulum. LI.

Primus
modus.

¶ Omnis attributio fit aliquo quinq̄ modorū. ¶ Primo per viam termini, seu definitionis sicut cū dicit, homo est animal rationale. Et hæc attributio seu noīatio demonstrat quiditatē rei & veritatē eius: & iam diximus q̄ hæc est expositio noīs tātū. Hæc aut attributio longe est a creatore secundū quēlibet hominē: quoniam creator nō habet causas priores, quæ sunt causæ essentiē ipsius, q̄bus definiat seu termine. Ideoq̄ scitū est ab oīb⁹ q̄ cōsiderāt veritatē: quia creator nō habet terminū seu definitionē. ¶ Secūdo mō, cū sit attributio seu noīatio ex parte definitionis, sicut cū dicit, hō, vel aīal, vel rationale: & iste mod⁹ lōge est a creatore: qm̄ si ipse fuerit pars substantiē, erit ei⁹ substantia cōposita. destructio vero hui⁹ scd̄i modi est filis destructioni primī modi. ¶ Tertio modo, cum attribuitur alicui qd̄ est extra essentiā & veritatē ipsius, & erit hoc qd̄ non est de perfectione substantiē: & erit aliqua qualitas quæ est in re illa. Qualitas vero est vnum accidētium. Q̄ si talis attributio conueniat creatori, locus est accidentibus: vel satis apparet ex hoc elongatio eius vnitatis & substantiē si habuerit qualitātē. Minor autē de dicente q̄ cōuenit ei huiusmodi noīatio seu attributio quō remouet ab illo similitudinē & qualitatem: & qua rōne dicit q̄ nō cōuenit ei: nec est in eo qualitas. Et oīs hmōi noīatio

Q̄ de⁹ nō
est definibi
lis & quare,
Secundus
modus.
Tertius
modus.
Q̄ in deo
nō est acci
dens.

q̄ vere cōuenit cuiuscūq̄ substātię: vel erit intrās ī substātiā ei⁹, & erit vnū cū ea, v̄l erit q̄litas illi⁹ substātię. G̃na vero q̄litatū sūt quatuor, sicut sc̄is. Inducā aut̄ exēplū cuiuslibet eorū, vt p̄bet tibi q̄ īpossibile ē aliquā illarū cōuenire creatori. Primū gen⁹ q̄litas est dispositio vel habit⁹. Secūdu⁹ genus qualitatis est potētia vel impotētia naturalis. Tertiū gen⁹ est passio vel passibilis qualitas. Quartū genus qualitatis est forma & figura q̄ sequunt̄ quātitatē. Cū aut̄ intellexeris sufficiēter naturā prēdictorū generū, inuenies q̄ īpossibile est vt cōueniāt creatori: qm̄ ip̄e nō habet quātitatē vt cōueniat ei forma vel figura, q̄ sequunt̄ quātitatē, nec est in eo passio vel passibilis qualitas: nec potētia vel impotētia naturalis: nec habet aīam sc̄dm quā insunt habitus & dispositio. Sic ergo p̄bat q̄ nulla denotiatio qualitatis pōt vere attribui creatori. Iam habem⁹ tres modos notationis seu attributionis, quos īpossibile est cōuenire deo: q̄a oēs demonstrāt cōpositionē ī ip̄o qd̄ p̄bauim⁹ esse īpossibile. Quart⁹ vero mod⁹ attributionis est, cū attribuit̄ alicui aliqd̄ ī respectu alterius, cū dicit̄ Pater alicui⁹ vel socius, vel q̄ fuit in tali tpe, vel in tali loco. Iste aut̄ mod⁹ nō inducit multitudinē vel mutationē in re de qua dicit̄. Quoniā ista talia nō sūt de substātia rei, nec sunt addita sup̄ substātiā & in ipsa, sicut qualitates. Inītio vero cogitationis apparet q̄ possumus talia verba dicere de creatore: sed ostendit̄ īpossibile ī tēpore īnquisitionis & dispositionis speculatiue. Creator sigdē nō refert̄ aliquo mō ad tēpus vel locū, & hoc manifestū est: qm̄ tēpus est accidēs mot⁹, & mēsurā ei⁹, secūdu⁹ prius & posterius. Vñ in eo est multitudo. Motus vero est accidēs corpori: Creator vero non est corpus, & ideo nō est cōparatio inter ipsum & tēpus: nec inter ipsum & locū. Locus aut̄ īnquisitionis & cōsiderationis est ad sciendū si est aliqua cōparatio vera inter creatorē & aliquā de substātiis creatis: vt ex ea denotetur creator: sed manifestū est ī principio cōsideratiōis q̄ nō est cōicatio seu cōiunctio īter creatorē & aliquā de creaturis ipsius: quoniā de proprietate & dispositionibus cōiūctorū ī aliquo est vt transmutetur Ip̄e aut̄ est necesse esse, & quicquid est prāter ipsum est possibile esse, sicut exponemus. Ex quo sic est, ergo nō est ibi cōiunctio. Qz aut̄ ibi fit cōparatio aliqua, videt̄ q̄ hoc possit astrui. Sed nō pōt astrui, qm̄ īpossibile est vt ascendat ī cor q̄ aliqua sit cōparatio inter intellectū & naturā licet ambo cōmunicēt ī aliquo, s. ī sciētia nostra. Qd̄ cū ita sit, quō ascendet ī cor, q̄ cōparatio sit inter illū qui nihil habet cōmune cū aliqua re: & rē aliā: cū nō sit aliqd̄ cōe qd̄ ea cōiūgat̄ quoniā essentia secūdu⁹ nos nō dicit̄ de creatore & de aliis, nisi equiuoce pure: & nō est aliqua cōparatio ī veritate inter ipsum & aliquā de creaturis eius. Comparatio nāq̄ semp̄ īuenit̄ inter duas res quę cōtinent̄ sub vna specie cōmuni p̄xima illis. cū aut̄ sub vno genere cōmuni, nō erit cōparatio inter illas res. vñ nō dicitur, Iste rubor est fortior vel debilior illo pallore, vel æqualis illi: licet sint sub vno g̃ne cōi, s. colore. Cū aut̄ duo aliqua fuerint cōtēta sub duob⁹ g̃nib⁹ diuersis, non erit comparatio inter illa: etiam ī inītio cogitationis: licet illa duo genera cōtineantur sub aliquo genere cōmuni. inter calorem nāq̄ piperis & centum cubitos nulla est comparatio quia vnum est ī predicamento qualitatis: reliquum vero ī predicamento quātitatis. Similiter etiam non est comparatio inter sapientiam & dulcedinem, vel inter humiditatem & amaritudinem: licet ista contineant̄ sub vno genere, scilicet qualitate. Qd̄ cum ita sit, quomodo erit cōparatio inter creatorem & aliquam creaturam, cum tanta sit differentia inter ipsum & creaturas ī veritate essentię, qua non potest esse maior: Qz si esset inter nos & ipsum aliqua comparatio, sequeretur q̄ coniungeret̄ ei accidēs comparisonis: licet ipsa nō sit accidēs ī substātia creatoris: sed vniuersaliter est accidēs. Nec potest euadere q̄s errorē ī attribuendo huiusmodi attributionem, scilicet comparisonis ī veritate. Verūtamen ista attributio est conueniens vt claudat oculus nostrum, vt illa nominetur creator: quoniam istud nō inducit multitudinē eternorum: nec sequitur ex hoc mutatio substātię ipsius, sicut mutatio comparatorū. Quintus mod⁹ nominationis seu attributionis est, cum nominatur res ab opere suo: non ab opere cogitationis quę sit ī illa re: sicut si diceret̄, Carpenterius, faber ferrarius, quoniam ista sunt de vno genere qualitatis, sicut prā diximus: sed intentio mea est de opere operato: sicut si diceret̄, Iacob q̄ fecit istam portam, vel illam turrin, vel texuit pannum istum, & similia istis, quę sunt remota a substātia nominati. Ideoq̄ conueniens est vt ab illis nominetur creator: ex quo sciueris q̄ ista opera variabilia nisi sint variabilia non sequitur vt sint operata modis variabilibus ī substātiis eorum quę operantur, sicut explanabo. Omnia enim opera creatoris variabilia, omnia inquam sunt ī sua substātia non ī modo additionis, sicut prā diximus. Ex hoc autem capitulo apparet q̄ creator est vnus, & nō est ī eo multitudo, neq̄ dispositio addita super substātiā: & q̄ notationes q̄ multipliciter variant̄ & īueniunt̄ ī libris q̄ dicuntur de creatore, sunt ex parte

Quatuor
sūt g̃na q̄l
tatis, & q̄
nullū est ī
deo.

Quartus
modus.

Qz creator
nō refertur
ad tempus
vel locum.

Cōparatio
semp̄ est ī
ter duas res
q̄ cōtinent̄
sub vna spe
cie.

Quintus
modus.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

multitudinis operum ipsorum, non quod propter hoc sit multitudo in substantia eius, pars etiam ipsarum posita est ad ostendendum perfectionem ipsius, secundum quod nos reputamus perfectionem, sicut iam explanauimus. Si autem quaesieris: Vtrum possit esse vna substantia simplex in qua nullo modo est multitudo operatrix operum diuersorum: adhuc demonstrabitur illud per exempla.

Error credentium dispositiones corporales esse in deo. Capitulum. LII.

Opinio de
attributis
vocat noia
tiones.

In variatio
ne effectuum
non variat
ca efficiens.

Ignis diuer
si effectus.

Quatuor
noia quorum
sunt diuersae
rationes.

Quod inducit ad credendum dispositiones esse in creatore quolibet quod hoc credit, est propinquum ei quod inducit ad credendum corporeitatem in creatore quolibet credente istud. Non enim credente corporeitatem induxit ad hoc consideratio intelligibilis: sed plana scripturae, & eadem est in dispositionibus & nominationibus. Cum enim inuenerunt libros legis & prophetarum in quibus attribuebant creatori dispositiones & nominationes, intellexerunt hoc secundum planum: & crediderunt quod creator haberet dispositiones: & conueniret ei nominationes: & fecerunt hoc sicut si remouerent ab eo corporeitatem: & non remouerent ab eo illa ex quibus sequitur corporeitas, scilicet accidentia. hoc est dispositiones anime, quae sunt qualitates. Tu vero inuenies quod omnis dispositio seu nominatio attributa creatori, secundum opinionem credentis dispositiones inesse creatori, est de genere qualitatis: licet non manifestauerunt quod assimilerent illis, in quibus excitati erant, quae inueniuntur in omni corpore animato. Super autem omnibus dictum est, Locuta est lingua hominis, sed intentio omnium istorum est ad significandam perfectionem in creatore, non attribuendo aliquid substantiae ipsius. Perfectionem dico secundum quod inuenitur in re animata, sunt autem pro maiori parte dispositiones operum suorum variabilium. In variatione autem operum operatorum non variant modi operatorum, cuius rei exemplum est in his quae manifesta sunt nobis, scilicet quod operator est vnus, nec habet voluntatem, nec electionem: & tamen proueniunt ab eo opera diuersa, quanto magis ergo si operetur per voluntatem: Ignis siquidem quaedam liquefacit: & quaedam coagulat: & quaedam mollificat, & denigrat, & comburit, & dealbat. Et si quis diceret de igne quod ipse est albator & denigrator & combustor: & similiter de aliis verum diceret. Siquis autem non cognosceret naturam ignis, crederet quod in eo essent diuersae virtutes, quarum vna denigrat, altera dealbat, & sic de aliis: quoniam opera sunt penitus diuersa, scilicet opera operata. Qui vero scit naturam ignis credit quod per vnā qualitatem actiuam, scilicet calorem, operatur praedicta omnia. Si ergo hoc inuenitur in operante per naturam & sine voluntate, quanto magis in eo qui operatur per voluntatem: quanto magis in creatore qui est sublimior omni nominatione: cum apprehendimus de ipso respectus varios in gentibus: quia sapientia est in nobis extra potentiam, & potentia extra voluntatem. Qualiter ergo ista dicimus sequi de necessitate ut sint in eo diuersae species rerum, ut per vnā sapiat, & per alteram velit, & per tertiam possit? Haec est ratio nominationum quae de ipso dicuntur. Quidam autem istorum iam reuelauerunt ista manifeste & numerauerunt res additas super substantiam. Quidam autem sapientium non exposuerunt ista: sed exposuerunt credulitate: licet non manifeste, sicut dixerunt quidam ex eis. Potens in sua substantia, vnus in sua substantia, volens in sua substantia. Inducam autem similitudinem & exemplum in virtute rationali quae inuenitur in homine: & est vna potentia, nec est in ea multitudo. Et cum illa adunat homo scientias & opera & construit, & scindit ligna, & texit, & edificat, & scit arithmetica, & regit ciues, & omnia ista opera tam diuersa sequuntur ex vna potentia simplici: in qua non est multitudo: nec numerari possunt alia operatiua diuersa, quae potentia rationalis extra habet ad esse. Quod si ita est, quanto remouebimus a potentia creatoris sublimis & excelsi, quod ista diuersa quae operatur, proueniant ab vna substantia simplici in qua nulla est multitudo: nec aliquid additum super ipsam: Ideoque omnes nominationes quae inueniuntur in libris attributae creatori, nominabunt opera, non substantiam ipsius. Vel ponunt ad significandum perfectionem definitam: non quod ibi sit substantia composita ex diuersis rebus, licet enim non noiet istud nomine compositionis: non ideo tollit rationem substantiae: hoc est dicere, nominationes & dispositiones. Sed hic est locus dubitationis, quod necessitas induxit eos ad hoc: & est illud quod modo explanabo tibi. Scias ergo quod isti qui credunt in nominationibus, non credunt in ipsis propter diuersitates operum. Dicunt enim quod verum est quod vna substantia operatur opera diuersa: sed dispositiones quae sunt substantiales in creatore non sunt de operibus ipsius: quia non est conueniens ut ascendant in cor quod creator creauit substantiam suam. Ipsi vero in dispositionibus quas vocant substantiales, dissentiunt, scilicet in numero earum. Omnes enim sequuntur quod scriptum est. Nunc autem dicam tibi illud in quo omnes conueniunt, & credunt quod est intelligibile: & in hoc non posuerunt aliud post dictum per pherem. Quatuor sunt noia, viuus, potens, sapiens, volens, & dicunt quod istae rationes sunt diuersae, & sunt perfectio nec vnū potest deesse creatori: & non oportet dubitari de ista sicut de vniuersitate operum eius: & hoc est sunt diuersae quod appetit de opinione ipsorum. Quod autem debes scire, est quod modus sapientiae in creatore est in specie virtutis: quia quicquid apprehendit substantiam suam est viuus & sapiens vno modo. Et istud erit cum fuerit voluntas nostra in sapientia.

ria apprehendere substantiā suā: & substantia apprehēdēs eadē est cū apprehēsa sine dubio. Quoniā secūdu sensum nostrū non est compositus ex duobus, scilicet apprehendente & nō apprehendēte: sicut homo quī componitur ex anima apprehendente & corpore non apprehendēte. Cum ergo fuerit intentio nostra in dicendo ipsum sapientem esse: quia est apprehensio suae substantiā, erit vita ipsius & sapientia res vna. Ipsi vero non intendunt huic rationi: sed attendunt apprehensionem ipsius erga eius creata. Similiter etiam sine dubio nec potentia nec voluntas inuenitur in creatore ad substantiam ipsius: quia non est potens super substantiam suam, nec volēs ad eandem substantiam suam, & hoc non ascendit in cor hominis. Dispositiones autem & nominationes cogitauerunt in probationem diuersarum operationum inter creatorem & sua causata: quoniam Creator potest creare quod creat: & vult facere creata esse secundum quod fecit ipsa esse: & scit ea quae fecit esse. sic ergo probatur tibi q̄ istae dispositiones non conueniunt ei cum intendimus in substantiam eius: sed cum intendimus in creata ipsius. Et idcirco nos societates mentium in veritate dicimus q̄ sicut non dicimus q̄ in substantia creatoris est res addita per quam creauit caelos, & res alia per quam creauit quatuor elementa, & res tertia per quam creauit intelligentias abstractas: sic non dicemus q̄ in eo est res addita, per quam est res volens: & res secunda, per quam est potens: & res tertia alia, per quam scit creata sua: sed substantia ei⁹ est vna, simplex, super quam non est res aliqua addita vllō modo. Et ipsa substantia creauit quicquid creatum est: & scit id quod scit, non per rem aliquam additam vllō modo. Nec multum refert q̄ istae dispositiones & nominationes sunt secundum opera, vel secundum varias operationes inter ipsum & operata. Per viam autem quam exposuimus de veritate comparationis, quia est cogitatio nō vera: hoc est quod necessarium est credi in dispositionibus, de quibus fit mētio in libris prophetarū: vel vt credat, in parte ipsarū: q̄ sunt dispositiones q̄ demonstrāt sup perfectione p viā similitudinis in pfectione rerū quae intelligunt a nobis sicut explanabim⁹.

¶ Moyses duo petiit a Deo. Capitulū. LIII.

SCito q̄ dñs sapientū Moyses magister noster duo petiuit: & accepit rñsum sup vtroq̄. Vnū ga petiuit a creatore vt notā faceret sibi substantiā suā & veritatē. Alterū qđ post petiuit, vt notas faceret sibi vias suas. Sup vtroq̄ vero rñdit sibi creator, ga pmissit ei q̄ notas faceret vias suas, quae sunt opera eius. Et ostēdit q̄ substantia ei⁹ nō pōt comprehēdi sicut est: verūtñ signauit ei sup speculatione q̄ apphēderet de eo qđ hō pōt apprehēdere i fine apprehensionis suae. Qđ enī ipse apprehēdit: nō apphēdit ali⁹ ante ipm: sed petitio qua petiuit vt notas faceret sibi dispositiōes suas ē, qđ dixit, Notas fac mihi vias tuas, & cognoscā te. Aduerte qđ iuenit in hac cōiūctione verborū. I. Notas fac mihi vias tuas, & Cognoscā te: ga est de secretis mirabilibus, hoc enim significat q̄ creator cognoscitur per vias suas. Et cum sciuerit hō vias eius: cognoscet eum. Quod autem dixit, Vt inueniā gratiā in oculis ei⁹, demonstrat q̄ omnis qui scit creatorem, inuenit gratiam in oculis eius, nō q̄ ieiunat vel orat solūmō. Oīs aut q̄ scit illū inuenit gratiā, & est ppe ipm: qui aut ignorat cōsequit eū ira ei⁹, & est lōge ab eo. Scdm vero sciētā & ignoratiā q̄ est in eo, erit volūtas, & ira, & appropinquatio, & elōgatio. Sed ga digressi sumus, reuertamur ad intentionē capituli. Dicā ergo q̄ cū petiuit Moyses sciētā dispositionū dei vt ppitius eēt sup pplō suo: respōsum accepit de venia vel cōcessa. Postea petiuit vt apphēderet substantiā dei: & hoc est qđ dixit, Ostēde mihi gloriā tuā. Ad primā ergo petitionē q̄ fuit: Notas fac mihi vias tuas, respōdit & dixit, Faciā q̄ añ te trāseat oīs bonitas mea. Ad secūdā vero petitionē respōdit: Nō poteris videre faciē meā. Qđ aut dixit, Oīs bonitas mea, significat q̄ oñderet ei oīa creata: de qb⁹ dictū est, Vidit dñs cūcta q̄ fecerat: & erāt valde bona, qđ est dicere: ga cum oñderet ei illa, faceret ipm scire naturas & vires ipsorū: & colligationē ptis cū pte: & sciret regiā mē ipsorū quō est: & cōiūctionē, & definicionē ipsorū. Et huic rōni cōsonat qñ dixit, Fidelis est in omī domo mea, hoc est dicere q̄ ipse itellexit essentiā toti⁹ mūdi, itelligētia vera & firma: qm̄ apprehensio sciētiarū q̄ nō est vera, nō firmat. Opera vero ipa sunt eius dispositiōes: ga p illa scit. Probatio vero q̄ opa creatoris sūt ea q̄ pmissit Moyse q̄ faceret ipm scire, ē ga ea q̄ fecit ipm scire sūt dispositiōes operū vere, sicut dicit: De⁹ pius: grātiōsus, auferēs scelera. Sic ergo pbat q̄ viē quas petiuit vt sciret, & de⁹ fecit eū scire, sunt opa q̄ pueniūt ex pte creatoris: & sapiētes vocāt ea dispositiōes vel mores, & dixerūt q̄ sūt tredecim: & vtimur hoc noīe sup naturis & potētis quae sunt i hoīe: neq̄ ratio hui⁹ dicti exigit q̄ i creatore sint naturae, vel dispositiōes, vel mores: sed q̄ faciat opa similia illis q̄ proueniūt ex morib⁹ seu dispositionib⁹ nostri de potētis Ade, nō

¶ Moyses
itellexit oīa
creata,

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris tui.

q creator habeat in se virtutes animales. Et certissime abbreviauit verba: & non fecit mentionem nisi de tredecim dispositionibus: licet apprehenderit omnem bonitatem ipsius, id est opera eius: quoniam ista sunt opera quae proueniunt ex virtutibus animalibus: non q in creatore talia sint: sine dubio non posuit dispositiones dei, praeter illas quae sunt conuenientes essentiae hominum & regimini eorum: & istud fuit finalis intentio petitionis ipsius: quoniam consummatio verbi est, Et cognoscam te vt inueniam gratiam in oculis tuis. Et vide q populus est gens ista: ac si diceret, necesse habeo regere illos cum operibus similibus tuis in regimine ipsorum. Iam patet q dispositiones & viae sunt opera quae proueniunt a creatore in hunc mundum. Omnis autem qui apprehendit aliquod operum ipsius nominat creatorem nomine dispositionis ex qua prouenit illud opus: & vocatur nomine sumpto ab opere illo. Huius rei exemplum est: q cum apprehendit pietatem regiminis eius in generatione nati in vtero matris: cui virtutem dedit augmentatiuam per quam cresceret postq natus esset & euaderet periculum mortis: & custodiret eum ab omni malo, & daret ei necessaria: cuius operis simile non prouenit a nobis, nisi post pietatem

Quare, & quomodo dicitur misericors. in anima existentem. Et propter hoc creator dicitur misericors, sicut dictum est: Quomodo miseretur pater filiorum. & iterum, Miserebor vestri, sicut pater miseretur filiorum. non q creator sit factus & misericors: sed sicut opus quod prouenit a patre super filium: quod est magnae pietatis & gratiae ab anima operata vere: sic prouenit a creatore in amicos & dilectos ipsius, non q ipse sit operatus vel mutabilis, sicut etiam contingit apud nos, cum aliquis dat donum alicui &

Quare dicitur gratio- non ex debito, vocatur istud gratia. Similiter creator donat & regit illum cui non tenetur ex debito in essentia sua & in regimine. Et idcirco dicitur gratiofus: sicut etiam inuenimus in operibus eius, q veniunt super homines plagae graues, & flagella fortia ad disperdendum eos, & consumat illos, & destruat parentes, & filios filiorum: ita vt non remaneat semen, nec agricultura: sicut in ciuitatibus quae submerguntur: & tempestas & fulgura: vel sicut gens surgit contra gentem, vt expugnet eam: & gladio disperdat: vt deleat nomen eius, & multa talia: quae non proueniunt a nobis in alios, nisi ex magno furore, & ira, & inimicitia grandi: & inquirendo ultionem.

Quare dicitur zelotes & ultor. Ideoq vocatur creator secundum ista opera Zelotes, ultor, inimicitiae conseruator, dominus irae, hoc est dicere q opera quae proueniunt a nobis secundum mores vel dispositiones nostras animales quae sunt zelus & vindicta, vel conseruatio inimicitiae, vel ira, proueniunt a creatore secundum merita illorum quibus infligenda est poena: non q ipse sit operatus villo modo. Similiter etiam opera quae proueniunt ab hominibus ex potentiis operatis & moribus animalibus proueniunt a creatore: nec per aliquod additum super substantiam ipsius, & conuenit rectori ciuitatis si fuerit propheta, vt assimiletur in istis ei. Et q proueniant ab eo opera ista cum mensura & ordine & secundum q decet & conuenit: non secundum q sequitur ex potentia operata. nec remittat fraenum irae: neq det potentiam virtutibus operatis in ipso: quoniam omne operatum est malum: sed remoueat ipsas secundum q possibile est homini. Sic quandoq aliquis hominum misericors & gratiofus: vt non tantummodo sequatur virtutem pietatis & gratiae secundum q decet & expedit. Quandoq etiam erit aliquibus ultor & dominus irae: secundum q illi merentur non secundum naturam irae. sicut si praecipit aliquem comburi non in tempore irae suae, nec odit eum: sed secundum q videt qd fieri debet: & intelligit vtilitatem prouenientem multis ex opere illo. Nonne vides in versibus legis q quando coepit disperdere septem gentes, dixit, non viuifices vllam animam: & subiungit statim. Ne doceant vos facere secundum omnes abominationes suas quas faciebant idolis suis: vbi peccaretis domino deo vestro. Neq credas q istud sit ex animi feritate, vel ad quaerendum ultionem: sed est opus qd intellectus inducit: & ex ipso sequitur hoc: Vt disperdatur omnis qui deuiat a via recta: vt tollantur omnes qui praestant impedimentum perfectioni, quae est apprehensio creatoris. Et in omnibus istis opus est q opera pietatis & gratiae & indulgentiae q proueniunt a rectore ciuitatis sint plura q opera poenae. Quoniam oes istae tredecim dispositiones sunt pietatis praeter vnam, quae est Visitatio patrum in filios. Et scias q istud non intelligitur dictum, nisi de vno peccato tantum: qd probat illud qd dicitur in decalogo super tertiam & quartam generationem iis qui oderunt me. Et non dicitur odiens, nisi qui seruit idolis: sicut dixit. Quoniam omnia quae abominatus est dominus, fecerunt idolis suis. Sed breuiauit verbum suum super generationem quartam: nec addidit amplius: quoniam finis posteritatis suae quam potest homo videre, est generatio quarta solummodo. Et cum interfecti fuerint homines ciuitatis q seruierunt idolis: erit ociosus idololatra senex: & filii filiorum suorum, qui sunt generatio quarta. ac si diceret, q de vniuersitate praceptorum suorum, q diffiniuit: quae sunt de comuni operum suorum: sine dubio est vt deleat poster-

Plura debet esse opera pietatis in rectore ciuitatis q poenae. Qualiter intelligitur illud Visitatio peccata patrum in filios vsq in tertiam & quartam generationem.

ritas idolis seruientis: licet sint paruuli in vna parentū suorum. Inuenim⁹ autem q̄ secundum hanc rationē lex pcedit vbiq̄: sicut dixit sup ciuitate per dita. s. in qua sunt homines perditis moribus viuētes: vt destrueretur omnis memoria quæ possit ipsis esse damnosa: sicut exposuimus. Vbi tamen digressi sumus aliquantulum: sed exponamus quare breuiavit verbum suum in re memoracione dispositionū istarum. Et nō addidit amplius: & q̄ sunt necessarię in regimine ciuitatis: quia finis excellentiæ hominis & gradus ipsius, est vt assimiletur creatori secundū potētiam suam. i. vt opera nostra assimilentur operibus ipsius: sicut diximus in expositione legis in illo loco, Sancti eritis. Et dixerūt sapientes: Sicut ille est graciosus, sic & tu eris graciosus: sicut ille pius, sic & tu. Ratio autē est q̄ istę dispositiones quæ attribuuntur ei, sunt dispositiōes operū suorum, non q̄ ipse sit qualitatibus subiectus.

¶ Corporeitas omnis remouetur a Deo. Capítulum. LIII.

IN multis locis huius libri premisimus iam q̄ omne illud ex quo sequitur corporeitas necesse est vt remoueatur a Creatore: Similiter & omne creatū. quoniā omnia operata cōsequitur necessario mutatio. Et q̄ factor operatorum non est operatus sine dubio: & si creator esset operatus aliquo modo operationis, esset extra ipsum operator ipsius & motor. Similiter necesse est vt ab eo remoueatur omnis priuatio: & q̄ non sit in eo aliqua perfectio q̄q̄, & quandoq̄ desit. Quoniā si hoc contingeret esset eius perfectio in potentia: & omnē potētiam comitatur priuatio de necessitate. Quicquid autē exit de potentia ad actū, necesse est vt aliud qđ est in actu, extrahat ipsum de potētia ad actū. vnde necesse est vt pfectio ei⁹ inueniat in ipso actu: & nulla pfectio sit in potētia vllō modo. Quilibet enim scire debet q̄ remoueri debet ab eo similitudo. s. vt non assimilet alicui creaturæ. In libris autē pphetarū explanat elōgatio similitudinis: sicut dictū est. Cui assimilastis me, et cui adequastis me. Et iterū, Cui assimilastis factore: & iterū, Nō est similis tui in diis dñe: & multa talia. Radix igit verbi erit q̄ oē ex quo sequit aliquod istorū quatuor necesse vt remoueat ab eo p̄batione vera. Quatuor autē ista sunt hec. Primū qđ inducit corporeitatē. Scđm ex quo sequit vt sit operat⁹ & mutabilis. Tertiū qđ inducit priuationē: ac si esset aliqd in eo in potētia & postea in actu. Quartū qđ inducit assimilatiōem eius ad creata sua, & hoc est totum de vtilitatibus cōmunibus quæ proueniunt ex scientia naturali in sapientiam diuinam. Quilibet enim qui scientiā naturalem ignorat nō cognoscit imperfectionem rerum operatarum: nec intelligit rationē eius quod est in potentia & illius quod est in actu: & ignorat q̄ priuatio est coniuncta in eo qđ in potentia. Omne vero qđ est in potentia, est imperfectum eo q̄ mouetur vt exeat de ipsa potentia ad actum. omne autē qđ mouetur est imperfectū cū cōparatū fuerit motori suo p quē exit ad actū. Quicūq̄ aut scit ista & nō p pprias p̄bationes, nō sciet singularia quę sequuntur ex illis antecedētib⁹ cōib⁹ cōsecutiōe necessaria. Et iccirco non intelliget probationē creatoris nec consecutionem ad remouendū ista ab eo. Postq̄ ergo prēmisi hoc stramentū, incipiā aliud capitulū: & loquar de remotione ipsius qđ putant illi qui credunt dispositiones substāciales creatoris. Hoc autē nō intelliget nisi qui exercitatus fuerit in arte dialectica & in natura creationis.

Quatuor
q̄ necesse
est remo-
ueri a crea-
tore.

¶ Similitudo & Cōparatio inter quę sint. Capítulum. LV.

SCITO q̄ similitudo est cōparatio inter duo: & omnia duo inter quę nō est comparatio non ascēdit in cor q̄ sit inter ea similitudo vlla. Similiter inter quę nō est similitudo nec inter ea est cōparatio. cuius rei exemplum est q̄ non dicis q̄ ille calor est similis huic tincturæ. Nec illa vox est similis huic dulcedini: & hoc est notum per se: quoniam ergo nulla cōparatio est inter nos & Creatorē, nec potest esse. s. inter ipsum & id qđ est extra ipsum: sequit q̄ nulla sit si militudo. Scias autē q̄ oīa duo quæ continentur sub vna specie, quorum. s. quidditas est vna pręter q̄ interea est diuersitas in multitudie & paucitate, vel in fortitudine et debilitate: & in similibus, dicemus de ipsis q̄ sunt similia: licet inter ea sit diuersitas p̄dicta. Huius rei exemplum est, quia granum sinapis & sphaera stellarum fixarū assimilantur sibi in tribus dimensionibus: licet vnum sit in fine magnitudinis, & alterum in fine paruitatis. Et ratio essentia dimensionum in eis est eadem. Similiter etiam cera liquefacta p calorē solis, assimilatur naturę ignis in calore: licet vna caliditas est in fine fortitudinis: & altera in fine debilitatis: sed ratio essentia huius qualitatis est eadem in ambobus. Hoc igitur intelligere debet q̄ crediderit q̄ substāciales dispositiōes sunt quę cōueniūt creatori. Sicut si dixeris q̄ ipse est ens viuus, potens, sapiens, & volens: quoniā ista non attribuunt nobis & ipsi eodem modo. Nec est

Quid simi-
litudo.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

diuersitas inter illas dispositiones & nostras in multitudine & paucitate, nec in perfectione et imperfectione: ut sit eius essentia perfectior q̄ nostra, & vita ipsius firmior q̄ nra, & potentia ei⁹ maior q̄ nra, & ei⁹ sapiētia maior q̄ nostra, & eius voluntas cōior q̄ nostra. Et q̄ vna diffinitio cōiungat ambas sicut isti putauerūt: quia nullo modo sic se habet res: quoniā aduerbiū magis nō dicit nisi de duobus: de quibus aliquid dicit secundū cōuenientiā. & cū ita fuerit, sequet similitudo. Scdm ergo intellectū ipsorum, qui crediderunt q̄ Creator habet substantiales dispositiones: sicut sequit q̄ eius substantia nō est similis aliis substantiis: sic etiā necesse est q̄ ei⁹ dispositiones, quas ipsi credunt, nullis aliis assimilentur dispositionibus: et q̄ nō cōiungat eas eadem diffinitio. Sed isti nō recte sentiunt, immo credunt q̄ cōis est eis terminus q̄ est similitudo inter ea. probatum autē est iam intelligenti rationē similitudinis, q̄ ens non dicitur de Creatore & de eo qd̄ est extra ipsum, nisi equiuoce vere. Similiter etiā sapiens, potens, viuus, & volēs nō dicitur de eo: sed de oī alio cui cōueniūt nisi equiuoce pure: quia inter ipsum & alia nulla est similitudo aliquo modo. Nec putes q̄ illa nomina sint ambigua: vel per transumptionem dicta, quia nomina quæ sic dicuntur conueniunt in duobus inter quæ est similitudo aliquo modo: & illud in quo conueniunt est accidens, & non intrat in substantiam alicuius istorum. Ista vero q̄ attribuuntur creatori non sunt accidentia secundū quēlibet magistrum speculationis. Dispositiones autē illæ q̄ nobis conueniunt, omnes sunt accidentia secundum sensum loquentiū. velle, scire, nolle, vnde provenit similitudo p̄ quā cōtingat ea terminus idē: & dicantur conuenire sicut putant. Et hæc est probatio vera, ut sciatur q̄ inter istas dispositiones quæ attribuunt ei, & inter alias dispositiones quæ apud nos sunt, nulla est participatio nisi in nomine tantū. q̄ si ita est, non est credendū q̄ aliqua sint addita super substantiam ipsius secundū similitudinē dispositionū additarū super substantiā nostrā: quia cōicant tantum in nomine. Ratio ista est preciosa apud sapientes: & idcirco scias eam, & intendas illi sicut oportet: & erit præsto tibi ad ea quæ docebo te.

Q Deus est necesse esse, Entiūq; q̄ sit vnitas & multiplicitas. Capitulum. LVI.

In nominationibus est aliquid pfundius q̄ ea quæ pmissimus. Scitū est q̄ in oībus entibus causatis accidit ea ut essent qd̄ est aliud q̄ sua substantia. Vnde ex se non sunt.

Qd autem non habet causam sui esse, istud est Creator solus. Et hæc est ratio propter quam dicitur de ipso q̄ est necesse esse, quia sua inuentio in esse, est sua substantia, & sua veritas: nec est substantia cui acciderit esse: quia tunc sua inuentio esset res addita sup illā essentiam, sed est necesse esse semper cui nihil accidit, & idcirco est nō in essentia: & viuus non in vita, & potens non in potentia, & sapiens non in sapientia. Et hæc omnia in idem redundant: quia non est in eo multitudo, sicut explanabitur. Quod autē necessarium est tibi scire, est q̄ vnitas & multitudo sunt accidentia quæ cōtingunt omnibus entibus ex parte suæ vnionis & suæ multiplicationis. & hoc explanatū est in metaphysica. & sicut numerus non est substantia ratorum: sic & vnitas nō est substantia rei quæ est vna: quoniam illa sunt accidentia de genere q̄ritatis quæ comitantur entia q̄ sunt parata recipere huiusmodi accidētia. Quod autē necesse est esse, est simplex natura, cui non accidit cōpositio yllo mō. sicut em̄ remouet ab eo accidēs multitudinis: sic & accidēs vnitatis. i. vnitas non est res addita super substantiā eius: sed est vn⁹ non in vnitate. Huiusmodi vero rationes profundas quas cogitationes non apprehendunt non inquiras in verbis vsitatis quæ sunt magna causa erroris: quoniam latitudo expositionis multum coangustatur in quolibet idiomate, adeo q̄ non ascendit in cor nostrum ratio expositionis nisi per cōtrarium: sicut cū voluerimus ostendere q̄ Creator nō erat multa: & loquens de hoc non potest dicere, nisi q̄ est vnus, licet vnum & multa sint species quantitatis. Et idcirco volumus examinare rationem dicti, & ostendemus intellectui veritatem in dicēdo q̄ est vnus non in vnitate: sicut dicimus q̄ est antiquus: ut ostendamus q̄ non est nouus. In dicēdo autē q̄ est antiquus celauimus qd̄ est occultum, qd̄ est notum & manifestum: quia antiquū non dicitur nisi de eo qd̄ est in tēpore: qd̄ est accidēs motus qui adheret corpori: & est de cōcomitātibus. quia dicere antiquum in tēpore: simile est ei qd̄ dicitur longū vel breue in linea. Omne vero cui non accidit tempus non dicitur de ipso vere antiquū vel nouū: sicut non dicitur de dulcedine curuum vel rectum: nec de voce falsum vel insulsum. Hæc autē nota sunt illi qui se exercuit in intelligendo rationes scdm suam veritatē, & probauit eas per apprehensionem intellectus, nō p̄ virtutē vocabulorum. Quicquid autem inueneris in libris dictum de Creatore,

De vnitate
entium &
multitudinē

q̄ est primus & nouissim⁹. simile est ei qđ de ipso dicitur q̄ habet oculos vel aures. Intentio autē in hoc est q̄ nō accidit ei mutatio, & nihil renouatur in eo, non q̄ ipse sit sub tempore, vt sic inter ipsum & id qđ est extra ipsum est aliqua cōitas de eo qđ inuenitur in tempore & qđ est primum & nouissimum: sed omnia verba ista sunt de idiomate hominum. Similiter dicimus q̄ est vnus: & hoc est dicere q̄ non habet secundum, non q̄ vnitas sit cōiuncta substantiē ipsius.

¶ Negationes de deo sunt verę, sine dubitatione: affirmationes autem ambiguae. Capitulum. LVII.

Capitulum istud profundius est aliis quę premisimus. Scias q̄ enunciatio de Creatore per verba negatiua est vera, in quā non cadit dubitatio: nec est in ea diminutio in veritate Creatoris vllō modo, sed enunciatio de ipso per verba affirmatiua partim est in æquiuatione: partim est in imperfectione sicut exposuim⁹. Et necesse est vt in primis explanē tibi quomodo negatiua ostendant aliquid de Creatore vno modo: & qualiter differunt ab attributiuis: postea vero explanabo tibi qualiter non habemus viā ad enarrandū ipsum: nisi per negatiuam solummodo. Dicam igitur q̄ agnominatio non separat agnominatum solummodo vt nō cōicet cum eo aliud præter ipsum: sed agnominatio potest esse agnominati, licet aliud cū eo cōicet in illa: & nō erit per ipsam terminatum & separatū ab alio. Hui⁹ rei exēplum est: si videris hominē a longe & quęsieris quid est hoc, respondebitur res viua: & hoc est aliqua agnominatio sine dubio: licet non sit separatū ab eo qđ est extra ipsum, sed posuisti quendā terminum ei. s. q̄ res visa non est de numero plantarum, vel metallorum. Similiter cū in aliqua domo fuerit homo: & scis q̄ ibi est corpus: & nescis cuiusmodi corpus: & quęris quid ē in hac domo: & respondens dicit, q̄ non est ibi planta vel metallum: hoc est terminus quidam per quem scies q̄ intus est res viua: licet ignores cuiusmodi viuū. Et secundū hunc modū cōmunicant abnegantes cum affirmationibus: quia non potest esse vt nō terminētur per aliquem terminū: licet nihil sit ibi determinatiuū: nisi remotio eius qđ abnegauim⁹: qđ non deputabam⁹ esse abnegatum. In hoc autē differunt abnegationes ab attributionibus: quia attributiones licet non sint determinatę: significant tamen aliquid de vniuersitate rei cuius cognitio quærīt: vel aliqua de substantia ipsius: vel aliquod accidēs de accidentib⁹ ipsius. Negationes vero nō significāt de substantia quęrita quid sit aliquo modo: nisi per viam accidentis: sicut ostendimus in exemplo. Postq̄ ista premisimus dicemus semper probatū esse: q̄ creator necesse est esse: in quo non est cōpositio: sicut probabimus: & nō apprehendimus nisi essentiā eius nō quidditatē ipsius. Et ideo non conuenit ei agnominatio attributiua: quia nō habet essentiā q̄ exīgat terminū quidditatis: nisi agnominatio significat illā: qđ si ita est, nulla agnominatio cōuenit ei aliquo mō. Verū negatiue affirmationes sunt necessarię intellectui, in quibus laborat vt p̄ eas demonstrēt qđ oportet credi de Creatore, ex parte quarū non accidit ei multitudo aliquo modo: & significāt intellectui finem eius qđ homo potest apprehendere de Creatore. Hui⁹ rei exēplum est. Iā probatum est nobis q̄ necesse est alia esse præter substantias quę sensibus apprehendunt. Apprehensionis vero cognitio est intellect⁹: & ideo dicimus q̄ est inuentus, hoc est dicere q̄ hoc est remotio priuationis suę. Post hoc apprehendimus q̄ iste ens non est sicut essentiā quatuor elementorum quę sunt corpora mortua: ideo dicimus q̄ est viuus: hoc est dicere q̄ non est mortuus. Post hoc apprehendimus q̄ eius essentiā non est sicut essentiā cœli qđ est corpus viuū. vnde dicimus q̄ non est corpus. Postmodum apprehendimus q̄ non essentiā intellectus: qui non est corpus: nec est mortuus, sed est creatus. Et dicimus q̄ Creator est antiquus: hoc est q̄ non habuit causam quę dederit ei esse. Post hoc apprehendimus q̄ hui⁹ entis essentiā nō est eiusmodi: vt sibi soli sufficiat vt sit sic: sed emanauerūt ab eo entia multa, nec illa emanatio est sicut calor ab igne proueniens: neq̄ sicut lux a sole: sed est splendor largitans, iuuans, & firmans ea cū regimine intelligentis & propriantis, sicut explanabimus. Et propter istas rationes dicimus de eo: quia est potens, & sapiens, & volens. Nostra vero intentio est in istis agnominacionibus q̄ nō est piger, nec insipiens, nec impetuusus sine ratione. q̄ autem dicimus, quia nō est piger: hoc est, quia sua essentiā sufficiens est vt faciat alia esse extra ipsum, q̄ autē dicimus, quia nō est stultus: hoc est quia est apprehensor, i. viuus: quia omnis apprehensor est viuus. Et q̄ diximus, quia non est impetuusus: hoc est creata ordinantur & reguntur: neq̄ sunt creata casu: sed quicquid voluit Creator in eis facere, est cum intentione & voluntate recta. Post hoc vero apprehendimus q̄ ille ens non habet similem: & dicimus q̄ est vnus: qđ est vt remoueat ab ipso multitudo

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Qz coeli
sunt cōposi
ti ex mate-
ria & sofa.

Iam patet igitur q̄ agnominatio attributa creatori: vel sumit ab opere: vel erit ei⁹ ratio impos-
sibilitas sue priuationis, si fuerit intentio in illa apprehensio sue substantiae non operis. Ista vero
nomina negatiua non consueuerunt attribui creatori: nisi scdm modum scdm quē remouetur
aliquid ab alio: quod non est aptum vt inueniatur in ipso: sicut dicitur q̄ paries non videt. Tu
vero scis q̄ coelos istos, qui sunt corpora mobilia, non mensurauimus palmis & cubitis: & inquit
siuimus scientiam mensuræ partis illorum & plures motuum illorum. Differunt autē penitus
sapientes in apprehensione substantiæ ipsorū, licet nos sciamus q̄ sunt cōpositi ex materia &
forma: sed non ex materia simili nostræ: & idcirco non possumus exponere ipsos nisi p̄ noīa quē
non demonstrant quidditatem ipsorū nisi p̄ attributionem cōmunem. Dicimus enim q̄ coeli
non sunt graues, neq̄ leues neq̄ facti: & ideo non recipiunt actionem ab aliquo extra ipsos:
neq̄ sunt alicuius saporis vel odoris, & dicimus ipsis similia istis. hoc autē totum dicimus sic:
quia nescim⁹ naturā ipsorū. Qd si ita est, aut quē erit ratio scientiæ nostrē & intellectus cū cona-
ti fuerint apprehendere immunē a materia & simplicē in fine simplicitatis, qui est necesse esse, q̄
non habet causam, nec accidit ei res addita sup̄ essentiā suam perfectam: cuius perfectionis ra-
tio est impossibilitas imperfectionis ipsius tantummodo: & q̄ est ens cui nihil est simile eorum
quibus dedit esse, & nō participat eis aliquo et non est in eo multitudo: nec abbreviatur eius po-
tentia: vt non faciat esse alia extra se: et q̄ comparatio ipsius ad istum mundum est sicut com-
paratio gubernatoris ad nauē: hoc est non est cōparatio vera neq̄ similitudo pfecta: sed vt ostē-
dat intellectus: quia Creator regit creata: hoc est q̄ mouet ea & cōseruat ordinē suæ dispositio-
nis secundū q̄ cōuenit. Ad hæc etiam explanabitur illa ratio verbis dulcioribus id est laudetur
Creator in cuius essentiæ apprehensione inquisitio scientiarū abbreviatur. & cū intenderit in
illud qd sequitur ex operibus eius cū voluntate ipsius, sapientia ignorantia reputat. Et cū labo-
rant linguæ vt exaltent eum in speciebus narrationis, elegancia verborū fatuitas reputatur.

Questio: quomodo cognoscatur Deus. Capitulum. LVIII.

Nquisitor queret & dicet si non extat via ad apprehendendā veritatē substantiæ Crea-
toris & ex probatione sequitur q̄ cōprehensum est tantūmodo quia est: quoniam no-
minationes attributiue remouentur ab eo, sicut probabitur. In quo ergo pars appra-
hensionis p̄fertur alii parti? Qd si ita est, quod apprehēdit Moyses magister noster & Salomō
idem apprehendet vnus ex discipulis: nec erit sup̄additio. Notū est autē apud tenentes legē,
& etiam apud philosophos q̄ magna est p̄eminentia vnus hominis ad alium in hac re, & sci-
as q̄ ita est: & similiter p̄eminentia partis apprehēsorū ad alios magna est. Quicquid enim ad-
dideris agnominationibus nominati, erit magis determinatū: & appropinquabit apprehensio-
ni veritatis illius. Similiter etiam qcqd addideris noībus negatiuis respectu Creatoris, appropi-
nquabit apprehensioni eius: & eris ei propinquior q̄ ille qui ignorat remouere agnominatio-
nes: de quibus probatum est q̄ debent ab eo remoueri. Ideoq̄ laborat homo multis annis vt in-
telligat aliquam scientiam: & vt sciat veritatem eorum quæ p̄mittuntur in ipsa, donec sciat
ipsam vere: & erit cōclusio ipsius scientiæ totius phibere & remouere illud de quo scitur p̄ p̄ba-
tionē q̄ vanitas est ipsum attribuere Creatori. Et est aliquis de speculatoribus cui nō cōstat p̄
verā probationē: & erit dubiū apud ipsum: vtrum illa res sit inuenta apud Creatorem an non.
Aliquē enim de insipientibus inducit illa res cuius impossibilitas probata est: quō probabo q̄
non est corpus. Alius vero dubitat & ignorat vtrum sit corpus an non. Alius vero p̄cise iudi-
cat q̄ habet corpus: & recipiet & videbit faciē dei sui, & viuit in hac opinione. Vide igit quāta
sit p̄eminentia quorundam ad alios. Primus etenim propinquus est creatori. Secundus vero re-
motus ab eo. Tertius autē magis distat ab eo. Similiter cū inuenimus quartū cui verificatur p̄
probationē impossibilis rerū factarū varietas respectu creatoris: Primo vero qui remouit corpo-
reitatē ab eo non constitit hoc ipsū per p̄bationem: Quartus igitur propinquior est Creatori q̄
prim⁹. & sic semp donec inueniemus aliquē hoīem cui ostenditur per probationē impossibilitas
rerū multarum respectu Creatoris: q̄ secundū nos possibiles sunt esse in ipso vel q̄ proueniant
ab eo: quāto magis si crederemus q̄ ista sunt necessaria in eo: Et idcirco scim⁹ q̄ ille homo per-
fectior est nobis omnibus sine dubio. Igitur iam patet tibi q̄ tanto perfectior eris q̄to de pluri-
bus probare poteris q̄ abnegari debet a Creatore. Quicquid autē attribueris ei quasi superad-
ditū elongabit te a scientia veritatis eius. Secundū hunc ergo modū necesse est vt appropinque-
tur ei, vt cōprehendatur cum inquisitione p̄ abnegationē, donec sciatur remotio eorum quæ

sunt ab eo remouenda: non quod attribuaturs ei aliquid non additum super substantiam eius: vel quod id quod attribuitur sit perfectio in ipso: quia inuenitur perfectio in nobis. Omnis enim species perfectionis est acquisitio: nec omnis inquisitio inuenitur in quolibet inquisitore. Scias autem quod cum attribueris aliquid creatori elongaberis ab eo dupliciter. Vno modo: quia quicquid ei attribueris, nobis est perfectio. Alio modo, quia nihil aliud est in eo, sed sua substantia est sua perfectio: sicut ostendimus. Et quoniam quilibet sentit, quod non apprehendimus de Creatore quod est in nostra potentia nisi apprehendamus per abnegationem: abnegatio vero non facit scire aliquid de veritate rei a qua sit abnegatio: ideo conuenerunt sapientes quod scientie non apprehenderunt Creatorem: & non apprehendit quid est nisi ipse: & apprehensio nostra respectu ipsius est defectus appropinquandi apprehensioni eius. Omnes autem philosophi dixerunt: Potuit super nos & terruit nos cum magna laude sua: & celauit se a nobis grandi celatione: sicut sol celat se ab oculis debilibus apprehendere ipsum. Multiplicauerunt etiam verba in hoc quod non est utile ut hic ponatur. Finis autem eorum que dicuntur secundum hanc rationem est quod ubi Dauid dixit, Tibi mea, translatio habet, Te decet hymnus in Sion, tibi silentium laus, id est tacere laus tibi. Istud autem est verbum dulce in ratione illa, quicquid enim laudis vel exaltationis dicimus de eo, inuenimus quod per illud diminuiamus id quod pertinet ad ipsum. Et videmus quod defectus est, & tacere melius est ut abundet super apprehensione scientiarum: sicut preceptum est perfectis, Dicite in cordibus vestris super cubilibus vestris: & tacete semper. Tu vero scis verbum sapientium: quod est notum: & utinam omnia que dicta sunt, essent illis similia, & faciam eius mentionem secundum planum suum, licet sciatur, ut percipere te faciam rationes ipsius. Dixerunt quidam, Orabat Rabi hanna dicens, Deus potens, magne, metuende, honorate, fortis: & multa similia, cui ipse vir honoratus dixit, Perfecisti omnes laudes domini tui. Nos autem non diceremus tres primas nisi Moyses magister noster dixisset eas, & quidam de schola magna dederunt eas aliis in consuetudine, tu vero dicis & supaddis. Simile illud assimilatur regi constanti ex carne & sanguine, qui habet mille millies talenta auri: & appreciantur ipsum pro argento. Nonne videtur tibi turpe hucusque verba huius viri boni? Attende in primis magne tristitie & ire ipsius super multiplicatione attributionis affirmatiuarum. Et intellige qualiter explanauit: quia si notationes relinqueremus plano intellectus nostri nunquam intelligeremus eas, nec loqueremur de ipsis. Sed quoniam necessitas scripture coegit homines ut cogitationes eorum apprehenderent aliquid de intellectu: sicut dixerunt, Locuta est lex lingua humana: ideo necesse fuit ut diceretur de creatore secundum rationem perfectionis sue. Finis autem noster est quod itemus circa verba ipsa: & non inuocemus nomen eius in illis: nisi in hora cum addiscimus legem, sed cum venerunt homines de schola maiori, qui fuerunt prophete: & disposuerunt ut rememorarentur in oratione: posuimus finem nostrum loqui de illis solummodo. ratio autem verbi quod iste vir bonus dixit est quod propter duas causas necessarias verba ista posita sunt in oratione nostra. Vna est: quia inueniuntur in lege: Altera vero, quia ordinauerunt ea prophete ut oraretur in illis, et nisi esset prima necessitas, non fecissemus mentionem de eis, & nisi esset necessitas secunda non remoueremus eas de locis: nec oraremus in illis: Et tu vis multiplicare nominationes. Quod cum ita sit liquet tibi ex his verbis: quod quicquid inuenieris de dispositionibus attributionis Creatori in libris prophetarum, non licet nobis orare in illis, vel facere mentionem de illis: quia non dixit, nisi quia Moyses dixit ea: & non possemus ea dicere: nisi quia homines de schola maiori ordinauerunt ea in oratione: & tunc licuit nobis orare in illis: non sicut omnino stulti faciunt: qui multiplicantes & prolongant orationes quas ipsi composuerunt: & verba que ipsi ordinauerunt, ut appropinquaret per ea creatori secundum suam estimationem. Et dicunt de Creatore quodam quod si dicerent de homine aliquo, esset minoratio gradus eius: quia ipsi intellexerunt istas honorabiles & sublimes orationes: sed sicut Propheta dixit, conculcauerunt creatorem linguis suis. Et locuti sunt de eo quod opinabantur conueniens. Et multiplicauerunt rationes istas ut perducerent ipsum ad hoc quod erat factus: & precipue cum inueniebant verba prophetarum secundum hanc rationem credebant sibi licere inducere versus: & cogitare in illis quolibet opinionem, accipientes ipsos secundum suum planum: & precipiebant de ipsis verba quedam: ex quibus dabant originem rationibus quibusdam. Et fabricabant ex eis verba, donec hanc licentiam acceperunt cantores, vel illi qui credebant se dicere canticum, adeo quod verba sua resonabant blasphemiam manifestam: & alia continebant fatuitatem & malitiam cogitationis & sensus qui puocat hominem ad risum secundum naturam suam, cum audit ea & plorat, quando intelligit qualiter dicta sunt illa verba de Creatore. & nisi misertus essem super honorem illorum qui talia dicebant fecissem mentionem de aliquibus

Quod homo aliam
quid attribue
buendo crea
tori elonga
tur duplici
ter ab eo.

Similitudo
pulcherria

Contra mul
tiplicitates
orationum

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

illorum, ut intelligeres in eis defectum. Sed sunt verba continetia defectum manifeste quantum ad intelligentem. Tu vero debes attendere si prohibitum est detrahere vel maledicere suo socio: quanto magis est in prohibitione plangere linguam, loqui de Creatore: & narrare de eo talia qualia sunt illa: Nec dico quod hoc sit transgressio tantummodo: sed est opprobrium in errore gentis audientis talia: & insipientis qui talia dixit. Qui vero cognoscit defectum talium verborum: & loquitur in illis: numeratur in oculis meis de illis de quibus dictum est, Scrutati sunt filii Israel verba quae non sunt sic, super domino Deo suo, & dixerunt loquendo de domino Deo errorem. Si autem fueris de illis qui sunt propitii super gloria Creatoris sui, non decet ut audias illa vltimo modo: nedum ut loquaris, vel cates in illis: quanto magis ut opereris in illis. Tu vero iam scis quantum peccatum sit loqui contra sursum, non expedit tibi ut applices te notationibus Creatoris, scilicet affirmatiuis: ut exaltes illum secundum intellectum suum: nec aliquid addas super illis quae ordinauerunt homines super schola maiori in orationibus & benedictionibus: quoniam sufficiunt illa secundum quod necessitas exigit: sicut dixit Rabi Hanina. Alias vero notationes Creatoris quae sunt in libris prophetarum: necesse est ut legas, cum perueneris ad eas, sed credes in illis quod exposuimus, scilicet quod ab operibus dicuntur, vel ostendunt impossibilitatem suam priuationis. Et non expedit ut illud diuulgetur genti: sed consideratio ista est necessaria singularibus apud quos non est honor Creatoris: quod dicitur de Deo tanquam conueniens ei: sed ut intelligant illud secundum quod oportet. Nunc autem reuertar ut perficiam expositionem illorum: quae dixit Rabi Hanina in similitudine praemissa. Non enim dixit quod diceretur de rege habente mille millies talenta auri quod haberet ipse centum talenta auri. Tunc illa similitudo significaret quod perfectio Creatoris esset perfectior quam illa quam ei comparamus: quia est eiusdem speciei: sed non est ita, sicut ostendimus iam, sed sapientia in similitudine praemissa, in dicendo talenta auri, quibus comparatur argentum, est ad ostendendum quod ista quae secundum sensum nostrum sunt perfectiones: nullo modo aliquid ex eis sunt in Creatore: sed omnia sunt imperfectiones in gradu suo: sicut dixi in praemisso exemplo. Nonne hoc est turpe. Iam ergo feci te scire: quia illud de huiusmodi nominationibus quod putaueris esse perfectionem, est defectus eorum quae conueniunt Creatori: cum fuerit de genere illorum quae sunt in nobis. Salomon autem ostendit nobis quod sufficit in hac ratione dicens, Dominus in coelo, & tu super terram: idcirco sermones tui sint pauci.

Exemplum ad dei cognitionem. Capitulum. LVIII.

IN hoc capitulo volo tibi inducere exemplum per quod addetur tibi cognitio in hoc quod apprehensio plurium de dispositionibus Creatoris erit per nomina remota & elongaberis per illud ne credas notationibus affirmatiuis quae attribuunt Creatori. Cogitavi animo quod quidam homo scit in veritate quod nauis est in mundo inuenta, sed non vidit eam: & ignorat cui conueniat hoc nomen: utrum sit substantia an accidens. Postea probatum est. Alii quod non est accidens. Alii vero quod non est de genere metallorum. Alii autem quod non est res viva. Alii vero quod non est planta quae terrae adhaereat. Alii autem quod non est corpus viuum coniunctione naturali. Alii vero quod non est figurae latae sicut ostium. Alii vero quod non est cauata. Alii autem quod non est rotunda vel quadrata: alii quod non est alterius figurae. Ecce iam scis quod ille vltimus scit formam nauis sicut est per supradictas negationes. Et qui opinatur quod est corpus ligneum, concavum, longum, compactum ex multis lignis, est aequalis ei qui scit nauem per nomina attributiva. Sed quilibet priorum in exemplo praemisso magis distat a cognitione nauis quam alius qui sequitur ipsum: adeo quod primus scit nihil de ea nisi nomen. Sic ergo negationes applicabunt te cognitioni Creatoris: Et idcirco pone finem amoris tui in intelligendo: ut addas remotionem alicuius ab eo per probationem non nomine solo. Remotio autem cuiuslibet rei a Creatore quae non est in ipso cum tibi probata fuerit: faciet te appropinquare ipsi per vnum gradum sine dubio. Et secundum hunc modum aliqui homines appropinquauerunt ei multum aliis existentibus in fine elongationis, non quod ipsi sit appropinquatio, vel elongatio secundum locum, ut stulti putant. Intellige istud & scias & proficies in eo. Iam ostendi tibi viam per quam si ambulaueris appropinquabis multum Creatori: & nunc Affirmatio incede per eam secundum voluntatem tuam. Verum in narratione ipsius per affirmationes est periculum de Deo magnum: quia iam probatum est quod quicquid credimus esse perfectionem, licet illa sit in eo secundum sensum creditum in agnominationibus, non est de genere perfectionis quam nos opinamur: sed dicitur aequiuoce solummodo, sicut exposuimus: nec conuenit Creatori. Et idcirco de necessitate praecedes ad rationem abnegationis. Cum enim dixeris quod Creator scit ea quae scit scientia inuariabili:

Affirmatio
nes de Deo
sunt pericu
losa.

et quæ non multiplicat: & scit variabilia quæ semper renouantur sine renouatione scientiæ: & scit qd est anteq̃ sit: & postq̃ est in esse suo post suam priuationē sciētia quæ non variatur. Iam ostendisti in his q̃ est sciens, non scientia simili nostræ: & ita sequitur vt sit non eo modo quo nos sumus. Iam induxisti ergo negationes necessario, nec inuenisti veritatē agnominationis substantialis: sed inuenisti qd credis: quia substantiā habet: & habet agnominationes quæ non sunt sciēt: qm̃ istas quas credis ei cōuenire, remoues ab eo in similitudine illarū quæ sunt apud nos sciēt. Qd si ita est, nō sunt ei⁹ speciei. hoc autē est quasi induceret te ratio in debitā agnominationē: vt dicas q̃ Creator est fundamentū super quo sustentantur erecta super ipsum: nec est fundamentū sine illa: & erit finis apprehensionis nostræ in hac opinione vel equiuocatio vel dubi ratio: & nihil aliud: quoniā omne fundamentum est sustentator erecti super ipsum sine dubio. Et sunt duo in diffinitione: licet sint vnum in subiecto: quoniā alia est ratio fundamenti: & alia erecti super ipsum. Adhuc autem explanabitur in capitulis huius libri probatio super impossibilitate cōpositiōis in Creatore: nec est in eo nisi simplicitas vera in sine simplicitatis verē. Et nō dico q̃ qui attribuit agnominationes Creatori q̃ breuiat in sciendo vel apprehendendo ipsum vel q̃ participat ipsum: vel q̃ apprehendit ipsum aliter q̃ est: sed dico q̃ abstulit esse Creatoris de corde suo: nec tamē ipse sentit. Huius autem rei expositio est: quoniam omnis qui abbreviatur in apprehendendo veritatem rei, apprehendit aliquā partē de veritate ipsius: & alterā partē nescit apprehendere: sicut qui apprehendit de homine quia viuūt: sed nō apprehendit veritatē rationālē ipsius. In Creatore vero nō est multitudo in veritate essentia ipsi⁹, vt scias partē de ipso & alterā ignores. Similiter & qui participat aliqua in alio, cognoscit veritatē alicui⁹ substantia scdm̃ q̃ est: & attribuit ipsam veritatē alteri substantia. Et istę agnominationes sunt secundū opinionem illius, qui putat q̃ nō sunt substantia Creatoris: sed sunt res additę super substantiam. Similiter qui apprehendit rem aliter q̃ est, non potest esse quin apprehendat de ipsa aliquid secundū q̃ est. Qui vero putat q̃ sapor est quantitas, nō dico q̃ putet rē esse aliter q̃ sit: sed dico q̃ non cognoscit neq̃ scit essentiam saporis: nec intelligit de quo dicatur hoc nomē & est consideratio subtilis: & idcirco intende in illā. Scdm̃ hanc ergo expositionē scies q̃ breuiat in apprehendendo Creatorē: & qui longe est a scientia eius, ille est qui ignorat remotionē rerū de quibus probatū est q̃ alius habet et sunt remotæ ab eo. Quāto igitur plura nomia negatiua dixeris, apprehensio ipsius erit nobis propinquior: sicut exposuimus in principio huius capituli. Qui attribuit Creatori agnominationem, nihil scit nisi nomen ipsum. qui vero putat q̃ illud nomen cadit in ipsum: hoc non est in rerū natura: sed est cogitatio vana. sicut si diceretur illud nomen de non ente: quia non est in entibus qd ita se habeat. Cui⁹ rei similitudo est, q̃ quidā homo audiuit nomen elephantis: & scit q̃ est res viua: & querit vt sciat figuram eius, & veritatem, & respondet ei qui facit ipsum errare: scias q̃ est res viua, habens vnū pedem & tres alas: & habitat in profundo maris: & corpus eius nitet sicut lux clara: & facies eius lata sicut facies hoīs: & quandoq̃ volat in aere: & quandoq̃ natat sicut piscis. Ego non dico q̃ iste talis credit elephantem aliter q̃ sit: nec abbreviatur in apprehensiōe ipsius: sed dico q̃ ista cogitatio qua cogitauit rem esse talem cui cōueniat hoc nomen est, cogitatio vana: & nihil tale est in entibus: sed est priuatio tantū: & attribuit ei nomen entis: sicut cū dicitur q̃ inuenta est auis mirabilis: & equus q̃ est homo: & similia istis in cogitationibus vanis quibus attribuitur nomē alicui⁹ entis: vel nomē compositū. Similis & par ratio est huic quia Creator est: & probatum est, quia est necesse vt simplicitas vera sit in ratione essentia entis. sed q̃ ista substantia simplex, quæ est necesse esse, sicut diximus, habet agnominationes & res alias additas in ipsa, totum hoc nihil est, sicut ostensum est per pbationem. Cum ergo dixerimus q̃ ista substantia quæ nominatur Creator, est substantia in qua sunt res additę multę, & enarratur per illas, nos attribuimus hoc nomē non enti & priuationi. Vide igitur quantū periculum est in attribuendo agnominationes Creatori. Quia autem necessarium est vt credatur qd prouenit ex agnominationibus in libro legis: vel in libro Prophetarum: credas q̃ omnia dicta sunt ad demonstrandam eius perfectionem, non propter aliud: vel scdm̃ agnominationes operū quæ proueniunt ab ipsius virtute sicut exposuimus.

¶ Tetragrammaton. Capitulum LX.

Mnia noia Creatoris quæ inueniuntur in libris sunt sumpta ab operibus. & hoc notū est, prater vnum nomen. scilicet tetragrammaton: qd est appropriatū ei: & idcirco vocat nomen separatū: quia significat substantiam Creatoris significatione pura: in quo nō est

Oia nomia
Creatoris
supra sunt
ab opibus
pter Tetra
grammaton.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Oia nomia
Creatoris
pter Terra
gramato &
Adonay de
cisa sunt ab
operibus.

participatio. Alia vero nomina ipsius gloriosa significant cum participatiōe: quia sumpta sunt ab operibus quæ sunt inuenta: sicut & ipsa in nobis put exposuimus. & hoc etiam nomen scitū scilicet adonai: qd est agnominatio alterius nominis simplicis, cuius fecimus mentionē, est sumptum ab hoc nomine Adon, qd est Domin⁹: sicut scriptura dicit. Locutus est homo Dñs terre. nec refert dicere Adonay qd est Dominus meus: vel Adonay qd est Domini mei: qd sic dicitur causa honoris & gloriæ. Et sic locutus est Abraham angelo. Adonay, si inueni gratiam in oculis tuis: Hoc autē exposui in hoc nomine Adonay solum qd est agnominatio nominis Creatoris: quia magis abstractum est q̃ alia noia quæ sciuntur de eo. Oia vero alia: sicut iudex, iustus, graciosus, pius, heloi, manifestū est generaliter qd decisa sunt ab operib⁹. Nomē autē appropriatū qd scribitur & nō legitur, nescitur in eo deciso nota: nec participat aliud cum eo. Et non est dubium qd istud honorabile nomē qd non dicit (sicut scis) nisi in sanctuario & a sacerdotibus sanctis Domini tantummodo in benedictione sacerdotali: & a maiori sacerdote in die ieiunii: non est inquā dubiū qd significat super ratioē gloriosa in q̃ nihil aliud participat cū Creatore. Et fortassis significat secundum idioma de quo habetur parum apud nos: et secundum qd exprimitur ab ipso super ratione necesse esse. Dicam autem vniuersaliter qd gradus huius nominis et cura loquendi in ipso est grandis & timida: quia significat substantiā Creatoris: in qua significatione non participat cū aliquo suorum Creatorum: sicut dixerunt sapientes. Nomen meū separatum est mihi. sed alia nomina significant agnominations: quia decisa sunt ab operibus. & idcirco ista noia faciunt ascendere in cor qd est in substantia: & res addita super substantiā: quia sic est omne nomen sumptum ab operibus, quoniam ipsum significat rem aliquam & aliā sup ipsam fundatam quæ non est de esse primæ rei: sed est ei addita. Cum autem probatum sit qd Creator non est fundamentum cui adiungantur res aliæ, scitum fuit qd nomina quæ de eo dicuntur sunt scdm cōparationē operis ad ipsum: vel ad significandum intellectum super eius perfectione: & idcirco graue fuit a Rabi Hanina, Audite verba dicentis: nisi propter duo de quibus fecit mentionem quæ induxerunt hanc necessitatē: quoniam illa faciunt ascendere in cor qd sunt agnominations adiuncte Creatori: hoc est virtutes perfectionis quæ sunt inuenta in eo. Cū autē multiplicata fuerint hæc noia ab operibus sumpta induxerunt partē hoīm ad credendū qd Creator habet agnominations multas scdm multitudinē operū a quib⁹ sumuntur: ideoq; promisit propheta hoīb⁹ apphensionē intellectus q̃ remouebit ab eis laborē istū dicēs, In die illa erit Dñs vnus, & nomē eius vnū: qd est dicere: sicut ipse est vn⁹ sic vocabit vno noie tantūmō. Et hoc est illud nomen qd significat eius substantiam tantummodo, non qd sit decisum ab opere. In capitulis autem Rabi Eleazar dictum est. Anteq̃ crearetur mundus erat Creator & nomē eius solummodo. Intellige ergo quomodo manifeste dixit qd omnia ista nomina ab operibus sumpta fuerunt innouata post mundi creationem, et hoc est verum: quoniam omnia sunt dicta secundum opera quæ inueniuntur in mundo. Cum intellexeris substantiam eius qd simplex est ab omni opere non habebit nomen sumptum ab opere aliquo modo: nisi vnum nomen verum ad significandum substantiā ipsius. Nullū autē nomen est apud nos quod non sit sumptum ab opere: nisi nomen tetragrammaton: qd est sanctū, & preciose dicitur separatum nomen: & non credas aliud nisi istud. Et non ascendant in cor tuum decisiones scribentium chartas experimētales: nec illud qd audieris ab eis in libris eorum risu dignis in nominibus quæ cōiunxerunt: & nihil significant omnino & vocant ea nomina: et dicūt qd necessaria est in illis sanctitas & puritas & cū illis potest homo facere miracula: qm̃ nō oportet intellectualē audire talia nedū credere: et nullum nomen vocant separatum: nisi nomen Tetragrammaton quod scribitur: sed non legitur secundū suam ordinationem. Et manifeste dixerunt sapientes qd istud nomen separatum qd est quatuor literarum, ipm̃ solūmō est significatiuum substantiæ creatoris sine participatione cuiuslibet alterius rei. Ideoq; de eo dixerunt, nomen meum separatum mihi. Ego autē ostendam tibi qd induxit homines ad credendum in istas diuersitates: nec vnum istorum: & exponam tibi radicem quæstionis huius: & detegam tibi arcana ipsorum donec non remaneat in ipsa labor vel dubitatio: nisi velis dare animā tuam rationibus vanis, & hoc exponā in capitulo quod sequitur post istud.

† Elicet

Ioth, He,
Vau, He.

¶ Benedictio per nomen Dñi Tetragrammaton. Capitulum LXI.

Andatū recepimus qd benedictio sacerdotalis fieret cum hoc nomine secundum qd est inscriptum qd est nomē separatum. Nec sciebat quilibet homo quomodo loqueretur in eo: vel qualiter deberet proferri quilibet literarum ipsius nominis: & vtrum stricte

vel alio modo debent proferri. Sapientes autem minus recipiebant ab alio modum doctrinæ: & quomodo loquerentur in eo, nec docebant illud aliquem hominem nec discipulum idoneum ad hoc, & id semel in septimana non amplius. Ego vero credo quod hoc dictum est: quia sapientes docebant filios suos & discipulos nomen quatuor litterarum, & semel in septimana non est intelligendum quod docerent eos solummodo quomodo proferrent illud: sed rationem a qua sumptum est hoc nomen quantum in ipso, sed est secretum spirituale. Apud ipsos etiam erat nomen, xii. litterarum: cuius sanctitas erat in minori gradu quam sanctitas nominis, iiii. litterarum. Mihi autem videtur quod non erat unum nomen: sed duo vel tria coniuncta: & eorum littere, xii. Et nominabant cum illis nomen, iiii. litterarum: sicut nos hodie, cum hoc nomine Adonai. Nomen autem, xii. litterarum sine dubio significabat aliquid magis separatum quam quod significat hoc nomen Adonai. & nullus sapiens prohibebatur scire illud: sed docebant illud: quoniam licet addiscere volentem, nomen autem, iiii. litterarum non docebant nisi filios & discipulos: & semel in hebdomada. Cum autem multiplicati fuerunt homines deprauatores, & didicerunt nomen, xii. litterarum cum quo dabant credulitates: sicut contingit omni qui non est perfectus nec attingit gradum sapientiæ: celauerunt hoc nomen nec docebant illud: nisi humiles sacerdotes: ut in ipso benedicerent populum in sanctuario: cum vero rememoratio nominis separati prohibita fuit a sanctuario propter praua opera hominum: benedicebant in nomine, xii. vel, xlii. litterarum. Notum autem est apud quemlibet intelligentem quod non oportet villo modo ut ex literis, xii. vel, xlii. componatur unum nomen: sed erant plura nomina aggregata in quibus erant tot littere. Neque dubium est quod illa nomina significabant aliquas rationes quæ perducebant hominem ad scientiam veritatis substantiæ Creatoris secundum modum quem diximus, sed illa nomina dicebantur unum nomen propter unam rem quæ significabant: sicut alia nomina ab operibus sumpta. Sed multitudo illorum nominum erat ut intelligeretur ratio quæ fortassis non poterat intelligi nisi per multa verba. Et idcirco intende istis. Scias autem quod res ista quam demonstrat scientia rationum quas illa nomina significant non erat planum sermonis litterarum, & ideo nunquam dixerunt quod nomen, xii. vel, xlii. litterarum erat nomen separatum: sed nomen separatum est quod est ei separatum: sicut exposuimus, alia vero omnia erant utilia, & inducebant hominem in cognitionem Creatoris necessario. Cuius rei probatio est quod dictum est a sapientibus, nomen, xlii. litterarum, est sanctum & sanctificatum: & non dabitur nisi humilibus: & qui dimidiavit dies suos: & non fuerit iracundus, nec ebriosus: nec fuerit subiectus moribus prauis: & qui loquitur suaviter cum creaturis. Et omnis qui scit illud & cauet sibi in illo, & custodit illud cum munditia est dilectus sursum, & desideratus deorsum: & timor eius cadit super creatura: & disciplina eius est perpetua in manu ipsius: & habitat duo secula presentis, & futurum hoc est quod scriptum est in Talmut. O quantum distat quod intelligunt homines ex his verbis ab eo quod fuit in mente dicentis, quoniam plures hominum putant quod sunt littere in quibus loquuntur solummodo. Et quod non est in eis ratio per quam acquirant prædictos gradus sublimes: sed quod sunt necessarie ad compositionem istorum modorum: de quibus sapiens prædictus fecit mentionem. Notum enim ac manifestum est cuilibet aliquantulum intelligenti & ponderanti rationes diuinarum rerum, litteras & characteres seu figuras litterarum etiam nostrarum manu artificis scriptarum, esse puras creaturas, & ideo secundum in superioribus a nobis declarata, non habere ullam potentiam aut virtutem a se: nisi recidamus ad ignorantiam idololatrarum creaturas pro Creatore adorantium: quorum peccatum demonstrauimus esse blasphemiam impiam & Deo abominabilem. Manifestum quoque est quod hoc totum non est nisi scientia spiritualium rationum de vniuersitate rationum quæ sunt arcana legis: sicut exposuimus. Iam autem ostensum est in libris compositionis de sapientia spirituali, quod istius scientiæ non potest obliuisci qui sciuerit illam quæ est apprehensio intelligentiæ agentis: et propter hoc dictum est scientia sua perpetua in manu ipsius. Cum autem homines prauis & insipientes inuenerunt ista verba, fuerunt potentes super mendacio dicentes: quod cum coniungerent litteras quolibet posset facere hoc vel illud cui scriberent eas vel proferrent super tali vel tali re. Post hoc autem scripta fuerunt ista mendacia quæ inuenerunt de corde suo prædicti prauis & insipientes, & venerunt in manus bonorum, & humilium & simplicium qui nesciebant discernere verum a falso: & celauerunt ea, credentes quod essent sancta & fuerunt inuenta ista nomina in arcanis ipsorum quæ remanserunt post ipsos, qui autem inuenerunt illa, crediderunt quod essent vera. Salomon autem dixit generaliter, Credit innocens omni verbo. Digressi sumus a consideratione nostra pura ad aliam considerationem ad referendum illa ridiculosa, quæ scit quilibet etiam incipiens

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

cōsiderare quæ sunt vana: verum compulit nos ad hoc necessitas rememorationis hominum, & rationū ipsorum: & qđ scitur de eis apud gētem. Nunc autē reuertar ad propositum, & dicā qđ iam patefecimus qđ oē nomē Dei de Creatore est decisum ab opere: prater nomē separatum. Neceffe ē autē loqui de quodā noīe qđ dictū est Moyſi, Sum qui sum, in capitulo separato: quia est ibi ratio p̄funda: per cuius viā incedimus, i. in remotiōe rationum a Creatore.

¶ De hoc nomīne Sum qui sum. Capítulum. LXII.

Remittam tibi quoddam stramentum: & dicam qđ quia dixit Moyſes, Dicent ad me qđ est nomen eius: quid respondebo eis: ideo fuit ipsa ratio conueniens illi quēſtioni: vt quæreretur quæ eſſet reſponſio quam diceret eis. Qđ autē dixit: ecce nō credēt & nō audient vocem meam: quia dicent: Nō apparuit tibi dñs, hoc manifestum est: quia sic debet dici omni qui se iactauerit prophetam, donec adducat signa et portenta propter quē credatur ei. Si autē res se habet sicut apparet, qđ illud nomē simplex sit & loquātur in eo sicut cōsuetum est loqui in quocūq; alio noīe, neceffe erit alterū de duobus contingere, s. qđ vel Israelitē sciebant hoc nomen vel nunq̄ audierant illud. Si sciebant illud, non suberat ratio ad narrandū illis: quia scientia ipsius erat sicut & ipsorū. Si vero nunq̄ audierant illud: quæ erit probatio, qđ illud est nomē Creatoris, si fuerit scia noīs sui probatio? Postq̄ autē Creator fecit ipsum scire hoc nomen, dixit ei, Vade & cōgregabis seniores Israel. Et dixit ei, audient vocē tuā, & postea dixit ei Moyſes, Ecce non credent, nec audient vocem meam. Et postea dixit ei, Quid habes in manu tua? Et respōdit virgā. Quod autē scire debes & deteget tibi omnia occulta est qđ dicam tibi. Iam scis opinio nem gentis & aliorum quæ fuit temporibus antiquis, quoniam omnes idolis seruiebant paucis exceptis: hoc est credebant in virtute stellarū, & faciebant opera: vel opera coelorū & imagines cuiuslibet stellæ. In tēporibus autē illis, omnis considerator afferebat alterum de duobus: vel dicebat qđ cōsideratio sua & intellectus ostēdebat ei qđ vniuersus mundus habebat Creatorem: sicut Abraham, vel dicebat qđ transierat p̄ ipsum sp̄ritus stellæ, vel angelus, vel istis filia. Ante tēpus autē Moyſi non fuit scitū qđ aliquis diceret se prophetā, & qđ Dominus locutus fuisset cum eo: & qđ misisset eum. Nec inducat te in errorē qđ legitur de Patriarchis: quia Dominus loquebat̄ cum eis: & ostendebat se ipsis: quia non inuenies in illis modū prophetiæ Moyſi, s. vt aliquis institueret hoīes: vel qđ redderet eos cautos: vel qđ Abrahā, vel Isaac, vel Iacob, vel alius qui p̄cessisset eos dixerit hominib⁹. Dominus dixit mihi facite hoc: vel nō faciatis istud: vel misit me ad vos. Istud nunq̄ accidit ante: sed loquebatur cū eis in his quæ ipsis erāt necessaria, s. in sua perfectione & ostensione eorum quæ facere debebant, & in promittendo ad quid perueniret finis generationis ipsorum. Ipsi vero reddebant homines cautos per viam considerationis & discipline sicut notum est apud nos, scriptura testante quæ dicit animabus quas fecerunt in Pharā. Quādo vero Dominus apparuit Moyſi: et p̄cepit vt cōuocaret hoīes: & qđ diceret eis nuncium suum, dixit: qđ primo quērent a me, erit vt ostendam eis vere qđ Creator est in mundo. Et postea dicā eis: quia ipse me misit, tunc etenim omnes homines paucis exceptis ignorabant Creatore eſſe: & finis considerationis ipsorum non transcendebat coelum, vel opera ipsius, vel potentiam: quia non recesserunt a sensu nec fuerunt perfecti p̄fectione intellect⁹. Et idcirco ostēdit ei Creator tunc scientiā quam faceret eos intelligere: per quā firmaretur eis essentia Creatoris: & hoc qđ dixit Sum qui sum. Sum vero est verbū substantiuū: cuius expositio est essentia: quia verbū sui significat p̄terisse: nec refert si dixerit fuit vel fuit ens in lingua hebreā. Secretum autem est in repetitiōe verbi qđ significat super essentiam in modo agnominationis: quia verbum qđ dicit qđ inducit rememorationem agnominationis quæ coniungitur ei qđ hoc nomen, est imperfectum & eget perfectione rationis. Et idcirco posuerunt verbum primum: & illud est agnominum sum: & verbum secundum qđ est agnominator sum & ipsum est per se: & est ac dices qđ agnominum est ipsamet agnominatio: & eius expositio est: quia est non in essentia, et hoc est deputatio ipsius rationis: scilicet ens qui est ens: ac si diceret neceffe eſſe. Hoc autē est ad quod credendum inducit probatio de necessitate qđ est neceffe eſſe: qđ nō deficit nec deficiet sicut ostendemus probatione. Cum autem Creator fecit scire p̄bationes per quas astrueretur essentia sua apud sapientes illorum, postea dixit ei, Vade & congregabis seniores Israel, & promisit qđ intelligerent quod diceret eis & reciperent illum, & hoc est quod dixit, audient vocem tuam. Cōuersus autem Moyſes dixit ad eū, Ecce nō credent mihi: quia Deus est propter

ista signa intelligibilia q̄ erūt p̄batō mea q̄ ipse Deus misit me ad eos: & idcirco dedit ei p̄batōnem. lam autē patet q̄ huius dicti qd̄ est nomē ei⁹, nō est sua ratio: quis est de quo dicis q̄ misit te: Sed eius expositio est sublimitas & honor dicti: hoc est dicere q̄ nō est q̄ ignorat q̄ tua substantia & veritas sint inuenta. Si quēsierint a me de noīe tuo quam rationē de rationib⁹ dicā qd̄ significat hoc nomē: quia remotū erat ab ipso vt diceret q̄ aliq̄s erat ibi q̄ ignoraret hūc entē: & posuit ignoratiā ipsorū in secreto noīs, nō eius qd̄ noīatur per ipsum. Similiter nomē duarum literarū qd̄ est sumptū a noīe quatuor literarū, est de rōne firmitudinis essentię: & saday est de eisum a day: qd̄ est sufficiētia & fin qd̄ est. s. & ponit p̄ qui: & rō saday hoc est qui sufficit hoc ē q̄ nō eget essentia alicui⁹ entis, nec eget alio extra se ad firmitatē eēntię suę, sed sua essentia sufficit sibi: & oīa noīa sunt isti⁹ modi. Nullū autē nomē cōuenit Creatori, qd̄ nō sit sumptū ab ope vel dictū ī p̄ticipatiōe p̄ter nomē quatuor literarū qd̄ scribit̄ & nō legit̄: qd̄ est nomē separatū: q̄a nō significat agnominationē sed sup̄ essentia simplici tātūmō de cōi cōditiōe essentię p̄dictę est: quia debet esse in sempiternū p̄manēs hoc est necesse esse: & nūc intellige finem verbi.

De noīe Dei in generali & de nomine Adonai & Gloria. Capitulum. LXIII.

Scias q̄ hoc nomē Adonai quandoq̄ dicit̄ de ipso noīe tātū: sicut dicit̄, Nō assumes nomē Dei tui inuauū: & multa alia filia. Quandoq̄ est in ipso substantia Creatoris & veritas ei⁹: sicut dī: Dicet̄ mihi qd̄ est nomē ei⁹? Qñq̄ ponit̄ p̄ volūtate Creatoris: et erit nomē Dñi, sicut si diceret verbū Dñi: vel p̄ceptū Dñi: sicut scriptura dicit̄ de angelo: Quia nomen nostrū in ipso: hoc est verbū nostrū, vel p̄ceptū in ipso. & rō est, quia est instrumētū volūtatis. Adhuc autē exponemus hoc verbum in equiuocatione angeli. Similiter, gloria Dñi: hoc est lux Gloria creata q̄ ostēditur in aliquo loco rōne sanctitatis & sublimitatis in modū miraculi: sicut dī, Habitauit gloria dñi sup̄ mōtē Sinai. Et iterū, Gloria Dñi impleuit tabernaculū. Qñq̄ dicit̄ de substantia & veritate Creatoris, sicut dixit Moyses, Ostende mihi gloriā tuā, & responsum est: Non videbit me homo & viuet. hoc ostendit q̄ ista gloria de qua fit hic mentio est substantia Creatoris. Qñq̄ etiā ponit̄ pro laude quā hoīes & alię creature dāt Creatori: quia laus eius vera est apprehensio ipsius: & oīs qui apprehendit maiestātē ipsius & p̄fectionē honorat ipsum scdm̄ suā apprehensionē, hō vero tantū honorat dictis suis: ad ostendendū qd̄ apprehendit intellectu suo: & reuelat alii extra se: qd̄ autē nō habet apprehensionē sicut lapides & cetera, q̄ nō hnt̄ spiritū vitę laudāt ipsum: quia demonstrat̄ in naturis suis sup̄ potentia, & essentia, & sapiētia sua: & hoc est Creator vt honoret eū qui intenderit in ipsis siue dicat lingua, siue non dicat, si fuerit ex illis quibus non cōuenit loqui. Lingua vero hebraica ampliauit hanc rationē adeo q̄ attribuit verbū dicēdi rei q̄ nō habet apprehensionē. & dicit̄ de ea q̄ laudat Creatorē: sicut Dauid dixit, Omnia ossa mea dicent Dñe quis similis tibi: cuius expositio est q̄ ipsa inducunt hanc fidē: & est ac si propterea dicerēt: quia per ipsa scitur. Secundū hanc igiṛ acceptionē glorię, dictum est de eo, Plena est oīs terra gloria eius: & equale ei qd̄ dictū est, Laudis eius plena est terra: quia laus dicitur gloria, sicut dictū est, Date gloriā Deo vestro. Et iterū, In domo eius oēs dicent gloriā: & multa talia. Et idcirco intellige hanc equiuocationē in noīe glorię: & scias in oī loco scdm̄ q̄ exigit ratio eius & dem loci: & euades multas dubitationes.

Sermo qui Creatori attribuitur creatus est. Capitulum. LXIII.

Quodq̄ ascendisti ad gradum istum scientiæ q̄ Creator est ens non in essentia, & vnus non in vnitate: non puto q̄ indigeas vt exponatur tibi remotio agnominationis sermonis a Creatore: & multo magis propter hoc in quo conuenit gēs nostra, quia lex est creata: & eius intentio est hoc q̄ sermo qui attribuit̄ Creatori est creatus: sed attribuerūt ei q̄ verba q̄ audiuit Moyses, Creator creauit ea de nouo: sicut & oīa alia creata sua. Adhuc adducā verba multa cū loquar de p̄phetia: sed intētiō mea in hoc loco est vt faciā scire: quia cū dicim⁹ de Creatore q̄ loquitur simile est cum attribuimus ei opera similia nostris. In sciētis ostensum est, quia est scientia spiritualis Domini nostri quā apprehendunt prophete quasi Dñs locutus fuerit cū eis, vt sciamus q̄ rationes istę quę perueniunt ad nos sunt a Creatore non de cogitationibus ipsorū, & iā prēmisiimus mentionē huius rationis. Intentio mea in hoc capitulo est q̄ verbū dicēdi vel loquēdi equiuocū est. Quādoq̄ enim dicitur de verbo lingua plato sicut dicit̄, Locutus est Moyses. Et iterū dixit Pharaō. Dicitur etiā qñq̄ de cōceptu mentis licet nō exprimat̄ sermone: sicut dicitur, Dixi in corde meo, et, Locutus sum in corde meo. &, Tibi dixit cor meum, & dixit Esay in corde suo: & multa talia. Ponitur etiam pro voluntate: sicut ibi: Et

Q̄ verbū dicēdi vel loquēdi equiuocum est.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

dixit vt interficeret Dauid. i. voluit interficere Dauid. Dictū ergo & loquela q̄ attribuit Creatori sunt secundum duos vltimos modos. i. cū ponitur pro voluntate vel pro conceptu mentis siue sciatur per vocem creatam, siue per aliquam speciem prophetiæ: de qua loquemur postea. non q̄ Creator loquitur literatorie vel voce: nec q̄ habeat aīam, vel q̄ sit res addita sup̄ substantiam ei⁹: sed ista referuntur ad ipsum sicut & alia opera: sed agnominatio sup̄ voluntate in dicto et loquela, est sicut exposuimus cū loquebamur de æquiuocatione huius verbi p̄ viā similitudinis: sicut explanauimus in his quę premisimus. Quoniā nō intelligit homo in initio cognitionis qualiter res fiat quā Deus vult facere cū simplici volūate: sed in principio cognitionis nō potest quin volēs faciat qd̄ vult facere vel per se: vel q̄ mādēt aliis vt faciāt. Et idcirco attribuerunt Creatori mandatū vt sit illud qd̄ ipse voluit vt esset. & dicunt q̄ ipse mādauit vt sic esset & hoc p̄ viā similitudinis adiunctum fuit operibus eius, ppter hoc q̄ huiusmodi verbū demonstrat voluntatē: sicut exposuim⁹. Vbiq̄ autē dicitur in opere de Beresit dixit, exponit voluit. alius autē dixit hoc & scitur a multis. Cuius rei pbatio. s. q̄ illa dicta sunt voluntates nō loq̄le est: quoniā loq̄la ad aliquod creatū pferret: et tūc nō erat aliq̄ creatura. Similiter qd̄ dictū est, Verbo dñi coeli firmati sunt: simile est ei qd̄ sequit̄, Et spū oris eius oīs virtus eorū. & sicut spū oris & ipsum os sūt verba accommodata ei: sic & verbū & dictū accommodant̄: & hoc est dicere q̄ fuerūt inuenta cum intentione & voluntate ei⁹. Nullus autē sapientū nostrorū qui fuerūt famosi ignorat illud: & nō est opus vt explanetur q̄ dicere & loqui in lingua hebraica idē sit.

¶ Tabulę legis opera Domini. Capitulū. LXV.

Scriptura dicit Tabulę opera Domini sunt: & essentia ipsarum est naturalis nō artificialis: qm̄ oīa opa naturę, vocant̄ opera dñi: sicut dñs, Ipsi viderunt opera dñi. Cū Dauid etiā fecisset mentionē de rebus naturalibus, plantis, & aīalib⁹, ventis, & pluuiis, & aliis rebus, dixit, Qm̄ multiplicata sunt opera tua Dñe. & qd̄ postea dixit, Cedri libani quas plātauit. quare essentia earū est naturalis non artificialis. quia dixit, q̄ Creator plātauit eas. Similiter dixit scriptura Domini. Et ostēdit q̄ scriptura attribuit Creatori: sicut dicitur scriptas digito Dei: qd̄ sile est ei qd̄ dictū est, Opa manū tuarū sunt coeli: de quibus dictū est q̄ verbo facti sunt: vt ibi, Verbo dñi coeli firmati sunt. Tu autē iam scis q̄ versus scripturę accommodant facturę rei verbū dicēdi & loquēdi. Nā de quo dictū est q̄ factū est verbo, de eodē dictum est q̄ est op⁹ digiti. Similiter ergo qd̄ dictū ē scriptas digito Dei, sile ē ac si diceret volūate dñi: vel verbo ei⁹. Angelos vero ī hoc nouā induxit opinionē dicēs scriptas digito Dei. Nā digitū vocauit potētia adiūctā Creatori. & exposuit digitū dñi sicut mōrē dñi vel baculū dñi. vult em̄ dicere q̄ digitus fuit instrumētū creatū qd̄ aperuit tabulas de volūate dñi. Ego vero nescio q̄ necessitas induxerit eū ad hāc expositionē: quia p̄pinq̄ erat si dixisset scriptas verbo dñi: sicut dixit Dauid, Verbo dñi. &c. Nunquid factura scripturę tabularū fuit magis mirabilis q̄ stellarū in coelo: si ergo stellę factę sūt cū volūate prima, & nō cū instrumēto: sic erit scriptura illa. Tu vero iā scis q̄ dixerūt sapiētes, q̄ decē res fuerunt creatę in ope de Beresit. de quarū vniuersitate fuit scriptura illa. p̄ qd̄ pbat id in quo cōueniūt gens nostra q̄ scriptura tabularum est sicut omnia alia opera de Beresit: sicut dicimus in expositione de Misna.

¶ Dicere & quiescere Dei. Capitulū. LXVI.

Quoniā accommodauerūt volūati Creatoris verbū dicēdi in oīb⁹ in sex primis dieb⁹: sicut scriptum est, Et dixit. Et accommodauerūt verbū acquiescēdi in septimo die: q̄ tūc nihil creauit: & idcirco dictū est, Requieuit die septimo. Cū em̄ loquēs cessauerit loqui vocat̄ quiescēs: sicut dicit̄, Cessauerunt tres amici lob. s. respōdere ei. Similiter etiā in cessando a locutione ponit̄ verbū quiescēdi: sicut dicit̄, Locuti sunt ad Nabal oīa verba hęc in noīe Dauid. Et geuerūt. i. cessauerūt loq̄: donec audirēt rñsum. De nullo autē labore facta est prius mētio a quo quiescere deberēt. licet etiā laborassent, verbū quiescēdi nō erat conueniēs huic loco sed extraneū valde. sed scriptū est ibi q̄ suauib⁹ & mollib⁹ verbis allocuti sunt eū: & tacuerūt. i. nō addiderūt loq̄. nec opus aliquod qd̄ induceret eū ad respōdēdū sicut respōdit. intētio autē narratiōis est vt faciat scire negtiā illi⁹ q̄ fuit in fine negtię. Scdm̄ igit̄ hāc rōnē dictū fuit: Regeuit die septimo. Sapiētes autē & expositores posuerūt q̄si requiē: dicētes, Fecit quiescere mūdū die septia. i. cessauit creatio in illa die. & erit sensus: ppetuauit creationē rerū sicut erat die septimo. Dictū est autē q̄ in quolibet. vi. dierū noua renouabant̄ q̄ pcedebāt de virtute hui⁹ naturę q̄ inuenitur modo in vniuersitate creatiōis. In die vero septimo ppetuauit vniuersitatē & fecit eā stare sicut mō est.

Q in deo intellectus & intelligens & intellectū sunt idē. Capitulum. LXVII.

Am scis verbum manifestū qđ philosophi dixerūt de Creatore, qđ ipse est intellect⁹ & intelligēs & intellectū: & qđ ista tria sunt vnū in Creatore: & nō est ibi multitudo. Nos autē iā dixim⁹ in nra magna aggregatiōe qđ istud est principalitas legis nostrae. hoc est qđ est vnus solus & non adiungit ei aliud. i. nihil est æternū pręter ipsum: & ideo dicimus viuus Dñs, non vita Dñi: quia vita eius nō est nisi substantia ei⁹: sicut exposuimus in rememoratione agnominationum. Non est dubiū qđ quicunq; non considerat in libris de intellectu compositis: nec apprehendit quiditatem intellectus vel substantiam eius: nec intelligit de eo nisi sicut intelligit de albo & nigro: difficile est ei intelligere rationem istā. Cum autē dicimus ei⁹ Creator est intellectus & intelligēs, & intellectū: vanū reputat, sicut si diceremus ei qđ albedo, & albator, & albatum, sunt idē. Qm̄ multi insipientes conātur destruere verba nostra p̄ filia hmōi: qm̄ multi etiam qui sibi videntur sapiētes. Difficilis est ista ratio ad intelligendū: & videt qđ sciētia veritatis huius rei longe est ab apphensiōe cogitationū. Hęc autē ratio pbat esse vera probatione examinata: sicut exposuerunt philosophi sapientes. Volo autē docere te illud sup quod induxerūt probationē. Scias autē qđ homo anteq̄ intelligat, est intelligens in potentia, cū autē intellexerit aliquid sicut formā ligni spoliata a materia quā ipse spoliavit: quia hoc est opus intellectus, tunc est intelligens actu qđ apphēdit in actu: est forma ligni quā spoliavit a materia, & est in aīa simplex & spoliata. Sic igit patet tibi qđ res intellecta est forma ligni simplex: & hoc est intellect⁹ apprehēdēs actu. Neq; duo sunt intellect⁹ & forma ligni intellecta: quia intellectus in actu non est aliud nisi qđ intellexit, res autē p quā homo intellexit formā ligni & spoliavit qđ est intelligēs ē intellectus apprehēdēs in actu sine dubio: oīs em̄ intellectus sua opatio est sua substantia: nec est intellectus in actu aliud, & aliud actus eius: quia veritas intellect⁹ & eius substantia est apphēsiō. Et nō putes qđ intellectus in actu est res separata ab apphensiōe: & qđ apphēsiō est aliud: sed debes credere qđ substantia intellectus & veritas eius est apphēsiō: & cū intellexerit qđ est intellect⁹ in actu, hoc est apphēsiō ei⁹ qđ intellexit. Hoc autē notū est ei qui in talib⁹ laborauit. Ergo iā patet qđ actus intellectus qđ est ei⁹ apphēsiō est eius veritas & substantia. Qđ cū ita sit dicem⁹ qđ illud quo spoliasti formā ligni, & apphēdisti eā, ipsum est intellectus & intellect⁹ ipse, qđ ipse intellectus est qui spoliavit & apphēdit formā: & hoc est actus ei⁹ ppter quē dicitur intelligens, & eius operatio est ipsius substantie. Et iste intellectus in quo conuenisti qđ est intellect⁹ in actu nō habet nisi formā ligni: ergo probat qđ cū fuerit intellectus in actu, qđ ipse intellectus est res intellecta: & pbat qđ cuiuslibet intellect⁹ vel actus operatio qđ est eius intelligentia ipa est eius substantia. Qđ cū ita sit igit intellectus & intelligēs & intellectū sunt idē in substantia semper in omni eo qđ intelligit actu. Si vero intellexeris de potētia, erunt duo necessario intellect⁹ in potētia, & intellectum in potentia: sicut si diceres, iste intellectus Isaac est in potentia: & illud lignum est in potentia intellectū. Ecce duo sunt sine dubio. Cū autem exierit in actu & forma ligni fuerit intellecta in actu, tunc erit ipsa forma intellecta intellectus. Sic etiam intellectus qui est intellect⁹ in actu ipse est spoliatus & intellectus: quoniam omne qđ habet actum, est in actu. omnis autem intellectus in potentia & intellectum in potentia sunt duo, omne autem qđ est in potentia necessario eget subiecto in quo sit illa potentia: sicut homine ratione exēpli. & ita tria sunt hic homo, & idem est intelligens in potētia, & ipsa potētia: & ipsa est intellectus in potentia: & res apta vt intelligatur: & ipsa intellectū in potentia, sicut homo & intellectus principaliter & forma ligni: & sunt tria diuersa. Cum autem inuentus fuerit intellectus in actu tria efficiuntur vnum: nec inuenies intellectum & rem intellectam diuersa nisi cum fuerint in potentia. Cum autem verificatum fuerit probatione qđ Creator est intellectus in actu: & nihil est in eo in potentia vllō modo, sicut probatum est, non erit quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens: sed semper est intelligens actu: & sequitur vt sit ipse & res apprehensa, vnde & illud est sua substantia & actus apprehensionis per se: propter quam dicitur intelligens ipsa substantia intelligentis & quiditas eius, & sic est intellectus, & intelligens, & intellectum semper. Similiter etiam probatur qđ non solum in Creatore verū est intellectum & intelligentē & rem intellectam esse vnum numero: sed etiam in omni intelligente & in nobis ista tria sunt vnum cum fuerimus intelligentes in actu: veruntamen nō eximus de potētia ad actum interpolate. Intellectus vero abstract⁹. s. intelligētia agēs cū ipedit ab aliquo ne pficiat opus suū: licet nō sit impedimentū ex ipso sed ab extrinseco, cōuenit aliquis mot⁹ ipsi intellectui: sed scdm accidēs.

Q intellect⁹ & intelligēs et intellectū sunt idem in substantia in oī eo quod intelligitur. Oē qđ est in potentia eget subiecto in quo sit illa potētia.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Non est autem intentio mea explanare modo rationē istam: sed intētio mea est ostēdere q̄ illud qđ est in Creatore solo, est vt sit intellectus semper in actu. non enim habet prohibens q̄ retineat ipsum ab apprehensione suorum apphensorū, nec ex se nec ab extrinseco: ideoq̄ sequit̄ de necessitate vt sit intellectus & intelligens: & intellectum semp̄ per omnia secula: & sua substantia est intellecto, & ipsa est intellectū: & est intelligēs: sicut contingit in omni intellectu in actu. Frequenter repetiuim⁹ rationē istā in hoc capitulo: qm̄ sensus humani elongant a se multū cogitationē istā. Ego nō video q̄ in te dubitatio nascetur ex cogitatione intelligibili & cogitatione assimilatiua. Et ideo nolo loqui super similitudine sensati in potentia quæ ascendit in cogitatione. quoniam iste liber nō est compositus nisi illi qui profundauit in philosophia. Et scit qđ probatur de substantia animæ & vniuersitatis potentiarum eius.

¶ Q̄ causa prima Deus. Capitulū. LXVIII.

Q Philosophi sicut scis vocant Creatorem causam primam. Et isti & loquentes pariter subiungunt istud & vocant eū operatorē: & putant q̄ multū differt inter causam & operatorem. Dicunt enim q̄ si dixerimus q̄ Creator est causa, sequitur vt causatū sit: & hoc inducit antiquitatē mundi: & q̄ mundus est creatus necessario. Si aut̄ dixerimus q̄ Creator est operator: non sequitur ex hoc vt sit opus semp̄ cum eo: qm̄ operator erit ante opus suum: & non ascendat in corda hominum quomodo operator sit operator, nisi sit ante opus suum. Hoc aut̄ verbū illius qui nō distinguit iter illud qđ est in potentia: & illud qđ est in actu. Qđ aut̄ necessarium est tibi scire: est q̄ non est differentia inter cām & operationē scđm hunc modū. cū enim intellexeris cām in potētia, similiter ipsa p̄cedit causatū in tpe. & cū fuerit cā in actu, erit causatū suū in actu. Similiter etiā cū inuenerim⁹ Creatorē in actu sequitur necessario suū operatum vt sit ædificator. Etenim anteq̄ ædificet non est ædificator in actu sed in potentia. Cū aut̄ ædificat est ædificator ī actu: & sequit̄ tunc necessario vt ædificatū sit. Nulla vero vtilitas sequatur si dem⁹ p̄minentiam nomini operatori super nomen causę, nostra vero intentio est in hoc loco vt adæquemus ista duo nomina operatorē & cām: igitur sicut vocamus ipsum operatorem: licet operatū sit non ens: ex quo nō habet impediens vel prohibens quando operatur illud cū voluerit: Similiter oportet vt vocetur cā secundū hunc modū: licet creatum sit non ens. Q̄ autē philosophi vocant Creatorē causam & nō operatorem, non est p̄pter suā opinionem in antiquitate mundi: sed propter alias rationes quas aggregabo tibi in hoc loco. Probatū est iam in scientia naturali: q̄ omne creatū habet causam: Causę autē sunt quatuor. scilicet materia, forma, efficiens, & finis: & quedā est propinqua, & quedā remota. De credibilitate vero ipsorum et opinione cui ego non contradico, est: quia credunt q̄ creator est causa efficiens & forma finis: & ideo vocauerūt ipm̄ causam vt coniungant̄ in ipso tres causę: & sit ipse factor mundi & forma & finis. Intentio vero mea in hoc capitulo est explanare tibi qm̄ Creatorē dicimus factorē, & formā, & finem mundi. Tu autē in hoc loco ne dubites in hoc, vtrū mundus sit nouus an q̄ sequatur de necessitate, vt sit de ipsius potentia secundū ipsorū opinionē. adhuc enim inducam multa verba in hac ratione. Sed intentio mea est nunc vt faciā scire q̄ creator est factor singularium entium quæ sunt in mundo: sicut est factor mundi in suo vniuerso. Et idcirco dico q̄ si scitū est in scientia naturali q̄ sūt quatuor species causarum, oportet vt vna cā habeat aliam causam: & erūt tūc in quo libet Creatore illę quatuor causę propinquę ipsi: & illę quatuor causę habebūt alias causas, & illę alias donec perueniatur ad causam primam. sicut dicimus q̄ istud est factū: & factor eius sit eius cui⁹ est alius factor & sic vn⁹ post aliū, donec pueniat̄ ad primū motorē. ipse est ver⁹ operator oīm mediōrū. Cū em̄ a moueat a b, & b a c, & c a d, & d ab e, & hoc nō p̄cedit in infinitū, stabimus ergo in e, & dicemus cā exēpli q̄ ipsum est finis: & non est dubiū q̄ e. mouet a & b, & c, & d. Et vere possumus dicere q̄ e, est op̄ator mor⁹ a. Scđm igit̄ hunc modū attribuerūt Creatori oīno opatū: licet op̄et illud quicūq̄ operator propinquus. & ip̄e Creator cā vltima oīm cārū efficientiū. ¶ Similiter in formis naturalibus generalibus & corruptibilibus cum disputauerimus inueniemus q̄ quālibet istarū p̄cedit alia forma quę pręparat materiā vt recipiat illam formam: & secundam p̄cedit alia: & sic deinceps donec perueniemus ad vltimā formam quę est necessaria ad hoc vt sint medię formę quę sunt causa propinqua formę de qua loquimur. forma vero vltima in vniuersitate entium Creator est. Tu vero non putes cum dicimus q̄ Creator est vltima forma totius mūdi, q̄ sit illa forma de qua dicit Aristoteles in metaphysica quia nec est generabilis nec corruptibilis: quia illa forma de qua fit ibi mētio, naturalis est: nec est intellectus separatus. Quod ergo dicim⁹ de Creatore q̄ est vltima forma mundi non intēdimus

Causę sunt quatuor.

Q̄ in Deo cōiungunt̄ tres causę.

Q̄ creator est factor singulariū.

De recursu formarū in formā vltimā.

Q̄ Deus nō est forma rerū mentalis.

dicere q̄ sit forma in materia: vt per hoc sit forma corporis: sicut materia: sed sicut omne quod est formatum non est substantia sua: nisi in forma sua qua corrupta corrumpitur, & destruitur essentia: sic & Creator est ad omnia principia factorum etiam remota: quoniam in esse Creatoris est oē quod est: & ipse iuuat ea scdm firmitatē per modū qui vocatur splendor: sicut explanatur in parte capitulorum huius libri. Et si ascēderet in cor hominis q̄ Creator esset non ens, essent omnia non entia: & destrueretur substantia causarum, quæ sunt ab ipso remotæ, et causa vltima, & omnia quæ sunt in medio. Quod cum ita sit, dicem⁹ ergo q̄ sicut est, comparatio forme ad rem cuius est forma: quoniam ex ipsa est id quod est: & per ipsam perficitur eius veritas & substantia: sic est comparatio Creatoris ad mundum istum. Secundum igitur hunc modum dicimus q̄ ipse est forma vltima quæ est forma formarum: hoc est quia ipse est essentia omnis formæ quæ est in mundo: & decor eius ex ipso in vltimitate: & in ipso est decor eius, sicut forma est decor rei formatæ. Et idcirco vocatur in lingua nostra vita seculorum: hoc est vita mundi, & firmitas eius: sicut postea explanabimus. Similiter enim est in omni fine: quoniam omnis finis est alius finis: sicut si dicatur causa exempli: q̄ materia sedis est ligna: factor vero carpentarius: forma vero, quadratio: finis autē, sedere super ipsam. Cū autē quæsieris quare sedet aliquis sup sellā: respōdebūt vt eleuet sedens super eā, & non sedeat in terra. Huius aut finis vt sit gloriosus in oculis videntiu: cuius finis est vt timeat ab iis q̄ vidēt eū: hui⁹ vero finis est vt obediant mādati eius: cui⁹ finis est vt arceant hoīes ab iniuriis: vt sit ipsoru esse scdm ordinē rectū: & sic semper in omni fine cōtingit donec peruenitur ad simplicem voluntatem quæ est volūtas creatoris: sicut ei vīsum est secundum q̄ postea explanabitur. Erit autem vltima responsio qua respondēbitur tibi: quia sic disposuit sapientia Creatoris: & idcirco reducetur ordo cuiuslibet finis ad voluntatē & sapientiam Creatoris secundum istas opiniones: in quibus ostenditur secundum nostrum intellectum q̄ sunt ipsius substantia: & q̄ est eius voluntas: & sapientia non est aliud nisi eius substantia. Qd̄ cū ita sit: ergo Creator est finis vltimus oīm rerum. Finis autem intentionis vniuersorum est, vt assimilentur ipsius perfectioni in quantum est eis possibile. Et hęc est ratio voluntatis eius quæ est ipsius substantia: sicut postea explanabitur. Secundum hūc igitur modum dicitur q̄ est operator & forma & finis. Ideoq; vocauerunt nomen eius causam non operatorem tantummodo. Scias autem q̄ quidam de magistris speculationis de numero istorum loquentium ausi fuerunt & induxit eos stulticia ipsorum & dixerunt q̄ si inteligeremus priuationem Creatoris, non ideo sequeretur priuatio rerum quas creauit, s. mundi: quia non sequit̄ destructio operis priuationē operatoris postq̄ operatus est opus illud. Qd̄ autem dixerunt verum esset, si esset tantūmodo operator, & res operata eo nō egeret in perpetuitate firmitatis suæ: sicut si moreretur carpentarius non destrueretur idcirco arca quam fecit: quia non iuuat eam in sua firma permanentia. Sed cum Creator sit forma mundi sicut exposuimus: si ita est, ipse est adiutor in firmitate & perpetuitate rei: nec potest esse vt pereat firmator & remaneat firmatum: qd̄ non habet firmitatem nisi quantum iuuatur a firmatore. Hic autem est finis eius qd̄ necessarium fuit vt diceretur in essendo ipsum operatorem tantummodo: nec finem, nec formam formarum intelligibilem.

Ascendere est verbum æquiuocum. Capitulum. LXIX.

Ascendere est verbum æquiuocum: cuius prima ratio est ascēsus super bestiā super quā consuevit equitare: sicut dicitur, Nonne ego asina tua, & super me ascendisti: & ipse ascendens super asinam suam. Postea vero accommodatum est ei qui dominatur super aliqua re: quia dominatio ipsa est ascensio: sicut dicitur, Faciat eum ascendere super altitudinē terræ. Et iterum, Faciam te ascendere super altitudinem terræ: id est, faciam te dominari. Et iterum, Faciam Effraim ascendere: id est dominari. Secundum hanc rationem dicitur de Creatore, Ascendens coelos, i. dominans super coelos. Et iterum, Ei qui ascendit super coelum coeli, i. dominatur super vltimū coelū. Qd̄ dicitur in hebraico Araboth: qd̄ est coelum circundans alios. Verba vero sapientum vbiq; demonstrant septem esse coelos: & q̄ Araboth est altissimum circundans alios. Et non mireris qd̄ dixerunt q̄ sunt septem: cum sint plures, sicut enim dicūt vnam esse rotam: & tamē sunt plures, sicut notum est studentibus in hac scientia: & sicut ego explanabo, sed intentio mea in hoc loco est vt faciā te scire qd̄ ipsi semp dicunt in expositionib⁹ suis, q̄ Araboth est sublimi⁹ aliis, de quo dicit̄, Exaltare ascēsorē Araboth. & de eo dictū ē, Ascēdēs coelos in adiutorio tuo: & dixerūt sapiētes, Araboth altus & excelsus habitat sup ipm: sicut dī, Exaltare ascēsorē Araboth. Et qñq; dī, Ascēdēs coelos: pro eo qd̄ dī, Ascēdēs Araboth. Iā igit patet

Si ponat̄ cā prima nō eē sequit̄ nihil esse.

Forma ē cā esse & veritatis rei.

Quō Deus dī esse forā.

De recursu oīm finium in vltimū finē: q̄ est volūtas Creatoris.

Quis finis intentionis vniuersoru Opinio quorūdam erronea.

Ascendere dicit̄ egrotare dominari.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Opinio q
Creator est
anima coeli

Q de⁹ est
habitu
mundi, non
mundus ha
bitaculum
eius.

q tota sua intentio refertur ad vnam rotam, & ipsa est circundans omnia, sicut faciam te au-
dire secreta rationis eius. Attende autem ad illud qd dixerunt, Habitans super ipsum: & non
dixerunt habitans in ipso: quia si hoc dixissent, sequeretur ex hoc qd haberet locum, vel qd esset po-
tentia in ipso: sicut putat genus Zabiorum: qui dicuntur *Caf di*: qui dicunt qd Creator est aia
coeli & species eius. In eo vero qd dixerunt sapientes habitans sup ipsum, fecerunt scire qd Creator
est separatus a coelo & non est potentia in ipso. Scias aut qd accommodauerunt ei verbu ascend-
di vel equitandi coelos secundum admirabile qd est: quia ascensor vel equitator est honoratior
q ascensum vel equitatum. Et equitator est motor bestiae et ducit eam secundum sua volunta-
tem: et est ei ipsa tanq instrumentu quo faciat quod opus est fieri: & est separatus ab ipsa, & no
vnitur: sed est extra ipsam. Sic & Creator est motor altissimi coeli: in cuius motu mouentur oia
quae sunt in ipso: & ipse est separatus ab eo: nec est potentia in ipso. Dixerunt ergo sapientes in
expositione scripturae quae dicit, Habitaculu deus ante: quia ipse est habitaculum mundi sui: no
mundus habitaculu eius. Dixerunt ergo, Equus est sub potestate equitantis: & no econuerso.
Hec sunt verba ipsorum. hec est expositio illi⁹ qd ppheta dixit. Cu ascenderis sup equos tuos. Attē
de igitur in hoc & intellige, quō exposuerunt cōparationē Creatoris ad mundū: & quod est ei
instrumentum quo disposuit entia. Quicquid autē inueneris dictū a sapientibus qd in tali coe-
lo est hoc: & in tali est illud: non intendunt qd alia corpora sint ibi pter coelos: sed intendunt
dicere qd potentie q faciunt hoc, vel illud, & cōseruāt viam dispositionis suae, proueniunt a coe-
lis. Cui⁹ rei probatio est qd dixerunt qd in Araboth est iustitia, & iudiciu, & arcana vite, & pa-
cis, & benedictionis aiae iustoru: & animae & spūs quae debent causari: & ros cū quo Creator vi-
uificabit mortuos. Manifestu est autē qd omnia quae hic posita sunt non habent naturā corporū
vt locū repleant, nisi ros: q etiam no est ibi scdm suum planū. Intellige autē qd dixerūt de coelo
isto: quia sunt in eo. s. in Araboth. Et non dixerūt qd sunt sup ipsum: sicut si dixissent, qd ista quae
sunt in hoc mundo, non sunt ibi nisi a potentiis venientibus ex Araboth: quas Creator dedit ei
primo: & fixit eas intra ipsum, de quarū vniuersitate est depositu vite. & hec est veritas pbata:
quoniā omnis vita cuiuscūq viui prouenit ab istis viuis sicut postea explanabo. Attende etiam
ad id qd dixerunt, Aīe iustoru: & animae, & spūs quae sunt causandae, q honorabilis est ista scien-
tia apud scientes eam: qm anima quae remanet post mortē, prorsus non est illa substantia q est
in hoīe tēpore vite eius. Ista em quae inuenit in hoīe in tēpore vitae ei⁹, est potentia preparatiōis
tantummodo. Illa vero q remanet separata post mortem ab ipso, est res in actu: & aia creata no
est ipse spūs creatus. Et idcirco narrauerunt in vniuerso creaturarū aīas & spūs: sed separatae
sunt quiddā vnū. Iam explanauimus equiuocationē spūs: & exposuimus in fine libri Sapientie,
aequiuocationē quae inuenitur in istis nominibus. Tu vero diligenter intende istis rationib⁹ mi-
ris & veris ad quas peruenit consideratio cuiuslibet philosophi: & quō sunt dispersae in verbis
sapientum: quibus cum intenderit sapiens, q non concedit veritatem, deridet eas in principio
cōsiderationis: eo qd in plano literarum sint verba remota a veritate rerum. Cuius rei causa est:
quia locuti sunt in parabolis profunditatem istarum rationum propter intellectū gentiū: sicut
sepe diximus. Nunc autē reuertar ad perficiēdū qd incepi: & dicam qd sapientes acceperūt ver-
sus de scriptura: vt ostenderent esse ista q dixerunt in Araboth. Et dixerūt, Vnde habemus qd
est ibi iustitia & iudiciū? Cui quēstioni responderetur qd scriptura dicit, Iustitia & iudiciū ppara-
tio sedis eius. Sic etiam induxerunt probationem super alia de quibus fecerunt mentionem,
quae attribuuntur Creatori: & sunt cum ipso. Intellige hoc in capitulis Rabi Eliezer. Dixerunt
Septem coelos creauit Creator: ex quibus omnibus non elegit sedem gloriae regni sui nisi Ara-
both. sicut dictum est, Exaltate illum, sicut qui ascendit super Araboth. Haec sunt verba ipso-
rum: & tu intellige ea. Scias autem qd omnes bestiae equitate vocantur quadrigae: & huiusmodi
multae: sicut dicitur. Alligauit Ioseph quadrigam suam quadriga secūdi quae ad ipsum. Et ite-
rū. Quadrigae Pharaonis. Probatio vero qd hoc nomen cadit super plures bestias no super vnā
est illud qd scriptura dicit. Et ascendit et exiuit quadriga de Aegypto. m. de siclis argenteis. Et
haec est probatio qd quadriga dicitur de quatuor equis: & ideo dico qd cum dicimus quare di-
ctum est qd thronum gloriae ferunt quatuor imagines, vocauerūt sapientes nomen eius merca-
ua: quod interpretatur quadriga vel equitatio: vt assimiletur quadrigae, quae est in quatuor be-
stias: & istud est finis illius qd consecuta sunt verba in hoc capitulo. & non potest esse quin sint
ibi rationes aliae expergeficientes intellectum super huiusmodi ratione: sed intentio hu-
ius capituli propter quam circūimus loquendo, est id quod dicitur, Ascendens coelos in

adiutorio tuo, ratio sua est: quia ipse mouet cælum altum circundans: & reuoluit ipsum potentia sua & voluntate. Sic etiam quod dictum est in fine versus eiusdem, Et cum altitudine sua cælos eius. expositio est, quod altitudine sua reuoluit cælos. Et dixit Araboth in verbo ascensionis cælos & nomine altitudinis: quoniam in motu, cæli alti, scilicet in motu diurno mouentur omnes cæli sicut mouetur pars in toto: & hoc est imperium forte quod mouet omnia. Et ideo vocauerunt nomen eius altitudinem. Oportet autem ut ista ratio sit præsto semper in corde tuo propter illa quæ tibi explanabo: quoniam hæc est probatio maior omnibus aliis probationibus ad sciendum quod creator est circuitio vel reuolutio cæli, sicut explanatum est in probatione: & tu intende in hoc.

¶ Scientiā apud Hebræos esse deperditam: & nonnihil de Talmud. Cap. LXX.

SCito quod scientiæ profundæ quæ fuerunt in gente nostra in cognitione veritatis istarum rationum, fuerunt deperditæ in longitudine dierum: & in dominatione gentis insipientis super nos. Et quia non erat licitum cuilibet homini scire illa verba, sicut exposuimus, nisi libros sanctitatis. Tu autem scis quod liber Talmud receptus, non erat scriptus in diebus primis, propter rationem quæ erat in usu apud gentem nostram: quæ est, quia dictum est, Verba quæ dixi tibi cordetenus, non potes ea dicere scripto. Et istud fuit finis sapientiæ in lege nostra: quoniam vitabant illud in quod postea inciderunt. id est multitudinem scientiarum, & diuersitatem opinionum: & diuisionem credulitatum, & dubitationes: quæ inciderunt in expositionibus scripturarum: & rationem contrarietatum inter homines: & facta sunt schismata: & accidit labor in illis. Diuiserunt autem rationem in omnibus istis rebus cognitioni capituli, quod vocatur Domus magni iudicii, sicut exposuimus in aggregatione nostra in Talmud: & secundum quod versus in lege ostendit. Quod si sapientes de Talmud nolebant scribere in libro ut posset sciri a quolibet, propter damnum quod postea secutum est: quanto magis nolebant scribere aliquid de arcanis legis, ut liceret cuilibet illud scire: sed singulares electi recipiebant ab ore singularium electorum, sicut explanaui tibi de verbis eorum, quibus dixerunt: Non dabunt arcana legis nisi consiliario sapienti. Et hæc est causa quare illæ principalitates magnæ perierunt de gente nostra: nec inuenitur de eis nisi summa verbi ad expergefaciendum intelligibilem: & summa quæ sunt positæ in Talmud, & in aliis locis. Et sunt duo vel tria genera, quæ sunt quasi corda super quibus sunt cortices multi: adeo quod laborauerunt homines in corticibus illis: & putauerunt quod non erat fructus inter illos villo modo. Illud autem modicum quod inuenies in verbis eorum in ratione unitatis: & quod comunicat in hoc apud quosdam de sapientibus: & apud Menim, scilicet sectas quasdam Iudæorum: sunt verba quæ receperunt a loquentibus Maurorum: & sunt paucissima respectu illorum quæ Mauri composuerunt in hac ratione. Contigit quod quando inceperunt Mauri viam istam: fuerunt quidam qui vocabantur Separati, a quibus receperunt socii nostri: & inceserunt per viam ipsorum. Post illud tempus fuerunt alii de Mauris, qui vocabantur Sentientes: & renouatæ sunt opiniones quædam, de quibus nihil inuenitur apud socios nostros: quoniam ipsi præelegerunt primam super secundam. Cum autem contigit illis quod reprobauerunt opinionem primam, receperunt eam: putantes quod erat probationibus roborata. Hispani vero de gente nostra omnes conueniunt in verbis philosophorum: & sequuntur eorum sensum, dum non destruunt radicem legis. Et non inuenies quod ipsi aliquo modo incedant per aliquam viam loquentium: & idcirco conueniunt in multis rationibus sensui nostro in hoc libro. Scias autem quod ea quæ dixerunt Mauri tam Separati quam Sentientes in hac materia, omnes sunt opiniones fundatæ super antecedentibus sumptis de libris Græcorum: & Cacedini qui laborauerunt in contradicendo dictis opinionibus philosophorum, ut repelleret verba eorum. Cuius causa fuit, quod cum regnum Christianorum diffusum fuit super regna eorum, & sensus philosophorum diffusi fuerunt in gentibus simul: & exiuit ex eis prophetia: & nati fuerunt reges ex ipsis, qui venerabant fidem istam: & sapientes Græcorum & Cacedini temporum illorum viderunt quod istas credulitates destruebant opiniones philosophorum destructione vehementi: & fuit in eis scientia Dialecticæ: & coeperunt scribere antecedentia, quæ sunt vtilia credulitati eorum: & responderunt illis opinionibus quæ destruunt fundamenta legis & fidei suæ. Et cum superuenit lex Maurorum, & transfulerunt in linguam suam libros philosophorum: transfulerunt similiter in linguam suam responsiones illas, quas adiunxerunt libris prophetiæ: & inuenerunt verba cuiusdam sapientis qui vocatur Lahye grammaticus: & quorundam aliorum, qui locuti sunt de hac materia: & roborauerunt illa: & consecuti sunt voluntatem grandem, secundum quod aestimabant. Elegerunt etiam de sen-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Quædã sũt
cõia tribus
sectis,

su philosophũ antiquorũ omnia quæ sibi videbantur vtilia: quĩs vltimĩ philosophĩ induxerint probationes super destructione illius opinionis in parte & in toto: & viderũt q̃ omnia ista sunt æquiuoca verba: & antecedẽtia quæ sunt necessaria cuilibet sciẽti legẽ. Post hoc dilatauerũt verba sua: & secuti sunt vias altas mirabiles, quæ nunq̃ fuerunt scitæ a sapientibus græcorũ loquẽtium: nec etiam ab aliis: quoniam tempus illorum sapientum fuit vicinum temporĩ philosophorum. Post ista vero exierũt a gente Maurorum verba credulitatum separatarum ad opus legis suæ: & necesse fuit eis omnino vt roborarent illas: & fuit inter eos cõtentio orta in hac materia: & quælibet secta ipsorum scripsit antecedẽtia vtilia sibi in assertione opinionis suæ. Non est autem dubium q̃ quædam sunt communia tribus gentibus, scilicet Christianis, Iudæis, & Mauris sicut fides de creatione mundi, & nouitate ipsius: quoniam in assertione huius firmantur signa & prodigia, & quædam alia. Aliæ vero rationes in quibus laborauerunt istæ duæ gentes, vt inquirerent in eis, & effunderent se in illis: sicut inquisitio sapientum illorum in ratione trinitatis & inquisitio cuiusdam partis istarum in vnitate, donec necesse fuit eis scribere antecedẽtia. Et afferunt in illis quædam quæ multiplicata sunt ad inquirendũ: & quædã propria cuiuslibet gentis illorum, quorum nõ est necesse facere mentionem. Generaliter autem dicimus q̃ omnes primi loquentes Græcorum qui receperunt legem Christianorum vel Maurorum: non fuerũt cõsecuti planum rationis in creatione in principio suorum antecedẽtiũ: verum considerant qualiter oportet q̃ sit esse rerũ huiusmodi: q̃ per ipsum probetur veritas huius opinionis: vel q̃ nõ destruat eam. Cum autem firmatur & verificatur in eis ista cogitatio: cõuenerũt q̃ esse rerum est secundum hanc formam: & cõeperũt inducere rationes super assertione credulitatum suarũ, quæ sumptæ sunt ab illis antecedẽtibz, per quæ firmatur illorum opinio, vel non destruitur. Similiter fecerunt intelligentes qui secuti sunt istam consuetudinem, & scripserunt in illis & dixerunt, q̃ consideratio pura & munda induxit eos in hoc: non reuerentia fidei alicuius, vel legis, vel sensuum antiquorũ. Posteriores vero qui inspiciunt in libris illis, ignorant ista: & inueniunt in illis libris antiquis quãdoq̃ probationes validas, & laborem difficilem in assertione vel destructione rei: vel putant q̃ ista ratio non est necessaria vllõ modo ad asserendum vel destruendum fundamenta legis: & q̃ antiqui non fecerunt hoc nisi vt ponerent difficultatem in sensu philosophorum, & vt ponerent dubitationes in eo quod credunt esse probationem. Isti vero qui talia dicunt, nec senserunt, nec sciuerunt q̃ res non est ita sicut ipsi putauerunt. Verum primi laborauerunt in assertione illius qd̃ destruendum erat, de quo credebant q̃ erat destructiuũ opinionis quã volebãt asserere & firmare: etiã post antecedẽtia. Et isti antiqui loquẽtes obtinuerunt originem damni. Generaliter autem dicam tibi q̃ nõ sic est sicut dixit Themistius. Ipse enĩ dixit quia esse rerum non sequitur rectas opiniones: sed opiniones rectæ sequitur ipsum. Cum autem inspexi diligenter in libris istorum loquentium, secundum q̃ potui, sicut inspexi in libris philosophorũ, inueni omnes vias loquentiũ: vnã in specie, licet sint multæ particulares. Quoniam radix omnium est, q̃ non oportet vt probatio accipiatur ex vniuerso ente secundum qd̃ est: quia tale est qd̃ potest variari in intellectu. Ipsi etiã in pluribus locis sequuntur imaginationẽ, & vocant ipsam intellectũ. Et cũ præmiserint antecedẽtia ista quæ dicã tibi, præcise iudicauerunt in probationibus suis: q̃ mundus est nouus, & cum hoc astruitur, astruitur etiam sine dubio q̃ factorem habet qui fecit ipsum de nouo. Postea vero inducunt probationẽ q̃ ille factor est vnus, ex assertione autem vnitatis astruunt q̃ non est corpus. Hæc via cuiuslibet loquentis Maurorum in qualibet istarum rationum. Similiter etiam illi de gente nostra qui similes fuerũt eis, & ambulauerunt in viis eorum. Genera vero probationum suarum & antecedẽtiũ in assertione nouitatis mundi: & in destructione antiquitatis eius sunt diuersa. Id autem in quo conueniunt omnes, est assertio & renouatio mundi: & in renouatione ipsius astruetur q̃ creator est. Cum autem intuitus sum viam istam, longe recessit ab ea anima mea: & necesse est vt fugiatur ab ea: quoniam quæ dicunt esse probationes in nouitate mundi, accident in eis dubitationes: & non est ipsa probatio demonstratio præcise: nisi ei qui nescit differentiam inter demonstrationẽ & viatoriam dialecticẽ, & deceptionem sophisticẽ. Scienti enim ista, manifestum est hoc q̃ in omnibz illis probationibus sunt dubitationes: & conueniunt in illis propter antecedẽtia quæ nõ sunt probata. Finis autem potentiaẽ assertionis apud me de tenentibus legem, est tollere probationes philosophorum in antiquitate mudi. Qz gloriosum esset istud, si quis posset hoc facere. Quilibet autem speculator mundus & verus qui non decipit animam suam: scit q̃ ad scientiã huius quæ nẽ certam, stionis de nouitate vel antiquitate mundi non peruenit homo per demonstrationem certã: sed

sunt in hoc rationes intelligibiles: & adhuc loquemur de istis multa. Multa quidē habes de huiusmodi quæstione: quia philosophi diuersorum temporum fuerūt diuersi in assertione antiquitatis mundi a tribus milibus annorum vsq; ad tempus nostrum secundum illa quæ inuenimus in libris & verbis ipsorū. Quod si ita est, quomodo faciemus hanc quæstionē antecedens vt super ipsam ædificemus inuentionē creatoris? Nonne vides, q̄ hoc esset sup rē dubiā nō certā, nisi sub eo pacto quo fuerit mundus nouus, erit & creator: & si fuerit antiquus, nō erit creator: & omnino velerit istud, vel credemus per probationem nouitatē mundi: & pugnabimus super hoc omnibus modis, donec dicamus, & asseramus q̄ scimus creatorem per probationem. Sed hæc omnia remota sunt a veritate. Ratio vero apud me vera, ipsa est via roborata probatione, in qua nō est dubitatio per quam astruamus essentiam creatoris & vnitatem eius: & remoueamus ab eo corporeitatem per vias philosophorū, quæ sunt viæ fundatæ super antiquitatē mūdi: nō q̄ ego credam antiquitatem mundi, vel conueniam cum eis in hoc: sed q̄a per vias illas astruitur probatio & veritas perfecta inuenitur in viis tribus, s. q̄ creator est, & q̄ est vnus, & q̄ non est corpus, absq; eo q̄ iudicemus præcise an est mundus antiquus an nouus. Cum vero firmatæ fuerint istæ tres quæstiones honorabiles & difficiles, per veram probationem reuertemur postea ad nouitatem mundi: & dicemus in ea quicquid rationis ratiocinatores inducunt ad hoc. q̄ si fueris de illis quibus sufficit qđ dixerint loquentes: & sciueris q̄ probatio firmata est super hoc q̄ mundus est nouus, bene est. Si vero non astrueretur probatione: sed q̄ credas q̄ est nouus per id qđ recepisti a prophetis, non est hoc malum: & non dicas quomodo firmabitur prophetia si fuerit mundus antiquus, donec audias verba nostra in arcanis prophetiæ in hoc libro. nec est intētio nostra loqui modo de hac materia. Q̄ autē necessariū est tibi scire q̄ antecedentia per quæ putauerūt loquentes astruere nouitatem mundi, quia in ipsis est peruersio mundi, & variatio prioris dispositionis, vel q̄ audies a me quia necesse habeo modis omnibus facere mētionem antecedentium ipsorum, & viæ probationum suarū. Sed via mea per quā incedo est, q̄ narrabo tibi generaliter & dicam tibi q̄ est impossibile quin mundus sit antiquus vel nouus. q̄ si est nouus, habet nouitorem & creatorem sine dubio: & hoc est intelligibile primū: q̄a renouatū nō renouat seipsum: sed alius extra ipsum renouat ipsum ex quo sic est: ergo renouator mundi est creator. Si vero mundus est antiquus, sequitur de necessitate secundum vnā probationem, & alterā, q̄ aliquid est præter omnia corpora mundi, qđ nec est corpus, nec potentia in corpore: & est vnum sempiternum: nec habet causam, nec est mutabile: & hoc est creator: ergo iam patet tibi q̄ demonstrationes essentię creatoris & vnitatis ei⁹ q̄a nō est corpus, necesse est vt accipiamus a radice antiquitatis: & tunc probatio istorum inuenitur perfecta, siue mundus sit antiquus, siue nouus. Et idcirco videbis qđ ego dico semper in omnibus quæ composui de libris de Talmud: non conuenit mihi memoratio fundamentorum fidei: quia incipio astruere q̄ creator est per verba quæ conueniunt antiquitati: non q̄ credam antiquitatem, sed volo astruere q̄ creator est: & firmare in cordibus vestris per viam probationis, vt ista opinio vera cuius comparatio est valde chara nō sit sustentata super fundamentū qđ quilibet homo posset mouere, & contendat eradicare. Alius vero credat q̄ hoc fundamentum fuit fabricatum nedū vt sint ipsæ demonstrationes quæ sint per viam prophetiæ quæ sunt fundatæ super istis tribus quæstionibus, acceptę de natura entium qđ est notum: nec habet contradictorem nisi secundum respectum aliarum intentionū. Demonstrationes vero loquentium acceptæ sunt ab antecedentibus quæ contradicunt naturæ entium qđ est manifestum, donec oportuit eos asserere q̄ nihil habet naturā vllō modo. Separabo tibi quoddam capitulum in hoc libro, loquar de nouitate mundi: & explanabo tibi in ipso demonstrationem super nouitate mundi: & in ipsa demonstratione perueniam ad finem, ad quem peruenit verbum cuiuslibet loquentis: absq; eo q̄ non astruam naturam entium: nec contradicam Aristote. in aliquo super quo induxit demonstrationem: quoniam demonstratio quam induxerūt quidam de loquentibus super mundi nouitate, est fortissima omnium demonstrationum earum, quæ non firmatur donec tollant naturam entium: & contradicant illis quæ philosophi exposuerunt. Ego vero perueniam ad demonstrationē similem illi: & non contradicā naturæ entium: nec erit opus mihi vt tollam sensibilia. Visum est etiam mihi vt rememorarem tibi antecedentia loquentium communia per quæ astruunt nouitatem mundi, & q̄ creator est, & vnitatem eius, & remotionem corporeitatis ab ipso: & ostendam tibi viam per quam ambulant: & explanabo tibi quod sequitur ex responsione ad quodlibet antecedentium ipsorum. Postea vero proponā tibi antecedentia philosophorū quæ sunt huic rationi propinqua: & ostendā tibi viā p quā

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

ambulāt. Tu vero nē quēsieris a me in libro isto vt astruā vel verificē antecedētia philosophorū quę rememorabo tibi: qm̄ hoc plus est de scientia naturali. Non expectes etiā vt in hoc libro narrem tibi rationes loquentium super firmitate veritatis antecedētium suorum: quoniam in hoc finierunt dies suos: & finientur dies eorum qui sequētur ipsos, & multiplicati sunt libri eorum quoniam omnia antecedētia ipsorum, paucis exceptis, destruit qđ sequitur de natura rerum, & renouant in eo dubitationes: & necesse habent congregare aggregationes & libros ppter multitudinem rationum quibus indigēt ad astruendum illud antecedens: ad soluendum dubitationes quę oriuntur in eo: & ad repellendum illud quod videtur destruere ipsum, cum non conueniat eis in hoc aliud consilium. Ista vero antecedentia philosophorum quę scribam tibi, sunt ad ad probādum ista tria, s. qđ creator est: & qđ vnus est: & qđ remota est ab eo corporeitas. Plura vero illorum sunt antecedentia per quę nancisceris veritatem, cum primū audieris ea & intellexeris rationem ipsorum. Quidam vero illorum demonstrabūt tibi super locis probationū suarū in libris de natura, & de Metaphysica, & verificabis qđ oportuerit verificari & astrui. Iam feci te scire qđ non est nisi creator & vniuersum esse: & qđ non est demonstratio super ipso, nisi a natura entis in suo vniuerso & in partibus eius, & sequitur necessario vt intendatur mente secūdū qđ est: & accipiantur antecedētia de eo qđ nobis ostenditur de natura ipsius. Ideoqđ necesse est vt sciatur ipsius forma & natura: & qđ de ipsa notum est & manifestum: & tūc oportet accipere de ipso super eo demonstrationem qđ extra ipsum est. Idcirco visum est mihi qđ necesse habeo in primis inducere capitulum quoddam: & in eo faciam tibi mentionem vniuersitatis entium secūdū modū narrationis in eo qđ probatum est: & roborata est firmitas in qua nō est dubitatio. Postea vero inducam tibi alia capitula: & rememorabo in illis antecedentia loquentium: & explanabo tibi viam per quam ambulant, & per quam explanant quatuor quęstiones. Post hoc autem inducam alia capitula: & in illis ostendam tibi antecedentia philosophorum, & vias demonstrationum ipsorum super quęstionibus eisdem. Postmodum vero ostendam tibi viam in qua considerabo sicut feci te scire in istis quatuor quęstionibus.

Qz mundus est vnus, & videtur quasi vnus homo. Capitulum. LXXI.

Scito qđ mūdus iste qui inuentus est, in vniuersitate sua est vnum solum, scilicet sphaera celi alti cum omnibus quę sunt infra ipsum: & videtur quasi vnus homo sine dubio, sicut Ysaac, vel Iacob in potentia humana. Diuersitas vero substantiarum prædictæ sphaeræ cum eis quę sunt infra: sicut diuersitas substantiarum membrorum hominis per viam similitudinis. Et sicut Ysaac (causa exempli) est vnus homo cōpositus ex membris diuersis, sicut ex carne, & ossibus, & humoribus diuersis, & virtutibus variis: sic & illa sphaera in vniuerso suo componitur ex multis sphaeris, & quatuor elementis, & ex illis quę componuntur ex eis. & in eis nullus locus est vacuus omnino, nisi quia est vnum & plenum: & centrum eius est pila terræ quam circundant aquæ vndiqđ, quę circundantur ab aere circundato ab igne, similiter: ignis vero circundatur a corpore quinto. Similiter sunt sphaeræ multæ vna intra aliam, inter quas nihil est vacuum omnino: sed sunt dispositæ in circuitu suo ita qđ vna coniungitur alteri: omnesqđ mouentur motu circulari æquali, in quo non est velocitas vno & tarditas alio modo, hoc est dicere qđ nulla sphaerarum mouetur aliquādo tardius, aliquādo velocius: sed quælibet illarum est fixa in natura sua in vna velocitate & genere motuum. Istarum tamē sphaerarum vna est velocior alia in motu suo. Velocissimus autem motuū est motus primæ sphaeræ circūdantis omnia, quę mouetur in motu diurno: & mouet omnes secum motu partis in toto, quoniam omnes sunt partes in illa. Centra vero istarū sphaerarū sunt diuersa, quarūdā nāqđ est centrum mundi, quarūdā vero centrum est extra medium mundi: quædam etiam de illis mouentur semper motu proprio sibi, ab oriente in occidentem: quædam vero ab occidente in orientem. Quælibet autem stellarum in sphaeris istis est pars partium phæræ suæ, nec mouetur de loco suo, nec habet alium motum proprium sibi, nisi motum sphaeræ suæ: sed apparet qđ mouetur in motu corporis cuius est pars. Materia vero corporis huius quinti vniuersaliter qđ mouetur motu circulari, non est materia quatuor elementorum quę sunt infra ipsum. Numerus autem istarum sphaerarum circūdantium mundum, nullo modo potest esse minor q̄. xviii. potest autem esse qđ plures sunt, & necessaria est in hoc consideratio. Si vero quæsieris vtrū sint circuli parui qui non circundant mundum: similiter in hoc necessaria est cōsideratio. Infra vero sphaeram propinquiorem nobis est materia separata a materia corporis quinti: & recipit quatuor pi

De sphaeris
& qđ nihil ē
vacuū inter
eis.

Qz sunt di
uersa cētra
sphaerarū.

Nota qđ stel
la vbi dicit
non habet
motū aliū
nisi motum
ppriæ sphe
ræ, in hoc
contradicat
Astrologis.

De nūero
sphaerarum

mas formas: & facta sunt inde quatuor corpora, scilicet terra, aer, aqua, ignis, quorum quodlibet habet locum naturalem sibi proprium: nec inuenitur extra ipsum: & ista sunt corpora mortua, nec est in eis spiritus vite, nec apprehensio intellectus, nec mouentur per se: sed sunt posita in locis suis naturalibus. Si autem aliquod illorum expellitur violenter de loco suo naturali, sublata violentia mouetur vt reuertatur in locum suum naturalem: quoniam in ipso est virtus originalis per quam potest moueri in locum suum motu recto, nisi impediens prohibet: & non est de ipso impedimentum per quod quiescat vel per quod moueatur nisi secundum lineam rectam. Motus autem recti qui inueniuntur in istis quatuor corporibus ad loca sua sunt duo: motus versus cælum circundans, qui est motus ignis & aeris: & motus versus centrum medium, qui est motus aquæ & terræ. Cum autem quodlibet istorum peruenit ad locum suum naturalem, quiescit. Corpora vero sphaerica supradicta sunt viua: & habent animam per quam mouentur: nec est in eis principium quietis villo modo: nec accidit eis variatio quin moueantur motu circulari. Si vero quaesieris vtrum habeant intellectum per quem intelligant: istud non est apud nos scitum nisi post subtilem considerationem. Cum autem mouetur corpus quintum motu suo vniuersali, renouatur semper ex eo motus necessarius in elementis vltimis: & ideo exeunt de locis suis, scilicet ignis & aer: quoniam propelluntur ad aquam & intrant ipsam vsq; in profundum corporis terræ: & renouatur in istis elementis coniunctio: & miscetur vnum cum alio & componitur. Postea vero incipiunt moueri vt reuertantur in loca sua: & propter hoc partes partium terræ exeunt de locis suis: & coniunguntur cum aqua, & aere, & igne, & ipsa omnia agunt in se inuicem & patiuntur a se: & inuenitur diuersitas in mixtione, donec ab ipsis primo prouenit vapor & nubes secundum diuersitatem specierum suarum. Postea vero proueniunt ex eis liquabilia secundum diuersas species suas: & species omnium plantarum: & genera diuersa rerum viuarum secundum quod exigit temperantia mixtionis. Omne vero generabile & corruptibile non est factum nisi ex istis quatuor elementis: & in ipsa reuertetur cum fuerit corruptum. Similiter etiam illa vltima nascuntur ex se inuicem & corrumpuntur in se: quoniam materia ipsorum omnium est eadem. Nec potest inueniri materia sine forma: neque forma naturalis siue corruptibilis sine materia. Erit igitur motus generationis & corruptionis eorum ex se inuicem: & generationis aliorum ex ipsis: & corruptionis eorum in ipsa: & reuersionis eorum simialis creationi cæli: nisi sit motus istius materie formate in variatione formarum in ipsa: sicut motus cæli in reuolutione dispositionum cuiuslibet partis. Et sicut sunt in corpore humano membra dominantia, & membra seruientia quæ indigent in sua firmitate regimine membrorum dominantium quæ regunt ea: ita sunt in vniuersitate mundi partes dominantes quod est corpus quintum circundans: & partes seruientes quæ indigent rectore quæ sunt elementa vltima, & ex eis composita: sicut ergo membrum quod est de dominantibus, scilicet cor, mouetur semper: & est fons cuiuslibet motus qui est in corpore: & alia membra seruiunt ipsi: & ipsum cor transmittit eis virtutes suas quibus egent in operationibus suis in motu suo: sic & cælum est rector omnium partium mundi suo motu: & transmittit omnigenabili vires quæ inueniuntur in ipso. Et principium cuiuslibet motus in motu est motus cæli: & cuiuslibet anime cuiuslibet animati principium, est anima cæli. Scias autem quod omnes virtutes quæ proueniunt a cælo ad mundum istum secundum quod subest, sunt quatuor. Prima est aptatrix coniunctionis & compositionis quæ sine dubio sufficit in compositione liquabilium. Secunda vero dat animam augmentatiuam cuiuslibet augmentabili. Tertia tribuit animam viuam cuiuslibet viuo. Quarta vero dat animam rationalem cuiuslibet loquenti. Hæc autem omnia sunt mediante luce & tenebra quæ sequitur post lucem suam: & mediante circuitu circa terram. Et sicut si quiesceret cor a motu suo quasi in ictu oculi, moreretur homo & destrueretur motus eius & virtutes: sic & si motus cæli quiesceret per punctum horæ: periret mundus in vniuerso suo: & destruerentur omnia quæ sunt in ipso. Sicut etiā vita cuiuslibet animalis non est nisi in motu cordis sui: licet in ipso animali sunt membra quæ non sentiunt, sicut cartilagines, & quedam alia: sic vniuersum esse, est sicut vnus homo viuus: & cælum quod est in eo, sicut cor in homine: licet sint in eo corpora quæ sunt mortua, sic ergo intelligere te oportet quod tota illa sphaera est vnum corpus viuum mobile habens animam. Hæc autem ratio necesse est vt intelligatur: & est valde utilis in probatione quod creator est vnus, sicut explanabo. Et per hunc intellectum ostenditur tibi quod vnus non creauit nisi vnum: & sic non oportet vt inueniantur hominis membra separata, scilicet hepar separatū, vel cor, vel caro: sic non oportet vt inueniantur partes mundi vna sine altera in vniuerso sempiterno de quo lo-

Corpora
cælestia sūt
viua.

Pulchrum si-
mile de mo-
tu cæli pri-
mi & cordis
in animali.

Nota quæ-
tuor virtu-
tes pueniē-
tes a cælo ad
mūdū istū.
Nota si ge-
sceret motus
cæli periret
mundus.

De virtute
colligatiua.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

De virtute quimur, scilicet vt inueniat ignis sine terra, vel terra sine cælo, vel ecōuerso. Et sicut virtus est colligatiua, in homine colligatiua membrorū, vnus cū alio, & regit ea: & dat cuilibet membro qđ ei est necessarium, vt conseruet in eis dispositionem, & remouet ab eis nocumenta, & hæc virtus est cū

Nota totā ius mentionem fecerunt philosophi: & vocauerunt eam virtutem corporis viui: & quandoq; vocant eam naturam. Similiter in mundo est virtus quæ ligat vnam partem cum alia: & cōseruat tudinem. species eius ne pereant, & singularia specierum omni tempore quo oportet vt conseruentur, &

Nota diuer necessesse est vt consideretur vtrum illa virtus sit cum adiutorio cæli, an nō. Sic etiam sunt in ho mine membra quæ conseruant singulare in esse, sicut instrumēta nutrimenti. Et sunt alia quorū intentio est conseruare speciem, sicut instrumenta spermatis. Alia vero sunt quorū intē tio est ad explenda officia: & ad præparandum sibi necessaria, sicut manus & oculi. Et sunt alia quæ non intendunt hoc vel illud: sed sequuntur mēbrorum complexionē, quæ est propria illius formæ secundum qđ est, vt operētur prædictas operationes: & sequantur generationem suā quæ

producit alia secūdu necessitatē materiæ: sicut sunt capilli hoīs, & color eius. Et idcirco ista nō se quuntur hominem: & quādoq; deficit in talibus pars aliqua: & inuenies in singularibus præmi nentiam in ipsis valde remotam: qđ nō contingit in membris. Non enim inuenies hominem dea cuplo grauiorem alio: inuenies autem hominem carentē barba vel capillis in locis corporis: vel habentem barbam decuplo multipliciorem alio: & multi sunt tales qui præminent in colore, vel pilis, vel similibus. Similiter sunt in vniuersitate rerū species generabiles firmæ: in quibus est ordo: nec est inter eas diuersitas multa, sed pauca secundum antecedentia speciei in qualitatib⁹ & quantitativibus. sunt etiam species quæ non sunt in ordine rerum, sed quasi sequuntur naturā

communem generationis & corruptionis: sicut species vermium: qui nascūtur ex stercore, vel in fructibus corruptis: vel intestinis, & consimilia istis. Vniuersaliter autem videtur mihi qđ qđ quid nō habet potentiam vt generet ex se sibi simile: de huiusmodi genere rerum: & idcirco nō seruat ordinem: licet non possit esse vt non nascentur: sicut non potest esse vt non sint diuersi co lores in corpore: & non sint species diuersæ pilorum in singularibus hominum. Et sicut in homi ne sunt corpora, quorum singularia sunt firma, sicut principalia membra: & sunt in corpore per manētia in specie non in singulari sicut quatuor humores: sic & in vniuersitate entiu sunt cor pora firma permanentia in singulari, sicut est corpus quintum cum omnibus partibus suis. & sunt corpora permanentia in specie sicut elemēta, & ex eis composita. Et sicut virtutes hominis conseruant ipsum in esse suo & statu omni tempore vitæ suæ: & ipsæ laborāt ad destructionē &

perditionem ipsius: sic sunt causæ generationis in hoc mundo generabili & corruptibili. Huius rei exemplum est: Iste quatuor virtutes quæ inueniuntur in omni corpore nutritibili, scilicet ap petitiua, retentiua, digestiua, expulsiua: si illæ quidem essent sicut virtutes intelligibiles non ope rantes nisi qđ esset conueniens & in hora competentī, & in mensura debita: euaderet homo mul ta genera nocumentorum & infirmitatum. Sed quoniam non conuenit eis istud quoniam ope rantur naturaliter nō cum cogitatione & probatione: nec intelligunt vllō modo qđ operatur: se quitur ex hoc qđ oriuntur infirmitates & plagæ magnæ, quæ ipsæ sint instrumēta in generatio ne cuiuslibet viui: & firmitate omni tempore durationis suæ. Huius rei explanatio est, qđ si vir tus attractiua non attraheret nisi vtilia ex omni tempore: & secundum qđ necesse esset, euaderet homo infirmitates magnas & plagas: sed quoniam istud non potest esse quia attrahit quamlibet humiditatem quæ est attractabilis: licet illa declinet in sua qualitate vel quantitate a linea recti tudinis: sequitur ex hoc qđ attrahat humorem calidiorem vel frigidiorem debito: vel grossiorem vel subtiliorem. Et propter hoc opilantur viæ humorum, & prouenit putrefactio, & mutantur in contrarium quantitates & qualitates humorum: & ex hoc oriuntur infirmitates, sicut scabi es, & pruritus, & vulnera magna: sicut in lepra: & huncus corrodens carnē, donec destruitur for ma membri vel membrorum. Hæc est ratio in istis quatuor virtutibus. Secundū eundem modū

contingit in vniuersitate entium: quoniam illud quod generat generabilia, & inducit permanē tiam sui esse in tempore definito: & hæc est compositio elementorum cum virtutibus cæli quæ mouent ipsa, & defunduntur per ea: illud idem est causa in renouatione nocumentorū in mūdo sicut sunt tēpestas & pluuia damnosa: sicut nix, & grādo, & turbines ventorū, & tonitrua, & co ruscationes, & corruptio aeris: vel renouatio nociuarū occasionū quæ dispergūt hoies ciuitatū vel regiones multas: sicut submersio ciuitatum, & tempestates, & similia. Scias autem qđ quæcunq; diximus de assimilatione mūdi & hominis, nō diximus ppter illa qđ homo sit minor mūdos: qm illa similitudo est etiam ad omne viuum perfectum in membris. Et nullus antiquorum dixit

De virtute attractiua & qđ attrahit vtilia corpori & inutilia.

q̄ asinus vel equus est immortalis. Istud autem dicitur de homine solo propter virtutem in qua separatur ab aliis: quæ est virtus rationalis. i. intellectus qui est intellectus principalis: quoniam illa virtus in nulla specie rerum inuenitur: nisi in homine solo. Huius rei explanatio est q̄ omne singulare viuū non indiget in permanentia sui esse cogitatione, nec intellectu, nec regimine: sed mouetur & quærit necessaria secundum naturam suam: & comedit qđ inuenit: & in quo delectatur: & quiescit secundum q̄ accidit ei: coit etiam cum qualibet foemina suæ speciei in hora desiderii sui: & firmatur in hoc corpus eius toto tempore per quod debet durare: & propagatur essentia eius speciei: nec indiget alio singulari suæ speciei vt iuuat ipsum in permanentia sua. s. vt faciat et quæ sibi ipsi conferre non valet. Si autem ascenderet in cor alicuius q̄ vnus solus esset: nec haberet rectorem: sed esset sicut bestię: cito periret: nec duraret per diem nisi per accidēs. i. ac si accideret ei inuenire aliquid de quo pasceret se, quoniam quæ necessaria sunt ei ad permanentiam sui esse, indigent multo opere, quod non perficitur nisi intellectu & cogitatione: & multis instrumentis, & multis adiutoribus, quorum quilibet separatur ab aliis in aliquo illorū quæ sunt necessaria. & ideo necessarius est hominibus qui exercitet eos, & regat, & cōiungat, donec eorū cōiunctio sit ordinata & regatur ordine, vt alii iuuat alios. Similiter autem necessarium est homini vt conseruet se a calore, & frigore, & pluuiis, & ventis: & necesse est vt aptentur multa necessaria quæ non perficiuntur nisi per cogitationem & intellectum. & idcirco inuenta est in homine ista virtus rationalis sapiens, qua cogitat, & probat, & operatur, & præparat diuersas species ad ea quæ sunt necessaria victui, & habitationi, & vestitui: & per illam regit & præparat necessaria omnia membris corporis, donec membrum dominās quod est in ipsis: operetur qđ debet operari: & regatur membrum seruiēs sicut debet regi. Ideoq̄ si poneres in corde tuo q̄ inueniretur homo carens virtute illa: & mitteretur ad bestias, moreretur. Hæc autem virtus honorabilior est omnibus virtutibus viuorum: & est nimis occulta, nec intelligit homo veritatem ipsius & secretum in principio cogitationis communis, sicut intelligit alias virtutes naturales. Sic etiam est in esse mundi res quæ regit vniuersa entia & mouet: & hæc est dominus primus: qui dedit ei virtutem motiuam per quam regeret alia præter se. Et si ascenderet in cor ablatio huius rei, non inueniretur orbis iste in vniuerso suo, nec dominans, nec seruiens. Secundum hūc igitur modum astruitur inuentio istius orbis, & cuiuslibet partis suæ. Res autem illa quam diximus, est creator. Secundum igitur hanc rationem dicitur de homine q̄ est minor mūdus: quia est in eo virtus prima quæ regit ipsum in suo vniuerso. Et propter hanc rationem vocatur creator in lingua nostra Vita seculorum: quia ipse est, vita mundi, sicut dicitur in libro Dani. Iurauit in vita sæculi. Scias autem q̄ in illa similitudine in qua assimilamus mundū in vniuerso suo homini, non est inter ea diuersitas in omnibus de quibus mentionem fecimus, nisi in tribus: quorū Prīmū est, q̄ membrum dominans cuiuslibet viui, qđ est cor, cōsequitur vtilitatem ex membris seruientibus, in vniuerso mundi tale qđ nō est: sed qđ largitur iuuamentū, vel confert virtutē: non prouenit ei aliqua vtilitas a seruiente: sed donum eius est sicut donum benefici, qui operatur bonum sponte sua propter nobilem naturam & largitatem animæ quæ est in ipso: non propter aliquam spem vel retributionem: & totum hoc est vt assimiletur creatori. Secundum autē est q̄ cor cuiuslibet viui est intra ipsum: alia vero membra seruientia sunt extra, & circundant ipsum: vt proueniat ex eis vtilitas in custodia ipsius: & vt remoueat ab ipso omne nocumētū extrinsecum. Contrario autem modo se habet res in vniuersitate mundi: quoniam id quod nobile est, circundat id qđ vilius est: quia nobilius non habet causam quare timeat vt accadat ei nocumentum ab extrinseco. Et licet posset recipere nocumentum: tamen non inuenitur aliud corpus extra ipsum qđ agat in ipsum. Ipsum vero largitur splendorem virtutis suæ super ea quæ sunt infra ipsum: neq̄ peruenit ad ipsum nocumentum aliquod vllō modo, neq̄ violentia ab aliquo corpore extrinseco. Est autem hic quadam similitudo, quia membrum dominās qđ est in quolibet viuo: quodcūq̄ membrum distat ab eo, minorat in gradu suo: qđ autem appropinquat ei est honorabilius. Sic cōtingit in vniuersitate mūdi: quoniam omne corpus quanto propinquius est centro terre, tātō erit densius & grossius: & motus eius erit grauior propter suā distantia a corpore nobiliori, lucido, claro, mobili, subtili, & simplici. s. cælo: quāto vero corpus propinquius est ipsi, consequitur aliquid de præmissis dispositionibus cæli, secundum suam propinquitatem & præminebit alii qđ est infra ipsum. Tertiū vero est q̄ illa virtus rationalis est potentia in corpore, nec separata ab ipso. Creator vero non est potentia in corpore mundi: sed est abstractus ab vniuersis partibus mundi: & regimen ipsius & cura coniūgitur mūdo in suo vniuerso coniū

Prædicta similitudo vniuersi ad hominem deficit in tribus:

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Q latet nos quomodo creator cō-
iūgat munda-
do in suo re-
gimine.
ctio: cuius dispositio & veritas latet nos: & vires hominum deficiēt in eius apprehensione. Pro-
batio vero inuenta est in illis quæ significant regimen ipsius, & curam eius, & prouidentiam in
vniuersis partibus mundi: etiam in rebus vilibus: laudetur qui potest super illum cum sua perfe-
ctione. Scias autem q̄ decens erat vt assimilarem comparationem creatoris ad mundum com-
parationi intellectus adepti ad hominem qui non est virtus in corpore, sed est abstractus a cor-
pore abstractione vera: & effundit de splendore virtutis suæ super ipsum. Similiter etiam erat
conueniens assimilare virtutem rationalem intellectui celorum quæ inuenitur in corporibus, ni-
si quia maneries intellectus celorum, & essentia intellectus separati, & intelligere maneriem in-
tellectus adepti, q̄ similiter est separatus super res quæ indigent consideratione & inquisitione, &
demonstrationes ipsorum sunt valde profundæ: licet sint veræ, & oriuntur in eis multæ dubita-
tiones: & ratiocinatione multa opus est ei, qui vult in talibus laborare. Nos autem elegimus in
primis vt intelligas vniuersum esse in forma manifesta, cui non potest contradici secundum om-
nia quæ narrauimus narratione simplici, nisi ab altero duorum: vel a stulto qui etiā ignorat ma-
nifesta: sicut ignarus Arithmetice contradicit quibusdā quæ demonstrata sunt: vel ab alio q̄ ele-
gerit roborare consilium antiquorum, & deceperit animam suam. Qui vero voluerit considera-
re, consideratione vera exerceat animam suam in addiscēdo, donec probetur ei veritas omnium
quæ diximus. Et necessarium est scire q̄ illa est forma huius mūdi firmi in suo vniuerso sine du-
bio & mendacio. Et si voluerit ista recipere quæ probata sunt recipiat ea: & edificet sup illis suas
opiniones & demonstrationes: quia si voluerit recipere illa principia, & studuerit in talibus: tūc
probabit ei q̄ res ita se habet. Ecce inquisiuius ista, & ita est: post illud vero stramentū qd̄ præ-
ordinauimus, incipiemus, & narrabimus quod promissimus nos narraturos.

Quæstiones quatuor complectentes duodecim narranda. Capitulum. LXXII.

S cito q̄ antecedentia cōmunia quæ fundauerūt loquētes secundum varietatem opinio-
num istarum, & multitudinem viarum suarum: & quæ sunt eis necessaria in astruens-
do illa quæ volunt astruere in quatuor quæstionibus, sunt duodecim, quæ narrabo tibi.
Postea vero explanabo tibi rationem cuiuslibet illorum, quod sequitur ex eo. Primum est fir-
mitas substantiæ separatae. Secundū est essentia vacui. Tercium est, q̄ tempus componitur ex in-
stantibus. Quartum est, q̄ substantiæ accidunt multa accidentia. Quintum est, q̄ in substantia
singulari coniungantur accidentia que narrabo, nec est sine ipsis. Sextum est, q̄ accidens non du-
rat in duobus instātibus. Septimum est, q̄ idem est iudicium in dispositionibus & earum priua-
tionibus: & vtraq̄ sunt accidentia, & indigent operatore. Octauum est, q̄ in vniuersitate rerum
idest in omnibus creatis, non est nisi substantia vel accidens: & q̄ forme naturales sunt acciden-
tia. Nonum est, q̄ accidens non est subiectum accidentis. Decimum est, q̄ id qd̄ possibile est esse
non probatur ex eo qd̄ conuenit de illa essentia illi cogitationi. Vndecimum est, q̄ non differt in
remotione infiniti, siue in actu, siue in potentia, vel secundum accidens. Duodecimum est, q̄ sen-
sus errant: & non est credendum in dicto eorum: nec accipienda sunt ab eis principia demonstra-
tionum. Post enumerationem igitur prædictorum incipiam exponere rationes illorum, vt expla-
nem qd̄ sequitur ex qualibet illarum. **Ratio igit̄ Primi est:** Dixerūt siquidē q̄ mūdos vniuersa-
liter, scilicet omne corpus qd̄ est in eo, est compositum ex partibus valde paruis, quæ nō habent
partes præ nimia sui paruitate: & nulla illarum particularum habet quantitatem villo modo: &
cum vna coniuncta fuerit alii, compositū ex eis habebit quantitatem: & tunc erit corpus: & si cō-
iungerentur duæ de particulis illis, tunc vtraq̄ pars esset corpus, & fierent duo corpora secundū
quosdam illorum. Omnes autem illæ particulae sunt similes sibi inuicem: & nulla diuersitas est
inter illas: & dixerunt q̄ nullum corpus potest esse, nisi compositum ex istis particulis similibus
positione & loco. & secundum eos generatio est congregatio: & corruptio segregatio: neq̄ nomi-
nāt corruptionē, & gñationē: sed segregationē, & cōgregationē, motū, & quietē. Dixerūt etiā q̄
illæ particulae non communicant in esse, sicut credit Epicurus: & alii, qui ponunt atomos: sed
creat semper substantias istas quādo vult. Qd̄ si ita est, possibile dicemus vt deficiāt, & adhuc di-
cam tibi opinionem illorū in priuatione substantiæ. **Secundū antecedēs, dicentes locum esse va-
cuum, credunt q̄ est aliquid vel aliquod spatium, in quo nihil est omnino: sed est priuatū omni
corpore & substantia: & hoc antecedens est eis necessarium: quia credunt primum. Nam si mū-
dos fuerit plenus dictis particulis, quomodo mouebitur mobile: nec ascēdit in cor, q̄ vnum cor-
pus intret in aliud: nec cōiunguntur atomi, nec segregantur nisi per motū. Qd̄ si ita est, necesse**

Primum.

Secundum.

est omnino ut locus aliquis sit vacuus, in quo possint atomi congregari & segregari: & continget motus rei mobilis in loco vacuo, in quo nulla est substantia. ¶ Tertiū antecedēs est, qd tēpus cō- **Tertium**
ponit ex instatib⁹: & sic erūt tēpora multa indiuisibilia prē sui paruitate: & istud antecedēs est
eis valde necessariū ppter primū: qā ipsi viderūt demonstratōnes Aristot. qbus pbauit qd ma-
gnitudo, & tēpus, & motus localis sunt equalia in esse. i. qd vna est cōparatio vnus partis ad **Opinio de**
aliā: & sicut vnū diuidit, ita & aliud. Et scimus etiā veritatē qd si tēpus fuerit cōtinuū, & rece **tempore,**
perit diuisionē in infinitū, sequit̄ necessario ut diuidat̄ pars eius, indiuisibilis secūdu ipsos. idē
cōtingit in magnitudine cōtinua. s. ut diuidat̄ pars quā ipsi posuerūt indiuisibilē, sicut expla-
nauit Aristot. in auditu naturali. & ideo cōuenerūt in hoc, qd magnitudo nō est continua: sed
cōponit̄ ex partib⁹ indiuisibilibus. Simile accidit in tēpore. s. qd habet partes indiuisibiles. Ver-
bi gratia: Hora quidē habet. lx. momēta: momētū. lx. secūda: qdlibet secūdu. lx. tertia: & sic omni-
bus modis secūdu ipsos peruenitur ad partes multas quā nō diuidunt: nec recipiūt diuisionē
sicut & spatiū. Tēpus aut̄ habet positionē & ordinē: & ignorāt veritatē substantiē tēporis oīno.
Postq̄ enī subriles phorū disptauerūt de natura tēporis, quā qdā eorū nō intellexerūt donec **Galenus di-**
Galenus dixit, qd est res spiritalis: nec est apprehēsa veritas ipsius, quāto magis ignorāt ipm **xit qd tēpus**
isti qui nō apponunt animū cogitationi rerū super naturā suā: Faciā te scire ad qd credendū **est res spiri-**
ducti fuerunt, secūdu prēdicta tria antecedētia. Dixerūt qd motus est mutatio substantiā: se- **tualis.**
parate de numero atomorū vnus scilicet singularis substantiē ad aliā substantiā ppinquā: &
ex hoc sequit̄ qd nō est vnus mot⁹ velocior alio. Et secūdu hāc positionē dixerūt, qd vides duo
mobilia peruenire ad duos terminos diuersos in remotione, in eodē tempore: nō est quia vnus
motus sit velocior alio: sed causa eius est, quia mobile cuius motus dicitur tardior, habet plu-
res quietes in spatio suo, q̄ illud quod dicitur velocius. Et ideo dixerunt in sagitta fortiter ab
arcu emissā qd sunt quietes in spatio motus ipsius. Qz autem credis moueri motu cōtinuo ali-
quid, hoc contingit ex errore sensuum, & breuitate in apprehendendo: multa enim sensata ut
apprehenduntur a sensibus, secūdu qd dixerunt in positione duodecima, ab ipsis quāsitū est
de circuitu perfecto mole in hunc modum: Pars exterior vltima circūdat in eodem tempore
totum spatiū circuli maioris, in quo pars propinqua centro circūdat minus spatiū secūdu
paruitatē circuli: ergo motus partis vltimē exterioris est velocior motu interioris partis pro-
pinquā cētro. Nec possunt dicere qd illa pars interior habet plures getes in spatio suo: quoniā
totale corpus est cōtinuū. s. mola. Ad hoc aut̄ respōderūt dicētes, qd in tēpore circuitus parti-
culē illius partis interioris designant: & quietes quē sunt in spatiis partis interioris sunt plu-
res q̄ quietes quē sunt ī spatiis partis exterioris a cētro remotā. Sed obiectū est eis, cū mola sit
vnū corpus cōtinuū qd vix frangitur malleo: quō cū mouetur circulariter, designatur: & cū
quiescit, cōiungunt̄ particulē ipsius, quē sic dispartiunt. Ad hoc respōdēt qd est in duodecima
positione. s. qm̄ apprehēso sensuū non probat aliquid: sed dat testimoniū intelligibili. & nō pu-
tes qd istud qd dixi est maius incōueniēs qd sequit̄ ex tribus positionib⁹: Qd enī sequit̄ ex opi-
nionē essentīe vacui, est magis mirū: nec istud qd prēdixi est magis mirum q̄ qd diameter qua-
drati sit equalis lateri secūdu hanc opinionē, donec quidā dixerunt qd quadratum non est:
& vniuersaliter secūdu primā positionē īferunt pbatiōes † Aristotelicē: & dupliciter loquunt̄ **† arithmeti-**
de hoc, vel qd illa oīa vana sint, sicut species cogitationū vanarū: vel erūt demonstratōnes nō si **ticæ.**
nitā: nec certē: sicut si diceremus, volumus secare lineā in duas partes ei⁹ substantiā: si fuerint
impares, nō diuidet̄ in duo equalia secūdu suā positionē. Et scias qd fili⁹ Sequit̄ Mauri habet li-
brū de ingeniis, qd est scitus: & sunt in eo plura q̄ centū ingenia probata, & exierūt in actu. Si
aut̄ esset in creaturis locus vacuus: nullus illorū astrueret: & plura opera ī ductu aquarū perī-
rent. Finierunt autē dies suos & annos, in ducendo rationes ad astruēdū prēdictas positiones,
& illis similia. Reuertar autē nunc ad explanandū rationes positionū prēmiffarū. ¶ Quarta **Quarta**
positio siue antecedēs est, qd accidentia sunt: & sunt res additē sup substantiā: & nullū corpus
est sine aliquo illorū. Hāc autem positio vera quidem esset & manifesta: si suffecisset eis sectun-
dum hunc modum: sed dixerunt qd omnis substantia in qua nō est accidēs vitē, nō pōt esse qn̄
sit in ea accidēs mortis: quoniā oīm duū cōtrariorū necesse est ut alterū insit suo susceptibi-
li: & sic erit in illo color, & sapor: motus, vel quies: cōgregatio, vel segregatio: qd si fuerit in eo
accidēs vitā, non potest esse quin sint in eo alia accidentia: sicut sciētia, & stultitia, & volū-
tas vel ei⁹ cōtrariū, & potētia vel debilitas: vel apphēso, vel cōtrariū ei⁹. Et vniuersaliter qd
conuenit viuo, est in ipso, vel ipsum, vel contrarium eius. ¶ Positio quinta est, qd dixerunt qd in **Quintum**

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

Substántia separata firmanť: nec pōt euadere ab ípſis. Huius aut̃ positiōis expositio est, q̃ quaelibet substantiarum separatarum quas creator creat, habet in se accidentia, sicut colorem, odorem, motum, quietem, sed non quantitatem: quia nulla ípsarum habet quantitatem: Quantitas enim secundum ípsos non dicitur accidens. Secundum hanc igitur positionem opinantur ípsi q̃ omnia accidentia quæ inueniuntur in quocunq; corpore corporum, non sunt in ípso secundum suum vniuersum: sed tale accidens, secundum ípsos, inuenitur in qualibet atomorū ex quibus componitur illud corpus. Verbi gratia, Albedo partis níuis non inuenitur in suo vniuerso solūmodo: sed in qualibet substantiarū illius níuis est albedo: & idcirco inuenitur albedo in composito ex illis, idē dixerūt in corpore mobili, q̃ quaelibet substantiarū suarum separatarum mouetur: & idcirco totum mouetur. Similiter secundum ípsos víta inuenitur in qualibet atomo víui: sic & sensus inuenitur in qualibet substantia separata sentientis: quia víta, & intellectus, & sensus, & scientia, secundum ípsos sunt accidentia: sicut albedo, & nigredo: sicut explanauimus in eorū opinionibus: sed obiectum fuit eis in ánima. Conuenerūt autem in hoc q̃ est accidens inuentum in vna substantia separata de vniuersitate substantiarum, ex quibus cōponit̃ hō: & illa vniuersitas dicit̃ habere aiam: q̃a substantia separata est intra ípsā vniuersitatem. Quidam autem eorum dicunt q̃ ánima cōponitur ex atomis: quæ sine dubio conueniūt in accidente, per quod sunt ánima: & quidā dixerūt q̃ ípsę virtutes & ípsę substantię coniungūtur cum substantiis corporeis: & non euadunt quin rationem ánime ponant accidens. Sed in intellectu vídī q̃ conueniebant q̃ est accidens in substantia separata de vniuersitate intelligētis. In scientia vero dubitant multum vtrum sit accidens inuentum in qualibet substantiarū de vniuersitate scientis, vel si est in vna substantia tantummodo. Secundum vtranq; istarū sequuntur multæ diuersitates. Obiectum est autem eis in eo qđ inuenimus in metallis, & lapidibus. Quædā illorū sunt viridis coloris: & ex eis fit terra alba: p̃ qđ pbat̃ q̃ istud accidens inuenit̃ in cōposito: nō in qualibet particularū illarū. hoc etiā manifestius apparet q̃ partes a víuo decise nō sunt víuę. & hoc est signū q̃ illa res firmat̃ ī vniuerso: nō ī qualibet particularū. Ad hoc autē dixerūt q̃ istud accidens nō habet firmitatē, sed creat̃ semper, sicut explanabit̃ consiliū eorū in positiōe q̃ sequet̃ post istā. ¶ Sexta positiō. Dixerūt q̃ accidens nō durat p̃ duo instántia. Huius aut̃ rō est, q̃a putāt q̃ creator creauit substantiā: & creat̃ ī ea accidens qđlibet: & ab eo creatur pariter: q̃a nō pōt cōtingere vt creator creet substantiā sine accideťe. hoc eī est ípossibile, veritas aut̃ accideťis & ei⁹ ratio, est q̃ nō durat, nec firmat̃ duob⁹ instántibus: sed cū creator accideťis istud p̃terit, nō remanet accidens ei⁹sdē speciei: quod etiā p̃terit: & postea creat̃ iterū: & sic semp̃ est dū creator vult q̃ p̃maneat illud accidens, q̃ si creator vellet creare speciē aliā accideťis in eadē substantia, crearet illā. q̃ si cessaret a creatiōe accideťiū, cōtingeret priuatio substantię. Hęc est ratio pluriū illorū: & illę sunt creatiōes accideťiū, secundū istos. Quidā vero illorū q̃ dicūt societas separatorū, dicūt: q̃ qđā accideťia remanēt ī tpe: alia vero nō: & ī hoc nō habēt rōnē p̃pter quā dicūt q̃ istud accidens remanet, & illud nō. Qđ aut̃ induxit eos ī hāc sententiā, est vt nō dicāt q̃a natura est aliquo mō: & q̃ natura hui⁹ corporis facit vt accideťia talia remaneāt in ípo: sed dicūt q̃ creator creauit illa accideťia absq; medio quocūq;. Et cū hoc dixerint, seq̃t̃ de necessitate, secundū sententiā eorū, vt nō remaneat illud accidens. Si enim dixeris, durabit quodā tēpore, & postea deficiet: queret̃ quę fuit causa quare defecit. & si dixeris q̃ creator fecit vt deficeret cū vult, hoc nō potest asseri secundū opinionē illorū: quoniā operator nō operatur priuationem: quia priuatio nō eget operatore: sed cū cessat operator ab operatione, contingit priuatio illius operis. & hoc est verū secundū partē illorū. Et ideo peruenerūt ad hoc vt dicerēt q̃ nō est natura quæ faciat rem esse, & priuationē eius. Dicunt enī q̃ accidentia creant̃ vnū post aliud: & cum creator voluerit perdere substantiā, non creabit accidens in ea: & cōuertetur in priuationem. Hęc est ratio cuiusdam partis illorum. Sunt autem alii qui dicunt q̃ cum voluerit perdere mundum creabit accidens finis, & corrumpetur: & finis ille resistet facturæ mundi, & praualebit ei. Secundum hanc positionem, siue antecedēs, dixerūt q̃ pānū tinctum rubrum, secundū q̃ nos credimus, nos nō tingimus: q̃ creator innouauit ruborem in panno cum adiuncta fuerit tinctura rubea: & sicut nos credimus, ab illa tinctura tinctus est pannus. ípsi vero dicunt, non est ita: sed creator fecit vt consuetudo currat sicut solet, vt tinctura nigra non innouetur in tincto. exempli causa, donec pannus coniungatur nigro tingenti: nec remanet nigredo quā creator creauit in cōiunctione tingentis & tincti: sed illa transit statim & creat post illam aliam nigredinem: & sic fecit creator consuetudinem currere vt non crea-

Sextum.

ret post defectionem nigredinis ruborē vel pallorē: sed nigredinē similē priori. Sequitur etiā secundū hāc positionē q̄ nō habem⁹ hodie sciētias quas heri habuim⁹: sed peuntib⁹ illis creatae sunt alię similes eis: q̄a sciētia est accidēs. Similiter sequit⁹ q̄ multę alię creatur in singulis horis in aīalibus secundū illos q̄ credūt aīam esse accidēs. tēpus enī secundū ipsos cōponit⁹ ex instantibus. Dixerunt etiā secundū hāc positionē q̄ cū penna mouet⁹, nō mouet eā hō: sed motus eius est accidēs creatū in ipsa. Similiter motus manus mouētis pēnam est accidēs creatū in manu. Sed creator fecit currere cōsuetudinē vt adiungat⁹ manus motui penne: nō q̄ aliqua pēminētia sit in manu quantū ad hoc, vel q̄ sit causa motus pēne: qm̄ accidēs nō trāsit in aliud. Et cōuenerūt oēs ī hoc q̄ pānus albus missus ī vas nō debet tīngi niger: ipse se tīnxit: q̄a nō tīnxit eū tīnctura nigra: q̄a nigredo est accidēs in corpore nigro, qd̄ dicit⁹ tīngēs: nec trāsit ab ipso ad aliud. Et nullū corpus operat⁹ aliqd̄ vllō mō: sed operator vltimus ipse est creator q̄ renouauit nigredinē in corpore pāni: qm̄ cōiunctū fuit ei corpus tīngēs nigrū. Sic enī fecit currere cōsuetudinē. Vniuersaliter autē nō dicūt q̄ est causa illius aliquo mō: & hęc est opinio gētis suę. Quidā autē ipsorū crediderūt in causas, & cōtradixit aliis. In actionibus autē hominum diuisi sunt, & plures eorū, & vniuersitas scientiū dicunt q̄ ad motū istius penne creauit Deus quatuor accidentia, quorū nullū est causa alterius, sed coniungunt⁹ in esse. Primū accidens est voluntas motoris ad mouendū pēnā. Secundū, est potētia ipsius ad mouendū ipsam. Tertiū, ipse motus. Quartū vero, motus pēne. Dicūt enī q̄ cū hō vult aliqd̄ facere & facit illud sicut cogitauit: creata est in ipso volūtas & potētia vt faceret qd̄ voluit: & creata est ei operatio: quia nō operatur cum potentia creata in ipso: nec ipsa potentia p̄minentiam habet in opere. Societas vero separata dicit q̄ operatur cum potentia quę est creata in ipso. Quidā autem de societate sentientium dicunt q̄ potentia creata aliquam p̄minentiam habet in operatore, & adharet ei: Alii vero negauerunt istud. Secundum sententiam autem omnium, voluntas illa creata & potētia & operatio creata sunt accidentia: nec habēt firmitatē: sed creator creat in penna motū post motū: & sic semper est dum penna mouetur, non quiescit etiam donec creatur quies in ipsa: nec est prohibitum vt creetur in ipsa quies post quietem dum penna quiescit. In singulis instantibus Deus creat accidentia in omni genere rerū ab angelo vsq̄ ad cælū & in aliis quę sunt prāter ipsa. Et dicūt q̄ illa fides est praelecta: quia creator est operator: qui vero non credit q̄ creator ita operatur, secundum eos negat q̄ creator est operator. In huiusmodi autem opinionibus necessarium est in oculis meis, & in oculis cuiuslibet intelligentis dicere sicut derideris hominē, derideris ipsum: hęc est ratio derisionis vestrę. ¶ Septimū antecedēs. Credunt ipsi in priuationes dispositionum q̄ sunt res existentes in corpore: & additae ipsius substantiæ: & sunt accidentia creata semper vnum post aliud. Huius rei expositio est. Non vident ipsi q̄ quies est priuatio motus: & mors est priuatio vitæ, vel cecitas priuatio visus, & similia istis quę sunt priuationes dispositionum. Iudiciū vero quietis & motus apud eos est sicut iudiciū caliditatis & frigiditatis. Sicut ergo calor & frigus sunt accidentia duo: ita motus omnis est accidēs creatum in immobili: & quies accidēs quod creauit Deus in quieto nec durat duobus instantibus, sicut p̄missimus in positione p̄cedente istam, & secundum ipsorum sententiam creauit Deus quietem in qualibet parte particularum corporis quieti: & cum definit esse vna quies, creatur alia cum corpus quiescit. Eandem positionem tenent in scientia & ignorantia: quia ignorantia est aliquid, scilicet accidēs: & semp̄ deficiente vna creatur alia, dū ignorās ignorat. Idē sentiunt de vita & morte, quę ambo sunt accidentia: & credūt quia trāsit vna vita, & creat⁹ alia dū viuū viuit. Cum vero creator vel ipsum m̄ri creat in eo accidens mortis: vt accidens succedat accidenti: qm̄ trāsit accidēs vitæ qd̄ nō durat duobus instantibus: & hoc omnes credunt. Et sequitur necessario secundum hanc sententiā q̄ accidēs mortis qd̄ creator creat, deficit statim, & creatur alia mors: & nisi sic esset, mors nō esset: sed sicut creat vitam post aliam vitam: sic & mortem post aliam mortem. Vellem scire quanto tēpore creator creat in mortuo vnam mortem post aliam: vtrum dum figura eius durat: & & substantia substantiarū ipsius, qm̄ secundū ipsos creator creat accidēs mortis in qualibet substantia separata illarū substantiarū. Nos autē inuenim⁹ mortuos post mille annos, nec creator destruxit illam substantiā & creauit in oib⁹ istis accidens mortis in illo mortuo. cū enī transit mors creat aīam: hęc est sententia vniuersitatis illorū. Quidā illorū de secta separata, dicūt q̄ quedā priuationes dispositionū nō sunt res entes: sed dicunt q̄ debilitas est priuatio fortitudinis, & ignorantia sciētię. Nec dicūt idē in omni priuatione: nec dicūt q̄ obscuritas est priuatio lucis

Nota p̄ totū istud capitulū mirabiles abusiones.

Septimū.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

- nec quies priuatio motus. Ponūt aut̃ quasdā priuationes esse, & quasdā solūmō esse priuationes, secundū q̃ sibi videt̃ in opinione sua: sicut dixerūt in permanētia accidentiū q̃ quædā durant tēpore longo: alia vero non durāt duobus instantibus. Intentio aut̃ illorū in omnibus est vt excogitet̃ essentiā rerū, quarū natura cōueniat suo sensui, & opinioni. ¶ Octaua positio est, q̃ dixerūt q̃a nō est nisi substantia & accidēs: quoniā formę naturales sunt accidentia. Huius aut̃ rē expositio est, q̃ omnia corpora, secundū ipsorū sententiā, sunt cōposita ex substantiis similib⁹ sicut exposuimus in antecedentibus primis: sed bene differt ab alio in accidentibus tantūmodo. Et erūt secundū ipsos virtus vitæ, & virtus sensibilis, & virtus rationalis, accidēs, sicut albedo, & nigredo, & dulcedo, & amaritudo, donec sit differentia singularis ad singulare alterius speciei: sicut est differentia vnius singularis ad aliud eiusdē speciei: & corpus celi, secundū ipsorū sententiā, & corpus angelī, & corpus throni glorię, sicut ascēdit in cor: & corpus cuiuscūq; serpentis in terra, vel cuiuscūq; planetæ, omnia sunt vna substantia: & differūt tantūmodo in accidentibus: & substantię oīm sunt substantię separata. ¶ Nonū antecedens est, q̃ dixerunt q̃ pars accidentiū nō sustinet aliā: & non dicunt q̃ hoc accidens fertur ab alio accidenti: & illud aliud a substantia: sed omnia accidentia fundant̃ in substantia principaliter & æqualiter. Ideo autē fugiūt hoc: quia sequit̃ q̃ secundū accidens nō est in substantia nisi post positionē accidentis primi: ipsi aut̃ volūt istud in parte accidentiū: & volūt q̃ oportet vt sit pars accidentiū in qualibet substantia: ita q̃ non terminet̃ per aliud accidens: sicut vident q̃ oīa accidentia sunt terminata. Est etiā alia ratio, quia fundamentū super quod erigunt̃ quę debēt erigi, necesse est vt vniuersaliter sit firmū aliquo tēpore. Cū vero accidēs secundū ipsos nō duret duobus instantibus, quō pōt secundū hunc modū ferre aliud præter se? ¶ Decima positio est. Transitus ille cuius faciunt mentionē, & hæc est columna sciētię verbī. Audi ergo rationes ipsorū. Scias q̃ ipsi vident: q̃ quicquid ascendit in cor, trāsīt versus intellectū: sicut si pila terrę conuerteretur in cælum circundans: & cælum in pilam terrę. Et transit q̃ cælum cadit in inquisitionem intellectus: & si moueret̃ ignis versus centrū terrę: & pila terrę versus circūdās. Et dicūt q̃ locus ille nō est magis cōueniēs huic corpori q̃ alius locus: secundū q̃ capit intellectus. Similiter in oībus rebus oportet vt sint maiores q̃ sunt, vel minores, vel aliter q̃ sunt in loco, vel figura. Verbi gratia: Vt sit hō sicut mōs magnus, & habet capita multa, & volat in aere: vel q̃ sit elephas paruus sicut aīal minimū, vel minimū sit sicut elephas. hæc oīa secundū ipsos trāsēūt in intellectū: & dicūt q̃ secundū hanc viā transitus & regit̃ & trahit̃ mūdus: oīa aut̃ quę sic se habent, q̃ possibile est vt sic sint: neq; rē sic esse magis est cōueniēs, q̃ sic esse: absq; eo q̃ nō apponūt cor in eo qd̃ cōuenit reb⁹ secundū q̃ oportet: q̃a rerū vniuersitas dicūt q̃ habet formas notatas, & mēsuras scias, & dispositiones cōueniētes: quę nō variant̃, nec mutant̃. sic etenim est consuetudo regis q̃ non transit per plateas ciuitatū nisi eques: nec ostēdit se nisi sic: nec tñ est impossibile apud intellectū vt incedat pedes p viā: imo est possibile, & itelligibile est vt ita sit. Sic etiā dixerūt q̃ terrā moueri versus centrū, & ignē sursum, vel esse ignē cōburentē, vel aquas infrigidatiuas, est cōsuetudo, & non est impossibile in intellectu mutari cōsuetudinē istā. s. vt ignis infrigidet & moueat̃ deorsum dū est ignis: & q̃ aqua cōburat, & moueat̃ sursum dū est aqua: & sup hoc fabricauerunt oēm rationē. Ipsi tñ cōuenerūt in hoc q̃ cōiunctio duorū contrariorū in eodē subiecto, & in eodē tpe est impossibilis: & intellect⁹ vt capit istud. Sic etiā dicūt qdā eorū q̃ impossibile est substantiā esse omīno sine accidente: vel accidēs sine substantia: nec istud trāsīt intellectus. sic etiā dicūt q̃ nō pōt cōuerti substantia in accidēs: vel ecōuerso: & q̃ corpus nō intrat in corpus: sed cōcedūt illa esse impossibilia ex pte intellect⁹. Oīa enī q̃ dixerūt impossibilia nō ascēderūt ī cor vllō mō. Quę aut̃ vocauerūt possibilia ascēderūt ī cor phi. Tñ dicūt istd qd̃ dicitis impossibile: q̃a nō ascēdit sup cor: & hoc possibile secundū nos est, qd̃ est possibile in eo qd̃ ascēdit sup cor nisi versus intellectū. Ipsi vero in hac positione inspexerūt, necessariū trāsibile nō est. Qñq; sunt in cogitatione assimilatiua: & qñq; in intellectu: & qñq; in principio cogitationis principabilis: sicut dixit Albumazar Maurus sapiēs, in loquēdo de eo qd̃ loquētes vocabāt intellectū. Iā patet secundū eos, q̃ id qd̃ ascēdit ī cogitationē est possibile, siue ptineat ad vniuersitatē rerū, siue nō. Quicqd̃ vero nō ascēdit in cor, est impossibile. Hac autem positio non firmatur nisi per nouē antecedētia quę præcedūt. & idcirco necesse fuit vt præmitterentur.
- Octauum.** vt excogitet̃ essentiā rerū, quarū natura cōueniat suo sensui, & opinioni. ¶ Octaua positio est, q̃ dixerūt q̃a nō est nisi substantia & accidēs: quoniā formę naturales sunt accidentia. Huius aut̃ rē expositio est, q̃ omnia corpora, secundū ipsorū sententiā, sunt cōposita ex substantiis similib⁹ sicut exposuimus in antecedentibus primis: sed bene differt ab alio in accidentibus tantūmodo. Et erūt secundū ipsos virtus vitæ, & virtus sensibilis, & virtus rationalis, accidēs, sicut albedo, & nigredo, & dulcedo, & amaritudo, donec sit differentia singularis ad singulare alterius speciei: sicut est differentia vnius singularis ad aliud eiusdē speciei: & corpus celi, secundū ipsorū sententiā, & corpus angelī, & corpus throni glorię, sicut ascēdit in cor: & corpus cuiuscūq; serpentis in terra, vel cuiuscūq; planetæ, omnia sunt vna substantia: & differūt tantūmodo in accidentibus: & substantię oīm sunt substantię separata. ¶ Nonū antecedens est, q̃ dixerunt q̃ pars accidentiū nō sustinet aliā: & non dicunt q̃ hoc accidens fertur ab alio accidenti: & illud aliud a substantia: sed omnia accidentia fundant̃ in substantia principaliter & æqualiter. Ideo autē fugiūt hoc: quia sequit̃ q̃ secundū accidens nō est in substantia nisi post positionē accidentis primi: ipsi aut̃ volūt istud in parte accidentiū: & volūt q̃ oportet vt sit pars accidentiū in qualibet substantia: ita q̃ non terminet̃ per aliud accidens: sicut vident q̃ oīa accidentia sunt terminata. Est etiā alia ratio, quia fundamentū super quod erigunt̃ quę debēt erigi, necesse est vt vniuersaliter sit firmū aliquo tēpore. Cū vero accidēs secundū ipsos nō duret duobus instantibus, quō pōt secundū hunc modū ferre aliud præter se? ¶ Decima positio est. Transitus ille cuius faciunt mentionē, & hæc est columna sciētię verbī. Audi ergo rationes ipsorū. Scias q̃ ipsi vident: q̃ quicquid ascendit in cor, trāsīt versus intellectū: sicut si pila terrę conuerteretur in cælum circundans: & cælum in pilam terrę. Et transit q̃ cælum cadit in inquisitionem intellectus: & si moueret̃ ignis versus centrū terrę: & pila terrę versus circūdās. Et dicūt q̃ locus ille nō est magis cōueniēs huic corpori q̃ alius locus: secundū q̃ capit intellectus. Similiter in oībus rebus oportet vt sint maiores q̃ sunt, vel minores, vel aliter q̃ sunt in loco, vel figura. Verbi gratia: Vt sit hō sicut mōs magnus, & habet capita multa, & volat in aere: vel q̃ sit elephas paruus sicut aīal minimū, vel minimū sit sicut elephas. hæc oīa secundū ipsos trāsēūt in intellectū: & dicūt q̃ secundū hanc viā transitus & regit̃ & trahit̃ mūdus: oīa aut̃ quę sic se habent, q̃ possibile est vt sic sint: neq; rē sic esse magis est cōueniēs, q̃ sic esse: absq; eo q̃ nō apponūt cor in eo qd̃ cōuenit reb⁹ secundū q̃ oportet: q̃a rerū vniuersitas dicūt q̃ habet formas notatas, & mēsuras scias, & dispositiones cōueniētes: quę nō variant̃, nec mutant̃. sic etenim est consuetudo regis q̃ non transit per plateas ciuitatū nisi eques: nec ostēdit se nisi sic: nec tñ est impossibile apud intellectū vt incedat pedes p viā: imo est possibile, & itelligibile est vt ita sit. Sic etiā dixerūt q̃ terrā moueri versus centrū, & ignē sursum, vel esse ignē cōburentē, vel aquas infrigidatiuas, est cōsuetudo, & non est impossibile in intellectu mutari cōsuetudinē istā. s. vt ignis infrigidet & moueat̃ deorsum dū est ignis: & q̃ aqua cōburat, & moueat̃ sursum dū est aqua: & sup hoc fabricauerunt oēm rationē. Ipsi tñ cōuenerūt in hoc q̃ cōiunctio duorū contrariorū in eodē subiecto, & in eodē tpe est impossibilis: & intellect⁹ vt capit istud. Sic etiā dicūt qdā eorū q̃ impossibile est substantiā esse omīno sine accidente: vel accidēs sine substantia: nec istud trāsīt intellectus. sic etiā dicūt q̃ nō pōt cōuerti substantia in accidēs: vel ecōuerso: & q̃ corpus nō intrat in corpus: sed cōcedūt illa esse impossibilia ex pte intellect⁹. Oīa enī q̃ dixerūt impossibilia nō ascēderūt ī cor vllō mō. Quę aut̃ vocauerūt possibilia ascēderūt ī cor phi. Tñ dicūt istd qd̃ dicitis impossibile: q̃a nō ascēdit sup cor: & hoc possibile secundū nos est, qd̃ est possibile in eo qd̃ ascēdit sup cor nisi versus intellectū. Ipsi vero in hac positione inspexerūt, necessariū trāsibile nō est. Qñq; sunt in cogitatione assimilatiua: & qñq; in intellectu: & qñq; in principio cogitationis principabilis: sicut dixit Albumazar Maurus sapiēs, in loquēdo de eo qd̃ loquētes vocabāt intellectū. Iā patet secundū eos, q̃ id qd̃ ascēdit ī cogitationē est possibile, siue ptineat ad vniuersitatē rerū, siue nō. Quicqd̃ vero nō ascēdit in cor, est impossibile. Hac autem positio non firmatur nisi per nouē antecedētia quę præcedūt. & idcirco necesse fuit vt præmitterentur.
- Nonum.** vt excogitet̃ essentiā rerū, quarū natura cōueniat suo sensui, & opinioni. ¶ Octaua positio est, q̃ dixerūt q̃a nō est nisi substantia & accidēs: quoniā formę naturales sunt accidentia. Huius aut̃ rē expositio est, q̃ omnia corpora, secundū ipsorū sententiā, sunt cōposita ex substantiis similib⁹ sicut exposuimus in antecedentibus primis: sed bene differt ab alio in accidentibus tantūmodo. Et erūt secundū ipsos virtus vitæ, & virtus sensibilis, & virtus rationalis, accidēs, sicut albedo, & nigredo, & dulcedo, & amaritudo, donec sit differentia singularis ad singulare alterius speciei: sicut est differentia vnius singularis ad aliud eiusdē speciei: & corpus celi, secundū ipsorū sententiā, & corpus angelī, & corpus throni glorię, sicut ascēdit in cor: & corpus cuiuscūq; serpentis in terra, vel cuiuscūq; planetæ, omnia sunt vna substantia: & differūt tantūmodo in accidentibus: & substantię oīm sunt substantię separata. ¶ Nonū antecedens est, q̃ dixerunt q̃ pars accidentiū nō sustinet aliā: & non dicunt q̃ hoc accidens fertur ab alio accidenti: & illud aliud a substantia: sed omnia accidentia fundant̃ in substantia principaliter & æqualiter. Ideo autē fugiūt hoc: quia sequit̃ q̃ secundū accidens nō est in substantia nisi post positionē accidentis primi: ipsi aut̃ volūt istud in parte accidentiū: & volūt q̃ oportet vt sit pars accidentiū in qualibet substantia: ita q̃ non terminet̃ per aliud accidens: sicut vident q̃ oīa accidentia sunt terminata. Est etiā alia ratio, quia fundamentū super quod erigunt̃ quę debēt erigi, necesse est vt vniuersaliter sit firmū aliquo tēpore. Cū vero accidēs secundū ipsos nō duret duobus instantibus, quō pōt secundū hunc modū ferre aliud præter se? ¶ Decima positio est. Transitus ille cuius faciunt mentionē, & hæc est columna sciētię verbī. Audi ergo rationes ipsorū. Scias q̃ ipsi vident: q̃ quicquid ascendit in cor, trāsīt versus intellectū: sicut si pila terrę conuerteretur in cælum circundans: & cælum in pilam terrę. Et transit q̃ cælum cadit in inquisitionem intellectus: & si moueret̃ ignis versus centrū terrę: & pila terrę versus circūdās. Et dicūt q̃ locus ille nō est magis cōueniēs huic corpori q̃ alius locus: secundū q̃ capit intellectus. Similiter in oībus rebus oportet vt sint maiores q̃ sunt, vel minores, vel aliter q̃ sunt in loco, vel figura. Verbi gratia: Vt sit hō sicut mōs magnus, & habet capita multa, & volat in aere: vel q̃ sit elephas paruus sicut aīal minimū, vel minimū sit sicut elephas. hæc oīa secundū ipsos trāsēūt in intellectū: & dicūt q̃ secundū hanc viā transitus & regit̃ & trahit̃ mūdus: oīa aut̃ quę sic se habent, q̃ possibile est vt sic sint: neq; rē sic esse magis est cōueniēs, q̃ sic esse: absq; eo q̃ nō apponūt cor in eo qd̃ cōuenit reb⁹ secundū q̃ oportet: q̃a rerū vniuersitas dicūt q̃ habet formas notatas, & mēsuras scias, & dispositiones cōueniētes: quę nō variant̃, nec mutant̃. sic etenim est consuetudo regis q̃ non transit per plateas ciuitatū nisi eques: nec ostēdit se nisi sic: nec tñ est impossibile apud intellectū vt incedat pedes p viā: imo est possibile, & itelligibile est vt ita sit. Sic etiā dixerūt q̃ terrā moueri versus centrū, & ignē sursum, vel esse ignē cōburentē, vel aquas infrigidatiuas, est cōsuetudo, & non est impossibile in intellectu mutari cōsuetudinē istā. s. vt ignis infrigidet & moueat̃ deorsum dū est ignis: & q̃ aqua cōburat, & moueat̃ sursum dū est aqua: & sup hoc fabricauerunt oēm rationē. Ipsi tñ cōuenerūt in hoc q̃ cōiunctio duorū contrariorū in eodē subiecto, & in eodē tpe est impossibilis: & intellect⁹ vt capit istud. Sic etiā dicūt qdā eorū q̃ impossibile est substantiā esse omīno sine accidente: vel accidēs sine substantia: nec istud trāsīt intellectus. sic etiā dicūt q̃ nō pōt cōuerti substantia in accidēs: vel ecōuerso: & q̃ corpus nō intrat in corpus: sed cōcedūt illa esse impossibilia ex pte intellect⁹. Oīa enī q̃ dixerūt impossibilia nō ascēderūt ī cor vllō mō. Quę aut̃ vocauerūt possibilia ascēderūt ī cor phi. Tñ dicūt istd qd̃ dicitis impossibile: q̃a nō ascēdit sup cor: & hoc possibile secundū nos est, qd̃ est possibile in eo qd̃ ascēdit sup cor nisi versus intellectū. Ipsi vero in hac positione inspexerūt, necessariū trāsibile nō est. Qñq; sunt in cogitatione assimilatiua: & qñq; in intellectu: & qñq; in principio cogitationis principabilis: sicut dixit Albumazar Maurus sapiēs, in loquēdo de eo qd̃ loquētes vocabāt intellectū. Iā patet secundū eos, q̃ id qd̃ ascēdit ī cogitationē est possibile, siue ptineat ad vniuersitatē rerū, siue nō. Quicqd̃ vero nō ascēdit in cor, est impossibile. Hac autem positio non firmatur nisi per nouē antecedētia quę præcedūt. & idcirco necesse fuit vt præmitterentur.
- Decimum.** tribus, quō pōt secundū hunc modū ferre aliud præter se? ¶ Decima positio est. Transitus ille cuius faciunt mentionē, & hæc est columna sciētię verbī. Audi ergo rationes ipsorū. Scias q̃ ipsi vident: q̃ quicquid ascendit in cor, trāsīt versus intellectū: sicut si pila terrę conuerteretur in cælum circundans: & cælum in pilam terrę. Et transit q̃ cælum cadit in inquisitionem intellectus: & si moueret̃ ignis versus centrū terrę: & pila terrę versus circūdās. Et dicūt q̃ locus ille nō est magis cōueniēs huic corpori q̃ alius locus: secundū q̃ capit intellectus. Similiter in oībus rebus oportet vt sint maiores q̃ sunt, vel minores, vel aliter q̃ sunt in loco, vel figura. Verbi gratia: Vt sit hō sicut mōs magnus, & habet capita multa, & volat in aere: vel q̃ sit elephas paruus sicut aīal minimū, vel minimū sit sicut elephas. hæc oīa secundū ipsos trāsēūt in intellectū: & dicūt q̃ secundū hanc viā transitus & regit̃ & trahit̃ mūdus: oīa aut̃ quę sic se habent, q̃ possibile est vt sic sint: neq; rē sic esse magis est cōueniēs, q̃ sic esse: absq; eo q̃ nō apponūt cor in eo qd̃ cōuenit reb⁹ secundū q̃ oportet: q̃a rerū vniuersitas dicūt q̃ habet formas notatas, & mēsuras scias, & dispositiones cōueniētes: quę nō variant̃, nec mutant̃. sic etenim est consuetudo regis q̃ non transit per plateas ciuitatū nisi eques: nec ostēdit se nisi sic: nec tñ est impossibile apud intellectū vt incedat pedes p viā: imo est possibile, & itelligibile est vt ita sit. Sic etiā dixerūt q̃ terrā moueri versus centrū, & ignē sursum, vel esse ignē cōburentē, vel aquas infrigidatiuas, est cōsuetudo, & non est impossibile in intellectu mutari cōsuetudinē istā. s. vt ignis infrigidet & moueat̃ deorsum dū est ignis: & q̃ aqua cōburat, & moueat̃ sursum dū est aqua: & sup hoc fabricauerunt oēm rationē. Ipsi tñ cōuenerūt in hoc q̃ cōiunctio duorū contrariorū in eodē subiecto, & in eodē tpe est impossibilis: & intellect⁹ vt capit istud. Sic etiā dicūt qdā eorū q̃ impossibile est substantiā esse omīno sine accidente: vel accidēs sine substantia: nec istud trāsīt intellectus. sic etiā dicūt q̃ nō pōt cōuerti substantia in accidēs: vel ecōuerso: & q̃ corpus nō intrat in corpus: sed cōcedūt illa esse impossibilia ex pte intellect⁹. Oīa enī q̃ dixerūt impossibilia nō ascēderūt ī cor vllō mō. Quę aut̃ vocauerūt possibilia ascēderūt ī cor phi. Tñ dicūt istd qd̃ dicitis impossibile: q̃a nō ascēdit sup cor: & hoc possibile secundū nos est, qd̃ est possibile in eo qd̃ ascēdit sup cor nisi versus intellectū. Ipsi vero in hac positione inspexerūt, necessariū trāsibile nō est. Qñq; sunt in cogitatione assimilatiua: & qñq; in intellectu: & qñq; in principio cogitationis principabilis: sicut dixit Albumazar Maurus sapiēs, in loquēdo de eo qd̃ loquētes vocabāt intellectū. Iā patet secundū eos, q̃ id qd̃ ascēdit ī cogitationē est possibile, siue ptineat ad vniuersitatē rerū, siue nō. Quicqd̃ vero nō ascēdit in cor, est impossibile. Hac autem positio non firmatur nisi per nouē antecedētia quę præcedūt. & idcirco necesse fuit vt præmitterentur.
- Dialog⁹. q.** Expositio vero huius est secundū q̃ narrabo tibi: & detegā tibi arcana istarum rerū secundū loquētis & ordinem altercationis, quę est inter philosophum & loquentem. Loquens dixit philosopho. philosophi. Cur inuenitur corpus ferri in fine duritię & fortitudinis: & est nigrū: corpus autem butyri

in fine teneritudinis & debilitatis: & est albu. Respondit philosophus dicens, Omne corpus naturale habet duo genera accidentium. Quædam enim sunt in eo ex parte materie, sicut sanitas & egrotudo in homine. Alia vero accidentia proueniunt ex parte forme, sicut timor, & risus in homine. Materie vero corporum quæ sunt composita compositione ultima, sunt valde diuersæ secundum formas appropriatas ipsis materiis, donec substantia ferri fuit contraria substantiæ butyri: & consequuntur illa genera accidentium varia accidentia: sicut vides fortitudinem in vno & debilitatem in alio, secundum accidentia quæ sequuntur diuersitatem formarum. Nigredo vero & albedo sunt accidentia quæ sequuntur diuersitatem materie propinque. Loquens vero destruit istam responsionem cum istis positionibus suis, sicut dicam tibi. Dicit enim, nulla forma est omnino sicut tu putas, quæ disponat substantiam ut fiat substantiæ diuersæ: sed omnia sunt accidentia sicut ostendimus ex verbis ipsorum in octaua positione: sicut dicit quod non est differentia inter substantiam ferri & substantiam butyri: quia omnia sunt composita ex substantiis separatis sibi similibus: sicut ostendimus in positione prima: ex qua sequitur necessario secunda & tertia, sicut exposuimus. & similiter positio duodecima est necessaria in firmitate substantiæ separate. Non astruit etiam apud loquentem quod sint aliqua accidentia in substantia donec sit in eis aptitudo preste ad recipiendum accidentia secunda: quoniam secundum ipsum, accidens non est subiectum accidentis, sicut exposuimus in positione nona: & accidens non habet firmitatem, sicut diximus in positione sexta. Cum ergo probat loquens quicquid vult secundum suas positiones, sequitur ex hoc quod substantiæ ferri & butyri sunt substantiæ similes. Et comparatio cuiuslibet substantiæ ad quodlibet accidens est vna: nec illa substantia est magis conueniens huic accidenti quam alia: & sicut motus in hac substantia separata non est magis conueniens quam quies: sic nulla illarum substantiarum est magis conueniens quam alia recipere accidentia vite, vel accidens intellectus, vel sensus. Et multitudo substantiarum, vel paucitas nihil addit in hoc, quoniam accidentia sunt in qualibet illarum substantiarum, sicut explanauimus in verbis eorum in positione quinta. Sequitur igitur ex omnibus positionibus istis quod homo non est aptior ad intelligendum quam serpens: & sequitur quod dixerunt de transitu in illa positione. Propter hanc igitur positionem fuit omnis labor: quoniam est finis rationis in assertione cuiuslibet rei quam vult astruere. Nunc ergo incipiam instruere quod necesse est ut astruat, sicut explanabit. Scias igitur, quicquid: inspicis librum istum, quod si sciueris naturam animæ, & virtutes eius: & si sciueris quod veritas cuiuslibet rei est secundum suam existentiam: iam feci te scire, quod cogitatio virtutis imaginatiue inuenitur in pluribus rerum viuarum, vel animarum. Viuum enim quod est perfectum, scilicet habes cor, probat in essentia illius virtutis imaginatiue: hoc vero non cognoscitur per illam virtutem: nec est operatio illius virtutis, sicut operatio intellectus: sed est alio modo: quoniam intellectus quod dissoluit composita, & cognoscit partes illorum, & intelligit illas, & spoliat in veritate sua, & in causis suis: apprehendet ex vna re multas, inter quas est differentia in intellectu: sicut differentia duorum singularium hominum in existentia quantum ad prædictam virtutem. Intellectu vero cognoscitur vniuersalia, in quibus conueniunt singularia: neque verificatur demonstratio, nisi in vniuersalibus. In intellectu vero cognoscuntur substantiale & accidentale. Virtus vero supradicta non habet aliquam istarum opinionum: quoniam ipsa non apprehendit nisi singulare concretum: sicut apprehendit a sensibus, vel coniungit diuersa in essentia: & componit vnam partem cum alia: vel in corpore quocumque: vel in virtutibus corporalibus: sicut si imaginator imaginetur hominem cum capite equi: & quod habeat alas & similia istis: & illa vocat cogitatio falsa: quia nullo modo conuenit essentia rei: & talis cogitator nullo modo potest recedere a materia in apprehensione sua: licet spoliet formam quacumque in fine spoliationis: & ideo demonstratio non est in cogitatione. Audi nunc quod vobis probatum est in scientiis disciplinalibus: & quod honorabilis res est, quam addiscimus in ipsis. Scias quod quedam sunt quæ cum probantur in cogitatione, non apprehendunt villo modo: sed inuenitur impossibilitas in ipsorum informatione, sicut impossibilitas in coniunctione duorum contrariorum. Postea vero probat demonstrationem essentia illarum, quas fuit impossibile transire in illam cogitationem: & eam produxit ad veritatem, sicut dicam tibi. Si cogitaueris in animo tuo spheram magnam, sicut tibi placuerit, etiam secundum quantitatem vltimi celi circūdati omnia: & cogitaueris diametrum transeuntem per centrum sphere: & posueris in cogitatione tua quasi sint duo homines in extremitatibus linee pertranseuntis tumorem terre: secundum rectam opinionem, scias quod non effugiet: quoniam illa linea sit æqualis in extremitatibus sphere, vel inæqualis. Quod si fuerit æqualis, cadet ambo: Si vero fuerit inæqualis, cadet inferior: & alius stabit. Istud est igitur quod apprehendit cogitatio: probatum est autem quod terra est spherica. Et ex vtraque parte ipsius secundum opinionem est habitata: & vtriusque habitantis in extremitatibus caput est versus celum, & pedes ipsius versus pedes alterius sibi oppositi. Neuter tamen cadet, nec transit in cogitationem casus eius. Non enim alter eorum est infra, & alter supra: sed vterque est infra & supra cum fuerit relatus

Cogitatio
imaginatiua
inuenitur
in pluribus
animalibus
Qualis est
operatio in
intellectus.
Non verificatur
demonstratio
nisi in vniuersalibus.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

†Mathema ad alterū. Demōstratū est etiā in secūda parte de t̄mensis indisciplinabilibus, q̄ duę lineę sunt t̄cis disci- in principio suo aliquātū distātes: & quāto magis protrahant̄ dimīnuīt distātia, & appropin- plinis, quāt sibi, & t̄n nūq̄ cōcurrēt licet protrahant̄ in infinitū, & vtraq̄ appropinquet alteri. Istud vero nō cadit in illā cogitationē, & illarū duarū linearū altera est recta: altera vero curua, si- cut ibi explanabit̄. Iam enī demōstratū est aliquid esse qđ nō apprehendit̄ ab ipsa cogitatione: immo est īpossibile quātū ad ipsam: sic etiā demōstratū est īpossibile esse aliqd qđ cogitatio asserit: sicut hoc q̄ creator est corpus, vel virtus in corpore: quoniā secundū illā cogitationē nihil est nisi corpus, vel qđ est in corpore. Cū autē probat̄ q̄ aliud est intelligere necessariū, & trāsibile, & īpossibile: & quid est cogitatio: O q̄ bona est illa ratio, & magna est eius vtilitas, volēti curari ab illa morte, s. ne trahat̄ post cogitationē. Et ne putes q̄ loquētes ignorāt istud: immo sciunt & cognoscunt. Vocant autem quicquid cadit in cogitatione & est īpossibile, sicut creatorē esse corpus primū: & sepe vocāt hoc cogitationē falsas: ideoq̄ necesse fuerūt eis nouem positiones quas prēmīsimus, donec per illas firmauerunt decimam positionem, quæ est facere transire: quia voluerunt vt transiret in cogitationibus: quia substantiæ sunt asimi- lata: & accidētia variantur, sicut explanauimus. Appone ergo cor tuum tu speculator: & vi- de qualiter nascitur ex hac via consideratio profunda: quoniam aliquis dicit informationes istas eē intellectus: alius vero q̄ sunt informationes cogitationis. Volumus autē inuenire mo- dum q̄ discernat intelligibilia a cogitabilibus. Qz si dixerit philosophus: q̄ ipsa res est testis sicut ipse dicit: & in ipsa probabimus necessariū, & trāsibile, & īpossibile: Dicet ei loquens qui est ei contrarius: Dico ergo q̄ res ista est operata cum voluntate, nō q̄ hoc fuit necesse. Et cū operator operatus est hoc modo, oportebit vtī operaret̄ alio mō: non q̄ informatio intelligi- bilis p̄cise iudicet: q̄ nō debet aliter eē sicut tu putas. Hęc autē est porta trāsīt⁹ aduersus me in verbis q̄ audies ī q̄busdā locis hui⁹ libri: nec oportet vt verbū istud vniuersaliter repellat̄.

Vndecimū

¶ Vndecimū aīcedēs siue positio est, q̄ dixerūt q̄ vacuū & inane est ponere ei⁹ infinitū quo cūq̄ mō. Hui⁹ autē expositio est: scitū est p̄batione īpossibile esse magnitudinē esse infinitā: vel multa esse numero infinita licet sint finita magnitudine: ita q̄ ipsa infinita sunt eodē tēpore. Similiter vanū est ponere causas esse infinitas, s. cum vnum sit causa alterius, & aliud causa il- lius: & sic in infinitum: vt sint infinita multitudine existētia in actu, siue sint corpora, siue ab- tracta a corporibus: ita q̄ vnum sit causa alterius, & sic est ordo naturalis substantialis in quo probat̄ impossibilitas infiniti: ens vero infinitū potētia, vel secūdū accidens probat̄ q̄ sit sicut diuisio magnitudinis in partes infinitas potentia, & diuisio tēporis in infinitū. In q̄busdā autē necessaria est cōsideratio in his quæ sunt infinita p̄ accidēs: cū vnū succedit alio sublato, s. vna res succedat post alterius priuationē: & alia post priuationē illi⁹: & sic in infinitū, & in hoc est cōsideratio profunda. Quicūq̄ vero dicit q̄ probata est antiquitas mūdi, dicit tēpus nō habe- re finē: nec ex hoc sequit̄ ei vanitas: quoniā cū inuenimus partē tēporis desinētē, scimus q̄ est alia pars ibi. Similiter in successionē vnus accidentis post aliud in materia in infinitum: nec sequitur ex hoc vanitas: quia non inueniuntur omnia simul: sed vnum sequitur post aliud: nec probatur hoc esse īpossibile. Apud loquentes vero non refert siue dicas q̄ magnitudo est infinita, siue dicas q̄ corpus & tempus diuiduntur in infinitum: nec refert apud eos siue sint res infinite numero simul ordinata: siue diceret de singularibus hominū quī modo sunt, siue diceret q̄ res sunt infinite nūero: licet desierint prius, sicut diceret, Iacob filius Isaac: Isaac filius Abraham, & sic vsq̄ in infinitū. Illæ autē quatuor partes infiniti secūdū eos sunt æquales. Quidā autē illorum super illa vltima parte infiniti conant̄ astruere impossibilitatem eius per viā quā ostendam tibi in hoc libro. Alii vero dicūt q̄ est intelligibile per se & scitū primū: nec eget p̄batione. Qz si fuerit manifesta vanitas vt sint infinita secūdū modū successionis vnus post aliud: licet entia modo sint finita: iam destruit̄ antiquitas mūdi in principio, nec eget alio accidētī vllō modo: sed nō est ille locus inquisitionis sup illa ratione. ¶ Positio duodecima est. Dicūt q̄ sensus nō apprehendunt veritatem. Huius autē ratio est q̄ loquētes habēt suspe- ctā apprehensionē sensuum duabus de causis. Vna est, q̄ plura de sensatis suis subterfugiunt eos vel propter breuitatē corporis apprehēbilis, sicut dixerūt in substantia separata: vel ppter remotionē & distantia sensati a sentiente. Vnde homo non videt, nec audit, nec odorat mul- tū remota, nec ab eo mot⁹ cælōrū apprehēdit̄. Altera vero est, q̄ sensus errāt in apprehensione sensorū: res enim magna videtur parua, si remota fuerit: & parū videt̄ magnū in aqua: & aliqn̄ rectū videt̄ curuū si sit vna pars in aqua, & alia extra. patiēti etiā quādā egritudinē que

Duodeci-
mum.

Nota de ap-
prehensione
sensuum.

nota est: omnia videntur pallida alicui: secundum etiam quandam dispositionem, dulcia videntur amara, & multa talia numerauerunt: & ideo dixerunt quod non debet quis confidere eis ut ponat ipsos principia demonstrationum. Non putes quod loquentes litigauerunt super hac positione inuicem, sicut plures de posterioribus putant: dicentes, quod antiqui conati sunt omnibus modis astruere atomos, quod non erat eis necesse. Omnia vero que premisi de verbis ipsorum necessaria sunt. Et si fuerit de structum unum antecedentium, tota intentio tollitur. Ista vero positio vltima est valde necessaria: quoniam cum apprehendimus sensibus nostris aliqua quae destruunt ea quae ipsi dixerunt: dicent tunc, non adhibemus fidem sensibus: quoniam probatum est iam aliquid, ut ipsi putant, quod testimonium intellectus demonstrat: sicut dicunt quod in motu continuo est res inter spatia ipsi: & sicut designatio in circuitu molarum: & sicut dicunt quod albedo panis deficit, & alia sequitur post ista. haec autem contraria sunt eis qui videntur. Multa etiam sequuntur ex essentia vacui, quibus omnibus sensus contradicit. In omnibus autem istis erit ratio illorum: quoniam illa subterfugerunt sensus, in eo quod conuenit illis: quia est error de vniuersitate errorum sensus in eo quod conueniunt illi. Tu vero scis quod omnes ille opiniones sunt antiquae, quas sophistae fecerunt alios hereditare, sicut dicit Galenus in libro suo de virtutibus naturalibus, contra illos qui contradicebant sensibus. Postquam ergo praemisi propositiones istas, incipiam explanare vias illorum in istis quatuor questionibus.

¶ Probationes, quod mundus est de nouo creatus. Capitulū. LXXIII.

In hoc capitulo communicabo probationes loquentium super hoc, quod mundus est de nouo creatus. Nec quaeras a me ut narrem tibi hoc secundum prolixitatem verborum ipsorum: sed faciam te scire mentem cuiuslibet illorum in viis probationis suae super assertionem nouitatis mundi: vel remotionem antiquitatis eius: & instruam te breuiter super positionibus quas posuit qui tenet viam illam. Cum vero legeris in libris eorum prolixis, & in aggregationibus eorum notis, nihil inuenies in probationibus eorum additum super ea quae intelliges ex verbis meis in illa materia. Inuenies autem verba magis ornata, & rationes dulces, & desiderabiles: & potest contingere quod ponent illas in pneumatibus suis organicis: & eliget verba clara, & potest contingere quod profundabunt expositionem, & intentio ipsorum est, ut deterreant auditorem, & stupefaciant inspectorem. Et inuenies in aggregationibus eorum rationes ancipites: & dubitationes quas soluunt, secundum suam aestimationem: & ordinant rationes multas aduersus contradicentem. **¶** Via prima. Quidam eorum dicunt quod ex renouatione vnius accipimus demonstrationem de hoc quod mundus est nouus. Verbi gratia, Si diceret quod corpus Isaac quod fuit sperma, postea mutatum est ex vna dispositione in aliam donec adeptum est perfectionem. Vanum esset credere quod ipsum posset seipsum mutare de vna dispositione in aliam, sed habet motorem, qui est extra ipsum, & iam patet quod eget artifice, qui praepararet fabricam corporis sui: & qui moueat ipsum de vna dispositione in aliam. Eadem opinio est in arbore. Dixerunt ergo quod idem est in mundo in suo vniuerso. Vides igitur quod ille credit quod quicquid inuenitur in vno corpore, sequitur ut idem iudicetur in quolibet corpore. **¶** Via secunda. Dixerunt quod ex creatione cuiuslibet singularis seminarii sumitur probatio quod mundus in suo vniuerso est creatus: cuius expositio est, quod Iacob fuit postquam primo non fuit. Quod si est, non est nisi de Isaac patre suo, & si ita est, pater eius est creatus, & non nisi ex Isaac, qui non est nisi de Abraham, & sic dicemus quod Abraham creatus est donec procedit in infinitum. Ponere autem infinitum dixerunt vanum esse: sicut exposui in positione vndecima capitulo proximo. Et licet causa exempli puenires usque ad Adam qui fuit primus: nec habuit patrem: sequetur questio de quo fuit Adam: dices de puluere: quaeretur de puluere de quo fuit: dices de aqua: & quaesito de quo fuit aqua, diceretur quod non potest procedi in infinitum: quia hoc est vanum, & si puentum fuerit ad existentiam rerum post priuationem perfectam: hoc est veritas: & in hoc sistunt questiones ^{et verum} adductae, & dixerunt quod haec est probatio quod mundus est creatus post priuationem perfectam & veram. **¶** Via tertia. Dixerunt quod substantiae vel sunt coniunctae, vel sunt separatae: & potest esse quod quaedam earum quandoque sunt coniunctae, quandoque diuise: & manifestum est valde quod cum intellexerim substantiam earum, non conuenit eis solummodo coniunctio, nec diuisio tantummodo: Quoniam si natura ipsarum & quidditas esset solummodo ut essent segregatae, nunquam coniungerentur, quod si natura ipsarum & substantia esset: ut essent tantummodo coniunctae: nunquam segregarentur. Ex quo sic est, non est congregatio magis necessaria in eis quam segregatio: nec e converso: ipsas ergo esse quandoque segregatas, & quandoque congregatas: & quasdam earum esse diuersis modis: est probatio quod ille eget aggregatore qui coniungat eas in composito: & segregatore qui segreget eas in diuiso. Et dixerunt quia haec est probatio quod mundus est creatus de nouo, iam patet tibi quod qui tenet hanc viam, induxit in verbis

Via prima

Via secunda

Via tertia

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

ipsis **Via quarta** suis primam positionum suarum, & quicquid sequitur ex ea. ¶ **Via quarta.** Dixerunt q̄ totus mundus est compositus ex substantia & accidente: & nulla substantiarū est sine accidente vel accidentibus: & omnia accidentia sunt noua: & sequitur q̄ substantia sepe subiecta sit. ¶ **no-**ua. Quicquid enī cōiungit cū innouatis nō euadet ipsum qm̄ innouet. Qd̄ si ita est, mūdus in vniuerso suo est nouus. Qz si forte dixerit aliquis, substantia nō est noua: sed accidentia renouantur vnum post aliud in infinitum: sequeretur ex hoc secundū ipsos, q̄ sint renouationes infinitae. & iam dixerunt q̄ hoc est vanitas. Ista via secundū ipsos est magis electa, & magis examinata, adeo q̄ multi reputauerunt ipsam esse demonstrationem. In hac autē via tres sunt positiones quae sunt necessariae ad illud, quod nō latet speculatores. Prima est, q̄ infinitū secundū successionē ponere vanū & inane est. Secunda est, q̄ omne accidēs est nouū. Aduersarius vero noster q̄ dixit mūdū esse antiquū, cōtradicit nobis in aliquo accidēte. Dixit enī Aristot. q̄ motus circularis nec est generabilis, nec corruptibilis: & idcirco mobile est in quo motus iste secundū ipsum: nec est gñabile, nec corruptibile. Qd̄ si ita est, nulla vtilitas est nobis ī assertiōe renouationis aliorū accidētū, cui renouationi noster aduersarius nō cōtradicit: & dicit q̄ vnū nō succedit aliū, in eo qd̄ nō renouat circulariter: & ita dicit ī illo accidēte solūmō qd̄ est motus circularis. s. motus celi, qd̄ nō est nouū: & nō est de genere accidētū renouatorū: & illud accidēs singulare necesse est vt fiat inquisitio de ipso, & demonstretur q̄ est nouū. Positio tertia. Qui tenet hāc viā inuenit q̄ nō est sensatū nisi substantia, & accidēs. s. substantia separata, & accidētia q̄ sunt in ipsa: sed si corpus fuerit cōpositū ex materia & forma, sicut dicit aduersari⁹ noster, necesse erit inducere pbatōnē, q̄ materia prima & forma prima sunt gñabiles & corruptibiles: & tūc firmabit pbatio sup nouitate mūdī. ¶ **Via quinta**, est via separata quā mlti eligunt. Cui⁹ rō reducitur ad illud qd̄ explanauī tibi in positione decima: qm̄ ille rōcinator cōsiderat in cogitatione sua mūdū in suo vniuerso, vel quālibet partiū ei⁹: & dicit q̄ hoc est cōueniēs vt sit sicut figura & mēsurā: & sicut accidētia q̄ inueniunt in eo in tpe & in loco in quo inueniunt: & posset esse maius, vel minus: & alterius figure: vel in aliis accidētib⁹: vel q̄ fuisset anteq̄ fuit, vel postq̄ fuit, vel in alio loco. Determinatio ergo sua in aliqua figura, vel in mēsurā, vel in loco, vel in aliquo accidētū, vel in tpe determinato: sicut & transire in diuersitate omnium istarum, est pbatio sup determinatore electore, qui voluit vnum istorum transituum: & mūdus in suo vniuerso, & in partibus suis eget determinatore. & p hoc pbat q̄ est nouus. & nō refert, siue dicas determinatorem vel operatōrē, vel factorem, vel renouatorem, vel aptatōrē: quoniam omnia ista in idem redeunt. Hanc igitur viā diuiserunt in multas partes communes, & singulares, adeo q̄ dicunt: q̄ non est magis necessariū terrā esse sub aqua, q̄ super aquā. Quod si ita est, q̄s determinauit ei hunc locū? Neq̄ magis cōueniēs est solē esse rotundū q̄ quadratū, vel triangulārē: quoniā omniū figurarū cōparatio ad corpora figurata, est eadē. Qd̄ si ita est, quis determinauit in sole istā figurā rotundā? Et ita probāt partes mūdī in sua vniuersitate, donec in floribus quos vident in colore diuersos mirantur. & corroborat in eis ista probatio. Dicunt enim, terra est vna, & aqua similiter. Cur ergo flos vnus pallefcit, alter rubet? Nō pōt hoc esse nisi p discretorē: & ille discretor est creator. Qd̄ cū ita est, ergo totus mūdus eget discretore, qui distinguat ipsum totum, & quālibet partiū eius: sicut singularia. Hoc autē totū sequitur ex positione decima. Et quidā licet sint de credētibus antiquitatē mūdī, nō cōtradiciūt nobis in determinatiōe, sicut exponā. Et vniuersaliter via ista est melior aliis viis in oculis meis: & faciā te scire in illa sensum meū. ¶ **Via sexta.** Vnus de posteriorib⁹ dixit, q̄ inuenit viā optimā, meliōrē oībus supradictis: & est, vt ponat p̄eminētiā sup priuatione: & dixit q̄

Via quinta mundus possibilis est in esse apud quēlibet sensatum. q̄ si esset necesse esse, esset ipse creator. nos autē nō loquimur cū eo, nisi q̄ asserit creatorē esse, & credit mūdū antiquū. Possibilitas autē esse, non ne est in eo qd̄ potest esse, vel nō esse: neq̄ propinquius est ei esse, q̄ sua priuatio. Qz si ita sit, ergo mūdū istū esse: quoniā possibile est: cū iudiciū existentiae & priuationis eius sit aequale: probat per p̄pōderationē q̄ posuit p̄eminētiā in esse suo sup sua priuatione. Hec autē via est multū sufficiens: & est ramus ramorū determinatiōis quē iā posita est: p̄ter quā ille posuit p̄pōderationē p determinatore: & mutauit gñā entīū in essentiā entis per se: & fecit nos errare, vel errauit ipse in ratiōe verbi dicētis q̄ mūdus est possibile esse: qm̄ aduersarius noster q̄ credit antiquitatē mūdī, inducit verbū possibilitatis, in dicendo q̄ mūdus est possibile esse, sup alia ratiōe q̄ inducit ille loquēs, sicut explanabimus. Dicere etiā q̄ mūdus eget p̄pōderatore q̄ ponat p̄eminētiā existentiae suae sup sua priuatione, est causa magni erroris, qm̄ p̄pondera

Via sexta, mundus possibilis est in esse apud quēlibet sensatum. q̄ si esset necesse esse, esset ipse creator. nos autē nō loquimur cū eo, nisi q̄ asserit creatorē esse, & credit mūdū antiquū. Possibilitas autē esse, non ne est in eo qd̄ potest esse, vel nō esse: neq̄ propinquius est ei esse, q̄ sua priuatio. Qz si ita sit, ergo mūdū istū esse: quoniā possibile est: cū iudiciū existentiae & priuationis eius sit aequale: probat per p̄pōderationē q̄ posuit p̄eminētiā in esse suo sup sua priuatione. Hec autē via est multū sufficiens: & est ramus ramorū determinatiōis quē iā posita est: p̄ter quā ille posuit p̄pōderationē p determinatore: & mutauit gñā entīū in essentiā entis per se: & fecit nos errare, vel errauit ipse in ratiōe verbi dicētis q̄ mūdus est possibile esse: qm̄ aduersarius noster q̄ credit antiquitatē mūdī, inducit verbū possibilitatis, in dicendo q̄ mūdus est possibile esse, sup alia ratiōe q̄ inducit ille loquēs, sicut explanabimus. Dicere etiā q̄ mūdus eget p̄pōderatore q̄ ponat p̄eminētiā existentiae suae sup sua priuatione, est causa magni erroris, qm̄ p̄pondera

Felipentia

tio & determinatio nō erit nisi in ente receptibili alicui⁹ variatiōis vel alicui⁹ partis æqualit^r se habentis: sicut si dicatur postq̄ inuenimus ipsum hoc modo & non alio modo: qđ est pbatio super artifice cōpositore: sicut si diceret qđ istud æs non est magis aptum vt recipiat formam paropsidis q̄ formā lucernę. Et cū inuenimus ipsum in altera formarū ipsarū, scimus necessario qđ cōpositor fecit vt esset vnum istorum duorum transibilibum, quorū nomina recepit: quæ nō erant ante prepōderationē prepōderatoris. Q₂ autē sic se habet qđ in eo est cōtradictio: vtrū sic fuerit & non tolletur: vel si eius essentia est post priuationem: & nullo modo trāseat ista ratio super cor. nec est dicendum: quis prepōderauit suū esse super sua priuationem: nisi postq̄ cōcessum fuerit qđ est post priuationem istud in quo est cōtradictio. qđ si acciperimus eius essentiam vel priuationē secundū cogitationem, reuertemur ad positionē. xiii. & istud est probatio estimationis & cogitationis assimilatīue: sed nō est probatio entium nec intelligibiliū: quoniā aduersarius noster qui credit antiquitatem mundi videt qđ si posuerimus in corde priuationem ei⁹: est sicut si posuerimus in corde quicquid cadit in cogitatione assimilatīua. Nec est intētio mea vt auferā verba ipsorum: sed explanem tibi viam istam quā credunt esse nouam: vt faciam te scire qđ nō est vera: sed iudiciū eius idem est cū proxima pcedenti secundū mensurā illius transibilis notī. ¶ Via septima. Quidā de credentibus nouitatem mundi dixerunt qđ astringitur nouitas mundi per ea quę dixerunt Philosophi de permanentia & firmitate aīarum in hunc mundū: si mūdus est antiquus, mortui erunt infiniti: ergo & animę sunt infinite: & erit simul. hoc autem demonstratione probatū est nō posse esse: scilicet qđ infinita numero sint. Sed via ista mirabilis est: quę nititur explanare ignotū p ignotius: & necesse est ponere hoc exemplum notum qđ dixerunt sapientes. Fideiussor tuus eget fideiussore. Et procedit siquidē iste homo sic ac si verificata esset ei pbatio firma de permanentia animarum: & sciret qualiter hec firmatur & quę est ista firmitas ex qua sumitur probatio. sed si eius intentio est tollere dubitationem aduersariū in antiquitate mundi cum credulitate ipsius de firmitate animarū: tunc esset hoc cōueniens si aduersarius eius conueniat in ipso in dubitatione quæ est de firmitate animarum. Postremi vero Philosophorū soluit istā dubitationē, dicentes qđ animæ perpetuę non sunt corpora quę indigent locis: & impossibilis est infinitas in essentia ipsorū. Qđ autem debes scire de rebus abstractis: quę nec sunt corpora, nec virtutes in corporibus: sed sunt intellectus abstracti: est qđ non oportet vt cogitetur etiam multiplicatio vllō modo: nisi ea conditione, si vnū sit causa alterius: & tunc erit inter ipsa diuersitas & distinctio in existendo, cum sit vnum causa alterius: & alterum causatum. perpetuum vero quod remanet de Simeone post mortem eius: nec est causa, nec causatum. vnitur perpetuo quod remanet de Iona. Et idcirco erunt vnum numero sicut explanauit Albumazer Maurus, & quicūq; alius locutus est in istis profunditatibus. Vniuersaliter autē dicimus qđ illę rationes occultę in quarum apprehensione fatigantur animi, nō sunt idoneę vt accipiantur quasi positiones in explanatione aliarum rationū. Scias autem qđ quicūq; conatus fuerit astruere nouitatē mundi vel remotionē antiquitatis eius per viā istam, quæ est via ratiocinationis: solummodo necesse habet vt vtatur vna istarū positionū vel vtraq; .s. decima positione. i. transitus cogitationis, donec affirmetur terminatum in vndecima positione, in qua tollitur infinitum secundū successionē. Hanc autē positionē astruit multis modis: preter quod ponit intentionē suā qui querit hanc demonstrationē ad vnā specierū cuius singularia sunt generabilia & corruptibilia: & cōsiderat tēpus qđ preterit: & inducitur in credulitatē antiquitatis: quoniā omne singulare huius speciei tēporis talis ad id qđ precessit ipsum vsq; in sempiternum infinitū. Similiter etiam omne singulare eiusdē speciei post illud tempus mille annorū causa exempli ad id qđ precessit ipsum in sempiternum non habet finem. Hęc autem vniuersitas vltima, est maior q̄ prima in numero eorum quæ nascuntur in dictis mille annis. Et sequitur secundū suam estimationem in ista probatione qđ infinitum sit maius infinito. Idem faciunt in circulationibus coelorum. & sequitur secundū eorū estimationem qđ circulationes infinite sunt plures infinitis. Ipsi etiam cōparant circulationē vni⁹ coeli, & circulationē alterius coeli quæ est tardior illa: & neutra illarum peruenit ad finem. Idem faciunt in quolibet accidentiū quæ renouantur: quoniā numerant sua singularia numerata, & conueniunt quasi sint entia: vel sicut si adhereant initio. Postea vero addunt vel minuunt de illa cogitatione quę ascendit in cor. Hęc autē verba sunt cogitabilia: & non sunt aliquid. Maurus autē Albumazer abbreviauit positionē istam & detexit loca erroris: & oīa cōtraria:

X²³

Via septima
Argumentū
nouitatis
mundi
ppter pma
nentiā aīarū

cum

Solutio p
dictę q̄stio
nis scdm
quosdā phi
losophos.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

sicut inuenies manifeste cum inspexeris & intellexeris in libro eius de entibus transmutabilibus. Iste sunt credulitates de viis loquentium in assertione nouitatis mundi. Cum vero per probationes istas affirmatum est eis q̄ mundus est nouus, sequitur necessario q̄ habet artificem qui renouauit ipsum cum intentione & voluntate et electione, postea explanauerunt per vias, quas ostendam tibi in capitulo sequenti.

¶ Probationes de vnitae Creatoris. Capítulum. LXXIII.

In hoc autem capitulo explanabo tibi probationes vnitatis scdm sciētiā loquentiū. dixerunt q̄ hoc quod demonstrat vniuersum esse q̄ artifex est & est ens, est quedam ratio & mater viarū suarū. In assertiōe vnitatis duę sunt vię: via possibilitatis & via

Prima via,

mutabilitatis. ¶ Prima via quā elegit vniuersitas eorū est ratio: quia si mūdus haberet duos deos: sequeretur q̄ non esset substantia quę euaderet alterum duorum inconuenientium vel q̄ neutrum cōtrariorum suscipiat: & hoc est vanitas, vel q̄ coniungantur duo contraria in vno loco & in vno tempore, & hoc etiam est vanitas, verbī gratia, Cum alter voluerit calefacere substantiā aliquā alter infrigidabit eam: & potest esse, q̄ nec infrigidabitur nec calefiet propter cōtrarietatem operationum: & hoc est vanitas, omne nāq̄ corpus erit susceptible alterius cōtrariorum: vel erit corpus illud simul calidū & frigidū. Similiter si alter voluerit mouere corpus aliquod: alter faciet ipm̄ quiescere: & sequitur q̄ non moueat nec q̄scaat: vel q̄ simul moueatur & quiescat, hac autem ratio est de genere probationū, quę fundatur super substantia singulari quę est principiū positionum ipsorū sup̄ propositione creationis accidentium: & super propositione quę dicit priuationē habitū esse rem quę indiget

Materia inferior est alia q̄ superior.

operatore. Si enim aliquis diceret, q̄ materia inferior circa quam est generatio & corruptio scdm̄ sententiam philosophorum est alia q̄ materia superior, s. coelorum: sicut probatum est: si ille inq̄ diceret q̄ duo dī sunt quorū alter regit materiā inferiōrē: nec eius operatio cōiunctionē habet in coelis. Alter vero est rector coelorū: nec eius operatio cōiunctionē habet cum materia inferiori: sicut putauerunt qui duos deos posuerunt, tunc istam opinionē nullomo-

Q̄ nō est i Deo ipotētia nō posse cōiungere duo contraria simul.

do sequet impossibilitas. Si vero dixerit aliquis q̄ hoc est indigentia in eo qd̄ cōuenit vtriq̄: qm̄ illa operatio quę nō coniungitur ei aliquomodo est impossibilior: nec est indigentia vel defectus in magistro in hoc qd̄ nō potest super impossibile: sicut apud nos qui credimus vnū Deum, non est indigentia in eo q̄ non potest cōiungere duo cōtraria simul: neq̄ potētia eius extenditur ad istud: vel ad impossibilia consimilia. Cum ergo cognouerunt q̄ via illa debilis erat: licet necessitas compulerit eos ad hoc, reuersi sunt ad aliam viam q̄ est secunda. ¶ Dixerunt siquidem si essent duo dī, sequeretur vt esset aliquid eis in quo cōicarēt: & esset p̄terea

Via secūda

aliquid in vno qd̄ non esset in altero: qd̄ esset causa diuersitatis inter eos. Hac autē via est de viis philosophorū: & verificabitur per probationē cū disputatū fuerit de ea: & explanatę fuerint propositiones premittendę: quas ego explanabo cū narrabo opinionē philosophorum in hac materia, hac autē via non sequitur sensum cuiuslibet credentis etiā annominaōes: sed in antiquo secundū ipsum sunt dispositiones finitę numeratę, & sapiētia scdm̄ ipsum est p̄ter potentiam & p̄ter voluntatem: nec est impossibile cum hoc, q̄ vterq̄ Deus habeat in se aliqua quorum quedam sunt in quibus cōmunicat cum altero, quedā vero in quibus differt

Via tertia,

ab eodē. ¶ Via tertia est. Hac via est quę eget aliqua positionū illarū quas posuerunt qui tenuerunt hanc viam. Quidam em̄ ex eis, s. antiquiores credunt q̄ Creator est volens voluntate quę nō est res addita super substantiā eius: sed est voluntas non in loco. Secundū igit̄ has propositiones quas prēmittimus intellige illa sicut visum tibi fuerit. Dixerunt q̄ vna voluntas quę non est in loco vel subiecto non erit in duobus: quia non erit vna causa aptatrix duarum dispositionum in duabus substantiis, & hoc est sicut feci te scire cum ignotum per ignotius exponitur: quoniam voluntas quam ipsi dicunt, non ascendit in imaginatione & est scdm̄ ipsos impossibile: & secundum illos qui hoc credunt oriuntur ex hoc dubitationes innumerabiles. Ipsi vero ponunt hic probationem in vnitae Creatoris. ¶ Via quarta. Dixerunt q̄ essentia operis demonstrat operatōrē necessario non multos operatores nec differt inter eum qui ponit duos deos: & eum qui ponit tres vel quatuor: vel in quocūq̄ numero: et hoc manifestū est. Si vero dixeris q̄ illa ratio nō destruit multitudinē in Creatore: sed demonstrat numerum non certum ita q̄ potest esse vnus vel plures. Perfectio autē huius probationis eorū quę dicit q̄ esse Creatoris nō est possibile, sed necessariū: & ideo tollitur multitudo.

Via q̄rta,

& hoc est error manifestus: quoniam essentia Creatoris est in qua non est possibilitas: sed scientia nostra de ipso est in possibilitate: non enim possibile in scientia est possibile in essentia. Hoc autem notum est exercitati uiam habenti animam in scientia consequente conclusionem ex propositionibus suis. ¶ **Via quinta.** Dixit vnus ex posterioribus quod inuenit viam probationis super unitate: & hoc est indigentia: cuius expositio est ita. Si entibus sufficeret operator vnus: secundus esset superfluus: quia non indigerent eo. Si enim vniuersitas rerum non perficitur nisi ex coniunctione duorum, uterque illorum est insufficiens: unde indiget reliquo: nec est sufficiens in se. hoc autem non est nisi ramus impossibilitatis, contradicitur autem huic probationi. Omnis enim qui operatur quod non est in eius natura: ut operetur illud, non dicitur deficiens. Non enim dicimus aliquem singularem hominem esse debilem & deficientem quia non potest portare mille talenta plumbi. Nos etiam non attribuimus Creatori debilitatem vel impotentiam: quia non potest seipsum facere corpus: vel quia non facit quadratum cuius diameter sit æqualis lateri. Similiter etiam non dicimus quod est debilis vel deficiens: quia non creat singulariter: quoniam necessitas sue essentiae exigit ut sint duo: nec erit istud nisi de necessitate cuius contrarium est impossibile, sicut non dicimus quod Creator est deficiens: quia non potest facere corpus nisi de substantiis singularibus & coniunctis cum accidentibus que creat in eis secundum naturam ipsorum. Nec dicimus quod hoc est indigentia vel debilitas: quoniam contrarium est impossibile. Ita ergo dicet participator quod impossibile est quod vnus operetur solus: nec istud est debilitas vel indigentia: in eo quod conuenit utriuslibet illorum: quoniam essentia sua exigit ut sint duo. Pars igitur eorum territa non inuenit consilium donec dixerunt quod unitas recepta est per viam legis: & loquentes contradixerunt huic dicto & deriserunt dicentem. Mihi autem videtur quod ille qui hoc dixit, est rectus in intellectu suo, multum remotus ab errore: cum enim non audiuit ex verbis eorum rationem quare esset probatio: nec anima sua trahebatur post illud quod ipsi dicebant esse probationem. dicunt quod istud non est receptum nisi ex lege: quoniam predicti non reliquerunt nisi in vniuersitate rerum aliquid firmum villo modo unde accipiat demonstratio vera: nec reliquerunt intellectui preparationem rectam unde nascentur conclusiones vere. Hoc autem totum factum est ut excogitemus esse de quo accipiamus probationem super eo quod non potest demonstrari: & istud exigit ut abbreviemus & deficiamus in inducendo probationem super illo quod probari potest. Et nos non conquerimur de eis nisi Creatori: & illis qui confitentur veritatem: in quibus viget intellectus.

¶ Probationes quibus remouetur corporeitas a Creatore. Capitulum. LXXV.

Remotio corporeitatis secundum sententiam loquentium, scito quod rationes eorum & argumenta sunt debiliora quam demonstrationes eorum super unitate. Remotio autem corporeitatis apud eos est sicut ramus adiunctus radici unitatis: dixerunt fidei quod corpus non est vnum: remotio vero corporeitatis est ex compositione corporis ex materia & forma. Probatum est autem quod impossibile est compositio in substantia Creatoris. Ille vero apud me non est loquens: & illa demonstratio non est fabricata super radice loquentium: sed est demonstratio vera fundata super credulitate illius qui credit materiam & formam, & intelligit naturas ipsarum. & hæc est sententia Philosophi. Et adhuc explanabo istud cum dicam demonstrationes Philosophorum super hac ratione. Intentio vero mea in hoc capitulo est dicere probationes loquentium in destructione corporeitatis secundum suas propositiones & vias demonstrationum suarum. ¶ **Via prima.** Dixerunt si Creator est corpus, res illa spiritalis & veritas eius non effugiet quin coniungantur in eo substantiæ multe corporales. scilicet singulares: vel quod sit in ea vna de substantiis corporalibus. Quod si fuerit in eo substantia vna: que utilitas erit in residuis substantiis cum non sit in eo ratio corporis huius? Si vero fuerint particule multe in hoc corpore, erunt dii multi & non vnus, concessum autem est ab eis quod vnus est. Si consideraueris diligenter istam probationem, inuenies ipsam fundatam super primam & quintam positionum ipsorum. Fortassis autem dicetur eis quod corpus Creatoris non est compositum ex partibus diuisibilibus: sed est vnum corpus non recipiens diuisionem nisi per viam imaginationis. In imaginationibus autem non est demonstratio, sic enim imaginaberis quod corpus coelorum potest rumpi vel distendi. Philosophus autem dicit quod hoc est opus imaginatiuæ: & accipiemus sensum ex his quare videntur quare sunt corpora inuenta apud nos: ut iudicemus per hoc de his quare non videntur. ¶ **Via secunda** preciosa est apud eos, quod est impossibilitas similitudinis: quia Creator nulli creature similis est. si enim corpus habet, similis est corporibus. Multa vero dixerunt in hac ratione, dicentes, si dixeris quod est corpus & non

Via quinta.

Via prima

Via secunda.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Materia &
forma dicū
tur equoce
in elemen-
tis & in coe-
lis.

Via tertia.

si cut cetera corpora, tibi ipsi contradicis: quoniam omne corpus simile est cuilibet corpori ex parte corporeitatis. Differunt autem in aliis sicut in accidentibus: & sequitur scdm te qd creauit simile sibi. Hæc enim probatio corrupta est, dicitur vno modo quia contradicens potest dicere: ego non conuenio in impossibilitate similitudinis: & quæ probatio firmabitur sup hoc, s. qd nō cōueniat vt Creator sit similis creature in aliqua re nisi corroborauerimus hanc rationem cū verbis pphetiæ, s. in remotione similitudinis: & tunc receptio corporeitatis erit recepta ex parte receptionis nō intelligibilis. Qz si dixeris, si Creator est similis alicui creature: ergo creauit similem sibi, respondebit contradicens: qd est similis ei omnino. Ego vero non contradicā quin sint in Creatore aliqua finita: & quin habeat extremitates. Qui enim credit corporeitatem non fugit illa sed est pertinax & eius expositio est quia notum est & firmatū apud illum qui pfundatur in sapientia Pñorum, qd corpus non dicitur de coelis & elementis nisi equiuocatione magna, quia materia elementorū non est materia coelorum: neq; forma eorum est forma coelorum, sed materia et forma dicuntur equiuoce in elementis & in coelis. Et si cœlum habet extremitatem, substantia extremitatū nō est essentia corporis: sed corpus est illud qd est cōpositum ex materia & forma: igitur si hoc dicimus de coelis, quāto magis dicet hoc in Creatore qui ponit corporeitatem. Dicit enim qd corpus est habens extremitates: sed ei⁹ quidditas, & veritas, & substantia non est similis alicui corporum creatorum: sed ens dicitur de ipso & de creaturis æquiuoce solūmodo scdm eos qui sustinent veritatem: nec conuenit etiam omnis qui credit corporeitatem in hoc qd omnia corpora sint cōposita ex particulis similib⁹: sed dicit qd Creator creauit omnia corpora: & sunt diuersa in sua substantia & veritate sic. Sicut corpus plantę non est corpus firmamenti: sic etiā dicet qd corpus glorię create nō est corpus coelorū vel stellarū: sicut etiam corpus glorię vel columna nubis create non est secundū ipsos corpus Creatoris. Dicit autē quia hoc corpus est substantia creata gloriosa & perfecta in quā nunq cadit compositio vel mutatio, sed si fuit essentia huius corporis necessario necessitate sempiterna: & ipsum operatur oīa quę sunt præter ipsum secundū suū beneplacitum & voluntatem, vellem scire quō distribuunt istam opinionē cum viis suis extraneis, quas feci te scire. ¶ Via tertia. Dixerunt: si Creator esset corpus, haberet finem: & si hoc esset haberet mēsuram scitam & figuram notam & firmam: & hoc est consecutio vera de quacūq; figura siue mensura. Dixerunt qd possibile est Creatorem esse maiorem vel minorem vel alterius figurę ex eo qd est corp⁹ et ei⁹ determinatio in mēsurā vel figurā eget terminatore. Audi ergo qd illa probatio, quā dicunt valde nobile, est debilior omnibus præcedentibus. Fundatur enim super decimā positionē. & iam exposuimus multitudinem dubitationū quę sunt in ipsa: in eo qd conuenit aliis entibus: cum ea considerauerimus secundū mutabilitatem suę nature: qto magis in eo qd conuenit Creatori, neq; est differentia inter hoc & illud quod dixerunt in ppositione essentia mundi super sua priuatione. Illud em̄ demonstrat super operatorem qui pponderauit suā essentia super ipsius priuationē: quia suū esse est possibile. Qz si dixerit, quare non dicemus idem in Creatore, s. vt dicamus qd ex quo est ens sequitur vt habeat preponderatorem suū esse super suā priuationē: tunc ergo reuertetur sine dubio: & dicet qd istud eget cōcatenatione entium: donec perueniatur omnibus modis ad necesse esse: in quo non est possibilitas: nec eget aliquo qui facit ipsum esse. Hæc autē eadē responsio debet dari in figura & mensura. Omnes nāq; figurę & mensurę quarū essentia fuit possibilis, ita qd fuit postq nō fuit, sunt eiusmodi qd de eis dicitur qd possibile est esse maiores vel minores vel alterius figurę & indigent terminatore de necessitate. De mensura vero Creatoris & figura dicet: qui credit corporeitatem, qd non fuit non ens & postea ens, vt egeat terminatore: sed eius substantia & figura & mensura est uecessaria in esse, & idcirco non eget terminatore qui pponderet esse super priuationē: quia non est in ipso possibilitas priuationis: ita etiam non eget determinator figurę & mensurę: quia sic fuit necesse suum esse. Tu ergo considerator cor tuum si eligis inquirere veritatem: & proicies post tergum tuū cupiditatem & exceptionē nō rectam: & non credes in omnibus in quibus fuisti exercitatus & non sophisticas aīam tuā in rationibus istorū speculatorū: & in iis quę sequunt ex rationibus ipsorum: qm̄ eris sicut qui fugit a prunis ad caminū ardentē. ipsi nāq; abstulerunt naturā entium: & mutauerunt creationē coelorum & terre. Opinati nāq; sunt qd p illas positiones probaretur nouitas mundi: sed nō induxerunt probationes sup nouitate mundi: & incertauerūt pbatōes essentia Creatoris & unitatis eius & remotionis corporeitatis ipsius, quoniam probatiōes per quas hæc oīa demonstrant,

non sunt acceptę nisi de natura vniuersitatis entiu firme notę cōprehensę sensu & intellectu. Postq̄ ergo cōpleuimus verba ipsorum: incipimus modo narrare propositiones Philosophorū: quas induxerunt super essentia Creatoris & ipsi⁹ vnitate & impossibilitate ipsum essendi corpus: quasi cōueniamus cū eis in hoc q̄ mūdus est antiquus licet hoc nō credamus. Postea vero ostendam tibi viam quam nos depurauimus scđm q̄ ostendit nobis consideratio recta & vera cū perfectione pbatōnis sup tribus quęstionibus pmissis. Deinde reuertar ad pfundandum in consideratione cum Philosophis in eo qđ dicūt de antiquitate mundi cum adiutorio Creatoris.

Incipit Secundus Liber.

Propositiones. xxvi. de essentia Creatoris. Capitulū Primum.

Propositiones quę sunt necessariae in assertionē essentia Creatoris: & in pbatōnibus per quas demonstrabimus q̄ Creator non est corpus nec potentia in corpore, & q̄ est vnus, sunt. xxv. quarum quęlibet nullam habet dubitationē: de quibus disputauit Aristoteles & qui secuti sunt eum probando quālibet illarum. Est autē via. xxvi. s. propositio in qua conueniemus cū eis: quia per ipsam demonstratur quęstio nostra: sicut explanabo: & ipsa est antiquitas mundi. **Prima propositio.** Ponere ens infinite quantitatis, est vanitas. **Secunda propositio.** Ponere corpora certę quātītatis infinita numero in vno tempore vanum est. **Propositio tertia.** Ponere causas & causata in finita licet non habeant magnitudinē, vanū est. verbī gratia: si dicat

Prima propositio.

II.

III.

III.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIII.

XV.

Tēpus est

accidens

motus.

XVI.

XVII.

q̄ vnus intellectus sit causa alterius: & alter sit causa illius: & sic in infinitum. **Propositio quarta.** Quatuor sunt mutationes: scđm substantiā quę dicitur generatio vel corruptio: scđm quātītātē. s. augmentū & diminutio: scđm qualitātē alteratio: scđm locū loci mutatio. **Quinta ppositio.** Oīs mot⁹ est mutatio. s. exitus de potētia ad actū. **Sexta ppositio.** Motuum alius substantialis: alius accidentalis. Itē alius naturalis, alius violentus. Itē motus qui est in tpe est species motus substantialis vel accidentalis. Substantialis siue per se, sicut cū corpus mouetur de vno loco ad alium. Accidentalī vero sicut nigredinis quę est in corpore qđ mouetur de loco ad locum. Violentus sicut lapidis pecti sursum. partis vero sicut clauī in naue mota. **Propositio. vii.** Omne mobile est pibile & est corp⁹: & qđ nō est diuisibile non est mobile: & idcirco non est corpus. **Octaua propositio.** Omne qđ mouetur scđm accidēs, quiescit aliquādo, qđ nō mouetur ex se: & ideo nō potest esse vt semper moueat illo actu scđm accidēs. **Propositio nona.** Omne corpus qđ mouet aliud corp⁹: nō mouet illud nisi ipsum moueatur. **Propositio. x.** Omne qđ est in corpore, vel est accidēs vel eius forma substantialis, & diuiditur scđm diuisionē corporis. **Propositio. xi.** Quę sunt in corpore, diuiduntur secundū diuisionē corporis: sed per accidēs: sicut colores & alię dispositiones q̄ sunt in corporibus: sed intellectus nō diuiduntur. **Propositio. xii.** Omnis potētia q̄ est in corpore, finita est: quia corpus est finitū. **Propositio. xiii.** Nulla species mutationum est cōtinua prater motum localem. **Propositio. xiiii.** Motus localis est antiquior omni alia mutatione: & prior naturaliter. Nā generationem & corruptionē pcedit appropinquatio alterationis ad alteratū. augmentū vero & diminutionē pcedit generatio & corruptio. **Propositio. xv.** Tempus est accidēs motus & comitatur ipsum: & neutrum eorum inuenitur sine reliquo: nec intellectus apprehendit tēpus sine motu: & qđ nō mouetur non cadit sub tempore. **Propositio. xvi.** Omne qđ non habet materiā non comprehenditur ab intellectu multiplicari numero, nisi sit potētia in corpore, tunc etenim singularia potētiarum possunt numerari secundū numerū materialium & subiectorum in quibus sunt. & idcirco separata quę non sunt corpora nec potētię in corporibus, non cōprehendunt ab intellectu multa: nisi fuerint causę & causata. **Propositio. xvii.** Omne motū habet motore oībus modis, vel extra se: sicut lapis quē mouet manus: vel intra se: sicut aīal qđ cōponitur ex motore & moto. Et idcirco cū defecerit motor. s. aīa, remanebit motum. s. corpus sine motu. & quoniā motor talis latet nec apprehenditur a sensu, putant homines q̄ aīal mouetur sine motore. Oē aut motū qđ habet intra se motore, dicitur moueri per seipm: quia

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

- XVIII.** virtus motiua in mobili per se est in omnib⁹ partibus eius. ¶ **Propositio. xviii.** Omne qd̄ exit de potentia ad actum, exit per aliud qd̄ est extra ipsum omnibus modis, nam si esset intra ipsum & nō esset impediens, non esset in potentia aliqua hora: sed esset semper in actu, q̄ si fuerit intra ipsum & habuerit impediens, sine dubio remouēs impedimētū dicīt extrahere illud de potentia ad actum, & tu intende ad ista. ¶ **Propositio. xix.** Omne ens qd̄ habet causam eius esse, est possibile cū intelligimus ei⁹ substantiā: q̄a si causę ipsius fuerint & ipsum erit: & si nō fuerint vel defecerint, vel mutata fuerit ipsarū comparatio quę facit ipsum esse, illud non erit. ¶ **Propositio. xx.** Omne necesse esse in p̄batione nostra suę substantię non habet cām suę esse vllō modo. ¶ **Propositio. xxi.** Omni cōposito ex duobus sua cōpositio erit cā suę essentię scđm q̄ est de necessitate, qd̄ si ita est, non est necessarium in esse in sua substantia: quia sua essentia est in essentia partium suarū: & in earum positione. ¶ **Propositio. xxii.** Omne corpus est cōpositum dupliciter necessario: & cōiungunt in eo accidentia de necessitate. Duo aut̄ quę dant ei esse sunt materia & forma: Accidentia vero ipsius sunt sicut quātitas & figura & cōpositio. ¶ **Propositio. xxiii.** Omne quod est in potentia, & habet in sua substantia possibilitatē aliquā, potest esse vt aliqua hora non sit actu. ¶ **Propositio. xxiiii.** Omne quod est in potentia ad aliquid attinet materię aliquo modo: quia possibilitas semper inuenitur in materia. ¶ **Propositio. xxv.** Principia substantię cōpositę singularis sunt materia & forma: et eget omnibus modis operatore, s. motore qui moueat materiā, donec sit apta recipere formam: & iste est motor propinquus qui est preparator materię singularis. Et exigit hoc cōsiderationē circa motum, & motorem, & rem motā. Iam ergo mōstratū est in omnibus istis qd̄ erat necessariū demonstrari. Aristotelis aut̄ verba sunt q̄ materia non mouet seipsam. Hęc autē propositio est fortis quę inducit nos ad inquisitionē motoris primi. Istarū ergo. xxv. propositionū quedā p̄bantur consideratione leui: et propositionibus probabilibus & intelligibilib⁹ primis: vel talibus quę sunt propinqua illis, quedā vero egent p̄bationibus, & p̄positionibus multis. Omnes tamen iam probatę sunt probationibus in quibus nō est dubitatio: partim in libro de naturali auditu & suis expositionibus: partim vero in metaphysica et ei⁹ expositione. Sed iam feci te scire q̄ non est intentio nostra in hoc libro transſerre verba Philosophorū: sed ostendere propositiones propinquas & remotas, s. quibus indigemus scđm intentionē ratiōis in qua sumus. ¶ **Adiciā** aut̄ super p̄missas p̄positiones vnā p̄positionē ex qua sequit̄ antiquitas mūdi: et argumentū quo credīt q̄ est vera & q̄ necessariū est vt credatur, & nos conuenimus cū eo in illa donec perueniamus ad locum vbi exponemus sententiā nostrā. Et est hęc propositio **xxvi.** Est autē illud qd̄ dicīt Aristoteles, q̄ tēpus & motus sunt sempiterni, & semp in actu: & ideo sequitur necessario scđm sententiā eius, et scđm propositionē istam, q̄ sit corpus motū motu sempiterno: & sic æternū semper in actu: et hoc est corpus quintū. Propter hoc etiam dicīt q̄ cœli nō sunt gñabiles, vel corruptibiles: quia motus scđm ipsum non est generabilis vel corruptibilis. Dicīt em̄ q̄a oēm motū p̄cedit necessario alius motus suę vl̄ alterius speciei. Qd̄ autē putamus in animalib⁹, q̄ motū localem non p̄cedit alius motus: nō est verū scđm ipsum: qm̄ causa motus post priuationem est vel mutatio sui status q̄ inducit desiderium ad querendū sibi conueniens vel fugiendū ei⁹ cōtrarium: vel imaginatio possibilis: vel sensus renouatus in vno istorū triū motū: vel quilibet istorū inducit alios mot⁹. Sic etiā dicīt q̄ in oī quod mutatur, p̄cedit impossibilitas mutationē suā vel tēpus, et ex istis rationibus sequitur assertio p̄dictę propositionis eius. Et scđm istam propositionē erit mobile finitū qd̄ mouetur in spatio finito vicibus infinitis in reuersione sua super idem spatium: qd̄ nō cōtingit nisi in motu circulari: sicut ostenditur per probationē. xiiii. istarū propositionū, & secūdū illos sequit̄ vt sint infinita scđm successionē vnus post aliud, nō q̄ sint simul. Hęc autem propositio est quā nititur totis viribus affirmare semper et ostendere q̄ sit vera. Quod autē mihi videtur, est q̄ ipse non p̄cise iudicat q̄ probationes suę in hoc sunt demonstrationes quę sunt conuenientes & certę scđm intellectū suū. Posteriores autē & expositores librorū eius dixerunt q̄ illa propositio est necessaria non possibilis: & q̄ probata est. Omnes autē loquētes laborant astruere q̄ est impossibilis. Dicunt enim: q̄ non ascendit in cor quoniam renouentur res in finitę per successionē: & de virtute verborum suorum puenit q̄ est scđm ipsos intelligere scđm Aristotelē non xerunt expositores verborū Aristotelis: & non est impossibilis: sicut dixerunt loquentes. Non sunt certę, est autem intentio mea nunc exponere verba Aristotelis quę sunt dubia: nec ostendere meā

in nouitate mundi: sed intendo modo adunare ppositiones necessarias in istis tribus questionibus. Postq̄ ergo p̄missi p̄dictas ppositiones & cōueni in illas: incipiā exponere qđ seq̄t ex illis.

De his quæ sequuntur ex p̄dictis ppositionibus. Capitulum. II.

EX ppositione. xxv. sequit̄ q̄ motor est q̄ mouet materiā generabiliū & corruptibiliū donec recipiat formā. Cū vero quesierimus de isto motore p̄p̄quo qui mouerit ipsam, sequitur omnibus modis vt habeat motore sue speciei: vel alterius mutationum. Siquidem quatuor sunt genera: sicut p̄missum est in propositione quarta. & hic non procedit in infinitū: sicut dicitur in propositione tertia. Inuenimus aut̄ q̄ oīs motus peruenit vsq̄ ad motū corporis quinti: & ibi statur nec p̄cedit vltra. Et ex illo motu puenit omne mobile: & ex eo pendet oīs motor, & omnis cōpositor in mūdo inferiori. Coelū vero mouet motu locali qui est antiquus & primus: sicut diximus in ppositione. xiiii. Sic etiā oīs motus localis peruenit vsq̄ ad motū coeli. verbī gratia, lapidē motū mouit baculus motus a manu: quā mouerunt chordē brachii, quas mouet nerui qui sunt in musculis: quos mouerūt alii nerui moti a calore naturali quē mouet forma ipsius qui est motor primus. Motore autē istū vt moueret, induxit quasi cōsiliū aliquod, verbī gratia: si videret expedire vt applicaret lapidē illū in pulsione baculi ad fenestrā aliquā vt clauderet ipsam ne ventus intraret p̄ eam. Motor autē venti et creator motus eius est motus coeli. Et sic inuenies q̄ omnis causa generationis & corruptionis puenit vsq̄ ad motū coeli. Cū autem peruentū fuerit ad coelum qđ mouetur, sequitur q̄ habeat motore, sicut dictū est in propositione. xvii. Motor autē ipsius vel est intra ipsum vel extra necessario. Qz si dixeris q̄ est extra: vel est corpus vel nō corpus. q̄ si non corpus, nō dicitur de eo q̄ est extra: sed dicetur q̄ est separatū. Si vero fuerit intra ipsum motor vel erit potentia diffusa p̄ totū corpus partibilis scđm partitionē ipsi⁹: sicut calor ī igne: vel erit potentia imptibilis: sicut aīa & intellectus: sicut dictū est in ppositione. x. Si em̄ dixeris q̄ est corpus aliud extra ipsum, vanū est: quia cū sit corpus, necesse est vt moueat cū mouerit aliud sicut dictū est in ppositione nona. Cū ergo corpus istud sextū motū fuerit a septio: septimū mouebit ab. viii. & sic in infinitū: & seq̄t ex hoc vt sint corpora infinita. & hoc vanū est sicut dictum est in ppositione scđa. Si vero motor coeli fuerit potētia diffusa p̄ corpus ei⁹: hoc etiam vanū est vt coelū sit corpus finitū: sicut dictū est in propositione prima: & erit potētia eius infinita: sicut dicitur in propositione. xii. quē diuidit scđm eius diuisionē: sicut dicitur in ppositione. xi. qđ si ita est, nō est motus sempiternus infinit⁹: sicut positū est supra. Qz si dicat q̄ motor coeli est potentia diffusa in ipso: sed imptibilis sicut aīa hoīs: & hoc est etiā vanū q̄ ille motor solus sit causa motus sempiterni: licet nō diuidatur. Cuius expositio est: si iste motor fuerit primus motor: cui⁹ idē mouet scđm accidēs sicut est in propositione sexta. Adiciā insuper ad hoc expositionē. Dicam ergo gratia exēpli, q̄ cū homo mouetur ab anima sua quē est eius forma vt ascendat in soliū: corpus eius mouetur substācialiter: qm̄ aīa est motor primus & mouet scđm accidēs in corpore moto localiter: sicut habet ex ppositione sexta. Qz si quieuerit motus anime: quiescet corpus motū ab ea. cū vero quieuerit corpus: cessabit mot⁹ anime, qui est scđm accidēs: omne em̄ qđ mouetur per accidēs, de necessitate quiescet: sicut dicitur in propositione. viii. & cū quieuerit, quiescet motū ab ipsa. & sequitur q̄ talis primus motor habeat aliā causam omnino p̄ter cōiunctū qđ cōponitur ex motore & moto. Cū autem fuerit illa causa quē est principii motus, primus motor qui est in cōiuncto, mouebit motum qđ est pars cōiuncti. si aut̄ nō fuerit illa causa, quiescet propter hoc: ergo nō mouentur semp corpora animalū, quis in quolibet illorū sit prim⁹ motor: qui non diuiditur: qm̄ motor non est semp motor in substācia sua, nisi p̄pter causas quæ accidunt ei vt moueat: quæ sunt extra ipsum: vel vt querat cōueniens sibi: vel vt fugiat cōtrariū: vel secūdū arbitriū cogitatiois in eo qui vtit̄ intellectu: & tūc mouebitur: & cū mouetur est motū scđm accidēs: & omnino quiescet sicut p̄dixim⁹. Si ergo motor coeli fuerit intra ipsum scđm hunc modū, nō semper mouebit. Qz si motus coeli est sempiternus sicut dictū est supra: & hoc est possibile sicut dictum est in ppositione. xxiiii. sequitur omnibus modis scđm istam sententiā: q̄ prima causa motus coeli sit scđm q̄ dictum est. s. q̄ sit res separata a coelo: sicut dictū est in diuisione p̄missa. Si ergo demonstratū est q̄ primus motor coeli, si motus eius fuerit sempiternus, de necessitate nec est corpus nec potentia in corpore vllō modo, nisi sit in eo motus substācialis, vel accidentalis: & ideo non est ptibilis vel mutabilis vllō modo: sicut dictū est in ppositione

Nota dilia
gēter quod
hic intelli-
git de mo-
tore coeli.

Qz motor
coeli nō est
corpus ex-
tra ipsum.

Qz motor
coeli nō est
potētia dif-
fusa per cor-
pus eius si-
cut calor ī
igne.

Qz motor
coeli nō est
potētia impti-
bilis: sicut
aīa hoīs.

Abbreuiā-
tio hui⁹ rō-
nis est hec.

Oīs motor
q̄ non mo-
uet p̄ eētiā
suā nō mo-
uet motū
sempiternū
sed aīa non
mouet per
eētiā suā:
ergo nō mo-
uet motū
sepiternū.
Media pa-
tet: q̄ aīa
sep̄ mouet.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

quinta & septima. Hic aut motor est Creator benedictus. s. causa prima motus coeli. Ex hoc
Q^{uod} nō sint etiam colligitur q^{uod} non sint duo vel plures propter destructionē multiplicationis rerū abstra-
plures mo- ctarū, quæ non sunt corpora: nisi sit altera causa, & altera causatum: sicut est in propositione
tores primi xvi. Ostensum est etiam q^{uod} non cadit sub tpe ppter impossibilitatē motus in ipso: sicut dictū
est in propositione. xv. Hec ergo consideratio induxit nos per viā demonstrationis ad credēdū
q^{uod} coelum nō mouet seipsum motu sempiterno: & q^{uod} cā prima motus eius, nec est corpus: nec
potentia in corpore: sed primus motor est vnus qui nō mutatur: qm̄ essentia eius non est in
tpe. Iste sunt tres q^{uestiones} super quas induxerunt p^{ro}bationes boni philosophi. ¶ Consideratio
scda apud illos. Proposuit aut Aristoteles & ostendit q^{uod} cū aliquid cōponit ex duobus quorū
alterū inuenit separatū, seq^{uitur} necessario q^{uod} & reliquū possit inueniri separatū. qm̄ si cōponen-
tiū natura esset vt nō inuenirentur separata materia & forma: neutrū illorū inueniretur se-
paratū v^{llo} modo. sic ergo esse vnū eorū separatū, erit signū super priuatione cōiunctiōis.
& sic alterū erit de necessitate. verbī gratia: cū oxymel sit cōpositum ex aceto & melle: & mel
inuenitur per se, sequitur necessario vt acetū inueniatur per se. Postq^{uam} ergo exposuit hanc p^{ro}-
positionē: dixit q^{uod} nos inuenimus res cōpositas ex motore & moto, s. motore extrinseco. & hoc
manifestū est: & inuenimus motū qd̄ nullo modo mouet aliud: & illud est motū vltimū: & se-
quitur necessario vt sit motor qui nō moueatur omnino: & ille est motor primus in quo nō
pōt esse motus. Vnde non diuiditur nec est corpus nec cadit sub tēpore: sicut ostēsum est in
probatione quā prēmisiimus. ¶ Cōsideratio tertia per viā philosophiæ in illa materia est sum-
pta de verbis Aristotelis licet induxerit eā propter aliā rōnē. Hoc aut est. d. ordo dictorū. Nō
est dubiū quin entia sunt & sensu cōprehensibilia: nec effugiunt quin cadāt in aliquod mēbro
rū trimēbris diuisionis necessario oībus modis. hoc est q^{uod} oīa nec sunt generabilia nec corru-
ptibilia: vel oīa sunt g^{en}abilia & corruptibilia: vel qdā sunt g^{en}abilia & corruptibilia: qdā vero
nec g^{en}abilia nec corruptibilia. Ecce prima pars vanitas ē manifesta. Nos aut videmus multa
generari & corrūpi. Itē pars secunda vanitas est: qm̄ si omne ens fuerit generabile & corrupti-
bile: dicemus qm̄ omnia sunt possibilis corrūpi: alioquin de necessitate erunt. possibile autem
in genere necessario est, sicut scis. & sequitur necessario q^{uod} omnia sunt corrupta. Quod si ita
fuerit nihil remanebit: ergo nec dator esse. et sequitur q^{uod} nihil esset oīno. Nos autē videmus
multa esse: & nos etiā sumus. Sequitur ergo necessario scdm̄ istam cōsiderationē q^{uod} si sint ali-
qua generabilia & corruptibilia, sicut nos videmus: q^{uod} sit aliquod ens nō generabile nec cor-
ruptibile, in quo nō est possibilitas ad corruptionē omnino: sed necessariū eē nō possibile esse.
sed hoc erit ppter suā substantiā: aut ppter necessitatē suę causæ. si propter necessitatē suę
causæ esset suū esse possibile in se, & necessariū ppter suā causam: esset ergo causa necessario
omnino. Dixit etiā q^{uod} suū esse nō effugit cum intelleximus substantiā suā: vel cū intellexim^{us}
cām essentię suę & suę priuatiōis: possibile in p^{ro}batiōe suę substantię: & necessariū in p^{ro}batiōe
suę causę. vel sic: & erit causa sua propter necesse esse: & erit cā suī esse necessariū in esse: sicut
est dictū in p^{ro}positione. xix. Iā ergo demonstratum est q^{uod} est oīno ens qd̄ est necesse esse in nostra
p^{ro}batione. & si hoc nō esset, omnino nihil esset generabile & corruptibile: vel nō generabile &
non corruptibile: nisi sit aliquod ens, sicut dixit Aristoteles. s. qd̄ nec est generabile nec corru-
ptibile: quia est causatū causa necessaria in esse. Hec autem est demonstratio quæ nō habet re-
pulsam vel cōtradicentē: nisi apud illū qui ignorat viā demonstrationis. Post hoc dicimus q^{uod}
omne necesse esse in nostra p^{ro}batiōe suę substantię sequitur oībus modis vt nō habeat causam
suī esse: nec erit in eo multitudo sicut dictū est in p^{ro}positione. xxi. Et ideo sequitur q^{uod} nec est
corpus nec potentia in corpore: sicut dictū est in p^{ro}positione. xxii. Iam ergo demonstratū est se-
cūdm̄ cōsiderationē istā q^{uod} est ens qd̄ est necesse esse oībus modis in p^{ro}positione nostra suę sub-
stantię. ipse autē est cuius esse nō habet causam: nec est in eo cōpositio. Et idcirco nec est cor-
pus nec potētia in corpore qui est Creator benedictus. Sic ergo pbatū est leui p^{ro}batione q^{uod} ne-
cesse esse in p^{ro}batione nostra ipsius substantię nō pōt esse in duobus: qm̄ erit species necesse eē
res addita sup^{er} substantiā vtriusq^{ue}. & neuter eorū est necesse esse in sua substantia solūmodo: sed
erit necesse esse in illa manerie quæ est species necessitatis esse quæ est in eo, & in alio prater
ipsum. Explanatū est autem iam multipliciter q^{uod} necesse esse nō habet secūdm̄: nec est idē nec
diuersum in potentia significationis v^{llo} modo: nec est in cōpositiōe nec in diuersitate. causa
aut oīm istorū est simplicitas mera a qua nō puenit p^{er} suā largitatē sibi simile: & priuatio cau-
se in oī parte, qd̄ si ita est, nō est in eo p^{ro}icipatio v^{llo} mō. ¶ Cōsideratio quarta de philosophia

Nota hanc
diuisionem
entiū: & ha-
bet in. viii.
Physicorū.

Notum est q̄ nos videmus semper quædam quæ sunt in potentia & exeunt ad actum. quicquid autem exit de potentia ad actum eget extractore, sicut dictum est in propositione. xviii. Patet autem est q̄ extractor ille fuit extractor in potentia. Postea fuit extractor in actu. Causa vero eius esse in potentia fuit propter aliquod impediens ex parte ipsius: vel propter aliquam comparationem deficientem ante hoc inter ipsum & illud quod extraxit. Cum autem inuenta fuit illa comparatio processit ad actum. Vtrumq̄ autem istorum exigit omnibus modis extractorem vel remotorem impedimenti omnibus modis. Idem etiam dicendum est in extractore secundo vel remotore impedimenti. Hoc autem non procedit in infinitum: & non potest esse quin perueniatur ad extractorem de potentia ad actum qui semper sit vno & eodem modo: & nullo modo sit potentia in eo. s. vt non sit aliquid in substantia eius in potentia: quin fuerit in illius substantia. Possibilitas erit deficiens aliquando, sicut dictum est in propositione. xxiii. Et vanitas est vt ille attineat materie: sed est abstractus vt dictum est in propositione. xxiiii. Abstractus vero in quo nulla est possibilitas omnino: sed est ens in substantia sua, ipse est Creator. Et demonstratum est q̄ non est corpus. qđ si ita est, vnus est: sicut dictum est in propositione. xvi. Omnes autem illæ materie sunt super quibus venit demonstratio super essentia Creatoris vnus qui nec est corpus nec potentia in corpore: cum credulitate antiquitatis mundi. ¶ In hoc etiam est via probata super remotione corporeitatis & assertionem vnitatis. Si enim essent duo dii, sequeretur necessario q̄ haberent aliquid cōe in quo participarent per quod vterq̄ eorum est deus: haberent etiā alia propter quæ sunt diuersi: & ita duo sunt: quoniam cum in vtraq̄ sit aliquid quod non est in altero: erit vterq̄ eorum compositus ex duobus. Qđ si ita est, neuter illorum est causa prima: nec necesse esse in probatione nostra sue substantiæ: sed vterq̄ illorum habet causas, sicut ostensum est in propositione. xix. Si vero causa diuersitatis fuerit in altero illorum: erit ille in quo sunt duo, non necesse esse in substantia sua. ¶ Via altera in ratione vnitatis. Demonstratum est autem q̄ oīa entia sunt quasi vnum corpus cuius pars coniungitur alteri: & q̄ virtus coeli diffunditur in materiam istam inferiorem, & aptat ei virtutes suas. Cū ergo hoc non potest astrui, q̄ vnus Deus sit separatus in aliqua parte entium: & q̄ Deus secundus sit separatus in altera parte: quoniam vna pars colligationem habet cum altera: qđ si ita est nō remanet in hac petitione nisi vt vnus sit operator in vna hora: reliquus vero in altera: vel q̄ ambo operentur simul semper in eadem hora: ita q̄ nullum opus perficiatur nisi ab ambobus simul. Q̄ autem vnus operetur in vna hora, reliquus in altera: hoc est vanitas multis de causis, quoniam si tempus in quo vnus operatur fuerit possibile vt alter operetur in ipso: quæ est causa quare vnus operatur & alter quiescit? Q̄ si fuerit impossibile vt alter operetur in tempore in quo reliquus operatur: erit alia causa quæ facit alterum operari: & alteri dat impossibilitatem operandi tunc, quoniam in tempore non est illa diuersitas, res etiam quæ apte sunt vt operentur in illis, sunt colligatæ inter se sicut exposuimus. Vterq̄ etiam ipsorum erit sub tempore, qm̄ ei⁹ operatio adheret tēpori. Præterea vterq̄ illorū exhibet de potentia ad actum in hora in qua operatur, & indigebit aliquo qui extrahat ipsum de potentia ad actum: et in substantia vtriusq̄ erit possibilitas. Q̄ autem ambo sint operatores omnium eorum quæ sunt, ita q̄ neuter sine reliquo operetur aliquid: hoc etiā est vanitas, sicut dicam, quoniam generaliter nullum opus perficietur nisi ex coniunctione amborum. qđ si ita est, neuter eorum est operator cum intellexim⁹ substantiam ipsius: & neuter eorum est causa prima illi operi: sed causa prima est coniunctio illorum. Demonstratum est autem iam q̄ necesse esse, necessario non habet causam. Præterea coniunctio amborum ad vnum opus, est propter aliam causam quæ coniungit ambos: quæ si fuerit talis sine qua non potest perfici, opus est vnū. Et hoc est Creator sine dubio. Q̄ si fuerit alia coniunctio, causa istius coniunctionis erit alius coniunctor, & ita necesse est omnibus modis vt perueniatur finaliter ad vnum qui esset causa esse huius mundi qui est vnus quolibet modo: siue in eo q̄ incepit esse postq̄ nō fuit: siue ex pte necessitatis q̄ vnū pueniat ex alio. Patet igit tibi p̄ viā istā q̄ vnitatis vniuersitatis demonstrat vnitatem factoris sui. ¶ Via altera in remotione corporeitatis. Oē corp⁹ ē cōpositū sicut dictū ē in ppōne. xxii. Et oē cōpositū habet opatore oīno q̄ est cā existētiæ formæ suæ in sua materia. Explanatū est etiā bñ q̄ oē corpus est receptibile diuisionis: & habet extremitates: & ē locus accidentiū sine dubio, qđ si ita ē, corp⁹ nō ē vnū neq̄ scđm partitionē: neq̄ scđm cōpationē. Et necessario ē vnū & aliud. pbatū ē aut q̄ necesse esse nullā habet cōpōnē oīno. Postq̄ aut pbatōes istas pmissi incipiā depurare viā nostrā scđm q̄ pmissi,

Q̄ nō pnt
ēē duo dii,
Via. i.

Via. ii.

Via. iii.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Corpus quintum videlicet Caelum, Vtrum sit generabile
et corruptibile, an non. Capitulum. III.

Corpus quintum quod est caelum: necesse est ut vel sit generabile & corruptibile: & motus
ei⁹ generabilis & corruptibilis: vel ut sit non generabile nec corruptibile: sicut dicit aduer
sari⁹ n⁹. Qz si fuerit caelum & generabile & corruptibile: ergo factor ei⁹ postquam fuit non ens
ipse est Creator, quoniam hoc est intelligibile primum. quia id quod est post priuationem, habet factorem neces
sario: & vanitas est ut ipsum faciat seipsum esse. Si vero caelum non desinit, nec desinet esse mobile mo
tu sempiterno: sequitur secundum propositiones quas promissimus quod motor ei⁹ in hoc motu sempiterno sit nec
corpus nec potentia in corpore: & ipse est Creator. Probatum est autem tibi quod Creator est necesse esse
quod non habet causam: nec est possibile esse cum intelligimus substantiam ei⁹. Et demonstrationes certe & ve
re demonstrant super essentia ei⁹: siue mundus sit post suum non esse: siue non sit ita. Et similiter demonstrant
probationes quod est unus & quod non est corpus, sicut promissimus. Demonstratum namque est quod est unus sine
corpore, siue mundus sit novus post priuationem siue non sit: sicut exposuimus in tertia via philo
sophiae: et sicut exposuimus remotionem corporeitatis: & firmitatem unitatis in viis philosophiae. Vide
autem mihi rationabile perficere finem hic, opinionem philosophorum: & incipiam exponere demonstra
tiones ipsorum in esse intelligentiarum abstractarum. Ostendam etiam qualiter convenit illa ratio principalio
ribus nostre legis. scilicet essentia angelorum. Cum autem istud perfecerem, reuertar postea ad id quod promisi, ad
inducendum probationem super novitate mundi: quoniam demonstrationes nostrae super hoc non firmarentur nec proba
rentur nisi post scientiam essentiae intelligentiarum abstractarum: & quod induxerunt probationes su
per esse ipsarum. Necesse est autem omnibus modis ut ante haec omnia, praemittatur propositio quae
erit velut candela accensa vltima ad patefaciendam arcana huius libri: tam in capitulis praemissis, quam in
sequentibus. Hoc autem est quod praemitti debet. Scias quod non est intentio mea in hoc libro aggre
gare aliqua de scientia naturali, nec depurare vel exponere rationes sapientiae spiritualis super
quibusdam opinionibus hominum: vel probare quod probatum est. Non etiam est intentio mea depurare
vel asstruere firmitatem colorum, vel narrare numerum eorum: quia libri de hoc compositi sufficiunt,
& quibus non sufficerent in aliquo, ratio non erit quod ego dicam certius quam sit id quod alii dixerunt.
Sed intentio mea in hoc libro est quod feci te scire in principio ipsius, scilicet exponere plures dubita
tiones legis, & patefacere arcana ipsius, quod est altum apprehendere per scientias gentium. Igitur
cum videris me loqui in assertionem intelligentiarum abstractarum & in numero earum, & in causis
motuum ipsarum: vel exponere veritatem materiae & formae secundum largitatem splendoris
spiritualis: & similia istis: non ascendat in cor tuum quod intentio mea sit exponere veritatem ratio
num ipsarum philosopharum solum, quoniam illa iam dicta sunt in libris multis: & plura ex illis de
monstrata sunt vera probatione. Intentio mea est dicere quod inuenero in dubietatibus legis, intel
ligenti etiam multa contraria in scientia rationis illius quam depurabo. Tu autem scis ex prin
cipio istius libri mei quod eius columna circundat super expositione eorum quae exponenda sunt in
opere de Beresit & de Mercaua & examinatione dubitationum quae dependent de prophetia: &
in scientia Creatoris. In quocumque autem capitulo videris me loqui in expositione eius quod probatum
est in scientia naturali, & in scientia spirituali: vel in expositione eius quod necesse est ut credatur:
vel ei⁹ quod dependet ab iis quae demonstrantur in mathematicis: Scias quod est clavis quae est valde ne
cessaria ad intelligendum ex ipsis verba prophetiae, scilicet parabolas & secreta prophetarum. Et propter hoc
dixi & explanavi & feci ipsum sciri, ut ratio ipsa sit nobis utilis in sapientia operis de Mercaua: vel
operis de Beresit: vel ad demonstrandum radicem rationis prophetiae: vel ad credendum scientiam veram de lege
quam credimus. Postquam ergo ista praemisi, reuertar ut perficiam quod incepi.

† Aliter, ab
apprehensione
super scientiae, gerit.

De opinionibus Aristotelis. Capitulum. III.

Scito quod opiniones Aristotelis quas elegit in causis motuum caelorum ex quibus probatur essen
tia intelligentiarum abstractarum: licet non demonstrentur: sunt propinque veritati: &
dubitationes in ipsis sunt pauciores quam in aliis opinionibus: & sunt magis ordinate
sicut dicit Alexander in principio totius. Conveniunt etiam cum multis rationibus legis si
cut expositum est in locis similitudinum quae sunt scientiae: quas non est dubium sapientes ordi
nasse: sicut explanabimus postea. Propter hoc ergo inducam opiniones istius & demonstra
tiones eius ut colligam ex ipsis illud quod cum lege convenit & cum verbis sapientum.

¶ Coelum habet animam. Capítulum. V.

S Cito q̄ coelum habet aīam. hoc autē cōprehenditur labore intellectus. auditor autē putat q̄ istud est longe a sciētia. qm̄ ascendit in cor eius credētis q̄ habet animā: & q̄ illa aīa est sicut hoīs, vel asini, vel bouis: sed nō est illa ratio dicti. Est autē ratio ei⁹ q̄ motus ipsius localis ostēdit q̄a est in ipso principium a quo mouet sine dubio. et illa virtus prima, est anima sine dubio. Demonstratio vero hui⁹ est: quia vanū est vt sit motus illius circularis sicut mot⁹ respectu lapidis deorsum: vel ignis sursum: cui⁹ motus principium est natura non aīa. Quod em̄ mouet hoc motu naturali, nō mouet nisi a virtute quē est in ipso: q̄ est principium motus, cū est extra locū suū vt quærat ipsum. cum autem peruenerit ad locū suū, quiescit. Coelum vero mouetur in illo loco circulariter: nec est necesse vt sic moueatur nisi ex eo q̄ habet aīam. Quicquid enim non habet animā nō mouetur nisi natura vel imaginatiōe, scilicet virtute aīe: vt quærat sibi conueniens & non fugiat cōtrariū. Et nō refert vtrū motor eius sit extrinsecus sicut motus animalis per calorē solis cum vadit ad aquas in tempore quo sitit: vel q̄ sit motor eius imaginatio. cū em̄ imaginatur cōueniens vel contrariū, tunc mouetur animal. Coelum autem non mouetur vt quærat conueniens: vel fugiat cōtrariū: † quia si mot⁹ eius esset propter illud, necesse esset vt appropinquaret ad illud ad quod mouebatur, & quiesceret. Si enim dixerimus q̄ mouetur vt quærat aliquid vel vt fugiat, † non conueniet ei motus sempiternus: & ipsum ponere esset vanum. Cum autē motus ille circularis fuerit secundū imaginatiōem alicuius rei p̄ quā sic mouet, non erit illud imaginari nisi cum intellectu ergo coelum habet intellectum. Nec tamen omne quod habet intellectum ad imaginandū aliquid & habet animā p̄ quā moueri pōt cū imaginatum fuerit aliquid scdm̄ intellectum: qm̄ imaginatio sola nō facit necessario moueri. hoc autē pbatū est in prima phia. Palam autē est q̄ quādoq; imaginabitur intellectus tuus multa: & poteris ad illa moueri: nec tamen moueberis ad ea vllō modo, donec nascatur desiderium ad illa q̄ imaginatus es: & tūc moueberis ad acquirendū quæ imaginatus es scdm̄ intellectū. lam ergo probatū est q̄ anima quæ est principium motus vel intellectus, per quā cōprehendis quicquid est cōprehensibile, nō est sufficiens causa vt motus sit talis donec adiungat ei desiderium & concupiscentia rei imaginatę. Ex his ergo sequitur vt coelū habeat amorē illius qd̄ imaginatus est intellectus eius. Illud autē est amatum: & hoc est Creator. propter hoc dicit Aristoteles q̄ Creator habet coelum. s. quia coelū desiderat assimilari ei qd̄ apprehendit: & illud est qd̄ apprehendit intellectus eius q̄ est in fine simplicitatis: & in quo nō est mutatio vllō mō: nec renouat in ipso aliquid. bonitas autē emanat ab ipso semp. Istud autē nō cōuenit coelo ex parte corporeitatis, nisi vbi sit actus eius motus circularis solūmodo: qm̄ hic est finis ei⁹ qd̄ pōt corpus habere, si firmet ei⁹ opatio sup ipso. & ipse est motus simplicissim⁹ motuū corporis: nec est in ipsius substantia mutatio: nec in largitate bonorū q̄ pueniūt ex motu ei⁹. Cū ergo pdicta oīa pbauit Aristoteles esse vera, intellexit & inuenit multitudinē coelorū p pbationē & motū vni⁹ diuersum a motu alteri⁹ in velocitate & tarditate. licet cōueniāt oēs in motu circulari. Sequit ergo scdm̄ cōsiderationē naturālē, vt credat q̄ imaginatio q̄ facit coelū vni⁹ moueri motu veloci i vna die, est alia ab imaginatiōe q̄ facit aliud coelū moueri motu sili in annis. xxx. Iudicauit ergo p̄cise q̄ sunt intelligentiē abstractę scdm̄ numerū coelorū. quodlibet em̄ coelorū amat & concupiscit istā veritatē intelligibilē q̄ est principium eius, & motor ei⁹ qui est in ipso. Ille autē intellectus est motor ipsius coeli. Aristoteles autē non iudicauit p̄cise, nec alius ab ipso q̄ numerus intelligentiarū est. x. vel quotus: sed dixit quia sunt scdm̄ numerū coelorū. In tpe vero ipsius putabāt antiqui q̄ coeli erant quinquaginta. Dixit autē Aristoteles: Si numer⁹ coelorū est quinquaginta: ergo totidem sūt intelligentiē abstractę: qm̄ mathematicę parū vigeāt in tpe ipsi⁹, nec erāt adhuc pfectę. Putabāt etiā q̄ quilibet motus habebat ppriū coelū. Ignorabant autē q̄ vni⁹ coelū renouat multos motus visibiles: sicut si diceret motus in longum, et motus ad delectationem, & motus qui apparet circa orbem extremitatis coeli scdm̄ latum orientum & occidentum. non est autem nostra intentio. Reuertemur ergo ad id in quo eram⁹. Posteriores Philosophi dixerūt q̄ intelligentiē abstractę sunt decem. numerauerunt siquidem sphaeras coelorū in quibus sunt stellæ: & sphaerā circūdantē alias: licet in illis sunt alię multę sphaerę. Et coeli sunt notē numero. Primū qd̄ circūdat omnia: & coelū stellarū fixarū: & coeli septē planetarū. Intellectus autē. x. est intelligentia agens quæ demonstrat super exitu nostri intellectus de potentia ad actum.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

omne aut qd exit de potentia ad actum, habet extractorem extra ipsum necessario. necesse est aut ut extractor sit eiusdem generis cuius & extractum. Carpentarius namq non facit arcam quia est artifex: sed quia forma arcae est in intellectu ipsius. ipsa vero forma arce que sic est in intellectu eius: extrahit arcam de potentia ad actum: & fecit ipsam ex lignis. Similiter dicemus qd dator formae est forma abstracta: et dator intellectus est intellectus: & ipsa est intelligentia agens: ita qd sit comparatio intelligentiae agentis ad ultima elementa: & ex eis composita sicut comparatio cuiuslibet intelligentiae abstractae quae est adunata in coelo, ad ipsum coelum. & comparatio intellectus in actu qui est in nobis: & est in splendore intelligentiae agentis: cum quo etiam apprehendimus ipsam intelligentiam agentem: est sicut comparatio intelligentiae cuiuslibet coeli quae est in eo: & est ex splendore intelligentiae abstractae: cum quo etiam apprehendit quodlibet abstractum: & imaginatur illud in intellectu suo & concupiscit assimilari ei. & idcirco mouetur & redit in ipsum. Ex his colligitur qd probatum est: quia Creator non operatur absq medio: sed qd ignis ardet per medium: & ignis mouetur mediante coelo: & coelum mouetur mediante intelligentia abstracta. Et erunt ipsae intelligentiae abstractae angeli proprii quibus mediantribus mouentur coeli. Et quoniam sunt intelligentiae abstractae, non conuenit eis numerus vlllo modo: quia non est mutatio in substantiis ipsorum: non enim sunt corpora. Sequitur ergo ex his secundum sententiam ipsius sapientis qd Creator sit factor primae intelligentiae, quae mouet primum coelum sicut exposuimus. Intelligentiae vero quae mouet coelum secundum, non est causa vel principium nisi intelligentia prima: sicut erit donec intelligentia quae mouet coelum nobis propinquum, erit causa intelligentiae agentis: & principium eius: & vsq ad ipsum peruenit essentia intelligentiarum abstractarum: sicut & corpora incipiunt a coelo altissimo & proueniunt vsq ad elementa vltima: & ex eis composita. Non oportet autem qd intelligentia quae mouet coelum altissimum, sit necesse esse: quoniam comunicat cum aliis intelligentiis in aliquo qd est motus corporum: & quaelibet differt ab alia in alia re: & ita quaelibet illarum decem, habet in se duo. & necessaria est prima causa omnino omnibus rebus. Hec ergo sunt verba Aristotelis, et opinio et probatio ipsius super hoc qd praedictae res sunt simplices secundum qd potest intelligi ex libris eorum qui secuti sunt ipsum. Erit ergo finis verborum eius qd oes coeli sunt corpora viua, habentes animam intelligibilem: & imaginantur & apprehendunt Creatorem & principia sua: et qd sunt intelligentiae abstractae non in corporibus quae sunt a largitate Creatoris. & sunt medium inter ipsum & omnia corpora. Nunc aut ostendam verba quae sunt in lege nostra, quae conueniunt cum istis opinionibus, & quae sunt in lege nostra diuersa ab illis in capitulis quae inducam.

¶ Coeli sunt animalia rationalia. Capitulum. VI.

Caue creas
das,

Coeli sunt animalia rationalia, s. apphēsores Creatoris. Hec aut est veritas probata etiam ex parte legis: & non sunt corpora mortua sicut ignis & terra, sicut putant insipientes: sed sunt sicut dixerunt philosophi, animalia obedientia Creatori. Laudant ipsum & cantant ipsi canticum: & laudant sublimem sicut dicit David. Coeli enarrant gloriam dei. multum longe est a veritate qd putat hoc esse dictum propter illud qd ex eis apparet: quia in lingua hebraica verbum narrandi vel enunciandi non attribuit nisi rei habenti intellectum. probatio aut vera est qd ipse narrat eorum dispositiones in substantia ipsorum, s. coelorum: non illud qd intelligunt homines in eis. Subiecit namq, Non sunt loquē neq sermones: & non audiunt voces eorum. sic ergo ostendit qd hoc dicitur de substantia ipsorum qd ipsi laudant Creatorem & enūciāt mirabilia ipsius absq sermone labiorum & linguae. & hoc est verum. Ois namq qd laudat sermone, non enūciat nisi qd imaginatur ei intellectus. qd dicitur vero laudis ipsius est ipsa laus. Verba vero qd ibi ponuntur, sunt ad hoc ut faciāt sapientem: vel ut ostendāt de ipso qd ipse apprehendit: qd apprehendit. sicut dixit, Dicite in cordibus vestris: & in cubilibus vestris, et tacete sepe: sicut explanauimus. Huic aut probationi qd sumitur ex verbis Prophetarum, non contradicet nisi stultus vel aduersarius veritatis. Opinio vero sapientium in hoc non eget expositione & probatione. Considera qualiter ordinauerunt verba sua in benedictione lune in quocumq loco orōnis: & verba expositionum in his quae scriptura dicit, Virtus coelorum tibi flectitur. et iterum, Cum me laudarent simul astra matutina: & hoc inuenitur frequenter in verbis eorum. Alibi etiam dixerunt in expositione scripturae: quae dicit, Terra erat vacua. & desolata & angustata super malitia sua: ac si terra diceret. Ego & coeli creata sumus simul: superiora sunt viua & inferiora mortua. Et ostendit qd Coeli sunt corpora viua, non mortua sicut elementa vltima. Ostensum est ergo tibi quia qd

dixit Aristoteles q̄ coelū ē apphēdēs & imaginās: scđm itellectū cōuenit cū dictis pphetarū, & receptores nostrę legis vel sapiētes. Scias aut̄ q̄ oēs phī cōueniūt in hoc q̄ regimē inferioris mūdi pficiūt cū virtutibus quæ diffundunt sup ipsum ex parte coelorum sicut pdixim⁹: & q̄ coeli apphēdūt oīa quæ regunt & sciunt ea. hoc aut̄ inuenitur in lege sicut dicit scriptura, Diuisit eos dñs Deus tuus oībus populis: qđ est dicere: Posuit eos mediatores ad regendum creata, nō vt seruiāt eis. Dixit nāq̄ velut exponēdo vt p̄sint diei & nocti: & diuidāt lucē a tenebris. Potestatis aut̄ & p̄lationis modus est vt regat & p̄paret officia eius: & hęc est res addita sup lucē & tenebras, quæ sunt causa propinqua generationis & corruptionis. nā de dispositione lucis & tenebrarum dictū est. Et diuidant lucem a tenebris. Vanitas autem est vt rector alicuius ignoret rem quā regit cum scit veritatem regiminis: & quibus cōueniat. Adhuc aut̄ sternemus aliud verbū in hac materia.

Angelus est ens, & quale ens, & de effectu eius. Capitulū. VII.

SCito q̄ angeli sunt entes: nec istud indiget probatione legis: qm̄ in multis locis reperitur. Scis aut̄ q̄ eloim est verū iudiciū. sicut dī. Vsq̄ ad iudices pueniet rō amborū. Ideo vero accōmodatū est hoc nomē angelis, & Creatori: quia ipse est iudex sup angelos sicut dicit scriptura. Dicit dñs Deus vester: ipse Deus deorum & Dñs Dñorū. Cū ergo dixit dñs Deus noster: sermo ille est ad speciē humanā cōiter. Cū aut̄ subiecit Deus deorū hoc est Deus angelorum: & qđ postea dixit, Dñs dñorum: hoc est dicere Dñs coelorum & stellarum, qui dominatur omnibus corporibus quæ sunt prater illa. & hęc est ratio eius, nō q̄ sit Deus & dñs generis hominū tm̄modo. quoniā gradus ipsorum est diminutus in hoc: & p̄sertim in hoc q̄ dixit, Dñs De⁹ vester. qđ cōiter cōprehēdit oīa genera hoīm: & dños & seruos. Nec oportet q̄ int̄tio sit in hoc: q̄ Creator est Dñs oīm rerū, qđ credūt etiā blasphemī: q̄ ē De⁹ ligni & lapidis. nō em̄ ē honor Creatoris q̄ sit dñs lapidū & lignorū, & sculptilis. sed int̄tio in hoc est: q̄ Creator est iudex sup iudices: hoc est sup angelos, & dñs coelorum. Iam vero p̄missimus in hoc libro capitulū ad ostēdēdū q̄ non sunt corpa. & hoc idē dixit Aristotel. & est differētia tantum in nōle: qm̄ ipse vocat eos intellectus abstractos. Nos aut̄ nominamus ipsos angelos. Verba vero ipsi⁹ sunt q̄ istę intelligētię abstractę sunt medię inter Creatorem & alia entia: & eis mediantib⁹ mouent cœli quorū motus est causa gñationis oīs gñabilis: & hęc sūt verba oīm librorū. nō em̄ inuenies opus aliquod qđ Creator faciat nisi p̄ manū angeli, tu aut̄ iam scis q̄ angelus interpretatur nunciū: quicūq̄ aut̄ implet visionē vocat̄ angelus. etiā mot⁹ aīaliū irrōnabiliū dicit scriptura q̄ sunt p̄ man⁹ angeli: cū ille mot⁹ fuerit p̄pat⁹ p̄ rē spūalē: q̄ dedit ei potētiā vt sic moueret: sicut dixit Daniel, Misit dñs angelū suū: & cōclūsit ora leonum: & nō me cōtaminauerūt. Motus etiā asinæ Balaā oēs fuerūt per manū angeli. Elementa etiā vltima vocant̄ angeli: sicut dixit Dauid, Qui facit āgelos suos spūs. Dī etiā angelus nunciū hoīs: sicut dicit, Misit Iacob angelos idest nūcios. Dicit̄ etiam de ppheta: vt ibi. Et ascēdit angelus dñi de Galgal. Et iterū, Misit angelum suū & eduxit nos de Aegypto. hoc est nūciū. Dicitur p̄trea de intelligentiis abstractis quæ apparent pphetis in visione pphetiæ. Dicitur insuper de viribus rerū viuarū sicut explanabim⁹ postea. nūc autē nō loquimur nisi de angelis qui sunt intelligentiæ. Lex siquidem nostra nō tollit q̄ Creator sit rector huius vniuersitatis per angelos intermedios. sic em̄ qđ dixerūt sapientes in eo qđ lex dixit, Faciamus hominē, &c. Venite & descendamus, quia hic est sermo multorum: quasi non faciat Creator donec videat illud in cœtu superiori. & debes mirari in dictis istis: sed vide q̄ populo locut⁹ est s̄līr Dñs, q̄ Creator videt in seculo intelligibili: & ex ipso pducit entia. Aliqui etiā dixerūt p̄cise q̄ Creator nihil facit donec cōsiliū habeat cū cœtu superiori. Alii etiā dixerunt propter verbū qđ dixit Salomon: q̄ iam fuit dum est hoc fecerunt. nō dicitur hoc fecit, sed fecerūt: ac si ipse & capitulū eius cōuenerūt sup quolibet mēbro qđ est in te: & posuerūt illud in sua cōpositione sicut scriptura dicit, Ipse fecit & cōposuit te: & in alio loco dixerunt: vbicūq̄ dicitur Dominus, est ipse & capitulum ei⁹. Nō est in hoc int̄tio sicut stulti putāt q̄ Creator loquit̄ vel cogitat, vel videt, vel consiliatur, & habet adiutoriū aliorum extra se in cōsiliis. quō nāq̄ quæret cōsiliū a creatura! Omnīū istorū expositio est q̄ singularia entiū & omnia mēbra animalīū quæ creauit scđm q̄ sunt: sunt quidem mediantibus angelis: quoniā omnes virtutes vocantur angeli: quia implent visionem. Q̄ magnum malum est cecitas stultitiæ & ignorantia & damnum qđ mente prouenit. Si enim diceret alicui illorum qui reputant se sapientes

Rabi Rossei Slegyprij: ductoris dubi.

res in lege q̄ Creator mittit angelū qui intrat in vterū mulieris & disponit formā & figurā
fœtus, videretur em̄ rationabile: & reciperet istud & putaret q̄ esset decor & gloria Creato-
ris: & sapientia ipsius. Credit nāq; q̄ angelus est corpus igneū splendens: & magnitudo cor-
poris eius sicut tertia pars vniuersi mundi: sicut ostēdunt plana parabolarū sapientū. & cre-
dit q̄ hęc omnia sunt conuenientia Creatori. Si vero diceret eidē q̄ Creator dedit spermati
virtutē informatiuā quę operatur figurā mēbrorum: & format ea: & hoc est angelus: vel q̄
omnes formę sunt ab intelligentia agente quę est angelus, qui vocatur princeps mundi: qui
tamen ab alio habet: de quo sapientes semper faciunt mentionem: remoueret hoc a se & non
crederet istud: quia non intelligeret rationē huius profunditatis & istius potentie verę quę
posuit virtutes istas actiuas in singulis rebus quę non apprehenduntur sensu. Sapientes etiā
iam ostenderunt ei qui sapiēs est, q̄ omnis virtus in corpore vocatur angelus: q̄to magis vir-
tutes in mundo diffuse: quelibet etiā virtus habet operationē sibi vnā nō duas. Hęc autē dicta
sunt a sapiētib⁹ manifeste, vnus angelus nō nūciat duo, nec duo angeli nūciant vnū. & hęc ea-
dem ratio est in omnibus virtutib⁹. In pluribus etiā locis dicunt verba, quibus astruit q̄ vir-
tutes singulares naturales & aīales, vocātur angeli. Radix autē illorū verborū est in quodā lo-
co, vbi dicit q̄ Creator creat singulis diebus centū angelorū: & dicunt corā eo canticū & re-
cedunt. Cū vero cōtra dictū fuit verbis istis p̄ ea quę probant q̄ angeli sunt stabiles & eterni,
et hoc demonstratū est frequenter: responsum est q̄ angelorū qdā sunt stabiles & aterni: qui-
dam vero pereunt. Verū siquidē est q̄ illę virtutes singulares sunt generabiles & corruptibi-
les. Species vero ipsarū virtutū stabiles sunt & incorruptibiles. Sic etiam dixerunt, de Iuda et
Thamar loquentes. Dixit Rabi Ohanna: voluit pręterire: & p̄cepit Creator angelo qui est po-
situs super cōcupiscentia, & signauit per hoc appetitiuā coitus quę est in hoīe. Vides autē
q̄ nomen huius virtutis vocauit angelū: & sic inuenies semper q̄ ipsi dicunt, angelus qui est
positus super tali & tali re: quoniam omnis virtus quam dedit deus super quacunq; re: voca-
tur angelus missus super illa re. Dixerūt etiam alibi: cum dormit homo, anima sua dicit ad
angelum: & angelus ad cherub. Ostenderunt etiā cuilibet intelligenti q̄ virt⁹ quę videt som-
nia, vocatur angelus, intellectus vero vocatur cherub. q̄ mirabilis est illa ratio scienti eā: & q̄
abominabilis est apud insipientes. Sed de forma in qua videtur angelus in visione prophetie:
iam diximus in hoc q̄ inuenies plures prophetas qui viderunt angelos in forma humana. si-
cut legitur, Ecce homines tres stātes iuxta ipsum. Quidā etiā vidēt angelū sicut si esset ho-
mo valde terribilis: sicut dicitur, Visio eius sicut visio angeli dñi terribilis nimis. Quidā etiā
vident ipsum sicut visionē ignis: sicut dicitur, Apparuit ei angelus Dñi in flamma ignis. Et
dicitur ibi a sapiētibus, Abrahā cuius virtus erat fortis, vidit cos quasi hoīes. Loth vero cui⁹
virtus erat mala visi fuerunt quasi angeli. hoc est arcanū magnum de secretis prophetie. Ad-
huc etiā adducā alia verba in rōne pphetiæ, & similiter ibi dicitur q̄ anteq̄ perficerent qd̄ p̄ce-
ptū erat eis: dicti sūt homines. sed postq̄ fecerūt iussione, induerūt angelitatē. Pone ergo cor-
tuū & vide qualiter ex omni parte demonstrauerūt q̄ rō angeli est opus alicuius rei: & q̄ oīs
visio angeli nō est nisi visio pphetie: & scdm̄ apphensionē apphenderis. Postq̄ ergo hęc ita se
habēt in oībus quę dixit Aristoteles in hac materia, nō est aliquid cōtrariū legi nr̄e. Aliud ve-
ro qd̄ est cōtrariū nobis, est q̄ ipse credit q̄ hęc oīa sunt antiqua nō noua neq; creata: & q̄ se-
quunt ex potētia Creatoris quasi ex debito. Nos vero credimus q̄ oīa sunt creata: & q̄ Crea-
tor creauit intelligētias separatas: & dedit potestates coelis desiderādi illas: & ip̄e creauit in-
telligentias et coelos: & posuit in eis virtutes regitiuas. In hoc ergo solo cōtradici⁹ ei. Ad-
huc etiā faciā te audire sentētiā eius: & sententiam legis verę in nouitate mundi.

¶ Angelus est nomen æquiuocum. & de coelis. Capítulum. VIII.

Quod Stendimus iam æquiuationem huius nominis angelus: & q̄ conuenit comuni-
ter intellectibus separatis & coelis & elementis vltimis. Et quia quodlibet illorum
facit aliquid: non putes q̄ coeli vel intellectus, abstracti sunt sicut virtutes corpo-
rales quę sunt naturę & non apprehendunt operationes suas. Coeli siquidem et intelle-
ctus abstracti, apprehendunt operationes suas: et eligunt et dirigunt: sed non sicut nos eli-
gimus: qd̄ totū fit cum renouatione rerum. Hoc enim dictū est in lege: scilicet rationes sunt
ibi quę percipiunt nos super hac re: sicut dixit angelus ad Loth, Non potero facere ali-
quid donec inuenias, et dixit vt faceret eum euadere. Ecce posui faciem tuam ad rem

istam & dixit. Audi vocem eius & nō resistas ei: quia nō parceret errori nostro: qm̄ nomen meū est infra ipsum. hec aut̄ oīa demonstrāt q̄ apprehendūt opationes suas: & q̄ habēt volūtatem et electionem cum audacia & regimen q̄ data sunt eis: sicut nos habemus voluntatem in eo qd̄ datū est nobis: & habemus potestātē sup̄ illud a principio gñationis. Actiōes vero nostrę sunt deficiētes: & hec est priuatio q̄ p̄cedit regimen nostrū & operationē. Intellect⁹ vero abstra ctū cœli non sunt sic, sed semper faciūt bonū: & apud eos non est nisi bonū: sicut explanabitur in capitulis sequentibus: & quicquid est apud eos, existit in fine perfectionis et operatiōis sem piterne ab hora sue essentię.

¶ Sonitus seu sonos esse in cœlis. Capitulū. IX.

Opiniones antiquorū q̄ sequunt̄ ex opinione philosophorū & vniuersitas gētis asseru it, q̄ motus cœlorū faciūt sonos terribiles: & fortes induxerūt p̄batiōes hoc modo. Corpora parua q̄ sunt apud nos cū velociter mouent̄, faciūt sonū grādē et terribilē quāto magis corpa solis & lunę & stellarū cū sint tāte magnitudinis & velocitatis. Schola ergo Pythagorę credit q̄ sunt ibi soni dulces & suauis ordinati scdm̄ magnitudinē suā secūdū p̄ portiōes musicas. Sūt aut̄ causę phibētes ne audiam⁹ tā fortes & dulces sonos. & illa opinio fuit scita in gēte nra. Nōne vides sapiētes narrātes sonū solis ī cursu suo cōtinuo? & idē seq̄t̄ in oīb⁹ aliis. Aristoteles vero nō credit istud: & dicit q̄ nō faciūt sonū: sicut iuenies ī libro ei⁹ q̄ dicit cœli & mūdi: et inde intelliges. Tu aut̄ non mireris si opinio Aristotelis diuersa est ab aliis opinionib⁹ sapiētū in hoc, qm̄ illa opinio in sono cursus stellarū, fundat̄ sup̄ hoc q̄ cœlū est fixū & stellę mouent̄. tu vero iā scis q̄ dederūt p̄minetiā suę sapiētū: & p̄ponderāt il las in istis rationibus firmamenti: & hoc est qd̄ dixerūt manifeste. Vicerunt sapiētes gentiū mūdi: & hoc est veritas. In rōnibus aut̄ speculatiuis non est locutus qlibet loquētiū, nisi secū dū q̄ direxit eū cōsideratio sua: & ideo credunt illud super quo firmata est demōstratio.

¶ Numerus cœlorū & ordo planetarum. Capitulū. X.

Am exposuimus q̄ numerus cœlorū nō fuit diligēter exq̄sit⁹ tpe Aristotelis. illi enī qui numerauerūt eos tpibus nris: & inuenerūt eos nouē, numerauerūt spherā vnā q̄ attinet multas sphas: sicut ostēsum est cōsiderātī in scia firmamētī. ideoq̄ nō mire ris in diuersitate verborū sapiētū, q̄ dixerūt q̄ duo cœli: sicut dixit scriptura, Ecce dñs deus tu⁹ possidet cœlos: & cœlos cœlorū. Ille nāq̄ qui hoc dixit, oēs sphas stellarū numerauit p̄ vnā: spherā vero circundātē alias in qua nō sunt stellę, numerauit pro alia: & idcirco dixit q̄ duo cœli sūt. Ego aut̄ p̄mittā tibi ppōnē quādā quę erit tibi necessaria ad illud qd̄ int̄edo in hoc capitulo. Scito ergo q̄ in spheris Veneris & Mercurii, dixerunt sibi primī homines q̄ stu debant in sciētīs mathematicis, vtrū sunt supra solē, an sub solē: qm̄ nō est demonstratio q̄ p̄bet q̄s est ordo istarū duarū spherarū. Omnīū antiquorū opinio fuit q̄ istę duę spherę, s. ve neris & mercurii sunt supra solem. Intende ergo in hoc & scito. vnde secutus est postea Pto lemeus: & p̄pōderauit q̄ erāt sub solē, dicēs: Cōueniētius est naturę q̄ sol sit ī medio planeta rū. & tres sūt supra eū: & tres sub eo. Post eū fuerūt alii in Hispania valde subtiles ī mathema tics & exposuerunt scdm̄ ppōnes Ptolemei q̄ Venus & Mercuri⁹ sunt supra solem. De hac aut̄ materia quēdam librū fecit Maurus qdā cuius nomē Euanafla de ciuitate Hispalensi: & ego vidi filiū ei⁹. Post istū vero studuit in hac materia phus bon⁹ Maurus qdā, s. Abubacus & fuit discipulus cuiusdā discipulorum ei⁹: & induxit demōstratiōes quas dicem⁹ in noīe ip sius: & dixit q̄ non oportet vt Venus & Mercuri⁹ sint supra solē. Hac autē ratio quā dixit Phs ille, est p̄batio p̄lixā rōnis: nō demōstratio impossibilitatis. & vlr̄ sit ita siue nō, oēs sapiētes primī ordinauerūt Venerē & Mercuriū supra Solē. & idcirco numerabāt sphas duas, spherā Lunę q̄ sine dubio pp̄inqua ē nobis: & spherā Solis q̄ est supra Lunā necessario. Sphas aut̄ quinq̄ stellarū p̄ vnā reputabāt: Spherā fixarū stellarū p̄ alia & cœlum circūdās oīa in quo non sunt stelle. Qd̄ si ita est, dicem⁹ q̄ numerus spherarū in quibus sunt formę stellarum (sic enim vocabant antiqui stellas, s. formas) sicut scitur ex libris eorum: quaternarius est, s. spherā stellarū fixarū, & spherā. v. planetarū, spherā Solis, & spherā Lunę: super omnes vero sphas quādam spherā in qua nulla stella est. Ille vero numerus est apud me radix maxīma ad ratio nem illam quę ascendit in cor nostrum: quā non vidi in dictis alicuius philosophi. sed verba sapientum perceperunt me super illa ratione. Dicam autem illam in capitulo sequenti & ex planabo rationem ipsius.

Nota de
spherā Ve
neris &
Mercurii.

Opinio
Ptolemei
q̄ sol sit in
medio pla
netarum.

De nume
ro spherarū
scdm̄
antiquos.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

¶ Q mundus a cœlo regatur. Capítulum. XI.

Vniuersū
ē. q. vn⁹ hō

Quatuor
sunt cœ. cu
iuslibet mo
t⁹ sphericū.

Nota qua
tuor q flu
unt ex cœ
lo.

Manifestū est in oībus libris philosophorū qui cū loquuntur de regimīne mundi: di
cunt q regimē hui⁹ inferioris mūdi. s. generabilis & corruptibilis nō est nisi cū vir
tutibus quas largiunt cœli. Huius aut rei sepe fecimus mētionē. Inuenies etiā dictū
a sapientibus q nō est aliqua planta inferius quē non habeat stellā in cœlo quæ percutit ip
sam & dat ei crescere: sicut scriptura dicit: si nosti leges cœlorum: si poneres ppositū in ter
ris: inuenies etiā manifeste in principio cuiusdā libri sciti apud nos: Stella quēdā pficit cur
sum suū in triginta diebus. Est autē alia stella quæ cursum suū pficit in spatio triginta anno
rum. Ostensum est autē in his verbis q quīs in singularibus generandis sint virtutes stella
rum cōiuncte: & licet virtutes sint diffusę in omnibus entibus: virtus tamē vni⁹ stelle magis
fixa est in quadā specie entiu: sicut species virium corporis qd est vnum. Vniuersum nāq est
quasi vnus homo: sicut pdiximus. Sic dixerūt philosophi q luna habet virtutē additā cōiun
ctam cum fundamento aquæ: cuius rei signum est ccrementum fluminum & marium in cre
mento lunæ: & diminutio ipsorum in decremento lunæ. Diffunduntur siquidem maria in cre
mento lunæ: & in diminutione ipsius cohibentur. s. in ascensu & descensu lunæ secundum
quadrans cœli: sicut ostensum est manifeste speculantibus in huiusmodi. Splendorē vero solis
esse motiuū fundamenti ignis: hoc est manifestū, sicut vides q calor diffunditur omnibus en
tibus cū sole. Cū vero elōgatur ab illo loco vel occultatur: augmentatur frigus. Istud autem
palam est: nec est necesse vti pluribus verbis in hoc. cum ergo sciui hoc, ascēdit in cor nostrū
q quatuor sphaerę prædictæ in quibus sunt formę stellarū: licet coniunctio ipsarū largiatur
virtutes omnibus generalibus: & ipsæ sunt causæ ipsorum: qualibet tamen sphaerarum ha
bet aliquod quatuor elementorum: cuius virtutis ipsa sphaera est principium: & ipsa est quæ
mouet elementum ipsum motu suo: motu. s. generationis. Quod si ita est: Dicemus ergo q
sphaera lunę mouet elementum aquæ: sphaera solis, elementum ignis: sphaera vero aliarum
quinq stellarum, mouet aera: multitudo vero motuum ipsarum, & varietas motuum ipsa
rum in retrogradatione vel in progressionē vel in statione, est causa variationis aeris & mu
tationis eius: & q velociter & frequenter diffunduntur et constringuntur. Sphaera autē stel
larum fixarum immutat elementū terræ: et potest esse q ppter hoc motus terræ fuit grauis
ad recipiendum virtutem operatam & mixtionem: & hoc prouenit ex tarditate stellarum fi
xarum in suo motu. Et iam perceperunt super coniunctione stellarum fixarum cum terra in
dicendo q numerus planetarum est secundum numerū singularium stellarū de vniuersita
te ipsarum. Sic ergo oportet vt ordo sit q sphaerę sint quatuor: & q elementa quę mouētur
ab eis sint rotidē: & virtutes q pueniūt ex largitate ipsarū i entib⁹, vniuersaliter sint quatuor
sicut exposuimus. Similiter quatuor sunt causę cuiuslibet mot⁹ sphericū. s. figura cœli. i. sphericū
tas eius, & aīa ipsius, & intellectus eius quo intelligit sicut exposuimus: & intellect⁹ separat⁹
qui est desideratum ipsius. Appone cor tuū ad ista. Expositio autē eius est q nisi figura ipsius
cœli talis esset, nullo modo moueretur motu circulari continuo: quia nō est motus in re fixa
cōtinuus, sed solus motus circularis cōtinuus. Motus aut aqualis & direct⁹ nō reflectitur vt
fit cōtinuus. Mobile nāq si reflecteret multotiens, non esset motus vnus continuus: qm inter
omnes motus duos contrarios est quies media: sicut demonstratū est in loco suo. Scitum autē
est iam q necesse est, & si motus qui est reuersiōis secūdū eadē viā p se q illud qd mouet eo,
mouet circulariter: & non mouet sic nisi qd habeat animā. & hoc pbat essentiā animæ oībus
modis per illud ex quo sequitur motus, & hoc est imaginatio intellectus, & amor, & concu
piscētia imaginatę rei: sicut præ diximus. Istud autē nō erit hic nisi intellectus, nō em est acqui
tatio cōueniētis vel fuga cōtrarii, & necessariū est oībus modis vt sit ens qd sit imaginatū i in
tellectu cœli in quo est concupiscētia: sicut exposuim⁹. ¶ Sūt ergo. iiii. causę motus cœli: & qua
tur gña virtutū vniuersaliū q pueniūt ex largitate ipsius ad nos. Virt⁹. s. gñatiōis liquabiliū,
& virtus aīę nutritiue: & virt⁹ aīę sensibilis: & virt⁹ aīę rōnalis: sicut exposuim⁹. Cū aut intē
deris in actiōib⁹ istarū virtutū, inuenies q sunt duo gña. Primū. s. generatio: cuiuslibet gene
rabilis: secundū vero cura ipsius gñabilis. s. cura suæ speciei semper: et cura suorum singula
rium in tempore definito. Hæc est expositio eius qd dicitur q non est sapiēs rector studēs vt
faciat esse aīalia cū actiōe imaginabili artificiali intēdēs in eorū cura et sempiternitate cū agi
tatione virtutū informatiuarū, quæ sunt causa essendi ea et cū virtutib⁹ regiminis quæ sunt

causæ vitæ ipsorum, & curæ tēpore definito. Conuenit autē q̄ sit mens spiritalis ex qua pro-
ueniunt illæ duæ res mediante celo. Numerus autē ille, scilicet quaternarius, mirabilis est: vt
intelligatur in ipso qđ in allegoria Rabī Tahūna dixerunt, Quatuor gradus erant in scala. &
hoc est qđ dictū est: Ecce scala super terrā stās, & in omnibus allegoriis dixit, q̄ quatuor sunt
coetus angelorum: & istud frequenter iterauerunt. Quidam autem translatorum dixerunt q̄
septē gradus erant in scala: sed omnia translata in omnibus allegoriis cōueniunt, q̄ angeli do-
mini ascendebant & descendebant: & erant quatuor solūmodo, nō pauciores: duo, scilicet ascenden-
tes, & duo descendentes: & q̄ quatuor conuenerunt in vno graduū scalæ: & sic fuerunt qua-
tuor in vna regula, duo ascendētes, & duo descēdentes: donec didicerūt ex iis, q̄ latitudo sca-
læ est mundus, & terra in visione prophetiæ: quoniam latitudo vnius angeli est in visione p-
phetiæ sicut tertiā mūdi, sicut dictū est: Et corpus eius† sicut thaysis. Qđ si ita est, ergo latitu-
do quatuor erit mūdi & tertiā. In similitudinib⁹ autē Zachariæ, cū loquutus est de quatuor
quadrīgis exeuntibus de medio duorum montium: Montes autem erāt æneī: & dixit in expo-
sitione huius loci, Illē sunt quatuor partes celorū quæ egrediuntur stare coram dominatore
vniuersæ terræ. & hæc est causa omnium quæ renouantur in mundo: & pro certo fecit mētio-
nem aris. Similiter etiā dixit in alio loco, æs lucidum: quia in hoc verbo est æquiuocatio: &
adhuc faciam te audire in eo rationem quam percepit intellectus. Q̄ autem dixerunt q̄ an-
gelus est tertiā mundi: sicut dixerunt sapientes, est valde manifestum. Istud vero iam exposui-
mus in aggregatione nostra magna ī Talmud. Et dixim⁹ q̄ entia diuidūtur tripartito. Prima
pars, intellectus separati, & ipsi sunt angeli. Secunda pars, corpora celorum. Tertia vero pars,
materia prima, scilicet corpora variabilia semper, quæ sunt infra celos. Sic ergo intelliget qui
cūq̄ voluerit intelligere similitudines prophetiæ, & expergefieri de somno pigritiæ, & euade-
re a mari ignorantie suæ, & ascēdere ad gradus sublimes. Cui autē placuerit in oculis suis sub-
mergi in mari ignorantie suæ, & descenderit inferius, non eget vllō motu corporis vel animi:
qm̄ ipse descēdet inferius de natura sua. Intellige ergo q̄ dixim⁹, & appone mentē tuā ad illa.

Nota q̄ q̄-
ternari⁹ nu-
merus mi-
rabilis est.

Alii† Sicut
collo cæli.

Diuisio en-
tiū in tria.

¶ Rationes de numero Celorum. Capítulum. XII.

SCito q̄ rationes istæ quæ inducuntur in assertione Celorum, quæ dictæ sunt, cum
intellexerit eas aliquis studens in mathematicis, putabit q̄ est demonstratio certa in
hoc, scilicet q̄ dispositio celorum & numerus eorum sic se habet: sed nō est ita: nec istud
est qđ quæritur in scientia firmamenti. Sunt autem quædam quæ demonstrantur se
habere sic, sicut demonstratū est: q̄ via solis declinat ab ægnoctiali: & hoc non est dubiū. Vtrū
autem circulus eius sit eccentricus: vel vtrum habeat sphæram circularem: hoc nō est demō-
stratum, neq̄ curat de istis qui est artifex in scientia firmamenti. quoniā intentio huius scien-
tiæ est vt excogitetur firmamentum cōueniēs ad hoc, vt sit motus stellæ circularis: in quonō
sit velocitas, vel tarditas, vel variatio: & q̄ illud qđ sequitur ex tali motu, conueniat cum eo
qđ apparet oculis. Ergo ponet mentem suam vt dimīnuat numerum motuum, & numerum
celorum secundum q̄ poterit: quoniam si possemus, gratia exempli, excogitare firmamentū
per qđ affirmet qđ apparet oculis de motibus stellarū in trib⁹ cælis: & aliū motū in quo istud
affirmetur per se in quatuor cælis: conueniens est vt innitāmur sup firmamento pauciorum
motuum: ideo prælegimus in sole eccentricitatem plusq̄ sphæram circūdantē: sicut dixit Pro-
lemæus. Secundum ergo hanc rationem cum apprehendimus motum omnium stellarum fi-
xarum, qui est motus inuariabilis: nec dispositiones ipsius variantur: conuenimus in hoc q̄
omnes sunt in eodem celo. Non est autem impossibile q̄ qualibet stellarum fixarum sit in
celo suo proprio, & motus omnium ipsorum sit vnus: & omnes sphære ipsarum reuoluunt
super eosdem polos. Tunc ergo erūt intellectus abstracti secūdum numerum stellarum: sicut
scriptura dicit, Si est numerus virtutum vel exercitiū ipsius, hoc est dictum propter multi-
tudinē: quoniam intelligentiæ separate, & corpora cælestia, & virtutes omnes, vocantur ex-
ercitus eius: & nō potest esse quin sit numerus communis in genere illo. Et quis res ita se ha-
beat: nulla tamen sequitur confusio in eo qđ ordinauimus in ponendo numerum sphærarū
stellarum fixarum vnitatem, i. vnam sphæram, sicut posuimus quinq̄ celos planetarum cum
multitudine sphærarum suarū vnam sphæram: quoniā intentionē nostrā iam intellexisti: quia
nos numeramus vniuersitatem virtutum quas apprehēdimus in entibus apprehensione cō-
muni: non apponentes cor in determinatione veritatis intellectuū abstractorū vel celorū.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Sed tota intentio est q̄ omnia entia prater creatorem tripartite diuiduntur. Prima pars, intellectus separati. Secunda pars, corpora celorum, quorum formae sunt sempiternae: nec mutantur de loco in locum, nec variatur hoc fundamentum in substantiis ipsorum. Tertia vero pars, corpora generabilia & corruptibilia, quoniam communem habent materiam. Virtus autem regiminis diffunditur a creatore super intellectus separatos. Et similiter prouenit ex largitate bonorum eis datorum, & ex splendore super corpora celorum. De caelis vero diffunduntur virtutes & bonitates super corpora generabilia & corruptibilia cum fortitudine eius qđ adepti sunt ex potentia principii sui. Tu vero scito qđ omnis largitatis bonum secundum ordinem istum non est intentio neq; finis eius, vt profit illi rei quae recipit commodum solummodo: quoniam sequeretur ex hoc vanitas completa: quia finis honorabilior est illis quae sunt propter finem: & sequeretur necessario ex hoc, vt sit ens superius & perfectum & honorabile propter inferius. Istud autem nullus intelligens opinatur, sed in iis res se habet sicut dicam. In quolibet siquidem perfecto quocunq; genere perfectionis, potest esse perfectio in ipso ita qđ perficit eius substantiam: & non procedit illa perfectio ad aliud extra ipsum. Potest autem esse perfectio ipsius huius qđ largiatur de perfectione sua aliquid aliquando extra se. Verbi gratia, Quidam habet pecuniam quae sibi sufficiat ad ea quae sunt illi necessaria, & nihil remanet ex illa vnde possit alii prodesse. Est autem alius qui habet pecuniam de qua superat aliquid prater necessaria ad commodum multorum: ita qđ potest alii dare vnde diues erit: & secundo remanebit prater necessaria, vnde ipse poterit tertium ditare. Eodem modo contingit in splendoris essentia a creatore diffusi facientis intellectus abstractos esse, ex quibus proueniunt virtutes per quas quidam eorum faciunt alios esse, donec perueniatur ad intelligentiam agentem, & ibi finitur essentia separatorum. Quilibet autem intellectus separatus effundit ex se essentiam, donec perueniatur ad caelos, & ad caelum lunae: post ipsum vero corpus generabile & corruptibile, & quodlibet caelum effundit ex se virtutes super elementa: donec illa largitas complet finem generationis & corruptionis. Exposuimus autem iam qđ haec omnia non destruant ea quae dixerunt prophetae nostri: & receptores legis nostrae. Gens namq; nostra fuit perfecte sapiens, sicut dominus ait, Per manum illius domini qđ dedit nobis perfectionem istam, & dixit. Dicet ubi populus sapiens & intelligens, gens ista magna. Sed cum gentes ignorantes disperdiderunt decorem nostrum, & sapientiam, & philosophiam nostram: & distrinxerunt sapientes nostros, donec facti sumus insipientes & stulti: sicut nos fecit scire per manum prophetae dominus, Perdetur sapientia sapientum, & intelligentia intelligentium abscondetur: commixti sumus inter gentes & adhaeserunt nobis sensus ipsorum: sicut & mores eorum & opera: sicut propheta dixit, Similes facti sunt illis, & commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, sicut etiam dictum est in eo qđ adhaeserunt nobis opiniones gentium stultarum: In natis extraneis abundant, qđ transtulit Ionathas, In ritu gentium ambulant. Cum vero creuit in nobis studium illarum scientiarum: fuerunt illae rationes prophetiae quasi essent extraneae a lege nostra, sicut sunt extraneae a sensibus gentium futurarum, & non est ita. postq̄ vero saepe fecimus mentionem splendoris & largitatis: postmodum loquar de nouitate mundi.

¶ Q̄ nouum habeat causam efficientem. Capitulum. XIII.

Nouum est qđ omne nouum habet causam efficientem de necessitate quae fecit ipsum esse postq̄ non fuit. Causa autem efficiens propinqua, vel est corpus, vel non est corpus. Omne enim corpus non agit nisi ex parte formae. Post haec autem loquar de hac materia. Factor autem propinquus, effector noui potest esse: vt & ipse sit nouus: & hoc non procedit in infinitum: sed necesse est si aliquid est nouum: vt perueniatur ad renouatorem antiquum qui non renouetur, & ipse renouauit ipsum. Restat autem querere quare renouauit modo & non ante, postq̄ creator est ens: qđ cum ita sit, necesse est ergo qđ sit in potestate, & non in actu illius operis noui ante renouationem eius, vel propter priuationem alicuius comparationis inter operatorem & operatum, si operator fuerit corpus: vel propter priuationem praeparationis materiae, si operator fuerit non corpus. Hoc autem stramentum omnino est, secundum qđ exigit consideratio naturalis. Non enim consideramus vtrum mundus sit antiquus, an nouus: quoniam non est hoc intentio capituli. Demonstratum est iam in scientia naturali, qđ omne corpus qđ agit in aliud: non agit in ipsum nisi cum obuiauerit ei: vel obuiauerit obuianti ei: si fuerit agens per media. Verbi gratia, Corpus quod modo calefactum est, non est calefactum nisi quia obuiat

uit ei corpus ignis: vel quia ignis calefacit aera: qui calefactus, calefacit corpus quod circumdat: & erit calefactor propinquus corporis calefacti, de nouo aer circumdans ipsum. Similiter adamas qui attrahit ferrum, non attrahit ipsum nisi per virtutem quae diffundit ab ipso in aera qui obuiat ferro: & idcirco non attrahit a quantūlibet remoto loco: sicut nec ignis calefacit quantūlibet remotū, secundū quod potest immutari aer medius inter rem calefacientem & calefactā. Sed cum calefactio aeris ab igne subliterit: & non peruenerit ad cerā, non liquescit cera. Eadem quoque ratio est in lapide attrahente. Hoc autem quod calefactū est, postquam non erat calidū eget necessario calefactore nouo, igne scilicet nouo, vel qui erat longe ab ipso: & immutata est illa longinquitas. Hæc autem cōparatio quae non erat, & postea incepit esse, sic etiā inuenimus causas omnium quae fiunt de nouo in mundo: quorum renouationis causa est mixtio elementorum, quae sunt corpora agētia in se inuicē, & patiētia. Hoc est dicere, quod causa renouationis ipsorum, est appropinquatio corporis ad corpus: vel elongatio corporis a corpore. Renouationes vero inuentae quae non sequuntur mixtionē, scilicet omnes formae, impossibile est ut non habeant operatorem, scilicet datorē formae, qui non est corpus: quoniam operator formae est forma, non in materia: sicut explanatū est in locis suis. Iam vero percepimus super demonstratione huius rei, in iis quae premisimus. De his autem quae ostendā tibi, est quod omnis mixtio recipit augmentū, & diminutionē, & renouatur. Formae vero non sunt sic: quia non renouantur hoc modo: & ideo non est in eis motus: sed renouantur vel deficiunt sine tempore: nec sunt ex opere mixtionis: sed mixtio preparat tantūmodo materiā, ut recipiat formā. Operator vero formae, res est quae non recipit diuisionē: quoniam sua operatio est sui generis: & idcirco probat quod operator formae, idest dator formae, est forma necessaria, & est separata. Operator autem ille qui non est corpus, vanum est dicere ut sit largitas eius in aliqua cōparatione ad illud cui dat: quia non est corpus quod appropinquet, vel elongetur: vel quod appropinquet ei corpus, vel elongetur ab ipso: quoniam non est cōparatio distantiae inter corpus & non corpus: & necesse est ut priuatio illius operis sit priuatio preparationis materiæ ad recipiendū actionem separati. Patet ergo iam quod actiones corporum secundū formas suas inuicē in se inducunt aptationes in materiis ad recipiendū id quod non est corpus, scilicet formā. Cū autem signa intelligentiæ separatæ fuerint ostensa & decreta in esse vniuersitatis quae sunt: quia non omne quod renouatur, renouatur simpliciter ex quiditate mixtionis: Fuit scitū necessario quod operator talis non operatur secundū obuiationē, vel secundū elongationē: quia non est corpus: & idcirco nominant semper actionē separati in splendore, per viam similitudinis fontem aquae, ex quo vndique largitas effunditur: & non manat ex vna parte, sed vndique fluit, & ex omni parte satiat remota & propinqua semper: sic est intellectus huius: non appropinquabit ei virtus ex aliqua parte secundū longinquitatem vel propinquitatem: neque virtus eius appropinquat aliū extra se secundū aliquē istorum modorum: vel in vna hora, & non in alia: sed eius operatio semper est dum fuerit res apta ad recipiendū actionē illā sempiternā, quae nominatur largitas. Eodem modo cum probatum fuit quod creator non est corpus: & affirmatū est quod vniuersum esse, est opus eius: & quod ipse est causa efficiens, sicut ostendimus, & ostendemus: Dicatur quod mundus est ex largitate creatoris: & quod ipse largitus est super ipsum quicquid renouatur in ipso. Sic etiā dicemus quod ipse effundit sapientiā super prophetas. Finis autem omnium istorum est, quod huiusmodi omnia sunt opera, & non corpus: & hoc est quod largitas nominatur. Hoc autem nomē largitas, lingua Hebraica attribuit creatori quia similis est fonti aquae manantis, sicut praediximus: quoniam non inuenit nomē quod cōuenientius possit attribui actioni separati. Non enim possumus inuenire veritatē nominis quod conueniat veritati rei. Difficile namque est intellectui imaginari operationē separati. Sicut autem imaginatio non imaginatur ens nisi corpus, vel quod est in corpore: sic etiā non imaginatur essentiā actionis nisi per obuiationē agentis, secundū remotionē vel appropinquationē: adeo quod apud quosdā affirmatū est quod cum creator non sit corpus, nec appropinquet ei in id quod agit, quod mandat angelis, & operatur operationes suas per obuiationem & appropinquationē corporis ad corpus: sicut & nos operamur: & ascendit in corda eorum, quod angeli habent corpora. Quidā etiā credunt quod creator mandat cum sermone simili nostro, scilicet literalī, vel vocalī verbo: & est opus operatū. Hæc autem tria cōtingunt eis: quia sequuntur imaginationē quae est creatura mala vere. Omnis namque mos defectū patiens, qui est in sermone, vel in aliis operationibus corporis, est operatio imaginationis, vel sequitur ipsam: sed non est hæc intentio huius capituli: sed eius intentio est ostendere modū largitatis, secundū quod dicitur de creatore: & secundū quod conuenit intelligentiis separatis, scilicet angelis, qui non sunt corpora.

Quod creator propter largitatem suā similis est fonti vndique mananti.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Dixerūt etiā in virtutibus calorū q̄ ex eis diffundit virtutes super entia, & vocant hoc largi-
tatē cali: licet illa proueniant a corpore. Et idcirco agunt stellae in res remotas ab eis secundū
suam propinquitatē, vel distantia ad ea quae sunt in terra: secundū cōparationē quarūdā ad
alias: & ex hoc proueniunt ad iudiciū stellarū. Qz autē dixerūt q̄ libri prophetiae attribuerūt
nomē largitatis operationi creatoris: hoc est qd̄ scriptura dicit: Dereliquerūt me fontē aqua-
rum uiuentium. i. largitatē vitae, ac si diceret q̄ est vita sine dubio. Dicitur etiā alibi. Quoniā
apud te est fons vitē, largitas eē. & pficiūt versus sic. In lumie tuo videbim⁹ lumē, qd̄ idē est. Ei⁹
expositio est, q̄ in largitate intellect⁹ q̄ puenit a te, intelligemus, & ambulabimus in via recta.

Opiniones hominum de antiquitate & creatione Mundi. Capitulum. XIII.

Prima opi-
nio.

Opiniones hominū de antiquitate vel nouitate mūdi apud oēs qui credūt q̄ deus est,
sunt tres. **¶** Prima est sententia omniū qui tenēt legē Moyfi: & est q̄ vniuersum mū-
dum. s. omnia entia prater creatorē fecit ipse esse post priuationē verā & absolutam:
& q̄ creator ipse fuit ens aeternus solūmodo, & nō fuit prater ipm nec angelus, nec ipsum cae-
lum, nec aliquid qd̄ est infra caelū. Postea vero fecit esse omnia entia secundū q̄ sunt cum vo-
luntate sua, & nō de aliquo: & q̄ tēpus per seipsum est de vniuersitate creatoris: quoniā tē-
pus est adhaerēs motui, qui est accidēs rei mobilis: ipsum vero mobile cuius motui tēpus cohe-
ret, est nouū & creatū: & est postq̄ nō fuit. Quod autē dicit q̄ illa propositio quae dicit q̄ crea-
tor fuit ante creationē mundi, significat tēpus fuisse, & similiter quicquid sequitur cogitatio-
nem de qualitate suae essentiae ante creationē mundi, qualitate. s. infinita: Hae quidem omnia
sunt in aestimatione vel imaginatione tēporis, nō in veritate tēporis: quoniā tēpus est accidēs
sine dubio: & est secundū nos de vniuersitate accidentium creatorū sicut albedo, & nigredo,
licet non sit de genere qualitatū: sed vniuersaliter est accidēs motui coherens, sicut manife-
stum est intelligenti verba Aristotelis in expositione quiditatis temporis, & veritate essentiae

De tpe & q̄
re est diffici-
lis cognitio
nis.

suae. Nunc autē ostendamus aliam rationē, licet non sit de iis in quibus nunc intendimus: sed
est utilis ad ea: & ipsa est quia illud qd̄ fecit naturā tēporis latere plures homines sapientum
adeo q̄ terruit eos ratio ipsius, & nescierunt vtrū vere sit an non, sicut Galenus & alii sapien-
tes, est quia est accidēs in accidente. Accidentia nāq̄ quae sunt in corporibus primo, sicut colo-
res & sapores, quae sciuntur in principio cogitationis, secretū gn̄is ipsorum ascendit super cor.

Accidentia
q̄ sunt i ac-
cidētib⁹ sūt
occulte co-
gnitionis.

Accidentia vero quorū fundamenta sunt alia accidentia, sicut claritas in tinctura, & curuitas
in linea: modus existētiā ipsorū est nimis occultus: quanto magis cum fuerit additum istis q̄
accidētib⁹ sūt accidens qd̄ est fundamentum, sit non stabile, sed sit in successione: tunc enim res magis late-
bit. Duae vero res coniungunt in tēpore simul, qd̄ est accidens coherens motui: & motus est
accidens rei mobilis: neq̄ motus est sicut albedo & nigredo qd̄ est genus quietum: sed veritas
motus per se exigit vt nō quiescat vllō modo, etiā in ictu oculi. hoc autē est qd̄ facit naturā tē-
poris latere. Intentio vero est, q̄ tēpus secundū sententiā nostram est res creata, sicut & alia
accidentia & substantia, quae deferunt illa accidentia: & idcirco creatorē facere mūdū istum
esse, non erit in intentione tēporali: quia tempus est de vniuersitate creatoris. Ideoq̄ pone cor-
tuum, & intellige bene, ne obliges te ad dandū rationes in qbus nō poteris euadere ab eo qui
ignorat illa. Si enim posueris esse tēporis ante mundum, obligaberis ad credendum antiquita-
tem: quia tēpus est accidēs: nec effugiet vllō mō quin habeat deferens: & erit necessario essen-
tia alterius rei ante essentia huius mūdi qui nūc est: hoc autē est qd̄ nos fugimus. Illa est vna
de tribus opinionibus: & est principalitas legis Moyfi magistri nostri: & est secūda a radice vni-
tatis: & nō ascendat in cor tuū nisi istud. Abraham pater noster incepit facere scire hanc opi-
nionē, ad quā induxit eum cōsideratio. Et idcirco inuocauit nomē Dei mundi. Hanc ergo sen-
tentiā exposuit in dicēdo causas, celos & terrā. **¶** Secūda opinio est sentētia philosophorū, quo-
rum sensum & verba vidimus, qui dicunt q̄ vanitas est q̄ creator faciat aliquid ex nihilo: sic
etiam secundum eos non potest aliquid corrumpi in nihilū. hoc est dicere q̄ non cōuenit vt
fiat aliquod ens cōstans ex materia & forma ex priuatione simplici & absoluta illius materie,
neq̄ corrumpatur vt conuertatur in priuationē illius materiae simplici & absolutā. Dixerūt
etiam q̄ potentia creatoris in hoc est sicut eius potētia super cōiunctione duorū contrariorū
in eadē hora: vel q̄ causat simile sibi, vel q̄ faciat se corpus, vel q̄ creet quadratum, cuius dia-
meter sit aequalis lateri, & impossibilia similia istis. Quod autē intelligit ex verbis philosopho-
rum, est q̄ dicit quia nō est diminutio potētiae creatoris si non facit impossibilia esse. Omne

Secūda opi-
nio.

nāq; impossibile firmam habet naturā: quia nō est ex actione operātis: vnde nō potest variari. Similiter nō est abbreviatio potētiae creatoris si nō potest facere aliquid de nihilo. Istud enim est de vniuersitate impossibiliū. Omnes autē isti credunt, q; materia est antiqua, sicut & creator: nec ipse est sine ea, nec ipsa sine eo: neq; credunt q; est sicut gradus eius in sua essentia: sed ipse est causa essentiae suae: & ipsa est ei per viam similitudinis: sicut argilla figulo: & ferrum fabro, de quo facit qd sibi placet: sic & creator creat quandoq; de materia illa cēlos & terrā: & quādoq; creat alia. Homines vero huius sentētiaē credūt, q; cēli sunt generabiles & corruptibiles: sed nō sunt generati de nihilo: neq; corrumpūtur in nihilū, sed sicut singularia animalū generātur ex materia ente, & corrumpūtur in materiā entē: sic & cēli generantur & corrumpuntur: & generatio & corruptio illorū est sicut generatio & corruptio ceterarū rerum. Illi vero qui tenent hanc viam, diuiduntur in multas opiniones cōtrarias, quas nō est vtile narrare in libro isto: quoniā iam dixi cōtrarietates illas per viam gñalitatē. Platonis ista etiā est sententia: & inuenies q; Aristoteles est locutus cōtra eum in libro de Auditū: & dixit q; Plato credidit q; cēli sunt generabiles & corruptibiles. Inuenies etiā sententiā Platonis in libro qui dicitur Timaeus. & isti nō credūt sicut nos, sicut faciūt illi q; examināt opiniones. Nostra vero fides nō credit qd ascēdit in cor illi⁹ q; nō examinat opiniones, neq; disputat speculādo: & ascēdit in cogitationē eius, q; sentētia nostra & sua sunt aequales, sed non est ita: quoniā nos credimus q; gñatio cēlorum nō est de aliquo: sed est post priuationē absolutam. Ipse vero credit q; cēli sunt gñati de aliquo. Et hęc est secūda opinio. Tertia opinio, est sentētia Aristotelis & sequacium eius, & eorū qui exposuerūt libros ipsius. Ipse nāq; dixit sicut dixerūt illi quorū p̄missimus mentionē: q; nō erit cōstās ex materia de nō materia omnino. Adiecit etiā sup hoc q; cēli nō cōmunicant cū gñatione & corruptione vllō mō. Depuratio vero huius sentētiaē est q; dixit, quia vniuersum esse secūdū q; est, nō desit, nec desinet esse sicut est: & q; tēpus & motus sunt sempiterni esse, nec sunt gñabilia, nec corruptibilia. Gñabile nāq; & corruptibile qd est sub sphaera lunae, nō destruitur quin sit sicut est: quia materia prima nō est gñata vel corrupta in sua essentia: sed formę variant in ea. Spoliatur enī vna, & induit aliam. Addidit etiā q; ordo ille superior & inferior nō euelletur, neq; tolletur, neq; renouabit in eo aliquid qd non est in sui natura: nec addeat illi additio aliqua, quā sit extra sensum vllō modo. Istud dixit Aristoteles, licet nō istis verbis: qd autē intelligit ex sentētia ipsius est q; est impossibile apud ipm vt mutetur in creatore volūtas, vel q; renouet in eo aliquis appetitus: & q; vniuersum esse secundum q; est, ipse fecit esse sua volūate: sed nō est operator post priuationē. Et sicut est impossibile q; deficiat esse ipsius, vel vt mutetur substantia eius: sic videtur ei impossibile q; mutetur in eo voluntas, vel renouet in eo appetitus: vt sit vniuersum esse sicut est modo, & sicut fuit ante, & sicut erit post. Hęc autē nō est depuratio verborū eius in istis sentētiis: & in veritate ipsarum: & sunt sententiae de eo quod probatum est apud ipsum in essentia creatoris ad mūdum istum. Qui vero ignorat creatore esse, sed putat quia res gñantur & corrumpunt per viam congregationis & segregationis casu: & q; non ordo nec rector in esse, ipse est Epicurus & sequaces ipsius, sicut narrat Alexander. Et nō habemus probationem in rememoratione contradictionum suarū: quoniā iam probatū est creatore esse. Inutile autē est narrare sentētiās hominum, qui fundauerunt opiniones suas super radicē, cuius destructio demonstratur. Similiter inutile est laborare, astruere verba hominum opinionis secundae: sicut dicentium cēlos esse gñabiles & corruptibiles. Ipsi nāq; credūt antiquitatē mūdi: nihil autē refert quātū ad hoc inter credētē q; cēli sunt gñati ex aliquo, & q; corrumpunt & cōuertunt in aliqd: & credētē id qd credit Aristot. s. q; non sunt gñabiles vel corruptibiles. Intentio nāq; cuiuscunq; qui credit legē Moyſi & Abrahāe patris nostri, vel ambulat in viis ipsorū, credit & tenet q; nihil est antiquum sicut creator: & q; non est impossibile apud ipsum, immo necessarium est facere, q; entia sunt post priuationem: sicut dicunt quidam de magistris speculatiuis. Postq; autem fundauimus istas sententias, incipiam depurare & ostendere demonstrationes Aristotelis super sciētia sua: & quid induxerit eum ad credendum istud.

De rationibus Aristotelis super æternitate Mundi. Capitulum. XV.

Non est necesse vt in quolibet capitulo reuertamur ad faciēdum te scire q; nō composui librum istū tibi, nisi sciendo q; est in te: nec est necesse inducere verba philosophorum in quolibet loco: sed ratiōes ipsorum: neq; vtar prolixitate verborū: sed percipiā

Q; p̄dicta opinio est Platonis.

Tertia opinio.

Vniuersū esse a deo secundū Aristotelem.

De sentētia Epicuri.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

te de viis in quibus ponunt intentionē suam, sicut feci in opinionibus loquētium: & nō ponā animū meum ad aliquem illorum qui locuti sunt de talibus: nisi ad verba Aristotelis: quoniam sententiā ipsius sunt magis congruā ad intelligēdum. Si vero firmabitur respōsio super ipsum vel firmabitur q̄ sit dubitatio in verbis eius: erit tūc alius ab ipso de contradictionibus legis remotior. ¶ Dico nāq; q̄ Aristoteles dixit q̄ motus simpliciter nec est gñabilis nec corruptibilis. Dicit nāq; quia si motus fuerit renouatus, egebit renouatore, q̄ habeat motū ante ipsum. & hoc est ipsum exire ad actum: & incipere esse postq̄ non fuit. Et erit motus eius ens per quē motū est motus posterior. qđ si ita est, ergo primus motus est eternus omnibus modis: vel pcedetur in infinitum. Secundum ergo hanc principalitatē dicit ipse q̄ tempus nec est gñabile nec corruptibile: cum tēpus comitetur motum, & ipsum sequatur necessario: neq; motus est nisi in tēpore: neq; tēpus apprehenditur nisi in motu, sicut ipse probauit. Hęc est vna via ex

Prima via
Aristotelis
in p̄batione
aternitatis
mundi.

Secūda via
est q̄ mate
ria est inge
nita & icor
ruptibilis:
id dicit pri
mo Physi
corum.

Tertia via
est q̄ in ma
teria celi
non est cō
trarietas.

Quarta via

Solutio hu
ius quartæ
rōnis secun
dū quēdam
& improba
tio solutio
nis.

Rōnes pro
bātes ater
nitatē mun
di, sumptæ
ex pte crea
toris.

Prima.
Secunda.

Tertia.

qua sequitur secundum ipsum aternitas mundi. ¶ Via secūda. Dixit q̄ materia prima cōmunicabilis quatuor elemētis, nec est gñabilis nec corruptibilis: quia si esset gñabilis, haberet aliā materiā de qua gñaretur: & sequeretur ex hoc q̄ materia gñata haberet formā: qm̄ hęc est veritas gñatiōis. Nos autē cōuenim⁹ in hoc: q̄ est materia inferioris. qđ cū ita sit, ergo materia illa non est ex aliquo generata vllō modo, & est sempiterna: & non destruetur. Ex hoc ergo sequitur antiquitas mundi. ¶ Via tertia secundum ipsum. Dixit q̄ in materia celi vniuersaliter nō est contrarietas: quoniam motus circularis non est variabilis vel diuersus, sicut demonstratū est: sed diuersitas est in motu recto, sicut probatum est. Dixit enī q̄ causa corruptionis cuiuslibet corruptibilis est cōtrarietas. Postq̄ ergo nō est in calo contrarietas, nō est in eo corruptio: qđ autē non corrūpitur, nec gñatur. Et proponit propositiones vniuersales, & exponit eas, dicens q̄ omne gñabile est corruptibile: & omne corruptibile est gñabile: & quicquid non est generabile, non est corruptibile, & econuerso. Hęc autē via similiter inducit illud qđ est intētio Aristotelis, scilicet antiquitatē mūdi. ¶ Via quarta. Dixit q̄ in omni nouo possibilitas est, aut eius esse in tēpore: & in omni mutabili p̄cedit possibilitas mutationē eius in tēpore. Ex hac autē propositione probauit firmitatē motus circularis: & q̄ non habet initium neq; finē. Per hanc etiam probationē demonstrauerunt posteriores qui secuti sunt eum, antiquitatē mūdi: & dixerūt, Mūdos anteq̄ fuit, vel eius nouitas fuit possibilis, vel necessaria, vel impossibilis: Si fuit necessaria, ergo nō potuit esse q̄ mundus non esset: q̄ si fuit impossibilis: ergo nūq̄ potuit esse: Si vero possibilis, in quo erat illa possibilitas: & erit necesse vt fuerit ens aliqd in quo esset illa possibilitas ex qua dicitur illud esse possibile. Hęc autē via est valde fortis in assertione antiquitatis mundi. Vnus autē de intelligentibus postremis loquentibus dixit q̄ ipse soluerat hanc questionem, dicens q̄ ista possibilitas erat in agente, sed non in operato. hoc autē nihil est: quia duplex est possibilitas: quodlibet enī nouū p̄cedit sua possibilitas, quæ est ante ipm̄. Similiter etiam fuit possibilitas in eo qui fecit rem illam, ad renouandū illam anteq̄ renouaret eā, qđ cū ita sit: ergo due sunt possibilitates sine dubio. Vna est i materia vt sic sit. Altera in agēte ad sic agendum. Istæ sunt matres viarum quas accepit Aristoteles in assertione antiquitatis mundi ex parte mundi per se. ¶ Est autē alia via cuius mentionē fecerunt qui secuti sunt eum: & extraxerunt eā de philosophia ipsius: & per eā firmauerūt antiquitatē mūdi ex parte creatoris. ¶ Vna via est. Dixerunt siquidē, si creator creauit mūdū post priuationē: ergo fuit ante mundi creationē operator in potētia: & cū creauit ipsum, factus est operator in actu. qđ si ita est, ergo creator exiuit de potētia ad actum: & est in eo aliqua potestas: & eget oñibus modis extra ctore qui extraxerit ipsum de potētia ad actum. Hoc autē est in quo considerare oportet quēlibet intelligentē omnibus modis: & vt cognoscat hoc, & detegat secreta ipsi⁹. ¶ Alia via. Dixerunt q̄ agens agit in vna hora & non in alia: est secūdum impediētia vel expergefaciētia quæ renouantur ipsi vel in ipso. Et impediētia inducunt ablationē operis qđ intēdebat operari: expergefaciētia vero faciunt vt velit qđ prius non volebat. Postq̄ vero creator non habet expergefaciētia quæ inducant mutationē voluntatis ipsius, neq; habet retardantia vel prohibitiua quæ renouentur, vel tollantur: ergo non potest esse vt operetur in vna hora, & non in alia: sed eius actio est aterna, sicut ipse est aternus, ens semper in actu. ¶ Est & alia via. Dicunt siquidē q̄ eius opera sunt valde perfecta: nec est i eis defectus, nec excessus, nec est in eis frustra. Huius autē rationis semper facit Aristoteles mētionē in dicēdo q̄ natura est sapiēs, & non operat frustra: sed operatur omnia in fine perfectionis conueniētis rei quam operatur. Propter hoc ergo dixerūt q̄ hoc ens est p̄fectū in sua essentia: & nō habet finē: & idcirco necesse est vt sit aternū

& eius sapiētia est sicut eius substantia semp aeterna. sed ei⁹ substantia quæ est eius sapientia, facit hanc vniuersitatē. Quicquid autē inueneris de rationibus credētū antiquitatē mūdi, nascit de vīs istis: vel ad aliquam illarum reducitur. Dicunt etiā quasi admirantes, & argumentantes, Cur cessauit creator ab omni opere? & nihil ante mundum istum, & nihil nouum fecit: cū eius essentia esset aeterna, sine principio, & incepit heri creare entia. Si enim diceret q^d creator creauit multos annos ante mundum istum secundum numerum granorum sinapis quæ replerent continētiam coeli: & q^d quilibet mundus duraret tot millibus annorū quot erant grana: illa esset comparatio istorum ad essentiam, quæ nec habet principium nec finem: sicut si diceret q^d creator heri creauit mundum. Cum enim firmauerimus inceptionē vniuersi esse post priuationē, non refert siue ponas hoc in multis milibus annorum, siue in paucis. Istæ sunt rationes per quas contradicunt nouitati mundi, credētes antiquitatē ipsius. Per viam etiā probationis quæ inducit, hoc manifestatur ex eo qd scitum est apud omnes gentes in præteritis tēporibus, q^d essentia mundi naturalis est nō contingēs: & conuenerūt in hoc omnes sentētiæ. Dixit autē Aristoteles q^d homines dicunt manifeste q^d coeli sunt sempiterni & stabiles. Et cū intellexerunt q^d nec sunt gñabiles nec corruptibiles: dixerunt q^d sunt locus habitationis creatoris & angelorum: & attribuerunt ei ad ostēdendam firmitatē ipsorum. Induxit etiā in hac materia verba huiusmodi ad confirmationē opinionis quam astruit speculatio rerum manifestarum secundum intellectum ipsius.

Operatur est

m^o
mundi

¶ Q^{uod} omnes rationes Aristotelis probantes æternitatem mundi non sunt demonstratiuæ. Capitulū. XVI.

¶ Olo in hoc capitulo ostendere q^d Aristoteles non inducit demonstrationē super antiquitate mundi secundum sentētiā ipsius: nec errat in hoc: quoniam ipse scit q^d nō habet demonstratiōē in hoc. Rationes etiā & pbationes quas induxit, sunt opiniones quibus accēdit aīa plus q^m aliis opinionib⁹: & sunt minoris dubitationis q^m alię opiniones, sicut dixit Alexāder. Et nō debem⁹ putare q^d Aristot. crediderit rōnes illas eē demonstratiōes: nā docuit hoīes vias demonstratiōnū, & leges, & cōditiones earū. Qd aut induxit nos ad loquēdū de hoc, est q^d sequaces Aristotelis putabāt q^d ipse induxit demonstratiōes sup antiquitate mūdi. Multi etiam qui opinantur se profundasse in sapiētia philosophiæ, recipiunt sentētiā Aristotelis in hac quæstione: & putant q^d illud quod dixit, est demonstratiō certa in qua nō est dubitatio. & apud eos inconueniens est cōtradicare illi, vel putare q^d latuit eum aliquod secretū in hac materia, vel q^d errauit in al qua rationum illarum. Ideoq^{ue} visum est querere mihi de ordinatione sentētiæ illorum: & ostēdere illis q^d Aristoteles non dicit q^d in hac quæstione demonstratiō est. Dixit enim in libro de Auditū, q^d omnis qⁱ præcessit nos peritus sciētia naturali, credidit q^d motus nec est gñabilis, nec est corruptibilis: præter Platonē qui credidit q^d est gñabilis & corruptibilis. Similiter casū secundū ipsum sunt gñabiles & corruptibiles. Ista sunt verba Aristotelis. Palam autē est q^d si quæstio ista probata esset demonstratiōibus certis: nō indigeret Aristoteles eam roborare p hoc qd in naturalibus periti antiqui crediderunt. Hoc licet necesse esset vt diceret quæ dixit in hoc loco ad culpandum omnē cōtradicentē sibi, vel repellētē sentētiā ipsius, quicquid enim probatur demonstratiue, non propalatur veritas eius: nec roboratur in eo veritas p hoc quia in ipsum consentiunt oēs homines: nec minoratur veritas eius, neq^{ue} debilitatur si contradicerēt ei oēs qui sunt in mundo. Tu autē inuenis qd dixit Aristot. in libro coeli & mūdi, cum incepit ostēdere q^d coeli nec sunt gñabiles nec corruptibiles, dices. Volumus nūc inquirere de coelis: & dicemus vtrum gñatio eorum sit ex aliquo, an ex nihilo: & si communicant in potētia corruptionis, & non corrūpuntur omnino. Laborauit etiā postq^{ue} pramissit illam quæstionē, rationes ponere dicētis coelos gñabiles & creatos: & induxit postea verba ista. Cum fecerimus istud, tunc ratio nostra melius recipietur, & magis placebit illis qui bene speculantur: & præcipue cum prius audierint rationes contradicētium. receptiostrarum rationum debiliior erit in oculis auditorum: & q^d debet iudicari in veritate ab eo qui voluerit iudicare qui non sit inimicus eius qui sibi contradicit: sed sustineat & iudicet de se: & faciat transire super alium de veritate rationum qⁱ faceret transire super se. Ista sunt Aristotelis verba. Nunc ergo intelligentes intelligite & videte si post pramissam propositionē remaneat culpa in Aristotele, vel si debet aliquis putare post verba ista de ipso q^d inuenit demonstratiōē in quæstione illa: vel si ascendit in cor alicuius, & præcise Aristotelis, qⁱ rei quæ probat

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

demonstratiue, receptio debilior erit si rationes contradicentium non fuerint audita. Preterea in ponendo istam opinionem, suam opinionem: & quod probationes super hoc sunt rationes, erat insipiens Aristoteles, & ignorabat quae sit differentia inter rationes & demonstrationes, & inter opinabilia in quibus cogitator confortatur, vel debilitatur: & inter demonstrabilia. Preterea verba illa quae induxit secundum viam narrationis de eo quod praemisit de sensu contradicentium, ut roboraret sententiam suam, Hec inquam omnia non erant necessaria in demonstratione. Verum tota nostra intentio est ostendere quod opinio eius est probabilior opinionibus contradicentium ipsi, dicentium quod consideratio Philosophica inducit ad credendum quod coeli communicant in generatione & corruptione, vel nunquam non fuerunt, vel quod fuerunt creati & non corrumpuntur: & rationes aliarum opinionum quas ponit. Hoc autem verum est sine dubio quod opinio eius propinquior est veritati, quam illorum opiniones secundum probationes quae acceptae sunt de natura vniuersitatis. Nos autem credimus, sicut explanabimus, quod creuerunt cupiditates super omnes sectas, & etiam super Philosophos. Et volunt asserere quod Aristoteles induxit demonstrationem in hac quaestione: & fortassis secundum ipsorum sententiam induxit Aristoteles demonstrationem in hac quaestione: & non sensit se induxisse demonstrationem: illi qui secuti sunt eum reduxerunt memoria. Apud me vero non est dubium quod opiniones illae quas dixit Aristoteles in antiquitate mundi: & causa diuersitatis motuum coelorum, & ordine intelligentiarum separatarum, haec quidem omnia non habent demonstrationem, nec unquam errauit Aristoteles in putando quod rationes istae sunt demonstrationes, sed sicut ipse dixit, viae demonstrationum super istis rationibus sunt nobis clausae, nec habemus principium unde sumamus demonstrationem ad illa: & hoc est planum verbum ipsius, sicut scis. Dicit enim in eo cuius non habemus rationem, vel est difficile ostendere nobis. Scito quod si dixerimus cur ita fuit, defectus est sicut si dixerimus, est mundus antiquus, an non. Hec sunt verba ipsius. Tu vero scis expositionem Mauri Abimac in hac similitudine: & quomodo miratus est de hoc quod Aristoteles dubitaret in antiquitate mundi: & deridet verba Galeni, & in fine derisionis, in dicendo quod ista quaestio laboriosa est: & quod non est scita demonstratio super illa: & confitetur Abimac quod istud est notum & manifestum: & probatur demonstratione quod coeli sunt sempiterni: & quod est infra illos est generabile & corruptibile. Vniuersaliter autem nulla viarum quas praemisimus in hoc capitulo, affirmat aliquam opinionem vel destruit: vel ponit in ea dubitationem: sed adhuc praemisimus ea quae praemissa sunt: quia scimus quod plures eorum qui se putant sapientes, & tamen nihil intelligunt de scientiis, dant definitiuum iudicium in antiquitate mundi per id quod receperunt ab hominibus: de quibus scitum est, quod credebant antiquitatem mundi. Proiciunt autem post tergum suum omnes prophetas: quia verba ipsorum non procedunt per viam disciplinae: sed per viam narrationis super creatore. Haec autem est via per quam nesciuerunt ambulare nisi singulares, in quibus perfecit intellectus. Quod autem nos laboramus ostendere de ratione nouitatis mundi per sensum nostrae legis: dicam postea in capitulis quae inducam.

¶ De demonstratione vera: & quod antiquitas mundi non est demonstrata, nec impossibile est mundum esse nouum. Capitulū. XVII.

IN hoc capitulo volo ostendere sententiam meam & fidem in hac quaestione. Postea vero inducam probationes super eo quod asserere volo, & dicam quia quicquid dicant loquentes qui putant quod induxerunt demonstrationem super nouitate, non eligo illas demonstrationes: & non sophisticabo animam meam, ut vias eorum nominem demonstrationes. Cum vero iactauerit se homo quod inducat demonstrationem super aliqua quaestione, & errauerit, istud apud me non astruit veritatem illius quaestionis: sed debilitatur, & ponit viam ad ratiocinandum super illo. Cum enim oritur debilitas talium demonstrationum, debilitatur anima in credendo rem illam super quam inducuntur demonstrationes, & remanebit res quae non demonstratur, in plano suae quaestionis: vel quod recipiatur in ea altera partium destructionis: & istud facilius contingeret. Iam praedixi tibi vias loquentium in assertionem nouitatis mundi, quod percepi te de quinque locis, responderi potest & rationabiliter. Similiter etiam omnia quae dixit Aristoteles & sequaces eius in inductione demonstrationum in antiquitate mundi, non sunt apud me demonstratio certa: sed sunt rationes in quibus incidunt multae dubitationes & magnae, sicut audies. Quod autem ostendere volo ego dicam, quod non est impossibile mundum esse nouum secundum sententiam nostrae legis quam iam ostendi: & quod omnes probationes propheticae ex quibus apparet quod non est ita sicut praediximus: omnes inquam illae rationes destruuntur per alia quae tollunt ne accipiat

ex illis demonstratio contra nos. Cum istud fuerit firmatum: & quaestio illa proposita fuerit quod renouatio mundi vel eius antiquitas est possibilis: & ipsius nouitas recepta est apud nos ex parte prophetiae. quae ostendit quaedam quae non sunt in potentia speculationis si perueniat ad ea, sicut explanabimus: quia prophetia non tollitur etiam secundum sententiam illorum qui credunt antiquitatem mundi. Et postquam ostendero quod ratio nostra est possibilis, incipiam ostendere praeminentiam ipsius super aliam opinionem: & quod vincit illam per viam speculationis. Hoc est ut astruatur praeminentia fidei nostrae in nouitate mundi super illos qui credunt ipsius antiquitatem mundi. Ostendam etiam quod sicut videtur sequi opinionem nostram inconueniens in hoc quod credimus antiquitatem mundi: sic etiam sequitur eos maius inconueniens in hoc quod ipsi conueniunt & credunt antiquitatem mundi. Nunc autem incipiam ostendere viam quae tollet probationis cuiuscunque inducentis demonstrationem super antiquitate mundi.

¶ nouum omne est generatum.

Capitulum. XVIII.

Quoniam nouum scito quod est generatum postquam non fuit: licet eius materia fuerit ens: sed spoliatur vna forma, & induit aliam. Natura vero noui post nouitatem suam & perfectionem & quietem, est alia quam natura ipsius quae fuit in hora generationis & inceptionis ad exeundum de potentia ad actum. Et fuit alia a natura illa quam habuit antequam moueretur ad exeundum de potentia ad actum. Verbi gratia, Natura foeminei seminis dum est sanguis in matrice, est alia quam ipsius conceptionis cum miscetur cum spermate virili. Cum vero incepit moueri, est ipsius natura alia quam natura animalis perfecti cum nascitur. Nullo autem modo debet sumi probatio de natura rei post esse suum perfectum in fine perfectionis dispositionum suarum ad eandem rem in hora sui motus ad exeundum ad generationem, nec accipietur probatio de modo existentiae eius in hora motus ipsius super modum existentiae antequam incipiunt moueri. Si autem erraueris & volueris accipere probationem de natura rei existentis in actu super eius naturam cum est in potentia, orientur tibi multae dubitationes, & auferentur de sensu tuo quaedam quae necesse est esse: & consequenter quaedam nugatoria. Adhibe consensum in similitudine quam proponemus, Homo quidam valde perfectus in creatione, natus est, cuius mater mortua est postquam lactauit eum per aliquos menses. Laborauerunt autem aliqui ut perficerent eius nutrituram in quadam insula, per quam nullus homo transibat: donec creuit, & intellexit, & sciuit. Ipse vero nunquam vidit mulierem, nec aliam foeminam cuiuscunque generis. Postea vero quasiuit a quodam de assistentibus sibi, Quomodo fuimus facti, & qualiter fuimus creati? Responsum est ei ab assistente in hunc modum, Singularis homo fit in ventre alterius singularis nostrae speciei quod vocatur foemina: & est talis & talis formae: & singulare dum est in ventre, paruae quantitatis est: & mouetur, & nutritur, & crescit paulatim, & viuit, donec peruenit ad terminum quantitatis definitae: tunc autem aperitur porta in fine corporis, & exit inde, & crescit postea donec perficitur, sicut tu vides. Orphanus autem ille querebat instanter, sic: Istud singulare nostrae speciei, quando erat in ventre matris & viuebat, & mouebatur, & crescebat: comedebat, & bibebat, & exsputabat per os & per nares, & egerbat? Responderunt ei, Non. Ipse vero festinanter contradixit huic responsioni, inducens probationes super omnia ista quae vera sunt, quod sunt impossibilia accipiendo probationem suam de ente perfecto, & dixit. Video quod omne singulare nostrae speciei cum non inspirat vel respirat, modico tempore moritur: & destruuntur motus eius: Quomodo ergo ascendit in cor alicuius quod homo singularis sit in vase vndique clauso & duret ibi per aliquos menses viuens & mobile? Praeterea si fortassis aliquis nostrum transglutiret passerem viuum, moreretur ipse passer statim cum intraret in stomachum: quanto magis in matrice, quae est inferior. Item quilibet singularis homo si non comederet & biberet ore suo, in modico tempore moreretur. Postquam ergo ita est, quomodo durabit illud singulare animal multis mensibus, nec manducans nec bibens? Quilibet etiam singularis homo si cibetur & non egerat, in paruo tempore moreretur, inualecentibus agilitudinibus: Quomodo ergo viuet illud singulare tot mensibus, si non diuerterit ad requisita naturae? Item, si perforet venter alicuius hominis, moreretur non in multis diebus. Quomodo ergo credit aliquis quod umbilicus istius nati fuit apertus: quomodo etiam non aperit oculos suos & non expandit

Nota apti
exempli ad
propositum

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

manus suas: & non extendit pedes membris suis, omnibus existentibus sanis, sicut dicitur. Hæc ergo est opinio illius qui credit quod non contingit hominem creari secundum modum istum. Nunc ergo pone cor tuum ad similitudinem istam, & meditare in ea: & inuenies quod ratio nostra cum Aristotele eodem modo se habet: quoniam nos qui credimus Moyse magistro nostro, & Abrahamæ patri nostro: credimus quod mundus creatus fuit secundum talem & talem formam: & quiddam fuit factum ex alio: & quædam creata post alia. Aristoteles vero volens destruere fidem nostram, inducit probationes contra nos de natura entis perfecti in actu: de quo concedimus quod post statum suum atque perfectionem non assimilatur in aliquo ei quod erat in hora creationis: quia est post priuationem absolutam. Quæ autem ratio de vniuersitate rationum suarum firmabitur contra nos: illa vero sequerentur concedenti, quod natura huius esse quod modo est, demonstrat super esse suæ renouationis. Nunc autem reuertar, & dicam radicem viarum suarum, & ostendam tibi qualiter non obligant nos in aliqua re in eo quod dicimus, quod mundum vniuersum creauit Deus post priuationem: & fecit ipsum donec perfectus est, sicut vides. Dixit Aristoteles quod materia prima nec est generabilis nec corruptibilis: & induxit probationes super hoc de rebus generabilibus & corruptibilibus: & ostendit impossibilitatem suæ generationis earum: & hoc idem verum est. Non enim dicimus quod materia prima est facta sicut fit homo ex spermate: neque corrumpitur sicut homo qui conuertitur in puluerem: sed dicimus quod Creator fecit esse de nihilo: & est sicut fecit eam esse: quoniam ex ipsa facta sunt omnia, & in eam corrumpitur quicquid est generatum ex ipsa: nec inuenies eam nudam a forma, & usque ad ipsam peruenit generatio & corruptio. Ipsa vero non generatur sicut illud quod generatur ex ea: neque corrumpitur sicut illud quod corrumpitur in ipsam: sed est creata, & non de aliquo: & cum voluerit creator ipsius, faciet ipsam non esse: priuatione perfecta & absoluta. Eodem modo dicemus de motu: quia ipse accipit probationem de natura motus, quod nec est generabilis nec corruptibilis: quod quidem est verum. Nos vero dicimus quod postquam motus est ens huius naturæ in qua est: non ascendit in cor quod sit generabilis & corruptibilis generatione & corruptione vniuersali: sicut generatio motuum particularium, & corruptio ipsorum. & hæc est opinio in omni eo quod sequitur naturam motus. Eodem modo se habet res in motu circulari qui non habet initium: & hoc est verum post esse corporis sphaerici, quod mouetur circulariter: & non ascendit in cor quod in motu eius sit principium. Similiter dicemus in possibilitate quæ debet præcedere in omni generato quod non est adiuncta nisi in natura huius entis, in quo quicquid generatur, generatur ex aliquo ente. Quod autem creatur ex priuatione, non est aliquid nec in sensu, nec in intellectu propter quod sit aliqua possibilitas ante illud. Sic etiam dicimus in generatione coelorum, quod non est in eis contrarietas, & hoc est verum. Sed nos non credimus quod coeli facti sunt sicut homo & equus: & nos non credimus quod eorum compositionem sequatur corruptio, sicut in plantis & in animalibus propter contrarietatem quæ in ipsis est. Fundamentum autem rationis est quod diximus quod motus existentia: entis perfecti non demonstrat super modo existentia: ipsius ante perfectionem eius. Nec est inconueniens aliquod secundum nos in eo quod dicitur quod coeli fuerunt facti antequam terra: vel terra antequam coeli: vel quod coeli fuerunt sine stellis: vel aliqua species animalium sine aliis speciebus: quoniam illa fuerunt in tempore generationis omnium istorum: sicut in omni animali prius generatur cor quam testis, sicut oculis contingit videre: & nervi generantur antequam ossa: quis post totam perfectionem non inuenitur vnum membrum sine aliis: sine quibus homo non debet esse. Hæc omnia necessaria sunt cum accipitur scriptura secundum suum planum, quæ res non ita se habeat, sicut explanabo in agnominibus. Est autem necessarium ut caueas tibi in hac ratione: quia murus fortis est quem ædificauimus circumcirca legem, qui munit ipsam ut prohibeat damnum ab omni eo quod proiecerit lapidem ad illam. Si vero disputauerit contra nos Aristoteles ut sequamur sententiam ipsius, & dixerit ex quo non accepimus probationem ex hoc ente, quomodo scitis vos quod vniuersum ens est creatum & generatum: & quod est alia natura quæ creauit ipsum? Dicemus, non obsistamus nos in hoc secundum nostram questionem: quia non quarimus modo asstruere quod mundus est nouus: sed quod quarimus est possibilitas inceptionis eius: & non tollitur illa ratio in eo quod accepimus probationem de natura entium: cui nos non contradicimus. Cum autem firmata fuerit possibilitas rationis, sicut ostendimus, reuertemur postea ad ponendam præminentiam nouitatis mundi. Nihil autem remansit in hac opinione quæ inducit nobis dubitationem in possibilitate nouitatis

mundi: & non est de natura entium, sed de eo quod exigit intellectus in eo quod continet Creatori. Ista tria sunt quae praemisimus: & quod ipsi inducunt probationem in antiquitate mundi, ex parte creatoris: sic autem ostendam tibi viam dubitationum quae venerunt super ipsos: donec nulla demonstrationum ipsarum firmetur villo modo in capitulo quod inducam.

¶ Creator non exit de potentia ad actum,
Capitulum XIX.

Via prima, ex qua sequitur secundum aestimationem praedictorum ut dicatur quod Creator exiit de potentia ad actum, cum operatur in vna hora, & non in alia. Ablatio autem huius dubitationis manifesta est. Multum enim hoc est necessarium in omni composito ex materia & forma attinente possibilitati. Ipsum namque cum agit per formam suam postquam autem non agebat, scimus quod erat in eo aliquid in potentia: & exiit in actum: & illud egebat modis omnibus extractore. Huius enim propositionis non sunt probationes nisi quantum ad monstrata, in substantia vero eius quod non est corpus, nec habet materiam, non est possibilitas villo modo: sed quicquid habet, est in actu solummodo: nec istud conuenit ei necessario, nec est impossibile ut agat in vna hora & non in alia: nec istud est mutatio in eo quod conuenit separato: nec est exitus de potentia ad actum. Huius autem rei probatio, est intelligentia agens secundum sententiam Aristotelis & sequacium eius. Intelligentia namque agens est separata: & possibile est ut agat in vna hora & non in alia: sicut ostendit Abimac in libro suo de Intellectu. Dixit enim, Scito quia quod apparet de intelligentia agente est, quod non semper agit: sed agit aliquando, & quandoque non agit. Haec sunt verba illius. Et est veritas nota, quibus hoc ita sit: non dicitur quod agens intelligentia mutetur: licet quod fuit agens in potentia, & exit in actum, eo quod agit in vna hora quod non prius agebat. Nec est comparatio inter corpus & illud quod non est corpus: neque similitudo villo modo: nec in hora actionis, nec in hora ablationis actionis. Actio vero formae quae est in materia, & actio separati, vocantur aequiuoce nomine actionis. Ideoque non sequitur quia separatum non agit in vna hora, & agit postea in alia, ut putetur exire de potentia ad actum: sicut inuenimus in his quae sunt ex materia & forma. Si vero putauerit aliquis quod in his verbis est aliquis error: & putet quod intelligentia agens non agat in vna hora, & agat in alia ex debito substantiae ipsius intelligentiae, seu ex preparatione, seu compositione materialium: sed eius actio sempiterna est ad omne quod aptum est ut recipiat illam: & si est prohibens ne perficiatur actio: hoc est ex parte materiae: non ex intellectu per se. Respondebimus ei qui hoc putat, quod non est intentio nostra ut faciamus scire causam propter quam Creator operatur in vna hora, & non in alia: nec obligat nos ista similitudo, ut dicamus quod sicut intelligentia agens operatur in vna hora, & non in alia: & est separata: quod ita sit Creator, non enim dicimus istud, nec sequitur ex dictis nostris. Nam si hoc diceremus, error esset. Quod autem sequitur ex dictis nostris, est verum, videlicet quod intelligentia agens non est corpus nec potentia in corpore, quibus agat in vna hora & non in alia. Et quaecumque sit causa huius rei, non dicetur propter hoc quod exiit de potentia ad actum: nec erit possibilitas in substantia ipsius: nec egebit extractore qui extrahat ipsam de potentia ad actum: Quod si ita est, ablata est ergo a nobis illa magna dubitatio quam induxit super nos credens antiquitatem Mundi: ex quo nos credimus quod Creator non est corpus, nec potentia in corpore. Vnde non adharet ei mutatio, quibus agat cum prius non egerit. **V**ia secunda, ex qua sequitur secundum ipsos antiquitas Mundi: est additio ex pergefactionum & renouationum, & impredientium illum qui est benedictus. Haec autem dubitatio est multum difficilis, & valde subtilis: & intende nunc ad audiendum. Scito quod omnis operator per voluntatem & propter finem necesse est ut hoc quod operatur in vna hora & non in alia, sit propter prohibitionem, vel ex pergefacientia. Verbi gratia, Aliquis homo vult aedificare domum & non aedificabit propter impedia, scilicet cum materia domus non fuerit preparata: vel quod ipsa est preparata: sed non recipit formam propter defectum instrumentorum. Potest etiam contingere quod materia est preparata: & instrumenta sunt praesto, nec tamen aedificabit domum: quia non vult: non enim indiget ea, sed cum fuerint renouationes secundum frigus, vel calorem, vel pluuiam, inducetur ut quarat habitationem: & tunc laborabit

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

vt aedificet. Apparet ergo q̄ renouationes immutant voluntates, & impedimenta resistunt voluntati, vt agens non operetur quod vult. Hoc autem totum erit cum fuerint actiones propter aliquem finem vllō modo, nisi qđ sequitur voluntatem, ipsa voluntas non eget expegefactore. Iste autem volens sic, licet non habeat prohibentia, non sequitur vt semper operetur cum non fuerit finis extra ipsum propter quem operetur: quoniam operatio in talibus sequitur simplicitatem voluntatis. Si autem dixerit aliquis, hoc totum verum est: sed quod est volens in vna hora & non in alia: nonne hæc mutatio est? Respondebimus ei, Non est ita: quoniam veritas voluntatis & substantia eius est vt velit vel nolit. Si vero fuerit illa voluntas adharens materiæ per quam volens quærat aliquem finem qui est extra ipsum: erit tunc illa voluntas mutabilis secundum impedimenta vel renouationes. Voluntas autem separati quæ non est propter aliud vllō modo, non est variabilis: & cuius velle modo aliquid, & cras velle aliud, non dicitur variatio in eius substantia. nec ad istud trahit alia causa, sicut nec est variatio in eo q̄ est agens & non agens, sicut exposuimus. ¶ Ad hoc autem ostendetur q̄ voluntas de nobis, & de separato dicitur æquiuoce solummodo: nec est similitudo inter illas duas voluntates. Iam ergo locuti sumus de hac contradictione: & ostensum est q̄ non sequitur ex hac via vt dicamur credere vanitatem, hoc est quod quærimus, vt tu scis. ¶ Via tertia est per quam voluntas probare antiquitatem mundi, scilicet: quia quicquid exigebat sapientia Dei vt exiret, iam exiit. Sapientia vero ipsius est coæterna suæ substantiæ: ergo quod sequitur ex illis, est æternum. Hæc autem consequutio est multum debilis. Sicut enim nos ignoramus arcana sapientiæ ipsius, scilicet q̄ coeli tot sunt, & non plures, nec pauciores: & q̄ stellæ tot sunt, nec plures, nec pauciores, nec maiores, nec minores: sic ignoramus arcana sapientiæ ipsius, scilicet quare creauit omnia a tempore qđ multo prius non fuit: sed hæc omnia sequuntur sapientiam ipsius æternam, in qua non est variatio. Nos autem sumus ignorantes in fine ignorantia, in intelligendo illud quod conuenit illi sapientiæ, & debitum eius. Voluntas namq̄ secundum sensum nostrum sequitur sapientiam. Hæc autem idem sunt, scilicet sua substantia, & sua sapientia. Nos enim non credimus in agnominatōibus. Adhuc autē audies in hac materia multa verba, cum loquar de cura. Cum autem intellexeris ista, tollet inconvēniens præmissum. ¶ Et quod dixit Aristoteles, q̄ omnes gentes conuenerunt in diebus præteritis: & generationes priores, q̄ Angeli habitant in coelis: & q̄ Creator est in coelis: & sic se habent plana dictorum: Scito q̄ ista non demonstrant æternitatem cælorum, sicut vult aduersarius: sed vt doceant nos q̄ coeli demonstrant nobis super essentia intelligentiarum abstractarum quæ sunt spirituales, & ipsæ sunt angeli. ipsi etiam demonstrant nobis super essentia Creatoris, q̄ ipse est motor eorum & rector, sicut explanabimus. Et faciemus scire q̄ non habemus probationem quæ demonstret nobis essentiam artificis secundum q̄ credimus talem qualis est visio cælorum: qui etiam secundum opinionem philosophorum demonstrant sicut prædiximus, super essentia sui motoris: & q̄ nec est corpus, nec potentia in corpore. Post q̄ autem ostendi tibi possibilitatem rationis nostræ: & q̄ non est impossibilis, sicut putant qui credunt antiquitatem mundi, reuertar ad ostendendum præminentiam opinionis nostræ super opiniones aliorum, per vim speculationis: & detegam ea quæ sequuntur opinionē istius hominis in capitulis sequentibus.

¶ Aristotelis credulitas circa Deum & vniuersum.

Capitulum. XX.

Aristoteles credidit Deum esse causam, & vniuersum causatum.

Quæstio est iam tibi sententia Aristotelis, & omnium qui credunt antiquitatem mundi. Aristoteles quidē credit q̄ hoc vniuersum esse, manat a Creatore de necessitate: & q̄ ipse est causa, & mundus causatum: & necesse fuit sic esse. Et sicut non oportet querere de ipso quare est, & quomodo scilicet vnus & incorporeus: ita non dicemus de hoc mūdo vniuerso quare est, & quomodo est: quia necesse est hoc ita esse, causam. s. & causatum. nec cōuenit eis priuatio vllō modo, nec mutat ab eo qđ est. Et idcirco sequitur secundū hanc opinionem necessario esse rerū vniuersitatem stabilem in sua natura: & nihil variatur in natura quam habet vllō modo. Secundum hanc ergo sententiā impossibilis est variatio cuiuscūq̄ entis super materiā suam. Quod si ita est, non erunt omnia ista secundū meditationē preparatoris, qui elegit & voluit vt ita essent: quoniam si sic fuissent per electionem vel voluntatem,

fuerunt non entia priusquam esset intentio. Sed secundum nostram opinionem ostensum est a nobis quod creata sunt per electionem, non ex necessitate essendi unum ex alio. Et posset esse quod immutaret ea adinuentor eorum: & intentionem suam poneret alio modo: sed non quolibet modo, quoniam natura impossibilis firma est, & nullo modo potest tolli, sicut explanabo. Intentio vero nostra in hoc capitulo est, ut ostendam tibi per probationes quae sunt propinqua quae demonstrationi: quod ita sic esse demonstrat: quia sunt per intentionem preparatoris necessario absque eo quod non laborem in iis in quibus laborant loquentes, scilicet destruere naturam entium: & credere atomos, & creationem accidentium, & omnia quae ostendi tibi de radicibus eorum, quas strauerunt ut facerent inueniri terminationem. Et non putes quia ipsi dixerunt quod ego dico: & quasiuerunt quod ego quaro sine dubio: & posuerunt intentionem & voluntatem in terminationem. Sed secundum opinionem ipsorum non est differentia inter terminationem huius plantae in rubore siue albedine: & in dulcedine siue amaritudine: & inter terminationem coelorum secundum quod sunt formae rotundae siue quadratione & triangulatione: & firmauerunt terminationem cum propositionibus suis, quas feci te scire. Ego vero astruo terminationem per id per quod debet astrui cum propositionibus philosophorum sumptis de naturis entium. Hanc autem viam ostendam tibi postquam praemisero propositionem istam, quae est: quod materia est communis in rebus mutabilibus ex parte mutationis. Necessaria vero est alia causa extra materiam illam communem, quae fecit quaedam esse talis figura: & quaedam alterius figurae: vel aliae causae secundum numerum mutationum. Omnes autem credentes antiquitatem mundi, conuenerunt in hac propositione cum credentibus nouitatem mundi. Post istam vero propositionem incipiam ostendere quod intendo, querendo, & respondendo super opinione Aristotelis. Quasiuimus ab Aristotele dicentes: Tu inducis probationes ad ostendendum quod una materia communis est omnium quae sunt sub sphaera Lunae, quod si ita est, quae est causa diuersitatis specierum entium, vel quae est causa diuersitatis singularium cuiuslibet speciei? Respondit nobis: & dixit quod causa diuersitatis est varietas mixtionis compositionum ipsius materiae. Materia namque illa communis recipit prius quatuor formas, quarum quolibet comitantur duae qualitates per quas fiunt elementa omnibus quae componuntur ex eis: quoniam primo miscetur per motum coeli: deinde sunt mixta & reperata: & tunc inuenitur diuersitas in mixtione quae componitur ex eis secundum diuersas proportionem frigidi & calidi: & humidum & siccum: & fiunt ex eis composita diuersa secundum diuersas reperantias apta recipere formas diuersas. In ipsis vero formis similiter fiunt compositiones aptae recipere alias formas: & sic semper proceditur. In materia unius formae specialis inuenitur latitudo magna secundum qualitatem & quantitatem: & secundum hanc latitudinem variantur singularia speciei, sicut ostensum est in scientia naturali. Hoc autem totum verum est volenti concedere verum, & non decipienti animam suam. Postea vero quasiuimus ab Aristotele: si temperantia elementorum est causa essendi materias aptas recipere formas diuersas, quae fuit causa quae fecit generationem primae materiae donec una pars reciperet formam ignis: altera formam terrae: & fecit ut media inter ista reciperet formas aeris & aquae, cum sit materia una communicabilis: & in quo fuit materia terrae necessaria formae ipsius: & materia ignis necessaria formae ignis. Respondit Aristoteles & dixit. Diuersitas locorum fecit hoc: quia ipsa loca dederunt materiae quae est una, dispositiones diuersas, & haec est expositio. Quoniam quod est ex eis propinquius coelo circumdanti, recepit ab ipso potentiam splendoris & sublimitatis, & velocitatem motus: & recepit compositionem a coelo circumdante. Versus centrum terrae densior & durior effecta est terra. Similis quoque causa est in aqua & aere. Hoc autem fuit necessarium, quia vanum esset quod ista materia esset sine loco: vel quod circumdans esset centrum, vel econuerso. Hoc ergo dedit eis terminationem in formis diuersis, scilicet aptitudinem recipiendi formas diuersas. Postea vero quasiuimus ab Aristotele, Dicis quod materia circumdantis & materia elementorum est una? Respondit & dixit, Non: sed illa materia est alia: & illae formae sunt aliae. Et corpus dicitur aequiuoce de corporibus quae apud nos sunt: & de corporibus coelorum, sicut exposuimus, & induxit probationes super omnibus istis. Nunc ergo audi verbum nostrum tu qui intendis in libro meo. Iam scis demonstrationem Aristotelis, quod ex diuersitate actionum demonstrantur diuersitates formarum. Cum ergo motus quatuor elementorum fuerit rectus: & motus coelorum circularis: fuit scitum quod illa materia fuit alia quam ista, & hoc est verum secundum speculationem naturalem. Et cum inuentum est quod motus coelorum sunt recti in diuersas partes. Quaedam enim mouentur sursum, & quaedam deorsum: &

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

similiter quæ componuntur ex eis: & mouentur in vnam partem: quædam enim mouentur tardius & quædam velocius, scitur quod sunt diuersa in formis: & scis quod elementa sunt quatuor. Et ex hac demonstratione sequitur quod materia coelorum sit vna: quoniam omnes mouentur circulariter: & forma cuiuslibet coeli est diuersa a forma alterius: quoniam motus vnus est ab oriente in occidentem: & motus alterius est ab occidente in orientem. motus etiam ipsorum sunt diuersi in velocitate & tarditate. Consequens etiam est si queratur ab eo & dicatur ei: Cum illa materia sit communis omnibus coelis: & quodlibet eorum differt in forma ab alio: quis est terminator eorum vel preparator vt recipiant formas diuersas: si est trans coelum aliquid aliud quod sit terminator & distractor præter creatorem: nunc ergo erudiam te super profunditate cogitationum Aristotelis, & super admiratione apprehensionis ipsius: & quomodo anxius uisit eum ista contradictio sine dubio: & laborauit vt euaderet ab ipsa cum verbis in quibus non iuuat eum natura entium: quis non fecerit mentionem huius contradictionis: sed quod apparet ex verbis eius quod ipse nititur totis viribus suis vt ordinet essentiam coelorum: sicut ordinauit essentiam eorum quæ sunt sub coelo: nisi sunt omnia ex necessitate naturali non ex intentione eligentis & terminatione terminantis sic voluit. Voluntas autem istius hominis non fuit completa, nec vnquam complebitur: quoniam ipse laborat reddere causam quare mouetur coelum ex parte orientis, & non ex parte occidentis: & quare quidam coeli veloces sunt in motu: alii vero tardi: & quod ita fuit necessarium secundum ordinem dispositionis coeli altissimi. Laborauit etiam reddere causam in eo quod quilibet planetarum habet coelos multos: & iste numerus est magnus in vno coelo. In omnibus istis laborauit reddere causas nobis, vt ordinet ista secundum ordinem naturalem & necessarium: sed nihil istorum perfectum est ab eo. Quod enim ostendit nobis de iis quæ sunt sub phæra Lunæ, est conueniens entibus causa quæ ostendit. & oportet dicere in hoc quod est ex necessitate quæ provenit ex motu coelorum, & virtutibus eorum. In iis vero quæ dixit in ratione coeli, non assignauit causam notam: nec produxit rationem in illis secundum ordinem per quæ necessitas astruatur. Nos autem videmus quosdam coelorum esse veloces in motu: & sunt superiores aliis qui sunt tardioris motus: sunt & alii tardioris motus, & sunt superiores velocioribus in motu: sunt & alii quorum motus sunt æquales quibus eorum alii sunt superiores aliis. Sunt etiam quædam alia difficilia valde, quæ necesse est vt intelligatur & videatur si sunt ex necessitate. Et adhuc appropriabo eis capitulum quoddam de capitulis huius libri. Generaliter autem dicam quod Aristoteles cum intellexit debilitatem rationum suarum in assignatione causarum: in istis rebus præmisit ante inquisitionem & inceptionem verba ista, Volumus nunc inquirere de duabus questionibus si necesse est nobis inquirere de eis: & loqui secundum apprehensionem intellectus nostri, & secundum opinionem nostram. Et non oportet quod aliquis credat nos facere istud ex inuerecundia, vel ex audacia: sed oportet vt miretur super magno desiderio in eo quod laboramus in philosophia & amore vehemēti. Cum vero quasiuerimus questiones istas sublimes & honorabiles, & potuerimus eas soluere solutione aliqua conuenienti in veritate Creatoris, necesse est vt auditor gaudeat multum in hoc. Hæc sunt verba Aristotelis. Ostensum est ergo tibi quod ipse cognoscit debilitatem verborum suorum: quanto magis cum scientiæ mathematicæ in tempore suo non erant complete: nec fuit scitum in tempore suo de motibus coelorum, quod nos scimus hodie. Quod autem mihi videtur, est quia quod dixit in Metaphysica imponendo intelligentiam separatam cuiuslibet coelorum, non est nisi propter hoc vt quodlibet coelum habeat terminatorem & distractorem in motu sibi proprio, & adhuc explanabimus quod nulla fuit ei utilitas in hoc. Ego vero ostendam tibi expositionem eorum quæ ipse dixit secundum apprehensionem intellectus mei, & secundum opinionem meam: neque vidi hoc apud aliquem expositorum. In eo namque quod dicit opinionem meam, scilicet opinionem necessitatis, quæ est ad credendum antiquitatem mundi. Quod autem dixit scientiam nostram, scilicet rationem manifestam, in quam consentiunt homines: quia quælibet illarum rerum causam habet: nec est aliqua species generata casu. Quod vero dixit intellectum nostrum, hoc est breuitatem potentiæ nostræ in expositione causarum omnium istorum secundum veritatem suam & suum finem. Dixit autem quod exponeret pauca de illis, quod & fecit. Quod enim dixit de velocitate motus communis, & tarditate coeli stellarum fixarum quare est in diuersitate partis: hæc est causa valde mirabilis: sic etiam dixit quod quodlibet coelum quanto magis elongatur ab octauo coelo, erit velocius in motu suo. Hæc autem non sequitur in omnibus quæ ostendi tibi. Quod etiam difficilius est: quia sunt cæli

qui mouentur ab oriente in occidentē sub octauo coelo: & esset necessariū vt essent velociōres inferioribus se, q̄ similiter mouent ab oriēte in occidentē. Et q̄ ille motus sit propinquus in velocitate sua motui nono, sed sicut feci te scire, sciētia firmamēti non erat scita in tēpore suo sicut est hodie. Scito autē q̄ hęc omnia facilia sunt secundum fidem nostram qui credimus nouitatē mundi: & procedunt illa secundum principalitatē legis nostrę: quoniā dicimus q̄ est terminator terminans quodlibet cœlum, sicut ei placuit, in motu & in velocitate: sed arcanū debiti sapiētias suę in faciēdo mundum sic esse, nō fuit scitum. Q̄ si Aristoteles posset nos facere scire causam diuersitatis motuum cœlorum quæ sit secundum ordinem positionis vnius ad alium, sicut ipse credit, istud est mirabile: & tūc esset causa terminatiōis in diuersitate motuū suorum: sicut causa diuersitatis elementorum in sua positione inter circūdans & centrū. Sed non ita coherent rationes sicut ostendī tibi: & ostēdam in inuētiōe terminationis cœli, cuius terminationis causam non potest homo scire sine voluntate volētis, & intētiōe preparantis: quia hęc est essentia stellarum: quia cœlū semper esse mobile: & stellas semper esse fixas, est probatio q̄ materia stellarum non est materia cœlorū. Hoc autē dixit Abimac in libro suo: & dixit quidā super libro de auditu, quorum hoc est planum. Et dixit: differentia est inter stellas & cœlum: q̄ cœlū est clarum & peruium visui: stelle autē non sunt peruię. Cuius rei causa est quoniā duę materię & duę formę differūt, sed parū. Ego vero nō dico parū, sed dico q̄ multū differunt. Non enim accipio demonstrationē ex paruitate ipsorum, sed ex motibus: ideoq̄ ostendit q̄ triplex est materia, & triplex forma: & sunt in corporibus, quorū quedā semp̄ quiescūt in suis substantiis, s. corpora stellarū: q̄dā vero semp̄ mobilia sūt, sicut corpora cœlorū: q̄dā autē q̄nq̄ mouent, q̄nq̄ quiescūt, elemēta, s. vltima. Vellē scire q̄s cōiunxit istas duas materias diuersas: si est iter eas summa diuersitas secūdū opiniōnē meā an si est inter eas parua diuersitas secūdū opiniōnē Abimac sapiētis. Quis est igit̄ factor hui⁹ cōiunctionis adunatę? Et vniuersaliter quæ sunt corpora diuersa tantū in alio, nec misceat ei: sed separat in quodam loco de terminato fixo in eo sine intētiōe aptatoris. Istud esset valde mirabile. Est etiā maior admiratio in hoc q̄ stellę multę quæ sunt in octauo cœlo, & omnes sunt sphericę, q̄ earū quædam sunt paruę, quædam vero maiores: quedā etiam stella est in quodam loco, & alia remota ab illa p̄ cubitū. Vnde secūdū q̄ apparet visui, sunt etiā decem vel plures stellę valde sibi propinquę. Est etiam pars magna cœli in qua nulla stella est. Quæ est ergo causa quæ determinauit illum locum decē stellarum: alium vero sine stella? Præterea totum corpus cœli vnum est & simplex in quo non est diuersitas. Propter quā igitur causam pars vna cœli fuit necessaria stellę positę in ea plusq̄ alia? Omnia ergo hęc & similia sunt difficilia ad intelligendū: & sunt propinqua impossibilitati, cum credimus q̄ oīa illa proueniunt ex necessitate, sicut dixit Aristoteles. Si vero credimus q̄ omnia ista proueniunt ex volūtate agentis & ex intentione optantis qui sic operatus est, non erit admiratio vlla in hac credulitate, nec erit remotum ab intellectu, nec remanebit locus inquisitioni: nisi cum quæsieris quę est causa intentionis. Quod autem vniuersaliter scitur est q̄ omnia ista sunt propter causam quam ignoramus: neq̄ sunt frustra neq̄ casu. Tu vero scis q̄ omnes venę in corporibus animalū non sunt creatę casu: neq̄ fuit vna grossa, altera vero subtilis: absq̄ intentione aptatoris. In neruis etiam est multa diuersitas: quia quidam sunt recti, quidam tortuosi: & omnia illa non accidunt casu: sed sunt propter vtilitates multas ex necessitate operantis, & intentione cōponētis. Quod si ita est, quomodo ascendit in cor intelligentis, q̄ positio stellarum & mensura & numerus earum & motus diuersi cœlorum fuerunt absq̄ ratione, casu? Non est autem dubium q̄ habent omnia illa rationes necessarias secūdum intentionem factoris. Ordo vero in istis ex parte necessitatis, & q̄ non sit ex intentione, est res valde remota ab intellectu. Non est apud me demonstratio maior super hoc q̄ ipsa sunt ex intentione, q̄ diuersitas motuum cœlorum: & q̄ stellę fixę sunt in cœlis. Ideoq̄ inuenies q̄ omnes prophete dederunt stellas & cœlos in signum super essentia Creatoris necessaria. Et accidit in Abraham cor suum in apponendo ad intelligendum naturas stellarum, quod est scitum. Dixit etiam Esaias per viam doctrinæ: & vt acciperent probationem ex ipsis cœlis. Leuate ad cœlos oculos vestros, & videte quis creauit eos. Similiter & Hieremias dixit, Creans cœlos. & Abraham dixit, Dominus Deus cœlorum. Dixit etiam dominus prophetarum, Ascendens cœlos, sicut exposuimus. Hęc est probatio vera in qua non est dubitatio. Expositio vero omnium istorum est q̄ omnium diuersitatum quæ sunt sub cœlo quæ materia eorū sit vna vt exposuimus, poteris dicere q̄ ter

Argumen
tū q̄ mate
ria stellarū
nō est mate
ria cœlorū.
De differē
tia cœli &
stellarum.
Triplex est
materia &
triplex for
ma.
Nota de
stellis octa
uæ sphericę

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

minator illarū sunt virtutes coelestes: & positiones materiae sunt de coelo, sicut Aristot. fecit nos scire. Diuersitatum vero quae inueniuntur in coelis & in stellis, quis est terminator nisi Creator bñdictus. Si autem dixerit aliquis q̄ terminator sunt intelligētiā separatē, nihil vtilitatis est in hoc. Probatio vero huius rei est: q̄ intelligētiā separatē nō sunt corpora vt habeāt aliquē certū locū in coelo. Et si ita est, quare sphaera vna mota est motu suo appetitiuo ad intelligentiā separatā versus oriētē: altera vero ad partē occidētis. Nunquid potest dicere q̄ quedā intelligētiā est ī parte oriētis: & altera in pte occidētis: cur etiā sint vna sphaera velocioris motus, & altera tardioris. Nec istud pcedit per viā elōgationis ab vna parte ad alterā, sicut scis. & necesse est dicere omnibus modis q̄ natura huius coeli, & substantia eius, est necessaria moueri ad hāc partē, & in tali velocitate: & q̄ sit necessitas cōcupiscētiē ipsius secundū istā rationē: & hoc dixit Aristoteles: & in hoc firmat assertio ipsius. Iam ergo reuertimur ad id in quo prius eramus. Ex quo sic est: dicem⁹ q̄ cū materia omnīū fuerit vna, quare terminabit vñū in vna hora, alia a natura alterius: & erit in eo amor & desiderium qđ inducat in eo talē motum diuersus ab amore alterius coeli qui inducit in eo alium motum: & necessarius est omnino terminator. Hāc autē consideratio inducet nos in inquisitionem duarum rerum. Vna est in munitione nostra huius diuersitatis & inuentionis, si est necesse q̄ istud perueniat ex intentione aptatoris ex necessitate: vel si non est necesse. Secunda, si hāc omnia fuerunt ex intentione aptatoris qui firmavit ea. Si sequitur q̄ mundus sit nouus post priuationem an non: sequitur q̄ creator eius non fuerit prohibitus sic esse. Hoc enim dixerunt quidam de credentibus antiquitatem mundi. Reuertar ad loquendum de istis duabus viis, & ostendam quod in eis est ostendendum in capitulis quae inducam.

¶ Probatio Aristotelis q̄ naturalia non sunt secundum accidens. Capitulum. XXI.

Robauit Aristoteles q̄ omnia naturalia non fuerunt facta secundū accidens. Probatio vero hāc est. Quacūq̄ sunt praeter intētiōē aptatoris, nō sunt sempiterna nec frequēter. Omnia vero gñā rerū vel sunt sempiterna vel frequēter. Coeli autē & quae in eis sunt, sunt sempiterna in dispositionibus immutabilibus, in substantia, & in locis. Gñā vero rerū naturalīū quae sunt sub sphaera lunae, partim sunt sempiterna, & partim frequēter. Sempiterna vt calor ignis, & motus lapidis deorsum, in pluribus vero sicut formae singulariū cuiuslibet speciei, & actiones eorū. Hec autē omnia manifesta sunt. Si autē singularia eorum non sunt secundū accidēs neq̄ casu, qualiter erit genus eorū casu. Et hāc est probatio q̄ oīa entia non sunt casu. Ista sunt verba Aristotelis respondentis cuiusq̄ antiquorum dicēti q̄ mūdus iste fuit secundū accidēs casu: & q̄ est ex se non ex causa. Dixit enī quidā: Quidā dixerūt q̄ coeli & vniuersus mundus fuerunt ex se: & dixerunt q̄ circulatio & motus fuerunt ex se: & ipse mundus se terminauit: & aptauit omnia secundum istam dispositionem. Hec autem ratio mirabilis est valde, scilicet quia ipsi dicunt q̄ animalia & plantae non sunt neq̄ renouantur secundum accidens neq̄ casu: sed habent causam. Causa vero vel est naturalis intellectus vel extra ipsa simile illis, non enim quilibet nascitur ex quolibet: sed ex vno semine nascitur oliua, & ex tali spermate erit homo. De coelis vero & aliis corporibus existentibus intra ipsos dicūt quorum stabilitas est manifesta: quae sunt ex se: & non habent causam omnino sicut animalia & plantae. hoc est planum verborum ipsius: & incepit ipse ostendere destructionem huius cogitationis simplicis. Iā patet tibi q̄ Aristoteles credit & probat, q̄ omnia entia non sunt casu. Illud autem per quod hoc ostenditur, scilicet q̄ eorum creatio non est causa: est ablatio eius qđ dicunt q̄ sunt ex se. hoc est dicere q̄ habent causam quae facit ea sic esse necessario, & propter causam illam fuerunt sicut modo sunt: & non ex se. Hoc est probatum: & hoc credit Aristoteles: secundum qđ sequatur quia non sunt ex se creata vt sint ex intentione aptatoris, vel voluntate volentis. Non apparet q̄ Aristoteles credit hoc. Facilius nāq̄ est secundū sententiā meam coniungere entia de necessitate, & renouationem per intentionem & voluntatem, vt vtrūq̄ sit vna ratio, q̄ coniungere duo contraria. Ratio nāq̄ necessitatis quam credit Aristoteles, est quoniam omne ens quod nō est ex artificio eget omnino causa aptatrice illius rei, quae fecit ipsam esse sicut est: & ipsa causa eget alia causa. Et sic proceditur donec perueniatur ad primam causam, ex qua de necessitate sunt omnia, nec enim possunt illa cōcatenari vt procedatur in infinitum. Sed Aristoteles non credit q̄ necessitas esse vniuersi mundi ex parte Creatoris, scilicet primae causae: sit sicut necessitas essendi ymbrā a corpore: vel necessitas esse

Qualiter p
bat secundū
Aristotelē
oīa esse ex
necessitate.
Necessitas
vniuersi
quō nō sit
a Deo.

lucis a Sole: vel caloris ab Igne: sicut dicit qui nō intelligit verba eius: sed credit q̄ illa necessitas est sicut necessitas intellecta ab intellectu: quia intellect⁹ est operator intellecti inquantū est in intellectu: quoniam ipse est causa prima. Et scdm̄ eius sententiā est intelligens in fine sublimitatis in gradibus entium: & in fine perfectionis. & dicit etiā q̄ ipse diligit qd̄ est necessario ab eo, & gaudet in eo: & illud placet ei: nec oportet vt velit inuentionē eius. Istud autem nō vocat intentionē: nec est in eo ratio intentionis. Homo aut̄ vult habere oculos, manus, & gratulatur in eis, & non vult mutationē eorū: nec tamen voluerit illa ex intentione vel terminatione sua, vel ex electione sua in tali forma, vel talibus actionibus. Nō est autē modus intentionis vel terminationis nisi in non ente, & possibile esse scdm̄ q̄ aptauit & terminauit: & possibile est q̄ non sit ita. Et nescio si isti vltimi intellexerunt ex verbis Aristotelis q̄ illa indigent duabus de causis, scilicet manerie intentionis & terminationis: & q̄ cōtradicāt ei in hoc: vel eligūt vt credant intentionē & terminationē: & dicāt q̄ illa nō tollant antiquitatem mundi. Postq̄ vero ista exposui: incipiam loqui de opinione istorum vltimorum.

Opinio dicentium mundū semper fuisse & tamen a Deo esse. Capitulum. XXII.

SCito q̄ quidam philosophorum posteriorum credentium antiquitatem mundi, dicunt q̄ Creator est factor mundi: & elector esse ipsius, & aptator esse ipsius, & terminator ipsius scdm̄ q̄ est. sed vanitas est q̄ sit in vna hora: & nō in alia: sed ita fuit & erit semper. Et dixerunt: quia qd̄ induxit nos ne putemus q̄ aliquis operetur aliquid nisi pcedat operator in tempore opus suum. quia istud sequitur apud nos in omnibus operibus nostris. Oīs em̄ operator qui sic operatur, habet in se priuationē aliquā: & fuit operator in potentia ante opus suū. Postea vero cū coepit operari: exiit ad actū. Creator vero in quo nō ē priuatio nec aliquid in potētia omnino, nō est ante opus suum in potētia: sed semper fuit in actu. Et sicut sua substantia est separata a substantia nostra in fine separationis: ita est cōparatio sui operis ad ipsum separata a cōparatione nostri operis ad nos. Hanc eandē opinionē dixerunt in terminatione & voluntate. Nihil enim differt siue dicas operator, vel voluntator, vel aptator, vel elector, vel terminator, in hoc loco. Similiter dixerunt q̄ vanitas est dicere q̄ mutetur eius actio vel voluntas, sicut exposuimus. Iam ergo apparet tibi consideranti in hoc libro q̄ isti mutauerunt verbum necessitatis: sed fecerunt vt remaneret eius ratio vt forte fuit eorum intentio: vt remoueretur incōueniens. Eadem nāq; ratio est dicere vniuersum esse coniunctū esse causae suae sempiternae in duratione sua: quae causa Creator est sicut dixit Aristoteles: & dicere q̄ mundus est opus Creatoris ex intentione sua vel voluntate & electione & terminatione: sed nunq̄ cessauit nec cessabit sic esse sicut ascensio solis super horizonta est effectus diei sine dubio: licet neutrum pcedat reliquum in tēpore. Nō est autē hoc nostra intentio: sed intendimus & volumus dicere q̄ mundus nō pendet a creatore necessario sicut causatum a sua causa a qua nō pōt separari: neq; potest mutari nisi prius mutetur causa sua vel aliqua dispositionū eius. Cum igitur intellexeris intentionem per viā istā, scias q̄ vanitas est dicere q̄ aliqua creatura pēdet necessario ex essentia Creatoris sicut causatum a sua causa: & q̄ est ex eius actione vel terminatione. Iam ergo depuratum est verbū: & peruenit ratiocinatio ad quaerendū de diuersitate q̄ reperitur in coelis: de qua probatū est q̄ non potest effugere quin habeat causam. & si est illa causa huius diuersitatis & pependit ex alia necessario: vel si est illa causa operator illi⁹ diuersitatis & terminator scdm̄ q̄ nos credim⁹ in lege Moy si magistri nr̄i: postea loq̄mur de hoc cū p̄miserim⁹ ppositionē ad ostendendū modū necessitatis quē dixit Aristoteles donec intelligas illam: & tunc incipiā ostendere pponderationem & peminētiā fidei meae in nouitate mundi, cū p̄batiōibus speculatiuis & philosophicis. Istud autē est qd̄ dixit: quia intelligētia prima puenit necessario a Creatore. secūda vero intelligentia a prima, & tertia a secunda: & sic in aliis. Et credit q̄ coeli necessario fuerint ab intelligentiis separatis. Explanatio vero istorū est q̄ ordinatio nota quā scis de locis suis: cuius etiā mentionē fecimus in his quae p̄misimus, est q̄ non est eius intentio in ipsa q̄ aliquid fuerit & ex eo postea renouatū est aliud qd̄ ex ipso prouenit: quia ipse nō credit renouationē alicuius talis, sed intēdit dicere necessitatē causae, sicut si diceret. Intelligētia prima est causa existentie secunde intelligentiae: secunda vero causa existentie tertię intelligentiae: & sic vsq; ad finē suū. & eadē rō est & in coelis: & in materia prima, & in oib⁹ istis nihil p̄cessit aliud vel fuit sine aliis scdm̄ ei⁹ opinionē. Huius aut̄ rei similitudo est sic: si diceret homo q̄ ex primis qualitatib⁹ p̄-

Causa p̄cedit esse effectū tēpore in his q̄ sūt in potētia.

Quō mundus nō pēdet necessario a Creatore.

Prima intelligentia est a Creatore. & secunda a prima. & sic deinceps.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dub.

Opinio
Aristotelis
in essentia
mundi.

uenit asperitas, & leuitas, durities, & mollities, densitas, & raritas. Nec est dubium quin caliditas, & frigiditas, humiditas, & siccitas, sint renouatrices asperitatis, & leuitatis: & aliorum praedictorum. Et ex primis quatuor qualitatibus sequuntur alie: quis non posset inueniri corpus generabile sine primis qualitatibus, & qd sit nudum ab aliis supradictis secundis qualitatibus. Scdm hanc ergo similitudinē dicit Aristoteles in essentia mundi scdm suū vniuersum qd vnu puenit ab alio donec perueniat ad primā cām: vel intelligētiā primā quocūq; noīe nomines eā. Omnes enī ponimus intentionē nostrā ad vnu principiū: nō qd ipse videat quia quicquid est extra ipsum sit ab eo, sicut dixit. Nos vero dicimus qd ipse est operator oīm cū intentione & voluntate in hoc esse postq non fuit, & est modo cū volūate Creatoris. Incipiam autē modo dicere pbatōnes meas ad preponēdū nouitatem mundi antiquitati ipsius scdm fidem nostram in capitulis quae inducam.

¶ Rationes & opiniones Philosophantiū de diuersis. Capitulum. XXIII.

Ex simplici
nō pōt pue
nire nisi
vnu sim
plex.

Nō puenit
quodlibet
ex quolibet
Oē agēs cū
intētiōe &
voluntate
pōt agere
diuersa.

De modo
quo fluunt
intelligētiē
ab iuicem.

Quō sint
intelligētiē
cāe coelōrū

Aristoteles & oēs qui profundauerunt in philosophia cōuenerunt in hac ppositiōe qd ex simplici non pōt prouenire nisi vnu simplex. Qd si fuerit res cōposita pueniūt ex ea tot quot sunt simplicita ex quibus cōponitur. verbi gratia, cū ignis sit calidus & siccus: p caliditātē calefacit: & per siccitātē deficcāt. Eodē quoq; modo si sit cōpositū ex materia & forma: quadā puenient ex parte materiae: quadā vero ex parte formae. Et scdm hanc intētiōē dixit Aristoteles qd a Creatore nō puenit puetu primo nisi vnu intellectū simplex solūmō. ¶ Propositio secūda. Sicut nō prouenit quodlibet ex quolibet: sed inter cām & causatū sep est aliqua cōpatio necessario etiā in accidētib: nō em qdlibet accidēs puenit ex quolibet accidente: & sicut nō puenit qualitas ex quātitate, nec ecōuerso: ita nō puenit forma ex materia. ¶ Propositio tertia. Omne agēs cū intentione & voluntate, & nō natura, pōt agere multas & diuersas actiones. ¶ Propositio quarta. Omne cōpositū ex substātiis diuersis positīs iuxta se, est magis cōpositū q illud qd cōponitur ex substātiis diuersis iunctis p mixtionem. verbi gratia, os, vel caro, venā, & nerui, sunt simplicita q manus vel pes q cōponunt ex neruis & ossibus & carne. Istud est manifestū: nec eget multiplicatione verborū. Postq ista premī si: dicā quia qd dixit Aristoteles qd intelligentia prima est causa secūde, & secunda tertiē: et si etiā sic pcedat vsq; ad mille, erit intelligentia vltima illarū simplex sine dubio. Et ex quo ita est, quō inuenta fuit cōpositio quae reperitur in entibus de necessitate sicut putat Aristoteles. Nos vero cōuenimus cū eo in oīs quae dicit de intelligentiis separatis: q quanto magis elongātur a prima, tanto magis inuenitur in eis cōpositio dispositionū: quia intellecta ipsarū sunt multa. Et cū cōueniamus cū ipso in istis: q cōcedamus qd ipse dicit: quērem ab eo quō fuerunt intelligentiē causē existētiē coelōrū: & quae est cōparatio inter materiā & separatū qd non habet materiā omnino. Licet etiā cōcedamus qd cuiuslibet coeli cā est intelligentia scdm formā quā pdiximus: qm in ipā intelligentia est cōpositio: quia intelligit substantiam suā: & quasi sit cōposita de duabus rebus: ex vna intelligentia puenit inferior illa: ex altera itē puenit coelū: quēretur ergo quō puenit coelū ab vna illarū rerū simplici: cū coelū sit cōpositum ex duab; materiis & duabus formis. Vna siquidem materia & vna forma est coeli: altera vero materia & forma sunt stellē fixae in coelo. Qd si res prouenerit de necessitate, necesse erit vt istud cōpositū habeat causam cōpositā: ex cuius vna parte pueniet corpus coeli: ex altera vero parte proueniet corpus stellē. Hoc aut pōt cōtingere si materia stellarū oīm fuerit vna, & possibile est qd substātia illuminatrix stellarū lucidarū erit vna, & substātia obscurarū erit alia. Scitū est aut iam qd omne corpus est cōpositū ex materia & forma. Ostensum est tibi iam qd oēs istē rationes pcedunt scdm necessitatē quā dixit. In vniuersitate etiā motuū coelōrū nō attēdit ordinē regiminis quorūdā sub aliis: & in hoc ratiocinatur modū necessitatis: vt iā pdiximus. Hāc est etiā alia ratio q destruit & eradicat oīa q opinatus est: & super quib; fundatur in rebus naturalib; cū intellexeris cōsistentiā coeli. Expositio vero istorū est, qd si fuerit materia oīm coelōrū vna, quare non sequitur vt euellatur forma huius coeli de materia sua ad materiā aliam: sicut cōtingit in iis quae sunt sub sphaera lunē, ex parte aptitudinis materiē ad illā: & quare figitur ista forma in ista materia semp: cū materia oīm sit cōis. nisi forte dicatur, qd materia vnius coeli nō est materia alteri. Qd si ita fuerit: ergo forma mot? nō demōstrabit sup materiā. Istud aut destruit oēs suas pncipalitates. Preterea si materia oīm stellarū est vna, in quo diuersificata sunt singularia illarū: vtrū in forma, an in accidentibus: & ppter

quæ duorū modorū fuit necessariū euelli formas illas: vel illa accidentia: vel q̄ vnus succedat alteri vt nō tollat illa potentia necessaria. Ex his ostēditur: quia cū dicimus materia coelorum & stellarum, nō cōicat illa materia cū materia generabiliū: sed æquiuoce dicitur nomē materiae de vtriusq̄. Omne etiā corpus coeleste habet essentiā separatā in qua nō cōicat aliud. Qd̄ si ita est, in quo fuit cōicatio in motu coelorum circulari: vel in statu circulari: vel in statu stellarum. Certe cum crediderimus q̄ oīa ista fuerunt ex intētionē aptatoris qui fecit ea & terminauit, sicut exigit sapientia sua incōprehensibilis: nō incidemus in aliquā istarū questionū: sed incidet in illas quicūq̄ dixerit q̄ hoc vniuersum esse ē ex pte necessitatis, nō ex parte volūtatē Creatoris. Et hęc opinio, cui⁹ rōnes nō sunt scdm ordinē vniuersi esse: nec est in ea causa vel ratio quæ sufficiat auditori. Præter hoc sequuntur ipsam & incōueniētia multa: quorum vnū est. Quia cū sit Creator scdm assertionē oīm perfectissimus, nō pōt mutare aliquid in oībus entibus: nec etiā alam muscæ vel pedē, si vult, mutare nō posset. Sed Aristoteles dicit q̄ nō est illa volūtas sua: & est vanitas scdm opinionem eius vt sit sua voluntas alia q̄ ista. Istud ad opinio vero nō est de his q̄ addidit in cōplemēto: & fortassis est defectus in intellectu rōnis. Licet autem tu scias q̄ multi multorum imponēt mihi alterū duorū: vel defectus intellectus mei in verbis Aristotelis: vel q̄ scienter deuiē ab eis: tñ dico q̄ intelligā scdm breuitatē intellectus tātū.

Quicq̄ dixit Aristoteles in oīb⁹ entib⁹ q̄ sunt a sphaera Lunæ vsq̄ ad cētrū terre: verū est si ne dubio, nec repellit illud, nec deuiat ab eo: nisi q̄ nō intelligit: vel q̄ cōsecut⁹ est aliquas opinionones quas vult defendere: vel illę opinionones trahunt eū, vt neget ea quæ apparent. Quicq̄ vero locutus est Aristoteles de his q̄ sunt a sphaera Lunæ superius, est verissimile p̄ter quedā & p̄sertim quę dixit in ordine intelligentiarū separatarū & in parte rerū spūalium scdm q̄ ipse credit: & sunt in eis deceptiones multæ: & dānum manifestū cunctis gentibus: & multiplicantur cōtraria: nec est inducta demonstratio sup̄ illis. Ne despicias ergo consiliū: quia ligati dubitationes istas necessarias in opinione ipsius. Et ne dicas quō tollitur credulitas per dubitabilia: vel firmatur eius cōtrariū: nō est ita. Nos autē cōuenimus cū isto philosopho in illis in q̄bus voluit nos cōuenire cū ipso. Et hoc est qd̄ dixit Alexāder: Quoniā necesse est vt consideremus duas partes contradictionis in omni eo quod non demonstratur: & videamus quid sequat ex vtraq̄ parte: & credamus illud qd̄ habet pauciores dubitationes. Et dixit Alexāder q̄ ita p̄cedit ratio in oībus q̄ dixit Aristoteles de verbis spūalib⁹ super quib⁹ nō habet demonstratio. Oēs em̄ qui secuti sunt post Aristotelē dixerunt q̄ verba q̄ dixit Aristoteles in credulitate rerū spūaliū sunt minoris dubitationis q̄ oīa alia q̄ possibile est de ipsis credi. Sic & nos fecimus in questione ista p̄posita. Vtrū coeli generati sint an sempiterni: cuius q̄stionis neutra pars habet demonstrationem. & iam ostendimus dubitationes q̄ sequunt vtrāq̄ opinionē & ostēdimus q̄ opinionē antiquitatis mundi comitantur plures dubitationes dānosę quātū ad ea quę necesse est credi de his quæ non conueniunt Creatori. p̄sertim etiam cū nouitas mundi sit fides. Abrahe patris nostri, & Moyfi prophetae nostri. Postq̄ ergo diximus dubitationes in istis opinionibus, videtur mihi vt ostēdā tibi rationes in hoc.

De varietate & inæqualitate dubitationum: & q̄ abicienda est
vetus opinio volenti proficere. Capitulū. XXIII.

SCito q̄ proportio dubitationū quæ sequuntur vnā credulitatē: & dubitationū quę sequūt ei⁹ cōtrariā: & p̄pōderatio fidei q̄ min⁹ habet dubitationis, nō cōsistit ei⁹ p̄batio in multitudine dubitationū: sed in magnitudine cōueniētis qd̄ sequit: vel incōueniētis qd̄ seqt. Pōt em̄ cōtingere q̄ vna dubitatio est maior mille dubitationib⁹. Istud autē non apparet nisi ei cui duæ partes cōtradictionis in sensu suo sunt æquales. Qui autē elegerit alteram duarum opinionū: vel quia nutritus est in ea: vel p̄pter aliquā vtilitatē: non videbit viam rectā. Illud nāq̄ qd̄ probatum est non poterit sustinere cupidus contrariū: quia eius anima cōtradicit. Oportet autē in talibus multa inquirere. Et oportebit te si volueris a te repellere cupiditatē & proicere post tergum tuum: illud in quo consueuisti esse: & inuiti super considerationē simplici & pōderare q̄ ponderanda sunt multis cōsiderationibus. Primo vt scias mensuram bonitatis intellectus tui & p̄fectionē cōplexionis tuę. Hoc autē demonstrabitur tibi cū multo studio in scientiis mathematicis & in adaptatiōe intellectus tui in legibus dialecticę. Secūdo q̄ nō intelligas scientias naturales scdm veritatē suā nisi intelligas dubitationes nature. Tertio vt cōpositos habeas mores. Notū etenim est q̄ cum alicuius anima inten-

Materia eg
riae de vtriusq̄. Omne etiā corpus coeleste habet essentiā separatā in qua nō cōicat aliud. Qd̄ si ita est, in quo fuit cōicatio in motu coelorum circulari: vel in statu circulari: vel in statu stellarum. Certe cum crediderimus q̄ oīa ista fuerunt ex intētionē aptatoris qui fecit ea & terminauit, sicut exigit sapientia sua incōprehensibilis: nō incidemus in aliquā istarū questionū: sed incidet in illas quicūq̄ dixerit q̄ hoc vniuersum esse ē ex pte necessitatis, nō ex parte volūtatē gñabiliū & Creatoris. Et hęc opinio, cui⁹ rōnes nō sunt scdm ordinē vniuersi esse: nec est in ea causa vel corruptibi

lium.
Incōueniēs
qd̄ sequit
ad opinio
nē p̄dictā.

Quicq̄ di
xit Aristo
teles in en
tib⁹ a sphæ
ra Lunę vsq̄
ad cētrū
terre est ve
rum.

Quę dixit
de iis q̄ sūt
supra sphæ
rā Lunę sūt
verissimilia
p̄ter q̄dam.
Optimū di
ctū Alexan
dri.

Plura incō
ueniētia se
quunt ad
positionem
aternitatis
mūdi q̄ no
uitatis.

Necesse est
p̄icere cu
piditatē &
cōsuetudi
nem volēti
adipisci ve
ritatē: & sci
re mēsurā
intellectus
sui: & h̄re
cōpositos
mores.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

Opinio de
eternitate
mundi de-
struit fun-
damenta le-
gis.
Argumen-
tū contra
Aristotelē.

dit concupiscentiis & vitiis: siue sit hoc ex cōplexione, siue ex acquisitione: & cū obedit moti-
bus irē: semper errabit, & euagabit opiniones querendo quē iuuent eū ad id in quod natu-
ra sua tēdit. Idcirco p̄monui aūt te sup hoc, ne decipias animā tuā: vel ne fortassis aliq̄s decipi
at te in aliqua dubitatione quā tibi p̄ponet super antiquitate mundi: & p̄parabit acquiesce-
re illi. Vniuersaliter etenim opinio illa habet in se destructionē fundamenti legis nostrę: & cō-
menta eorū quæ non cōueniunt Creatori. Talibus ergo dubitationibus non acquiescat intel-
lectus tuus: sed recipiat dicta prophetarū, quæ sunt firmamētū cōpositionis speciei hominū
in opationibus suis. Nō recedas ergo ab opinione nouitatis mundi nisi propter demonstratio-
nem: sed talis demonstratio nō est in natura. Qui autē cōsiderat in hoc libro, non rephendat
me super ornatu verborū istorū ad mittēdū super illis in nouitate mundi. Princeps nāq̄ phi-
losophorū Aristoteles iduxit in libris suis verba filia istis ad inuitādū sup illis in opinioe sua
in antigatē mūdi. Et p̄pter hoc vere dicē qđ sapientes dixerunt. Nūquid lex nostra p̄fecta nō
erit sicut verborū eorū inane! Si ergo ipse corroborat opinionē suā cū errorib⁹ gentiū mūdi:
quare nos nō corroborabim⁹ nostrā opinionē cū verbis Moyfi & Abrahę: & cū oībus q̄ sequū-
tur ex dictis ipsorum! Iam promisi tibi qđ inducā capitulum in quo ponā dubitationes fortes
quæ sequuntur illū qui putat qđ homo apprehendit per sensum suum omnes motus cœli: &
qđ sunt res naturales & p̄cedunt scđm suā cōsuetudinē necessitatis manifestę in ordine &
dispositione, & nunc ostendam tibi hoc.

De Epicyclis & Eccentris. Capitulum. XXV.

Am scis de rationibus firmamēti qđ corā me didicisti & intellexisti ex his q̄ cōicant
in libro Almagesti. Tu enim scis qđ quicquid est in dispositione motuum: & in cursu
stellarū scđm qđ apparet nobis, fundat super duabus principalitatibus. s. vel epicyclo,
vel eccētrico circulo: vel vtrīsq̄. Volo autē docere qđ vtrāq̄ istarū principalitātū est extra sen-
sum. Et vniuersaliter est contrariū ei qđ ostenditur in natura. Principiū istorum est firmitas
sphęre circundantis super aliā sphęrā, eius circulatio non erit circa centrum illius sphęre de-
ferentis eam sicut cōuenim⁹ in hoc in Luna & quinq̄ aliis planetis. Ex hoc aūt sequit̄ neces-
sario reuolutio: hoc est qđ sit sphęra circūdans, reuoluens se, & mutans locū suum. Hanc vani-
tatem effugit Ptolemæus: immo Aristoteles. s. qđ sit ibi aliquid quod mutet locū suum. Et id-
circo Moabatre Maurus dixit in his quæ dixit de scientiā firmamenti: qđ esse epicyclum est
vanum: & dixit postea quæ vanitas sequatur ex hoc. s. essentia epicycli. Et sequuntur, etiam
ex hoc aliæ vanitates quas ostendā tibi. Vna est: qđ sit circulatio, & non circa centrū mūdi.
Fundamētū vero huius modi est, qđ motus sunt tres: motus a medio, & motus ad medium,
& motus circa medium. Si vero fuerit epicyclus, motus eius est non a medio, nec ad mediū
nec circa medium. Præterea stramentum Aristotelis in scientiā naturali est, qđ necessaria est
res stabilis & firma vt circa eam sit motus. Et idcirco necesse est vt terra sit stabilis. Si vero
epicyclus fuerit, dicemus qđ motus circularis est non circa rem firmā. Audiui etiā qđ prædi-
ctus sapiens Moabatre dixit qđ inuenerat firmamentū in quo non erat epicyclus: sed sphęra
eccētricę solūmodo. Hoc autem non audiui a discipulis ipsius, sed si etiā firmet, istud non ē
ei multū vtile. Egressio nāq̄ a cētro deuiat a principalitate quam fundauit Aristoteles. Istud
etiā ego percepī, qđ in egressione a centro similiter reperitur motus circularis cœlestis nō cir-
ca mediū: sed circa centrū imaginabile qđ egreditur a centro mundi, & est motus non circa
rem firmā. Si vero dixerit aliquis qui non habet scientiā firmamenti, qđ egressio centri cū ip-
sa centra fuerint inter sphęram Lunę, sicut apparet in principio imaginationis: ipse motus
erit circa mediū: & nos conueniem⁹ cū eo in hoc, vt sit circa cētrū in igne vel in aere, quī
non sit ille motus tūc circa firmamētū. & nos ostendemus ei qđ demonstratę sunt quantitates
egressionum cētrorum in libro Almagesti. Posteriores etiā induxerūt demonstratiōē in qua
non est dubitatio super quantitate egressionum ipsorum centrorū in medio diametri secan-
tis terrā: scđm qđ demonstraerunt elongationes & quantitates cœlorum. Et ostēsum est qđ
centrum egrediens a centro mundi, circa qđ mouetur Sol, egreditur ab inferiori cœli Lunæ
de necessitate: & sub declinatione cœli Mercurii. Similiter centrum circa qđ mouetur sphęra
Martis: egreditur ab inferiori cœli Mercurii & sub declinatione sphęre Veneris. Centrū
etiā sphęre Iouis est in eadem elongatione. s. inter sphęrā Mercurii, & Veneris. Centrū ve-
ro sphęre Saturni cadit inter sphęram Veneris & Martis. Nunc ergo vide qđ lōge sint verba

Cōtra posi-
tionem de
Epicyclis.

illa a consideratione naturali. Hec autē oīa ostendūt tibi cū cōsideraueris elongationes, & quātitates cuiuslibet coeli & stellae. Proportio istorum est in diametro transeunte p medium, donec sint oīa scdm verā mensurationē: non q̄ super qualibet sphaera sumat p̄pria probatio. Inconueniens autē maius isto & maior error, q̄ cū duo coeli sint vnū intra aliud: & vndiq; cō iunctum ei: centra vero ipsorum sunt diuersa: potest cōtingere q̄ minus coelum moueretur intra maius permanente maiori immoto. Nec oportet vt maius moueat super quācūq; lineā: & q̄ non moueatur minus: nisi cū motum fuerit maius: & tunc mouebitur minus de necessitate, nisi fuerit motus sup chordam quē transit p duo cētra. Scdm hanc ergo propositionem & p̄bationē & scdm q̄ est demonstratū q̄ vacuū nō existit: & scdm q̄ est fundatū de egressione centrorum: sequitur q̄ cum moueatur maius mouebit illud qd̄ est sub eo, & circa cētrum suum, sed non est ita: quia inuenimus q̄ vtrūq; eorū, s. circundans & circundatū nō mouetur in motu alterius, nec sup centrum ipsius, nec super polos eius: sed vtrūq; habet motū suum p̄prium, & ideo compulit necessitas credere, q̄ sunt ibi alia corpora coelorum inter quoslibet duos coelos. Q̄ multē sunt dubitationes in istis vtrū ita se habeant: & q̄ imaginentur centra illorum corporum quē sunt inter quoslibet duos coelos: & q̄ illę sphaerę habeant motus suos proprios. Et iam ostendit hoc sapiens qui vocatur Tebit in libro suo: & induxit demonstrationes super hoc qd̄ dicemus, q̄ necesse est omnibus modis vt sint corpora sphaerica inter quoslibet duas sphaeras, s. coelorum. Nihil autem istorum demonstraui tibi cum addisceres corā me ne cōfunderem qd̄ intendebar tunc docere te: rationem autē declinationis & egressionis ī latitudine Veneris & Mercurii, iam explanauī tibi ore ad os. Et ostendi tibi q̄ est impossibile ascendere in cor: q̄ talia sint in corporibus. Ptolemæus vero dixit q̄ non est in homine vt apprehendat illa sicut vidisti: cuius verba sunt ista. Non putet aliquis q̄ principalitates sunt illę, & similia istis sunt difficilia ad cōprehendendū q̄ ponat considerationem suam in his quæ diximus: sicut considerationem suam in rebus inuētis per instrumenta & per subtilitatē artificiorum: quoniam non oportet imaginari super spiritalib⁹ res humanas. Hec sunt verba ipsius sicut tu scis. Iam ostendi tibi loca in quibus stabis super veritate eorum quę dixi tibi vt attendas ad centra ista quæ sunt centra coelorum egredientia nisi cadunt, quia nullū vidi qui apponeret cor suum ad ista. Et explanabitur istud cū sciueris quātitatē diametri cuiuslibet coeli: & quātum distant duo centra in medio diametri terræ: scdm q̄ demonstrat Maurus q̄ cognominatur Alcabisus in libro elongationum. Cum vero intellexeris elongationes stabis super veritate illorum de quibus docui te. Pone igitur animum tuū in hoc labore magno quātum potes. Quicquid em̄ dixit Aristoteles in scientia naturali, illud est verū, qd̄ si ita est, nō est aliqua sphaera circundās eccētra: & oēs sphaerę reuoluuntur circa centrum terre. Quod si ita ē quō sunt in stellis isti mot⁹ diuersi? Vel si est modus aliquis qui cōueniat motui circulari: vt sit æqualis & p̄fect⁹: & appareāt in ipso ea quę nō apparēt nisi p alterā duarū principalitatū: vel illud qd̄ seq̄r ex eis: quāto magis vt sit qd̄ dixit Ptolemæus de sphaera Lunæ, & declinatione ipsius versus partem centri egredientis extra centrum mundi: & centrum suū qd̄ egreditur, & erit qd̄ putabit scdm istas principalitates: non remanebit pars aliqua de gradibus stelle. Et testificatur sup veritate istorū veritas eclipsis: cuius cōputatio est semp scdm illas principalitates: & numerus horarū et tempus obscurationis: & quomodo ascendit super cor retrogradatio stellæ, cum aliis motibus suis, nisi cū epicyclo, quomodo etiam ascēdit sup cor reuolutio siue motus circa centrū non firmū. Hæc est vera dubitatio, cuius ostendi tibi veritatem: quia ad omnia ista non tenetur magister scientiæ firmamenti: quia non est eius intentio vt faciat nos scire modum coelorum essentiæ quomodo est: sed eius intentio est vt excogitet firmamentum cui cōueniat vt sint in eo motus circulares & æquales & conuenientes illis quæ apprehenduntur oculis siue sit siue non sit ita. Tu autem scis q̄ Abimacer dubitat de verbis Aristotelis in naturalibus, & eius dubitatio est: Vtrū sciuit Aristoteles egressionē centri sphaerę Solis: & tacuit in illo: & laborauit in his quæ necessaria erant in declinatione: qm̄ opus egressionis centri non separatur ab opere declinationis: vel forte non apprehendit istud vere, vel non sciuit, vel non audiuit, quoniam scientiæ mathematicę non fuerunt perfectę in tempore illi⁹. & si audiuiſſet, contradiceret omnibus modis. Q̄ si forte probaretur ei quia verū esset: tūc esset anceps & dubius ī oīb⁹ libris quos cōposuit de hac materia magna dubitatio. Repetam autem qd̄ ante dixi: quia quicquid dixit Aristoteles in omnib⁹ quæ sunt sub sphaera Lunæ, procedit scdm ordinem sensus. Et verba ipsius sciuntur ex ratione & causa: & colla-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

gantur inter se: et loca sapientiæ demonstrantur in eis: & cura naturalis est manifesta in eis. Quicquid autem est in coelis non est homo consecutus ut sciret ea quæ ibi sunt, nisi scdm hunc modum disciplinalem modicum: & tu vides hoc. Ego vero dico qd dixit Dauid, Coelum coeli dño: terram autem dedit filiis hoim. qd est dicere, qd Creator solus scit veritatem coelorum: & naturam, & substantiam, & formam ipsorum, & motus, & causas ipsorum in fine perfectionis. Super his vero quæ sunt sub coelo, dedit potestatem homini ut sciret ea: qm ille est mundus hominis, & habitatio eius in quo nutritus est: & est pars illius. & hæc est veritas. Quoniam causæ ex qb accipiuntur demonstrationes sup coelis, sunt impossibiles nobis: & coeli distant multum a nobis: & locus ipsorum, & gradus est remotus a nobis. Demonstratio etiam cõis quæ est ex ipsis super motore suo, est res ad quam non perueniunt intellectus scientiæ humane. Labor etiam cogitationum in illis qui non possunt apprehendere, nec habent arma per quæ consequantur illa, est defectus naturæ, & species ignorantie, & labor intellectus: sed expedit nobis ut simus contenti mensura q data est nobis: & consentiemus in illis quæ non possumus apprehendere per industriam nostram, q data sunt isti super quem diffusa est potentia spiritualis magna a Deo: q de ipso dictum est, Ore ad os locutus sum ei. Hic est ergo finis sensus mei in ista questione. Fortassis vero scit alius homo demonstrationem per quam declaratur veritas eius qd est mihi laboriosum. Ex magno etiam amore meo reuelavi & feci scire dubitationem meam: & breuitatem intellectus mei in rationibus istis: & q non audiui demonstrationem: nec scio eam super istis rebus.

¶ Q non tñ propter legem creditur mundus creatus. Capitulum. XXVI.

S Cito q non fugimus credere antiquitatem mundi propter illa quæ reperimus in lege. s. q mundus est creatus. Versus etiam qui demonstrant creationem mundi & eius nouitatem non sunt plures illis versibus qui demonstrant q Creator est corpus: neq portem opinionis sunt clausæ coram nobis, nec a nobis prohibita in ratione antiquitatis mundi: sed possemus arbitrari aliquid in hoc, sicut fecimus in remotione corporeitatis a Creatore: & forte leuius esset istud. Habemus potentiam magnam ad exponendum versus istos: & ad confirmandam credulitatem in antiquitate mundi: sicut exposuimus alios versus: & remouimus a Creatore corporeitatem: sed due causæ prohibuerunt nos facere istud, & credere hoc. Quarum una est q Creator non est corpus: & hoc demonstratum est. Et sequitur de necessitate ut cogitemus cogitatione & opinione recta super omnibus quorum planum est contrarium predictæ demonstrationi: et ut sciamus q indigent expositione omnibus modis. Super antiquitate vero mundi, non fuit inuenta demonstratio: & idcirco non est necesse ut versus in quibus de hoc fit mentio trahantur ad illam opinionem: nec arbitrari in illis preponderationem opinionis: cuius contrariam possibile est preponderare illi per modos preponderationis. & hæc est una causa. Causa vero Secunda est: q cum crediderimus q Creator non est corpus, illa fides non destruit aliquam de principalitatibus legis: nec contradicit verbis alicuius prophetæ: nec est in hoc aliquid inconueniens: nisi q dicunt insipientes q est contrarium scripturæ. Sed non est ita: imo est conueniens scripturæ, sicut ostendimus. Credulitas autem antiquitatis mundi scdm sententiam Aristotelis: quæ est per viam necessitatis, & q eius natura non mutat omnino: nec aliquid recedit a consuetudine sua: ista inquam opinio destruit fundamenta legis: & negat omnia signa & miracula: & contradicit eis, & tollit omnia quæ promittit lex, vel a quibus prohibuit: nisi forte excogitauerunt opiniones super signis & mirabilibus, sicut fecerunt quidam de sapientibus Maurorum: & tunc puenietur ad aliquam stultam viam. ¶ Si vero credatur in antiquitate mundi scdm sententiam secundam quam exposuimus. s. sententiam Platonis, qui dicit q coeli sunt generabiles, & corruptibiles: ista opinio non destruit fundamenta legis: neq pcedit ex ea negatio signorum & miraculorum: & conuenit ut exponantur versus scdm hoc. Etiam inuenies multa conuenientia illis in versibus legis, & in aliis locis quæ dependent ex ea: sed accipient probationes ex illis, quibus nulla necessitas compellat nos ad istud, nisi demonstrata esset illa sententia. Sed cum sit probata per viam demonstrationis, non sequimur istam sententiam: neq ponemus cor ad ipsam: sed exponemus versus scdm suum planum. Et dicit q lex fecit nos scire quadam quæ non possunt comprehendere vires nostras. Signa vero & mirabilia testificantur sup veritate nostre rationis: qm si credimus nouitatem mundi, signa & mirabilia omnia erunt impossibilia: & lex erit impossibilis. Tolleretur etiam ueritas mundi, omnis questio quæ solet in hunc modum proponi: quare locutus est Deus cum homine illo: & non cum homine isto: et quare dedit legem nostram genti separatæ, et non dedit eam aliis gentibus: et quare dedit eam in illo tempore: et non in alio: nec ante, nec post: et quare precepit ista et prohibuit

illa: & quare separant prophetā vnū in talibus signis & mirabilib⁹ quę scripta sunt: & nō fuerunt alia prāter illa: & quā fuit intentio Creatoris in pceptis illis: & quare non posuit in potentia naturę nostrę pcepta & prohibitiones, si fuit hęc voluntas eius! Responso vero super omnibus huiusmodi quęstionibus est, quia sic ipse Creator voluit: vel sic ordinauit eius sapiētia, scđm q̄ mundus factus est volūtate in ista forma: neq; scimus voluntatē eius in via illa: nec debitū sapiētiae ipsius in terminatione formarum suarum & tēporis sui. Et eodē modo nescimus voluntatē eius & debitū sapiētiae in terminatione omnīū istarū quęstionū. Si vero dixerit aliquis q̄ necesse fuit mundū istum sic esse ex parte necessitatis: tunc necessarię erunt oēs p̄dictę quęstiones: nec posset quisq; euadere ab illis nisi cum responsionibus malis, & deformibus ex quibus sequeretur contradictio & destructio oīm planorū legis: in quibus vero nō est dubitatio apud omnē intelligentem: q̄ ratio sic est sicut plana dicunt. Et idcirco fugimus illam opinionem. Sapientes vero finierunt dies suos: & alii adhuc finient super inquisitione quęstionis illius. Si enim probaretur nouitas mundi, etiam scđm sententiā Platonis: repellentur & deicerentur oēs ratiōes Philosophorū. Si vero probaretur antiquitas mundi scđm sententiā Aristotelis: lex vniuersaliter tolleretur, & procederetur ad opiniones extraneas. Iā ostendī tibi q̄ omnes rationes dependent ab ista q̄stione. Tu vero intellige istud bene.

¶ Q̄ coeli sunt de luce vestimentī dei: & terra de niue throni eius. Capitulum. XXVII.

Idi verba rabi Eliezer maioris in capitulis quę dicuntur ipsius & nūq̄ vidi verba alius cuius credentium legē Moyfi adeo mirabilia. Dixit em̄ q̄ coeli creati sunt de luce vestimentī eius, accepit Creator & extendit sicut pannū, & protrahebantur & expandebantur, sicut dixit Dauid, Amictus lumine sicut vestimentū: & extēdens cœlum sicut pellem. Dixit etiā vnde creata fuerit terra. s. de niue quę est sub throno glorię. Accepit & expandit super faciem aquarum, et facta est terra, sicut scriptura dicit. Nūc dicit, esto terra. hoc est planum verborū eius. Vellem scire quę fuit opinio istius sapientis. Vtrū crederet q̄ nihil pōt esse de nihilo: & q̄ necesse est materiam esse modis omnibus: de qua facta sunt omnia q̄ sunt: & idcirco quęsiuit de cœlis, & de terra, vnde creata fuerunt. Et quid vtilitatis attulit nobis in hoc: & non est cōsequens vt dicatur ei lux indumenti eius vnde causata est: & nix quę est sub throno glorię suę, vnde creata est: ipsa etiam sedes glorię: vnde creata est. Vtrum ne sententiā ipsius est dicere q̄ lumen indumenti eius est res non creata: & q̄ sedes glorię ei⁹ est res non creata. Ista est cauillatio magna & mala in antiquitate mundi: sed conuenit sniē Platonis. Sed sedem glorię esse rem creatam, scitum est: quia sapientes dicunt in hoc rationē mirabilē. Dixerunt nāq; q̄ creata fuit ante mūdū. Verum versus scripturę non dixerunt in hoc rationem creationis vllō modo, nisi q̄ dixit Dauid, Dominus in cœlo parauit sedem suam: et verbum istud capit & sustinet expositionē illam. Sed corroboratio illius in hoc: quia scriptura dicit, Et tu dominus in eternū permanēs: sedes tua in seculū seculi. Q̄ si rabi Eliezer credit q̄ est sedes eterna, erit tūc agnominatio Creatoris non corruptibilis creati. Maior est autem admiratio in eo qđ dicit, Lumen indumenti eius. Et generaliter verbū istud facit laborare seniū credentis legē: & confundit etiā credulitatē sapientis. Mihi aut nō apparet adhuc opinio sufficiens: sed feci mentionē ipsius ne erres in eo. In hoc tamen fuit nobis vtilitas magna: quia fecit scire q̄ materia cœlorum non est materia terrę: & q̄ sunt duę materię inter quas est magna differentia: & q̄ vna est attributa Creatori propter suā sublimitatem & pulchritudinem: et quia est de lumine vestimentī ei⁹: altera vero longe est a gloria ipsius: & est materia inferior: & dixit q̄ est de niue quę est sub throno glorię ei⁹. hoc autē est qđ docuit me exponere illud qđ dicit in lege, Sub pedibus eius quasi opus splendoris hyacinthi. Quia seniores apprehenderunt in visione prophetiæ veritatem materię primę. Angelos nāq; exposuit id qđ dicitur, Sub pedibus eius: vt referatur ad sedem, sicut ostēdī tibi. Iste vero fecit scire q̄ albū qđ est sub sede, est materia terrę. Et rabi Eliezer sepe dixit istud & fecit sciri q̄ duę materię sunt, superior, & inferior: & q̄ non est materia omnium vna. Istud est secretum magi stri: nec reputes modicū q̄ fecerunt sciri de hoc maiores sapientum Israel: quia est secretum de secretis vniuersitatis entium & arcanum arcanorum legis. In quodam libro dixerūt. Rabi Eliezer dixit. Quacūq; sunt in cœlis, sunt creaturę cœlorū: et quicqđ est in terra, est creatura terre. Appone igitur cor tuum: et vide quomodo reuelauit tibi sapiēs iste q̄ materia eorū

Nota mirabile dictū cuiusdā sapientis in lege Moyfi.

Due materię sunt. s. superior et inferior.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

que sunt in terra. Omnium eorum quae sunt sub sphaera Lunae, est una cois eis. Et dixit q materia coelorum & oim que sunt in eis, est alia materia que non est sicut illa, et ostendit in capitulis suis sublimitatem illius materiae, & appropinquationem ipsius ad illum: & defectum istius modi & inferioritatem loci eius, intellige ergo istud.

¶ Quid mundum debere corrumpi non habet ex lege. Capitulum. XXVIII.

M Am ostendi tibi q fides de nouitate mundi est principalitas totius legis sine dubio. sed credere corrumpi mundum postquam fuit nouus, non est principalitas legis villo modo: neque tollitur aliquid de fide nostra si crediderimus q mundus manebit stabilis in eternum. Si vero dixeris: nonne probatum est q omne creatum & generatum est corruptibile: et si mundus est generatus erit corruptibilis: scito q istud non sequitur secundum nos. Non enim dicimus q mundus fuerit factus sicut naturalia quae sunt debita esse secundum ordinem naturalem. Generabile namque quodcumque quod praecedat secundum ordinem naturalem, sequitur ipsum corruptio necessario secundum legem naturae: quia sicut eius natura fecit ut esset postquam non erat: sic & exigit necessario ut non sit semper sic. Firmatum est autem iam q ipsa generatio mundi non est debita esse semper secundum suam naturam: sed secundum voluntatem Creatoris non ex parte necessitatis. Et secundum hanc credulitatem non obligamur ad dicendum q cum Creator fecerit esse quod prius non erat, sequatur ipsum corrumpi omnibus modis, sed hoc pendet ex voluntate ipsius. Si enim voluerit, corrumpet illud: & faciet ipsum si voluerit in eternum permanere: vel secundum q exegerit sapientia ipsius: & firmabit ipsum in sua stabilitate: sicut scis q sedes gloriae de qua dixerunt sapientes q est creata: non dixerunt de ea q deficiet unquam: nec inuenitur in dictis prophetarum vel sapientum q sedes gloriae corrumpetur: sed permanet in aeternum. Similiter etiam anime iustorum secundum fidem nostram creatae sunt & non peribunt. Sunt etiam quidam de credentibus verba sapientium: & credunt q corpora ipsorum delictis affluent & reuirescent in secula, sicut credunt illi quorum fides nota est in ratione paradisi. Et vniuersaliter ostendit speculatio de necessitate q non est necessarium mundum corrumpi: nec est necessarium ipsum permanere in eternum: nisi propter verba sapientium & prophetarum qui dixerunt q mundus iste peribit omnino. Plures enim de gente nostra credunt quod dictum est nobis in scriptura: q totus iste mundus peribit: sed adhuc ostendam tibi q non est ita. Multi namque versus ostendunt q semper durabit. Ratio vero omnium planorum scripturae ex quibus videtur ostendi q mundus corrumpetur, manifesta est: quia similitudo est sicut explanabo. Quid si aliquis de credentibus plana scripturae voluerit istud, & dixerit q necesse est modis omnibus ut credatur q mundus peribit: nos prohibemus istud, sed oportet scire q eius destructio seu corruptio non est necessaria: quia omne nouum est corruptibile: sed credat istud secundum q sibi videtur q verificet illum qui dixit similitudinem illam quam ipse intellexit secundum suum planum. Iste vero non destruit aliquid eorum quae sunt in lege aliquo modo.

¶ Quidam putauerunt Salomonem credidisse aeternitatem mundi. Capitulum. XXIX.

M Vlti hominum qui tenent legem nostram putant q Salomon credidit antiquitatem mundi. Hoc autem est mirabile quomodo putant de aliquo tenente legem Moyse magistri nostri q credit antiquitatem mundi. Et si ascendisset hoc in cor illius hominis qui non crederet opiniones legis non esset mirabile: sed noluit deus quoniam omnes prophetae & sapientes receperunt verba ipsius: & non contradixerunt eis: neque post mortem eius dixerunt in hoc aliquid turpe de ipso: sicut inuenimus in quibusdam mulieribus extraneis: & in quibusdam aliis rebus. Quod autem induxit homines ad putandum istud quod induxerunt sapientes: quia voluerunt abscondere librum Coheler. scilicet Ecclesiasten: quia verba illius attinent verbis minimis: & ita est sine dubio, scilicet quia in plano illius libri sunt verba quae videntur attinere opinionibus extraneis remotis a credulitate legis: & indigent opinione ordinante illa. Non est autem scriptura quae demonstret q ipse credit antiquitatem mundi: nec inuenietur villo modo versus simplex ad antiquitatem mundi: sed est versus inter verba ipsius qui ostendit q mundus non peribit: sed durabit in eternum: & hoc est verum. Cum autem viderunt q erant versus qui demonstrabant super firmitate mundi, putauerunt q ipse credebatur q mundus non erat nouus: sed non terra vero est ita. Versus autem qui loquitur de duratione mundi est iste. Terra vero in secula stat, do in eternum stat nec omnis qui non intellexit secretum istud necesse habuit dicere q expositio illius particulae, scilicet in eternum, est in tempore definito illi. Sed vellem scire quid dicunt in eo quod

De libro q
dicitur Ecclesia
stes.

Terra vero
in eternum stat

dixit Dauid, Fundauit super terram stabilitatem suam: non inclinabitur in secula seculorum. Si vero dixeris q̄ id quod dixit in seculum seculi, non demonstrat super duratione ipsius aeterna sed super tempore definito eius: dicis in hoc q̄ Creator habet tempus definitum, quia scriptura dicit, Dominus regnauit in secula seculorum. Tu vero scis q̄ hoc nomen secula non significat firmitatem sempiternam: nisi cum adiungitur huic nomini seculorum. Salomon autem minus dixit in eo quod supra diximus, q̄ qd̄ dixit Dauid: ibi. Non inclinabitur in seculum seculi. Dauid autem ostendit & fecit sciri q̄ coeli & omnia quae in eis sunt durabunt in sempiternum: & non mutabuntur: in eo q̄ dixit, Laudate Dominum de coelis: vsq; ibi, Quia ipse mandauit & creata sunt, statuit in secula seculorum. Praeceptum posuit quod nō preteribit, hoc est dicere, quia praecpta quae dedit non mutabuntur. Verbum enim praecpti, significat praecpta coelorum & terrae: illa scilicet quae praecedunt ante hoc. Fecit autem nos scire q̄ creata sunt in eo q̄ dixit, Ipse mandauit & creata sunt. Dixit etiam Hieremias, Creans Solem in lucem diei: praecpta Lunae & stellarum in vice noctis. Dicit dominus, si leges istae fuerint ablatae de coram me: & semel Israel tolletur ne sit gens. In hoc autem fecit sciri q̄ praecpta illa non tolluntur: licet fuerint causata. Cum autē disputaueris de istis, inuenies etiam in aliis praeter q̄ in verbis Salomonis. Dixit etiā Salomon q̄ omnia quae fecit Deus: scilicet mundus & oīa quae in eo sunt, sunt stabilia scdm naturā suā: quia omnia sunt creata. et propter hoc dixit, Omnia quae fecit Deus erūt in aeternum: nō si addatur vel diminuat aliquid ex eis. In hoc autem ostendit q̄ mundus est opus Dei: & q̄ assignauit rationem durationis ipsius in aeternum, in eo q̄ dicit, non si addatur vel minuat aliquid ex eo. Hoc autē est ratio durationis ipsius: sicut si diceret, Omne qd̄ mutatur nō mutatur nisi propter defectum qui est in eo & indiget perfectione: vel quia est superabundantia in ipso qua non indiget: & oportet vt experiatur. Sed cum opera Creatoris sint in fine perfectionis: nec potest additio vel diminutio fieri in illis: durabunt sicut sunt de necessitate: quia non est aliquid qd̄ inducat mutationem mundi. Et quasi vellet definire super illis quae mutantur: dixit in fine versus. Dominus fecit vt timeant coram eo. s. renouationem signorū & mirabilium. Et qd̄ dixit postea: Qd̄ factum est ipsum permanet, quae fuerūt sunt: iam fuerunt & Deus instaurat qd̄ abiit: hoc est dicere: q̄ Creator vult q̄ sempiternum sit vniuersum esse: & q̄ succedat vna pars alteri. Qd̄ autē dictū est quia in perfectione operū Creatoris non est addere vel diminuere, hoc fecit scire Deo sapientum in eo qd̄ dixit, Creatoris perfectū est opus: hoc est dicere, q̄ omnes creature Dei sunt in fine perfectionis: & nullus defectus est in eis alioquo modo, nec additio: nisi qd̄ est eis necessarium. Similiter etiam quicquid renouatur in creaturis ex eis iustitia pura est, & trahitur post debitum sapientiae sicut explanabitur in quibusdam capitulis huius libri.

De obscuritate quae est in dictis prophetarum: & quod quilibet propheta habet proprium modum loquendi.

Capitulum. XXX.

Scito qui nō intelligit linguā alterius & sermonē eius, scit sine dubio q̄ loquitur sed nō intelligit mētē ei⁹: & qd̄ etiā fortius est: quia pōt contingere q̄ audiet aliqua verba ex ore loquentis: & significabūt aliquid scdm mētē ei⁹: & eadē verba significāt contrariū in lingua auditoris: & idē putabit q̄ verbū istud est in intētiōe loquentis sicut in mētē ipsius auditoris. verbū gr̄a: Si Maurus aliq̄s audiret Hebrēū dicentē abe, putaret q̄ diceret de aliquo: quia nollet hoc vel illud. quoniam abe in Arabica lingua, significat nolentem: in Hebraica vero lingua significat contrarium. s. volentē. Eodem modo contingit gēti nostrae in verbis pphetarū: quēdā em̄ verborū ipsorū nō intellexerūt vllō mō: sicut ppheta dixit. Et erunt vobis verba prophetarū sicut verba libri signati. In quibusdā vero locis in verbis prophetarū intelligunt contrariū eorū quae dicuntur: sicut dictum est, Peruertistis verba Dei viui. Scito etiā q̄ quilibet ppheta habet propriū modū loquēdi sicut si esset idioma ipsius apud intelligētem eum. Post hanc autē propositionē quā promissimus scito q̄ Esaias in pluribus suis verbis in Esaiā, processit scdm ordinem istum: et in verbis etiam aliorum idem contrigit sed in paucis locis. Cum enim narrat eradicationem regni alicuius: vel magnam perditionem gentis alicuius:

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

inducit verba sua scdm hunc modum loquendi q stellæ ceciderunt & coeli deserti sunt: et Sol obscuratus est, & terra deserta est, et tempestate percussa: & similia istis. Hæc etiam similitudo inuenitur in lingua Arabica. Cum enim accidit tribulatio magna, dicitur q ceciderunt coeli super terram eius. Sicut etiam propheta, cum loquerentur de renouatione regni & bonitate mundi attribuunt additionem luci Solis vel Lunæ, & renouationi coelorum & terræ: & similibus istorum. Similiter cum narrant mortem alicuius hominis, vel gentis, vel ciuitatis, exprimunt modos ire & indignationis magnæ Creatoris aduersus eos. Cum vero narrant renouationem regni & gentis, attribuunt Creatori modos lætitiæ. In modis autem ire dicunt insiliit super eos: & descendit, & ingemuit, & intonuit: & dedit vocem suā et multa similia istis, & dicunt mandauit, & dixit, & operatus est: & fecit, & similia istis, sicut narra-
bo. Sic cum propheta fecit mentionem perditionis hominum de loco suo, dixit q maneries hominum mutaretur de loco suo: & tota species, sicut dixit Esaías. Remouebit Deus hominem, vult dicere, perditionem Israel. Et dixit Sophonias, Præcidam hominem desuper faciem terræ: et extendam potentiam meam super Iudam, & attende isti. Postq vero exposui tibi modum istum loquendi generaliter, ostendam tibi modo probationem super hoc. Dixit Esaías quando prædixit in spiritu prophetiæ deletionem regni Babylonis & perditionem Sennacherib & Nabuchodonosor qui surrexit post eum, cuius regnū cōfractum est, incepit narrare contentiones quæ venturæ erant in fine mundi regni eorum: & confractionē quæ ventura erat super ipsos: et quæ supuētura erant ipsis de cōtentioib⁹ quæ contingunt cuicūq⁹ fugienti inimicos suos vel gladium. Dixit ergo sic. Stellæ coeli non dabunt lumen suum. Obscuratus est Sol in ortu suo: & Luna non dabit lumen suum. Dixit etiam in eadē ratione. Cōmouebo coelos: & terra cōmouebitur tempestate de loco suo. Ego vero non puto q ascendat in cor etiam hominis qui est in fine ignorantia & cecitatis pfecte: & sequentis plana eorum quæ solent attribui per accommodationem: & sequentis verba parabolarum, q stellæ coelorum & lumen Solis & Lunæ immutata fuerunt in destructione regni Babylonis: & q terra declinauerat a centro suo, sicut dixit. Hæc autem omnia sunt narratio dispositionum populi contriti coram inimicis suis, quia sine dubio lux hominis obscuratur in oculis ei⁹: & omnis dulcedo apparet amara palato ipsi⁹: et putat q latitudo terræ coarctat sibi: & q coeli cadunt super ipsum. Similiter cum coepit narrare qd peruenit ad ipsum de humiliatiōe & contritione Israel in oib⁹ diebus Sennacherib: cum ipse cepit oēs ciuitates Iudæ munitas: & contriti sunt coram eo: & multitudinem angustiarum quæ contigerunt eis ab ipso: & perditionem terræ Israel sub manu ipsius, incepit & dixit. Pauor & fouea & laqueus super habitatores terræ: & erit qui fugerit a voce pauoris, cadet in foueam: & qui ascenderit de fouea, capietur in laqo. Quoniā cataraetæ coeli apertæ sunt: et elementa terræ conturbata sunt: contrita contritione est terra: agitatione agitata est terra: commotione commota est terra, sicut ebrius. In fine vero verborum istorum cum coepit narrare quæ inducturus erat Dominus super Sennacherib: et perditionem fortitudinis regni eius super Hierusalem: & ignominiam & verecundiā quam inducturus erat super eum: dixit per viam similitudinis: Occultabitur Luna, & Sol erubescet. Sed Ionathas transtulit in hoc versu expositionem bonam, & dixit. Cum contigerit Sennacherib qd continget ei super Hierusalē: tunc scient illi qui seruiunt stellis, q istud est opus Domini, & idcirco erubescet. In cuius expositione dixit, Erubescant qui seruiunt Lunæ: & conterentur qui seruiunt Soli: quoniam manifestabitur potentia Creatoris. Cum autē incepit narrare quietem Israel: et salutem post perditionem Sennacherib: et q terra eorum habitaretur & abundaret delitiis: et reparationem regni eorum per manum Ezechia:

Qz in tribulatione subita ob tenebrant oculi, & q re in lætitia vero contrario,

dixit per viam similitudinis, q lumen Solis & Lunæ augmentaretur: contrarium eius quod dixerat super victo: scilicet q lumen Solis et Lunæ obscuraretur in oculis eius. Et sicut obscuratio crescit victo: similiter lux eorum augmentatur in oculis et victoris & potentis. Sic etiam inuenies semper q cum accidit homini subito tribulatio magna, obtenebrantur oculi eius: & videre non potest: quia turbatur virtus visibilis a fumo suspensorum qui ascendit ad caput: et propter debilitatem visus præ fortitudine angustia: et propter retractionem partium animæ ad interiora. Cuius rei contrarium accidit in tempore lætitiæ. Quoniam partes animæ diffunduntur ad exteriora: et spiritus visibilis est clarus et lim-

pidus: et putat homo q̄ lux augmentata est plus q̄ erat: sicut dictum est. Erit populus in Si-
on: et in Hierusalem plorans non plorabit. Et est finis huius rationis. Erit Lux lunæ sicut lux
Solis: & lux Solis erit septemplex sicut lux septem dierum quando sanauerit Dominus
contritionem populi sui: & curabit vulnus parti percussionis eius. qđ est dicere: quia leuabit
ruinam eorum de manu Sennacherib. Qđ autem dixit, sicut lux septem dierum: dixerunt ex-
positores q̄ eius expositio est multitudo: quia in lingua hebraica solet poni septenarius pro
multitudine. Videt aut̄ mihi q̄ istud signat septē dies dedicatiōis domus Dñi, in diebus Sa-
lomonis: quoniam Israel nunq̄ habuerunt dies honoris & letitię similes illis. & dixit q̄ gloria
& letitia eorum erit sicut fuit in illis septem diebus. Cum vero fecit mentionem casus Edō,
qui affligebat Israel, dixit. Interfecti eius proiciuntur, & ascendet foetor de cadaueribus: & li-
quescent montes a sanguine ipsorum: & delebitur omnis militiā coelorum: & coeli complica-
buntur sicut charta: et omnis virtus eorum cadet sicut folia vitis, & ficus. Et dixit: quia gla-
dius meus saturabitur in coelis: & dixit, flumina eius mutabuntur in picem: & puluis eius
in sulphur. Nunc ergo attēdite viri discreti si est aliquid in versibus istis qđ faciat aliquid er-
rare: vel faciat in cor alicuius ascendere q̄ narrantur hic ea quę contingunt: scilicet q̄ com-
moueret coelos. Nonne videtis q̄ istud totum est similitudo in perditione regni ipsorum:
& q̄ vmbra Creatoris recederet ab eis: & q̄ descenderet stella eorum & humiliatio altitudi-
nis honorabilium ipsorum in paruo tempore. Sicut si diceret, q̄ illi homines qui erant sicut
stellę in fortitudine sua: & in sublimitate gradus sui: qui longe erant a mutatione et damno
cadent in vna hora: sicut cadunt folia vitis. Hoc autem totum manifestum est: nec oportet
vt multum immoremur in hoc: sed necessitas compulit ad hoc, quia vniuersus populus et
etiam illi qui se reputant intelligentes ex his versibus, inducunt probationē super corruptio-
ne mundi: sed non attendunt ad ea quę p̄cedunt & ad ea quę sequuntur: nec attendunt ex
qua causa dicta sunt: sed putant q̄ sint in verbis prophetiæ rationes quę ostendūt finem coe-
lorum: sicut inuenimus verba quę testificantur super eorum duratione. Et cum incepit
Esaías annūciare populo Israel mortem Sennacherib: & omnium populorum et regum qui
cum eo erant: sicut scitum est q̄ liberaret eos in saluatione Creatoris, dixit per viam simili-
tudinis, Aspicite & videte quomodo perierunt coeli, & terra deserta est: & mortui sunt oēs
habitatores eius: & vos salui estis. Qđ est dicere, q̄ illi populi qui repleuerunt terrā, & puta-
bant q̄ stabilitas eorum esset sicut firmitas coelorum: perierunt in vna hora: & euanuerunt
sicut fumus: & signa eorum firma sicut firmitas terrę perierunt sicut pannus qui veteras-
cit. In principio vero rationis huius dixit, quoniam confortabit Dominus Sion: & omnia
deserta eius. Et dixit, Audite me populi mei, propinqua est iustitia mea: & egressa est salua-
tio mea. Et dixit, Leuate ad coelos oculos vestros: et aspicite terram deorsum: quoniam coeli si-
cut fumus delebuntur: et terra sicut pannus veterasceat: et habitatores eius similiter moriē-
tur, et saluatio mea erit in secula, et iustitia mea non confringetur. Et dixit in reductione re-
gni Israel: q̄ esset stabile et q̄ Creator renouaret coelos atq̄ terrā. Consuevit enim ipse assi-
milare regnum regis sicut si esset mūdus vnus per se: scilicet coelum & terram: & cum ince-
pit confortare, dixit. Ego confortator vester. Et in alio loco coniuncto ei dixit, Posui verba
mea in ore tuo: et in vmbra potentię meę protexi te, vt plantarem coelos, et fundarem ter-
ram, & dicerem Sion populus meus es tu. et dixit: In stabilitate regni Israel: & in trāsi-
tu regni gentium fortium, montes auferentur et colles fugient: et saluatio mea non au-
feretur a te. Dixit in stabilitate regni Israel, Non occidet vltra Sol tuus, et Luna tua non
minuetur. Post hęc autem induxit Esaías verba sua quę sunt vsitata apud intelligentē mo-
dum loquendi: et narrauit captiuitatum genera: & postea narrauit reparationem regni: et
q̄ deleberentur omnes angustię: & dixit per viam similitudinis: Quia ecce ego creans novos
coelos & terram nouam, hoc est alios coelos & aliam terram, et non erunt in memoria prio-
ra: et delebuntur signa eorum. Deinde incepit exponere illud scđm ordinem verborum suo-
rum non separando verbum vnum ab alio. & dixit, Hoc quia dico q̄ ego creans ideo dabo
vobis letitiam sempiternam & gaudium loco anxietatum, priores angustię non erunt in
memoria. Nunc igitur audi ordinem istarum rationum, & colligationē versuum: quoniam
in principio rationis apparuit, & dixit, Beneficiorum Domini recordabor: et laudes eius nar-
rabo. Postea vero recordans beneficiorum, dixit: Adducet et eleuabit eos omnibus diebus

Nota q̄ in
hebraico so-
let poni se-
ptenarius
p̄ multitu-
dine.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

mundi & ea quæ sequuntur ista. Postea vero narrauit peccata nostra, dicens: Ipsi rebellaue-
runt & contristauerunt spiritum sanctum eius, usque ad finem huius rationis. Deinde narrauit pote-
statem inimicorum super nos & dixit, Inimici nostri conculcauerunt sanctuarium nostrum. Postea
orauit pro nobis & dixit, Ne irascaris Domine nimis: nec in perpetuum peccati reminisca-
ris, & consequentia ista. Deinde vero dixit quod debitores eramus omnium tribulationum quæ
venerunt super nos: quia vocauit nos ad veritatem: & non respondimus: & dixit, Apparui
eis qui non quærebant me: & inuentus sum ab eis qui non quæsierunt me. Postea dedit fi-
duciam in misericordia & pietate: & dixit: ita dicit Dominus: sicut mustum inuenitur in ra-
cemo, usque ad finem rationis. Demum vero deterruit inimicos qui nobis nocuerunt: & dixit,
Ecce serui mei comedent: et vos esurietis. Postea vero induxit in fine istorum quod fides istius
gentis probabitur: et erit benedictio in terra: & omnes angustie priores non recordabuntur.
& dixit seruis suis, Vocabitur nomen aliud, et qui benedicetur in terra: benedicetur in Deo,
amen. Et qui iurabit in terra: iurabit in Deo, amen, quoniam non sunt in memoria priores
angustia: quoniam abscondite sunt ab oculis meis, quia ecce ego creans nouos coelos & no-
uam terram: & non erunt in memoria priora: nec ascendent super cor. Letamini ergo & gau-
dete semper quia ego faciens: quia ecce ego creans Hierusalem letitiam, & populo suo gau-
dium: & letabor cum Hierusalem: & gaudebo cum populo meo. Iam ergo manifestabitur ti-
bi ratio tota, quia cum dixit, Ecce ego creans coelos nouos: & terram nouam: conuersus ex-
posuit hoc, & dixit, Ecce ego creans Hierusalem letitiam: & populo suo gaudium. Et postquam
præmisit istud, dixit, quod genus fidei & genera letitiarum quas promisi ut crearem, sunt fir-
ma & stabilia: sicut illa, quia fides est in Deo, benedictio et letitia est in fide, & sunt duo gene-
ra quæ nunquam auferuntur neque mutantur ab eo & sunt quæ meminit: et dixit, quia secundum modum fi-
dei & letitiæ quam promisit quod replebitur ipsis terra semper: & sunt stabilia: sic permanebit se-
men nostrum & nomen. Et hoc est quod postea dixit, Quia sicut coeli sunt noui & terra noua
quæ feci stabilia coram me dicit Dominus: sic permanebit semine vestrum & nomen vestrum. Potest enim contingere
quod remaneat semen & non nomen: sicut inuenimus sine dubio in multis gentibus, scilicet in Per-
sis, & Græcis, sed non cognoscuntur nomine noto: quoniam commixte sunt cum aliis gentibus.
Istud etiam in oculis meis est signatio super firmitate legis: quia per ipsam habemus nomen
cognitum in mundo. Et quoniam multa talia per accommodationem dicta inueniuntur in
Esaia: idcirco posui omnia supradicta. Inuenimus etiam similia istis in verbis aliorum. Hie-
remias enim dicit in desertione Hierusalẽ, Vidi terram: & ecce vacua & deserta. Ezechiel dixit
in perditione regni Aegyptiorum & Pharaonis per manus Nabuchodonosor, Et cooperiam
coelos: & denigrabo stellas eorum: Solem operiam nubilo: et Luna non dabit lumen suum.
Omnia luminaria coelorum denigrabo super te, et obscuritatem dabo super terram tuam.
Iohel autem dixit de multitudine locustæ quæ venit in diebus ipsius coram ipso, Contre-
muit terra, & conturbati sunt coeli. Sol & Luna denigrati sunt: & stellæ collegerunt lumen
suum. Amos dixit in desertione Samariæ, Faciam Solem occidere in meridie: & obtenebra-
bo terram in die lucis. Micheas dixit in perditione Samariæ, Ecce Deus egredietur de loco
suo: et descendet et conculcabit super altitudinem terræ: et delebuntur montes coram eo.
Aggeus dixit in ruina regni Persarum, & Medorum. Ego conturbans coelum, & terram,
& mare: & conturbabo gentes omnes. Et in pugna Ioab contra Aram: cum incepit Dauid
narrare paupertatem populi Israel: et humiliationem eius in initio suo: & quod fuerunt con-
triti & oppressi: et orauit pro saluatione populorum: dixit, Commouisti terram et conturba-
sti eam: sana contritiones eius quia mora est. Dixit etiam in eadem ratione quod nos non time-
remus cum gentes perirent: quia nos innitebamur super saluatione Creatoris: non in viri-
bus nostris: sicut dixit, Israel saluatur in Domino: et propter hoc non timebimus dum contur-
babitur terra: & transferentur montes in cor maris. Dixit etiam cum loqueretur de Aegy-
ptiis, Viderunt te aquæ, & timuerunt, et turbate sunt abyssi. Vox tonitruum tui in coe-
lo: commota est & contremuit terra. Dixit Abacuc, Nunquid iratus est Deus in flu-
minibus? Et dixit Dauid, Descendit fumus in naribus eius. Delbora dixit in Cantico suo:
Conturbata est terra, & multa similia istis inueniuntur. Quæ autem non diximus expo-
ni possunt secundum ea quæ præmisimus. Verba vero Iohelis sunt ista, Dabo pro-
digia in coelo sursum: et in terra deorsum sanguinem: antequam veniat dies Domini

Hucusque
fuerunt ver-
ba Esaia.
Deinceps
verba alio-
rum pphe-
tarum.

magnus & terribilis. Et erit omnis quicumque inuocauerit nomen Domini saluus: quia in morte Sion & Hierusalem erit saluatio. Expositio autem vera secundum me est, quod ipse narrat mortem super Hierusalem. Quod si tibi non placuerit istud, erit eius expositio de morte Gog, & Magog super Hierusalem: quis non fiat mentio de eo in principio sermonis: sed de multitudine cedis, & combustionis ignis, & denigrationis Solis, & Lunae. Quod si quaesieris quare vocatur dies Domini magnus & terribilis, dies mortis Sennacherib: debes scire quod omnes dies salutis magnae, vel tribulationis magnae, vocantur dies Domini magnus & terribilis. Ioel namque dixit de die quando locusta venit super eos. Magnus dies Domini & terribilis valde, quis sustinebit? Ostensum est autem quod nos volebamus ostendere: scilicet quod erit corruptio mundi et eius mutatio ab eo quod est: vel mutatio alicuius: nec quod remaneat in ipsa mutatione. Ista quidem non inueniuntur in dictis prophetarum, nec in dictis sapientum. Quod enim dictum est quod sex millibus annorum erit mundus & vno desertus, non significat hoc priuationem vniuersi esse omnino. In hoc enim quod dicitur in vno desertus ostenditur quod tempus remanebit. Præterea verba ista vnius solius sunt, et super ratione speciali. Quod autem inuenies apud omnes sapientes semper: & hoc est principalitas quam inducunt omnes sapientes de Misna: & de Talmud, est illud quod dixerunt: quia nihil nouum sub Sole: & quod nulla renouatio est alicuius rei vlllo modo: vel ex aliqua causa secundum sententiam istius: & etiam illius qui credit quod coeli noui erunt & terra noua: quomodo ascendit in cor eius, ipsemet dixit. Coeli & terra qui debent creari iam sunt creati & stantes. Quomodo ergo dixit propheta, Stantes coram me, & non stabunt, sed stantes? Et induxit probationem in eo quod dixit, quod nihil nouum. Non putes quod verbum istud destruit illud quod ego exposui: sed oportet quod sint rationes quas promisi: ipsa est natura quae eis necessaria: scilicet sex primorum dierum, & ipsa natura est creata: & hoc est verum. Quod autem dixi quod nulla res mutabitur a natura sua: & quod remaneat in ipsa mutatione: dixi hoc habito respectu ad signa quae facta fuerunt miraculose: quia licet baculus conuersus est in colubrum: et aqua in sanguinem: & manus sancta dealbata est absque causa necessaria ad illa: omnia ista et similia istis non durauerunt, neque mutata est natura in aliam naturam: nisi sicut dixerunt sapientes. Mundus procedit secundum consuetudinem suam: Hec est fides nostra & opinio: & hoc est necessarium ut credat: licet sapientes dixerunt de signis miraculose factis verbum quoddam mirabile: quod inuenies in duobus locis. Ipsi quidem credunt quod signa sunt in natura secundum alium modum quem dixerunt. Quoniam Creator quando creauit esse vniuersum & terminauit ipsum interris istis, dedit potestatem naturis ad renouandum in illis omnia signa quae fecit in hora renouationis suae. Signum ergo prophetae est quod Creator fecit ipsum scire horam in qua peteret quod vellet petere, & fieret illud sicut posuit in eius natura in principio instituti. Licet autem ratio ista sicut tu vides sit ostensiva utilitatis eius qui dixit: & quod sit secundum ipsum difficile valde, quod natura quaecumque mutetur post opera sex dierum: vel quod natura voluntatis mutetur postquam ita fuerunt firmata, sicut si diceret exempli causa quod Creator fecit naturam aquae currere & descendere semper ad inferius: nisi in hora in qua submersi sunt Aegyptii in mari: & illa sola aqua est diuisa. Et iam docui te super veritate huius dicti: & ille qui dixit hoc, idcirco dixit ut fugeret ne crederet renouationem cuiuscumque naturae post creationem mundi. Et idcirco dixerunt: quia dixit Ionathas Creator pepigit foedus cum mari ut diuideret se filiis Israel. Et hoc est quod scriptura dixit, Reuersum est mare in hora matutina ad pactum suum. Dixit etiam alius sapiens, Creator non tantummodo pactum iniit: sed etiam cum omnibus quae creata fuerunt in primis sex diebus, & hoc est quod propheta dixit, Ego & manus meae extenderunt coelos: & precepi militiae eorum: idest potentia mea extendit coelos: & mandauit omni exercitui eorum. Precepi mari ut diuideret se, igni ut non combureret Ananiam, Misael, & Azariam. Et leonibus mandauit ne deuorarent Daniele: & pisces ut expueret Ionam in siccum. Eadem est opinio in omnibus aliis signis factis miraculose. Clam ostensum est tibi quod nos conuenimus cum Aristotele in medietate opinionis eius. Credimus enim quod hoc vniuersum esse, durabit in sempiternum in natura quam dedit ei Creator: & non mutabit aliquid ex ea vlllo modo: nisi in aliqua pericula ipsius ratione miraculi: licet Creator possit omnia mutare vel facere vniuersum esse priuationem: vel quacumque naturam facere puram priuationem: sed in principio nihil erat nisi Creator & eius sapientia quae fecit creata esse: cum fecit ipsa. licet mundus iste non deficiet: quoniam fecit esse: nec mutabit in ipso vlla natura, nisi cum ipse voluerit in aliqua partium

De signis
miraculose
factis & quod
in ipsis non
transiit res
a sua natura.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Propositio
prima.

Propositio
secunda.

De nobis
equiuocis
apud He-
breos ver-
ba trallato-
ris.

eius in his quæ scimus: & in his quæ ignoramus. Hæc est fides nostra & principalitas legis nostræ. Aristoteles vero credit quod mundus est sicut semper fuit: & sic semper erit: & non est creatus. Iam vero diximus & ostendimus quod id non oportet dicere nisi ex ratione necessitatis unius rei ex alia: & in necessitate est abnegatio in veritate Creatoris: sicut ostendimus. Postquam autem inquisitio peruenit ad hoc, inducimus capitulum et dicemus in eo quædam quæ testificantur super versibus dictis in opere de Beresit. Quoniam prima intentio in hoc libro fuit exponere quod possemus de opere de Beresit: & de opere de Mercaua, cum promissimus duas propositiones vniuersales: quarum una est illa. ¶ Propositio prima. Scito quod non omnia quæ dicuntur in lege in opere de Beresit, intelliguntur secundum suum planum, sicut populus putat: quoniam si ita esset, doctores sapientiæ non prohiberent ea populo, neque sapientes cauerent ut absconderent ea & non prohiberent ne de eis loqueretur aliquis populo: quoniam illa plana vel inducunt in aliquam pessimam cogitationem, & in credulitatem malam in veritate creatoris: vel in omnimodam ablationem & negationem principalitatum legis, & quod est necessarium monere ne intendatur in eis secundum planum imaginationis ut sapere non confundatur: sicut faciunt expositores insipientes qui putant quod in scientia expositionis verborum sapientiæ: & quod in multitudine verborum est additamentum intellectus apud nos. sed necesse est ut probatio rationum sit cum intellectu vero postquam fuerit perfectus in scientiis probabilibus: & sciuerit arcana prophetiæ. Et necessarium est cuilibet scienti aliquid de his quæ non reuelet populo: sicut exposuimus. Sapientes vero dixerunt a principio libri usque hoc, Gloria Domini celare verbum. hoc autem dixerunt in fine illorum quæ dicta sunt in die. vi. et iam ostensum est quod diximus. Sed quoniam maneries specialis necessaria est omnibus modis illi qui consecutus est perfectionem aliquam ad largiendum alii extra se: sicut exponemus in capitulis quæ inducimus in ratione prophetiæ: necessarium fuit cuilibet sapienti qui adeptus est intellectum alicuius secreti de secretis istis: vel propria consideratione: vel ex doctrina alterius: ut diceret aliquid de his quæ intellexit: de cetero vero prohibita est. Et idcirco necessarium est summam tangere aliqua: summæ vero huius & similitudines multe inueniuntur in dictis sapientum quæ sunt inter eos singulares: sed illa sunt intermixta cum aliis verbis & aliis rationibus: & idcirco inuenies quod ego in huiusmodi absconditis dico semper verbum quoddam quod est quasi centrum totius rationis. Alia vero relinquo illis qui sunt idonei ad illa. ¶ Propositio secunda est, quod propheta sicut prædiximus vtuntur verbis æquiuocis in omnibus in quibus non est intentio quæ prima facie apparet: sed ponit verbum illud: quia decusum est ab alio verbo habente similitudinem cum eo. sicut dixit Hieremias Baculum amygdali, ad inducendum probationem ex eo super illud quod dixit, quia vigilabo super verbo meo: sicut explanabitur in capitulis prophetiæ. Secundum eandem rationem dictum est in Mercaua electrum: sicut exposuimus. & similiter post intuli. Et sicut color eris splendentis: & similia istis. sic etiam illud quod dixit Zacharias. Et montes aenei & similia istis. ¶ Post præmissas autem duas propositiones ponam capitulum quod promisi. Dixit trallator, Necessarium est nobis omnibus modis præmittere propositionem quandam a qua non possumus deuiare: quæ est ista. Omnia nomina æquiuoca quæ inueniuntur in lingua hebraica tam dicta quam dicenda, indigent expositione lata & profunda: & depurata per viam linguæ hebraicæ. Nec omnes magistri linguæ istius sunt apprehensores veritatis huius rationis præter singulares & electos quos excitauit intellectus suus ad querendum altum gradum: quoniam per scientiam istarum rationum intelligunt arcana multa communia operi de Beresit, & operi de Mercaua: et verbis prophetarum omnium. Ista est clauis scientiæ huius libri. visum est autem mihi quod si vellem exponere modicum sensum meum super quolibet verbo communis in loco in quo ponitur, fieret prolixitas magna: & fortassis prolixitas verborum meorum confunderet rationes capituli cum vellem exponere verba illa: & confunderet verba alta quæ sunt adinuicem colligata sicut flamma ignis cum pruna per potentiam sapientis compositoris libri. Similiter etiam plures istarum rationum sunt prohibite ne ostendantur populo, & vocantur secreta & arcana legis. Et idcirco etiam non fui ausus ad hoc extendere manum. Sufficit nobis dicere quæ est via per quam ingrediendum est ad arcana illa. Qui vero fuerit intelligens queret eam: donec ingrediatur per eam.

¶ Differentia inter primum et principium.
Capitulum, XXXI.

SCito q̄ differentia est inter primum & principium. quoniam principium est res in eo cuius est principium: vel cum eo, licet non precessit ipsum in tempore. scdm q̄ dicitur q̄ cor est principiu vite animaliu. & vnūquodq̄ elementū qd̄ est cōmune quatuor elementis est principium eius cuius est elementum. hoc etiam potest dici primum. Primum vero dicitur de eo quod est antiquius in tempore, licet illud antiquū nō sit causa eius qd̄ est posteri⁹ ipso, sicut si diceretur, primus qui habitauit in tali domo fuit Noe: & post eum Iudas: nec dicitur q̄ Noe sit causa Iudæ. Quod aut̄ significat principium in lingua hebraica est illud verbum a quo incipit liber Geneseos, quod est sumptum a verbo capitis quod est principium corporis cuiuslibet animalis scdm positionem suam. Mūdus autem non fuit creatus in principio temporali: sicut exposuimus: quia tempus est de vniuersitate creaturarum. Expositio autem illius versus scdm veritatem suam sic est. principium creationis Dei superiorum & inferiorum. & hęc est expositio quæ conuenit nouitati mundi. Qd̄ autem inuenies scriptum q̄ tempus erat ante creationem mundi: est labor magnus in fide nostra: quia est opinio Aristotelis qui asserit sicut dixi tibi q̄ non habet initium: et hoc est inconueniens magnum: & quod induxit sapientes ad dicendum hoc: est quia inuenerunt scriptum, Dies primus: & dies secundus, & intellexerunt hoc verbum plane & dixerunt. Ex quo non erat coelum circundans neq̄ Sol quem cognoscimus: in qua re mensurabimus diem primum, & secundum, & tertium? Dixit Rabi Iuda. in hoc q̄ scriptura dicit diem primum & secundum videmus q̄ ordo tēporū fuit antiquus. Dixit alius sapiēs. Ex hoc videmus q̄ Creator creabat mūdus, & destruebat eos. Hęc autem opinio deterior est q̄ prima. Tu ergo vides q̄ difficile erat eis intelligere tēpus ante Solis essentiam. Adhuc autem loquar de hac dubitatione quæ fecit laborare sensum ipsorum duorum: nisi forte fuerit intentio eorū dicere q̄ sine dubio tēporū ordo antiquus fuit. Qd̄ si ita esset, iam crederent antiquitatē mūdi: & p̄seruet Deus omnem tenētem legem ab hac credulitate. Vniuersaliter autem dico ne apponas cor tuum in hoc loco ad verba cuiuslibet loquentis. Iam enim feci te scire principalitates legis: quia Creator fecit mundum esse, & non de aliquo & sine principio temporali: sed in tēpore creato qd̄ est coniunctum cū motu coeli, coelum vero creatum est. Qd̄ autē debes scire est q̄ illud quod dictum est, Coelos & terram. sapientes dixerūt multis locis q̄ eius expositio est cum coelis & cum terra. hoc est q̄ Creator creauit cū coelis quicquid est in coelis: et cum terra quicquid est in terra. Tu vero scis q̄ dixerunt q̄ coeli & terra simul sunt creati: eo q̄ propheta dixit. Ego vocans eos stantes simul. Omnia vero simul creata sunt: & omnia primo apparuerunt. Et assimilauerunt hanc rationem agricolę seminanti diuersa genera seminum simul in terra. Pars aut̄ oritur post vnum diem: alia vero pars post duos dies: alia post tres dies. sed omnia semina proiecta fuerunt in vna hora. Scdm igitur hanc opinionē sine dubio poterit solui dubitatio illa quæ induxit sapientem supradictum ad dicendum illud qd̄ dixit: cui difficile fuit intelligere, quomō fuerit dies primus, & secundus, & tertius. Manifeste vero dixerūt sapiētes de rōne lucis de q̄ facta est mentio in lege quia fuit creata in prima die: q̄ ipsa sunt luminaria quæ fuerunt creata in prima die. sed non ostendit ea Deus vsq̄ ad quartū diem. Est autem necessarium tibi scire q̄ terra multipliciter dicitur. Dicitur enim communiter & singulariter. Communiter autem pro omnibus quæ sunt sub sphaera Lunæ. i. quatuor elementis. singulariter vero pro vltimo elementorum. s. terra. Demonstrat autem hęc scriptura quæ dicit, Terra autem erat inanis & vacua: & tenebrę erant super faciem abyssi: et spiritus Domini flans super faciem aquarum. et hęc omnia vocauit terram. Postea vero dixit, Vocauit Deus aridam terram. & istud est secretū magnū. Vbiq̄q̄ em̄ inueneris q̄ vocauit Dñs aliquid sic, vel sic, nō est hoc nisi ad distinguēdū ipsum ab aliis cum quibus erat ei nomē cōe. Et idcirco exposui tibi versum istum in principio creationis superiorum & inferiorum. & terra quę postponitur: significauit quatuor inferiora. s. elementa. Q̄ autem dixit, Vocauit Deus aridam terram: hęc est vera terra. Debes etiam scire q̄ quatuor elementa fuerūt nōnata post coelos: quia diximus q̄ nomē terrę significat illa quatuor nomina: siquidem spiritū, & aquam, et terram, & tenebras, per quas intelligitur ignis primus. s. quę est vnū quatuor elementorum. non putes alium nisi hūc. Scriptura nāq̄ dicit, Verba eius audistis de igne. & subdidit postea. Audiuitis vocem eius de obscuritate. & in Iob, Omnis obscuritas &c. Ignis vero primus vocatus est illo nomine: quia non est lucidus, sed est peruius visui: neq̄ cōprehenditur ab eo: quia si ignis ille lucidus esset, videremus totum aera de nocte quasi ignem.

Qualiter
accipit pri
cipiu in pri
cipio Gene
sis.

Lux quę dī
fuisse crea
ta in prima
die, fuerūt
luminaria.
Terra mul
tiplicit̄ dī.
Terra Ponī
tur p̄ quatuor elemē
tis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Quo intel-
ligitur, Di-
uisit aquas

Nominata etiam fuerunt elementa scdm ordinem positionis suae naturalis: quoniam primo posuit terram & super eam aquam, super quam est aer, cui supereminet ignis. In eo enim qd aer determinatur sup faciem aque, erunt tenebre quae sunt super faciem abyssi super spiritum sine dubio. Ideo autem dictum est vetus sps domini: quia fecit ipsum mobilem scilicet flantem. motus autem venti semper attribuitur Creatori: sicut scriptura dicit, Ventus motus est a facie Domini. Et iterum, Flasti cum spiritu tuo. Comouit Dominus ventum ab occidente. & hoc est manifestum. Et quoniam tenebrae quae primo nominatae sunt, significant ignem: sunt aliae qd tenebrae secundo dictae. Incepit distinguere Dominus, Et tenebras appellauit noctem. Debes etiam scire qd quia dictum est, Diuisit aquas, non est diuisio localis: vt alie sint superius: alie vero inferius: eo qd natura earum sit vna. Sed eius expositio est qd diuisit eas diuisione naturali: et partem illius quod vocauit aquam, prius fecit quoddam qd vestiuit forma naturali. aliam vero partem vestiuit alia forma naturali: & ipsa est aqua. & idcirco subdidit: congregationes aquarum appellauit maria. Et iam fecit nos scire manifeste qd aquae primae, de quibus dictum est Super faciem aquarum: non sunt aquae quae dicuntur maria: sed vna pars fuit separata in vna forma super aera: & altera pars sunt aquae istae. Qd autem dixit, Diuisit aquas quae erant super firmamentum ab iis quae erant sub firmamento, simile est ei quod dictum est, Diuisit Deus lucem & tenebras. & hac est diuisio scdm formam materialem & firmamentum ipsum ex aquis factum, sicut sapientes dixerunt, Congelata est gutta media. Qd vero dictum est, Vocauit Deus firmamentum coelum, sicut exposuimus ad demonstrandam aequiuocationem nominis. Et qd nomen coelorum qd prius positum, cum dixit creauit coelos & terram, non significat coelos dictos in hoc loco. & corroborat hanc rationem qd dictum est sub firmamento coeli: ad ostendendum qd aliud est firmamentum qd coelum. Et propter hanc aequiuocationem huius nominis vocati sunt coeli veri firmamentum: sicut & firmamentum verum vocatum est coeli. & hoc est qd dixit, Posuit ea in firmamento coeli. Ex his etiam patet qd probatum est qd omnes stellae & planetae sunt in coelo: quia nullus locus vacuus est: et non posite sup coeli superficie sicut populus credit: quia dictum est in firmamento coeli: & non super. Iam igitur patet qd illa materia communis vocata fuit aquae: et postea diuisa est in tres formas. Vna marium. Secunda firmamentum. Tertia super firmamentum: et haec causa. Praeter terram accepit etiam aliam viam in alia ratione in profunditate secreti scdm qd dixerunt sapientes. Qd enim super firmamentum est & vocatur aqua, ei soli nomen aquae conuenit: non qd sit sicut ista aqua spiritualis. Sapientes siquidem posuerunt in dictis suis. Quatuor intrauerunt in defensionem. Dixit rabi Aquina discipulis suis, Cum appropinquaueritis ad lapidem marmoris mundi, ne dicatis aqua, aqua. quia scriptum est, Loquens mendacium non stabit coram me. Tu ergo si de intelligentibus es: appone cor tuum & vide quantum significauerit in verbis istis: et quomodo reuelauit secretum. Et cum in hoc intenderis intelliges omnia quae probata sunt ex illis in quibus conuenimus: & videbis qd locuti sunt homines in qualibet illarum rationum. Debes etiam scire, & docebo te super hoc. scilicet quare in secunda die non fuit dictum, Vidit Deus qd esset bonum. Tu autem scis verba sapientum quae dixerunt: qd nondum erat completa operatio aquarum. Et ratio ista est apud me valde manifesta: & hoc est, quia in omnibus entibus nouis inuentis in nomine sempiterno: dixit qd bonum: sed firmamentum & illud qd est sup firmamentum qd vocatur aqua res nimis occulta, sicut tu vides: quia cum inquisita fuerit res illa de plano cum consideratione grossa videtur esse omnino: quoniam aliud corpus non est inter nos & coelos qui sunt propinqui nobis nisi elementa: nec aqua est super aera: nedum si ascendat in cor hominis: vt super firmamentum sint aquae: hoc idem esset impossibilius & remotius ab intellectu. Et si intelligerent hoc scdm rationem latentem in eo: & scdm intentionem quae fuit in hoc, esset tunc occultius: quoniam est de secretis occultis quae populus scire non debet. De re igitur quae sic est, quod diceret qd bonum: non enim est ratio vt dicatur quia bonum in re nisi cuius utilitas hominibus est manifesta: & eius apparitione in vniuersitate mundi huius: & eius sempiternitas. sed quae utilitas est hominibus in re, cuius ratio et essentia latens est nisi dicatur de ea quia bonum. Adde praeterea aliam rationem. scilicet quia licet sit quaedam pars magna entium non est finis intentionis ad durandum vniuersitatem vt dicatur de eo quia bonum: sed in necessitate apparitionis terrae dixit necessario quia bonum. Intellige istud praeterea te scire qd sapientes docuerunt: qd plantae & arbores quas Creator fecit terram germinare, non fuerunt ortae anteqm plueret: & qd dixit, Nubes eleuabatur de

terra non est nisi expositio rationis primæ quæ præcessit illud quod dictum est, Germinet terra &c. Propter hoc trāstulit Anelos, Nubes ascēdebat de terra. Et ostēsum est hoc ex scriptura q̄ dicit, Omne virgultū agri anteq̄ oriret̄ in terra. Ostēsum est etiā, & tu speculator scis q̄ principium causarum generationis & corruptionis post virtutes cælestes est lux: & tenebræ, propter calorem & frigiditatem quæ proueniunt ex ipsis. In motu autem coelorum miscentur elementa, & in luce & tenebra variatur ipsorum temperantia. In principio vero temperantia ipsorum siue mixtionis renouantur vapores, qui sunt principium omnium causarum quæ fiunt in sublimi, ex quibus prouenit pluuia. Ipsi etiam vapores sunt causæ metallorum: & post hoc compositio plantarū: deinde sunt aīalia: vltima vero cōpositio hominis. Tenebra vero est natura ens in toto mundo inferiori. Lux vero est res quæ renouat̄ super ipsum. Nonne vides q̄ in priuatione lucis remanet status durabilis? Sic etiam procedit hoc in plano scripturæ in opere de Beresit secundum hunc ordinem. De istis ergo nihil remanet exponendum. Necessarium est etiam tibi scire illud quod dixerunt sapientes q̄ omnia opera de Beresit creata fuerūt in statu suo & in pulchritudine sua. Hoc est dicere, quia quicquid creatū fuit in specie perfecta & forma & in electione accidentium, Intellige istud simpliciter, quia est principalitas magna iam firmata ostensa. Debes etiā scire: & intelliges bene creationem hoīs in primis sex diebus. Dicit enim, Masculū & femīnam creauit eos. Sigillauit etiam totam creationem & dixit, Perfecti sunt coeli & terra, & omnis ornatu eorum. Alio etiam modo fecit mentionē creationis Adæ, & Euę de Adā, & fecit mentionē arboris vitæ, & arboris sciētie, & serpentis: & dixit q̄ hoc totum fuit postq̄ Adam fuit introductus in ortū paradisi. Omnes vero sapientes sciūt q̄ hoc totum fuit in die septimo: & q̄ nihil immutatū est a natura post primos septem dies. Ideoq̄ ne mireris de verbis istis: quia vsq̄ ad diem istum non fuit inuenta natura stabilis. Cum iis etiam dixerunt sapientes quædam quæ dicā tibi: quædā quæ collecta sunt de locis suis, & docebo te in rationibus eorum, sicut sapienter docuerunt nos. Scito etiā q̄ oīa quæ dicam tibi de dictis sapientum, sunt verba in fine perfectionis: & expositio ipsorum ostenditur illi per quem dicta sunt: & sunt multum suauia: ideoq̄ non disputabo neq̄ profundabo in expositione verborum: nec exponam planum ipsorum inquantum reuelaretur secretū ipsorum: sed dicam tibi secundum ordinem solummodo: & docebo te super rationes ipsorum q̄ sufficiat tibi ad intelligendum ea. Istarum vero rationum vna est quam dixerūt: quia Adā & Eua fuerunt creati simul, & coniuncti in vnum, & separati sunt ab inuicē: & accepit creator partem vnā quę est Eua: ex ea formauit ipsum. Quod aut̄ dixit, Vnū ex lateribus ei⁹, vult ostendere q̄ fuit istud vnum: & assumpserunt demonstrationem de latere tabernaculi: quia est translatio eius, latus tabernaculi: & sic translatum est in hoc loco de lateribus eius. Intellige igitur quid sit hoc q̄ sunt duo secundum vnum modum: & sunt vnum sicut scriptura dicit, Os de ossibus meis: & caro de carne mea. Addidit etiam robur ad hoc in dicendo q̄ nomē conuenit ambobus: & est vnum, sicut dictum est. Ista vocabitur virago, quia de viro sumpta est. Corroboratio autē ipsorū adunationis & coniunctionis, est illud quod dictum est, Adheret vixori suæ: & erūt duo in carne vna. Q̄ magna est ignorātia illius qui nō intelligit q̄ totū hoc dictū est ppter rationē necessariā: & hoc etiā ostensum est. Debes etiā scire q̄ exposuit q̄ coluber fuit equitatus, & eius quantitas sicut camelī: & q̄ equitat⁹ eius fuit ille qui decepit Euā: & q̄ ipse fuit Zamael. Hoc aut̄ nomen dicūt præcise de diabolo. Inuenies etiam dictū in pluribus locis, Quia ipse voluit fugare Abrahā patrē nostrum ne immolaret filiū suū Isaac: & filius voluit fugare Isaac ne obediret p̄ri suo. Dicūt ergo in hac rōne, Quia venit Zamael obuiā Abrahę & dixit ei, Quare venisti ad locū istū, vsq̄ ad finē rōnis. Et iā oñsum ē q̄ Zamael est diabolus: & nomē istud est ppter occultā rationē: sicut nomē Nah vel colubri: & est ppter occultam rationē. Dixerunt etiam cum veniret ad decipiēdum Euā: Et erat Zamael equitās super ipsum. Creator vero ridebat de camelo & ascensore illius. Quod debes etiam scire, & docebo te super hoc: est q̄ serpens nō venit ad Adā primo vllō modo: neq̄ locutus est cū eo: sed ordinatio verborū ei⁹ fuit cū Eua: & ea mediāte dānū puenit ad Adā: & interfecit eū coluber. Inimicitia vero pfecta nō est, nisi iter colubrū & Euā, & semē vni⁹ semē alteri⁹. Et nō ē dubiū q̄ semen Euæ idem est & semen Adæ: & q̄ mirabilius est, respectus colubri ad Euam, idest semen ad semen: caput ad caudam. Hoc est quod dictum est, Ipsa conteret caput tuum: & tu insidiaberis calcaneo illius. Et hoc etiā ostēsum est de verbis etiā sapiētū, in quorū plano apparet esse turpitudine q̄ dixerunt, Ex quo serpens venit ad Euam, proiecit humorē in ipsam, qui

Principiū generationis & corruptionis post virtutes cælestes est lux.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

steterunt super montem Sinai, præciditur humor eorum: qui vero non steterunt ibi, non præciditur humor eorum. Cum igitur intellexeris capitula huius libri in veritate sua, miraberis de sapientia huius similitudinis: & videbis quomodo conuenit cū essentia eorum. adhibe cogitationes tuas ad istud. Debes etiā scire quod dixerūt sapientes, Arbor vite iter quinquaginta annorum: & omnes species primæ distinguūtur sub ipsa. & ostenderunt in hoc q̄ mensura illa est profunditas staturæ suæ, non capitis sui, neq̄ latitudinis ramorum: & hoc etiā demonstratum est. Debes etiā scire q̄ dixerunt sapientes, quia arborem sciētiae deus nec reuelauit, nec reuelabit alicui homini: & hoc est verum: quoniam natura essendi exigit hoc. Scire etiā te oportet q̄ scriptura dicit q̄ assumpsit Dominus Adā. i. exaltauit eum, & dereliquit eum in horto Paradisi. hoc nō intelligitur de locali exaltatione & positione in loco: sed de exaltatione honoris & gradus super omnia entia generabilia & corruptibilia: & dedit ei præmiuentiam super omnes mores aliorum. Debes etiā scire, & docebo te super eo qd̄ fuit secretū sapientiæ ubi vocarentur filii Adæ Caim & Abel: & q̄ Caim esset interfector Abel in campo: & q̄ ambo perierunt: quīs interfectoris prolixior fuerit vita: & q̄ non fuit firmatum esse hominum nisi in Seth, sicut scriptura dicit, Posuit mihi dominus semen aliud. & hoc ostensum est. Scire te conuenit, & docebo te super hoc, quia scriptura dicit, Vocauit Adam nomina: in quo fecit nos scire quia idiomatica super expositione & conuenientia, non sunt naturalia. Intellege istud. Ista vero cum aliis quæ præmisimus: & cum illis quæ inducimus in eadem ratione sufficiunt quantum ad librum istum: & secundum intellectum inspicientis in ipso.

De causa obseruationis sabbati. Capitulū. XXXII.

Eorte ostensa est tibi ratio in confirmatione præcepti diei sabbati, & q̄ transgressor deberet lapidari: & Dominus prophetarum præcepit occidi propter hoc: & est iterum præceptum ab essentia Creatoris: & a remotione credendi duos: quoniam prohibitio in decem præceptis ne seruiatur aliis nisi ipsi, non est nisi vt credatur vnitas. Tu autem iam scis ex verbis meis, q̄ nisi opera fuissent præcepta ad corroborandum & firmandum credulitates in populis, ipsæ credulitates non firmarentur: & idcirco præceptum fuit nobis vt honoremus diem sabbati, vt roboretur radix nouitatis mundi: & q̄ sciretur ab omnibus cum quiesceret omnis populus vna die, & quæreretur quare cessant ab operibus: & erit responsio, Quoniam in sex diebus perfecit Deus coelum & terram: & in die septimo requieuit. In hoc autem præcepto duas rationes ostendit diuersas ab inuicem, quæ sunt causæ duorum creatorum diuersorum. Dixit enim in primis decē præceptis in veneratione sabbati: quia sex diebus fecit coelum Deus & terram. In vltimis vero dixit, Et memor eris quia seruus fuisti in terra Aegypti: & liberauit te Dominus Deus tuus. Et idcirco præcepit tibi Dominus diē sabbati: Et ista ratio vera est, quia in eo quod primū dictum est, ostenditur honor & laus Deo, sicut dixit: & idcirco benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificauit illum: hoc autem est causatum cōiunctum causæ: quia dixit, sex diebus fecit Dominus coelos & terram. Quæ autem iussus sumus obseruare diem illum, hoc est causatū huius causæ, Quæ serui fuimus in Aegypto, nō faciebamus voluntatem nostram: nec in hora in qua volebamus, neq̄ potuimus custodire diem sabbati: & idcirco iussus sumus quiescere & pausare, nisi adunemus duas rationes. Vna est, vt credamus credulitatem veram, scilicet nouitatem mundi, quæ demonstrat Creatorem esse in principio imaginationis & in consideratione facili. Secunda est, vt reminiscamur beneficiorū Dei, in eo q̄ fecit nos quiescere a laboribus Aegypti, sicut si vnum & idem cōmuniter firmaret sciētia speculatiuam, & compositionem corporalium dispositionum.

De tribus opinionibus circa prophetiam. Capitulū. XXXIII.

Opiniones hominum circa prophetiam sunt sicut opiniones eorū in antiquitate & nouitate mundi apud eos qui credunt Creatorem esse sicut ostendimus, ita tripartito diuiduntur opiniones secundum prophetiam. Ego vero nihil dicam in sententia Epicuri, qui non credit prophetiam, Sed intentio nostra est ponere opiniones illorum qui credunt in creatorem. **Prima opinio** est insipientiū, qui credunt prophetiam, & quorūdam de populo nostro qui credūt q̄ creator elegit quencūq̄ singularem hominem: & fecit eum nuncium suum: nec refert apud istos vtrum homo sit sapiens, an insapiens: senex, an puer: sed necesse est vt sit in ipso bonitas & compositio morum. Quoniam omnes dixerunt q̄ prophetia non quiescit super hominem prauum & incompertum: si creator conuertit ipsum primo conuersione

Prima opinio.
Nota.

perfecta secundum istam opinionem. ¶ Secunda opinio, ipsa est sententia philosophorum, scilicet q̄ philosophia est vna perfectionum in natura humana. Hæc autem perfectio non inuenitur in quolibet hominum, sed qui exercet animam suā vt exeat id quod est in potentia in specie hominum, ad actum: nisi fuerit prohibens ex parte complexionis, vel ex alia causa extrinseca, sicut contingit in qualibet perfectione quæ reperiri debet in aliqua specie: quia illa perfectio non inuenitur in fine debito in quolibet singulari illius speciei: sed in aliquo de necessitate. Et si fuerit illa perfectio quæ necesse habeat vt sit extractor de potentia ad actum, habebit illum & sine illo non exhibet. Secundum hanc ergo sententiam non oportet q̄ prophetizet insipiens vel fatuus. Nec est conueniens vt incipiat in nocte dormire, & surgat mane propheta: sicut q̄ inuenit subito aliquid aliud: sed erit sicut ego dicam q̄ homo bonus perfectus in suis viribus animalibus, & in suis moribus corporalibus, cum virtus eius imaginatiua fuerit in fine suæ perfectionis: & acciderit ei quod adhuc dicā, prophetabit omnino: quia illa perfectio nobis est in nostra natura. Et secundū hanc opinionem non potest homo esse talis quin prophetizet, nisi sicut potest contingere q̄ homo sanus comedat cibum bonum, & tamen nō generetur ex eo sanguis bonus, & similia istis. ¶ Opinio tertia, est sententia legis nostræ, & principalitas fidei nostræ: & est sicut sententia philosophorum supradicta: sed in hoc differt, q̄ nos credimus q̄ ille qui aptus est ad prophetiam, & præparat animā ad illam, potest contingere q̄ non prophetizabit nisi cū voluntate Creatoris. Et istud est in oculis meis in signis miraculose factis: & comunicat cū eis: quoniam res naturalis exigit vt omnis qui aptus est ad prophetiam secundū suam compositionem & naturā: & exercitauerit animam secundum suam nutrituram & disciplinam, prophetizet. Et cū fuerit aliquis, & non prophetizauerit, prohibetur ab eo prophetia sicut prohibitus fuit motus manus in Hieroboam, vel sicut prohibitio visus, sicut cōtingit in exercitu regis Arā circa Helisēū. Principalitas vero nostra est perfectio & aptitudo: hoc est vt sit homo perfectus in moribus suis animalibus & corporalibus: & hoc est qd̄ dixerūt sapientes, Nō requiescet prophetia nisi super virum sapientem. Et diuidere istud iam ostendimus in expositione de Misna, & in nostra aggregatione magna: & diximus q̄ discipuli prophetarum laborauerunt semper aptare animā suam ad prophetiam. Prohibitio autem a prophetia in eo qui præparat animam suam, & nō potest hoc habere in Baruc filio Neri, qui fuit discipulus Hieremię: quoniam exercitauit & docuit, & ipse captauit animam suam, & sperabat prophetizare: & tamen prohibitus est prophetizare, sicut dixit, Laborauī in suspirio meo, requiem non inueni. & respōsum est ei p̄ manū Hieremię. Hoc dicit Dñs: Sic dices ei: Regnū qd̄ ego construxi, destruam: & quod ego plantaui, eradicabo: & tu petis tibi magna: non petas. Possumus ergo dicere q̄ istud qd̄ reuelauit de ratione prophetię in eo qd̄ cōueniebat Baruc, erāt magna. Sic etiam possumus dicere in eo quod scriptura dicit, Prophetę sui non inuenerunt prophetiam Domini: quia hoc fuit eo q̄ erant in captiuitate, sicut explanabimus. Postea autem inuenimus plures versus in verbis scripturæ, & in verbis sapientum: & omnes procedunt secundū principalitatē quā dicā: quare Creator bñdictus effudit spiritū prophetiæ sup̄ quē vult: sed istud contingit perfecto viro & sapiētī. Et secundum sententiam nostram non est conueniens vt insipientes prophetizent, nisi sicut cōtingit vbi prophetizet asinus vel rana: & hæc est principalitas nostra: quia necesse est hominī modis omnibus vt exerceat animam suam in fine exercitiū & perfectionis: & tunc conueniens erit vt coniungatur ei potentia specialis. Nec te decipiat quod dictum est de Hieremia, Anteq̄ formarem te in vtero, noui te: & anteq̄ exires de vulua, sanctificaui te: & prophetam in gentibus dedi te. quoniam istud est in quolibet propheta, q̄ non potest esse quin habeat in principio creationis suę naturā aptam & paratam ad prophetiā, sicut explanabimus postea. Qz aut̄ ipse dixit, Nescio loqui, quia puer ego sum. Tu scis q̄ Ioseph erat etatis triginta annorū, & vocatus est puer. Moyses aut̄ magister noster erat tunc octoginta vni⁹ annorū: & vniuersitas annorū ei⁹ fuit. cxx. Iosue aut̄ vixit. ccxx. annis: & vixit post Moysen. xiiii. annis. Et sic apparet q̄ Iosue tūc erat. lvii. annorum ad minus, & dictus est puer. Non te faciat errare quod dictum est per prophetam, Effundam spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri & filię vestrę: quia statim exposuit hoc, & ostendit cuiusmodi esset ista prophetia in eo q̄ dixit, Senes vestri somnia somniabunt: & iuvenes vestri visiones videbunt. Omnis namq̄ qui facit scire diuinationes per artem magicam vel p̄ somnium verum, propheta nominatur: & idcirco prophetae sunt vocati idolorum prophetae. Nonne vides q̄ scriptura dicit, Cum surrexerit in te propheta vel somniator, concilium etiā

Secunda opinio, et est philosophorum.

Tertia opinio.

Qz diuinitas aliqui est prophetia.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

Nota de
gradibus p
phetia.

mōtis Sinai: licet omnes viderunt ignem magnū, & audierunt voces fortes, & coruscationes magnas: per viam miraculi non ascenderunt ad gradum prophetiæ, nisi ille qui fuit aptus ad hoc: & secundum differētiā graduum in vnoquoq. Nonne vides q̄ dictum est Moyfi, Ascē de ad Dominū tu & Aaron, Nadab, & Abin. Moyfes vero fuit in gradu altiori, sicut scriptura dicit de ipso. Moyfes solus ascendit ad Dominum, Aaron autem fuit in gradu secūdo, Nadab & Abin sub Aaron. Septuaginta vero seniores sub Nadab & Abin. Populus autem remā sit sub istis: quilibet autem secundum perfectionem suam. Sic etiam dixerunt sapientes, Paries per se, & Aaron per se. Postq̄ vero pramissimus de concilio mōtis Sinai, loquemur super omnibus quæ apparent ex scriptura secundum intellectum rectum, & ex verbis sapientum in expositione illius status, sicut fuit in capitulo separato.

¶ Q̄ Moyfes solus audiebat verba Domini. Capitulū. XXXIII.

Idetur mihi q̄ in statu montis Sinai verba quæ perueniebant ad Moyfen, non perue niebant ad omnem Israel: sed sermo fiebat ad Moyfen solummodo. Et idcirco locutio omnium decem verborum dicta fuit ad vnum tantummodo: & Moyfes stabat ad pedem montis: & loquebatur ad populū qđ audiebat de verbis legis, sicut scriptura dicit. Ego stans inter vos & Dominum, & dicit alibi, Moyfes loquebatur, & Dominus respondebat ei in voce. Et manifeste dixerunt sapiētes q̄ Moyfes loquebatur ad eos vniuersa verba sicut audiebat. Dicitur etiam in lege, Vt audiat populus quia loquor tecū. Istud autem ostēdit q̄ sermo fuit ad Moyfen: & populus audiebat vocem solummodo: & non intelligebant verba. & idcirco dictum est, Sicut vos audieritis voces, & iterū, Vocem verborū vos audientes: & nō dixit verba vos audientes. Et in omnibus quæ referuntur ad auditum verborum, non est intētio in eis nisi auditus vocis solummodo. Moyfes autē audiebat verba, & narrabat eis. Istud est quod apparet de plano legis: & de pluribus verbis sapientum. Inuenitur etiam apud sapientes verbum quoddam scriptum in pluribus locis. Dixerunt siquidem, Ego Dominus Deus tuus: & & non sit tibi Deus alius: de ore Domini audierunt. Hoc est dicere q̄ peruenerunt ad illos secundum q̄ peruenerant ad Moyfen: & non perduxit ista Moyfes ad eos: quia illæ duæ principalitates, scilicet q̄ creator est, & q̄ est vnus, non apprehenduntur nisi per considerationem intellectus humani. In omnibus autem quæ sciuntur per demonstrationem, idem est iudicium prophetæ, & cuiuscunq; alterius scientis illud: & neuter præfertur alteri. Illæ vero duæ principalitates non fuerunt scitæ solummodo ex parte prophetiæ: quia dictum est in lege, Tu fui isti ostensus, vt sciatur q̄ Dominus ipse est Deus. Alia vero verba sunt de genere præceptorū demonstrata & recepta, non de genere intelligibilium. Verba scripturæ & verba sapientū qui locuti sunt de hoc, conueniūt in hoc q̄ totus populus Israeliticus in concilio illo non audiuit nisi verbum vnū in vna vice: & hoc fuit verbum illud quod audiuit Moyfes: & oīs populus cum eo, scilicet Ego Dominus Deus tuus: & non sit tibi Deus alius. Et Moyfes narrauit eis hoc in sermone suo, secundum modum quo ipse audierat. Hanc autem rationem sapiētes traxerunt ad id quod Dauid dixit. † Semel locutus est Deus, duo audiui. Exposuerūt etiā in alio loco q̄ non audierant aliud verbum a creatore. Lex etiam dicit, Vox vehemens, & non cessabat: & postq̄ audierunt verbum illud, fuit quod dictum est de magno metu ipsorū in statu illo, sicut Moyfes postea dixit eis, dicēs: Dilexistis, ecce Dominus Deus noster ostēdit nobis gloriam suam & magnitudinem: quare moriemur. Accede tu ad Dominū, & audi: & sic vsq; ad finem rationis accessit. Ergo Moyfes solūmodo in quo melior apparuit omnibus hominibus in secunda vice, & recepit alia verba vnum post vnum: & descendit ad pedem montis, & fecit vt audirentur in illo magno concilio. Ipsi vero videbant ignem & coruscationes, & audibant voces sicut vocem tonitruī & vocem tubæ. Quicquid autem inueneris de auditu multarum vocum, sicut dictum est, Omnis populus audiebat voces, nō fuit hoc nisi vox tubæ & vox tonitruī, & his similiū. Vox autem Creatoris, s. vox creata, ex qua componitur verbum, nō fuit ab eis audita nisi semel solummodo, sicut dictum est in lege: & sicut exposuerunt sapientes in loco quem ego docui. Verbum autem illud fuit ad quod exiit anima illorum quando audierunt: & coniunxit in illo duo prima verba. Scito etiam q̄ licet omnes audierunt primum verbum, non tamen omnes fuerunt æquales in gradu Moyfi magistro nostro quantum ad verbū illud. Ego autem reuelabo tibi secretum istud: & faciam te scire quiddam quod est vsitatum apud sapiētes in gēte nostra, q̄ vbiq; inueneris, Locutus est Dominus ad Moyfen, Angelos

In iis q̄ sciū
tur p̄demon
strationem
idem est iu
diciū.

† Vnum.

transtulit illud secundum suum planum, sicut locutus est Dominus. Et similiter quod scriptum est, Locutus est Dominus omnia verba hæc: transtulit, Locutus est Dominus. Quod autem dixit populus Israel ad Moysen, Nō loquatur nobis Dominus: transtulit ipse, Non loquatur nobis cum verbo quod est corā Domino. Iam vides ergo quid ostēderit tibi vniuersitas eorum quæ nos exposuimus. Rationes autem istas mirabiles tu scis quod Angelos narrabat eas, & recipiebat eas de ore Rabelizer, & Rabi Iosua, qui fuerunt sapientes in Israel præcise. Scito etiam istud & intende in hoc: quia non oportet destruere sepem, neque loqui in secretis statūs montis Sinai, nisi secundū modū istū quē ipsi dixerūt. Hoc etenim est de arcanis legis, & veritas illius comprehensionis, & quomodo fuit, totū est occultum: quia non fuit ei similis ante eū, nec post eū.

¶ De eo quod scriptum est, Ecce ego mitto angelum meū. Capitulū. XXXV.

Scriptum est in lege, Ecce ego mitto angelum meum ante te. Ratio vero huius scripturæ est quod expositum est in Deuteronomio, Quia Dominus dixit ad Moysen: Prophetam suscitabo eis, quod ostēditur ex eo quod dictum est de angelo isto. Obserua te coram ipso, & audi vocem eius, & non contradicas ei. & non est dubium quod istud præceptum est vniuerso populo. Tu vero scis quod angelus nō consuevit se ostendere populo, nec docere eos, nec reddere eos cautos ubi non cōtradicat ei. Sed ratio huius dicti est, quia Creator fecit eos scire quod ad prophetam ipsorum vēturus esset angelus, & locuturus cum eo, & præcepturus & prohibiturus eis: & præcepit nobis Creator quod non rebellaremus contra angelum illum, cuius nunciū ppheta annūciabit nobis, & narrabit nobis verba ipsius, sicut expositū est in Deuteronomio: & dixit, Ipsum audietis, & erit, Oīs qui nō audierit verba eius quæ locutus fuerit in nomine meo, ego requirā ab eo. Et istud est expositio eius quod dixit, Et nomē meū in ipso. Istud autem totum fuit vt faceret eos scire quod ille magnus status montis Sinai quem vidistis, non remanebit semper nobiscum, nec erit de cetero similis illis, nec habebit semper ignem, neque nubē, nec erit semper sicut modo est super tabernaculum: sed subiiciet vobis terras, & faciet vos habitare super eas: & faciet vos scire quæ facere debetis. Angelus quem mittam ad prophetā meum ad docendum vos quod fuerit faciendum, & remouendum a vobis quod fuerit remouendum. In hoc autem ostendit principalitatem quā ego semper soleo exponere, scilicet quod omnis prophetæ præter Moysen, prophetia est angelo mediante.

¶ Quia prophetia Moyfi sit excellentissima. Capitulū. XXXVI.

Am ostendi genti quatuor differentias, in quibus differt prophetia Moyfi a prophetia omnium aliorum prophetarum: & induxi super hoc probationē, & exposui hoc in expositione de Misna: & in aggregatione mea magna: & nō est necesse nisi repetatur nec est de ratione istius libri. Quod autem oportet te scire, hoc est, quod quicquid dicitur de ratione prophetiæ in capitulis huius libri: non est intelligendum nisi in ratione omnium prophetarū qui præcesserunt Moysen, & secuti sunt eum. Ad prophetiam vero Moyfi non extendam manum meam in capitulis istis, neque palam, neque in occulto: quoniam nomen prophetiæ sicut mihi videtur, dicitur de Moyse, & aliis prophetis æquiuoce. Et sic est diuersitas apud me in signis eius, & in signis aliorum prophetarum: quia signa eius nō sunt eius speciei, cuius sunt signa aliorum prophetarum. Probatio vero legis quod magna est differentia inter eius prophetiā & prophetiam omnium aliorum, est illud quod scriptura dicit, Ostendi me Abraham, Isaac, & Iacob, & nomen meum Adonai: non me indicam eis. Per hoc facit nos scire quod apprehensio Moyfi non fuit sicut apprehensio patriarcharum: sed est fortior & nobilior, quanto magis apprehensione aliorum antiquorum. Eius autem præminētia super omnes prophetas qui secuti sunt post eum, est in hoc quod historia dicit, Non surrexit propheta in Israel sicut Moyses: quoniam nouit dominum facie ad faciē. Ex quo fecit sciri quod eius apprehensio fuit separata ab apprehensione omnium qui secuti sunt post eum in Israel. Excellentia vero signorum eius super signa omnium prophetarum, est in hoc quod omnia signa & mirabilia quæ operati sunt prophetae narrauerunt cuidam hominum: sicut signa Heliae & Helisei. Nonne scis quod rex Israel quæsiuit a Giezi de signis Helisei: & dixit ei, Narra mihi omnia mirabilia quæ fecit Heliseus, quæ cum narraret, quædam mulier conquesta est regi, & dixit Giezi, Domine mi rex, hæc est mulier, & ille est filius eius, quem suscitauit Heliseus: & sic fuerūt signa cuiuslibet prophetæ præterquā Moyfi. Propter hoc ergo dicit scriptura, Quia nō surget propheta de cetero qui faciat signa manifesta in conspectu omnium qui conueniebant cum eo: & eorum qui contradicebant ei, sicut fecit Moyses in omnibus signis & portentis ad quæ misit Dominus eum, vt faceret ea in

Nomē prophete dicit æquiuoce de Moyse & aliis prophetis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

terra Aegypti in Pharaone, & in omnibus seruis eius: & in tota terra ipsius in manu forti & timore horribili: quæ fecit Moyses coram Israel. Colligauit ergo duas rationes in vnum, Quod non surgeret propheta qui apprehenderet apprehensione cõsimili suâ, nec qui faceret similia operibus suis. Postea vero fecit sciri quod signa illa fuerunt facta in Pharaone, & in omnibus seruis eius, & in vniuersa terra ipsius qui cõtradicebat ei, & fuerunt in cõspectu totius populi Israel qui consentiebant ei, hoc autem non fuit inuentum in aliquo propheta post eum. Sic ergo verificatum est verbum quod præcessit: quia non est alius propheta sicut ipse. Nec te decipiat quod accidit in statione solis in diebus Iosue in horis notis, quia dictum est coram Israel: sed non dixit coram omni Israel, sicut dictum est de Moysse. Eodem modo in facto Heliae in monte Carmelo, pauci homines interfuerunt. In hoc autem loco feci mentionem de horis quibus stetit Sol, quia videtur mihi hoc quod scriptura dicit, Sicut dies completa: hoc est sicut dies longa completa: verbum siquidem completionis est, sicut si diceret, Dies illa fuit eis ad Gabaon, sicut solebat ibi esse dies aestiua longa. Postquam separaueris in corde tuo prophetiam Moysi & signa eius, & intellexeris quod excellentia illius apprehensionis fuit sicut excellentia illorum operum: & credideris quod nos non apprehendimus gradum illum secundum veritatem suam: & nescimus ipsum exponere, Audies verba in omnibus istis capitulis in prophetia & in gradibus omnium prophetarum, excepto gradu istius prophetae. Hæc est intentio huius capituli.

¶ Quid sit realiter prophetia. Capitulum. XXXVII.

SCito quod veritas prophetiæ & substantia sua est largitas a Creatore effusa mediante intelligentia agente super potentiam anime rationalis primo, demum super imaginatiuam virtutem, & ille est finis gradus hominis & finis perfectionis quæ inueniri potest in eius specie: & hoc est finis perfectionis virtutis imaginatiuæ. Hoc autem conuenit, sed non cuilibet homini: & non est res ad quam perueniat quod per aliquam perfectionem quam habeat per scientiam speculatiuam: neque per compositionem morum: licet hæc omnia essent in fine compositionis & excellentiæ: nisi coniungatur cum istis perfectio virtutis imaginatiuæ in radice sue creationis in fine eius quod conuenit ei. Tu vero scis quod perfectio virtutum corporaliū de qua virtutū corporaliū de- virtus: & quod sit membrum perfecte mēsuratum, & habeat materiā mundā & clarā. In hoc autem pēdet ex bonitate complexionis, non potest esse vt acquiratur quod deficit per studium aliquod villo modo. Quodlibet namque membrum malitiam habens ex complexione quæ est in eo ex radice cõpositionis, scito quod finis suæ dispositionis & sui regiminis, & quod potest bene disponi, est vt sit in quacunque sanitate: non vt reducat ad bonitatem compositionis. Sed si defectus vel malitia quæ est in eo, scilicet in mensura vel in positione vel in scientia, scilicet ex parte materiæ de qua factum est membrum, fuerit: istud quidem membrum nullo cõsilio vel arte bene potest disponi. Et hoc totum tu scis, nec est vtile prolongare expositionem in hoc. ¶ Similiter etiam tu scis actiones virtutis imaginatiuæ ratione sensuum, & compositionis eorum, & potentiarum quæ sunt in natura ipsorum, & quod bonitas nobilium operationum ipsius imaginatiuæ non erit nisi in tempore quietis sensuum. Tunc enim diffundetur super illam largitas illa secundum suam dispositionem & preparatio nem. Hæc autem est causa somniorū verorū, & eadem est causa prophetiæ: sed est differentia in multo & paucio. Tu vero scis quod dixerunt sapientes quia somnium est vñ de LX. generibus prophetiæ. Non est autem cõueniens proportio inter res differentes in specie. Non enim oportet dicere quod hominis perfectio est tanta vel maior equi perfectione. Dixit etiam in eadem ratione quod casus prophetiæ somnium est. Hæc autem similitudo mirabilis est: quia illud quod cadit, ipsum est fructus per se: sed cadit ante perfectionem & maturitatē suam. Sic est virtus imaginatiua tempore somni: quia ipsa est actio tempore prophetiæ: sed est in ea breuiatio: & non peruenit ad finem suum: quia docebo te istud ex verbis eorum: & omittam versus legis in qua dictum est, Si fuerit propheta: videtur dominus in visione, notum me facio ipsi, & in somno loquar ei. Iam fecit nos scire creator veritatem prophetiæ & substantiam eius: & fecit nos scire quod est perfectio eius quæ accidit in somniis, vel in visione. Visio vero dicitur a videndo, cuius expositio est quod in virtute imaginatiua inuenietur perfectio actionis tanta quod videbit rem ac si esset extra & erit res ipsa comprehensa sicut si veniret ad imaginatiuam per viam sensuum ab exterioribus. In his autem duobus generibus communicant omnes gradus prophetiæ, scilicet in visione & somnio. Notum est autem quod virtus imaginatiua tempore somni laborat in illis in quibus

Q bonitas
virtutū cor
poraliū de
pēdet ex bo
nitate com
plexionis,

De actione
et bonitate
virtutū ima
ginatiuæ: q
est cā sōnio
rū verorū et
prophetiæ.
Nō est con
ueniēs pro
portio iter
res differen
tes specie.
Somniū est
species pro
phetiæ.
Quid sit vi
sio. et vnde
dicatur.

homo dum vigilat laborat, & studet cum largitas intellectus diffunditur super ipsum secundum suam preparationem. Exempla vero & multa verba in talibus sunt additio absque utilitate. Hoc etenim ostensum est, & notum omni homini perfecto in sua creatione: & contra. Post ista quae praemissi, scito quod cum fuerit aliquis homo singularis, cuius cerebri substantia fuerit in ratione suae creationis in fine debito in materia clara & in temperantia appropriata cuiuslibet partium suarum in sua mensura & positione: & non prohibuerint ipsum impedimenta ex parte complexionis alterius membri: & homo ille studuerit in disciplina & scientia donec exeat de potentia ad actum: & intellectus humanus fuerit inuentus in eo perfectus in fine perfectionis: & mores eius fuerint mundi, & omnia desideria eius fuerint ut sciat secreta universi esse: & causas omnium quae sunt in mundo: & cogitationes amauerit & intenderit rationibus nobilibus, & studium eius fuerit in scientia Creatoris, & intellectu operum ipsius: & in his quae oportet credi de ipso: & elongauerit a se concupiscentias & desideria voluptatum bestialium, scilicet cibi & potus, et coitus: quorum subiectum commune est membrum siue sensus gustus, & tactus, ad quem refertur coitus. De quo dixit Aristoteles quod membrum istud est malum: & bene dixit in hoc ex parte qua viuimus solummodo sicut & cetera animalia non considerato aliquo eorum quae sunt in homine. Aliae vero delectationes sensibiles, scilicet quae sunt secundum sensus: licet sint corporales, potest contingere quod inueniantur in eis delectatio quandoque huiusmodi in quantum est homo, sicut dicit Aristoteles. Multitudo verborum deduxit nos ad id quod non erat de proposito nostro: sed necessarium est quod multae cogitationes sapientum laborent in delectationibus huius sensus. Et omnis amor plurimum est ad illum. Mirantur etiam plurimum quare non prophetizat: sed propheta est in natura hominis. Necessarium etiam est isti homini quod eius cogitatio & amor recedat a sensibus non veris: & desiderium eius elongetur ab ambitione & amore potentiae: & ab appetitu inanis gloriae: & commodi temporalis, & obedientiae hominum. Est etiam ei necessarium ut cognoscat homines secundum suas diuersitates: secundum quas ipsi sunt sine dubio: quia cupiditas eius est sicut bestia mala, vel serpens, cui cum obuiauerit vir bonus, non cogitat nisi qualiter euadere possit a malitia ipsius: nisi forte velit aliquam utilitatem consequi ab ipsa in aliqua suarum necessitatum. Homo igitur cuius fuerint mores & dispositiones praedictae, non est dubium quod cum virtus eius imaginatiua, quae est in fine perfectionis, laborauerit & intellectus fuerit effusus super eum secundum perfectionem speculationis suae, apprehendet rationes spirituales valde mirabiles: & non videbit nisi Creatorem & angelos eius: & non considerabit nisi sententias rectas, & regimina communia hominibus inter se. Scitum est autem quod ista tria quae adiuuimus, sunt perfectio virtutis rationalis in disciplina & perfectione virtutis imaginatiuae in natura creationis: & perfectio morum in remouendo cogitationem ab omnibus delectationibus corporalibus: & in elongando desiderium inanis gloriae. In perfectis autem magna distantia est unius ad alterum in praedictis. Secundum vero differentiam & praeminentiam in quolibet praedictorum trium sunt praeminentiae graduum omnium prophetarum. Tu etiam scis quod omnis virtus corporalis debilitatur & confunditur quandoque: virtus autem imaginatiua corporalis est sine dubio. Et propter hoc contingit quod prophetia aufertur a propheta in tempore iracundiae & angustiae, sicut dixerunt sapientes, Non requiescet propheta super pigrum, neque super tristem. Iacob etiam non prophetauit omnibus diebus doloris sui: quia virtus eius imaginatiua laborabat circa luctum Ioseph. Prophetia etiam quae requieuit super Moysen post exploratores non fuit sicut erat prius: donec consumpta est omnis illa generatio in deserto: quia doluit super malitia ipsorum: licet virtus imaginatiua non praualeret in ipso: sed largitas intellectus effundebatur super eum illa non mediante, sicut exposuimus. Non enim prophetabat per similitudines sicut & ceteri prophetae. Hoc etiam exponemus adhuc: quia non est de intentione huius capituli. Similiter etiam inuenies quod quidam prophetae prophetauerunt diebus aliquot, & postea recessit ab eis prophetia. Istud vero non fuit factum secundum accidens. Ista etiam est causa propinquior, sicut mihi videtur, in recessu prophetiae tempore captiuitatis, scilicet tristitia, & pigritia, in quam incidit homo ex causa multiplici, praecipue dum est seruus oppressus, & tributis seruiens: nec est suae potestatis: Et hoc est quod dictum est per prophetam, Dispergentur ut quarant verbum domini, nec inuenient. Et iterum. Rex eius et princeps in gentibus, non lex, nec etiam prophetae sui inuenerunt prophetiam Domini, et hoc est verum. Et ostensa est causa quare cessaret prophetia in diebus istis.

C De splendore intellectus qui effunditur super intellectum hominum: & de distantia

De preparatione hominis ad actum propheticum

De distantia unius prophetae ad alterum. Omnis prophetia aufertur a propheta.

De causa cessationis prophetiae

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

ferentia effusionis. Capítulum. XXXVIII.

Necessesse est vt erudias intellectum tuum in natura essentiae huius splendoris specialis qui peruenit ad nos, per quem intelligimus in quo pars nostra excellit alios. Potest enim contingere q̄ de illo perueniet aliquid ad aliquem hominē ex quo ipse perfectus erit in se solummodo. Potest etiam contingere q̄ de illo perueniet aliquid amplius ad alium vnde ipse perfectus erit, & poterit alium perficere, sicut solet contingere in omnibus entibus. Quaedam etenim entium consequuntur de perfectione tantum q̄ potuerunt alia regere: quaedam vero tantum consequuntur qd̄ sufficit regimini suo, sed non aliorum. Post ista scito q̄ iste intellectus splendoris qui effunditur super virtutem rationalem: & non ex eo effunditur super virtutem imaginatiuam, est vel propter paucitatem largitatis effuse, vel ppter defectum qui est in virtute imaginatiua ex radice creationis: vnde nō potest recipere splendorem intellectus. Isti tales sunt sapientes inquirendo & speculando. Si vero fuerit iste splendor sufficiens vtriq̄ virtuti, scilicet rationali, & imaginatiue in fine perfectionis sue in creatione, isti tales dicuntur prophetae. Si autem splendor effunditur super virtutem imaginatiuam solummodo, est defectus in rationali vel ex radice creationis, vel propter modicum exercitium in scientiis: & isti tales sunt rectores ciuitatum: inuentores legū: & prophetizantes de corde suo: & qui diuinant, & qui magicis vtuntur artibus, & qui vident somnia vera, & qui sciunt facere mirabilia cum inuentionibus profundis & artificiis occultis. Et licet nō sint sapientes, oēs tamen isti sunt de tertio genere. Oportet etiam te credere q̄ in quibusdā de isto tertio genere renouantur phantasię inutiles & somnia: & quādoq̄ cum expergefati fuerint, putant se prophetas esse: & anima ipsorum est valde nobilis in oculis eorum, propter illa quae apprehendūt de vanitatibus illis: & opinantur q̄ apprehenderūt scientias absq̄ doctrina. Immittūt etiam difficultates magnas in scientiis speculatiuis difficilibus: & cōfundunt in eis verba veritatis cum verbis vanitatum confusione magna. Hae autem omnia proueniunt ex fortitudine virtutis imaginatiuae, & debilitate virtutis rationalis: quae non apparet. i. nō exit ad actum. Palā est autem q̄ in quolibet istorum triū generū quaedā singularia excellunt alia praecellentia magna. Vtraq̄ vero species hominū de duobus primis generibus, diuiditur, sicut exposuimus, quoniam splendor qui perueniet ad vtrunq̄ illorum generum, vel erit tantus q̄ sibi soli sufficiet, vel tantus q̄ sibi sufficiet & aliis. Prima pars est sapientum in quibus effusus dicitur tantus splendor super virtute rationali, vt erudiantur ab eo ad quarendum sapientiam & intelligendum & cognoscendum & sciendum: & non erudiantur ab ipso vt doceant alium: nec vt componāt libros, nec cōcupiscant istud, nec habebūt potentiam super hoc. Potest etiā contingere vt qd̄ effusum est super aliquem de predictis, sit tantum q̄ erudiantur ad componendum libros, & ad instruendum alios. Similis quoq̄ ratio potest esse in secundo genere. Potest nāq̄ contingere q̄ perueniat ad aliquem talium de virtute prophetiae tantum q̄ ipse propheta erit sufficiens in se solummodo. Et potest etiam contingere q̄ ad aliquem alium tantū perueniat q̄ de necessitate cogetur docere alios: vt effundat super eos de pfectione sua. Ostensum est tibi iam q̄ nisi esset ista perfectio cum additamento, scientie non essent aggregatae in libris: nec prophetae docerent homines scire veritatem. Sapiens nāq̄ non componit sibi librum vt addiscat quae prius didicerat: sed natura istius intellectus est q̄ illa semper diffundit ab vno recipiente in alium, donec perueniatur ad aliquem qui non potest diffundere splendorem in alium: sed est sibi soli sufficiens, sicut exposuimus in quibusdam capitulis huius libri. Natura etiam rationis huius cogit illum qui consequitur mensuram talem splendoris additionis, vt instruat alios siue recipiāt ea siue nō, licet damnū inferat vite sue. Inuenimus nāq̄ prophetas quosdam qui corripuerunt homines donec interfecerunt eos: quoniam splendor specialis excitabat eos: & non permittebat illos quiescere vllō modo: quīs essent expositi periculo cuiusq̄. Propter hoc inuenies q̄ cū Hieremias abstinuisset opprobria & iniurias a perfidis & rebellibus qui erant in diebus illis: noluit scribere prophetias suas, ita q̄ non prophetizaret eis neq̄ redderet eos cautos: sed non potuit, sicut ipse dixit. Iam dixi Non dicam neq̄ loquar amplius in nomine eius: & fuit in corde meo sicut ignis ardens retentus in ossibus meis, & fatigatus sum sustinens, & non potui. Propter hoc etiam dixit alius propheta. Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

De audacia hominis, Capítulum. XXXIX.

Q̄dam entium cōsequitur perfectionem ad regimen aliorum: q̄dam vero ad regimē proprium.

Quidā propter copiam splendoris cōgunt alios instruere & prophetizare.

Cito q̄ in quolibet homine est potentia audacię de necessitate: quę potētia nisi eēt, eius imaginatio non intenderet repellere nociuum. Hęc autem potentia secundum intellectum nostrum est in potentiis animalibus, sicut virtus expulsiua in virtutibus naturalibus. Item ista virtus variatur & in fortitudine & debilitate, sicut & alia potentia, donec inuenies aliquē hominē qui non cedit leonī: & inuenies alium qui fugiet murem. Inuenies etiā aliquē qui ponet animā suā in manibus suis coram aliquo exercitu, & pugnabit cum eo. Alius iterum erit quem si terruerit mulier, contremiscerent omnia membra eius. Non est autem dubium q̄ est temperantia composita in radice creationis, & augmētatur, & extrahit qđ habet in potentia in actum: secundum imaginationem renouatam. Si milititer etiam diminuetur & deficiet in paucitate vsus: & secundum hoc in annis adoleſcētię ostendetur tibi in pueris fortitudo vel debilitas talium potentiarum. Similiter etiam potentia sentiendi rationes & mensurandi eas inuenitur in quolibet homine: & variatur in multitudine & paucitate: & pręcise in illis in quibus multum laborat homo: & multā operam dat: & in quibus diffundit cogitatio, donec inuenies in anima tua q̄ talis vel talis dicet sic vel sic, vel operabitur sic vel sic: & proueniet res sicut tu aestimasti. Inuenies enim hominē cuius aestimatio & imaginatio erit fortissima: adeo q̄ illud qđ cogitauerat in corde suo, proueniat ex toto vel pro maiori parte sicut pręcogitauit. Causę vero istarum rerum sunt multe diuersimode coniunctę, priores & posteriores. Dicam autem q̄ virtus imaginatiua transcendit aestimationem & prędictam potentiam sentiendi & omnia pręmissa: & faciet ex eis in modico tempore multa, adeo q̄ credit istud esse factū sine tēpore: & per hanc potētiā reddit cautos quosdam hominum: & prophetizant in renouationibus magnarū diuinationum. Necessē est autē istas duas virtutes esse fortissimas in prophetis, s. virtutem aggrediendi aliquid: & virtutem diuinandi aestimatiuam. Cum vero intellectus effunditur super ipsos: confortantur illę duę potētię multę donec erit finis illud quod scis, s. q̄ qđā hō solus venit cū virga sua ad quēdā regē potētē vt eriperet de potestate eius quādā gētē: & nō expauit neq; timuit: q̄ creator dixit ei, Ego ero tecum. Hęc aut ratio variatur etiam in ipsis: sed nec fuit vt esset omnibus modis vt dictū fuit Hieremię, Ne timeas a facie eorū. & iterū. Ecce dedi te hodie in ciuitatē militatam. Dictū est etiā Ezechieli, Ne timeas neq; formides a facie eorum. Sic igit inuenies q̄ oēs ppheteę habēt audaciā cordis: & cū fortitudine virtutis, s. aestimatiuę q̄ viget in eis, horruerūt in vna hora quę ventura sunt. Istud vero variatur in ipsis sicut scis. Scito etiam q̄ propheteę veri habēt apprehensiones speculatiuas quarum causas, s. ex quibus prouenit scitum illud nō potest homo apprehendere simplici cōsideratione. Verbi gratia, Ipsi sciūt rationes quas nō valet homo per planū suę aestimatiōis vel cōsiderationis cōmunis facere ipsas sciri. Quoniā splendor ille qui effusus est super virtutem imaginatiuā donec perfecit ipsam: & adepta est de opere suo tantū q̄ potest initiare diuinationes sic sicut fuissent sensibus comprehensę: & peruenissent ex parte ipsorum ad virtutē ipsam imaginatiuam: ipse splendor similiter pficit operationē virtutis rationalis donec apprehēdit de operatione sua scientiā rationū verarū: & apprehēdit hoc sicut si apprehendisset per propositiones speculatiuas. Hęc igitur est veritas cui debet credere quicūq; sequitur veritatem. Hęc enim omnia sic se habent q̄ pars vna testificatur super aliā partē. Et oportet q̄ illud sit in virtute rationali: quia veritas istius intelligentię agētis est super ipsam: & extrahit eā ad actū. De virtute vero rationali peruenit splendor ad imaginatiuā quia si ita est, quō apprehēdet mēsurā illa a pfectione imaginatiua: q̄ apprehēsiō nō puenit ad ipsam a sensibus: Et similiter nō puenit ad rationale: & hęc est apprehēsiō quā nō apprehēdit ex propositionibus prioribus: nec ex his quę nascuntur ex imaginatione. Hęc est autem veritas rationis prophetia & sententiarum quę appropriantur scientię prophetię. Intētio vero mea in dicēdo vero pphetas veros fuit euadere a cōtū tertię speciei: qui non habent potētiā aia rationalis: neq; scientiā nisi planū aestimationū quę ascendunt in corde: & cogitationū vanarum. Fortassis autem illa quę apprehendunt tales, non sunt nisi in ea quę habuerūt ante, & signa eorū remanserunt fixa in cogitationibus suis cum omnibus quę sunt in virtute sua imaginatiua. Cum vero recesserūt ab eis cogitationes multę, remanserūt signa illorū pręceptorū & terminū eorū: & visum est eis quasi nouū aliqd de foris aduenisset: cui⁹ rei similitudo apud me est: sicut si quidam homo haberet in domo sua mille milia singularium animalium: & oibus exeuntibus remansit vnū solum: & visum est domino domus q̄ de nouo intrauit: sed non est ita: quia non exiuit. Ille igitur est vnus locus errorū qui faciunt homines perire. Multi autem

Causa autem audacię est temperantia cōplexionis.

Nota de fortitudine imaginatio nis.

Duas virtutes oportet esse fortissimas in prophetis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

eorum qui nitebantur apprehendere veritatem rerum, perierunt. Vnde inuenies multos homines qui firmauerunt credulitatem suam in somniis quae vident: & putant quod illud quod videtur in somniis, est aliud quam illud quod sciuerunt vel audierunt vigilantes. Propter hoc igitur oportet quod non apponamus animum ad illum cuius virtus rationalis non est perfecta: neque peruenit ad finem perfectionis speculationis: quoniam inuentus perfectus in speculatione ipse est qui est idoneus apprehendere scita alia de splendore intelligentie spiritualis quae est super ipsum. & iste est propheta vere. Istud etiam Dauid dixit manifeste: propheta cor sapientie. hoc autem est de his quae necessaria sunt tibi ut scias.

¶ Quare lex Moyfi praefertur aliis legibus. Capitulū. XL.

Ostendimus locuti sumus de substantia & veritate prophetiae: & ostendimus quod prophetia Moyfi nostri magistri fuit separata ab aliis prophetiis: dicemus quod propter illam apprehensionem solummodo secuta est praeminentia in lege nostra. Quoniam nulli antiquorum ab Adam usque ad Moysen accidit quod ipsi Moyfi accidit, nec post ipsum Moysen contigit alicui prophetarum quod ipsi Moyfi contigit. & ita est in principalitate legis nostrae quod nulla lex erit post istam in sempiternum. Cuius rei expositio est quod dictum est & inuentum est in libris prophetiae: & receptum est quod omnes prophetae qui fuerunt ante Moysen magistrum nostrum sicut sunt patriarchae, ut Sem, & Heber, & Noe, & Matusalem, & Enoch, nullus eorum dixit hominibus, Dominus misit me ad vos: & praecipit ut dicerem vobis ista: & prohibet vobis talia facere: & praecipit ut talia faciatis. & verbum istud non inuenitur in lege, nec receptum est pro vero. Sed prophetia super praedictos quiescebat ex parte Creatoris, sicut exposuimus: super quem vero effusus est splendor magnus, sicut super Abraham: aduocauit gentes per viam doctrinae & ostensionis veritatis quam apprehenderat: & docebat eos per probationes speculatiuas quod iste mundus habet unum Creatorem: & quod ipse creauit omnia praeter se: & quod non erat opus apponere animum ad imagines quas colebant: & nec ad aliquam creaturam: & reddebat homines cautos super istis: & trahebat animos eorum responsis blandis praeposendo benefacere: sed non dicebat, Creator misit me ad vos: & praecipit ut cautos vos redderem: licet etiam praepceptum receperit super circumcisione & seipsum circumciderit, & filios suos, & eos qui erant in domo sua: nec vocauit eos quasi ex parte prophetiae. Nonne vides quod scriptura dicit, Quia video quod praecipiet filiis suis & generationi suae post ipsum: & custodient viam domini: iam igitur patet quod per viam praepcepti operabatur omnia opera sua. Eodem modo Isaac, & Iacob, & Levi, & Cahac, & Abraham per huiusmodi viam conuocabant homines: sicut etiam inuenies plures sapientes dicentes de prophetis qui fuerunt ante istos, Schola iudicii Heber, Schola iudicii Matusalem. Omnes illi faciebant homines scire, & reddebant homines cautos per viam inquisitionis & disciplinae, non quod dicerent. Dixit dominus, loquere ad istos vel ad illos talia. sic fuit consuetudo semper ante tempus Moyfi magistri nostri. Tu vero iam scis quod dixit populus ad Moysen, In die ista vidimus quod dominus loquitur cum homine & viuunt. Rationes etiam omnium prophetarum qui secuti sunt post Moysen: tu scis quod corripiebant homines & praedicabant eis ut sequerentur legem Moyfi: & promittebant beatitudinem omni tenenti legem, & sequenti praepcepta eius: & terrebant transgressorem legis. Et credimus quod sic erit in secula sicut scriptura dicit, Non in caelis est &c. & iterum. Vobis & filiis vestris in secula seculorum. Oportet autem ut ita sit Perfectum in quoniam omne perfectum in fine perfectionis debita suae speciei non oportet ut inueniatur aliud fine perfectio praeter ipsum in specie sua: nisi diminutum ad illam perfectionem: vel in excessu debiti, vel in nis in nulla defectu, quoniam si recederet a rectitudine lineae erit in eo defectus vel recessus. Ita ergo se habet specie oportet res in lege ista sicut fecit sciri quod est recta: sicut scriptura dicit, Praepcepta & iudicia iusta. id est esse nisi recta, quia expositio iusti est rectum: est namque seruitium in quo non est labor, neque recessus a linea rectitudinis: sed omnia sunt secundum ordinem, nec est in eis decertatio quae inducat concupiscentiam vel voluptatem ut diminuat perfectio hominis in moribus suis, vel in speculatione sua. Cum vero loquemur in libro isto in rationibus praepceptorum depurabit tibi rectitudo quae est in eis, & sapientia secundum quod opportunum erit ut ostendatur. Propter hoc dixit Dauid, Lex domini perfecta. Quicunque vero dicit quod seruitium eius graue est & durum & laboriosum valde: totum istud error est apud intelligentem. Ostenda vero postea quod leue est apud perfectos. Vnde Moyses, Quid requirit a te dominus deus tuus nisi ut timeas dominum: Istud totum non fuit dictum nisi bonis. Homines vero mali & superbi atque violenti: scis tu quod maximum malum quod potest eis evenire est cum praeposunt sibi iudices & praepositos qui prohibeant eis ne malefa-

ciant. Similiter luxuriosis grande malum videtur cum prohibetur eis fornicatio: vel cum puniuntur pro suis malis operibus: sicut etiam valde graue est homini minus intelligenti cum prohibetur ei quod ipse eligit secundum nequitiam morum suorum. Nos vero non debemus ponderare leuitatem vel onus preceptorum secundum concupiscentiam hominum malorum deficientium in bonis moribus: sed oportet ponderare & probare perfectionem secundum perfectum hominem: quoniam intentio legis istius est ut omnes homines sint ille homo. Hac autem lex sola est quae vocatur domini: quae autem sunt praeter illam in regimine & legibus ciuitatum, omnia sunt opera hominum rectorum & castigantium non prophetarum sicut praediximus.

Quia consuetudo sit potentissima. Capitulum. XLI.

Consensum est iam in fine demonstrationis quod natura hominis trahitur post consuetudinem ciuitatis: quia natura ipsius inducit eum ut conueniat cum aliis hominibus propter necessitates suas. Non est autem homo sicut & cetera animalia quorum coniunctio non est propter necessitates suas. Propter compositionem vero quae fuit in hac specie ultimo composita: sicut scis, fuit magna diuersitas inter eius singularia, adeo quod non inuenies duos homines omnino consentientes in moribus. Sed nec inuenies formas eorum manifestas sibi conuenientes. huius autem rei causa est diuersitas coniunctionis. Idcirco variantur accidentia quae sequuntur formam: quoniam quaelibet forma naturalis habet propria se comitantia praeter accidentia quae materiam comitantur. Non inuenietur autem ista diuersitas magna quae est in hominibus in aliqua specie animalium irrationalium: sed diuersitas quae est in singularibus cuiuscunque alterius speciei animalium est vicina sibi, praeterquam in specie hominum: adeo quod inuenies duos homines differentes in moribus, sicut si essent duarum specierum: ita quod fortitudo vnus inducet ipsum ad tollendum filium proprium in hora iracundiae suae. Alius vero timebit occidere aliquem serpentem: & debilitatur anima eius in hoc, hoc idem contingit in pluribus accidentium. Quia vero stat in natura hominis de necessitate necessaria coniunctio, non fuit possibile villo modo ut perficiatur hominum coniunctio & conuenientia nisi per rectorem qui concordet & ordinet opera eorum, & suppleat defectus, & diminuat excessus, & imponat leges operibus & moribus, ut ea omnes operentur semper per eandem viam: donec occultetur diuersitas magna naturalis sub dispositione ordinata: & tunc varietates omnium erunt ordinatae. Ideoque dico quia lex licet non sit naturalis, communicat tamen in legibus naturae: & est ex sapientia Dei ad firmandam speciem istam secundum quod placuit ei essentia ipsius: & dedit in natura eius ut habeat in singularibus suis potentiam regiminis, quorum quoddam mittitur a Creatore cum regimine illo: & ipse est propheta qui fundat mores & leges. Est etiam aliquod eorum quod habet potentiam compellendi homines ad faciendum quod propheta praecipit: & ut sequatur verba eius: & operetur secundum ipsa. Et iste est rex qui credit leges illas: qui vero credit se esse prophetam, & credit in legem alterius prophetae totam vel in partem, eius demonstrabit partem illarum legum: Alteram vero partem dimittet: vel quia hoc erit ei leue: vel ostendet quod verbum istud puenit ad ipsum in prophetia: & in ipso non sequitur alium per viam inuidiae & iactantiae. Est enim aliquis homo cui placebit aliqua perfectio & diliget ipsam: & volet ut putent homines quod in ipso est illa perfectio: licet ipse sciat quia non est in ipso, si cut videbis multos qui iactant se esse inuentores cantilenarum, & hereditant carmina aliorum: hoc ipsum factum est in parte aggregationis scientiarum & in singularibus scientiis quando veniunt in manus alicuius inuidi, & videt ea quae alius de nouo inuenit per se: & dicit quod ipsemet inuenit. Similiter igitur contigit in perfectione prophetiae: quia inuenimus quosdam qui iactauerunt se esse prophetas: & dixerunt quod nunquam locutus est Deus, sicut Sedechias: & inuenimus alios qui dicunt se esse prophetas: & dicunt verba quae locutus est Deus, scilicet verba prophetarum non sua sed aliorum: sicut Ananias filius Azur: & haereditauerunt illa: & per ea composuerunt mores hominum. Scientia vero istorum omnium nota est. Ego autem addam tibi hoc ut non labores in aliquo: & habebis discretionem per quam discernes inter regimen legum factorum, & regimen earum quae mittuntur verbis prophetarum, & credunt in eis, & haereditant illa. Non est autem necessaria demonstratio in legibus quas fecerunt sciri conditores sui, quas inueniunt de corde suo: quoniam consentiente aduersario non indigemus teste. Faciam vero te scire regimina de quibus dixerunt quod sunt prophetiae vere spirituales: quarum etiam quaedam sunt quasi leges: quaedam vero sunt hereditate & ab aliis acceptae. Cum autem quoniam sit finis earum & intentio rectoris ipsarum qui ordinauit opera earum: inuenimus quod est dispositio ciuitatis & negotiorum ipsarum ut tollat superbiam & danda: & quod non sit in eis consideratio verborum speculationis, nec ut apponamus in eis mentem ad perfectionem virtutis rationalis: nec credulitates vtrum sint vere vel dubitabiles: sed intentio est ordinare diuersos

Natura hominis trahitur post consuetudinem ciuitatis.

Diuersitas in compositione est causa diuersitatis in moribus.

Quaelibet forma naturalis habet propria se comitantia.

Ad coniunctionem hominum necesse est esse aliam quae rectorem

Quia lex non est naturalis. De prophetia De ortu regni.

De iactatore.

Finis legum civilium est dispositio ciuitatis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris tibi.

mores hominū quocūq; modo melius hoc possit fieri: & q̄ cōsequatur cōmodū aliqd̄ de cōsilio rectoris illius. Qd̄ si ita est, scies q̄ lex illa cōstituta est, q̄ fundauit eam, sicut prādicimus est de societate tertie speciei, s. de perfectis in virtute imaginatiua solummodo. Cū aut̄ inuenieris legem & intellexeris omnia quæ cōtinentur in ea intende quid cōtinetur in ea de dispositione corporalium morū, & de dispositione fidei: & si est eius intentio fides Creatoris in principio & sciētia angelorum: & si intentio eius est docere homines, & facere illos scire & docere corda eorum, donec sciatur vniuersum esse in veritatis forma. Tūc ergo scies q̄ regimē illud est a creatore: & q̄ illa lex est spūalis. Restat etiā vt scias vtrum ille qui talia loquitur cui sic locutus est Deus: vel si facit se heredem bonorum alterius. Via vero probationis huius rei est intelligere perfectionem talis hominis: & diligenter inquirere opera ipsius, & attēdere ad mores. Signa vero certiora quæ demonstrant ipsum, sunt elongatio corporalium voluptatum, & q̄ non apponat cor suum in illis: quoniam ille est primus graduum hominum sapientum: & prāsertim prophetarum. Præterea sensualitas nostra quæ est nequitia nostra, sicut dixit Aristoteles, & præcipue inquinatio fornicationis. Et idcirco reuelauit creator malitiam omnium qui se constituebant heredes prophetie non suæ vt manifestaretur veritas credētibus: neq; inducerent homines in errorē, neq; deciperent alios. Nōne vides quomodo Sedechias & Achaz se constituerunt heredes prophetie: & traxerunt homines ad se, & prophetauerunt prophetiā quæ facta fuit ad alios, non ad ipsos: & scelus grande quod cōmiserūt cū vxoribus alienis, donec creator detexit eos, sicut & quosdā alios: & cōbussit eos rex Babylonis, sicut ostēdit Hieremias, dicens: Fornicati sunt cum vxoribus proximorum suorum: Intellige ergo istud.

De statu prophetiæ in actu prophetandi. Capitulum. XLII.

Non est necessarium ostendere quæ sit ratio somni: visio vero est, sicut scriptura dicit, In visione me notum facio illi. Et ista visio prophetiæ vocatur etiam manus domini, idest spūitus domini, vel potentia domini: & iste status terribilis qui contingit prophetæ cum vigilat, sicut manifestum est in Daniele, cum dixit: Vidi visionē magnam, & non remansit in me virtus, & dixit, Obdormiui ego super faciem meam: & facies mea in terra. Sed collocutio angeli cum eo quando ipsum erexit, tota fuit in visione prophetiæ. In huius vero statu quiescunt status ab operationibus suis: & descendit splendor prophetie super virtutem rationalem: exinde diffunditur super virtutem imaginatiuam donec perficitur & operatur operationes suas. Principium vero prophetiæ erit in visione: postea vero augmentabitur timor & pavor qui sequitur perfectionem operationis virtutis imaginatiuæ: tūc autem veniet prophetia sicut venit ad Abraham: quia in principio prophetiæ dixit, Verbum domini factū est ad Abrahā in visione. In fine vero dicit, Sopor irruit sup Abrahā. Deinde seq̄, Dixit Abrahā.

De diuersitate in precipiendo prophetiam.

Via prima

Via secūda

Via tertia.

Via quarta

Scito q̄ prophetarum qui dicuntur prophetaſse, quidā dicitur locutus cum angelo, alii vero dicitur locutus fuisse Deus: licet omnia fuerunt facta mediantibus angelis. Dixerunt siquidē sapientes, quia qd̄ dictum est dixit dominus ad talem vel talē: hoc fuit per manum angeli. Scito autem q̄ vbicūq; legitur in scriptura q̄ locutus est angelus cum aliquo: vel q̄ factum est verbum domini ad aliquem: hoc nullo modo fuit in somnio vel visione prophetiæ. Inuenimus autem q̄ sermo qui prouenit ad prophetas, sicut dicitur in verbis prophetiæ quadripartito diuiditur. Prima via est cum propheta dicit q̄ sermo talis peruenit ad ipsum ab angelo in somnis vel visione. Secunda via, cum narrat angeli verba solummodo, nec exprimit q̄ istud fuerit in somnio vel in visione, quia innititur super eo qd̄ notū est: quia nō est nisi altero istorum modorum: sicut scriptura dicit, In visione ostēdo me illi, In somnio loquor in illo. Tertia via est, cum nullo modo facit mentionem de angelo: sed dicit quia creator locutus est ad eū sic, q̄ tūc exprimet q̄ in visione vel in somnio. Via quarta naturalis quādo propheta dicit verbum præcisum quod locutus est ei dominus: vel dixit ei, Fac istud, vel dic istud, non tamen facit mentionem angeli vel somni: & innuitur super eo qd̄ somnium: quia nō venit propheta nisi in somnio vel visione: vel mediante angelo. Secundum viam primam est illud quod scriptum est, Angelus domini dixit ad me in somnio Iacob, & item, Dixit angelus ad Balaā. Secundū viam secūdā est illud qd̄ dictū est, Dixit angelus ad Iacob, Surge & ascēde in Betel. Secundū tertiā viā, & dixit ad eū dñs nomē tuū Iacob: & dixit dñs ad Noe: Vocauit angelus domini Abraham in visione. Secundum viam quartam est illud quod scriptum est, Dixit dominus ad Abraham, Dixit dominus ad Iacob: reuertere ad terram patrum tuorum, & dixit

Domini ad Iosue: & dixit dominus ad Gedeonem: plures autem eorum ita loquebantur. Dixit dominus ad me, Factum est verbum domini ad me, Spiritus domini fuit super me, & multa talia. Omnia vero quae veniunt secundum aliquam predictarum quatuor viarum sunt prophetiae: & quae talia dicunt prophetae nuncupant. Quod autem dicit, Dominus venit ad illum in somnio noctis, non est prophetia ullo modo: nec ille homo propheta est: sed venit ad ipsum aliqua cautela a Deo: & fecit scire quod illa cautela fuit in somnio: quoniam sicut Creator facit motum unius hominis ut alius evadat vel moriatur: ita est causa renouationis aliquarum rerum quas voluit Creator renouare in visione somni. Non est enim dubium apud nos quod Laban malus erat in fine malitiae & idololatra, & Abimelech similiter, licet bonum se ostenderet. Abraham siquidem pater noster dixit de hominibus regni eius, Timor domini non est in loco isto. De illis vero dictum est, Venit dominus ad Laban Acanitae in somnio noctis. Intellige igitur nunc praeminentiam quae est inter somnium noctis, & visionem noctis. De Iacob enim legitur, Dixit dominus Israeli in visione noctis. Ad Laban vero & Abimelech legitur, In somnio noctis. Et idcirco exposuit Angelos. Venit mandatum coram domino: & non dixit reuelatum est coram domino. Potest autem inveniri scriptum, Dixit dominus ad talem vel talem: nec loquitur cum ipso: nec tamen unquam pervenit ad ipsum prophetia: sed dictum ad ipsum per manum prophetae, sicut dictum est: Ite ut quereret dominum: quod est dicere, iit ut quereret scholam Heber: & responsum est ei. Vnde & dictum est, Dixit dominus ad illam, licet dictum sit in alio loco, Dixit dominus ad illam per manum angeli. Et erit expositio huius loci quod Heber ipse est angelus: quia propheta vocatur angelus, sicut explanabimus postea. Vel innuetur in hoc quod angelus venit ad Heber cum ista prophetia, vel erit istud ut faciat sciri quod ubicumque sermo attribuitur Creatori praecise, hoc fit angelo mediante, sicut & in aliis prophetiis.

Quia propheta vocatur angelus.

De prophetia per similitudinem. Capitulum XLIII.

Am ostendimus quod ubicumque fit mentio de visione angeli, vel de ipsius locutione, non est nisi visio prophetiae vel somni: siue sciatur ex ipsa scriptura, siue non: sicut praemisimus. & intellige istud bene, nec refert siue dicat primo quod viderit angelum, siue plenum verborum sit in principio quod reputavit ipsum hominem: & postea sciuit quod esset angelus. Ex quo igitur inueneris quod ille qui apparuit & locutus est cum illo fuit angelus: scies quod a principio rationis fuit prophetia vel signum prophetiae: quoniam in visione prophetiae vel somnio prophetiae videbit propheta Creatorem aut ac si videret Creatorem: & loquetur in eo, sicut ostendemus. Et potest esse quod videbit angelum qui loquitur cum ipso: vel audiet vocem loquentem: & postea fiet ei manifestum quod ille qui loquebatur erat angelus. Et secundum ista & ipsis similia in rationibus prophetiae dicet quod vidit hominem loquentem & facientem vel ut facientem: & postea sciet quod erat angelus. Ad hanc ergo principalitatem magna fuit mens sapientium: & honorabilior honoratis inter ipsos. Ipse est Rabi Hoi'a maior in eo quod dixit, Apparuit dominus ad motem Mambre: quia cum posuit rationem communem quod Creator apparuit ei, incepit ostendere quod fuit reuelatio gloriae: & dixit quia primo vidit tres homines, & occurrit eis, & locuti sunt ei, & ipse respondit eis. Dixit autem ille homo qui excogitavit hanc opinionem: quia illud quod dixit Abraham, Adonai si inveni gratiam coram oculis tuis, non pertrans eas servum tuum: quia hoc est variatio eius quod dixit in visione prophetiae, & vni illorum, & maiori inter illos dixit. Tu autem intellige rationem istam, quia est secretum secretorum. Eodem modo dico in Iacob in eo quod dicitur, Luctatus est vir cum eo, quia istud fuit in visione prophetiae, sicut ostensum est in fine quod angelus fuit. Est autem sicut & ratio de Abraham: quia praemisit scriptura verba commissa, ut ostenderet qualiter acciderit. Similiter etiam in Iacob dixit, Obuiaverunt ei angeli domini, & postea dixit quis ascenderit primo donec obuiaverunt ei, & dixit, misit nuncios & fecit sic & sic: & remansit Iacob solus: & luctatus est vir cum eo, & isti sunt angeli domini de quibus dictum est primo, Obuiaverunt ei angeli domini: & ista collocutio & luctatio cum eo, istud fuit in visione prophetiae. Eodem modo quoque ratio omnium verborum Balaam et verba asinae causa ista fuerunt in visione prophetiae: quia scitum fuit in fine quod angelus locutus est cum eo. Item dico in Iosue, Leuauit oculos suos et vidit, et ecce vir stans circa eum: quia hoc fuit in visione prophetiae, sicut dixit in fine rationis, Ego princeps exercitus domini. Quia autem dictum est, Ascendit angelus domini de Galgal, et fuit ac si loqueretur angelus Domini verba ista ad omnes filios Israel. Dixerunt sapientes quod ille angelus fuit Phinees, de quo dicitur quod quando gloria et Spiritus sanctus quiescebat super eum videbatur angelus Domini. Et iam ostendimus quod nomen angeli equiuocum est: et quod propheta vocatur angelus, sicut scriptura dicit: Misit angelum et eduxit vos de Aegypto, sicut dixit Aggeus,

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

angelus dñi p nuncio dñi: & itē, Illudebāt angelis dñi. i. nūciis. Dixit etiā Daniel vt Gabriel, Quē vidi primo in visione. totū istud fuit in visione prophetie: & non ascēdat in cor tuū q̄ sit angelus sic vel auditus verbū angeli, nisi in visione vel somnio prophetie, sicut fundatum est in scriptura, In visione ostendo me illi, & in somnio loquor ei. De iis aut̄ quæ dixi potes intelligere illa quæ nō dixi. De his aut̄ quæ pramissimus in ratione illorū quæ necessaria sunt ad prophetā, & de equiuocatione huius noīs angelus scire poteris q̄ Agar Aegyptia nō fuit propheta, nec Menaoh, nec vxor eius: sed verbū quod audierunt vel intrauit imaginationē ipsorū sine filia vocis, de qua mētionem faciunt sape sapiētes, & est res quæ contingit homini qui non est preparatus ad prophetiam. sed in hoc inducit errorē equiuocatio nominis. Hęc autem est principalitas, quæ remouet plures dubitationum quę sunt in lege. Attende vero ad illud qđ scriptura dicit, Inuenit eam angelus domini super puteum aquę, sicut dictum est in Ioseph, Inuenit eum vir arantem in agro. & dictum est a sapientibus q̄ fuit angelus.

De similitudinibus & speciebus pphetiæ in visione vel in somnio. Ca. XLIII.

Ostensum est iam in libro nostro q̄ ppheta pphetizat per viā similitudinis: quia vident rem similitudinari: & exponit eis ratio similitudinis in ipsa visione pphetiæ: sicut qui videt somniū, & videt sibi q̄ expergefiat, & narrat somniū alii qui interpretatur ei somniū. Sunt etiā quedā somnia quorū est signatio scientiæ postq̄ somniās fuerit expergefactus. Similiter se habēt similitudines pphetiæ: quia pōt esse q̄ exponēt ipsarū rationes in visione pphetiæ, sicut ostensum est in Zach. cū diceret, Post similitudines suas reuersus est angelus qui loquebat̄ in me, & docuit me sicut illū q̄ euigilat a somno suo: & dixit mihi, Quid tu vides? & postea exposuit similitudinē: sicut etiā ostensum est in Daniele: & diceret Daniel Vidit somniū & visiones capitis sui super lectū suū. Postea dixit expositionē omniū similitudinū, postea narrauit magnā tristitiā suā, quia nesciuit expositionē ipsarū & interpretationē earū. donec rogauit angelū & fecit enūciare signationē earū in eadē visione. & hoc est qđ dixit, Accessi ad vnū de statibus, & quæsiui ab eo veritatē super his oībus, & respōdit mihi, & fecit me scire interpretationē verborū: & vocauit nomē illi⁹ rōnis pphetiā postq̄ pdixerat se vidisse somniū. Et exposuit ei angelus sicut dixit in somno prophetiæ. hoc est etiā qđ dixit postea, Apparuit mihi Danieli prophetia post illud qđ primo apparuit mihi, & ostēdit q̄ ambę visiones sunt vna ratio. Iam vero diximus q̄ non est via tertia præter duas vias de quibus lex locuta est. In visione ostēdo me illi: & i somnio loquor illi. Sed pphetia gradus habet sicut postea ostēdemus. Sunt etiā similitudines multę pphetarū, quarū ratio nō exponit in visione prophetiæ: sed cū expergefit, scit propheta quæ fuit mens, sicut virgæ quas vidit Zachariās in visione pphetiæ. Scito etiā q̄ sicut vident ppheta quasdā res, & sunt similitudines, sicut candelabra Zachariæ, & equi, & mōtes, & volumē libri Ezechielis: & murus plumbeus quem vidit Amos, & bestię quas vidit Daniel, & olla feruens quam vidit Hieremias, & similia istis in quibus omnibus est mens, scilicet similitudo, non alia res: ita etiam vident res in quibus est intentio illud quod signat nomē Dei in se ex parte decisionis nominis qđ sumptū est ab alio, vel equiuocationis nominis. Et videtur q̄ operatio virtutis imaginatiuæ est reuelatio nominis equiuoci: & accipit probationem ex vna rationum suarum super alia ratione. Hęc est etiam vna de speciebus similitudinū, sicut Hieremias dixit: Virgam amygdalinā ego video. & fuit intentio eius ostēdere equiuocationē saqed. i. amygdali, & dixit, Quia vigilabo ego sup verbo meo vt sciā illud. Istud aut̄ non est de ratione virgæ, neq̄ de ratione amygdali, sic etiam vidit Amos fructuum calathum, fructuum estiuorum, vt acciperet probationem ex hoc super temporis complemento: & dixit in expositione sua, Finis appropinquat. Accidit etiam qđ magis mirabile est q̄ prædicta, quod est immutatio secreti in nomine: literæ aut̄ ipsius nominis sunt literæ alterius nominis in permutatione ordinis sui: licet vnum nomen sit decisum ab altero: nec est inter ea ratio aliqua participatiōis, sicut inuenies in similitudinib⁹ Zacharię, cū acciperet duos baculos ad pascendū oves in visione prophetiæ: & vocauit nomen vnus pulchritudo Naan, & nomen alterius Oblui: & fuit mens huius similitudinis q̄ gens illa in principio suo fuit pulchra corā domino: & Creator fuit ductor eius, & ordinatōr eorum quę ad ipsam spectabant: & ipsa letabatur in seruitio eius, & placebat Creatori, & diligebat eum, sicut scriptura dicit, Ad Dominum erexi te hodie. Et iterum. Dominus erexit te hodie. Tunc etiam Moyses erat dux eius & doctor ipse: & secuti sunt eum. Postea vero mutati sunt mores eius,

& abominatum est seruitium creatoris: & ipse abominatus est eam: & erat dux eius obliui, sicut Roboam & Manassen. Obliui autem est verbum dictum a demoliendo. Postea vero induxit probationem de verbo obliui, dicens q̄ abominati sunt legem domini: & dominuseos. Hec autem ratio non est decisa de obliui nisi cū permutatione ordinis trium literarū. Dixit aut̄ in rōne abominatiōis, Anxiata est aīa mea ī illis: & aīa eorū abominata est me: & cōuertit l̄as de balal: & fecit ex ipso habal. Secundū ergo hanc viām inueniunt̄ verba mirabilia valde: & sunt secreta similia verbis quā inueniunt̄ in mercaua Ezechielis, & in q̄busdā aliis locis. Cum aut̄ inquisieris diligenter super illis, declarabuntur tibi ex virtute huius verbī postq̄ docui te.

¶ Scito q̄ prophetia erit in visione vel in somnio, sicut ostendimus. nō oportet vt semp̄ repeta mus, sed modo dicemus q̄ cū propheta prophetat, pōt esse q̄ videbit similitudinē, sicut ostendimus: sicut pōt etiā esse q̄ videbit gloriā Dei in visione prophetiē: & loquet̄ cū eo, sicut dixit Esaias. Audiui vocē Dñi dicētis, Quē mittā, & q̄s ibit vobis: Pōt etiā eē q̄ audiet angelū q̄ loquet̄ cū eo, & multi sunt tales, sicut dictū est. Et dixit mihi angel⁹ dñi, & dixit ad me, Ignoras q̄ sunt isti: & r̄ndit ei q̄ loquebat̄ ī me: & audiui quēdā sanctū loquētē, & lōgū eēt enumerare tales. Pōt etiā esse q̄ ppheta videbit hoīem loquētē secū, sicut dixit Ezechiel, Et ecce vir cui⁹ aspectus sicut eris: & locutus est ad me vir. Postq̄ aperuit verbū, fuit super me prophetia dñi. Potest etiam contingere q̄ propheta non videbit formā: sed audiet vocē loquentē sibi in visione prophetiā: & vocantē ipsum, sicut Daniel, Audiui vocē hominis. Iob, Susurrū & vocē audiuit. Et sicut dixit Ezechiel, Audiui illū qui loquebatur ad me. Illa enim ratio quā cōsecutus est in visione prophetiā, nō est illud qd̄ locutus est cū eo: sed separauit illā rationē mirabilem & profundam quā fecit sciri quā consecutus est: & incipit in ratione prophetiē: & dixit, Audiui illū qui loquebatur ad me. Postq̄ vero premisi distinctionē istā sup̄ quā testificat̄ scriptura: dicam q̄ verba illa quē audit propheta in visione prophetiē, putat q̄ est sonus magnus valde, sicut qui somniat q̄ audit tonitrua magna, vel grandinē magnā: potest autē esse q̄ audiet in visione pphetiā: sicut audit verba consueta & nota. Et hoc manifestū erit tibi ex rōne Samuelis pphete: q̄a cū vocauit eū Deus p viā pphetiē, putauit q̄ Heli sacerdos vocabat eū: & istud fuit vsq̄ tertio. Postea vero scriptura exposuit rationē in hoc: & dixit q̄a cū induxit eū vt putaret q̄ Heli vocauerat ipsum, fuit quia non erat cōsuetum vt sic fieret ad prophetas: neq̄ secretum istud fuerat scitum. Et propter hoc dixit Samuel anteq̄ sciret dominum & anteq̄ reuelatum esset ei verbum domini: qd̄ est dicere q̄ ipse nesciebat, neq̄ reuelatum fuerat ei secretū istud, q̄ hoc mō posset esse verbū dñi: qd̄ autē dictū est anteq̄ sciret dñm, hoc est dicere q̄ ipse nō habuerat ante pphetiā: qm̄ de illo q̄ debebat pphetizare dictū est, In visione me ostendo illi, & erit expositio versus secundū suam rationē, sic erit genus pphetiē secūdū hūc modū,

¶ De prophetiæ gradibus. Capítulum. XLV.

Ostēdū pramissimū expositionē veritatis pphetiæ secundū q̄ exigit speculatio cum
co qd ostēsum est in lege nostra, necesse habem⁹ dicere gradus pphetiæ secundū istas
duas p̄cipalitates. Scito aut̄ q̄ nō oīs q̄ aptus est ad aliquē istorū graduū q̄ dicunt̄
gradus pphetiæ, est ppheta, qui enī puenit ad gradū primū vel secundū inter gradus pphetiæ,
nec numerat̄ inter pphetas, nec est de vniuersitate pphetarū, de qbus verbis pramissimus: li-
cet aliq̄s talis vocatus sit ppheta: hoc enī de eo cōiter dicit̄, q̄a est p̄pinquus pphetis. Non te
decipiant gradus istī: q̄a inuenies in libris pphetiæ: q̄a pphetia eueniet alicui pphete secundū
aliquē istorū graduum: & potest esse q̄ intelliget in se ppheta q̄ illa pphetia euenit ei secundū
modū alterius gradus: quia potest cōtingere q̄ pphetia vnius pphetæ eueniet secundū modū
graduū quos subiungam, & eueniet eidem alia pphetia secundū modū gradus minoris gradu
primæ pphetiæ. Propheta nāq; non semp pphetizat: sed quādoq; pphetizat, qñq; p̄cidit̄ in ipso
pphetia. Similiter quādoq; pphetizat in forma gradus excelsi: postea vero pphetabit alia vice
in gradu inferiori illo. Potest etiā cōtingere q̄ in omnibus annis vitæ suæ nunq̄ perueniet ad
illum gradū sublimē nisi semel: & postea phibebit̄ ab eo, & remanebit̄ in illo gradu inferiori:
donec auferetur ab eo prophetia, quoniam nō potest esse quin prophetia auferatur a prophe-
ta ante mortē suam: vel prope vel longe, sicut ostēsum est in Hieremia cum dicitur, Quoniā
finitū est verbū dñi de ore Hieremiæ, & sicut inuenim⁹ in Dauid vbi dicit̄, Ista sunt verba Da-
uid nouissima. eadē rō est i oīb⁹. Postq̄ vero p̄misi ista, incipiā dicere grad⁹ quos debeo nūerare. Primus
Primus gradus ip̄e est principiū graduū pphetiæ, verbī gr̄a, si sit aliq̄s hō qui habeat aīm & gradus,

Prophetia
semp aufer
tur a pro
pheta ante
mortē ei⁹.
Primus
gradus,

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dub.

audaciam specialem quæ motieat & doceat ipsum ad aliquid faciendum quod sit rectum & honorabile: sicut est ut euadant boni homines de manibus impiorum, vel ut euadat bonus homo honoratus, vel ad inducendum bonum super multos: & inueniet in anima sua preceptorem qui reddat eum cautum ad istud faciendum, & hic vocatur spiritus domini. Ille vero cui euenit istud, dicitur de eo quod prophetizat super eum spiritus domini, vel induit eum spiritus domini, vel requieuit super eum spiritus domini, vel dominus fuit cum eo, & istis similia. Iste autem fuit gradus iudicum Israel, de quibus vniuersaliter dictum est, Suscitauit eis dominus iudices: & fuit dominus cum ipsis iudicibus: & saluauit eos de manibus inimicorum. Hic etiam fuit gradus omnium principum bonorum in Israel. Istud autem ostensum est proprie in quibusdam iudicibus & regibus: sicut dictum est, Spiritus domini descendit super Effra. Et de Sampson dictum est, Profecit super eum spiritus domini, & de Saule dictum est, Profecit spiritus domini super Saul cum audiuit verba illa. Sic etiam dictum est de Amaza, cum venit ut saluaret Dauid. Spiritus induit Amaza. Scito etiam quod huiusmodi potentia nunquam recessit a Moyse magistro nostro a tempore iuuentutis sue. Et idcirco interfecit Aegyptium. De magnitudine vero huius potentiae quæ fuit in ipso, & in hora metus sui & fugæ: cum peruenit ad terram Madian ipse solus & timens, cum vidit quiddam superbe fieri, non potuit sustinere: & festinauit ut tolleretur sicut dictum est, Surrexit Moyses & saluauit eas. Similiter illa potentia fuit in Dauid a tempore quo unctus est oleo unctionis: sicut scriptura dicit, Profecit spiritus domini in Dauid a die illo deinceps: & ideo confortatum est cor eius ut interficeret leonem & vrsam & Philisteum. Hæc potentia, quæ vocatur Spiritus domini, non docuit aliquem istorum ubi loqueretur verba prophetie: sed finis huius potentie fuit instruere aliquem ad aliquod opus: sed non ad quodlibet opus sed ad saluandum oppressum vel iniuriatum: vel aliquem honoratum: vel vniuersitatem alicuius gentis: vel aliquid ex quo ista proueniât. Sicut ergo non omnis qui videt somnium verum, est propheta: similiter non dicitur de quocumque qui habuit auxilium istud ad quodcumque opus, sicut ad acquirendum diuitias, vel aliqua alia necessaria: quod fuerit spiritus domini cum eo: vel quod operatus est opus suum cum spiritu suo. hoc autem dicitur de illo qui fecerit alicui aliquod bonum præcipuum unde reddi debeant multe gratiæ: vel aliquid unde proueniat illud, sicut perfectus Ioseph in domo Aegyptii: quod fuit causa principii ad multa magna & sublimia quæ postea acciderunt, sicut notum est. ¶ Secundus gradus est quod inueniet homo aliquid quod intrat in cor eius: & potentiam aliam præter potentiam naturalem quæ descendit super ipsum: & docet eum ad loquendum, & loquitur in scientiis, vel laudibus Dei, vel in verbis utilibus, vel in rationibus compositionis morum, vel in rationibus spiritualibus. Et totum istud erit in vigilando sensibus exercentibus operationes suas, sicut solent, & ille est de quo dicitur quod loquitur cum spiritu sancto. Cum isto ergo spiritu & cum sibi simili composuit Dauid Psalterium, & Salomon composuit Parabolas, & Ecclesiastem, & Canticum canticorum. Similiter quoque Daniel, & Iob, & liber Paralipomenon, & alia scripta quæ cõicantur cum istis, omnia fuerunt composita cum huiusmodi Spiritu sancto: & ideo vocata sunt scripture sancte, idest scripte per Spiritum sanctum. Palam vero dixerunt sapientes quod charta Hester scripta fuit cum spiritu sancto. De tali autem spiritu sancto dixit Dauid, Spiritus domini locutus est in me: & verbum eius in ore meo. Hoc est dicere, Docuit me ut loquerer verba ista. De tali ergo societate fuerunt. LXX. senes de quibus dictum est, Quia requieuit super eos spiritus, prophetarunt, & non cessarunt. Similiter Eldat & Meldat, & omnis sacerdos maior qui portabit purim, & tumim, fuit de coetu isto. hoc est dicere, sicut dixerunt sapientes, Gloria quiescebat in eo, & loquebatur cum Spiritu sancto. De istis etiam fuit Iachariel, de quo dictum est in Paralipomenon, Fuit super eum spiritus domini in populo: & dixit Audite omnes Iuda & Hierusalem hoc verbum dicit dominus. De talibus etiam fuit Zacharias filius Ioiade, sicut dictum est de eo, Spiritus domini induit Zachariam filium Ioiade sacerdotis: & stetit in populo, & dixit eis, Hæc dicit dominus. Similiter & Zacharias de quo dictum est, Super Azariam filium Adet fuit spiritus domini: & stetit coram Aza: & omnis alius de quo dicta sunt similia istis. Scito etiam quod Balaam de talibus fuit dum bonus erat: & dictum est, Posuit Dominus verbum suum in ore Balaam: idem est ac si diceret quod loquebatur cum spiritu Domini. Et secundum hunc modum est quod ipse dixit de se audiens verba domini. Quod autem necessarium est ut percipias & scias quia Dauid & Daniel de coetu istorum fuerunt: & non de coetu Esaia, & Hieremia, & Nathan propheta, nec Aia Silonitis, nec aliorum similium ipsis: quoniam Dauid, & Salomon, & Daniel non dixerunt nisi cum spiritu sancto. Quod autem Dauid dixit, Deus Israel dixit mihi, locutus est fortis Israel. Hoc vult dicere quod per manum prophetae vel Nathan vel alterius confortauit

Secundus
gradus pro
phetia.

eum sicut inuenimus de Rebecca. Dixit Dominus ad illam. Et sicut dictum est, Dixit Dominus ad Salomonē. Quare fecisti hoc, & non custodisti pactum meum? Istud enim sine dubio fuit per manum prophete Aie Silonitis, vel alterius. Similiter qđ dictum est, In Gabaō apparuit Dñs Salomoni in somnio noctis. Istud siquidem non fuit prophetia pura: nec sicut illud qđ dictū est, Verbum Domini fuit ad Abraham in visione: nec sicut illud qđ dictum est, Dixit Dominus ad Israel in visionibus noctis. Nec sicut prophetia Esaie, vel Hieremie: quoniam quilibet istorum, licet euenerit ei prophetia: fecit eū scire qđ prophetia erat, & qđ erat a Creatore. In eo enim qđ dictum est de Salomone dicitur in fine, Euigilauit Salomon: & ecce somnium. Similiter etiam in ratione secunda dixit, Apparuit Dominus Salomoni secundo: sicut apparuit ei in Gabaon: de quo manifestum est quia somnium fuit. Iste vero gradus minor est illo gradu de quo dictum est, In somnio locutus est ei. Qui prophetizat in somnio non vocat ipsum somnium aliquo modo postqđ prophetia peruenit ad eos in somnio: sed p̄cise dicunt qđ illud est prophetia, sicut Iacob fecit: qui cum euigilasset de somnio prophetie non dixit qđ esset somniū: sed p̄cise dixit, Vere Dominus est in loco isto. Et dixit, Potens sufficiens apparuit mihi in luce. & testificatus est qđ fuit prophetia. Sed in Salomone dictum est, Euigilauit Salomō, & ecce somniū. Similiter etiā Daniel p̄cise dixit, qđ ea quę viderat fuerūt somnia: & ipse videbat angelū & audiebat verba ei⁹: & vocabat nomē illius rei somniū. Postqđ vero sciuit de illis illud qđ sciuit tūc dixit, In visione noctis reuelauit somniū. Et dixit, Vidi in visione mea in nocte. & dixit, Visiones capitis mei terruerunt me. & dixit, Obstupuī super visione. Non est autē dubium qđ minor est iste gradus qđ ille: de quo dictum est. In somnio locutus est ei. Et idcirco gens nostra elegit ordinare librum Danielis: & ponere inter scripturas, non inter pphetias. Propter hoc ergo docui te qđ illa ratio prophetie quę conuenit Danieli, & Salomoni: licet viderint in ea in somnio angelū: non tamē inuenerunt qđ esset prophetia mera: sed somniū, qđ fecit sciri rationū veritatē: & est de illis qui loquuntur cū spiritu sancto. Et ille est gradus secundus. In ordinatione etiam scripturarū sanctarū assignauerunt differentiam inter Parabolas & Ecclesiastē, Dañ. & Psalteriū: & chartā Ruth: & chartam Hester. Et dixerunt qđ omnia ista scripta fuerunt per Spiritum sanctū. Licet autē istud ita sit, generaliter tñ isti vocati sunt prophete. ¶ Tertius gradus ipse est principii graduū scđm quos dicitur Verbum Domini fuit in me: & similia. Et scđm hoc est qđ propheta videbit similitudinē in somnio: & scđm conditiones quas premisimus in veritate prophetie: & in eodē somnio prophetie manifestabitur ei ratio ipsius similitudinis. s. quę fuerit mēs eius: sicut in plurib⁹ similitudinib⁹ Zacharie. ¶ Quart⁹ gradus, Audiet verba in somnio prophetie manifesta, & nota: & non videbit dicentem. sicut contigit Samueli: cum primo venit ad eum prophetia: sicut ostendim⁹ cum de hoc loqueremur. ¶ Quintus gradus est cum loquitur ei homo in somnis sicut dictū est in quadam parte Ezechielis, Locutus est ad me. ¶ Sextus gradus, cū loquet ei angelus in somnis. Et iste modus accidit plurib⁹ prophetis: sicut Iacob dixit, Angelus Domini dixit ad me in somno. ¶ Septim⁹ gradus, cum videbit in somno prophetie: quasi Creator loquatur cū eo. sicut Esaías dixit, Vidi Dominū. & dixit. Audiui vocē Domini dicentis, quem mittam. & sicut verbū Micheę qđ dixit, Vidi Dominū. ¶ Octau⁹ gradus est, Cū veniet ad ipsum verbū Domini in visione pphetie, & videbit similitudinē sicut Abraham inter diuisiones, quoniam illę similitudines fuerunt in die in visione, sicut ostensum est in loco suo. ¶ Non⁹ gradus, Audiet verba prophetie in visione sicut dictum est ad Abraham. Ecce verbum Domini, ad ipm dices, Nō succedet ipse tibi sicut heres: sed qui egredietur de lumbis tuis ipse erit heres tu⁹. ¶ Decimus gradus. Videbit hominē loquentē secum in visione prophetie: sicut Abrahā ad montē mābre. & sicut Iosue in Hiericho. ¶ Gradus vndecimus, Videbit angelū sibi loquentē in visione: sicut Abraham cum voluit offerre filium suum. Iste vero gradus in oculis meis maior est omnibus gradibus prophetiarū super quibus testificati sunt libri post illa quę necessariū est premitti in perfectione animæ rationalis in homine scđm qđ exigit speculatio. De conditione extraximus Moysen magistrū nostrū. Si quęsieris vtrū potest videre ppheta in visionibus prophetie quasi Creator loqueretur in eo, istud est longe remotū qđ tum ad me: & virtus imaginatiua per se non venit ad istud. Hanc autem rationem non inuenimus in aliis prophetiis. Et idcirco propalauit in lege: & dixit, In visione facio me scire illi: & in somno loquor illi. Posuit autem loqui in somno solummodo: visioni vero dedit coniunctionem intellectus, & splendorem potentie sue. Et hoc est qđ dixit, Illi facio me scire, & nō dixit qđ visio ista

Nota de libro Danielis.

Tertius

Quartus

Quintus
Sextus

Septimus

Octauus

Nonus

Decimus
Vndecim⁹

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

est audita ex verbo Creatoris. Cum autem inueni plures scripturarum testificantes q̄ audiuit propheta verbum: & ostēdit q̄ hoc fuit in visione: dixi per viam opinionis, oportet q̄ iste sermo quem audiuit sit in somnio: & non erit in tali visione. Et hoc est qđ ostendit ei Creator quasi cum loqueretur cum eo. Istud autem totum est scđm planum scripturę. Potest autem aliquis dicere q̄ omnis visio quę est cum auditu verbi, principiū eius erit visio: postea vero anima fixa in re illa. & fiet somnium sicut ostendit nobis: cum dixit: Sopor irruit in Abraham. Et dixerunt sapientes q̄ iste sopor fuit ad prophetiam. & erit omnis sermo auditus quo cūq; modo. vel in somnio sicut dixit, In somnio locutus est ei. vel in visione prophetię. vel non apprehendet in eo nisi similitudines vel intelligibilia aliqua adiuncta per quę comprahendet modos scientiarum: sicut apprehendit per visionem oculi: sicut ostēdimus. Ecce qđ dixit in visione facio me illum scire, scđm vltimā expositionem erunt prophetię gradus octo. Excelior autem omnibus illis & perfectior est cū prophetauit in visione gñaliter: licet loquatur in eo homo: sicut p̄dictum est. Si autem obiecerit mihi dicens. In gradibus prophetię dixisti q̄ propheta audiet Creatoris verba qui loquitur in ipso: sicut Esaias & Micheas: & quomodo erit istud cū principalitas fidei nostrę testificetur q̄ oīs propheta audiet verbū angelo mediante preter Moysen, de quo dictum est, Ore ad os locutus est Dominus cum eo: Scito q̄ ita se habet res. & meditariō in isto loco est virtus imaginatiua p̄ quam audit q̄ Creator loquitur in eo, in somnio prophetię. Moyses vero audiebat desuper propitiatorium inter duos cherubim nō exercēte operationē suā in eo virtute imaginatiua. Iam vero ostendimus in aggregatione nostra magna istius prophetię gradū: et exposuimus illud qđ dictū est, Ore ad os: & qđ dictū est, Sicut loquitur homo cū amico suo: & similia istis. Tu vero intende in illis quę ibi dicta sunt, non enim expedit vt repetantur hæc quę dicta sunt.

¶ Multa quę dicuntur in prophetiis fuerunt tm̄ in visione & non in re. Capitulum. XLVI.

EX vno singulari solet accipi probatio super vniuersitatem singulariū eiusdē speciei. & sciatur q̄ illud est forma cuiuslibet singularis. Intentio vero mea in hoc verbo est q̄ de vna forma formarū cōprehensionis prophetarū accipietur probatio sup oībus cōprehensibilibus speciei illius. Post hoc autē stramentū scito q̄ sicut homo videt in somnis quia proficiscitur peregre in terrā longinquā: & ibi ducit vxorē & moratur diebus multis & suscipit filiū talem vel talem: ita se habent similitudines prophetię visę, vel factę in visione prophetię. Quicquid autem exigit ipsa similitudo in dicto vel facto qđ propheta facit, vel tēpora distincta quę sunt inter vnū opus & aliud per viā similitudinis: vel motio de loco ad locū, totum hoc non est nisi in visione prophetiæ: non q̄ sint opera inuenta sensibus manifesta. Rememoratio vero istorum inuenitur in parte librorum prophetię in verbo p̄cioso. Cum enim scitum est q̄ totum hoc fuit in visione prophetię: non fuit necessarium vt repeteret in qualibet parte similitudinis: nec q̄ dicatur quia fuit in visione prophetię. sicut propheta dixit, Dixit Dominus ad me: nec est necesse vt ostendatur quia istud fuit in somnio. Homines vero putant q̄ opera illa & motiones & quęstiones & responsiones q̄ oīa fuerunt in cōprehensione sensuum: non in visione prophetiæ. Sed ego dicam tibi in hoc qđ nullus dubitabit: & inducā postea partem quandā eorū quę sunt huius generis, de quibus accipies probationem sup illis quę non dicam. Scito q̄ de manifestis de quibus nulla est dubitatio est verbum Ezechiel. qđ dixit, Cū sederē in domo mea & seniores Iuda corā me: sustulit me vētus inter cœlū & terrā: & adduxit me in Hierusalē in visionibus Dñi. Simile est illud qđ dixit, Surrexi & exiui in campum. Omnia illa fuerunt in visionibus Dñi: sicut dictum est de Abraham, Et duxit eū foras. & hoc fuit in visione. Similiter & illud, Posuit me in medio campo. istud fuit in visionibus Domini. Et Ezechiel dixit in illa visione in qua fuit adductus ad hierusalē, ecce foramen vnū in pariete: & dixit mihi, Fili hominis fode parietē. & sicut vidit in visionibus Domini q̄ precepit ei vt foderet parietem, & q̄ intraret p̄ eum vt videret qđ intus faciebāt: & intrauit p̄ portam, & vidit illud qđ vidit: & totum istud fuit in visione prophetiæ. Simili modo fuit qđ dixit, Sume tibi laterem & dormi super latus sinistrum: & sume tibi triticum & hordeū. Similiter etiam qđ dixit, Accipe nouaculam & fac eam transire super caput & sup barbam tuam. & totum istud fuit in visione prophetiæ. sed videbatur sicut si faceret opera illa. Nō oportet autē credere de Creatore q̄ poneret prophetas suos in opprobrium & derisum hominibus.

& leuibus & indiscretis: vel præciperet eis vt facerent opera stultorum: præsertim cū essent ibi aliqua in quibus esset transgressio legis: sed oīa fuerūt in visione prophetiæ. Similiter qđ dictum est sicut fuit Esaias, Seruus meus nudus & discalciatus, totum istud fuit in visionibus Domini: sed homines imperfecti sensus errant in istis qđ propheta narrat qđ præcepit ei Dñs vt faceret sic vel sic, & fecit. Similiter in eo qđ narrat propheta: quia pcepit ei Dominus vt foderet parietem sanctuarii: & ipse erat in Babylone: & dixit quia fodit. Et istud manifestum est quia fuit in visionibus Domini. Similiter in eo qđ dictū est de Abraham: factum est verbū dñi ad Abraham in visione: & dictum est in visione eiusdem prophetiæ, Eduxit eum foras. & dixit ei, Suspice cœlum. & manifestum est qđ visum est ei quasi educeret eum de loco in quo erat donec videret coclos. & dictum est ei, Numera stellas: & procedit narratio sicut tu vides. Idem dico in eo quod dictū est Hieremiæ: vt absconderet lumbare in flumine Euphrate. Et post aliquos dies iuit vt videret illud: & inuenit qđ putruerat. Istæ similitudines omnes fuerunt in visione prophetiæ: non qđ exierit Hieremias de terra Israel vt iret in Babylonem: nec vidit flumen illud. Sicut etiam dictum est Osee. Accipe tibi vxorem fornicatricem: & filios ex fornicationibus. Et omnia ista & nomina quæ imposuit filiis sic natis fuerunt in visione prophetiæ. Postqđ manifestum est qđ illa fuerunt similitudines, non remanet ibi aliquid quod inducat dubitationem: vel inducit hominem ad dicendum qđ illa fuerunt in veritate: nisi sicut propheta dixit. Erit vobis prophetia omnis sicut verba libri signati. Simile etiā videtur mihi illud qđ dictum est de Gedeone in tonsione eius, qđ fuit in visione: sed nō in visione prophetiæ p̄cise. quoniam ipse non peruenit ad gradum prophetarum, nedū ad gradū faciendū signa. Finis autem gradus eius fuit qđ numeratus est inter iudices Israel. Sapientes autem numerauerunt eum inter homines leuiore: qui erāt in mundo: sed totum istud fuit in somnio: sicut somnium Abimelech: sicut prædiximus. sic etiam verbum Zachariæ qđ dixit, Paui oues occisionis: & qđ quæsiuit mercedem cum debilitate sensus. & qđ accepit Denarios & proiecit in domum figuli. Omnia ista fuerūt in visione prophetiæ, quia præcepit ei vt faceret, vel in somnio prophetiæ. & in hoc nulla est dubitatio. In hac autē cōsideratione non decipitur nisi ille cui cōmīsentur possibilia cū impossibilibus. De his autem quæ dixi, accipies probationem in illis quæ nō terigi. Omnia quidem sunt per viam vnā: & eādē specie in visione prophetiæ. Et quicquid dicitur in ipsa visione, s. quia operatus est, vel audiuit, vel exiuit, vel locuti sunt ad eum, vel surrexit, vel sedit, vel ascendit, vel descendit, vel mouit, vel quæsiuit, vel quæsitū est ab eo: Omnia in quā fuerunt in visione prophetiæ. Licet autem multiplicauerint verba in illis quæ prædiximus & descriperint tempora, & expresserint nomina aliquorum hominum: & in locis notis, ex quo apparuerit tibi qđ illa fuerint similitudo, scito in veritate qđ hoc fuit in visione.

De prophetiis per metaphoras. Capitulū XLVII.

Non est dubiū qđ iam manifestū est qđ plus de prophetia prophetarū est in similitudinibus: quoniam illa sunt arma virtutis imaginatiuæ. Similiter etiam oportet scire modum verborum transumptorum & extraneorum. In quibusdam enim verba prophetiæ intelliguntur scđm illum modū: & nescitur qđ sint scđm illum modū: vel intelliguntur scđm planum scripture, iuxta positam rationem suam: et ignoratur qđ sint accommodata & nascuntur ex hoc inconuenientia magna. Et propter hoc dixerunt aliqui, Locuta est lex verba inutilia: & induxerunt ad hoc probationē ex eo qđ dictum est Ciuitates magnæ & minure in cœlis. Et scđm hūc modū est illud. Aues cœli portabunt illud. & scđm hoc dictum est, Sublimitas eius sicut altitudo cœli. Ista vero inueniuntur frequenter in verbis prophetarum omnium: hoc est dicere verba quæ dicta sunt per viam extraneam non per viam proprietatis et determinatiōis. Non est autē scđm hunc modum quod lex dicit de Og. Ecce lectus eius lectus ferreus: nec est lectus hominis scđm mensuram staturæ ipsius: quia nō est sicut vestimētum qđ induit: sed lectus est maior homine qui iacet in eo scđm cōsuetudinem manifestam. Lectus erit maior quantitate Domini fere in tertia parte: ita si lect⁹ fuerit. ix. cubitorum, erit iacens in eo scđm cōsuetudinem sex cubitorum vel pauciorum. Et qđ dictum est ad cubitū viri ei⁹ expositio est hominis de numero aliorum non scđm cubitum Og. quia istud intelligitur scđm qđ est in pluribus: & scđm hanc rationem. Et qđ longitudo Og erat sicut longitudo alicuius alterius hoīs vel maior, sine dubio: tamen ille fuit quasi singularis inter singula.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

ria huius speciei. Quia autem lex dixit, In longitudine dierum vite antiquorum: scito quod ego dico quia illi anni non fuerunt inuenti nisi in illis hominibus de quibus lex fecit mentionem. Alii vero homines vixerunt vitam suam naturalem sicut consuetum est. Illa vero nouitas quae fuit in illo homine de quo lex fecit mentionem, fuit propter multas causas in regimine suo: vel per viam miraculi, nec est opus ut loquamur in hoc plusquam locuti sumus. Necessarium est ergo tibi ut intelligas verba quae dicta sunt per accommodationem seu transumptionem, quaedam enim illorum manifesta sunt sine dubio: sicut illud quod dictum est, Cantabunt coram deo laudem: & omnia ligna sylvarum plaudet manibus: quia istud manifeste similitudo est. Similiter & illud quod dictum est, Arbores libani acceperunt ad te, transtulit Ionathas potestates adhaeserunt tibi pingues diuitiis: & posuit hoc similitudinarie secundum illud, Butyrum de armeto & lac de ouibus. Huiusmodi vero accommodationes vel transumptiones sunt multae in libris prophetiae: de quorum quibusdam sciunt homines quod sunt elegantia verborum: de quibusdam vero ignorant. Nulli etenim dubium est quia illud quod dictum est, Aperiat tibi Dominus cellarium suum: quod hoc similitudo est: & quod Creator non habet cellarium ad pluuiam reponendam. Similiter illud quod dictum est, Aperuit Dominus portas coeli. Non enim credimus quod in coelo sint portae vel ostia, nisi similitudinarie dicam. & est de genere urbanitatis verborum: sicut etiam oportet te intelligere quod dictum est, Aperti sunt coeli. Similiter & illud, Dele me de libro tuo. & illud, Delebo illum de libro meo. & illud, Deleantur de libro viventium. Omnia illa sunt dicta per viam similitudinis: vel quod dictum est per viam proprietatis: vel quod dictum est secundum quod ostendit. Prima ratio expositionis verbi cum disputatione & inquisitione. Et tunc sunt tibi modi omnium prophetarum, & fundabuntur in corde tuo opiniones intelligibiles dispositae secundum ordinem, acceptae Creatori: quia non placet ei nisi veritas: & non offendit eum nisi falsitas. Sensus etiam tui & cogitationes non laborabunt in credendo opiniones non rectas & a veritate remotas: de quibus creditur quod sint precepta: sed preceptum non est nisi veritas electa cum intelligitur sicut intelligi debet, sicut dictum est. Iustitia testimonia tua in secula. & iterum, Ego Dominus loquens iustitiam. Per hanc igitur viam effugies ne ascendat in cor tuum quod Creator nullam fecit de opinionibus ineptis: quarum quaedam inducunt homines ad blasphemandum Creatorem: quaedam vero diminuunt honorem Creatoris in his quae pertinent ad corporeitatem, & in nominibus & in virtutibus operatis, sicut ostendimus. vel putabis quod ipsa verba prophetiae sunt vana. Illud autem ex quo ista accidunt est cum postposueris considerare illa de quibus docuimus te. Istae vero rationes sunt de arcanis legis. Licet autem verba nostra generaliter loquantur, tu tamen poteris ea specificare de facili post illa quae promissimus.

Quia omne nouum habet causam. Capitulum. XLVIII.

Manifestum est valde quod omne nouum oportet habere causam proximam quae fecit ipsum esse de nouo: & causa ipsa habet aliam causam: & ita proceditur donec perueniat ad causam primam. Et ipsa est voluntas Creatoris benedicti. Et idcirco prophetae quandoque perpellunt causas ipsas medias: & attribuunt opus ipsum singulare nouum Creatori: & dicunt quod ipse fecit illud: & totum istud notum est. Nos autem & alii credentium disputatores locuti sumus iam in hoc: & istud est opinio hominum nostrae legis generaliter. Post illud autem quod promisi audi quid dicam in hoc capitulo: & appone cor tuum ad illud: et intellige in eo intellectum separatum plus quam in illis in quibus intendisti in aliis capitulis huius libri. Scito quod omnes causae proximae de quibus renouatur omne nouum, non refert siue sint ipsae causae substantiales siue naturales vel accidentales vel in electione electoris secundum quod accidit, vel quod est dicere sicut in electione hominis super renouatione cuiuscunque rei siue fuerit ipsa voluntas cuiuslibet alterius animalis. Omnia vero talia attribuuntur Creatori in libris prophetarum: & dicitur de ipso opere precise quod Creator illud fecit, vel precepit vel dixit. Et in omnibus huiusmodi inuenitur verbum dicendi, vel mandandi, vel vocandi, vel mittendi. & istud est super quo volui te docere in isto capitulo. Quoniam Creator benedictus secundum quod ipse disposuit, est suscitator illius voluntatis animalis irrationalis. Et similiter ille est qui induxit electionem homini: & ipse est qui naturales res regit & ducit, secundum consuetudinem suam: & ea quae eueniunt accidentaliter. sed quasi pars manerie naturalis. & plura ex eis sunt in natura et electione & voluntate. Et secundum illa omnia inducuntur ad dicendum de illis omnibus quae sequuntur ex causis predictis, quod Creator mandauit ut ita fuissent facta: vel dixit quod ita essent. Ego vero inducam tibi exempla super

istis. Et de his quæ dicentur, sumes iudiciū super illa quæ non dicentur. Dixit scriptura in eo qđ consuetū est semp scđm causas naturales: sicut inueni carā liquefieri per calorem aeris, & aquas maris moueri p ventos. Misit verbum suum & liquefecit eam: & Fecit stare ventum tē pestatis: & suscitauit vndas suas. Dixit etiam in stringendo pluuiam. Mandabo nubibus ne pluant. Dixit etiam in his quæ sunt electionis hominū: sicut in bello alicuius gentis contra aliam, qđ suscitauit eam Deus super illam: vel qđ instituit vnum hominū ad faciendū damnu alii licet ille meruerit. Dixit iterum in adducendo Nabuchodonosor & exercitus eius super Hierusalem. Ego mandauī eis cum quibus foedus pepigi, & item, Vocauī seruos meos in ira mea, & dixit ad gentem stabilem mittam illum. Dixit etiam Dauid de Semei, qm̄ dehonestauit illum: Dominus dixit ei, Maledic Dauid. Dictum est autē in exitu Ioseph de carcere, Misit Rex & soluit eum. Item dixit cū debent preualere Madian, & parat super ea Zedin, Mittā in Babylonem dispensatores & dissipabunt. Legitur etiam de Helia dictum, Mandauī mulieri vidue vt pascat te. Ioseph vero dixit fratribus suis: Non vos misistis me, sed Dominus misit me. Dictum est iterum in his quorum causa est voluntas animalis: & in illis in quibus instruit se animal de suis virtutibus animalibus. Dixit Dominus Cete, hoc est dicere Creator suscitauit in ipso pisce voluntatem: non qđ locutus fuerit ei & fecerit ipsum prophetam. Sic etiam dixit de locusta quæ venit in diebus Iohelis, multus est nimis exercitus eius: quia multi sunt qui faciunt verbum ipsius. Sic etiam dixit in expansione bestiarum super terrā Edon in ipsius desolatione in diebus Sennacherib, Ipse dedit eis illam in sortem: & manus eius distribuit eam in funiculo: licet non fecerit ibi mentionem dicti vel mandati, vel iussionis. Sed ista ratio est de qua potest accipi intellectus ad omnia similia. Dixit in rebus quæ eueniunt per accidens in ratione Rebeckæ. Sit vxor filio Domini tui: sicut locutus est Dominus, & Ioseph dixit, Dominus misit me ante vos. Iam igitur ostensum est tibi qđ non est differentia in cōpositione causarum siue sint substantiales vel accidentales, vel in electione vel in voluntate: & nominant eas istis quinque modis: hoc est mandat, dicit, loquitur, mittit, vocat. Hoc ergo scito & intellige in omni loco: et recedent a te incōuenientia multa. Et manifestabitur tibi veritas rerum in istis quæ faciunt multos errare & elōgant eos a veritate. Hæc igitur sunt verba mea in ratione prophetiæ & similitudinibus ei⁹ & expositionibus. Et hoc est generaliter qđ debuī tibi dicere de ratiōe illa in hoc libro. Incipiemus autem loqui de aliis rationibus cum auxilio Creatoris benedicti.

Explicit pars secunda. Incipit tertia.

Qz sapientes prohibuerunt patefacere arcana legis.

Capitulum. I.

Am ostensum est in aliis locis qđ maior intentio in hoc libro est ostendere qđ debet ostendi in ratiōe de Beresit & de Mercaua secundum illud propter quod cōposui librum istum. Ostendi etiā iam qđ verba illa sunt de vniuersitate arcanorum legis. Tu vero scis qđ sapientes phibuerunt & culpauerunt omnem hominē qui patefaceret arcana legis. Exposuerūt etiam qđ merces illius qui celat arcana legis, est magna nimis: licet sint manifesta & ostēsa magistris speculationis. Hanc autem expositionem attribuunt verbis scripture, sicut poteris intelligere ex eorū ratione. vide vbi ipsi dixerunt istud. Iam etiam ostendimus profunditatē rationis de Mercaua: & qđ mirabilis est & sublimis a scientia populi. Ostensum est etiam quia illa mensura de tali scientia quæ manifesta est illi cui aperta est porta p scientiam suā, cautū est in lege vt nō doceat aliquē: neq; faciat aliquē intelligere nisi ore ad os: & vnum in quo sint mores de quibus prædiximus: & qđ nō dicat ei nisi capita rationū solum modo. Hæc autē est causa faciens vt sapientia illa præscindatur de gente nostra: adeo qđ nihil inuenitur de illa omnino. Et sic necesse est esse qđ ex tunc vsq; modo nō cessauit recipi ore ad os: & insculpi ex corde in cor: nec vnq; fuit scripta sapientia illa in libro. Postq; ergo res ita se habet, inde habeo consiliū vt erudiam te ad illud qđ apparuit & ostensum est mihi. Et est

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

mihi scitum sine dubio illud qđ intellexi de hoc: qđ si dixerō nisi dimittā illud: vel qđ nihil scribam de eo qđ mihi apparuit vt pereat me pereunte, videretur mihi qđ facerem fraudē tibi & omni intelligēti sine dubio in rationibus legis. Et videret qđ quasi tollerē veritatē ab eo cui conuenit vel inuiderē ei super hereditate sua. Illa vero duo vitia turpissima sunt. Iam vero premisimus qđ accidit de cautela & prohibitiōe sapientum legis in reuelatione secreti huius. Et adiungitur ei illud qđ prudentia requirit. & similiter adiucitur huic qđ ego fui mensurator & collector eius qđ intellexi de hoc: qđ neq; Spiritus sanctus venit in me vt faceret me scire qđ res illa esset in veritate: neq; recepi ex ore magistri qđ cogitavi in hoc: sed ostendunt mihi versus super eo quos inueni in libris prophetie & verba sapientum cum illis quae ego sciebam de propositiōibus speculatiuis qđ res illa est in veritate. Potest etiam esse qđ diuersum vel contrarium est: & erit intentio res alia. Iam vero moui cogitationem rectam & auxiliū spirituale in quadā ratione quā narrabo tibi: quia ego puto qđ exponā tibi illud qđ dixit Ezechiel propheta expositione quā quicūq; audierit reputabit qđ non dixi verbū amplius q̄ scriptura demonstrat: sed quasi transferrem verba de lingua mea in aliam: vel si loquerer ad depurandū rationem plani verborum. Cum vero posuerit cor suum ad illud ille cui cōposui librum istū & intellexerit omnia eius capitula: licet per se consideratione perfecta & intellectu recto patebit ei tota ratio quae est explanata in ipso: et sciatur secretum eius donec nihil latebit ipsum. Ipse autē est finis potentie in esse coniungere commodum qđ afferam vel adducā omni homini & prohibitionem expositionis arcanorum legis in doctrina partis istius rationis. Postq̄ igitur premisi ista, appone cor tuum ad intellectum ad capitula quae inducam super hac ratione honorabili magna & difficili quae est Tholus & firmamentum de quo pendent omnia & columna super quam omnia sustentantur.

De diuersitate facierum. & qđ homines nominantur aliquando nominibus animalium quibus assimulantur, vt Ezech. i.

Capitulum. II.

Notum est qđ sunt quidam homines diuersarum facierum, quorum imagines sunt similes bestiis agri vel aliis animalibus. nāq; videbis aliquem hominem cuius facies videtur facies leonis, alterius vero facies est similis sicut facies bouis: & similia istis. Secundum istas ergo figuras quae aptantur formis facierum bestiarum, vocantur homines sic. Et propter hoc dictum est facies leonis, & facies bouis, & facies aquile. Omnes namq; sunt facies hominis: sed comparantur formis dictarum specierū. Super hoc autē duae sunt probationes. ¶ Vna est quod dictum est de imaginibus vniuersaliter: & hic aspectus eorum similitudo hominis in eis. Et post dixit qđ vnaqueq; illarum imaginum habebat faciem hominis, & faciem aquilae, & faciem leonis, & faciem bouis. ¶ Secunda vero probatio est illud quod exposuit in secunda Mercaua: quam induxit ad exponendum rationes quae erant clausae in Mercaua. Prima quatuor facies animalium habebat, facies vna cherub, facies secunda facies hominis, & in tertio facies leonis, & in quarto facies aquile. Iā ergo fecit sciri quia illud qđ dixit facies bouis est facies cherub: et cherub est puer paruulus: idē est sensus in reliquis duobus: sed omisit dicere facies bouis, vt doceret te super ratione decisionis nominis sicut tetigimus in hoc. Et non oportet dicere qđ forte comprehenderit & viderit alias formas: quā ipse dicit in ratione secundarum formarum. Ista est imago quam videram iuxta fluuiū Tobar. Ostensum est igitur quod incepi ostendere.

Cherub est
puer paruulus

De visione Ezechielis. Capitulum. III.

Dixit Ezechiel qđ vidit quatuor imagines: & vnaqueq; habebat quatuor facies & quatuor alas & manus: & forma cōmunis vniuscuiusq; illarum imaginum est in forma hominis. Notum siquidem est qđ manus hominis non fuerunt sic create nisi vt facerent opa artificialia sine dubio. Postea dixit qđ pedes illarū sunt recti: qđ est dicere qđ in eis non sunt iuncturae, & hec est causa eius qđ dicit Pedes recti secundū planū verborū. Sic etiā dixerunt sapientes in eo qđ dixit Ezechiel pedes sui pedes recti, ostēdit qđ non est fursū sessio, idē est requies, intellige istud. Deinde dixit qđ velocitas pedū qđ sunt instrumēta motus, non sunt sicut pedes hominis: sed manus sunt sicut manus hominis & pedes rotundi sicut planta vituli.

Qualiter
intelligit
pedes earū
pedes recti.

Deinde subiunxit q̄ inter quatuor imagines nō erat vacuū neq̄ latitudo: sed vnaquaq̄ erat iuncta in socia sua sicut dixit. Iunctę erant vna ad alteram. Postea subiecit q̄ licet ipse iunctę sint, facies tamē ipsarum & alę sunt disiunctę, sicut dixit. Et facies & alę ipsarum disiunctę de super. Et intellige quare dixit de super. Deinde dixit q̄ erant splendentes & coruscantes sicut aspectus aeris candentis, & dixit q̄ erant sicut ignis: dicens, Aspectus earum quasi carbonum ignis ardentium. Hęc est vniuersitas eorum quę dicta sunt de forma imaginum, scilicet figura ipsarum & substantia, & facie, & manibus, & alis, & pedibus. Deinde vero incepit narrare motum imaginum qualiter est & dixit de eis illud quod audies. Dixit ergo q̄ motus imaginum non declinabat in aliquam partem, nec recuruabatur: nec erat in eo tortuositas: sed vnus erat motus sicut dixit: nec reuertebantur cum inciderent. Deinde subiunxit q̄ vnaquaq̄ imago gradiebatur ante faciem suam. Iam ergo palam est q̄ vnaquaq̄ imago vadit ad partem facierum suarum: vellē autē scire quare est hoc: quia ipse habent multas facies. Sed generaliter ostendit q̄ intellectus omniū quatuor nō est versus vnā partem: quia si ita esset non dixisset cuiuslibet per se, sicut dixit vnumquodq̄ ad partē faciē suā gradiebatur. Subiecit deinde q̄ motus istarū imaginū erat in currēdo: & q̄ reuertebantur retro currēdo. Et hoc est qd̄ dixit, Imagines currebāt & reuertebant: & nō dixit q̄ irēt & venirent: sed dixit q̄ mot⁹ earū est cursus & redit⁹ semp̄ retrorsū: & ostendit hoc in similitudine dicēs, Sicut visio fulguris coruscantis: idest sicut similitudo fulguris cuius mot⁹ velocior est omni alio motu: & est sicut si se expanderet de vno loco, & postea quasi recolligitur & redit in locum vnde fuit principium motus sui: in eadem velocitate cōtingit vnum post aliud. Ionathas vero transtulit verbū illud qd̄ dicit currebant & reuertebantur, dicens, Mundum circūeunt & reuertuntur: & visio eorum sicut aspectus lampadarum. Deinde subiunxit q̄ pars a qua mouetur imago illa motus cursus & reditus non est motus ex se sed ab alio, hoc est dicere voluntas spiritalis. Et dixit q̄ pars ad quā voluntas spiritalis vult vt imago moueatur ad eandem, mouetur motu veloci qui est cursus & redit⁹. & hoc est qd̄ dixit: In imaginibus nō erat ventus: illuc gradiebātur nec reuertebātur cum ambularēt. Ventus autē qui ponitur hic, nō dicitur de vento qui flat: sed eius expositio est voluntas, sicut exposuimus in equiuocatione huius nominis ventus. Ipse vero dicit q̄ voluntas imaginis est vt vadat in illam partem ad quā partē volūtas spūalis vult vt vadat. Secūdū hunc eundē modū ostendit Ionathas. Et qd̄ dixit, vbi fuerit impetus spūs gradiebantur: ostendit planū verborū q̄ qñq̄ Creator vult in his quę futura sunt vt eant in vnā partem: & imago vadat in aliā partē: et quandoq̄ vult q̄ vadat in aliā partē diuersam a prima: & ibit. Et propter hanc dubitationem tollendā incepit ostendere: & fecit nos scire q̄ non ita se habet res. Prima expositio verbi quo dicitur erit vel fuit, est sicut si diceret fuerit, & multa talia sunt in Hebraico. Pars autē illa ad quā Creator voluit q̄ imago iret iam proprie nominata est: & q̄ vadit in illam partē ad quā Creator voluit ipsam ire: & volūtas firma & ppetua est in illā partē: & dixit in expositiōe ratiōis isti⁹ & cōpleuit verbū de hoc ī alio versu, dicēs p̄ eo qd̄ ibi est volūtas ad gradiēdū, gradimur, & volūtas est ad gradiēdū. Nūc intellige rationē istā mirabilē: hoc ergo est qd̄ dixit de forma mot⁹ quatuor imaginū postq̄ dixerat similitudinē illarū facierū vtrū sint forma hoīs an alteri⁹ aīalis. Sed dixit q̄ sunt formę magnę terribiles: et nullo mō exp̄ssit figuram. Et dixit q̄ oīa corpora illa sunt colores, & illa corporū sunt quę vocantur rotę, sicut dixit. Cum aspicerem imagines, apparuit rota vna in terra iuxta aīalia habēs q̄tuor facies. Et fecit scire q̄ istud ē corp⁹. vnde & quedam pars eius iuxta imagines: & altera pars in terra. Et rota illa quatuor habet facies: & dixit, Aspectus rotarū & opus earum quasi color * tarsis. Et vna similitudo ipsarū quatuor. & postq̄ dixit rota, dixit & quatuor. Et fecit sciri q̄ quatuor facies quas habet rota, sunt quatuor rotę. Postea dixit q̄ quatuor rotę sunt vna figura. & hoc est qd̄ dixit vna similitudo ipsarum quatuor. Ostendit postea in rotis istis q̄ sunt cōpositę quedam in aliis dicens: & aspectus earū & opera quasi si sit rota intra rotam. Istud autem verbum non fuit dictum in imaginibus: sed infra. sed dixit q̄ quedā coniunctę erant aliis, sed de rotis dixit q̄ quedam sunt cōpositę sicut in aliis est rota intra rotam, & totū corpus rotarū plenum oculis. Potest autē esse q̄ viderit q̄ erant plena oculis vel fuerunt plena tincturis vel coloribus multis sicut scriptura dicit. Et oculus eius sicut oculus cristalli. hoc est color eius sicut color cristalli. Oportet autem vt quedam sint similitudines aliorum: sicut dicunt seniores gnari idioma tis. Sicut oculus quem furatus est, sicut oculus quē abstulit, cuius expositio est quēadmodū plena o. l. s.

Qualiter
intelligitur
vnuquodq̄
ante faciē
suā gradie
batur.

*.i. color
coeli.

Quō pōt
exponi aīa
lia fuisse
plena o. l. s.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

De motu
rotarum.

abstulit ita restituat: vel fuerunt varietates sicut dixit Dauid. Fortassis videbit Dñs in oculo meo. i. in modulo meo. hoc est ergo qđ dixit de forma rotarum. De motu vero rotarū dictū est qđ non est in eo declinatio: nec reflexio nec tortuositas in aliquā partē: sed motus recti qui variantur. & hoc est qđ dixit per quatuor partes suas. Ibant euntes & non reuertebantur cum ambularent. Subiunxit postea qđ motus istarū quatuor rotarū non est ex se vllō modo sicut motus imaginū: sed ex motu aliorū qui mouerunt ipsas: & repetiit istam sententiā & roborauit eā multotiens: & posuit imagines motores rotarū donec p viā similitudinis erit ratio rotę cum imagine: sicut si colligaretur corpus mortuum cū manibus viui & cū pedibus eius: tūc etenim moto viuo mouetur & aliud corpus qđ est colligatū cum eo. & hoc est qđ dixit. Cūq; ambularent imagines, ambulabant pariter & rotę iuxta eas: et cū eleuaretur imagines de terra, eleuabantur simul & rotę. Et dixit, Et rotę pariter eleuabatur versus eas. Hui⁹ autē rei reddit rationem dicens, Spiritus imaginis in rotis. Et rationē istam iterauit sepius ad roborandum eā vt intelligeret: & dixit, Cū euntibus ibant: & cū stantibus stabant. Et cū eleuatis a terra, pariter eleuabantur, sequētes eas: quia spiritus imaginis erat in rotis. Erit igitur ordo istorum motuū: sic vt in quācūq; partem fuerit voluntas spiritalis vt mouerentur imagines, in illam partem fuit motus earū. In motu autē imaginū mouebantur rotę: quia sequuntur eas in colligatione qua colligantur eis: non qđ rotę moueantur ex se versus imagines. In vniuerso autē huius ordinis dictū est, quocūq; ibant spūs, illuc ibant & rotę, eleuabant sequentes eas: quia spiritus imaginis in rotis. Iam vero feci te scire quomodo transtulit Ionathas, qui dixit, ad locū ad quem fuit volūtas eius vadit. Postq; vero cōpleuit narrare formas imaginū, & motus earū subiunxit de rotis quę sunt sub imaginib⁹: & sūt colligatę cū ipsis & mouētur in motu earū: incepit in apprehensione tertiā quā apprehēdit. & hoc fuit qđ erat super imagines. & dixit qđ super quatuor imagines firmamentū: & super firmamentū similitudo throni, super thronū vero similitudo quasi aspectus hominis. Hic ergo sunt vniuersitates eorum quę narrat Ezechiel in apprehensione quā primo apphēdit iuxta fluuiū Tobar.

Expositio eiusdem de Mercaua. Capitulū. III.

Cum dixit Ezechiel de rōne de Mercaua illud qđ dixit in principio libri reuerſa est ad ipsum eadem apphensio scđo qñ leuauerunt eum in visione prophetię in Hierusalem. & ostendit verba quedā quę nō fuerunt ostensa in principio: quia mutauit verbum imaginum in verbum Cherubim. & fecit nos scire qđ imagines quas dixerat in principio, ipse sunt angeli. hoc est cherubim. & dixit. Cūq; ambularet Cherubim, ibant rotę iuxta eam: et cū eleuaret cherubim alas suas vt exaltarent de terra non reuertuntur rotę: sed ipsę iuxta eā. Roborauit etiam cōiunctionē duorū motuū. sicut postea dixit: ipsa est imago quā vidi subter deum Israel iuxta fluuiū Tobar. Et intellexi quia cherubim essent. Repetiit etiam mentionem formarum per se, & motuū per se. Et ostendit qđ imagines ipse sunt Cherubim: ipsi sunt imagines. Ostendit etiam in secunda narratione, aliam narrationem, scilicet quia rotę ipse sunt Galgalim, cum dixit, Et rotas istas vocauit Galgalim in auribus. subiunxit dein de rationem in rotis: & dixit: ad locū quē respiciebat quę erat sequuntur post ipsam nec reuertebant cū incederet. Fecit ergo sciri qđ mot⁹ rotarū necessari⁹ seqt ad locū quē caput respicit: quia iam ostendit quia hoc est qđ dixit: quocūq; fuit voluntas eundi, ibant. Addidit postea rationem quartam in rotis & dixit. Et rotę plenę oculis in circuitu quatuor rotarū. Istud autem non dixit in principio. Postea dixit in rotis in apprehensione illa vltima: et caro earū & latera, & manus, & alę. In principio vero non attribuit rotis carnē, neq; manus, neq; alas: sed corpus tñmodo. sed in vltima dixit qđ habebāt carnē, & alas, & manus: sed formā nullo modo attribuit eis. Ostendit postea in apprehensione ista vltima qđ quęlibet rota adhebat Cherub dicens. Rota vna iuxta Cherub vnū: & rota alia iuxta Cherub vnū. Docuit autem postea qđ istę quatuor imagines sunt imago vna propter cōiunctionem vnius partis cū alia. Et dixit, Ipsa est imago quā vidi subter Deū Israel, iuxta fluuiū Tobar. De rotis vero dixit similiter: rota vna in terra licet fuit quatuor propter cōiunctionē vnius ad aliā: & qđ sit similitudo vna illarum quatuor. Hoc ergo est qđ adiecit ostendere in forma imaginū in hac apprehensione secunda.

Galgali
id est coeli.

Quę rotę quas vidit Ezechiel sunt coeli. vbi & Ionathę expositio.

Capitulū. V.

Qpus est vt doceā te sup rōne mētīs Ionathē q quod vidit fecit scire cū diceret. Rotas ipsas vocāt Galgal: in aurib⁹ meis diffinīti dicēs. Rotē ipse sunt coeli & trāstulit rotam Galgal: & rotas Calgalim. Certū est apud me q cōfirmatū hāc opīnionē illud qd dixit Ezechiel de rotis q erāt sicut color tharsis. Ille aut color attribuit coelo scdm q apparet & inuenit in plano scripturę. Ecce rota vna in terra. ostēdit sine dubio q rotę erāt i terra. fuit verbū valde difficile in mēte ei⁹ secūdum illā opīnionē: & dereliquit opīnionē suā q terra est tētio coeli: qd est qsi terra cū cōpatū fuerit ad ea q sunt sup firmamētū: & trāstulit rota vna in terra: hoc ē sub altitudine cocloꝝ. Intelligē igit q sit ei⁹ opīnio. Quod aut mīhi videt q induxit eū ad hāc expositionē est qā ipse putauit q Galgal pprie vnū est cocloꝝ. mīhi autē videtur q nō ē ita: qā Galgal sumptū est a rōne reuolutiōis: sicut dixit, Voluā te de rupib⁹. & iterū. Reuoluit lapidē. Et idcirco dictū est sicut rota ante turbinē. ppter hoc in os capitis vocat gulgolet: quia est rotūdū. Et qā omne rotūdum aptū est vt reuoluat: iō vocat Galgal: & propter hoc vocantur coeli Galgalim: qā rotūdi sunt: & vocāt Galgal illud qd reuoluitur. Et propter eandem rationem vocant illud instrumentum super qd reuoluit funis Galgal. Postq ergo istud ita est, qd dixit de rotis qā ipas vocāt Galgal: i aurib⁹ meis est vt faciat sciri figurā iparū: qm nulla mētio facta fuit de figura vlt forma earū nisi q dicunt Galgalim. Qd aut dixit de eis, sicut tharsis: exposuit hoc in secunda narratione. Et dixit de rotis: visio rotarū qsi visio lapidis tharsis: & transtulit Ionathas sicut color lapidis boni. Tu vero scis q eodē verbo trāstulit Angelos sicut op⁹ lapidis hyacinthi. Et dixit sicut opus lapidis boni. Nec ē dictū in hoc sicut color lapidis hyacinthi. Intelligē istud: vt nō mireris q posui opīnionē Ionathē. Ego vero habuerā opīnionē qā sic inuenies in plib⁹ sapiētū & expositōꝝ q varię sūt eorū opīniones & diuersę in pre verborū & in multis rōnib⁹ & dictis pphetarū: quāto magis in istis pfunditatib⁹. Ego tñ nulli opīnioni pūdico. sed tu pone cor tuū ad intelligēdū totā opīnionē ipsi⁹ sicut docui te: & intelligē meā. Creator vero scit quā illarū est recta.

¶ Cur dixerit visiones Dei & non visionem. Capitulum. VI.

Quod aut necesse vt pparet aīm tuū ad illud, ē qd dixit visiones Dei, & nō dixit singulariter visionē Dei. Ex hoc em ostēdit q fuerūt apphensiōes multę diuersę in specie sua: hoc est tres apphensiōes. Apphēsiō imaginū, apphēsiō rotarū, apphēsiō hoīs q est sup imagines. De qlibet aut apphēsiōe dixit vidi. In apphēsiōe nāq imaginū dictū est. Vidi: ecce vetus turbinis. In apphēsiōe vero rotarū dixit. Vidi imagines & ecce rota vna in terra. In apphēsiōe aut hoīs q erat sup imagines in altitudine gradus, dixit, Vidi quasi speciē electri: & nō repetiit verbū vidēdi vllō mō i narratiōe de Mercaua: nisi in trib⁹ pdictis locis. Sapientes de Misna fecerūt iā sciri rationē istā: & ipi docuerūt me ad eā. ipi nāq dixerūt q duas primas apphēsiōes. scilicet apphēsiōē imaginū & apphēsiōē rotarū solūmō licitū ē docere, apphēsiōē vero tertiā q est electri cū illis q cōiungunt ei nō docebūt de ipa nisi capita rationum. Rabi Iudana sci credit q oēs tres apphēsiōes vocant op⁹ de Mercaua: & nō ē licitū docere de ipsis nisi capita rōnū. Et istud est planū verborū eius in illa rōne vsq dū durat opus de Mercaua. Rabi Meu vero dixit vsq ad vidi vltimū. Rabi Isaac dixit vsq ad electrū. De vidi vsq ad electrū docebimus capita rationū. Quidam vero dixit: de vidi vsq ad electrū docebimus capita rationum. Exinde vero inantea si fuerit sapiēs intelligens per sensum suū sit: sin aut nō. Patet igitur tibi iā ex verbis ipsorū q sunt apphēsiōes diuersę & signatio sup hoc: & vidi q sunt gradus: & qd vltima apphēsiōe dictū est: vidi qsi speciē electri. vult dicere formā hoīs distincti de quo dictū est de visiōe verborū ei⁹ desup: & de visiōe lūborū ei⁹ deorsū. & hec est cōsumatio apphēsiōnū: & sublimior aliis. Cōtradictio vero inter sapiētes est vtrū sit licitū sūmare in illo, hoc est dare capita rationum: q autē fuerit sapiēs & intelligēs p seipm itelliget. Sillr etiā est cōtrarietas inter sapiētes in primis duab⁹ apphēsiōnib⁹. scilicet imaginū & rotarū vtrū licitū sit docere rōnes illas palā: an nō est licitū nisi sūmatim: & i enigmatib⁹ & in capitib⁹ rōnū. Necesse est etiā vt doceas te in ordine dictarū apphēsiōnū: qā pposuit apphēsiōē imaginū q pponunt in pulchritudine gradus sui. sicut dixit, Quia spūs imaginis i rotis: & in alio verbo sillr. post rotas aut posuit apphēsiōē tertiā quā est gradus altior q imagines sicut ostensū est: q duo necessario pmittēda sūt in scia tertię apphēsiōis: & abo illa demonstrat de tertio.

¶ De ratione difficili in Mercaua in motu prophetiæ.

Capitulum. VII.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

SCito q ratio ista grādis & difficilis quā Ezechiel incepit nos docere de rōne Mercaua in motu pphetiā q mouit ipm vt faceret nos istud scire: ipa eadē ē rō quā Esa. fecit scire gñaliter, nō descēdēs ad spūalia. & hoc est qd dixit, Vidi Dñm sedētē sup solū excelsū: & ea q sub ipo erāt replebāt palatiū: Seraphim stabāt sup illud. Sapiētes aut pdocuerūt nos istud: & docuerūt nos sup hac ratiōe, dicētes q apphēdit. Super hoc aut induxēt similitudinē de duob⁹ hoīb⁹ qui viderūt Regē equitāntē. vnus erat ciuis: alter vero rusticus. Ciuis sciebat q oēs vicini sui sciebāt cōsuetudinē Regis, nō exposuit eis modū ei⁹ in equitando sed dixit solūmodo: vidi Regē equitāntē. Alter vero quia voluit docere vicinos suos morē Regis quē ignorabāt, necesse habuit ipis exponere modū equitatiōis ei⁹ & exercitus sui: & eorū q stāt corā ipso: & implēt mādātū ei⁹. In hoc autē qd dixerūt sunt cōmoda multa: & hoc est qd dixerūt sapiētes, qd vidit Ezechiel, illud vidit Esaías, sed Esaías filius est ciui q vidit Regē. Ezechiel autē filius est rustico qui vidit Regē. Oportet ergo vt intelligat q primo dictū est hoc qd hoies q erāt tpe Esaie: nō indigebāt vt exponerent eis talia: sed suffecit dicere illis, vidi Dñm. Hoies vero q erāt i captiuitate, indigebāt ista expositiōe. Pōt tñ esse q ille q hoc dixit sciuerit q Esaías fuit pfectior Ezechiele: & q apphensio ista de qua territ⁹ est Ezechiel & expauit, fuit apud Esaia sciētia certa. vnde nō fuit necesse vt exprimeret: quia tūc notū erat istud pfectis.

De inquirēdis in de Mercaua. Capitulū. VIII.

DE vniuersitate illorū de quib⁹ oportet te ingreere est rō apphēsiōis de Mercaua: quia scripsit annū in quo apparuit et mensē & diē: et significauit locū. In his ergo necesse est scire vt inquirat ratio: neq putes q ista nō habeāt rationē: qd oportet etiā te sciire. Et est clauis oīm qd dixit, Aperti sunt coeli. & multa talia iueniunt in dictis pphetarū. s. ornat⁹ verborū in ratiōe opatiōis. In aptiōne portarū dictū est, Aperite portas & ingredietur gēs iusta. & iterū, Portas coeli aperuit. et iterū, Eleuamini portē mūdi. Aperite mihi portas iustitię: et multa talia. Necesse est etiā vt intelligas: qd licet tota narratio fuerit in visiōe pphetię, sine dubio sicut dixit fuit sup eū ibi pphetia Dñi cū variata fuit narratio multa variatione, qm cū loqrēt de qtuor imaginib⁹ dixit: Similitudo qtuor imaginū: et nō dixit qtuor imagies. Dixit et qsi aspect⁹ lapidis Sapphyri similitudo throni. Sicut et dixit Similitudo sup caput aialitū firmamētū: Sic etiā dixit, Similitudo qsi aspect⁹ hoīs, & in oīb⁹ istis similitudinē. De rotis vero loquēs nullo mō dixit similitudo rotę nec similitudo rota: sed dixit p̄cise q hñt formā entē sicut ē. Nec errare te faciat q dixit: et vna similitudo ipsarū quatuor: qd istud nō cōuenit cū illis de quib⁹ mō loqmur. In apphēsiōe vero vltima in fine rōnis: locus est de firmamēto p̄cise: qd icēpat loq de eo et ostēdere ptes eius: et dixit, Vidi et ecce in firmamēto qd erat sup caput eorū Cherubim sicut lapis hyacinthi: qsi aspectus similitudis throni apparuit sup illa. Hoc p̄cise dixit firmamētū: & nō dixit similitudinē firmamētū sicut dictū est in cōiūctiōe ipi⁹ cū capitib⁹ similitudinū imaginū. In throno vero dixit, Similitudo throni apparuit sup illa. ex hoc aut ostēdit q apphēsiō firmamenti p̄cessit. & postea apparuit sup illo similitudo throni. Appone ergo cor tuū ad istud. Oportet etiā te intelligere: qd dixit in prima apphēsiōe q imagines habebāt alas & manus hoīs simul. In apphēsiōe vero secunda in qua ostēdit q imagines sunt Cherubim, primo apphēdit alas tñmō: & postea apparueit manus hoīs in apphēsiōe secunda. Dixit, et apparuit in Cherubim figura man⁹ hoīs subter alas eorū. Et qd dixit figura, idē est qd similitudo: & q fuit subter alas. Intellige istud. Attēde etiā q̄r ostēdit cū diceret rotas seqntes eas, licet nō exp̄sserit formā earū, dixit. Prima velut aspect⁹ arcus cū fuerit i nube in die pluuię sic est species splendoris in circuitu. Hęc est visio similitudinis glorię Dñi substātia arcus: et veritas eius scita est. et hoc ē finis ei⁹ qd pōt eē in admiratiōe similitudinis. Et istud sine dubio fuit ex vi pphetię. Intellige istud. Oportet etiā vt apponas cor tuū ad hoc qd p̄ritus est similitudinē hoīs q erat sup thronū: qd erat desup, quasi visio electri: qd autē deorsū, qsi species ignis. Verbū aut Asmal dixit q erat cōpositū ex duob⁹. s. velocitate: qd ē expositio de as: & declaratio ē expositio de mal. et mens est cōiūctiō duarum rerū diuersarū intelligēdo duo capita superius et inferius per viam similitudinis. Docuerunt etiam nos aliter super hoc et dixerunt q est verbum decisum de loqui et tacere. as dictum de tacere. et mal de loqui. Et dixerunt, qñq tacēt: qñq loquuntur: vt docerent nos de duobus in loquela siue voce. Non est autem dubium q quia dixerunt quandoq tacent: qñq loquuntur, istud non est in re creata. Nūc ergo vide qualiter ostēderūt nobis q illa similitudo hoīs distincti sup thronū nō ē similitudo Creatoris q remor⁹ ē ab oī cōpositiōe: sed istud est similitudo rei create sicut ppheta dixit. Hęc visio similitudis glorię Domini. glia vero Dñi nō ē nisi res creata sicut sepius exposuim⁹. Omnes autem istas

apphensiones nō sunt nisi gl'ia Dñi. s. Mercaua, nō ascēforis: quia Creator nulli rei assimilatur. Intellige istud, iā dedim⁹ in hoc capitulo tibi verba capitū rōnū, q̄ si cōiūxeris: cōiungent ex eis cōes vtilitates in hmōi rōne. Et cū intellexeris ea q̄ dixim⁹ in capitulis huius libri vsq; ad hoc capitulū, p̄palabit tibi in hac ratiōe vel totū vel maior ps p̄ter pauca spūalia: & fortassis si diligēter intēderis detegēt tibi & nihil latebit te: & nō ascēdat in cor tuū nec expectes audire a me post istud capitulū nec etiā verbū vnū in hmōi ratiōe nec manifesto nec occulto. Iā em locuti sumus in ista re q̄ dici poterant: & dedi anxietatē magnā aīe mee: Nunc autē incipiam loqui de aliis rebus de quibus p̄posui loqui in hoc libro.

¶ Q̄ nō cōtingit corruptio nisi ex parte materiæ. Capitulū. IX.

Q Mnibus corporib⁹ gñabilib⁹ & corruptibilib⁹ nō cōuenit corruptio nisi ex pte materiæ quā hñt: sed nō ex parte formæ. In p̄batione nāq; mea sup substantia formæ nō incidit corruptio: sed est p̄petua. Nōne vides q̄ oīs forma spūalis est sempiterna: sed cōtingit formæ corruptio p accidens. s. quia est cōiuncta materiæ. Natura vero materiæ & veritas eiusq; nunq̄ est nisi cōiuncta priuationi: & idcirco nō durat in ea forma: sed exuit vnam formā: & induit aliā semp. Q̄ dulcia sunt verba Salomonis in sapientia sua cū cōparat & assimilat materiā mulieri vagæ & cōiugatæ: quia nō inuenit materiā nisi cū forma vllō mō. Qd si ita est, semp est vxor alicuius viri: nec inuenit sola. Licet autē ē vxor viri, nō abstinet quin q̄rat alium virū. Eodē modo se habet materia: quia quēcūq; forma est in ea, ipsa forma p̄parat materiā ad recipiendū aliā formā: nec prohibet se quin exuat formam in ea existentē & quērat aliā. Eadem est ratio in forma succedēti. Ex quibus ostēditur q̄ oīs corruptio, vel amissio, vel imperfectio, non est nisi p̄pter materiā. Expositio vero huius rei patet in hoc, causa exempli: quoniā variatio creationis formæ suæ & exitus membrorū suorum assuetudine naturæ, & debilitas oīm operationū eius, vel defectus earū, vel labor: nō refert vtrū hęc oīa sint in radice creationis: vel q̄ renouētur in ipso: quia oīa sequuntur materiā corruptibilē, non formā. Eodē modo oē aīal non moritur, nec infirmatur: nisi p̄pter materiā quā habet: nō p̄pter formā suā. Oīa etiā peccata hoīs cōsequuntur materiā suā non formā: mores autē eius honesti & bonitates eius sequunt formā ipsius. hui⁹ rei exēplū est: quia apphensio Creatoris & intellectus oīs intelligibilis: & cōpescere frenū cōcupiscentiæ suæ: & irē, & cogitationē in his in qb⁹ necesse est vt p̄ualeat: & remouere a se qd necesse ē remoueri: omnia inquā illa ī hoīe sequunt formā ei⁹: comedere vero & bibere, & hmōi, & cōcupiscere talia, & irasci, & oē vitiū siue oīs deformitas q̄ iuenit ī hoīe, oīa inquā illa comitant materiā ei⁹. Ex quo ergo patet q̄ res ita se habet: nō est possibile scdm sapiētiā spūalē, vt iueniat materiā sine forma: vel forma aliq̄ de formis istis sine matia. Et necessariū fuit istā potētiā hūanā honorabilē valde, quā exposuim⁹ eē formā Dñi: & eius imaginē colligari cū ista materiā terrena & turbulēta q̄ inducit ei oēm defectū & omnē corruptionē. Humanæ vero formæ data fuit potestas & imperiū quē est in eo: & vt reducat ipm ad illud qd conueniens est. Propter hoc igitur distincti sunt gradus hoīm illorū. s. qui nitunt semp quātū possunt querere honestatē & vitā sempiternā secūdū q̄ exigit honorabilis forma sua: & nō cogitāt nisi vt intelligāt intelligibilia: & acquirāt sciētias rectas in oī genere rerum: & vt separentur ab aliis intellectu spūali qui effusus est sup eos, a quo est illa forma. Cum vero tales trahuntur ab instigatoribus qui sunt in materiā ad immunditiā eorū quæ manifesta est, angustiantur propter illud in quo vagantur, & erubescunt propter vulnus inflicturn sibi: & laborat talis homo quantum potest diminuere de motu illo illicito: & vt abstineat ab illo modis omnib⁹. Sicut homo cui rex iratus est & p̄cipit ei vt portet stercus & sordes alias de vno loco ad alium: vt reddat eum contemptibilem in oculis eorum qui viderunt: & vt faciat ei contumeliā. Ipse vero cui hoc onus impositum est laborabit quantum poterit vt auferat & cælet ignominiam illam: & portabit paulatim de stercore illo ad locum propinquum: sic vt non inquinet manus suas & vestimenta sua: & laborabit vt non videatur ab aliquo. Similiter se habet res in viris nobilibus & honestis. Seruus autem exultat in talibus: & ostendit q̄ talia non sunt ei honoris: nec labor fuit ei, & inuoluit totum corpus suum in sordibus: & inquinat faciem suam in oculis omnium qui vident. Ipse vero ridet & latatur & plaudit manibus. Sic se habent diuersa genera hominum. Etenim quidam sunt sicut p̄diximus apud quos omnia quæ proueniunt ex parte materiæ sunt immunditia, & macula, & defectus coniuncta in eis de necessitate, p̄sertim vero membrum Alhar qd est in nobis ignominiosum, sicut dixit Aristoteles, per qd desideramus comedere & bibere & cōmū

De causa corruptionis q̄ est cā materiæ.

Vide quia dicit q̄ oīa p̄tā sequūt materiā & boni mores sequuntur formam. Nō est iuenire materiā sine forma: nec forma de istis sine matia.

Nota pulchrū sile de hoīb⁹ honestis & inhonestis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

De fine ho-
minis secu-
dū q̄ ē hō.

Q̄ p̄cepta
sūt data ad
frāgēdū vi-
res materiē
Qualiter
hō debet se
reprimere
a cibo et po-
tu et aliis
delectabili-
bus.

De potu et
eius nocu-
mento.

Q̄ Helise⁹
vocat san-
ctus quia
elōgauit
se a cogita-
tiōibus car-
nalibus.

fieri mulierib⁹. Est autē necessariū intelligēti vt intēdat ī rōnē istā: & vt dimittat oīa ista iuxta
posse suū: & celet qdā & vt anxiet̄ in talib⁹ & vt nō loq̄t de talib⁹, nec vtaf̄ eis. Et oportet vt
p̄ualeat sup̄ oīa talia: & diminuat ea q̄tū poterit: & nō intromittat se de talib⁹ nisi quātū ne-
cessitas exegerit. Finē vero suū ponat illud qd̄ debet esse finis hoīs inquātū est hō. s. vt intelli-
gat intelligibilia solūmodo: & eligat ex eis honorabilia & magis eligēda. & hac est scientia
Creatoris & angelorū, & aliorū operū ei⁹ secūdū posse suū. Isti vero tales vidēt faciē Dei nři
semp, & nō recedūt de corā eo. De ip̄is autē dictū est, Angeli vos et filii excelsi omnes. Istud au-
tē est qd̄ requirit̄ ab hoīe & hoc est finis ei⁹: idest illa fuit intētiō in ip̄i⁹ creatiōe. Alii vero q̄ nō
vidēt faciē Creatoris coct⁹ insipientiū sunt diuersi a p̄dictis: q̄ remouerūt a se oēm honestā co-
gitationē & intellectū oīs intelligibilis: et posuerūt finē suū in virtute p̄dicti sensus q̄ est in im-
mūditia nra, nec cogitāt nec intelligūt nisi comedere & secularia solūmō: sicut dictū est de ta-
libus p̄pt̄ magnā ipsorū luxuriā & supfluitatē in comedēdo & bibēdo: & filibus. Ecce isti erra-
uerūt in vino. Et ideo qm̄ oīs mēsa repleta est sordib⁹: & dixit, Mulieres noīate sūt: ex hoc autē
diuersum est ab illo qd̄ sequitur ab eo: et dixit narrando magnā cōcupiscētiā ip̄orū, Vnusq̄sq̄
ad vxorē proximī sui accedit, & dixit q̄ oēs fornicatores sunt. Hac autē oīa dixit Salomō vt
phiberet a fornicatiōe & a potu inebriāte: q̄ in his duob⁹ est ruina illorū q̄ lōge sunt a Deo.
et p̄pheta dixit de eis. Nō ad Dñm ip̄i. et dixit, Emitte eos āte me & exeāt. Q̄ autē dixit Salo-
mon, Mulierē bonā qs̄ inueniet? Manifesta est parabola in hoc q̄ cū accidit hoī mulier bona q̄
nō dānet ordinē corp̄is, donū Dei ē. Gñaliter autē facile est frangere materiā aptā ad hoc sicut
p̄dixim⁹. Si vero talis nō fuerit nō sit molestū exetcenti aīam suā vt prepararet ipsam materiā
& moueat sicut viderit expedire. Et p̄pter hoc Salomō dedit p̄dicta p̄cepta & alii p̄pter eū.
P̄cepta vero legis & phibitiōes ei⁹ sunt ad frangendū oēs vires isti⁹ materiē. Necesse est er-
go vt oīs q̄ voluerit eē hō in veritate nō bestia gestās figuram hoīs vt laboret scdm̄ oē posse
suū diminuere vires oēs hoc modo in comedēdo & bibēdo: et in coitu, et in ira, et in oībus
aliis vitiis q̄ sequunt̄ ex cōcupiscētia et ira: et vt verēcundē in illis et ponat illis gradus aīa
sua. In his autē q̄ necessaria sunt ei adeo q̄ sine illis viuere nō pōt sicut in cibo et potu suffi-
ciat illi qd̄ ei fuerit vtile et necessariū ad victū nō secūdū delectationē. Raro etiā et paucis
verbis loquat̄ de talib⁹: nō cōiungat se sociis in talib⁹ sicut tu scis q̄ sapiētes dānat̄ comeden-
tes cū illis: vel illa q̄ nō sunt secūdū mādātū legis. Hoīes autē sancti Pinhaz fili⁹ Iair nunq̄ co-
medit apud aliquē. C̄ Silē iudiciū est in potu: quia oportet vt mēsurate sumat̄ et ordinate. Se-
qui vero coctū ad inebriādū sit oculis tuis inhonestas et malitia magna: sicut si cōiungerēt
hoīes palā ad exercēdā libidinē vel aliā rē turpē. Hui⁹ autē rei rō est: q̄ opari qd̄ necessariū est
et p̄uidere salutī suē opus necessariū est nec pōt hō istud phibere. Ebrietas vero opus malitiē
est qd̄ opat̄ hō volēs. malitia etiā detegēdi ea q̄ debēt esse occulta, nota est: nō intelligibilis so-
lūmō: et nocet intellectui et corp̄i: necesse ē vt remoueat̄ a sensu. p̄pter hoc igit̄ q̄ voluerit eē
hō, necesse est vt elōget istud: et q̄ nō loquat̄ de hoc. Nō oportet etiā loq̄ de cōcupiscētia mu-
lierū apli⁹ q̄ dixim⁹ alibi scdm̄ q̄ cōtinet̄ in lege sapiēte et mūda a malitia hmōi: et in phibi-
tiōe loq̄ndi de hoc: et q̄ nullo mō loq̄t hō de talib⁹. Tu vero scis q̄ dixerūt sapiētes q̄ Helise⁹
nō fuit vocat⁹ sc̄tus nisi q̄ elōgabat de corde suo cogitationē talē. Scis et q̄ dixerūt q̄ de Iacob
nō ē egressū semē āte Rubē. Oīa verba illa sūt recepta ī gēte nra ad docēdū eos ornatū mortū
hoīs. Scis et q̄ dixerūt sapiētes: cogitatiōes trāsgressiōis legi duriores sūt ip̄a trāsgressiōe. Ego
vero rōnē istā mirabilit̄ expono. hō nāq̄ cū facit trāsgressionē nō peccat ī hoc, nisi ex pte acci-
dētū q̄ materiā comitant̄: sicut ostēdim⁹. hoc ē dicere q̄ p̄t̄m ip̄i⁹ puenit a potētia sua be-
stiali. Cogitatio vero ē de potētiis hoīs q̄ sequunt̄ formā ei⁹. Cū ergo p̄cepit cogitationē suā
ad op⁹ trāsgressiōis iā peccat cū muliere de potētiis suis. nō ē vero tātū p̄t̄m ei q̄ seruitiū re-
cipit a seruo stulto: sicut ei q̄ recipit seruitiū ab īgēuo honorato. qm̄ forma hūana et oēs po-
tētiē q̄ pueniūt ex ea nō ē cōueniēs vt ī eis sit aliud ministeriū nisi ī eo qd̄ ē illi necessariū vt
cōiungat̄ sublimib⁹: nō vt descēdat ad cōprehēdēdū qd̄ ē inferi⁹. Tu etiā scis phibitiōē scri-
pturē cōtra prauā locutionē q̄ qdē phibitio necessaria ē: qm̄ loq̄la ligūe bōitas ē quā cōcessit
nobis Creator ī p̄minētia: q̄ p̄ ip̄am sciūt̄ bñficia Creatori: sicut dictū ē, Qui posuit os hoī.
et itē, Dñs dedit mihi linguā eruditā. Nō expedit autē vt hoc dono bono qd̄ datū est nobis ad
p̄fectionē abutamur ī reb⁹ illicitis et ī dono malo, vt dicam⁹ ea q̄ gētes stultē dicūt ī cātulenis
suis et rōnib⁹ q̄ cōueniūt stultis nō illis de qb⁹ dictū est, Vos erit̄ mihi regnū et sacerdotiū.
Quicūq̄ vero vrit̄ cogitatiōē suā vel loquelā in viribus q̄ sunt nobis prauē, adeo q̄ cogitat
de cibo, vel potu, vel coitu, plus q̄ necesse est: vel q̄ de talibus cōponat carmina: iam deiecit

bonitatē Creatoris quā dederat ei in p̄minētia & abutit̄ ea cōtra illū q̄ bñfecit ei: & trāsgre-
dit̄ volūtātē ei⁹ sicut p̄pheta dixit de illis, Argentū & aurū multiplicauit eis: & ex eis cōflau-
runt idolū. Ego vero habeo rationē quare loq̄la nostra fuit loq̄la sanctitatis. Istud aut̄ non pu-
tes q̄ fuerit p̄pter electionē nostrā: nec p̄pter errorē nīm: sed recte vocatū est hoc linguagiū Iudeorum
sanctū. in ipso nāq̄ nō inuenies verū nomē & p̄priū fornicationi: nec inuenies nomen īpositū castitate.
alicui mēbro qd̄ turpe ē noīare: sed loq̄mur de ip̄is p̄ verba trāsūpta & accōmodata & innuē-
do. Fuit aut̄ itētiō in hoc q̄ talia nō oportet vt noīent̄: nedū īponant̄ eis noīa p̄pria: sed expe-
dit vt taceant. Cū vero necessitas exigit vt de ip̄is fiat mētiō, verba insertāt & res exprimūt
p̄ alia verba occulta. Sīl̄r cū necessitas postulat vt exerceāt talia opa, opātes debēt celare & abs-
cōdere se q̄tūcūq̄ pl⁹ p̄nt. In maiori pte hui⁹ capituli digressi sum⁹ a p̄posito libri ad rōnes
morū & legū. Licet aut̄ nō sint illa de ratiōe libri: colligatiō tamē verborū induxit ad hoc.

¶ De difficultate intelligēdi Creatorem. Capitulū. X.

Materia paries magn⁹ est añ nos: vñ nō apphēdim⁹ intelligētia separata secundū q̄ est
quīs sit materia nobilis & limpida. i. licet sit materia coeloz, q̄to magis illa materia
turbida & infima & obscura q̄ in nobis ē: & hoc est corpus. Propter hoc igit̄ cū n̄ in-
tellect⁹ nitit̄ apphēdere Creatore v̄l aliquā de intelligētis separatis, inuenit parietē illū magnū
diuidētē inter ip̄m & illa intelligibilia. hoc aut̄ innuit̄ in plurib⁹ libris p̄phetarū: q̄ nos sum⁹ De difficul-
tate intelli-
gēdi Crea-
torem.
ipediti in apphēsiōe Creatoris. Ip̄e vero absconditus est a nobis in nube & caligine & densitate
& silib⁹: qm̄ potētia n̄ra breuis ē in apphēdēdo ip̄m p̄pter materiā q̄ in nobis ē. & hoc ē intē-
tiō ei⁹ qd̄ dictū ē, Nubes & caligo in circuitu ei⁹. Dicit q̄ phibēs ē obscuritas materiē ac itel-
ligētē n̄rē: nō q̄ Creator habeat corpus qd̄ densitas circūdet vel nubes q̄ phibeat ip̄m videri
sicut ostēdit planū verborū. & hāc similitudinē posuerūt dicētes, Posuit tenebras latibulū suū.
Sīl̄r etiā reuelatio gl̄ie ip̄si⁹ est ī nube, & tenebra ī dēsitatē: hoc aut̄ totū est ad intelligēdū qd̄
dixim⁹: q̄a q̄cqd̄ apphēsiū est visiōe p̄phetiē nō ē nisi similitudo rōnis scitē. Illa vero definitio ma-
gna licet maior fuerit oī visiōe p̄phetiē: & trāscēdat apphēsiōnē oīs sensus: tñ nō fuit dictum
istud absq̄ rōne. s. manifestatio gl̄ie suē ī dēsitatē nubis: sed ad ostēdēdū q̄ apphēsiō virtutis
suē īpossibilis est nobis p̄pter materiā obscurā q̄ nos circūdat: sed nō ip̄m: q̄a ip̄e nō ē corp⁹. No-
tū est aut̄ apud oēs gētes q̄ dies stat⁹ mōtis Sinai fuit dies nubis, & dēsitatis, & pauca plu-
uiē. sicut p̄pheta dixit, Dñe cū exires desertū, & trāsires p̄ capū Edō terra mota est, & coeli di-
stillauerunt. Erit igit̄ intentio in dicendo tenebras, & nubē, & densitatē: non q̄ Deum cir-
cundet obscuritas: quia non est apud ip̄sum obscuritas, sed lux clara: sicut dictum est in simi-
litudinibus prophetiā. Terra illuminata est a gloria eius.

¶ De priuatione quē ascendit in cor loquentium. Capitulū. XI.

Sicut feci te scire nō ascendit in cor loquentiū priuatio: nisi priuatio pura & p̄cisa: sed
priuationē dispositionū nō reputāt priuationē. putant autē q̄ oīs priuatiōis & habi-
tus seu dispositiōis suē iudiciū est sicut iudiciū duorū cōtrariorū: sicut cecitāt̄ & vi-
sus: mortis, & vitæ. Et illa sunt secundū eos in gradu frigiditatis, & caliditatis: & propter
hoc p̄cise dicunt q̄ priuatio non eget operatore modis omnibus. Et hoc verum est secundum
q̄ scitur. Licet autē dicant q̄ priuatio non indiget operatore: dicunt tamen in suis principa-
libus q̄ Creator excecat videntes: & loquentem tacere facit: et rem motam quiescere: quoniā
ille priuatiōes secundū sententiā ip̄sorū habent existētiā. Oportet aut̄ vt nos faciamus sciri
nostrā opinionē in hoc qd̄ exigit speculatio prophetiē. Hoc est igit̄, tu quidem scis, q̄ qui
aufert phibitiones ip̄se est motor ex altera parte: sicut ille qui subtrahit sustentamētū trabis:
quo sublato cadit ipsa p̄pter materiā grauitatis suē. Vñ dico ego q̄ qui subtraxit colūmā ip̄se
mouet trabem. Istud vero iam dictum est in libro de auditu. Secundū hunc ergo modum di-
cimus q̄ ille qui abstulit aliquam dispositionem vel habitum operatus est eius priuationem.
Licet autem priuatio non sit ens: sicut dicimus de illo qui extinguit candelam de nocte q̄ ip̄e
induxit tenebras: ita dicimus de illo qui destruxit oculum q̄ induxit cecitatem: quīs cecitas
& tenebra sunt priuationes: nec sunt opera operatoris. Secundū hanc igit̄ opinionem intel-
liges qd̄ dixit Esaias. Formās lucē et creās tenebras: faciēs pacē & creās malū. tenebra siqdē &
malū sunt priuatiōes. Et attēde quare nō dixit faciēs tenebras, et faciēs malū: q̄a nō sūt entia
vt factura refert̄ ad eas. Sed dictū est de ip̄is creās qm̄ verbū creandi dependet a priuatiōe
in hebraico: sicut scriptura dixit, In p̄ncipio creauit Deus coelū &c. et istud ē de rōne priua-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

tiōis. Illud autē ppter qd priuatio refert & attribuit opatori ē illud qd pdixim⁹: & scdm hūc modū itelliges qd dictū est, qd posuit os hoī, vel qd posuit mutū, vel surdū, vel vidētē, vī cecū: Oportet etiā vt in hoc excogitem⁹ aliā opiniōē q̄ dicam⁹: qd creauit hoīem loquētē vel deficiētē in loq̄la: cui⁹ expositio ē ppare materiā nō receptiuā talis dispositiōis vel cuiuscūq; alteri⁹: qm̄ dicim⁹ de illo q̄ ppat materiā cuiuscūq; dispositiōis nō receptibilē, qd est ipse opator priuatiōis sicut dicit de illo q̄ pōt eripe aliquē de morte & nō eripit eū, qd ipse interfecit eum. Iā igit patet tibi qd secūdū nullā opiniōē priuatio est opus opatoris: sed dicit aliq; opari priuationē: & hoc p accidēs: sicut ostendim⁹, qd aut opator opat p se, est eis necessario qd cūq; sit illud op⁹: vel depēdet ab ente. Post hoc aut stramētū discēs qd iā pbatū ē qd malitiē vocant cū cōparauim⁹ eas ad aliquā rē: & qd oīs malitia in eo qd cōueniēs est alicui entiu: ipm̄ qdē malū est priuatio alteri⁹ rei. s. alicuius dispositiōis cōueniētis. Et ppter hoc dicit p̄cise qd oīa mala sunt priuatiōes, verbi grā. Hō cui⁹ est mors mala: & est priuatio: & oīs infirmitas sua & paupertas, & oīa mala q̄ accidunt ipsi sūt priuatiōes dispositiōnū acq̄sibiliū. Cū vero disputādo q̄siueris singularia istorū, inueniēs qd nō mētunt nisi secūdū illū qd nescit discernere inter priuationē & habitū: & inter duo cōtraria: vel qd nescit naturas rerū: sicut ille qd ignorat qd sanitas corpis ḡnāliter ē rectitudo tēpantiē quatuor humorū, et qd talia sunt de ḡne relationū: et qd priuatio talis relatiōis est vīr egritudo. mors autē est priuatio formē in omni animali. eodē modo omnis corruptibilis corruptio non est nisi priuatio formē eius. Post ista igit oīa quæ premisimus scito qd de Creatore nō dicit p̄cise qd ipse faciat malū, i. qd ipse habeat primā intētiōē faciēdi malū: sed oīa opa ei⁹ sunt pura bonitas: qd nō opat nisi entia & oīa q̄ bona sūt. Oīa vero mala sūt priuatiōes: nec opatio refert ad ipā nisi sicut ostēdim⁹: in eo. s. qd materiā facit hui⁹ naturē cui⁹ est: & hec est sua cōiūctio & sua ppatio cū priuatiōe semp sicut scitū est. Et ppter hoc istud ē cā oīs corruptiōis & malitiē. Ideoq; oē illud cui creator nō dedit talē materiā nō est corruptibile: neq; mala comitant ipm̄. qd si ita est, veritas oīs opis Creatoris bona est: qd est ens. vñ & lex dixit qd illuminauit tenebras mūdī, Vidit Deus cūcta q̄ fecerat & ecce oīa bona valde. Eriā existētia huius materiē inferioris secūdū rōnē & modū suę existētiē & cōiūctiōis cū priuatiōe ex quo seq̄ mors & oīa alia mala: totū istud bonū est in sempiternitate ḡnatiōis & pmanētiē entiu cū variatione accidentiu. ppter hoc exposuit Rabi Mauz. Ecce oīa bona valde. & dixit. Ecce mors bona secūdū modū quem pdiximus. Cōmenda memoriē quæ dixi in hoc capitulo: & itellige: et manifestabuntur tibi oīa quæ dixerunt propheta: & sapientes: qd oīa bona sunt opera creatoris: & dixerunt, Non descendit malum defursum.

Q contrarietas opiniōnū ex priuatione. i. ignorātia puenit. Capitulum. XII.

Contraria fortia in qb⁹ hoīes sibi cōtradiciūt inuicē secūdū exercitia sua & desideria sua & opiniōes suas & credulitates oīa pueniūt ex priuatiōe. Ignorātia q̄ est contraria sciē: sicut cecus ex priuatiōe sui visus vagat vbq; & ledit: quia nō est qd ostēdit ei viā. Sīr cōtingit i diuersitatib⁹ hoīm: q̄libet nāq; singularis de nūero illorū secūdū quantitātē ignorātiē opat in aīa sua multa vitia & i aliis extra se. s. in singularib⁹ specieī. Si aut haberet sciētia cui⁹ cōpatio ad formā humanā est sicut cōpatio virtutis visibilis ad oculū, declinaret multa dāna sua ppria & aliorū: qm̄ in sciētia veritatis tollit inimicitia & odiū hoīm inter se. Hoc aut pmisit scia theologica dicēs, Habitabit lupus cū agno: & dixit, vacca & vřsus pascēt simul, & leo quasi bos comedet paleas. Et assignauit rōnē in his oīb⁹: & dixit qd causa tollēs inimicitias & dāna, est scire hoīes veritatē Creatoris: & dixit, Nō malignabunt nō nocēbunt vel dānabunt in omni monte sancto meo: quia repleta est terra sapiētia Domini.

Mala quare eueniant. Capitulum. XIII.

Scito qd ascēdit i cor gētiū qd mala mūdī plura sunt q̄ bona. adeo qd i plerisq; cātilenis gētiū, & in carminibus earū inducūt qd dignū est admiratiōe qd inueniūt i tpe aliqd bonū: sed mala sūt multa & ppetua. nec error ille est tm̄ gētiū: sed iueniūt i his etiā qd se reputāt sapiētes. Maur⁹ siqdē cui⁹ nomē est Razi cōposuit librū quēdā de hmōi, & scripsit in eo multa inepta & stulta, & derisiōe plena. vñ aut dixit qd malū qd iueniūt in hoc mūdo pl⁹ est q̄ bonū. Cū em̄ getis hoīs tps & delectatiōis suę cōparaueris angustiis & dolorib⁹ fortib⁹, et casib⁹ & infirmitatib⁹ et ipedimētis, videbis qd esse hoīs est vltio et magnū malū qd accidit ei. Et incepit ostēdere qd opiniō illa vera est enumerans oēs aduersitates istas vt p eas resistat hominibus veritatis amatorib⁹ dicentibus qd Creator bonus est et beneficus: et bonitas eius manifesta est super hominib⁹: et qd ipse est pura bonitas: et qd omnia quæ proueniunt ab ipso

sunt vere bona sine dubio. Causa vero huius erroris est quod iste stultus & siles ei in gentibus non considerat in entibus nisi in vno homine solummodo. & glubet talis stultus opinatur quod vniuersum esse est propter ipsum: quod nihil aliud est nisi ipse. & cum accidit in his quod spectant ad ipsum contrarium voluntatis sue, deficit & dicit quod vniuersum esse malum est. Si autem consideraret homo vniuersum esse: & intelligeret quod parua pars est homo vniuersi esse: tunc videret veritatem & cognosceret quod errores isti & derisiones quas dicunt homines in multitudine aduersitatum mundi, non dicunt quod ita sit in his quod conueniunt angelis, & coelis, & stellis, nec elementis & compositis ex eis, scilicet metallis, & plantis, & generibus animalium: sed tota illorum cogitatio est in parte singularium huius speciei, homo. Mirantur autem super aliquo vno homine quod usus est cibis malis, & nondum accidit ei lepra: quod non contingerit ei tam magna plaga: & tam grande malum. Eodem modo mirantur de aliquo qui sectatur amplexus mulierum adeo quod amittit visum: & accidit ei huius occasio: & alie siles. Probatio autem vera est quod omnia singularia speciei hominum & etiam omnia singularia aliarum specierum animalium reputantur sicut scriptura dicit, Homo nihil videt esse & dixit, Homo vermis & filius hominis. & dixit, quanto magis qui habitant domos luteas & terrenum habent fundamentum. & dixit, Ecce gentes quasi situle stilla. & omnia quod inueniuntur in libris prophetarum in ista honorabili ratione: cuius utilitas magna est, cum intellexerit homo comparationem suam, & non errabit, nec putabit quod vniuersum esse creatum sit propter ipsum solummodo: sed vniuersum esse est propter comparationem sui Creatoris secundum sententiam nostram: & species hominis minor est aliis quod sunt in ipso cum comparauerimus ipsam entibus sublimioribus, scilicet coelis & stellis: sed cum comparaueris ipsum angelis, non est tibi proportio vere inter ipsum & eos. homo tamen honorabilior est omnibus quod sunt in mundo isto inferiori, scilicet omnibus quod constat ex elementis. Licet autem ita se habeant ista, esse tamen ipsius hominis est ei magnus bonus: & beneficium Creatoris in illa preciosa parte & bona perfectione quam dedit ei, plura vero mala quod accidunt singularibus, pueniunt ex ipsis, scilicet ex singularibus hominibus imperfectis. Et non conquerimur de nostro defectu: & de malis quod nos inducimur & facimus contra animas nostras de voluntate nostra: in istis anxiamur, & dicimus quod pueniunt a Creatore: sicut scriptura dicit. Laeserunt se, non sunt filii eius propter maculam suam. Et sicut dixit Salomon. Stultitia hominis tortuosum facit iter eius: & super Dominum irascitur cor eius. Isto tamen autem expositio est quod omnia mala quod contingunt hominibus, tripartito diuiduntur. ¶ Primus modus est mala quod accidunt hominibus ex parte generationis & corruptionis ex parte materie: ex cuius parte contingunt hominibus casus & infirmitates in principio creationis. Vel elementorum mutatione, sicut aeris distemperatio: vel gradu, & eclipsis Lune & Solis. Iam ostensum est ut sapientia spiritualis fecit ut non inueniatur generatio sine corruptione: & nisi esset illa corruptio singularis, non permaneret esse speciale. Iam ergo patet nostra & bonum & preminetia bona super hominem. Quicumque vero voluerit habere carnem & ossa, & quod accidat ei de his quod accidunt materie: nec aliquod accides de predictis, coniungere vult duo contraria: nec aduertit ut hoc est, quia vult esse & non recipere operationem: sed si non receperit, non erit ens: & erit ens singulare non singularis speciei. Res autem in istis ita se habet sicut dixit Galenus in tertia parte libri de utilitate membrorum cum dixit, Non decipias animam tuam in vanitate quod inuenias animal in mundo ex spumate & sanguine quod non moriatur: vel quod non doleat: vel quod motus eius non sit sempiternus: vel quod luceat sicut Sol. Istud autem verbum Galeni ostendit partem cuiusdam definitionis communis. Est autem definitio illa, Omne creabile ex quacunque materia potest causari in fine perfectionis: & potest puenire ex illa materia speciali: & commutabitur in singularibus ipsius speciei defectus secundum defectum materie ipsius singularis. Perfectio vero & finis omnium quod creati possunt ex sanguine & spumate & preminetia perfectionis, est species hominis, sicut notum est ex natura eius. Est enim animal rationale mortale. quod si ita est, non potest esse quin accidat huic speciei genera danorum: & inuenies quod mala quod accidunt hominibus ex parte huius speciei malorum sunt valde pauca: nec sunt in tempore definito. Inuenies enim ciuitates edificatas multis millibus annorum: quod non fuerunt submersae, nec deterse, nec combuste. Nascuntur filii multa millia hominum quod sani sunt in fine complementi & sanitatis: nec est in eis vlla plaga vel lesio, nisi in vno de mille. Si aduersarius contradicat & noluerit ista credere, dicemus ei quod ille vel illi quibus accidunt talia mala pauci sunt in respectu, & non est pars vna de centum vel de mille quod nati sunt sani corpe a creatione sua. ¶ Secunda causa cuiusdam speciei malorum sunt illa quod accidunt hominibus aliquibus: & inferuntur ab aliis cum alii preualent aliis. mala vero isti secundae speciei sunt plura quam prime, quorum cause multe & manifeste, & pueniunt a quibus mala nobis: sed homo cui vis infertur non potest ea repellere: & tamen in omni ciuitate non talia contingunt. mala exposita sunt super plures eorum, sed super pauciores, sicut vnus insidiatur alii & interficit. Tertia causa cuiusdam speciei malorum sunt illa quod accidunt pluribus hominibus cum illa quod acciderint plura magna: illud tamen non contingit in pluribus habitatoribus terre. ¶ Tertia vero species quibus mala accidunt est, scilicet quae contingunt hominibus ex seipsis in his quod faciunt contra animas suas, haec contingunt.

Primam causam
quare aliquibus
mala contingunt.
Nota.

Galenus.

Secunda causa
quare aliquibus
mala contingunt.
Tertia causa

Rabī Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

Salomon

aūt mala plura sunt q̄ mala secundę speciēi. De his aūt malis conq̄runt plures hoīes fere, nec enim inuenies aliquē hoīem paucis exceptis q̄ nō inducat ista sibi. Et idcirco cōueniens est vt culpetur ille cui accidit occasio: quia ipse est causa illius sicut ppheta dixit: De manu vestra contigit istud vobis. Et ppter hoc dictū est, Dānās aīam suā ipse facit hoc. Iā ostēdim⁹ q̄ mala illa sunt opera hoīs sibi operata, sicut dixit Salomō, Fecit De⁹ hominē rectū: & ipse se immi scuit infinitis quęstionibus, cogitationē autē eorū induxerūt eis ista mala, vñ & dictū est. Nō egrediet de puluere iustitia: neq; de terra falsitas germinabit. Et ostendit q̄ hō ipse est Creator istorū malorū: cū dicit: Homo nascitur ad laborē. Species aūt illa coheret oībus malis moribus, s. multę cōcupiscētię cibi & potus & aliorum similitum. Et vt sumat de istis plus q̄ necesse est: vel ppter transgressionē ordinis cōsuetudinis suę: vel ppter malitiā qualitatis vict⁹ nō carētis omnino vexatiōe: adeo q̄ erit causa oīm egritudinū & malorū corporaliū & aīaliū. Aegritudines vero corpis notę sunt: egritudines aūt aīę q̄ pueniūt ex malitiā huius ordinis, cōtingunt dupl̄r. Vno mō imutatio aīę accidit ei necessario ppter mutationē corporis ex parte potētię corpalis, sicut dixerūt q̄ mores aīę sequunt cōplexionē corpis. Secūd⁹ mod⁹ est exercitiū aīę in reb⁹ nō necessariis: & festinat adipisci lucrū p cupiditatē suā eius rei quę non est ei necessaria, nec in permanentia singularis, nec in permanentia speciēi. Hac autem cupiditas non habet finem: sed quę necessaria sunt, habent finem & terminata sunt. Additamentum vero non habet finē: sicut cū infirmatur cupiditas tua: vt omnia vasa tua sint argētea: quę si essent aurea, meliora essent. Alii vero facient illa de lapidibus preciosis: Alii vero facient ea de lapidibus magis preciosis secundum q̄ poterunt inueniri. Non phibet se stultus quilibet implici⁹ hmōi cogitationib⁹ quin sit suspici⁹ plen⁹ & anxio⁹: quia nō puenit ad hoc vt possit facere qđ alius facit. De predictis additamentis nō necessariis: & propter multa talia cōmittit aīam suā periculis magnis, transiretādo, regibus seruiendo. Fons autem omnīū istorum est vt cōsequatur superflua predicta, & pluribus illorū non indiget. Cum vero acciderit ei occasio vel impedimentū aliquod in via p quā graditur, clamat & cōquerit de iniuriā quā definiuit sup eū Creator: & cōqueritur de tpe: & mirat de malitiā fortune suę quia non iuuat ipsum vt cōgreget pecuniā multā: & vt acquirat vinū multū, vt inebriet eo semper, & vt acquirat cōcubinas multas indutas vestibus sericis & deauratis, & ornatas margaritis, vt inducatur ad vtendum illis plusq̄ potest vt delectetur secundū corpus, quasi finis esse ipsius non sit nisi propter delectationē istā vilem. Solummodo vsq; ad ista peruenit error gentis: donec damnauerūt Creatorē in hoc esse q̄ fecit vt esset in hac natura inducente illa mala grauiā secundū suā opinionē. Angustiant etiam quia natura nō iuuat oculū illū qui sectatur malitiam vt cōpleat desiderium illicitū animę suę deficiens in bono: & cōsequatur finem voluntatis suę, quę non habet finem sicut ostendimus. Perfecti vero sapientes cēsuerunt sapientiam Creatoris in vniuerso esse: & intellexerunt sicut dicit Dauid, Vniuersa vię Domini, misericordia & veritas custodientibus testamentū eius & testimonia ipsius. Dicit q̄ illi homines q̄ cōsiderāt naturā & pcepta vniuersę legis, & sciūt finē ei⁹, cognoscūt viā misericordię & veritatis in omnibus creatis: & ppter hoc posuerunt finē suū illud propter qđ facti sunt hoīes, s. apprehensionem intellectus, propter necessitates vero corporis necesse habuerūt querere panem ad comedendū, & pannos ad induendū: sicut q̄siuit Iacob non querēs supflua. Istud autē inueniri facile est, & acquiri potest cū modico labore cū sufficit homini qđ necessarium est ei: quacūq; vero difficilia tibi vidētur ad acquirēdū: hoc est ppter supflua q̄ querimus. Quāto em̄ cupiditates dependēt a supfluis maioribus, tanto difficilīus acquirunt, & deficiunt vires nec cōsequitur qđ necessariū. Oportet autē vt intelligamus istud secundū vniuersitatē esse rerū, quāto em̄ res aliqua magis necessaria est aīalibus, tāto facili⁹ inueniūt & maius de eo. Res namq; magis necessaria hoī, exempli causa, est aer, & aqua, & victus: sed aer magis necessarius est q̄ aqua: quia si deficeret aer vel vna hora, periret homo: sine aqua vero posset durare per vñū vel per duos dies. Aer autem inuenitur presto, & facilius acquiritur sine dubio. Aqua vero magis necessaria est q̄ cibus: quia si biberit homo, licet non comedat poterit viuere vel quatuor vel quinq; dies amplius q̄ viueret cum cibo. Et idcirco inuenies aquam vbīq; & sine precio magis q̄ cibum. Similiter cōtingit in his quę spectant ad cibum. Illa nāq; quę necessaria sunt inueniuntur vbīq; citius q̄ illa quę non sunt adeo necessaria. Rosarum vero & gemmarum vsus nō videtur mihi q̄ apud hominem perfecti sensus sit multū necessarius nisi propter delectationem aliquam, & sine ipsis sufficiunt sibi homines: & in loco ipsarū po-

nunt herbas boni odoris. Istud autē est de beneficiis Creatoris: & bonitas eius etiam in eo quod conuenit animali debili. Iustitia vero Dei & aequitas eius inter ipsa est manifesta valde: quia in generatione & corruptione non praeminent quaedam aliis: ita ut singulare aliquod non separatur ab aliis in aliqua potentia sibi appropriata, vel in membro superaddito super aliud singulare suae speciei. Sed oēs potētiæ naturales aiales & vitales: & mēbra quae inueniuntur in vno singulari, eadē inueniuntur in alio singulari substantialiter. Quod si defectus fuerit in eo, istud contingit per accidens propter nouitatem quae non est in natura: istud autē rarū est. Non est differentia penitus inter singularia quae proueniunt secundum naturam, nisi quod inducit necessitas ex parte diuersitatis compositionis materierum quod est res necessaria in natura materiae illius speciei sicut fuit opus cuiuslibet singularis. Si autem inuenerimus aliquem hominem qui multum balsami repositū habet, & vestes magni precii: alius vero est cui defunt ista supflua: in hoc quod nulla supbia, nulla iniustitia est. Ille namque qui acquisiuit praedicta additamenta non acquisiuit aliquid additamentum in substantia sua: sed acquisiuit vana quaedam & superflua. Illi vero cui talia defunt non reputatur hoc ad defectum. Hoc autem videtur simile verbo scripturae dicentis de manna, Non superabundauit ei qui plus collegit: nec defecit ei qui minus collegit: quilibet enim secundum quod fuit sibi necessarium collegit. Istud frequentius contingit in omni tempore & in omni loco. Non apponas autē cor tuum ad vnum inter multos sicut ostendimus. Secundum istas duas probationes intelliges misericordiam Creatoris super creatura sua in eo quod exhibet rem necessariam: & in ordine suo inter singularia speciei in creatione sua. Secundum hanc inquisitionem tactā, dixit dominus sapienter, vniuersae viae eius iudicia. & Dauid dixit, Vniuersae vię domini misericordia & veritas: & dixit, bonus dominus omnibus: & misericordia eius super omnia opera eius: quia esse nostrum ipsum est magnum bonum precise, & creatura potentiae regentis animalia & ex pietate ipsius super ipsa, sicut ostendimus.

¶ Causa vniuersalis essentiae. Capítulum. XIII.

Multum titubant sensus hominum perfectorum quaerendo causam vniuersi esse. Ego vero ostendam tibi ablationem istius questionis ex omni parte. Dicam igitur quod omnis operator per intentionem necesse habet ut opus quod operatur, finem habeat propter quem fit: & hoc est manifestum: nec eget probatione secundum considerationem prophetiae. Similiter manifestum est, quia illud quod factum est cum intentione nouum est postquam non fuit. Est etiam manifestum, & conueniunt in hoc hominum sententiae: quod id quod est necesse esse nunquam fuit non ens: nec vnum erit non ens: nec eget operatore: & hoc iam probauimus. Et quoniam non est factus remouentur ab ipso questiones finis: & propter hoc non possumus querere quae est causa esse creatoris: quia non est res creata. Secundum illa ergo quae praemisimus scitum est quod finis quaeritur in qualibet re noua operata cum intentione intelligentis. scilicet in omni re cuius principium est intellectuum. & sequitur necessario quaestio super causa finis quae sit: super eo vero quod non est nouum non debet queri ratio, sicut iam diximus. Post hoc vero strametum scito quod non est via ad quaerendum causam finis vniuersi esse: neque secundum opinionem Aristotelis quaeretur postremum in aliqua partium mundi: nec oportet quaerere secundum suam sententiam quae sit ratio esse coelorum: vel quare sunt huiusmodi mensurae vel numeri. Nec est quaerendum quare materia sic est, nec quae sit ratio esse talis speciei animalium vel plantarum quia omnia secundum sententiam ipsius sunt ex parte debiti sempiterni quod nunquam defecit nec vnum deficiet: licet sapientia intelligibilis inquirat super fine cuiuslibet entis naturalis. sed non est vltimus finis de quo loquimur in hoc capitulo. Probatum siquidem est in scientia naturali quod omne naturale ens eget omnino aliquo fine. Ista vero causa finalis est honorabilior inter quatuor causas quae inueniuntur in pluribus specierum. Aristoteles autem ostendit semper quod licet natura non operetur per intentionem, tamen omne opus naturale necessario finem aliquem habet: & ostendit Aristoteles quod planta creata est propter animalia. Et similiter ostendit in parte entium quod vnum est propter aliud: & idem ostendit separatim in membris animalium. Scito praeterea quod esse finis huius in rebus naturalibus coegit philosophos ut crederent aliud principium praeter naturam. Et hoc est quod vocat Aristoteles principium intelligibile vel spirituale: & quod operatur istud propter istud ex parte intellectus. Scito etiam quod vna de probationibus maioribus super nouitate mundi concedenti veritatem est illud super quo firmatur probatio in entibus naturalibus: quia quodlibet eorum habet aliquem finem. Et quod istud est propter istud:

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

hoc enī est probatio super intentione factoris vel aptatoris: vel ascendit in cor intentio cum qua nō sit renouatio renouatoris. Reuertar ad rationē capituli: & dicam qđ iam pbauit Aristoteles qđ in rebus naturalibus operator & forma & finis sunt vnum in specie. Verbi gratia, Forma Iacob est operator formae Iudae filii eius: & hoc est quod fecit: quia dedit formam suae speciei materiae Iudae. Finis vero Iudae est vt in eo forma humana: sic est secundum opinionem Aristotelis qđ in omni singulari speciei naturalis qđ habet virtutem generatiuā tres causae in eo sunt eiusdem speciei: hoc autem totum est finis primus. Omnis vero qui locutus est de natura dixit qđ essentia finis postremi cuiuslibet speciei sic est qđ nihil potest eē sine ipso: sed eius cognitio est nimis occulta quāto magis finis vniuersi esse! Qđ autē mihi videtur de verbis Aristotelis est quia finis postremus secundum opinionem suam in istis speciebus sempiternitas est generabilium & corruptibilium: quae non potest esse sine illo in illa materia: quia singularia nō possunt permanere, & vt fiat ex eo finis eius qđ possibile est fieri. i. vt sit perfectum secundum qđ oportet esse: quia mens vltima est peruenire ad perfectionem. Ostensum est autē qđ quod perfectius est in entibus in hac materia est homo: & qđ ipse est finis & cōsummatio istarum compositionum: & est perfectior cūctis. Licet autē dicatur qđ omnia entia quae sunt sub sphaera Lunae sunt propter ipsum: verum est secundum hunc modum. s. vt sit motus variatio nis propter necessitatem generationis vt inueniatur perfectum secundum qđ possibile est esse. Nec debet queri ab Aristotele secundum opinionem suam in antiquitate mundi quis est finis esse hoīs: quia primus finis secundū ipsum cuiuslibet singularis noui est pfectio ipsius formae specialis. In quocunq; vero singulari cuius perfectae sunt operationes necessariae ipsi formae, inuentus est finis eius in omni perfectione sua. Vltimus vero finis speciei est permanentia sempiterna ipsius formae per sempiternitatem generationis & corruptionis, adeo qđ non deficit generatio in qua requiratur: qđ conuenit complemento. Ostensa est ergo ratio secundum opinionē antiquitatis: ablata est questio finis vltimi vniuersi esse. Secundū vero fidē nostrā & opinionem in mundi nouitate secundum vniuersum esse post priuationem ascendit in cor qđ finis vniuersi esse est esse speciei hominis solummodo vt seruiat Creatori. Et qđquid fecit Creator fecit propter hominem, adeo qđ coeli sunt circulares propter ipsius vtilitatem, vt praepararent ei necessaria. Quaedam vero verba prophetarum secundum planum suum iuuant cogitationem istam, sicut dictum est, Non frustra creauit oīa: & dixit, Extendit ipsos sicut tentorium ad habitandum. Si autem coeli sunt propter hominem quāto magis animalium species & plantarum! Cum autem disputauerimus de hac opinione secundum qđ sapientes debent disputare de opinionibus, manifestabuntur dubitationes quae illam consequuntur. Potest enī queri ab illo qui credit istum finem, scilicet quia est homo, vtrum posset creator hominem fecisse sine istis creatis: an non oportet ipsum esse nisi post esse illorū. Qđ si dixerit qđ posset Creator hominem facere sine coelis causa exempli: tunc dicetur qđ si ita est: igitur quae vtilitas est in istis entibus creatis quae non sunt finis: sed sunt illud cuius esse possibile est vt sit sine illis: Qđ si etiam vniuersa sunt propter hominem: finis hominis est seruire creatori: restat etiā questio qua queri potest quis est finis Creatori vt seruiant ei homines: ipsi nanq; nihil adiicitur: licet seruiant ei omnes creaturae, & apprehendant ipsum vera apprehensione: neq; defectus aliquis esset in eo si nihil penitus esset. Si vero responsum fuerit, istud non est propter ipsius cōplementum: sed propter nostram perfectionem, quia istud est bonum & perfectio nostra: sequitur etiam adhuc consimilis questio qua possumus querere, quis est finis nostri esse in hac perfectione. Necesse est ergo qđ finis sit: qđ ita voluit Creator: & sic exigit ipsi sapiētia: & hoc est conueniens. Inuenies autem sapientes Israel qui ordinauerunt in ordinationibus suis dicētes Tu fecisti hoīem primo: & meliorasti eū vt staret corā te. Quis enī dicet tibi qđ facis: & si iustus fuerit qđ dabit tibi: & ostendit qđ nō est finis nisi volūtas simplex. Qđ si res ita se habet: cū eo qđ credimus nouitatem mundi: necesse habemus dicere qđ possibile est mundum esse aliter qđ est, scilicet causas & sua causata. Et ex hoc sequitur inconueniens magnum in esse vniuersitatis, excepto homine: quia esse eius est sine fine omnino: quia finis vnus propter quem sunt omnia ipse est homo: & eius esse potest esse sine omnibus istis. Propter hoc igitur apud me recta est opinio secundum credulitates legis: & conuenit cum scientiis speculatiuis: vt non credamus neq; dicamus qđ omnia creata sunt propter hominis esse: sed vnumquodq; est propter substantiam suam, non propter aliud. Et tollitur questio finis in omnibus speciebus entium: licet secundum fidem nostram in nouitate mūdi dicamus qđ vniuersa entia fecit esse propter

suam voluntatem in quibus est intentio propter substantiam suam: in aliis vero propter aliud. Illud autem aliud est intentio creationis sue propter suam substantiam. sicut autem voluit quod species hominis esset ens, ita voluit quod coeli & stellae ipsorum essent entia: & sic voluit quod angeli essent. In omni vero ente intentio propter eius substantiam ipsius entis: cuius autem esse non oportet ut sit nisi propter aliud quod praecedat: primum inuenietur praecedere in sensu locutionis. Haec autem opinio inuenitur in libris prophetiae cum dicitur, Vniuersa operatus est Dominus propter se, relatio fiet ad opera. Quod si referatur ad Creatorem, erit eius expositio, propter substantiam Creatoris. id est propter eius voluntatem quae est eius substantia, sicut exposuimus in hoc libro. Diximus etiam iam quod substantia eius vocatur gloria eius, sicut dixit Moyses, Ostende mihi gloriam tuam. Et illud quod dicitur, Vniuersa operatus est Dominus propter se, erit simile illi quod dictum est, Omnia quae inuocant nomen meum, propter gloriam meam creauit: & dixit, Omne cuius operatio adheret mihi, feci propter voluntatem meam tantummodo. Quod autem dixit, Formatus & feci illud, est illud quod iam exposui: quia sunt entia quaedam quorum esse non formatur nisi post esse alterius rei. Et propterea dixit, Ego creauit primum quod praecedat: sicut materia causa exempli ad omnia materiata: & feci in re illa priore: & in his quae sequuntur post ipsam quae fuit intentio sui esse: nec est ibi nisi voluntas simplex. Cum autem inspexeris diligenter librum legis qui ostendit omni homini viam rectam, unde & vocatur tora, id est monstratio: tunc intelliges hanc rationem de qua pendunt verba principii operis de Beresit usque ad finem: quia non ostenditur aliquo modo quod ibi sit aliquid factum propter aliud: sed vnaquaque partium mundi dicitur quod ipsa est ens: licet illud ens sit secundum quod conuenit intentioni nostrae. Haec autem est ratio propter quam dixit, Vidit Deus quod esset bonum: tu enim iam scis quod dixerunt sapientes locuti, lex est lingua hominum: verbum autem domini eius expositio est, secundum quod conuenit menti nostrae. & dixit super vniuersitate, Vidit Deus cuncta quae fecerat: & omnia erant valde bona. Dicit quod creauit omnia secundum quod conuenit intentioni: & hoc est quod dixit valde. Posset enim esse quod esset bonum & conueniens intentioni & paruo tempore: & postea corrumpere in eo voluntas. Et propter hoc dixit quod omnia creata fuerunt secundum quod conueniebat intentioni suae & voluntati: nec cessant in regimine, secundum quod intentio eius fuit in illis. Non te faciat errare quod dictum est de stellis, ut lucerent super terram: & item, ut praessent diei & nocti: nisi putes quod ideo creauit eas ut istud operarentur: sed fecit sciri naturam ipsarum in hoc quod voluit creare illas lucentes & regentes, sicut dicit de hominibus, ut praesint piscibus maris, & volatilibus coeli. Non enim est ratio sic intelligenda quod creauit homines propter hoc: sed narrauit naturam eorum quae habet potentiam ut possit eis praesse. Quod autem dictum est de plantis quod dedit eas vsui hominum: & aliorum hominum & aliorum animalium: istud iam ostendit Aristoteles & alii praeter ipsum: & manifestum est quod plantae sunt propter necessitatem animalium, ut sint eis in cibum. Stellae enim non sunt ita: non enim creatae sunt propter bonum quod ex eis provenit nobis. Quod autem dixit, Ut lucerent & praessent, fecit sciri commodum quod provenit ex eis habitatoribus huius inferioris mundi, sicut exposui de natura largitatis boni semper, quod ex una re peruenit ad aliam. Tale vero bonum quod ex uno pervenit in aliud quantum ad illud ad quod pervenit, est sicut si illud a quo provenit fuisset finaliter propter illud aliud ad quod transmisit bonum suum. Sicut si putaret civis alicuius civitatis quod finis regis est ut custodiat domum illius a latronibus in nocte: & hoc verum est quodammodo: quia cum custodita fuerit domus illius, & proveniret illi utilitas illa ex parte regis: est idem sicut si finis regis esset custodire domum illius. Secundum igitur hunc modum oportet ut exponat quae libet scriptura cuius planum ostendit quod nobiliter creatum est propter ignobiliter. Necesse autem habemus credere quod vniuersum esse est propter intentionem Creatoris secundum voluntatem suam, neque quaeremus aliam rationem in finem in hoc villo modo: sicut nec quaeremus finem sui esse: ita non quaeremus finem voluntatis suae ex qua renouata sunt omnia nova secundum quod sunt. Non decipias animam tuam ut putes quod caeli & angeli non fuerunt entes nisi propter nos. Iam enim fecerunt nos scire comparisonem nostri gradus: sicut dictum est, Ecce gentes sicut strilla fitulae. Cum vero consideraueris substantiam eius & substantiam coelorum: & stellarum & intelligentiarum abstractarum: tunc intelliges veritatem: & scies quod homo est perfectior & nobilior omnibus quae possint inueniri in hac materia. Sed cum eius esse comparauerimus esse coelorum, quanto magis esse intelligentiarum separatarum, erit vilissimum omnino sicut scriptura dixit, Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

tem: quanto magis in his qui habitant domos luteas: & terrenum habent fundamentum: Scito quod serui eius de quibus fit hic mentio, non sunt eiusdem speciei cum hominibus: cuius demonstratio est illud quod sequitur, quanto magis &c. Sed serui eius de quibus facta est mentio in hoc versu, sunt angeli. Angeli vero de quibus fit mentio, sunt coeli sine dubio. Hoc aut improbatum est: & conuertit verba Heliphaz alio modo, & dixit: Ecce in sanctis suis non credit. Et coeli non sunt mundi in oculis eius: quanto magis abominabilis & inutilis homo bibens quasi aquam iniquitatem. Iam patet quod sancti eius sunt serui eius: & quod non sunt de genere hominum: & angeli eius sunt coeli. Expositio vero prauitatis est illud quod dixit, Non sunt mundi in conspectu eius, scilicet quia sunt materiati: licet enim materia illa est munda, & clara, & lucida, tamen cum comparaueris ipsos coelos intelligentiis separatis, erunt turbidi & obscuri, non mundi vel clari. Quod autem dixit, Ecce in sanctis suis non credit, significat quod non habent stabilitatem esse secundum opinionem nostram: secundum vero opinionem illius qui credit antiquitatem mundi, sunt causati: & radix eorum in esse non est fortis neque firma, cum comparauerimus ipsos Creatori suo, qui est necesse esse precise. Quod autem dixit, Quanto magis abominabilis & inutilis idem est ei quod dixit, Qui habitant domos luteas. Abominabilis autem & inutilis ipse est homo in quo commixta est iniquitas: & diffundit super omnes partes corporis eius, hoc est dicere quod est coniunctus cum priuatione. Oportet ergo credere quod homo cum sciuerit animam suam, & non errauerit in ea: & non intellexerit vniuersum esse secundum quod est, quiescent & non laborabunt cogitationes eius ut quærant finem aliquem alicuius rei quæ non habet illum finem: vel ut quærat finem alicuius rei quæ non habet finem nisi suum esse, quod dependet de voluntate Creatoris. Et si volueris dic in sapientia spirituali.

De mensuris coelorum & stellarum, & de distantibus eorum a nobis.

Capitulum. XV.

DE iis quæ necessaria sunt homini ut intelligat ea donec sciat mensuram animæ suæ, & non erret, est illud quod probatur de mensuris coelorum & stellarum: & mensuris distantiarum inter nos & ipsos. Cum enim demonstrat mensuram omnem longitudinem, dum comparantur medietati diametri secantis terram: & quantitas lineæ circundantis terram est nota: ergo erit medietas diametri secantis ipsam, nota: & distantie omnes erunt notæ, ut probatum est quod longitudo distantie centri terræ ab altitudine coeli Saturni, est tunc octo milium annorum & trecentorum fere: ita quod quilibet annus sit trecentorum sexagintaquinque dierum. Iter vero cuiuslibet diei contineat quadraginta miliaria de illis de quibus lex loquitur, & dicit quod quodlibet miliare continet duo milia cubitorum ad mensuram cubiti quo utebantur. Intellige distantiam istam magnam quæ terret animas, sicut scriptura dicit: Nonne Deus in altitudine coelorum: & videt extrema stellarum excelsarum? Ostendit ex hoc quod sumimus probationem de altitudine coelorum super elongatione nostra ab apprehensione Creatoris. Cum enim distantia prædicti corporis tanta fuerit: & ipsum corpus est tam remotum a nobis in loco suo: & eius substantia est occulta, & radix ipsius apud intellectum nostrum: & magnitudo operationum ipsius, quanto magis ut apprehendatur factor ipsius, qui non est corpus? Hæc autem longitudo distantie quæ probata est iam, est secundum breuitatem & minoritatem quæ ibi est: quoniam nullo modo potest contingere ut minor sit distantia inter centrum terræ & altitudinem stellarum, quam illa quam diximus: & fortassis multo maior est: quia profunditas coelorum non est probata, nisi secundum quod minor potest esse, sicut probatum est in libris distantiarum coelorum: & similiter corporum quæ sunt inter coelum & coelum: secundum quod exigit æstimatio sensus, sicut dixit Thebit. Non potest apprehendi vere quanta est profunditas: quia non sunt ibi stellæ de quibus possit accipi probatio. Profunditatis vero coeli stellarum fixarum est iter quatuor annorum ad minus. Scitum est autem ex quantitate cursus stellarum quod corpus cuiuslibet illarum stellarum est maius pila terre centies nonagies: & fortassis maior est profunditas corporis illius coeli non quod reuoluit omnes motu diurno, & non est nota quantitas in illo: quia non sunt in eo stellæ: nec habemus viam ad sciendum magnitudinem ipsius. Considera ergo entia ista corporalia quæ magna est quantitas ipsorum: & quæ multus est numerus ipsorum. Quo scito, materia non habet proportionem ad coelum stellarum: quæ potest esse proportio speciei hominum respectu omnium creaturarum. Et quomodo ascendet in cor alicuius nostrum quod omnia creata sunt propter hominem: & quod sunt instrumenta ministraria ipsi. hæc autem est comparatio in mensuris corporum. Sed

quid erit cū intellexeris esse intelligētiarū abstractarū: Potest autem induci dubitatio a nobis super sentētia philosophorū in hac ratione. Dicit ergo aliquis: si dixerimus q̄ finis coelox fuit ppter regimē vnius singularis hominis, vel multorū hominū, exempli causa esset hoc vanitas secundū cōsiderationem prophetiā. Si vero dixerimus q̄ finis earū est ppter regimē humane speciei, nō est remotū vt illa corpora magna faciāt hoc, vt finis sit eorū esse singulariū specierū: quē secundū opinionem nostrā non erunt finita numero. Istud autē videtur esse sicut si artifex aliquis faceret instrumenta magni ponderis, s. C. librarū, vt cum eis faciat acum minimā pōderis vnius grani, qđ scilicet factum esset propter vnam acum solūmodo, esset destructio consuetudinis secundum nostram considerationem: sed non erit destructio consuetudinis praeise si instrumentis praedictis ponderosis fecerit acum post acum vsq; in infinitum: & tunc erunt illa instrumenta sciētia. Eodē modo potest esse finis coelorum perpetuare generationē & corruptionem, finis vero generationis & corruptionis est esse speciei hominum, sicut dictū est: & inuenimus verba & versus quē iuuāt istam cogitationem. Sed philosophus iam soluit istam dubitationem dicēs: Si non esset diuersitas inter corpora coelorum & singularia specierum, generabilia & corruptibilia, nisi in paruitate & magnitudine, poterat istud dici. Sed propter differētiā, q̄ inter ea ē in nobilitate & sublimitate substantię & radicis, valde remotū est vt nobilius sit instrumentum vilioris. Vniuersaliter autem illa dubitatio iuuat opinionē nostrā in nouitate mundi. Plus intentionis meę in hoc capitulo fuit ista ratio quam audiui: propter quam didici aliquid de scientia firmamenti. Et mirabar super eo quod dixerunt sapientes de quantitate distantiarum: quia ipsi manifeste dixerunt q̄ profunditas vniuscuiusq; coelorum est iter duorū annorū: Inter coelū vero & aliud coelum duorū annorū. Sunt enim septem coeli: & distantia septimi coeli a centro terrae erit iter septem milium annorū. Audiētī autē istud videtur admiratio magna: & q̄ distantia non potest esse tanta. Qđ autem probatum est in distantis, ostendet tibi q̄ distantia centri terrae a loco Saturni, qui est septimum coelum, est iter septē miliū & viginti quatuor annorū fere. Longitudo vero distantiae de qua fecimus mentionem, quae est iter octo milium & ducentorū annorum, est vsq; ad profunditatem octauī coeli: hoc est, quod ipsi dicunt q̄ inter vnum coelum & aliud est tanta distantia: eius expositio est p profunditas corporis quod est inter coelos: non q̄ sit ibi locus natiuus. Nō queras a me q̄ omnia quae dixerunt in rationibus firmamenti, sint cōuenientia secundum q̄ ratio pura se habet, quoniam scientia Mathematicę defectum patiebantur: & non erant completæ in tēpore illo. Neq; locuti fuerunt in hoc quando receperint ea quae dixerant a prophetis: sed quia fuerunt sapientes in temporibus suis. Propter hoc autem non negamus q̄ verba quē congruūt veritati, nō sunt vera: vel q̄ congruūt ei per accidens: sed quicquid ipsi dixerūt qđ conuenit vniuerso eē qđ probatum est, illud est recta veritas apud perfectos in natura qui concedunt veritates.

¶ Vtrum secundum potentiam diuinā cōtraria possint esse in eodē. Cap. XVI.

¶ Impossibile naturam habet firmam, cuius sempiterna est firmitas: nec est ex opere factoris: nec variari potest: & propter hoc non conuenit dicere de Creatore q̄ potest facere impossibile. Huic rationi nullus de magistris speculationis contradicit: neq; contrarius est nisi qui non intelligit intelligibilia. Locus vero cōtrarietatis inter magistros speculationis est in quibusdam cogitationibus quae ascendunt super cor. Quidam illorum dicunt q̄ istud est de impossibilibus, de quo non debet dici: quia creator potest illud immutare. Alii vero dicunt q̄ est de possibilibus q̄ Creator potest facere vt sit secundum suam voluntatem. Verbi gratia, Coniunctio duorum contrariorum in eodem subiecto: & conuersio substantiae in accidens: & accidentis in substantiam: vel esse substantiae corporeae posse inueniri sine accidenti: Hec quidem omnia sunt impossibilia secundum sententiam omnium magistrorum speculationis. Similiter potentia creatoris vt inueniatur ei similis: vel vt destruat eī substantia vt faciat se corpus: vel vt mutet se: haec omnia sunt impossibilia: nec est dicendum de Creatore q̄ possit facere aliquod istorum. Vtrum vero possit inueniri aliquod accidens per se non in substantia: quidam de magistris supradictis, scilicet separati putauerunt hoc, & dixerunt q̄ est possibile: sed alii dicunt q̄ est impossibile. Sed in esse accidentis qđ non est in loco: non induxit eos ad dicendum istud consideratio vera: sed obedientia mandatorum legis: & consideratio vexauit eum qui dixit anxietate magna: & voluit euadere per hanc viam: Eodem modo cōuenit in esse rei corporeae de nō corpore: quia est apud nos de vniuersitate possibilium: sed apud

Rabí Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

philosophos est de genere impossibiliū. Similiter dicunt philosophi q̄ inueniri quadratum cuius diameter sit æqualis lateri: vel angulum solidum quem cōstituant quatuor anguli simplices stantes: & ista similia sunt de genere impossibiliū. Quidam vero de illis qui ignorant viam disciplinabiliū, nec intelligunt de istis nisi verba simplicia, nec intelligūt rationem cū dicunt q̄ sunt possibiliā. Vellem autem scire vtrum sit porta illa aperta licita: & quilibet potest ratiocinari in quacūq; ratione quæ ascendit in cor eius. Alius vero dicet q̄ est impossibile secundum naturam rei. An est aliquid qd claudat portam istam, vt possint hoc percipere: quia istud est impossibile in sui natura: & vtrū inquisitio & probatio huius rei est in potentia imaginatiua an intellectu: vel per quid discernit homo inter imaginabile & intelligibile. quoniā quandoq; contradicit aliquis alii, vel sibiip̄si in eo quod est possibile secundum q̄ ei videtur. Et dicet q̄ est possibile in sui natura. Aduersarius vero cōtradicit ei, dicens. Istud possibile est de opere imaginationis, non de intellectus probatione est aliquid: ergo quo possumus discernere inter virtutem imaginatiuam & intellectum, vtrum ne etiam est illud aliud ab illis duobus: an per intellectū poterit quis discernere inter intelligibile & imaginabile? Iste enim locus eget inquisitione: & multum disputatur de eo: sed non est illa intentio huius capituli. Iam patet q̄ secundum omnem opinionem & secundum sententiam nostram quædam sunt impossibilia: nec est dicendum de Creatore q̄ habet potentiam super illa: nec est istud defectus eius qd ei conuenit, nec diminutio potentiæ suæ quia non fecerit vt essent. Sunt igitur in imaginatione & sequuntur eam: sed non sunt ex parte operatoris. Iam ergo patet q̄ locus contrarietatis inquirendo est, vtrū sint de gñe possibiliū, an impossibiliū: & istud adhuc explanabitur.

De scientia Dei respectu singularium. Capitulum. XVII.

DPhilosophi locuti sunt contentione in scientia Creatoris quantum ad alia extra se: & euagati sunt in euagatione in qua nō potest eis succedere: nec aliis q̄ secuti sunt eos in illa scientia. Adhuc autem faciam te audire dubitationes quæ induxerunt eos in hunc errorem: & faciam te audire opinionem nostræ legis in hoc: & q̄ nos contradicimus eis in eorū prauis opinionibus: quæ longe distant a scientia Creatoris. Quod aut fecit eos euagari, & induxit eos in hoc, primo est illud qd apparet in principio cogitationis de malitia ordinis diuersitatum hominum: & q̄ quidam hominum sancti scilicet sunt in afflictione: quidam vero malorum ducunt vitam in delectatione. Hoc igitur induxit eos ad distinguendum, sicut modo audies. Dicūt enim, necesse est alterum duorū esse: Vel q̄ creator ignoret diuersitates hominum: nec apprehendat eas: Vel quia scit & apprehendit eas, hæc autem diuisio necessaria est. Deinde processerunt, si scit & apprehendit illas, necesse est ergo vt ordinet & regat illos secundum ordinem rectū & valde perfectum: vel q̄ non potest eos ordinare, vel q̄ potest & scit recte eos ordinare, sed non vult: sed postponit eos & derelinquit eos secundum suum esse: & q̄ sunt contempti coram eo propter zelum & inuidiam, sicut inuenitur in hominibus aliquis q̄ potest alii benefacere: & scit quia ille indiget vt ei beneficiat: sed ppter malitiā naturæ suæ & inuidiam nō vult ei benefacere. Hæc autē distinctio necessaria est, scilicet q̄ omnis qui scit rei statum, nō effugiet alterum duorum: vel vt apponat custodiam & curam in eo qd scit: vel vt postponat: sicut postponit homo in domo sua curam catorum, vel aliarum rerum vilium. Qui autem curā habet rei, fortassis habet impediens: licet cura rei sit ei cordi: postq̄ vero præmiserunt prædictas distinctiones, dixerunt q̄ duæ de prædictis distinctionibus quæ sunt necessariae apud omnem sapientem, sunt impossibilia: in eo quod conuenit creatori, scilicet vel q̄ non potest: vel q̄ potest, & non facit: hæc enim duo turpia sunt: vel abbreviatio potentia, a quibus Creator lōge distat. De distinctione vero suprædicta nō remanet nisi q̄ ignorat diuersitates hominum omnino: & idcirco non ordinat eos secundum ordinem rectum. Et nos inuenimur inordinati, & non coniuncti cum viā sensus: nec procedimus secundum q̄ conuenit. Istud est probatio q̄ nullo modo scit hoc: & hoc est qd primomodo induxit eos in hunc errorem magnum. Tu autem cognosces quæcūq; ostendi tibi de cōtradictione ipsorum: & intelliges q̄ hic est locus erroris eorum manifeste, qui explanatus est in libro Alexandri de regimine. Nunc ergo vide & mirare quomodo inciderunt in illud malum quod fugiebant: & qualiter inuenti sunt ignari rationis: & imposuerunt nobis semper inconueniens. Casus autem illorum (qd fugiebant) in malū, est qd ipsi fugiebant attribuere Creatori, scilicet q̄ postponeret, & attribuerunt ei præcise ignorantiam, & q̄ nescit: & q̄ omnia quæ sunt in hoc mundo infe-

fiori latent ipsum: nec apprehendit ea. Fatuitas autem eorum & stultitia eorum est in eo super quo docuerunt nos qd ipsi probant secretum esse diuersitatum & negotiorum humanorum: qd mala ipsorum sunt ex seipsis: vel ex necessitate nostre materie, sicut ipsi semper dicunt. Nos vero iam ostendimus in istis qd oportebat ostendi. Cum autem fundauerunt istam radicem que destruit omne firmamentum rectum: & immutat splendorem pulchritudinis ois vere credulitatis: inceperunt postea remouere malitiam inconuenientis secundum dicentes. Scientia istarum rerum impossibilis est in Creatore, multis de causis. Vna est, qd singularia comprehenduntur sensibus non intellectu: Creator autem nihil apprehendit sensu. Secunda est, qd singularia sunt infinita. Scientia vero coniungit res in communi. Eorum vero quae infinita sunt scientia non est coniuncta. Tertia vero est, qd scientia eorum quae renouantur quae sunt singularia, sine dubio exigit vt in Creatore sit mutatio, quia renouatur in eo scientia post scientiam. Et secundum rationem nostram qui tenemus legem & dicimus qd ipse scit res anteq sint: proponunt contra nos duo inconuenientia. Quorum vnum est, dependere scientiam a priuatione pura. Secundum est qd scientia entis in potentia sit idem cum scientia ipsius entis iam in actu: Coangustatae cogitationes in hoc, & anxii sunt adeo qd quidam istorum dixerunt qd Creator scit species tantum modo, non singularia. Alii vero dixerunt qd nihil scit aliquo modo praeter substantiam suam: ne sit in eo multitudo scientiarum secundum cogitationem suam. Quidam vero philosophorum credunt in hoc idem quod nos credimus, qd Creator scit oia, & nihil latet ipsum omnino. Et multi tales fuerunt ante Aristotelem longo tempore: & Alexander fecit mentionem de ipsis in libro suo: sed non recipit opinionem istorum. Et dixit qd maior destructio opinionis ipsorum sunt mala quae contingunt bonis hominibus: & bona quae contingunt malis. Generaliter autem iam ostendi tibi qd non inuenerunt diuersitates hominum ordinatas, secundum qd apparet gentibus: vel si est ordo in istis, non peruenerunt ad considerationem istam, nec extenderunt manum suam ad hoc. Quod primo autem induxit eos in hanc considerationem quam ipsi intelligunt, est diuersitas hominum, scilicet iustus, & prauus, & secundum earum cogitationem non omnia sunt ordinata, sicut dixerunt insipientes nostri & stulti, Non est aqua via domini. Postquam ergo ostendi qd loqui de scientia Creatoris & cura ipsius sunt inuicem colligata: incipiam narrare opiniones eorum qui speculantur secreta cure Creatoris. Deinde vero soluam dubitationes quas singularia rerum induxerunt in scientiam Creatoris.

De prouidentia Dei opiniones quinque. Capitulum. XVIII.

Opiniones hominum circa curam Dei sunt quinque: & oes sunt antiquae, scilicet a tempore prophetarum & legum quae illuminant omnes tenebras istas. **O**pinio prima est illius qui putat qd cura non est omnino in aliqua parte vniuersi esse: & quicquid est in mundo a summo coelorum vsq ad terram, fuit casu: nec est ibi ordinator nec rector: neq qui curam habet in vniuersis rebus. Haec autem est opinio Epicuri, & idem credit atomos esse, dicentes qd miscentur casu: & qd erit ex eis quicquid acciderit casu. Hanc opinionem tenuerunt blasphemi de populo Israel, de quibus dictum est. Negauerunt dominum, & dixerunt quia non est. Aristoteles autem probauit destructionem huius opinionis: & qd non oportet qd omnia eueniant per accidens: sed habent ordinatorem & rectorem. Iam fecimus mentionem de parte istius rationis in his quae praemisimus. **O**pinio secunda est illius qui credit qd quaedam res habent curam, & sunt in regimine rectoris, & in ordine ordinatoris. Aliae vero res sunt derelictae secundum qd accidit eis. Haec autem est opinio Aristotelis: & ego ostendam tibi opinionem ipsius in cura. Dixit Aristoteles qd Creator curat diuersitates coelorum, & eorum quae sunt in illis: & idcirco ipsorum singularia permanent sicut sunt. Alexander autem dixit quia opinio Aristotelis est qd cura Dei peruenit vsq ad coelum Lunae. Et hoc est ramus radicis eius in antiquitate mundi, quia ipse credit qd cura est secundum naturam esse rerum. Coeli vero & omnia quae in eis sunt quorum singularia sunt sempiterna: ratio curae ipsorum est permanentia eorum in compositione sua: & qd non mutantur. Sicut autem secutum est necessario esse rerum aliarum ex esse ipsorum, quarum rerum singularia non sunt stabilis esse: sed ipsa species: ita prouenit ex largitate ipsius curae qd facit permanentiam specierum & perpetuitatem ipsarum: & non possunt singularia esse ipsorum stabilis esse: neq cuiuslibet speciei singularia derelicta sunt omnino: sed quicquid factum est ex ipsa materia limpidum & clarum, propter qd recipit formam crescendo, habet in se potentiam quae conseruat ipsum tempore definito secundum qd conuenit ei, &

Prima opinio.

Secunda opinio.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

remouet ab eo nociuum & inutile. Quod aut fuit clarius q̄ præmissum, qd̄ & recipit formam sentiendi, data sunt ei alię potentia ad conseruandum ipsum: & ad remouendum nociuum ab eo: & collata est ei alia potentia super materia vt moueatur ad conteniens sibi, & vt fugiat contrarium: & dedit cuilibet speciei ea quibus egebat illa species. Quod vero fuit ex mundiori & clariori materia adeo q̄ recipit formam intellectus, concessa fuit ei alia potentia qua se regeret, & cogitaret & intelligeret illud per quod potest firmari substantia eius & cura speciei secundum perfectionem ipsius singularis. Alii vero motus qui sunt in singularibus speciei, sunt casu: & secundum q̄ accidit, & secundum opinionem Aristotelis non sunt ex regimine rectoris, nec ex ordine ordinatoris. Exempli causa, Ventus turbinis flauit, vel sine turbine proiecit partem arboris, & franget ramos alterius arboris, & proiciet lapidem de pariete super aliquā hārbam, & inducet tempestatem in mari donec frangatur nauis, & morientur qui fuerint in ea. Et secundum Aristotelem nō est differentia inter casum foliorum, & lapidis, & submersio nem sanctorum qui erant in nauī. Et eodem modo, non est differentia inter casum lapidis super agmen formicarū quæ mortuæ sunt: & subuersione domus quæ cecidit super sanctos qui orabant in eadem domo, & mortui sunt. Secundum eundem etiam non est differentia inter catū qui murem, & araneam quæ muscam rapuit: & leonē qui occurrit prophetae & rapuit illum. Vniuersaliter autem quoniam radix opinionis eius est, q̄ quicquid regitur regimine recto non corrumpitur, & eius consuetudo non variatur: sicut sunt diuersitates cœlorum, vel q̄ p̄cedit secundum ordinem, et nō regreditur super terminos suos nisi propter magnam renouationem, sicut res naturales: Dicit q̄ cura specialis conseruat illa, quicquid aut videt quod non procedit per viam sensus, non custodit ordinem in diuersitatibus singularium cuiuscūq̄ speciei plantarum, et animalium, et hominum, dicit q̄ casu accidit, et nō prouenit ex regimine rectoris, idest non sustentat ipsum cura specialis: quia videtur ei q̄ auxilium curæ in his rebus est impossibile. Istud autem sequitur opinionem eius in antiquitate mundi: et qd̄ est contrarium huic rationi, est impossibile. Qui vero de gente nostra rebelles crediderunt in istā opinionem, sunt illi qui dicebant, Dereliquit Dominus terram. **Opinio tertia** est contraria opinionī secunde. Et est opinio illius qui credit q̄ in vniuerso esse nihil contingit p̄ accidens vllō modo, nec in singularibus, nec in vniuersalibus: sed omnia sunt ex voluntate et intentione et regimine. Palam autem est q̄ omnis rector cuiuscūq̄ rei scit illam. Hęc autem est opinio scientium Maurorum. Hanc opinionem sequitur inconuenientia fortia, et ipsi recipiunt ea. Concedūt enim qd̄ dixit Aristoteles q̄ non est differentia inter casum foliorum, et mortem hominis: et dicūt q̄ ita est. Sed ventus non flauit casu, immo creator mouit ipsum: nec ventus proiecit folia, immo quodlibet folium cecidit iudicio Dei, et definitione ipsius: et ipse est qui deiecit ea modo: et in hoc loco non conuenit vt tardaret tempus casus ipsius, nec q̄ præcederet, nec conueniebat vt caderet in alio loco: sed omnia definita fuerūt, neq̄ prohibita sunt sic esse. Secundum hanc opinionem sequitur q̄ omnes motus et quietes animalium sint definiti a Creatore: nec est in potestate hominis vllō modo vt faciat aliquid, vel non faciat illud. Et sequitur etiam secundū hanc opinionem vt tollatur natura possibilitatis: et q̄ omnia sint vel necessaria vel impossibilia: et receperūt ista et dixerunt quia istud qd̄ dicimus possibile, sicut stare Iacob et venire Iudæ, est possibile relatum ad nos: sed relatum ad Creatorem, non est sic: et apud eos nō est possibilitas, sed necessitas. Sequit̄ etiā necessario secundū hanc opinionē q̄ rationes præceptorum sunt inutiles: quia homo cui data sunt præcepta, non habet potestatem in manu sua vt faciat quę præcepta sunt ei: vel vt recedat ab iis quæ prohibita sunt ei: immo faciet sicut definitum est a Deo. Hęc autem secta dixit q̄ Creator sic voluit mittere nūcios, et præcipere, et prohibere, & terrere, et promittere, licet nos nullam potentiam habeamus in hoc: et necesse habemus facere quod præceptū est: et q̄ incidamus in poenā: et q̄ acquiramus primū bonum. Et secundum hanc opinionem sequitur q̄ opera Creatoris sint sine fine. Ipsi vero receperunt onus omnium istorum incōuenientium, vt firmaret in eis ista ratio et opinio adeo q̄ si viderimus aliquem natum cæcum vel leprosum de quo non conuenit dicere q̄ peccauit ante hoc, nisi poena ista infligeretur ei: Dicunt q̄ ita voluit. Eodem modo cum videmus iustū seruientem Creatori qui interficitur diuersis generibus poenarum: dicunt q̄ ita voluit, nec est in hoc iniustitia: quoniam secundum ipsos licitum est Creatori punire nō peccātem: et dare premium bonum peccāti. Verba vero ipsorum in hac ratioe scita sunt. **Opinio quarta** est illius qui credit q̄ homo habet potestatem: et idcirco procedit ordinate in eo qd̄ cōuenit legi

Tertia.

Quarta.

in prohibitione in regimine & in præmio & in poena secundum sententiam eorum. Et isti credunt q̄ omnia opera Creatoris sequuntur sapientiam ipsius, & q̄ iniustitia in eo non est, & q̄ non punit bonos. Separati etiam credunt in hanc opinionem: quis potentia hominis non definita sit super opera quæ facit secundum sententiam ipsorum. Et ipsi credunt q̄ scit casum forlicorum, & iter fornicarum: & cura sua fixa est in omnibus istis. Et idcirco sequuntur ex hac opinione inconuenientia quæ seinuicem destruunt. Inconueniens autem hoc est: quia quidam hominum nascuntur aliter q̄ exigit eorum natura: ipsi vero non peccauerunt: & dicunt quia istud sequitur sapientiam Creatoris: & q̄ melius est illi qui sic nascitur q̄ si esset perfectus & sanus. Nos autem non intelligimus bonum istud. Dicunt etiam q̄ istud non est ei pro poena, immo propter præminentiam beneficii. De morte vero iusti prædicta responsio eorum est, vt multiplicetur eius præmium in seculo venturo. Nos autem quarimus ab eis quare iniustitia & iudicium sint super homines, & non super res alias. Item propter quod peccatū bestia ista fuit decollata: & dixerunt q̄ istud melius est ei, quia creator dabit ei præmium bonum in seculo venturo. Sequitur etiam secundum ipsorum opinionem vt interfectio pulicis & pediculi sit vt habeat præmium a Creatore. Similiter & de mure qui non peccauit, quem rapuit catus, dicit quia sic exigit dei sapientia in eo qd̄ conuenit muri, & remunerabit eum propter damnum: quod recipiet in seculo venturo. Nullus autem sustinentium aliquam istarum trium opinionum necesse habet recipere curam: quia quilibet illorum induxit ad hoc magna necessitas ppter illud quod dixit Aristoteles: & sequutus est illud quod apparet de natura vniuersali esse. Secta vero Sentientium effugit imponere Creatori ignorantiam alicuius rei, nec oportet dicere quod scit illud singulare, & ignorat aliud. Ex hoc autem sequuntur inconuenientia & receperunt illa. Separati vero fugerunt attribuere Creatori iniustitiam & superbiam, nec videtur eis conueniens contradicere Creatori, donec dicunt q̄ poena non peccantis non est iniusta. Secundum sententiam vero ipsorum non est iniusta: Secundum sententiam vero ipsorum non oportet vt prophetæ annuncient, nec oportet vt lex detur propter rationem non intelligibilem: & receperunt inconuenientia quæ sequebantur. Et secundum eos sequitur destructio & ablatio: quia credunt q̄ creator scit omnia, & q̄ homo habet patrem, & q̄ est aptator istorum qd̄ apparet cum modica consideratione q̄ quedam pars rationis destruit aliam. *Quinta opinio ipsa est sententia credentium legem nostrā, aut faciam te scire illud quod dixerunt in hoc libro prophetarum nostrorum: & quod credunt vniuersaliter sapientes nostri. Postea narrabo tibi qd̄ crediderit quidam de vltimis gentis nostre. Similiter ego te faciam scire quod credo in hoc. Scito q̄ principalitas legis Moyſi magistri nostri, & omnium credentium illam, est q̄ homo habet potentiam definitam, idest ipse de natura sua & voluntate operatur quicquid homo habet operari, absq̄ eo q̄ remouetur aliquod nouum aliquo modo. Eodem modo species omnium animalium mouentur propria voluntate: & ita voluit Creator, scilicet q̄ sua voluntas prima fuit q̄ omne animal moueatur secundum propriam suam voluntatem: & q̄ habeat homo potestatem super eo qd̄ voluerit, & electionem super eo qd̄ potest. Nūq̄ fuit auditū q̄ aliquis de lege nostra contradixerit isti principalitati, Deo grās. De vniuersitate etiā principalitatis legis est q̄ iniustitia nullo mō cadit ī creatorē: & q̄ qcqd̄ accidit hoī de angustiis vel de bonis siue vni siue plurib⁹, totū est ex pte debiti cū iudicio iustitię in quo nulla est iniquitas. Et si cōtigerit hoī vt aliqua spina intret ī manū ei⁹, & statim remoueat eā, dicem⁹ q̄ istud datū est ei ī poenā. Q̄ si aliqd̄ boni cōtigerit ei: dicem⁹ q̄ istud datū est ei ī pmiū. Hęc aut̄ oīa sūt secundū q̄ oportet, & iusta sunt. Istud vero est quod lex dicit, Vniuersę vię ei⁹ iudicia: ignoram⁹ ppter quā cām illud ē cōueniēs. Iā oīdi tibi opiniōes istas. Aristoteles aut̄ credit q̄ qcqd̄ vides ī diuersitatib⁹ hoīm mutari, q̄ totū est pure p accidēs. Sentiētes vero credūt q̄ oīa sequunt̄ volūtātē simplicē Creatoris. Sepati vero credūt q̄ oīa sequunt̄ definitionē iudicii ei⁹. Nos aut̄ credim⁹ q̄ ista sequunt̄ debitū operū hoīm. Propter hoc ergo dicūt Sentiētes q̄ cōueniēs ē vt Creator puniat iniustū ī hoc sclo, & q̄ ipm̄ puniet ī iferno ī sclo vēturo semp: & dicūt q̄ ita voluit. Sepati vero credūt q̄ istud ē iniustū: sed q̄ ille puniē ī hoc mūdo: & q̄ formica habet pmiū sicut pdixi, vt pmiū cōsequat̄: totū istud sequit̄ sapiētīā ei⁹, quā nos nescim⁹. Nos aut̄ credim⁹ q̄ oīa illa q̄ inueniūt ī hoīb⁹ sūt secundū q̄ debēt ēē: & Creator lōge ē ab iniustitia: nec punit aliquē nrm̄, nisi illū q̄ est debitor poenę. Istud vero est de quo locuta est lex q̄ oīa talia sequunt̄ debitū hoīs. Sup̄ hac opiniōe locuti sūt vlr̄ sapiētes nrī: qm̄ ipī dicūt māifeste q̄ nulla mors ē sine pctō, neq̄ poena sine delicto: & dixerūt, In q̄ mēsurā mēsus fuerit hō, remetiet̄ ei. hoc ē planū. Oīderūt ēt vbiq̄ q̄*

Quinta

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

iustitia necessaria est Creatori, & q̄ dabit primum bonū, propter iustitiam quā operatus est, licet propheta non praeceperit istud ei. Puniet autem hominem pro omni peccato & malitia quam operabitur: licet non fuerit prohibitum ei per manum prophetae. Ipse namq̄ prohibitus est naturaliter vt non faciat superbiam, vel aliquid mali, & propter hoc dictum est, Non retinet Creator mercedem alicuius creaturae. Dixerunt etiam: quicumq̄ dixit q̄ Creator est largus, nummi eius largiuntur: sed prolongat iram suam: & colligit quod suum est. & dixerunt Ille cui praeceptum est aliquid, & facit illud, non est similis ei qui non iussus facit. Ostruderunt etiam q̄ licet non sit iussus, tamen datur ei primum. Secundum hunc modum inueniuntur plura verba ipsorum. Inuenitur autem additamentum quoddam in verbis sapientum quod non inuenitur in lege scriptum. & hoc est quod quidam eorum dixerunt, Flagella amoris. Et secundum hanc opinionem fortassis venient super aliquem tribulationes, non propter peccatum quod perpetravit: sed vt multiplicetur primum ipsius. Haec autem est opinio Separatorum: sed illa ratio non firmatur per legem, nec te decipiant rationes tentationis, sicut dictum est, Tentauit Deus Abraham. & iterum, Feci te comedere manna quod ignorabas, & patres tui: vt tentarem te. et adhuc audies rationem in hoc. Lex autem nostra nō fuit locuta nisi super statu hominum. Ratio vero remunerationis bestiarum non fuit audita in gente nostra, nec ante, nec post, nec aliquis sapientum dixit hoc: nisi quidam de vltimis qui audierunt a coetu Separatorum, & visum fuit eis conueniens: & propterea crediderunt. Quod autem ego credo in hac principalitate, item in cura speciali, est illud quod narrabo tibi. Ego vero non innitor in hac ratione super eo quod ostensum est mihi, quod est mens legis creatoris, & librorū prophetarū. Huius autē opinionis quā ego credo, dubitationes sunt pauciores & inconuenientia similiter, q̄ opinionum quas premisimus. Est etiam propinquior intellectui & haec est eius explanatio. Ego credo q̄ cura specialis est in hoc mundo inferiori, q̄ est sub sphaera Lunae: & est coniuncta in singularibus speciei hominum tantūmodo. Species autē illa, scilicet hominum, ita se habet q̄ omnes diuersitates singularium suorum & ea quae accidunt ipsis siue bona, siue mala, sequuntur debitum, sicut scriptura dicit, Vniuersae viae Domini iudicia. Alia vero animalia quāto magis & plantae, opinio mea in illis est sicut opinio Aristotelis. Non credo vllō modo q̄ folium aliquod cecidit propter curā quae est in ipso: nec aranea rapuit muscam iudicio Dei & voluntate ipsius: nec salua quā proiecit Iacob & cecidit super paruā muscam in loco noto, & interfecit eam: non dico q̄ istud prouenit ex definitione iudicii: neq̄ piscis qui rapuit vermem super aquam hoc fecit de voluntate speciali quae coniuncta fuit in quolibet singulari: immo totum istud secundum opinionem meam fuit per accidens pure, sicut dixit Aristoteles. Sed cura specialis apud me in eo quod Creator vult, sequitur splendorem specialem: & speciem in qua coniungitur splendor specialis, donec sit intelligēs, & reuelatur ei quod reuelatur cuilibet intelligenti: quem sustentat cura specialis: & omnia opera eius sunt ad poenam, vel ad primum. Submersio vero nauis & omnium quae in ea sunt: et ruina parietis super homines qui erant in domo: ego credo q̄ ingressus illorum in nauem, et aliorum introitus in domum non fuit per accidens secundum opinionem nostram, immo ex voluntate speciali secundum q̄ exigunt eius iudicia, quorum vias non apprehendit intellectus noster. Quod autē induxit me in istā credulitatē, est quia nūq̄ inueni versum in libris prophetarū q̄ Creator curā habet super aliquo singulorū animalū, nisi super hominem singularem: quia homo res vilis est respectu tantae rei, nedum vbi sit in singularibus animalium aliorum, sicut dixit Dauid. Quid est homo q̄ memor es eius &c. Inuenimus etiam versus manifestos q̄ cura Dei infixa est in omnibus singularibus hominum ad visitandum omnia opera ipsorum, sicut dixit, Ipse creas corda eorum singulariter, & intelligens omnia opera eorum. Et dixit, Oculi tui aperti super vniuersas vias filiorum hominum: vt reddas homini iuxta viam suam, et fructum operum suorum: et dixit, Oculi eius super vias viri. Lex etiam fecit sciri in cura singularium hominum et in cōsideratione operum suorum, dicens. In die visitationis meae visitabo super eos peccata ipsorum: et dixit, Si quis peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: et dixit, Perdam animam illā: et dixit, Dabo iram meam in hominem illum, et multa talia. Quicquid etiā legitur de Abraham, Isaac, et Iacob, est probatio pura q̄ cura fixa est in quolibet singulari hominum: Sed in aliis animalibus opinio mea est sicut opinio Aristotelis sine dubio. Et propter hoc decollatio ipsorum fuit licita. Sed praeceptum fuit nobis qualiter debemus illam facere: et q̄ vteremur illis ad commodum nostrū iuxta voluntatē nostrā. Cuius rei probatio. s. q̄

alia animalia non habent curam Creatoris, sicut dixit Aristoteles, est verbum propheta: qui cum vidit potentiam Nabuchodonosor: & imperium ipsius quod dominabatur creaturis, & interficiebat multos, dixit. Vidi domine omnes derelictos & dimissos sine rectore, sicut serpentes terrae & pisces. Colligitur ex hoc verbo quod serpentes & pisces non habent creatorem, sicut dixit: Facit homines sicut pisces maris, sicut serpens non est in eo dominatio. Postea vero exposuit propheta quod non habet se res ita in omnibus, non sunt dimissi a cura nisi ad modum poenae. Hoc autem est in hominibus illis qui se constituerunt debitores mali quod accidit eis, sicut scriptura dixit: Domine posuisti quasi iudicium forte ad improperium fundasti. Non putes quod illa opinio tollit illud quod dictum est, Qui dat iumentis escam ipsorum, & iterum. Catuli leonum rugientes ut rapiant & querant &c. & iterum. Aperiente te manum tuam omnia animalia saturabuntur. Verbum autem sapientum est. Sedet & regit omnia quae in mundo sunt: maiora, & minora, & multa talia. In omnibus autem illis nihil est quod destruat opinionem meam: quoniam in omnibus talibus mentio fit de cura speciei, non de cura singularium. Istud autem est sicut si narraret magnitudinem munificentiae suae in componendo motum cuiuslibet speciei & sustentamentum permanentiae suae: hoc autem manifestum est & probatum. Et ita credit Aristoteles quod illa cura est necessaria: & est inuenta in omnibus, de qua etiam locutus est Alexander super Aristotelem, scilicet quod creator aptauit victum cuiuslibet speciei ad sua singularia omnia. Si vero non esset ita prouisum, periret species sine dubio, hoc autem patet cum modica consideratione. Quod autem dixerunt sapientes, quod animalium poena prohibita est in lege, quae dixit, Quare percussisti asinam tuam: scito quod istud dictum est propter perfectionem nostram, scilicet ne assuescamus vitio superbiae, neque ledamus aliquid frustra sine commodo: sed sit intentio nostra in moribus pietatis circa quodlibet animal cuius non opus fuerit, sicut scriptura dicit, Cum desiderauerit anima tua comedere carnes, non ut decollemus ex superbia, vel ut ledamus in eis. Secundum hanc autem opinionem non timeo quod quaeratur a me, quare cura est in singularibus hominum: & non est cura similis in singularibus aliorum animalium: quia consimilis quaestio potest proponi sic. Quare datus est intellectus homini: & non aliis animalibus? Huius autem quaestionis ultime erit responsio, ita voluit, vel ita exigit Dei sapientia: vel hoc est debitum naturae. Secundum tres primas opiniones consimilis responsio potest dari ad primam quaestionem: & firmabitur opinio nostra tota. Ego namque non credo quod aliquid lateat Creatorem: nec attribuo ei breuitatem potentiae: quia cura non erit nisi in eo qui habuerit intellectum. Quod autem habet intellectum, est perfectum secundum modum perfectionis postquam non est perfectio. Quicquid habet in se aliquid splendoris, secundum quod peruenerit ad ipsum de intellectu: perueniet ad ipsum de cura. Opinio illa conuenit cum intellectu, & cum versibus legis. Opinioniones vero quas praemisimus, vel excedunt illud quod rectum est, vel deficiunt ab eo. Excessus autem inducit confusionem magnam in abnegatione intelligibili: & ad destruendum sensus. Defectus vero & diminutio inducunt opiniones pessimas in eo quod conuenit Creatori: & corruptionem esse hominis, & destructionem praeminentiae quam habet in moribus suis & in anima sua: & haec est opinio illius qui ponit & astruit aequalitatem inter homines & alia animalia.

¶ Quae species & ceterae secundae intentiones sint in intellectu. Capitulum XIX.

Postquam praemissi in ratione curae quod est fixa in specie hominum solummodo inter omnes species animalium, dicam quod scitum est, quod species non est extra intellectum: sed species et alia vniuersalia sunt res communicatae in intellectu: et omne ens quod est extra intellectum erit singulare: igitur cum hoc fuerit scitum, scitum est quod splendor specialis non est nisi quod inuenimus in moneta hominum, quod est dicere quod intellectus humanus non est nisi quod inuenimus de scientiis singularibus: et illud est quod effusum est super Isaac et Iacob et alios. Postquam ergo ita se habet res: sequitur secundum illud quod diximus in cap. proximo, quod quodlibet singulare de numero hominum quod adeptum fuerit de splendore praedicto maiorem partem secundum compositionem suae materiae et exercitium animae suae, erit in eo cura magis fixa modis omnibus: si cura trahit post intellectum, sicut praedixi. Tunc ergo cura specialis in omnibus singularibus speciei hominum non erit aequalis, sed erit in eis praeminentia cura, sicut est ibi praeminentia intellectus humani. Secundum hanc igitur considerationem sequitur necessario ut cura Creatoris sit in prophetis multo maior secundum gradum eorum in prophetia: et itidem in sanctis et iustis secundum eorum

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

sanctitatem et iustitiam, quoniam mensura splendoris intellectus spiritualis ipsa est quae dedit prophetiam prophetis, & iustitiam iustis: & complebit sapientiam sanctorum in eo quod sciunt. Stulti vero & insipientes mali secundum quod sunt diminuti ab illo splendore minoratur eorum gradus, & cantant in ordine cum singularibus aliorum animalium, sicut Dauid dixit: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. & eo muniter eorum interitus levis est, etsi utilitas proveniat ex hoc. Istud autem est principalitas principalitatum nostrae legis: & super ipsa est fundamentum eius. scilicet quod cura quae fixa fuerit in singularibus hominum erit secundum quod convenit eis. Tu vero appone cor tuum, & vide qualiter locutus est super cura in singularibus patriarcharum & in negotiis ipsorum: & quomodo promisit eis quod cura esset fixa in eis, sicut dixit Abraham, Ego clypeus tibi. & dixit ad Isaac, Ero tecum & benedicam tibi. & dixit ad Iacob, Ero tecum & custodiam te ubique ambulaueris. & dixit ad dominum prophetarum, Ero tecum, & hoc tibi signum. & dixit ad Iosue discipulum illius, Sicut fui cum Moyse, sic ero tecum. Hoc autem manifestum est & probatum quod cura fuit fixa in eis secundum suam perfectionem. Scriptura vero dixit, In custodia sanctorum & in perditione impiorum pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent, quia non in fortitudine sua roborabitur vir. Ista ratio dicit quod salus quorundam hominum & salvatio ab accidentibus, & aliorum ruina in ipsis accidentibus, non est secundum fortitudinem corporum suorum: & secundum aptitudinem naturalem: & hoc est quod dixit, Quia non in fortitudine roborabitur vir: sed hoc est secundum perfectionem & imperfectionem, id est secundum appropinquationem ad Creatorem, vel elongationem ab eo. Et propter hoc illi qui propinqui erant ei, fuerunt in fine curae, sicut dictum est, Pedes sanctorum suorum servabit. Qui vero longe sunt ab eo, sunt presto accidentibus & casibus: nec habet qui faciant eos vitare damnum, sicut ille qui ambulat in tenebris, & paratus est ut cadat ubique. Dixit etiam in cura iustorum, Custodit Dominus omnia ossa eorum. & iterum. Custodia domini super iustos. & dixit, Vocabit me & respondebo ei. Et versus inveniuntur multi in hac ratione, scilicet in cura quae fixa est in singularibus hominum secundum suam perfectionem & gradum. Philosophi etiam locuti sunt de hoc, & dixit Abanazarim in principio expositionis suae super quendam librum Aristotelis qui dicitur Necromagia, Homines qui potentiam habent movendi animas suas ab uno more animalium ipsi sunt de quibus Plato dixit quod cura Dei magis fixa est in illis. Attende igitur qualiter inquisitio ista deduxit nos ad opinionem quam dixerunt omnes prophetae quod cura humana est fixa in quolibet singulari secundum suam perfectionem, & qualiter istud scitum est ex parte speculationis, cum fuerit cura tractata post intellectum sicut praediximus. Nec oportet ut dicamus quod cura est specialis non singularis: sicut definiuit qui tenet opinionem philosophorum quod non est ens extra intellectum, nisi singularia, & in illis fixus est intellectus specialis: ergo cura creatoris est in singularibus hominum. Intellige istud capitulum secundum quod intelligi debet: & corroborabuntur in eo omnes principalitates legis. Conuenerunt etiam opinionibus philosophicis, & tolluntur inconuenientia: & manifesta erit tibi forma curae quomodo est. Postquam igitur mentionem fecimus magistrorum speculationis in cura & regimine Creatoris in mundo, ostendam tibi opinionem hominum gentis nostrae in scientia Creatoris, & illud quod ego dixi in hoc.

Quae genera omnium perfectionum sint in creatore. Capitulum. XX.

Non est dubium quia de primis intelligibilibus est quod in Creatore sint omnia genera perfectionum: & quod omnes imperfectiones longe sunt ab eo: & fere erunt intelligibilia prima: quoniam ignorantia imperfectio est in quacunque re inuenitur: Creator autem nihil ignorat. Quare autem dixerunt quidam de viris speculatiuis, sicut praedixi, qui dicunt quod quaedam scit, & quaedam ignorat, est illud quod ascendit in cor de defectu ordinis in diuersitatibus hominum. Plures enim diuersitates non sunt naturales solummodo, sed sequuntur intellectum hominis & potentiam. Prophetae vero dixerunt quod probatio stultorum super scientia Creatoris quae sumpta est ab operibus nostris, non est nisi quod videt malos in delictis: et istud inducit ad putandum de iusto cuius mens est benefacere, quod labor quem propter hoc sustinet inutilis est ei. Dauid vero cuius cogitationes in hoc erant, locutus est donec ostendit illis quod illa sciuntur in nouissimis eorum, non in principio: et illa sunt ipsius verba in omnibus istis rationibus. Dixerunt quoque quomodo scit Deus, etsi est scientia in excelsis. Ecce ipsi peccatores pacifici in mundo obtinuerunt diuitias: et dixi, frustra mundaui cor meum, et laui munditia

communicant

interfectio

Abanazar
Nicomachia
in alium

manus meas. in fine vero rationis dicit, Existimaui vt cognoscerē, hic labor est in oculis meis donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Easdem rationes omnes dixit propheta, Cōfirmata sunt verba vestra super me dicit Dominus: & dixistis, vanū est seruire Creatori: & quæ utilitas vt custodiamus mādata eius: & dixit, Nos laudamus superbos. & dixit, Tūc locuti sunt sibi timētes dominū vnusquisq; ad proximum suum. & dixit in fine rationis, Reuertimini, & videbitis quid sit inter iustū & impiū. Similiter & Dauid dixit q̄ ista opinio erat diffusa in tempore suo: & q̄ eam inducebat malitia hominū: & superbia eorū quorūdā in alios: & incepit disputare & destruere opinionē illam: & ostendere q̄ creator scit oīa ista: & dixit, Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt: & dixerunt, Non videbit Dñs: nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquādo sapite, qui plantauit aurem nō audiet: aut qui finxit oculum non cōsiderat: Ego aut ostēdam tibi rationem istius dicti, postq̄ dixerō rationē illorū qui extendunt manus ad verba prophetarum in hac ratione a multis annis elapsis retro. Dixerunt mihi quidā intelligentes de gēte nostra philosophi quasi admirantes de verbis Dauid secūdam opinionē istius versus qui dicit, Qui finxit oculum non cōsiderat: sequitur vt dicas, qui fecit os nō comedit: & qui finxit pulmonē non vociferat, & similiter in aliis membris. Tu autem inspector libri mei attende q̄ longe sunt a via recta: & in eo qd̄ intellexerunt in verbis istis: & audi expositionem eius manifestam. Notum q̄ omnis operator alicuius instrumenti non posset facere instrumentū illud nisi opus qd̄ fit illo instrumento sciretur ab eo. Verbi gratia, Nisi faber sciret opus futurū & intelligeret illud, non faceret acum, sine qua futura non potest cōsummari. Idē contingit in aliis instrumentis. Quoniā vero philosophus aliquis dixit q̄ Creator non apprehendit sensibilia, quia apprehēduntur sensibus. Ipse vero nō apprehēdit sensu, sed apprehēsiōne intellectus: necesse habuit Dauid disputare contra eos cū esse sensuum, & dixit, Si apprehensio visio lateret Creatorem quomodo operaretur illud instrumentū per qd̄ exercetur visus: & istud instrumentū est oculus, de quo non conuenit dicere q̄ casu accidit q̄ inueniretur in eo humiditas clara & mūda, & subtus eam alius humor, post quē & tunica. Quō etiā casu accidit q̄ ibi fuit foramen, & in directo illius foraminis tunica clara & dura: & vniuersaliter humores & tunica oculi: q̄ sunt in fine artificii & prap̄parationis: & hoc est visus. Potest ne contingere q̄ putet sapiēs & intelligens q̄ illud accidit casu: nō est ita: sed totū fuit ex intentione naturæ necessario: sicut omnis physicus & philosophus demonstrāt: natura tamē nō est intelligēs nec rector: & istud cōcedūt philosophi. Sed ille processus ordinatus qui est in operationibus, prouenit secundum opinionem philosophorum a principio intellectiūo: & est ex opere intelligentis secundum nostram opinionem. & ipse est qui naturauit omnes istas potentias in omni eo quod habet potentiam naturalem. Si ergo ille intellectus non apprehendit rem istam, neq; scit eam: quomodo fecit vt esset, vel quomodo prouenit ab eo secundū opinionē istā natura secundū intentionē istā in qua non est scientia: Vere igitur vocauit eos insipientes et stultos: postea vero incepit ostendere q̄ illud est defectus in intellectu nostro: et q̄ Creator dedit nobis intellectum per quem quemlibet apprehenderemus: et propter breuitatem eius in apprehensione veritatis Creatoris contingit nobis labor iste magnus. Creator autem scit breuitatem potentiaē nostræ: et q̄ illa cognitio gentis non apponit cor ad perfidiam quam loquitur super Creatore, sicut Dauid dixit in hac eadem ratione, qui docet hominem scientiam, et dixit, Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Intentio mea tota est in hoc capitulo ostendere q̄ illa opinio est antiqua nimis, scilicet q̄ putant stulti de defectu scientiaē Creatoris: quia vident diuersitates hominum quæ sunt possibiles in natura sua, non ordinatas. Et propter hoc dixit propheta, Quæsierūt filii Israel qd̄ non est sic super Dominum Deum suum. In verbis etiam sapientum inuenitur parabolice dictum. Dixerunt stulti: columna illa non videt, nec audit, nec loquitur. hoc est dicere, quia putant q̄ Creator non apprehendit talia: nec ab ipso venit præceptum, neq; prohibitio ad prophetas. Causa vero omnium istorum est & probatio eorū secundum ipsos q̄ genera singularium hominum non diriguntur secundum q̄ videtur cuilibet illorum, sicut debent esse. Cum ergo vident q̄ non procedunt illas diuersitates sicut ipsi volunt: dicunt q̄ propheta dixit de eis qui dicūt in corde suo, nō benefacit Dominus neq; malefacit. Quod autem oportet dici de scientia Creatoris super omnes res, adhuc dicam tibi opinionem meam in hoc: postq̄ fecero te scire illud in quo conuenimus omnes: cui nullus intelligens debet contradicere.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

¶ Quid scientia Dei non innotetur. Capítulum. XXI.

Conuenimus omnes in hoc qđ in Creatore non renouatur scientia, scilicet vt dicas qđ scit modo qđ prius nesciuit: neq; oportet vt sint in eo multae scientiae numero, etiā secundum opinionem eius qui credit agnominationes. Cum igitur istud sit probatum non tenentibus legē, dicemus qđ vna scientia sciuntur multa: nec variantur scientiae secundum qđ est conueniens Creatori in variatione scitorum, sicut contingit in conuenienti nobis. Similiter dicimus qđ illa quae sunt noua scit ipse anteq̃ sint: & idcirco nō renouatur in eo scientia vllō modo. Cum enim scit qđ aliquis est modo non ens, & idem erit in tali tempore, & durabit per tantum tempus: & postea erit non ens: & ille fuerit sicut Deus ante praesciuit: nō ad detur in eo scientia, neq; renouatio quae nō fuit scita: sed illud renouatum est de quo ipse praesciuit qđ de nouo inciperet esse secundum qđ est. Sequitur autem secundum istam credulitatē qđ scientia pendeat de priuatione, & sit circa infinita, & propter hoc crediderunt corda nostra in hoc, & diximus qđ priuatio quam scit ante esse ex qua faciet ens, nō est impossibile qđ scientia ipsius pendeat ex illa. Quod aut nullo modo est vel erit ens: hoc est priuatio praecise, de qua nō pendet eius scientia: sicut nec nostra scientia pendet in his quae inueniuntur apud nos. In apprehensione vero scientiae ipsius circa infinita, labor est ibi, & quidam de viris speculatiuis dixerunt qđ ipsius scientia pēdet de specie: & diffunditur super singularia speciei aliquo modo. Haec autem est opinio cuiuslibet qui credit legem: quia necessitas speculationis inducit eum ad hoc. Philosophi vero dixerunt praecise qđ eius scientia non dependet de priuatione, nec apprehendit infinita: nec renouatur in eo scientia: & vanitas est dicere qđ sciat aliquod nouum: ergo non scit nisi firma in esse quae non variantur. Apud quosdam autem illorum ortae sunt quaedā dubitationes: & illi dixerunt, Si scit res permanentes in esse, multae sunt in eo scientie: quia in multitudine scitorum multiplicantur scientiae: quia respectus cuiuslibet sciti est alia qua scientia propria: igitur non scit nisi substantiā suam. Ego vero dico qđ causa quae fecit eos in talibus vagari, est, quia posuerunt comparisonem inter scientiam nostram & scientiā Creatoris: & quaelibet illarum sectarum necesse habet opinari qđ illa quae sunt impossibilia in scientia nostra, sunt necessaria in eius scientia, vel multum laborabunt in alia ratione. Nobis autem necesse est contendere cum philosophis in illa quaestione plusq̃ contra alios homines. Ipsi namq; probauerunt qđ in scientia Creatoris non est multiplicitas aliquo modo: nec agnominationio praeter substantiā ipsius: sed eius scientia est sua substantia, & sua substantia sua sapientia. Quidam etiam ex eis probauerunt qđ scientia nostra brevis est in apprehendendo veritatem substantiae ipsius secundum qđ est, sicut ostēdimus. Quod si ita est, quomodo putant qđ apprehēdunt scientiam eius: cum sua scientia non sit nisi sua substantia? Sed abbreviatio scientiae nostrae in apprehendendo substantiam eius, eadem est in apprehensione scire eius res, scilicet qualiter est: & illa scientia non est de genere scientiae nostrae, vt de scientia nostra opinionem concipiamus super ipsius sapientia: sed illa est res separata & valde remota. Et sicut habet substantiam quae est necesse esse: & ex ipsa prouenit ex debito omne esse secundum suā opinionē: vel ipsa est operatrix omnium post priuationem secundum opinionē nostram: ita dicemus qđ substantia eius apprehendit per suam sapientiam quicquid est extra ipsum. Nihil latet ipsum ex omnibus entibus aliquo modo: & nō communicāt scientia nostra & scientia ipsius, sicut & nostra substantia non communicat cum ei⁹ substantia. In hoc autē loco errare fecit homines cōmunicatio scientie. Cōmunicatio nāq; in solo nomine est, & differentia in sua veritate. Propter hoc ergo sequitur incōueniētia: qđ putāt qđ ea quae sequuntur nostrā scientiam, cōsequuntur etiā scientiā ei⁹. Quod aut ostēsum est mihi ex versibus legis qđ scire Creatore oīa genera entiu, est possibile: videt dicēdū in scientia Creatoris qđ modus vniuersi eē est possibilis. Istud aut nō egrē dicitur a natura possibilitatis vllō modo: sed natura possibilitatis remanet cū eo. Scientia etiā in eo qđ renouat de possibilitate, nō facit vt alterū duorū impossibiliū sit de necessitate. Haec est principalitas vna de principalioribus legis: & in illa non est dubitatio, neq; vanitas: & nisi hoc esset, lex nō precepisset, Facies murū in domo tua per circuitū. & illud qđ dixit, Forte morietur in bello. & sic in tota lege praecceptum & prohibitio reducitur ad istam principalitatem, & hoc est qđ scientia Creatoris in his quae futura sunt non aufert ipsi possibili naturam suā. Iste vero labor est in apprehensione breuium scientiarum nostrarum. Nūc igitur vide qđ multipliciter scientia nostra differt a scientia ipsius secundum opinionem cuiuslibet credentis in

legem nostram. Vnus modus est q̄ vna scientia cōuenit cū scitis multis diuersis specie. Secundus modus est in eo q̄ pendet de illo quod non est. Tertius modus est quia pēdet de infinito. Quartus modus est in eo q̄ sua scientia non variatur in suo apprehēdere renouata. Mihi autem videtur q̄ scientia rei quę futura est, non est eadem cum sciētia eiusdem rei quando est: sed hæc est additio aliqua: & hoc est quia qđ fuit in potentia, est in actu. Quintus modus secundum diuersitatem nostrę legis, est in eo q̄ Creatoris sciētia non elegit separare alterum de duobus possibilibus quibus sciuerit similitudinem alterius illorum in veritate sua. Vellem scire in quo assimilatur scientia nostra scientię Creatoris secundum opinionem illius qui credit q̄ scientia est agnominatio addita super substantiam ipsius. Ista participatio apud nos est in nomine solummodo. Sed secundum nostram opinionem qui dicimus q̄ sapiētia eius non est res addita super substantiam ipsius naturę, obligati sumus ad ostendendam differentiam scientię ipsius & scientię nostrę: differentiam veram scilicet & substantialem: sicut differt substantia celorum a substantia terrę. Istud enī dixerūt pphetę, Nō enī cogitationes meę cogitationes vestrę. Et dixerūt, Quō exaltant celi a terra, sic exaltatę sunt vię meę a viis vestris: & cogitationes meę a cogitationib⁹ vestris. Vniuersaliter autē dicā & depurabo, q̄a sicut nō apprehēdimus veritatē substantię ipsi⁹, ita nō apprehēdim⁹ veritatē sciētię eius. Scimus tñ q̄ esse suū est esse pfectū, nec est in eo defectus, nec variatio, nec est factus vllō mō. Similiter licet nō sciamus veritatem sciētię ipsius, quia eius veritas est eius substantia: scimus tñ q̄ non apprehendit vnā substantiam ita vt ignoret alteram. hoc est dicere quia non renouatur in eo sciētia vllō modo: nec reuertitur postq̄ periit, nec habet finem, & nihil de entibus latet ipsum: & scientia eius nō aufert ei naturam suam: sed possibile firmum est in natura possibilitatis. Quicquid collegi ex omnibus verbis contradictorum, est secundum inquisitionē sciētię nostrę q̄ ipsa nō cōicat cū sciētia Creatoris, nisi in noīe solūmō. Eodē mō intentio quę nobis attribuit, & intētio quā attribuimus Creatori, est in participatione noīs. Sicut cura qua nos dicimur curare, & cura qua ipse curat, cōueniūt in noīs solūmō participatiōe. Scim⁹ ergo q̄ ratio sciētię & ratio intētionis & ratio curę quę nobis attribuunt, nō sunt illę q̄ attribuunt Creatori. Cū vero cōmunicaueris duas curas, vel duas scientias, vel duas intentiones, vt in vno aliquo communicent, superuenient labores, & multiplicabuntur dubitationes quę prædictę sunt. Cum autem scitum fuerit quia quicquid attribuitur ei, separatim est ab eo qđ nobis cōuenit, patebit veritas. Propheta etiam ostendit hanc differentiam, dicens: Non enim vię vestrę, vię meę.

¶ De differentia inter scientiam propriam & alienam. Capitulum. XXII.

Differentia magna est inter scientiam artificis eius rei quam operatur, & scientiam alterius de eadem re. Opus enim illud cum fit ex intentione factoris, est opus secutum scientiam. Alius vero qui cōsiderauit illud iam factum, & sciuerit illud: scientia eius sequitur ipsum factum. Verbi gratia, Artifex qui operatur arcam in qua sunt vasa de quibus exit aqua ad sciendum quot horę noctis præterierūt vel diē: vbi sunt funes, & lapides, & alia necessaria: omnia quidem sunt apprehensa & scita ab artifice, neq̄ scientia motuum illorum est ex eo qđ intelligit in ipsis motibus qui modo noui sunt: immo contrariū est verum: q̄ motus isti noui non sunt, nisi ex intētiōe sciētię istius artificis. Sed non ita cōtingit in alio qui considerat vasa illa: quia cum viderit aliquem illorum motuum, innouabitur in eo scientia, nec cessabit considerare & addiscere aliquid scientię suę paulatim, donec apprehēdat vniuersa illa. Q̄ si imaginatus fueris quia motus illorum vasorū est infinitus, cōsiderator ille nō cōsequeretur scientiam eorum, nec oportet vt considerator ille sciat quēlibet illorum motuum anteq̄ sit: sed scit ex eo qđ renouatur. Similis ratio est in vniuerso esse, cum comparauerimus ipsum scientię Creatoris & sciētię nostrę. Nos etenī scimus q̄a intelligimus in entibus: & propter hoc sciētia nostra nō depēdet de eo q̄ futura est: nec de infinitis. Nostra vero sciētia renouat multipliciter secundū res de quibus addiscim⁹ sciētiā. Creator vero nō ita se habet: q̄a nō scit res ex earū potētia, vt multiplicet ipsius sciētia vel renouet: sed oīa sequunt suā sapiētiā: quia ipsa prior est & mēsuratrix earū secundū q̄ sunt: siue sit esse separatū siue singulare esse adhærens materię stabilis esse: siue adhærens materię stabili in singularibus suis. Vniuersum quidē ordine regitur, non dissoluitur neq̄ variatur: & idcirco non est in Creatore multitudo scientiarū: nec est in eo renouatio in scientię variatiōe. cū scit veritatē substantię suę quę nō mutatur, scit quicquid prouenit & sequitur ex omnibus operibus suis. Labor autē noster in intelligēdo quō est istud, talis est sicut si laborarem⁹ vt essem⁹ tales qualis ipse est: & q̄ apprehēsiō nra

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris tui.

fit talis qualis apprehensio ipsius. Necessarium vero est inquisitori veritatis & cōcedenti eam, vt credat q̄ Creatorē nihil latet omnino, sed omnia nota sunt sapiētiae eius, quae est ipsius substantia: & q̄ impossibile est nos apprehendere illā apprehensionem. Si autem sciremus quomodo istud est: tūc haberemus illum intellectum per quem apprehēditur illa apprehensio: & essemus sicut ipse est. Istud vero non est in vniuerso esse, nisi in Creatore: & hoc est substantia ipsius. Intellige hoc quod tibi dico, quia valde mirabile est: & est opinio recta & vera. Et cū de ea disputauerimus, nihil erroris in ea inuenietur. Hāc autem rationem nō sequitur incōueniētia, nec per eam defectus aliquis potest attribui Creatori: quoniam in istis rationibus magnis & difficilibus & honorabilibus nō potest inueniri demonstratio vllō modo: nec secūdam opinionem nostram qui credimus legem: nec secūdam opinionē philosophorum, propter rationē suorū cōtrariarum. In hac autem quaestione & in omnibus aliis quaestionibus quae nō possunt demonstrari, necesse est vt disputetur de eis: & procedatur de eis talibus viis qualis est ista quam disputauimus in illa quaestione, scilicet in sciētia Creatoris, quātū ad oīa quae sunt extra ipsum.

De Iob, vtrum fuerit ens verum, an similitudinarium. Capitulum. XXIII.

Ratio mirabilis de Iob attinet rationi in qua sumus, scilicet q̄ est parabola, ad ostēdēdum opiniones hominum in cura. Tu vero scis q̄ dixerunt quidam de sapiētibus q̄ Iob non fuit ens, sed fuit exemplum. Illi vero qui crediderūt q̄ fuit creatura, nesciuerūt quo tempore fuit. Quidam autem illorum dixerūt q̄ fuit in diebus patriarcharum. Alii vero dixerūt q̄ fuit tēpore Moyſi. Alii q̄ tempore Dauid. Alii vero dixerūt q̄ fuit de sapientibus Babylonis. Istud autē corroborabat verba dicētis q̄ nō fuit creatura. Generaliter, siue fuit, siue nō fuit in ratione sua quae inuenitur: semper titubant omnes qui intelligūt vel intendūt in scientia Creatoris & cura eius, secūdam q̄ antea dixi, scilicet q̄ sit homo iustus, perfectus, intelligens, in omnibus operibus suis timēs Creatorem suum: & cōtingūt ei multae tribulationes & aduersitates in his quae possidet, & in filiis suis, & in corpore suo, nō pro peccato quod fecerit. Et propter duas opiniones, scilicet siue fuerit, siue non fuerit, verbum qd̄ est principiū libri: & ipsa sunt verba Sathan, & verba Creatoris ad ipsum: & quomodo tradidit in manus eius ipsum Iob: totū est similitudo sine dubio apud quēlibet intelligētē: sed nō sicut quēlibet similitudo, sed talis de qua pendent mirabilia: & quaedā quae mūdum premūt, & nascuntur dubitationes multae: & per ea sciuntur multae veritates, post quas nō est finis alius. Præmissi modo quē, præmittēda erāt, & narrabo tibi verba sapiētū, de quibus intellexi id qd̄ intellexi de similitudine illa nobili. Principiū illorū quē debemus exponere illud est qd̄ dictū est, Vir erat in terra Hus, hoc autē nomē commune: & hoc fuit nomen cuiusdā hominis, sicut scriptura dixit, vel primogenitus eius. Est etiam præceptū super consilio vel cogitatione, sicut dictū est Hircueza cuius interpretatio est, consiliamini consilium, & est idem ac si diceretur, Conuerte cor tuum ad istā similitudinē: & inī consiliū cum ea cū cogitationibus tuis: & intellige intentionē ipsius & vide quē sunt cogitationes rectae. Postea dixit q̄ venerūt filii angelorū vt assisterent coram domino: & venit Sathan cū vniuersitate populi eorū: & nō dixit, venerūt filii angelorū & Sathan vt assisterent: tunc enim esset omnīū esse in vna cōparatione: sed dixit, Venerūt filii angelorum vt starent corā Domino. Et venit etiā Sathan inter eos, hoc autem nō est ita, dicūt, nisi quia venit ex intentione suae substantiē: nec requisitus propter animā suam: sed quia fuit ens propter intentionē essendi tantūmodo venit ille cōmuniter cū venientibus. Deinde dixit q̄ iste Sathan diffundebat se super latitudinē terre, nec est aliqua cōparatio inter ipsum & excelsos vllō mō. Ibi enī non est ambulatio, & hoc est qd̄ dixit, Diffundebat se super terrā, & ambulabat in ea: quia ei⁹ ambulatio erat in terra solūmodo. Postea dixit q̄ ille iustus, rectus, & perfectus fuit traditus in manus Sathan. Omnīū vero quae contigerunt ei in diuitiis suis, & in filiis, & in corpore, causa fuit Sathan. Postq̄ vero dixit hoc, coepit fundare verba speculatiōis in hac ratione: & posuit quādā opinionem in nomine Iob: & alias opiniones in nominibus amicorum eius: & ad hoc faciam te scire hoc palam, scilicet opiniones illas quibus adhaeserunt cogitationes: & omnīū causa fuit Sathan. Et opinati sunt Iob & socii ei⁹ q̄ Creator operatus est ista cum substantia sua, & nō mediante Sathan. Quod autē magis mirum est in hac ratione quā non dixit de Iob q̄ erat vir sapiens & intelligens: sed commendauit eum scriptura in bonis moribus & in operibus rectis. Et si fuisset sapiēs nō fuisset eius ratio dubia, sicut ostēdem⁹ postea. Post hoc autē dixit, cōtentiones ei⁹ secūdū cōparationē cōtentionū hoīm. Quidā enī hoīes sunt q̄

non turbantur in amissione diuitiarum suarum: sed turbantur in morte filiorum & angustiantur propter eos. Sunt alii qui consolantur in morte filiorum: sed non possunt sustinere dolores & aegritudines corporis sui. Vniuersitas vero gentis honorat Creatorem lingua sua. Et dicunt de eo quod est iustus & misericors in tempore prosperitatis & salutis sue: & etiam in tempore aduersitatis sue quam valent sustinere. Sed cum acciderint aduersitates quales venerunt super Iob. quidam eorum blasphemant super Creatorem suum: & credunt imperfectionem ordinis in esse vniuerso cum amiserint diuitias suas. Quidam autem eorum credunt iustitiam Creatoris & regiminis ordinem, licet damnum rerum patiantur: sed si accideret mors filiorum non possent tolerare. Quidam autem etiam mortem filiorum sustinerent: sed mala proprii corporis nequeunt tolerare: sed conqueruntur de superbia, vel lingua, vel corde. Quod autem dixit de filiis angelorum ut staret coram Domino: istud fuit vice prima & secunda. Sed Sathan quis venerit inter eos primo & secundo: non tamen dictum est de eo prima vice, ut staret coram Domino, sed in secunda dictum est ut staret coram Domino. Et intellige quod mirabilis est ista ratio. Et vide quomodo aperiuntur mihi rationes istae quae sunt quasi prophetiae. Quod enim dicitur stare coram Domino, hoc praesto est & subiectum precepto ipsius. Istud autem scies ex verbis Zachariae in quatuor quadrigis quae exierunt de medio duorum montium: de quibus dixit. Ille sunt quatuor partes caelorum quae egrediuntur vniuersae ut stent coram dominatore terre. Ostendit ergo quod comparatio filiorum angelorum & Sathan in esse non est vna. Filii siquidem angelorum sunt stabiles & perpetui: ipse vero coequeat in esse sine illis. De mirabilibus vero similitudinibus huius est quod fecit mentionem de ambulatione Sathan in terra solummodo: & in faciendo istud ostendit quod impossibile est ut dominetur animabus. Et dedit ei potestatem super terrena: & posuit differentiam inter ipsum & animam: & dixit, Animam eius serua. In principio vero libri exposui aequiuocationem huius nominis anima in lingua nostra: quod vno modo dicitur de illo quod remanet de homine post mortem eius: & hoc est super quod Sathan non habet potestatem. Post haec autem quae dixi audi verbum illud utile quod dixerunt sapientes: quia verbum hoc soluit omnes dubitationes: & reuelat omnia occulta, & demonstrat plura de absconditis legis, & hoc est quod dixerunt in Talmut. Dixit Rabi Symeon, Sathan, id est, diabolus ipse est creatura mala: & ipse est angelus mortis, & exposuit quicquid praediximus expositione, de qua nullus intellectus dubitabit: ostendit enim quod vna & eadem res nominatur istis tribus nominibus: et quod omnia opera quae attribuuntur alicui istorum sunt opera vnius & eiusdem rei. Sic dixerunt sapientes de Misna rationes similes istis. Ostensum est tibi iam quia quod vidit Dauid in visione prophetiae angelum tenentem gladium eugynatum in manu sua extensa super Hierusalem: quod ostensum est ei hoc ut doceret eum super hac eadem ratione. Propter hoc etiam dictum est super peccatis filiorum Iesu magni sacerdotis. Sathan stabat a dextris eius ut aduersaretur ei, & postea exposuit verbum istud, dicens. Increpet in te Dominus Sathan. Hoc est etiam quod vidit Balaam in visione prophetiae in via cum dixit. Ecce ego egressus sum in aduersarium. Scito quod aduersarius dicitur a verbo aduersando a via recta: quia ipse est qui retrahit hominem & separat hominem a via recta sine dubio: & facit eum vagari per viam erroris. Et propter hoc scriptura dixit. Creatio cordis hominis mala ab adolescentia sua. Tu vero scis quod ratio illa scita est & manifesta in lege nostra, scilicet quod est creatura bona: & creatura mala. Et propter hoc dixerunt sapientes cum duabus creaturis tuis in expositione verbi quod inuenit scriptum. Diliges Dominum deum tuum ex toto corde tuo, & dixerunt quod creatura mala innouat in homine in hora natiuitatis suae, sicut scriptura dixit. In foribus peccatum. Praediximus etiam quod lex dicit: creatura cordis humani mala ab infantia sua. Creatura vero bona inuenitur in homine post perfectionem intellectus sui, & propter hoc creatura mala vocata est rex magnus: & creatura bona vir pauper & sapiens. Illa vero similitudo dicta fuit super corpore hominis, & permutatione virium suarum: sicut dixit. Ciuitas parua & homines in ea pauci. In omnibus istis verbis locuti sunt sapientes. Et angelus malus est sine dubio, id est, Sathan vocatur angelus: quia venit contra cum filiis angelorum. Oportet etiam ut creatura bona sit angelus vere. Scitum est etiam ex verbis sapientium qui dixerunt quod cuilibet homini coniunguntur duo angeli: vnus a dextris, alter a sinistris: & isti sunt creatura bona & creatura mala. Palam etiam dixerunt in alio loco de istis duobus angelis, vnus bonus & alter malus. Vide igitur quod mirabilia reuelauit verbum istud: & quod cogitationes rectas non abstulit. Videtur autem mihi quod ostendi iam in hoc quod sufficit: & exposui rationem Iob usque ad finem eius & consummationem. Nunc autem volo ostendere opinionem quae dicitur in nomine Iob: & opinionem quae colligitur in nomine cuiuslibet amicorum eius cum probationibus quas collegi tibi de verbis cuiuslibet illorum. Tu vero non

Angeli
duo homi-
ni dati,

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

apponas cor ad omnia alia verba quæ sequuntur ex colligatione rationum, sicut ostendi tibi in principio huius libri.

De Iob, utrū mala eius fuerunt scita & inducta a Deo. Capitulum. XXIII.

Cum ratio de Iob fuerit scita primo in mūdo cōuenerunt ipsi, v. Iob, s. & amici sui in hoc q̄ quicquid aduersitatis accidit Iob, scitum fuit a Creatore: & q̄ ipse induxit super Iob mala illa. Et omnes cōuenerunt in hoc q̄ superbia non inuenitur in Creatore nec iniquitas est in operibus eius. Et inuenies illa in multis verbis Iob. Cum aut̄ inspexeris verba illorū, v. in ordine contentionis suæ: inuenies fere q̄ ratio quā vnus dicit omnes alii dicunt: & cōcedit illam vnus post alium. Et in verbis cuiuslibet illorū inueniuntur cōiter verba Iob: & narratio multitudinis dolorum eius & angustiarū ipsius cū multitudine rectitudinis & iustitiæ suæ: & cū bonitate morum suorū: & pulchritudine operū suorū. sic etiā in verbis sociorū suorū inueniunt verba patientiæ & cōsolationū. Et q̄ oportet vt sustineat tentationem Dñi sui: & q̄ non reiiciat frēnum de verbis suis: sicut qui contendit de socio suo: sed recipiat iudiciū creatoris & tardet. Ipse vero dicebat eis q̄ multitudo dolorum suorum auferebat ei patientiam & rectitudinem: & fecerunt eum loqui qd̄ nō expediebat. Omnes autem socii ei⁹ cōuenerūt in hoc: q̄ quicunq; benefecerit habebit prēmium bonū: quicunq; vero malefecerit, sustinebit poenam. Et cū vides malum florem scito q̄ in nouissimis suis permutabitur status eius: & super ipsum & familiā suā requiescent angustie. Cū vero videris iustum angustiatū & coarctatū, scito q̄ finis eius erit ad bonū. Inuenies autē rationē istam iteratā & fere vbique in verbis Eliphath, & Baldath, & Sophar, & isti tres cōueniunt in vna opinione: sed non est ita intētio rōnis huius: sed intentio est ostēdere in quo quilibet eorū separat ab alio: & vt sciatur cōsiliū cuiuslibet: et eius opinio in hac ratione: & q̄ veniunt aduersitates fortes et magne super aliquem hominē qui est bonus & rectus: in qua quidem re fuit opinio Iob: q̄ illa ratio est demonstratio sup̄ equalitate iusti & mali apud Creatorem propter vtilitatē cōparationis hoīs: & quia nihil est in conspectu Dñi. Et hoc est qd̄ dixit gñaliter in sermonib⁹ suis. Vnum est qd̄ locutus sum: innocentem & impiū ipse consumet. & dixit. Si flagellat occidat semel: & non de petra innocentū rideat. Deinde locutus est in eadem ratione dicens. Iste moritur robustus, & sanus, diues, et felix. alius vero moritur in amaritudine animæ: & nō comedit in bonitate: et tamen simul in puluere dormient: et vermes operient eos. Itē incepit postea inducere probationem de successu impiorum et prosperitate fortunæ ipsorum: et multiplicauit in hac ratione verba dicens. Quando recordatus fuero pertimescā: & cōcutiet tremor carnem meā. Quare ergo impii viuunt, sublimati sunt, cōfortatiq; diuitiis, semen eorū pmanet corā eis, ppinquat turba nepotū in conspectu eorū. Postq̄ narrauit successum istum impiorum dixit illis cōtra quos disputabat. Si res ita se habet q̄ filii peccatoris cui bene succedit in vita moriuntur post ipsum & perit memoria eorum quæ ad eū pertinet de domo eius post eum: etsi numerus mensū dimidiatur. Deinde incepit ostendere q̄ non est spes post mortem: et procedit de verbis eius q̄ istud est Creatorem postponere talia: et cœpit obstupescere querens quomodo decet artificem qui composuit corpus humanū in creatione sua qd̄ postponit in cura eius et dixit. Nōne sicut lac mulsisti me: & sicut caseum me coagulasti? Hec est vna de opinionibus quæ credunt curam Creatori. Tu vero scis q̄ illa credulitas Iob, est in fine malitiæ, & dixerunt. Certa in ore Iob. Et dixerunt, Iob voluit subuertere scutellam superiorem ad inferius. Et dixerunt, Iob abnegauit resurrectionem mortuorum. Cum autem Creator dixit ad Eliphath. Non fuistis locuti rectum coram me, sicut seruus meus Iob: Dixerunt sapientes vt mundarent eum a peccato isto: quia non debet homo capi in talibus in periculo suo: scilicet quia non culpabatur propter multitudinem dolorum qui superuenerūt ei. Ratio vero istorum verborum non est de intentione istarum similitudinum: sed ratio istorum est qd̄ nunc ostendam tibi, s. q̄ Iob reuersus est ab ista opinione quæ est in fine erroris: et probatus est error eius in ea: quia istud fuit in principio cogitationis: et p̄sertim in illo cui accidebant aduersitates: et ipse sciebat q̄ eius anima munda erat. Non est aliquis qui contradicat in hoc: et propter hoc attribuerunt opinionem istam Iob: quia dixit ea quæ sic dixit cū non haberet scientiam: nec sciebat Creatorem nisi ex receptione, sicut scit vniuersitas populi credentis legem. Cum vero sciuit Creatorem scientia vera, concessit q̄ p̄fectus ver⁹, quæ est scientia Creatoris, est p̄sto scienti eū: et nulla tēratio de istis oib⁹ puerteret sensū ei⁹. Iob

autē cogitabat in principio q̄ isti successus & p̄speritates imaginabiles erant finis qui requiritur ab homine, sicut sanitas & diuitiæ: & ita cū cognoscebat & sciebat Creatore, p̄ viā narrationis cognouit: non per viā cōsiderationis & speculationis: & ideo titubauit in hmōi q̄ accidebāt: & dixit verba illa. & hæc est ratio eius q̄ dixit. Auditū auris audiui te: & nūc oculus meus videt te: & idcirco rephendi me: & consolatus sum in puluere & cinere. Sententia istorum versuum est secundū rationem in qua dicitur. Idcirco abominatus sum quē desiderabam: ipsemet consolatus sum cū sederē in puluere, secundum q̄ erat sessio eius in cinere: sicut dixit ipse sedens in cinere. Propter hoc igitur vltimū verbū q̄ significat apphensionem ipsius veram, dictum est de ipso post p̄dicta, Nō fuisti locut⁹ tecū corā me sicut seruus me⁹ Iob. Opinio vero Eliphath in hac tentatione est vna de opinionibus q̄ dictę sunt in cura Creatoris: quia ipse dixit q̄ quicquid accidit Iob, contigit secundū debitū: quia in eo erant peccata quibus debebatur illa p̄cna: sicut ipse dixit ad Iob: & non p̄pter malitiā tuā magnā, & infinitas iniquitates tuas, & postea dixit: Quia inniteris p̄pter rectitudinē operum: et q̄ recte processisti: nō sequit⁹ ex hoc q̄ sis perfectus apud Deū: & q̄ non sustineas p̄enam, & dixit ei, Ecce non credit in seruis suis: & in angelis suis ponet maculā: quāto magis hī qui habitāt domos luteas! Nec cessauit Eliphath versari circa rationē istam: scilicet q̄ homo debitor est secundū q̄ ipse putat omnīū quę accidunt ei: & defectus noster quo debetur nobis p̄cna latet scientiā nostram: & via debiti p̄cne q̄ debetur latet nos. Opinio vero Baldath in hac questione est q̄ cedit in remunerationē. Dixit enim ad Iob. Omnes contentiones magnę quę tibi contingunt si tu mundus es & in te non est peccatum inuenies pro eis premiū magnum: & omnia tibi cedent ad bonū ad multiplicandū tibi in nouissimis tuis, & hoc est q̄ dixit ad Iob. Si mundus & rectus tu: statim euigilabit ad te: & peccatū reddet habitaculū iustitię tuę intm̄ vt priora tua fuerint parua: & nouissima tua multiplicentur nimis. Tu autē scis q̄ opinio ista nota est cuilibet hominī, in ratione cure: & iam ostendimus eam. Sed opinio Sephar est opinio illius q̄ credit q̄ omnia sequuntur voluntatē simplicē, nec debemus querere causam aliquo modo in operibus eius: nec debemus dicere, cur operatus est illud & nō aliud: quia qui querit hoc, nō querit viā iustitię, nec debitum sapientię, in omnib⁹ quę operatur Deus: quia fortitudo eius & veritas eius exigunt vt operetur quicquid voluerit. Nostra vero scientia ¶ versus est ad ap̄phendēdū occulta sapientię suę. Ex qua sequitur necessario vt operetur quicquid voluerit nō p̄pter aliā causam. & hoc est q̄ dixit ad Iob. vtrū Deus loqueretur tecum: & aperiret labia sua tibi: & ostenderet tibi secreta sapientię: quia multiplex est philosophia, forsitan vestigia dei cōprehendes: & vsq; ad finem sufficientiē peruenies. Nunc igitur vide & intellige rationem istam quę terruit cogitationes suas: & induxit necessario opiniones quas p̄misimus & earū expositionē in cura Creatoris in creaturis. Et p̄dixim⁹ illud in quod iducti sunt ex breuitate apphensionis. Hanc autē rationē attribuērunt vni de maioribus illius tēporis scienti & iusto. Siue autē illud fuerit parabola siue veritas: scito q̄ opinio q̄ attribuitur ipsi Iob: si milis est opinioni Aristotelis. Opinio autē Eliphath similis est opinioni nostre. Opinio vero Baldath, similis est opinioni separatorū. Opinio autē Sophar, silis est opinioni sentiētū. Istę autem fuerunt opiniones antiquę in cura Creatoris. Post istas autem renouat alia opinio. s. illa quę attribuitur Heliu: et idcirco fuit honorat⁹ apud eos. Et dixit q̄ erat minor illis ætate: & maior in scientia: & coepit contendere cum Iob: & disputare de ignorātia & stultitia ipsius, quia mirabant⁹ q̄ acciderāt ei aduersitates cū ipse esset iust⁹: & q̄ iactabat se nimis de opibus suis: & fecit mentionem similiter de opinionib⁹ triū sociorū suorū: & dixit mirabilia in parabolis: quas cū inspexerit lector putabit q̄ nō addidit aliquid super illa q̄ dixerunt super Eliphath, et Baldath: & Sophar: sed q̄ repetiit rōnes illorū sub aliis verbis & adiecit in expositionē sua q̄ impauit Iob & narrauit rectitudinē terroris & mirabilia eius in vniuerso esse. Et q̄ Creator non eget seruitio boni: nec nocet ei malitia prauī. Hæc autē oīa dixerunt socii ei⁹. Sed cū diligēter inspexeris rationem illius, videbis rationē supadditā q̄ fuit intentio illius, sed nullus aliorū tetigit illam. Postea vero dixit quicquid dixit, sicut si Iob & tres socii ei⁹ dixissent. Et qui libet illorū iterat rationē quā dixit socius suus: hoc autē est vt cēletur vlt̄ lateat ratio propria quę est in opinione cuiuslibet illorū: vt populus sciāt q̄ manifestū est in illis q̄ opiniones oīm sunt opinio vna, & cōueniunt. sed non est ita. Illud autē q̄ addidit Heliu de quo nullus ali⁹ fecit mentionē, est q̄ assimilauit mediatorē angelo: & dixit, Notum est q̄ homo infirmatur, & appropinquat portas mortis: & certi sunt de eo: et si habuit angelum quēcūq; mediatorē,

¶ virtus

Opinionū
similitudines.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

recipietur oratio eius, & ruina eius alleuiabitur, & euadet, & reuertetur ad bonitatem morum suorum. sed illud non semper continget: neque recipietur oratio semper: sed duabus vicibus vel tribus sicut dixit. Si fuerit pro eo angelus mediator vnus de millibus vt annunciet hominis equitatem, miserebitur eius, liberat eum vt non descendat in foueam, inuenit in quo ei propitietur. Cum autem descripsit statum eius qui sanatur, & letitiam ipsius in eo quod reuertitur ad salutem, dixit. Ecce haec omnia operatur Deus, duabus vicibus per singulos. In hac autem ratione separauit se Heliu in expositione sua: & addidit etiam narrare qualitates prophetiae, dicens, Solum loquitur Deus per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines. Postea vero roborauit opinionem istam, & ostendit rationes suas in expositione rerum naturalium multiplicium, in tonitruo, in coruscatione, in pluuia, in vento. Communicaui etiam in hoc rationes generum animalium secundum aduentum mortis subito, sicut dixit, Subito moriuntur: & in media nocte curabuntur populi: & transibunt praedia dura, sicut dixit. Coteret multos sine inquisitione: & stare faciet alios in loco eorum: & multa talia. Similiter inuenies prophetiam quam venit super ipsum Iob: in qua ostensus est ei error suus in omnibus quae putabat: nec egressus est in ea demonstrationem rerum naturalium vel elementorum, vel signorum quae fiunt in sublimi: vel specierum animalium vel aliarum rerum. Quia autem dixit ei de Luna & stellis, hoc fecit propter rationem signorum suorum: & eorum quae ab ipsis ostenduntur in aere. Omnia vero verba eius in quibus docuit eum Deus, fuerunt de his quae sunt sub coelo Lunae. Similiter & Heliu induxit probationes de speciebus animalium: & dixit. Docet nos de iumentis terrae, & de volucribus coeli erudit nos. Protrahens autem protraxit sermonem in hac ratione loquendo de Leuiatam quod dicitur de vniuersitate virtutum corporalium quae diuiduntur in omni animali ambulante, serpente, natante in aquis, & volante in aere. Intentio vero in omnibus istis est quod genera ista rerum naturalium quae inueniuntur in hoc mundo generationis & corruptionis, scientiae nostrae non attingunt ad comprehendendum qualitates & modos suae narrationis: nec ad intelligendum ea esse potentiae naturalis quomodo est initium suum: nec ista sunt similia operibus nostris, qualiter ergo laborabimus vt regimen eorum & cura sit similis regimini nostro & cure? Quia autem est necessarium vt stemus iuxta iudicium ipsius & mensuram, & credamus quod nihil latet ipsum, sicut dixit Heliu, Oculi eius super vias hominis. Et omnes gressus eius considerat, & dixit. Non sunt tenebrae & non est umbra mortis vt abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Cura vero illius non est sicut nostra: & modus regiminis eius in creaturis: non est sicut modus nostri regiminis in iis quae regimus: neque in vna definitione communicant sicut putat stultus quicumque: neque coeant nisi in nomine tantum: sicut nec opera nostra similia sunt operibus eius: neque coeant in vna specie. Et sicut differunt opera naturalia ab artificialibus: sic est differentia inter regimen spirituale, & curam, & intentionem spiritalem, & nostrum regimen & curam & intentionem nostram humanam ad ea quae regimus & curamus: & ad ea quae intendimus. Haec igitur fuit intentio libri Iob: generaliter nobis dare hanc principalitatem in fide nostra, & docere super istis probationibus cum rebus naturalibus vt non erres & queras in cogitatione tua vt sit eius sapientia sicut sapientia nostra: vel eius intentio & eius cura & eius regimen: sicut intentio nostra & cura nostra & regimen nostrum. Cum vero istud sciuerit homo, omnis aduersitas fit ei leuis: & occasio quae acciderit non adiciet quærere aduersus Creatorem, vtrum sciat an non sciat: & vtrum regat an postponat: sed adiicit amorem in ipsum sicut dixit in roboratione huius prophetiae. Idcirco abominatus sum & confortatus sum in puluere & cinere. & sicut dixerunt sapientes. Faciunt ex amore, & letantur in flagellis. Cum vero tu intellexeris omnia quae praedixi sicut debet intelligi liber iste: et consideraueris in libro Iob: manifestabitur tibi ratio in eo: & inuenies quod collegi omnes rationes ipsius: & nihil relictum est ex eis nisi illud quod est colligatio verborum et ornatus parabolarum sicut exposui in hoc libro.

De tentatione, & sex locis legis in quibus fit mentio eius. Capi. XXV.

SCito quod tentatio est labor magnus de maioribus laboribus legis: & fit mentio de ipsa in lege in sex locis: sicut ostendam in hoc capitulo. Quod autem scitum est apud homines de ratione tentationis, est quod inducit Deus periculum super hominem absque eo quod non peccauit vt multiplicet premium eius. Haec autem principalitas non fuit dicta in lege in aliquo versu manifeste: nec inuenitur in lege planum scripturae quod faciat nos dubitare in hoc nisi vnum de sex locis. Et ac huc ostendam tibi rationem huius rei. Principalitas vero legis est contrarium huius opinionis: et hoc est quod dixit Deus veritatis absque iniquitate & vniuersitas sapientum.

Nec credit opinionē istam quā populus credit. Quia dixerunt, nō est mors absq; peccato: nec flagellū absq; delicto. Hæc est opinio quā necesse habet credere quilibet tenens legem qui habet intellectum, q; non attribuat Creatori superbiam vel iniquitatem vt credat q; homo est perfectus et mundus a peccato: & q; nō est debitor poenę infinite: sed plane tentatiōes de quibus fit mentio in lege, in locis predictis euenerunt p viam probationis vt cōfirmetur credulitas ipsius hominis vel gētis. Et illa ratio est labor magnus: quāto magis ligatio Isaac quam nullus sciuit nisi Creator & ipsi ambo: & dictum fuit de ipso Abraham. Nunc scio q; times dominū Deum tuum. & similiter quod dictū est, Tentat vos dominus Deus vester vt sciāt si diligitis dominū Deū vestrū. Ego vero soluā tibi oēs istas dubitationes. Scito ergo q; omnis tentatio quæ reperitur in lege non est eius ratio nisi vt doceantur homines qd̄ necessarium est eos facere vel gescere. Fuit autē ratio tētationis facere opus cū nō est intētio substantię ipsius operis: sed intentio est vt sit exemplum per qd̄ addiscāt & ambulēt eadē viā, sicut dixit vt scitis. Nec est expositio ei⁹ vt sciāt Creator: quia iam sciuit: & hoc est sicut illud qd̄ dixit. Vt sciāt quia ego Dominus sanctificans vos: hoc est vt sciāt gentes. Similiter dixit, q; cū surgeret ppheta & vellet decipere homines. Scito quia voluit Dominus vt notam faceret gentibus cōparationē præminentię legis: & scientiam eius per viam veritatis: et q; non estis decepti ad persuasionem suggestoris: & non ledatur credulitas nostra in Creatore: & q; innitatur super hoc quilibet querens veritatem. Et querat de credulitatibus illis in quib⁹ firmata fuerit ista firmitudo: cū qua nō debet apponere cor ad aliquē deceptorē quīs veniat cū signo: quæ vocat homines ad credendū impossibile. Sed persuasio cū signis debet recipi a propheta q; prophetizauit possibile sicut ostēdimus in aggregatiōe nostra magna. Postq; igitur ostensum est quia expositio eius qd̄ dicitur vt sciāt, est vt faciat homines scire: sic est illud qd̄ dixit de manna vt puniret te & tentaret te: vt cōsciret qd̄ habebas in corde tuo si custodieris pcepta ei⁹ an non. Cuius expositio est vt faceret scire populos: & q; exiret sonus in omnem terram: quia omnis qui separauerit se ad seruitium ipsius dabit ei victū: & ipse nesciet vnde veniat: et propter hoc dictum est de manna in principio descensus sui vt tentem eum vtrū ambulet in lege nostra an non: idest vt sciāt quilibet intelligens, & experiat si cōfert hominī seruire Creatori: & si est in eo sufficientia necessariorū an nō. Qd̄ autem dixit de manna in tertiā vice, q; dedit manna ad comedendū in deserto qd̄ ignorauerunt patres tui: vt puniret & tentaret te benefacere tibi in nouissimis tuis: Istud est qd̄ facit hominē dubitare quia Creator punit hominē vt multiplicet præmium eius. sed non est ita. Verbum autē illud duobus modis exponi potest. Vno modo, sicut dixim⁹ in manna: in primo & secundo verbo: & hoc vt sciāt vtrū qui recesserit ab omni alio officio vt seruiat creatori dabit ei victum ad sufficientiā: & faciet ipm̄ requiescere a labore suo an nō. Vel erit ratio verbī qd̄ dicit vt tētet te: idest vt exerceat te: sicut illud qd̄ dicitur, Nō tētauit ambulare super terrā: idest nō exercuit. & istud est sicut si diceret q; Creator exercuit nos in labore in deserto, vt multiplicaret bona vestra cū intretis terram. Et istud verum est q; exitus de labore ad quietem est maior delectatio q̄ continuo quiescere. Scitum est etiam q; nisi præcessisset labor & poena in deserto, nō opprimerent gētes neq; scirent pugnare. lex nāq; dicit, quare poenitet populus in eo q; videt bella & reuertitur in Aegyptum: Et dixit, Circūduxit Domin⁹ populum per viam deserti: quia delitię auferūt robur, & fortitudinem: & istud est bonum qd̄ accidit illis i nouissimis suis. Qd̄ autem dixit in cōcilio montis Sinai, ne timeatis: quia vt tentaret vos, venit Dominus Deus vester. Idipsum est qd̄ dictum est in Deutero, de eo qui prophetizaret in nomine idolorum: quia tentat vos dominus Deus vester: cuius iam exposuimus rationem. In eodem quoq; cōcilio dixit eis Moyses, Ne timeatis, quia status ille magnus quem vidistis fuit vt apprehenderetis veritatem per vosipsos: vt cum tentauerit vos dominus Deus vester cum propheta falso qui vult destruere quæ audistis auribus, nō recedet gressus vester a viā veritatis. Et si venerit nūcius dicens contrariū eius qd̄ dixit mihi Deus nō audietis eum: quia fortassis ascendet in cor vestrum q; verum est qd̄ dixerit alius propheta præter me cū venerit ad destruendū qd̄ ego dixi vobis nisi vos ipsi vidissetis. Qd̄ autem dictum est in Abraham de ligatione Isaac: Duo quidem magna cōiunguntur in hac questione quæ sunt de principaliorib⁹ legis, vnde est vt sciamus finē amoris in Creatorem, & metū eius: & ad quātum bonū peruenit: & ratio illa ostendit q; habet cōparationem vel in dono diuitiarum vel in dono animæ: sed istud est finis illi⁹ qd̄ potest inueniri in hoc mundo: & istud est qd̄ non ascēdit in cor hominis: & q; natura hoīs

Rabí Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

namq̃ cōsentiret in hoc. s. q̃ esset hō solus in fine desiderii habendi prolē: & dñs multarū diuitiarū: & in magno gradu: et cupiēs q̃ de semine suo nasceretur ei filis: cui nasceretur filius in senectute sua. Vide quātus est amor eius erga filium: sed timor Domini & dilectio ad implēdum mandatū eius & voluntatē contēpsit in oculis suis filium istū desiderabilem: & despexit quicquid sperabat se adepturū per illum: & festinauit decollare ipsum post iter aliquot dierū: quoniam si fecisset istud subito cū preceptū fuit ei, fecisset istud ex terrore absq̃ intelligentia & inquisitione: sed quoniā fecit istud post aliquot dies: & fecit illud qđ fecit, ex deliberatione & intelligentia recta: intelligēs. s. q̃ cōueniat homini esse in precepto Creatoris, & amore, & timore ipsius. In hoc autē non possunt aliud dicere. s. q̃ istud fiat ex preualentia virtutis operante in illo vllō modo. Qm̃ Abraham non festinauit occidere filium suum timendo q̃ interficeret ipm̃ Creator, nisi faceret istud, vel q̃ auferat ei diuitias suas: sed simpliciter propter rectitudinem quā necessaria est super quēlibet hominē diligere Creatorem & timere ipsum non spe prāmii, nec metu poenae. tunc autē dixit ei angelus, Nūc scio quia tu times Dominum, qđ est dicere: quia propter nomē huius operis qđ de te exiuit in vniuersum mundum, scient omnes homines finem timoris Creatoris quis est. Hac autē ratio cōfirmata est in lege in qua dictum est q̃ finis totius legis in omnibus quā continent in ea. i. preceptis & phibitionibus & promissionibus oēs sunt ad idē. s. ad timendū Creatore sicut dixit: Si non custodieris vt facias omnia verba legis quā scripta sunt in hoc libro vt timeas nomen honorabile, & timedū dominū Deū tuū. Ista fuit vna de duabus rationibus propter quas fuit ligatio Isaac. Secunda vero ratio fuit vt faceret nos scire q̃ prophetē multum credunt in his quē perueniunt ad eos ex parte Creatoris in prophetia: & vt non putet cogitator quia istud non fuit in somnio: vel in visione, sicut prediximus: vel mediāte virtute imaginatiua: q̃ pōt esse vt non sit verū q̃ fecerunt cū: vel qđ ostensum est ei in similitudine: vel q̃ misceat in eo dubitatio. Et idcirco voluit facere nos scire quia quicquid videt propheta in visione prophetiā: verum est apud prophetam: nec est in eo dubitatio aliqua vllō modo: & iudiciū ipsius rei est apud ipsum: sicut iudiciū oīm eorum q̃ apphendantur sensibus vel intellectu. Huius rei probatio est q̃ festinauit Abraham occidere filium suum vnicū quem diligebat sicut ei precipiebatur: licet illud fuerit in somnio, vel visione: quia si apud prophetas sopor prophetiā cōfunderetur propter alia somnia, vel haberet aliquid dubitatiōis apphensio prophetā quā apphendebat in visione pphetiē vel in suis similitudinibus, nō festinarent credere istud quod abominatur: nec anima ipsorum traheretur facere rem tam magnā super re dubia. Bene autē prouisum fuit vt ratio ista cōtingeret in manu Abrahę: & in talī qualis erat Isaac. quoniā Abrahā pater noster fuit primus qui incepit docere vnitatem Creatoris & asstruere prophetiam & roborare credulitatem istam: & vt traherent omnes homines ad illam sicut dictū est: Quia scio q̃ mandabit filiis suis & posteritati suā vt custodiant viam Domini. Sicut autē homines adheferunt credulitati eorū quā ipse docuit: & secuti sunt eā rectā & vtilem: sic & debet sequi ea quā sumpta sunt de operibus illius & p̃cipue opus illud in quo confirmauit principalitatem veritatis prophetiē: & fecit nos scire in hoc finem timoris Creatoris: & quousq̃ pertingit amor ipsius. Sic igitur debes intelligere rationem tentationum: nō q̃ ipse velit scire qđ prius nesciuit Creator: sed vult pbare & tentare donec sciat hoc qđ prius nesciebat ex parte Creatoris benedicti & excelsi sup̃ cogitatiōes stultorū & insipientiū in malitia cogitationum suarum.

¶ Vtrum Deo conueniat agere propter finē. Capitulum. XXVI.

Quod adriperito diuiduntur opera respectu habito ad finem ipsorum. Operū nāq̃ quēdam fiunt pro nihilo: quēdā causā ludī fiunt, quēdam vero sunt frustra, quēdā vero recta. Opus qđ dicitur vanum vel frustra fieri, est illud in quo intentio operatoris est ppter aliquē finem: sed non sequitur ipsum propter aliqua impedimenta quā prohibent multos. Multos nāq̃ videbis dicentes, Laboraui frustra, cum querit aliquem & nō inuenit, vel laborat in itinere mercator: & nihil lucrat. Dicunt etiam medici, Labor noster in egroto vanus fuit cum non curatur, et similiter in omnibus operibus in quibus queritur finis aliquis, & operator nō consequitur illum. Opus autem pro nihilo est illud in quo nō est intentio propter finem aliquē omnino: sicut qui ludit cum manu sua cū cogitet aliquid: & sicut opera demeriū vel cuius animus versatur circa alia, & ignorat quid faciat. Opus vero qđ fit causā ludī est illud in quo est intentio propter finem diminutum: quia operator ponit intentionē suā ad rē nō necessariā, nec vtilem: sicut ille qui saltat, nec eius intentio est vt exerceat

animā suam v' faciat aliqua quorū finis est vt risus moueat ex eis. Et dicit q' tale opus est ludus sine dubio. Istud autē variat secundū intētiōē operatorū: & secundū perfectionē ipsorū. Multa sunt siquidē quæ sunt necessaria qbusdā vel sunt vtilia qbusdā: aliis vero nō sunt necessaria: sicut labor corporis secundū diuersitatē specierum suarum quæ sunt necessarię in cōseruatione sanitatis. sicut palam est omnī perito in arte medicīne, & scriptura, cuius vtilitas magna est apud sapientes. Qui autem exercet laboriosum aliquod opus vt per ipsum consequatur sanitatē, sicut qui ludit ad pilam, & luctatur: & qui retinet anhelitū. Similiter in operibus in quibus est intentio propter scripturā sicut parare pēnam, & preparatio pergamenī: q' secundū stultos sunt ludus: sed apud sapientes non sunt ludus. Opus vero rectum & idoneum est illud qd facit operator ex intētiōe finis alicuius honorabilis. s. necessariū vel vtilis & consequitur finem illum. videtur autem mihi q' nō possit in hoīe contradicere. Quicumq' nāq' operat' aliquod opus: vel erit mēs in illo ad cōsequendū aliquē finē vel nō erit intētiō sic. Finis autē q' est in intētiōe vel erit honorabilis: vel erit deficiens: & vel acqret ille finis vel nō acquiratur. Hoc autē est qd inducit distinctionem & diuersitatē. Postq' autē istud ostendī dico q' non oportet intelligentem dicere q' opera Creatoris vel aliquod de operibus est frustra vel ludus vel pro nihilo: sed secundū nostrā opīniōem & omnis qui credit legem Moyfi omne opus Creatoris est bonum & rectum valde. sicut dictū est. Vidit deus cuncta quæ fecerat &c. Quicquid etiam fecit ppter aliud: illud primū erit necessariū in esse alterius ppter qd est intentio quā voluit Creator, vel erit vtile, verbī gratia: Victus animalū est necessarius in stabilitate & pmanētia esse illius generis valde: nec fuit intentio in victu: nisi vt viuat aīal ex eo aliquo tempore. nec fuit intentio in sensibus: nisi ppter vtilitates quę pueniunt aīalib' ex eorū apphensione. Sic etiā est in sapientia pphetica. Et opīniō philosophorū est q' in rebus naturalibus non est aliquid qd sit pro nihilo: quia omnia opera q' non sunt ex artificiis hoīm in ipsis est intentio propter aliquē finem siue sit notus ille finis, siue non sit notus. Secta vero magistrorū speculationis, qui dicunt q' Creator non facit vnū propter aliud: neq' sunt in eo causę vel causata: sed etiam opera Creatoris sunt secundū voluntatem ipsius, nec est querendus finis in eis: nec est dicendū cur hoc fecit: sed facit qd vult: & q' ista non sequuntur sapiētiam ipsius. Ergo secundū sententiā istorū erunt opera Creatoris in ea parte quæ dicta est p nihilo: qm' qui facit qd est pro nihilo, non est eius intentio ad aliquem finem: nec apponit animum ad illud qd facit. Creator vero secundū sententiā istorum scit qd facit: & habet intētiōem in illo: & non propter finem aliquo modo, nec propter aliquam vtilitatem. Q' autem aliquod opus Creatoris sit per viam ludī, illud est repulsum manifeste in principio cogitationis. Non apponas animum ad ridiculum illius qui dixit q' Creator creauit simiā vt homo rideret cū ipsa. Qd autē induxit eos ad hoc est eorū ignorantia magna in natura generationis & corruptionis: & q' postposuerunt radicem: quę est q' tota intentio Creatoris fuit facere esse quicquid possibile est sicut nos videmus: sed contrarium istius nullo modo requisitū eius sapientia. Et est impossibile apud intellectū q' res procedunt nisi ex debito sapiētiae suae. Illos vero qui dicunt q' in omnibus operibus Creatoris non fuit intentio alicuius finis, induxit in hoc necessitas quædam. s. q' intenderunt in vniuerso esse secundū sensum suū. Et dicunt quis est finis vniuersi mundi in esse suo: & coguntur de necessitate dicere illud quod dicit q' credit nouitatē mūdi, q' ita voluit: non propter aliam causam. Post hęc autē cōsiderāt inferius in singularib' mundi vniuersaliter donec non concedunt q' pupilla nigra quę est in medio oculi et claritas tunice quę est sup ipsam sint ppter aīę vīsum vt apphendat quod apprehendit: nec ponit istas causas visionis vllō modo: nec perforata est vna tunica oculi: & altera quę supest fuit clara & peruia vīsus vt inspiciat & videat: sed ita voluit Creator. Et licet ipse videat possibile est q' accideret cōtrariū hui'. In lege vero nra sunt quidā versus q' inducūt dubitationē secundū suū planū in pīcipio cōsiderationis: sicut dictū est. Oīa q'cūq' voluit Dñs fecit, & iterū. Anima sua cōcupiuit & fecit, & iterū. Quis dicet ei quid facis. Ratio vero istorū versuum & similiū est: quia q'cūq' vult Creator statim sunt facta de necessitate: nec aliquid pōt impedire quin impleat volūtas eius: quia nō est illi' volūtas nisi in eo qd est possibile esse: nec est possibile nisi qd ipsius sapiētia exigit vt sit: & erit quicqd facere voluerit, nec potest aliquid ponere impedimentum inter ipsum & opus. Hęc autē est opīniō cuiuslibet credentis legē: & opīniō phorū & etiā nra, quia credimus q' mūdos est nouus. Sapientes vero nri nō credūt q' fuit ppter volūtatē simplicē solūmō: et dicunt q' sapiētia Creatoris quā nō ap-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

prehēdimus, fecit debere esse mūdū istū de necessitate in suo esse vniuerso sicut est: & q̄ ipsa eadem sapientia quæ non mutatur fecit debere esse priuationem ante mundi esse, & istud inuenies in verbis sapientum in expositione libri Ecclesiastici, ubi dixit, Omnia pulchra fecit in tempore suo. Hoc autem totum est vt fugiatur illud qd̄ necessarium est fugere, scilicet vt operet̄ operator opus in quo non habeat intentionem propter aliquē finē: & ita credit vniuersitas sapientum legis nostræ. Istud etiam fecerunt nos scire pphetæ q̄ partes operum naturalium omnes sunt dispositæ, & ordinatæ, & colligatæ inuicē: & omnes sunt causæ & causatæ: & non est in eis res aliqua pro nihilo: neq̄ ludī causa neq̄ frustra: sed opera sapientiæ veræ, sicut dictum est, Q̄ magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti. & dixit, Omnia opera eius in veritate, & iterum, Deus sapientia fundauit terrā, et istud inuenitur in pluribus locis, nec est credendum aliud nisi istud. Consideratio etiam philosophiæ exigat necessario q̄ nulla res est pro nihilo vel causa ludī, vel frustra in omnibus opatiōibus naturæ. Quanto magis in natura coelorum quæ est nobilior, & melius cōposita secundū p̄minentiam naturæ quæ ibi ē. Scito autem q̄ plures errorum qui sunt ad querendum finem esse mundi in vniuerso suo: vlt̄ finem partium, sunt propter errorem quē in se habet homo. Et quia putat q̄ vniuersum esse creatum est propter hominem tantummodo: & propter ignorantiam suam circa maneriem huius materiæ inferioris & de intentione prima q̄ est vt faciat esse quicquid possibile est esse. nāq̄ vniuersum bonum est sine dubio: sed ppter predicta ignorauerunt & errauerunt. In istis autē duabus rōnibus renouant̄ dubitatōes et errores donec quedā opera Creatoris numerata fuerūt sicut facta fuerunt p̄ nihilo: & alia opa causa ludī: alia vero frustra. Scito q̄ ipsi receperunt incōuenientia illa adeo q̄ opera Creatoris apud ipsos fuerūt posita quasi opa p̄ nihilo, quia in eis nō fuit intentio propter aliquē finem. Effugerunt enim ponere ipsa tracta post sapientiam: ne ratio illa duceret eos ad credendum antiquitatem mundi: & propter hoc clauferunt portam istam. Iam vero feci te scire opinionem nostræ legis in hoc: & quia illud est qd̄ oportet credere: quia nullū incōueniens sequitur nos cum dixerimus q̄ in omnibus istis operibus suū esse, & sua priuatio trahunt̄ post sapientiā ipsi⁹: & q̄ nos non scimus multitudinē modorū sapientiæ qui sunt in operibus eius. Super hac autem opinione fundata est lex tota: quia in principio suo dixit, Vidit Deus cuncta quæ fecerat &c. & in cōsummatione sua: dixit, Ipse fortis & opus suum perfectum. Cum vero disputaueris super hac opinione: et inspexeris diligenter omnia capitula Aristotelis quæ premisimus in ista ratione: nō inuenies in eis contrarium aliquod vllō modo in aliqua partium omnium vniuersi esse: nec inuenies contradictionem nisi in eius opinione in antiquitate mundi: & in nra opinione in eius nouitate.

¶ Vtrum Deus agat propter finem. Capitulū, XXVII.

Sicut magistri speculationis tenentes legem cōtradixerunt sibi in hoc, Vtrum Creatoris opera sequunt̄ sapientiā eius vel voluntatē, vel non inquirendo finē: similiter contradixerunt in præceptis quæ data fuerunt nobis. Sunt etenim quidam qui non querunt causam vel rationē in hoc omnino: et dicūt q̄ omnia præcepta sequuntur voluntatē simplicē Creatoris. Sunt autem alii qui dicūt q̄ oīa p̄cepta & p̄hibitiones trahuntur post sapientiā, et est eis intentio propter finem. Et q̄ omnia p̄cepta rationē habēt: & ppter utilitatē fuerunt nobis data: sed credim⁹ q̄ oīa rationē habēt & causas, sed quorūdā rationē ignoram⁹ neq̄ scimus viā sapientiæ quæ in eis est. Hac autē est opinio vniuersitatis & singulorum: & verba legis in hoc sunt manifesta sicut dictum est. Præcepta & iudicia iusta. Et item, Iudicia Domini vera iustificata in vnum. Ista sunt quæ vocantur ceremoniæ sicut mixtura lini, & lane, & caro cū lacte: et sicut hirc⁹ emissari⁹, de qb⁹ dixerūt sapiētes, Præcepta seu ceremonias quæ dedi tibi, nō potes ea mutare vllō modo. Et Sathā est accusator sup̄ illis: & gētes mūdī cōtradiciūt illis. Vniuersitas vero sapiētū nō credit q̄ ista p̄cepta nō habēt rōnē & intētiōnē ppter suū finē: quia istud exigeret q̄ esset opus p̄ nihilo: sicut prædiximus: sed credūt q̄ habēt rationē, scilicet finē vtilē oīno, sed latet nos, vel ppter breuitatē sciētīe nostræ: vel ppter defectū: vel q̄ sit ratio in p̄ceptis in faciendo, vel nō faciēdo: idest vtilis finis. Sunt autē qdā quorū utilitas nota est nobis: sicut p̄hibitio homicidii & furti. Quedā vero sunt quorū utilitatis via nescit: sicut p̄hibitio eius fructus arboris de nouo plantatē in tribus annis primis: & mixtio vineæ. Illa vero quorū utilitas scitur a populo vocantur iudicia: sed illa quorū utilitas ignoratur vocantur ceremoniæ. Ḡnālīter tamē scriptura ostendit q̄ nō est nihil in nobis: quia illud est vita nostra: qd̄ est dicere q̄ illæ ceremoniæ nō sunt sine utilitate vel fine vtili. Q̄ si forte nobis vi-

detur de aliquo illorū q̄ non sit vtilitas in eo: defectus est in nobis & in intellectu nostro. Tu vero scis qđ apud nos notū est, s. q̄ Salomō sciuit rōnes oīm p̄ceptorū excepto illo de vitula ruffa. Sapiētes etiā dixerūt q̄ Creator abscondit rōnes p̄ceptorū ne cōtēnerent a nobis sicut cōtigit Salomoni in trib⁹ p̄ceptis. Sup hac autē principalitate & scđm eā procedūt plura verba ipsorū: & etiā verba scripturę demonstrant illud. Inuenies autem in aliquo loco verbū quoddam sapiētū qđ videtur in principio cogitatiois innuere q̄ quedā pars p̄ceptorū nō habet rationē nisi iussionem Creatoris: nec aliū finē, nec aliquā vtilitatē, & illud est qđ dixerūt. Quid nocet Creatori q̄ decollat ī ceruice vel in gutture? Fortassis dices: nō fuerūt data p̄cepta nisi vt examinaretur in eis hoīes, sicut Dauid dixit. Eloquia Dñi, eloquia examinata. Licet autem verbū istud sit valde mirabile: nec habet cōpationē cū aliis verbis eorū: faciā te audire opinionē meā & expositionē ipsi⁹ vt nō egrediamur de termīo oīm verborū iporū: nec recedam⁹ a radice in qua cōuenim⁹: q̄ est, q̄ oīa p̄cepta vtilē finē habēt in esse sicut dictū est: quia nō est aliquid pro nihilo, & ppheta dixit. Nō dixi semini Iacob frustra: querite me. Ego Dñs loquēs iustitiā & annūciāns equitatē. Qđ autem necessariū est cuiuslibet perfecte intelligenti vt cre-dat in hac ratione est illud qđ dictū est q̄ vniuersitas p̄ceptorū omniū habet causam & ratio-nem de necessitate: et ppter vtilitatē fuerunt nobis data. Singularia vero ipsorū sunt de qb⁹ dixerunt q̄ sunt simplex ppter iussionē: sicut decollatio bestiarū quę decollari debent ppter necessitatē victus: quorū causa & vtilitas manifesta est sicut postea demonstrabimus. Ratio ve-ro huius q̄ bestia debet decollari & nō lanceari: & hoc in loco cēro: vtpote in gutture debet fieri: hęc omnia sunt vt examinentur in eis homines. Et hoc etiā parebit tibi ex verbis iporū: sicut dixerūt, Qui decollat in gutture vel ceruice. Istud autē exēplū induxi ppter rationem quę inuenitur in verbis ipsorum. Sed cū quęsiuerimus de hoc diligēter, erit ratio q̄ cū neces-sitas exigeret vt bestię comederentur fuit intentio vt occiderentur morte leui & opere leui. Non enim oportet caput amputari: nisi ense vel aliquo simili. Occisio vero potest fieri mul-tis aliis instrumentis: & vt leuior esset mors intenderunt acuere cultellum. Qđ vero assimi-latur istis de circumstantiis particularium est assatio: quoniam ratio applicationis in assatio-ne habet vtilitatē magnam notam sicut postea ostendemus. Q̄ autem app̄catio illa sit aries vel veruex: & numerus sit talis vel talis: istud quidem nō habet causam vel rationē nec vnq̄ inuenietur. Quicunq; vero laborat querere causam in huiusmodi particularibus ambulat in tenebris: nec recedet ab eo incōueniens: immo addet super se inconuenientia. Et quicunq; pu-tat q̄ inueniet in his causam & rationem: tantum longe est a vero q̄tum & illi qui dicunt q̄ vniuersitas p̄ceptorum non est propter vtilitatem. Scito etiā q̄ sapientia exigit & neces-sitas inducit vt sint particularia quorum causa nō inueniatur: sicut si esset impossibile in his quę ad legem pertinent tale aliquid inueniri. Via vero propter quam est impossibile, est quia si dixeris quare fuerit aries & non veruex, eadē quęstio remanet si veruex positus esset vbi po-situs est aries, & aliqua species debet esse de necessitate. Similiter si queratur quare fuerunt septem arietes & nō octo: similis quęstio remaneret si dixisset octo vel decem, vel viginri. nu-merus vero aliq̄s necessarius est omnino. Istud autē videt simile naturę potestatis vbi necesse sit vt alterum possibile sit, nec esset finis quęstionū quarentium: quare fuit istud possibi-le & non alterum. Quoniam eadem quęstio fieret si alterum duorum possibile esset, & non illud qđ est. Scito ergo rationem istam & intellige illam. Qđ autē dicitur semper q̄ oīa p̄cepta causam habent & rationem, non dicit vt disputetur de particularibus ipsarum. Postq̄ igitur res ita se habet videtur mihi vt diuidam sexcenta & tredecim p̄cepta in ali-quā cōsequētia certa: quorū quodlibet aggregabit p̄cepta numerata quę sunt vnius spe-ciei: vel prope in rationibus suis. Narrabo etiā tibi causam & rationem cuiuslibet commu-nium illorum: & faciā te scire vtilitatem quę est in eis: in quo non erit dubitatio vel repulsa. Postea vero reuertar ad quodlibet p̄ceptorum quę sunt sub illo cōmuni: et ostendam tibi rationes illorum donec non remanebuut nisi rationes paucorum p̄ceptorū quorum cau-sam et rationem non sciui vsq; modo. Sciui etiā partem quandam particularium in p̄cep-tis & conditiones quorundam ex eis: quorum rationes sciri oportet: & adhuc audies hac omnia. Istas autem rationes et causas non est mihi conueniens vt demonstrem tibi nisi postq̄ p̄miserō capitula multa & proposuero in ipsis p̄positiones vtilēs vt sint stramentum ad ista, & hoc est quod modo dicam.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

De ratione præceptorum. Capitulum. XXVIII.

Quoniam præceptorum intentio duplex est: bona dispositio animæ et bona dispositio corporis. Ad animam siquidem pertinet ut vniuersitas populi habeat credulitates rectas secundum posse suum. Et idcirco quædam illarum debent esse manifestæ: alia vero in parabolis: quia non est in natura populi vniuersi ut apprehendant per virtutes suas scientiam istius rationis secundum quod est. Ad corpus vero pertinet præparatio victus necessarii: quod fiet cum adiutorio mutuo inter se. Istud autem potest perfici duobus modis. vno siquidem modo ut tollatur superbia & violentia: & hoc est ut non sit quilibet singularis solutus facere voluntatem suam secundum posse suum: sed laboret pro posse suo & studeat in aliqua re unde proueniat utilitas aliis. Secundus modus est docere quilibet hominum bonos mores utiles societati ut ciuitas sit ordinata & bene disposita. Scito quod duarum intentionum prædictarum vna sine dubio est prior dignitate & gradu: & ipsa est compositio animæ: scilicet habere credulitates rectas. Secunda vero est prior natura & tempore: scilicet compositio corporis: & hoc est regimen ciuitatis et dispositio diuersitatum habitatorum secundum posse. Super hac autem secunda & posteriori & super partibus eius multiplices sunt prohibitiones & cautelæ: quoniam prima intentio non potest acquiri nisi post acquisitionem secundæ. Probatum etenim est quod homo duas habet perfectiones. Prima siquidem est perfectio corporalium virtutum. Secunda vero perfectio animæ. Prima perfectio est ut sit sanus in optima dispositione virium naturalium: quod non potest contingere nisi cum inuenit necessaria quando ea requirit. scilicet victum & alia corpori necessaria vel utilia sicut Balneum. Istud autem non potest perfici ab vno homine solo: sed a conuentu habitatorum in eadem villa. Scitum siquidem est quod homo naturaliter habet ut regatur secundum consuetudinem societatis hominum vnius villæ. Vltima vero perfectio hominis est ut fiat rationale actu. scilicet ut habeat intellectum in actu: & hoc est ut sciat quicquid in potestate est hominis scire de vniuersitate entium secundum perfectionem suam vltimam. Et manifestum est quod in hac vltima perfectione non sunt opera nec compositio morum: sed sunt credulitates in quas inducit eum speculatio & diligens inquisitio. Manifestum est etiam quod illa vltima perfectio nobilis non potest acquiri nisi post primam perfectionem. homo namque non potest apprehendere intelligibile etiam si doceatur, nedum per se inueniat, nisi illud dum esurit vel sitit, vel frigus, vel calorem patitur. sed post acquisitionem primæ perfectionis oportet ut acquiratur vltima quæ dignior est sine dubio: & hæc est causa permanentiæ sempiternæ non alia præter ipsam. Lex igitur vera de qua prædiximus quod vna sola est: non est lata siue data nisi ut ostenderet nobis duas perfectiones in genere suo. scilicet bonam dispositionem hominum inter se tollendo superbiam & informando bonos mores & honorabiles, ut homines ciuitatis viuunt et conuersentur & permaneant secundum ordinem rectum: ut quilibet eorum possit acquirere suam primam perfectionem & bonam dispositionem sensuum: & ut dicunt bone opiniones & rectæ: per quas possit acquiri vltima perfectio. Lex autem fecit mentionem de vtraque dicens quod finis præceptorum est acquisitio duarum perfectionum sicut dictum est. Præcepit nobis Dominus facere omnes istas ceremonias ut timeamus dominum Deum nostrum ut bene sit nobis omnibus diebus: & ut viuificaret nos sicut in die ista. Præmisit hanc vltimam perfectionem secundum gradum suum & præminentiam: quia ipsa est finis vltimus. Et propter hoc dictum est in alio loco. Ut beneficiat tibi & prolonges dies. Tu vero scis illud quod dixerunt sapientes in huiusmodi expositione: ut bene sit tibi in seculo quod totum bonum est: & prolonges dies in seculo quod est totum longum. Sic etiam intelligendum est quod dictum est, Ut bene sit vobis omnibus diebus. Eadem autem in hoc est intentio: scilicet acquirere seculum quod est totum bonum, & diuturnum: & hæc est præminentia sempiterna. Quod autem dixit ut viuificaret nos sicut in die ista, istud pertinet ad perfectionem corporis primam ut elongetur dies: quia non potest perfici ordo dispositionis eius nisi cum societate et conuenientia hominum ciuitatis sicut ostendimus.

Legis finis qualis est tollere de mentibus hominum superbiam.

Capitulum. XXIX.

Scire debes & intelligere quod lex de opinionibus rectis per quas acquiritur vltima perfectio non dedit nisi finem earum: & fecit ut crederent homines in corde illarum quod est essentia Creatoris & eius vnitas & sapientia & potentia voluntas & æternitas, & hoc est causa finis vltimi, quod non potest demonstrari diuisione vel definitione nisi post apprehensionem multarum opinionum.

Eodem modo lex induxit opiniones quæ sunt necessariae in dispositione regiminis ciuitatis: sicut hoc quod credimus quia creator irascitur super peccatores, & ideo necesse est ut timeatur ut quilibet caueat sibi ab errore & peccato. Alias vero scientias rectas de vniuerso esse quæ dicuntur speculatiue in multitudine diuersitatis generum suorum per quas firmantur opiniones istæ quæ sunt vltimus finis licet lex non induxit eas manifeste sicut alias: tamen induxit eas generaliter: & hoc est quod dixit ut ametur Dominus. Tu vero scis quod electum est generaliter in amore ubi dictum est, Ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex omnibus viribus tuis. Nos vero iam ostendimus in congregatiōe nostra magna quod amor iste non firmatur nisi in apprehensione recti vniuersi esse sicut est, & intelligendo sapientiā eius in illo. Similiter etiā ibidem ostendimus quod docuerunt sapientes de hac ratione. Quod autem sequitur generaliter ex omnibus quæ modo premisimus in hac ratione est quod omne præceptum siue prohibitio est ut tollatur superbia vel formentur homines in dispositione morum qui sunt idonei ad bonā societatem: vel ad inducendū rectā opinionē: in qua necesse est ut credatur vel propter dignitatē ipsius vel quia est necessaria ad superbiam tollendā vel ad docendū bonos mores. De talibus præceptis dicimus quod sunt manifesta: & eorū causa & ratio scitur & utilitas nota est: & de talibus non fit questio: quia ratio humana nunquam laborauit ut quæreret quare dictum est in lege quod Creator est vnus: vel quare prohibuit nobis homicidiū vsurpatū vel vltionē inimici: & ne retineremus odium: vel quare præcepit nobis ut quilibet diligeret proximū suum. Illa vero præcepta in quibus laborant intellectus & surgunt contrarietates donec quidā dicunt quod in eis non est utilitas nisi quod sunt præcepta: Alii vero dicunt quod in eis est utilitas sed latet nos: Illa inquam sunt ex quorum plano non oritur utilitas in aliqua trium rationū quas premisimus. scilicet quod non dant opinionē rectam: neque docent mores bonos neque tollunt superbiam. Ista namque præcepta non spectant ad bonā dispositionem animæ ut dent credulitatē aliquā: nec ad bonā dispositionē corporis ut dent leges utiles in regimine ciuitatis vel domus: sicut prohibitio mixtionis lini vel lane: & mixtio diuersorum seminum & caro cum lacte, & operire sanguine, & vitule deceruatē: & redemptio primogeniti asini & filia. Adhuc autem scire te faciam expositionē meā in omnibus: & assignabo rationes veras eorum, quæ sunt probatæ, præterquam in quibusdā illarū sicut prædixi: & ostendā quod causa ista & illis filia sunt omnino necessaria ut pertineant ad aliquā prædictarū trium rationū: vel ad firmandū credulitatē vel ad dispositionē officiorū ciuitatis quæ perficitur duobus tollendo superbiam & informando in bonis moribus. Colligitur ergo in summa ex his quas prædiximus incredulitatibus quod præceptum dat credulitatē rectā: & ipsa est intentio sola sicut fides de vnitāte & eternitate Creatoris: & quod non est corpus. In quibusdā autem erit credulitas illa valde necessaria in tollendo superbiam & in instruendo in bonis moribus: sicut credimus quod ira Creatoris augmentatur super illum qui facit superbiam & iniquitatem: sicut dixit, Crescet ira mea, & sic credimus quod audit clamorem oppressi statim: sicut dixit, Audiam quia pius ego.

C De credulitate erronea progenitorū Abrahæ & fide ipsius Abrahæ. Cap. XXX.

Mortuum est quod Abraham natus est in gente quæ seruiebat igni, & in incredulitate illorum qui credebant quod non erat Deus alius nisi stelle. Cum vero fecero te scire in hoc capitulo libros eorum quod non inueniunt apud nos translatis ad Arabicā linguā in narratiōe ipsorum in antiquis cōtentionibus, & fecero te scire opiniones ipsorum & rationes eorum, ostēdet tibi credulitas in stellis quod sunt Dii: & quod Sol est maior inter Deos, & dixerunt quod reliqui planetae sunt Dii: sed Sol & Luna sunt maximī Deorum. Inuenies etiā quod manifeste dicunt quod sol regit mundū superiorem & inferiorem: & inuenies istud in libris eorum, & narrant statū Abrahæ: et dixerunt hæc eadē verba, quod Abraham fuit natus & educatus in terra seruitiū igni: quoniam contradixit opinionī gentis illius: dicens quod alius opator erat propter Solē: & induxerunt contra eū rationes suas: inter quas fecerunt mentionē de operatiōibus Solis quæ manifeste sunt & apparēt visui in vniuerso esse. Et dixerunt quia dixit eis Abraham. Verba sunt quæ dicitis, quia Sol est sicut securis in manu carpentarii: & posuerunt postea paucas de rationibus suis. In fine vero rationis istius dixit quod Rex misit Abraham in carcerē: & remansit multis diebus in cōtentione quā habebat aduersus illos dum esset in carcere. Post hoc autem rex timuit quod noceret regno suo & retraheret homines a credulitate sua: & extimauit eū usque ad extremā terrē Chanāā postquam spoliauerat eū omnibus bonis suis. Ita dixerunt isti, et inuenies hoc manifeste in libro de agricultura Aegyptiorū. Sed non fecerunt mentionē de signis veris ipsius: neque de eo quod euēnit ei in visiōe prophetice: quoniam ipsi contradicebant ei: quia contrariū erat opinionibus eorum corruptis, non

*Nota de
Abraham
secundum
gentiles.*

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

est autem dubium apud me, q̄ cum contradicebat sententię hominũ illius temporis, ipsi contemnebant eum & dehonestabant & vilipendebant eum homines illi prauĩ. Et quia sustinuit omnia ista pro veritate Creatoris dictũ est ad eũ: Benedicā benedicētib⁹ te: & maledicā maledicētib⁹ te. Finis vero facti ipsi⁹ fuit qđ nos hodie videm⁹, quia maior pars hoĩm qui sunt in mundo conueniunt in hoc vt honorēt ipsum & vt benedicantur in nomine ipsius, & etiā in eo cui nomen eius attribuitur in generatione sua: nec est qui cōtradicat in hoc: vel qui diminuat gradum dignitatis eius: prāter reliquias gentis quæ dicitur remansisse in extremis terræ: sicut Parthi qui remanserunt in sinistra parte: & gētes Indię in extremo partis dextrę. Isti siquidem sunt reliquię gentis Cazedim qui vocantur Zabeĩ: quia gēs ista repleuit terrā. Finis autem & perfectio illius qui profundauit in prophetia in temporibus illis fuit: quia putauit q̄ Creator est spiritus coeli, & stellæ sunt corpora: & Creator est spiritus eorum. Hoc etiam dixit Maurus Abubac. in expositione libri de auditu. Propter hoc autē credit tota gēs ista mundi antiquitatem qm̄ coelum est Deus secundũ opinionē illorũ. Et dicunt q̄ Adam primus natus ex masculo & foemina sicut & alii homines: sed honorabāt eum multũ: & dicebant q̄ fuit propheta Lunę: & q̄ predicauit gētib⁹ vt seruirent Lunę: & q̄ cōposuit libros de cultu terræ. Similiter dicunt q̄ Noe fuit agricola: & q̄ non credebat in seruitio idolorum: et q̄ gens illa Zabeorũ vilipendebat eum: & dehonestabat: & dicebant de ipso q̄ nunq̄ seruiebat Idolis: & narrauerunt in libris suis q̄ punierunt illum: & posuerunt in carcere: quia seruiebat Creatori. Dixerunt etiam Seth q̄ cōtradixit opinionĩ primĩ Adæ in seruitio Lunæ: et finxerunt mendacia quæ inducunt risum legentibus ea: quia ostendunt maximũ defectũ intellectus: et q̄ longe nimis fuerunt a prophetia: & q̄ fuerunt in fine stultitiæ. Narrauerunt etiam de Adam, q̄ quādo egressus est de terra promissionis quę est versus partes Indię: et incepit intrare terminos Babylonis, tulit secum mirabilia multa: scilicet arborem quæ crecebat cum ramis & foliis: & arborē lapidũ: & folia cuiusdam arboris viridis quæ non cōburebantur ab igne: & dixit q̄ sub ymbra illius arboris protegebantur decem milia hominũ. Et altitudo ipsius erat sicut statura hominis. Attulit secum etiam duo folia quorum vtrũq̄ duos homines cooperiebat. De talibus ergo ridiculosis multa mirabilia narrauerũt. Propter hoc ergo mirari debes de hominibus, quorum opinio est quia mundus est antiquus: & tamē credunt esse talia quæ impossibile est in natura esse apud omnē scientē speculationem naturalem. Intentio vero ipsorum in loquendo de Adam primo & de omnibus quę attribuunt ei fuit roborare credulitatem suā in antiquitate mūdi. Et qđ prouenit de istis rationib⁹ fuit q̄ coeli & astra sunt Dii. Cum autem natus fuit Abraham qui fuit columna mūdi, & intellexit q̄ Creator erat separatus neq̄ corpus neq̄ virtus in corpore: & q̄ omnes stellę & coeli sunt opera illius: et cognouit mundana & ludibria in quibus fuit educatus: incepit destruere opinionem illorum, & falsificare credulitatem illorum, & detegere malitiam eorum. Et inuocauit nomen domini Dei mundi, & hæc fuit inuocatio q̄ inuenit esse Creatoris, & nouitatem mundi ex parte Creatoris. Secundũ has opiniones quas habebat gens Zabiorum fecerũt effigies stellarum de auro, s. Soli: de argento vero Lunę: & diuiserunt metallo in terminos stellas dicentes, Illius termini Deus est stella talis: & ædificauerunt palatia, & posuerunt in eis imagines: & dixerunt q̄ splendor potentiarũ stellarum diffundebatur super illas imagines: & loquebantur cum hominibus: & annunciabant eis vtilia. Idem dixerunt in arboribus quę sunt in parte illarum stellarum: q̄ cum aliqua arbor est appropriata vni stellæ: & seruitur ei in talibus rebus, & in tali modo, effundetur quoddā spūale ab illa stella super ipsam arborē: & loquetur cū hominibus in somnio. Hæc oĩa inuenies in libris illorũ de quib⁹ docui te. Isti ergo fuerũt pphete idolorũ: & pphete arboris: de quibus dictũ est q̄ firmatae sunt hmōi opinioēs in eis donec dereliquerũt Creatorē & clamauerũt ad idola. Idolũ responde nobis. Hęc oĩa contingunt ex effusione istarũ opinionũ et ex stultitia magna & ludibriis hoĩm huius mundi in hmōi vanitate cogitationũ. Tunc etiā ortę sunt opiniones & sententiæ & inuenti sunt ex eis augures & magi et diuinatores, et sortilegi, et inquirentes Iob & Ideom et requirentes mortuos. Nos autem iam ostendimus in aggregatiōe nostra magna incanũt q̄ Abrahā fuit primus qui coepit destruere istas opiniones cum omnibus istis et cū predicatione blanda hoĩb⁹ bladiēdo & cōtrahēdo ipsos verbis suauib⁹ ad seruitiũ Creatoris donec pphetizauit Dñs pphetarũ, & cōpleuit rationem: et præcepit tales homines interfici et delere nomen illorum et eradicare illos, sicut dixit, Aras eorũ destruetis, et phibuit ambulare in cōsuetudinib⁹ eorũ

sicut dixit, Non ambulabitis in via gentium. Tu vero scis ex verbis legis in pluribus locis quod prima intentio legis tota est ad disperdendum seruitium idolorum: & ad delendum nomen eorum et quicquid pendet ex eis: & etiam memoriam ipsorum: & quicquid inducit ad aliquod opus eorum sicut ob Ideom, & traducere filios per ignem & magum & augurem & diuinum & requirentem mortuos: & prohibuit generaliter assimilari operibus eorum in aliquo quanto magis ambulare: Postea probatum est in lege quod quicquid reputant seruitium esse idolorum vel oblationem totum est abominatio creatori sicut dictum est. Omne quod abominatus est Dominus exhibuit idolis suis. Tu autem inuenies quia dicunt in libris suis quod ego narrabo tibi, quia offerebant Deo suo maiori unum scarabees & septem mures & septem volatilia. Ista vero satis sunt derisione plena & abominabilia secundum naturam humanam. Omnia igitur precepta que data sunt ad prohibendum seruitium supradictum & omnia que pendunt ex eo vel inducunt ad ipsum: & adherent ei aliquo modo: omnia inquam fuerunt ad euitandum opiniones illas que sunt impedimento illis que sunt utilia: in duobus seculis inquam impedimento cum derisionibus & ludibriis in quibus educati fuerunt parentes nostri sicut dictum est. Ex parte fluminis sederunt parentes nostri: Thare pater Abraham & Nachor seruiuerunt idolis. Istud etiam est quod dixerunt prophetae veri, Ambulauerunt post inutilia. Quod preciosa est igitur utilitas cuiuslibet precepti quod defendit nos ab errore & ab hac abominatione: & reducit nos ad credulitatem rectam: ad credendum scilicet quod Creator est qui creauit omnia: cui seruire debet qui est diligendus & timendus: & non est seruiendum idolis qui putauerunt esse Deos: & quod non est necessarius labor magnus ad appropinquandum Deo nostro nisi amor ipsius: & timor eius tantummodo. Et ista sunt finis seruitii sicut scriptura dicit. Nunc ergo Israel audi quid Dominus Deus requirit a te: nisi ut timeas Dominum. Hanc autem rationem postea perficiemus: nunc autem reuertat ad rationem meam: & dicam quod plurimum peccatorum causas & rationes fecit me scire quod sciui de consuetudinibus gentium qui dicuntur Zabii & de opinionibus & de operibus et seruitiis ipsorum sicut audies cum exposuero rationes illas preceptorum de quibus ascendit in cor quod non habent rationem, et faciam etiam mentionem tibi de libris ex quibus intelliges quod ego cognoui de sententiis Zabiorum, & etiam de opinionibus eorum donec scies vere sine dubio quod ego dicam in rationibus preceptorum talium. Maximus istorum librorum est liber de seruitio Aegyptiaco quem transtulit Maurus qui vocabatur Enennaxia. Adhuc etiam narrabo tibi quare gens ista posuit consuetudines suas coniunctas cum terrae cultura, & liber ille est plenus ludibriis & derisionibus idololatrarum: & illis que sequebantur homines: & ad quae ponebant animos suos: scilicet fabricando effigies & participationem spiritualium & diabolorum: et magicas incantationes, et collectae sunt in libro illo multae derisiones ex quibus mouentur ad risum homines intelligentes: et dicunt quod conuittantur cum illis dicentes turpia super signis que sunt manifesta: per quae sciunt homines mundi quod Creator est Dominator in vniuersa terra: sicut dictum est ut scias quod Dominum habet terra, et iterum. Ego Dominus in terra. Dixerunt autem de Adam primo quod ipse dixerat in libro suo quod quedam arbor est in India de cuius ramis si proiciatur aliquid in terram ambulat & mouetur sicut serpentes. Et quod est ibi arbor alia cuius radix est sicut effigies hominis: et audies vocem eius sicut soni vehementis differentis a sermone. Et quod est herba quaedam cuius folia si quis ligauerit in veste sua non videtur ab hominibus intrando vel exeundo: de quibus etiam si fieret subfumigium sub coelo audirent homines in aere sonitus magnos & tonitrua fortia dum fumus ille ascenderet: et multa talia derisoria quae ponunt in narrationibus suis de virtutibus plantarum et instrumenta et modos cultus terrae donec contendunt et contradicunt signis quae miraculose acciderunt: et inducunt in cogitationem quae fuerunt ingeniose facta. De illis autem derisoriis quae continentur in illo libro est quod quedam arbor illarum quibus seruiebant sicut feci te scire: dixerunt quod arbor illa fecit moram in Ninive duodecim annis: et quod rixata est Mandragoris quae volebant occupare locum eius et gradum: et quod homo ille qui solebat prophetizare cum spiritu praedictae arboris qui super ipsam quiescebat cessabat prophetizare longo tempore. Post multos vero dies allocuta est eum arbor, dicens quod fuit occupata in rixa quam habuerat contra Mandragoras et mandauit quod scriberet chartam spiritualibus quod iudicaret inter illas et discernere quae arbor apud ipsos esset honoratior utrum Mandragora an illa alia arbor. Derisiones autem similes istis sunt multae: de quibus accipies

Nota fabulam

Derisoria fabula de arbore.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

Alia fabula

Libri error

probationem super defectum sapientiae hominum illius temporis. Isti vero fuerunt sapientes Babylonis famosi in diebus illis. Illi siquidem erant leges eorum in quibus nutriti fuerunt: & nisi fuisset bonitas ista quae reuelata est iam gentibus in cognitione essentiae Creatoris, essent dies nostri nunc magis obscuri quam dies illi, aliis tamen modis reuertar ad propositum. ¶ In praedicto libro narratur de quodam propheta idolorum qui dictus est Tamut, qui cum praedicaret cuidam regi ut seruiret septem stellis, & signis duodecim: precepit Rex eum interfici graui morte. Nocte vero mortis ipsius conuenerunt omnes imagines ab extremis terrae in palatio Babylonis ad imaginem auream magnam: quae scilicet erat imago Solis, & pedebat inter coelum & terram & prostrauit se in medio palatii, & omnes imagines circumquaque: & narrauit eis quicquid contigerat Tamut. Imagines vero flebant & lamentabantur per totam noctem. mane autem facto euolauerunt omnes imagines ad palatia sua usque ad extremum terrae. Et consuetum est in anno semper in principio diei mensis Tamut lamentari & flere super Tamut. Nunc ergo appone cor tuum & vide cuius intellectus erant homines in tempore illo. Haec autem narratio de Tamut est antiqua nimis in gente Zabiorum. De libro praedicto cognosces plures derisiones ipsorum & opera & festa eorum. In ratione vero quam dicunt in Adam, & serpente, et arbore scientiae boni & mali: & in vestimento cuius usus non fuerat prius habitus: caue tibi ne confundat intellectum tuum, nec ascendat in cor tuum: quia verum fuit quod dixerunt: vel ita contigit. Ad primum: vel alii ab ipso: quia non fuit illud omnino. Modica vero consideratione patebit tibi falsitas eorum et mendacium in omnibus quae dixerunt: & detegetur tibi quod istam rationem finxerunt post legem datam iam scitam: et cum audierunt planum operum de Beresit: et intellexerunt omnia secundum planum suum: & ordinauerunt rationes illas ut audiret eas insipientes: & deciperet cor suum in illis: & opinaretur quod mundus erat antiquus: & quod ratio quae narratur in lege sic fuit sicut ipsi dixerunt. Quis autem non expedit te docere in istis: quia sunt apud te scientiae quae prohibebunt intellectum tuum adhibere ludibriis Zabiorum & mendaciis Cacedin & Caldin qui sunt remoti & vacui ab omni scientia quae vocatur vera sapientia. Super hoc autem docui ut custodiam alios a te: quia saepe populus sequitur mendacia. De libris autem illis est liber Deizameachameche: qui ascribitur Aristoteli, sed nolit Deus quod ipse unquam operatus sit tale opus. Et similiter liber imaginum: de quibus est liber Reitar: & liber candelarum & liber graduum coeli: & formarum quae ascendunt cum quolibet gradu: & alius liber quem attribuerunt Aristoteli: & alius liber qui attribuitur Aformor: & liber vnus Isaac: & alii in contradictione & disputatione contra gentem Zabiorum. Et liber quidam magnus in litibus eorum & definitionibus legis eorum & festorum ipsorum & oblationum et orationum ipsorum & multorum pertinentium ad legem eorum. Omnes autem libri quos praedixi sunt de seruitio idolorum: & translati fuerunt in legem Arabicam: nec est dubium quod sunt pauci de multitudine residuorum qui non sunt sciti: sed perierunt in longitudine annorum. Isti vero qui inueniuntur hodie apud nos continent generaliter omnes opiniones gentis Zabie, & seruitia ipsius gentis: quorum quaedam sciuntur hodie in hoc mundo. scilicet aedificia palatiorum & imagines lapideae vel metalliceae: & constructiones aiarum et applicationum super illas: et sacrificiorum et diuersa genera ciborum et leges festorum et applicationes ad orandum et genera seruitiorum in eisdem palatiis ubi ponunt loca honorabilia valde. Et vocant nomina ipsorum palatia formarum intelligibilium: et statuunt effigies super montes excelsos: et honorant ipsas arbores: et alia multa quae potes intelligere de libris illis de quibus docui te. Scientia vero illarum opinionum et operum illorum sunt porta magna per quam poterunt extrahi rationes et causae praceptorum: quoniam totius legis nostrae fundamentum et columna super quam innititur est delere opiniones istas de cordibus hominum sicut dictum est, Non decipiat cor vestrum, et iterum, Cor suum cantans hodie, et ut exterminentur de mundo sicut dictum est, Aras eorum subuertetis: et arbores igni comburentis: et delebitis nomen eorum, et istas rationes repetiit in pluribus locis. Ista fuit igitur prima intentio cuius tota legi: sicut docuerunt nos sapientes in expositione sua recepta in eo quod scriptura dixit in omnibus quae precepit nobis Dominus per manum Moyse, et dixerunt, intelligas hoc quod quicumque concedit seruitium idolorum abnegat totam legem: et qui negat seruitium idolorum concedit totam legem. Intellige istud.

¶ De opinionibus antiquorum quae sunt debiles & erroneae.
Capitulum XXXI.

Cum intellexeris opiniones istas debiles antiquas apparebit tibi quia quod notum fuit hominibus in diebus antiquis, hoc fuit quod propter seruitium stellarum multiplicarentur habitatores in terra: & fructus & sapientes eorum. Et qui propinquiores erant inter eos idolis predicabant hominibus & docebant eos: quia cultus terrae in quo est permanetia esse hominem, non potest perfici iuxta voluntatem Deorum: nisi seruiant Soli & stellis, quod si offenderint eas diminuentur fructus, & terrae fient deserta. Dixerunt etiam in predictis libris suis quod stella quae dicitur Iuppiter irata fuit super deserta & arida loca: & ideo defecerunt in eis aquae: & arbores: & ambulat in eis diabolus. Honorabant etiam agricolas & alios qui colebant terram: quia laborabant ut populetur terra: & in seruitio suo quia hoc est voluntas stellarum. Causa autem propter quam honorant seruitores stellarum vacas & boues, erat quia utiles sunt in cultura terrae: donec dicebant quod non debebant occidi: quia ex ipsis pueniebant vires quae contingebant homini ex voluntate illius idoli in cultura terrae. Et idcirco fuerunt subiecta homini. Cum vero opiniones istae fuerunt multum scire scripserunt & rationes idololatrie cum cultura terrae: quoniam agricultura est officium necessarium durorum & plurium generum animalium. Pontifices autem idolorum predicabant hominibus quoniam conueniebant in rebus illorum: & infigebant cordibus eorum quod propter illa seruitia descenderet pluuie & multiplicarentur fructus: & populetur terra. Attende ad ea quae dixerunt in libro de seruitio aegyptiaco in illis quae locuti sunt de vinea: & hoc est planum verborum gentis Zabiorum. Dixerunt sapientes eorum & omnes antiqui & prophetae ipsorum mandauerunt ceteri cum omnibus instrumentis in festis coram idolis: & dicebant quod verba eorum sunt vera: & dicebant quod illa talia placebant idolis: et quod bene remunerarent eos quia talia faciebant: et multiplicauerunt terrorem in hominum opere: & promittebant longitudinem dierum vitae & salutis. Et quod propter illa remouerentur damna & multiplicarentur fructus & arbores, usque ad hunc locum sunt verba Zabiorum. Cum autem illa fuerunt scita & diffusa per vniuersum mundum adeo quod reputabantur vera: placuit Creatoris pietati remouere de cordibus nostris errorem istum: & auferre laborem istum de anabus nostris tollendo seruitia illa laboriosa & inutilia. Et dedit nobis legem suam per manum Moysi magistri nostri: in qua ostendit nobis quod si seruiremus stellis & corporibus esset seruitium ipsarum causa retentionis pluuiarum: & quod terra non daret fructum suum: et quod caderent fructus arborum. Et quod multiplicarentur genera incommoditatum super diuersis generibus hominum: et quod multiplicarentur acciderent mala corporum: & breuiarentur vitae hominum. Iste sunt rationes verborum foederis quod pepigit Dominus. Tu vero inuenies rationem istam repetitam in omni lege, scilicet quod euenit ex seruitio stellarum retentio pluuiarum: & terra sit deserta & res corrumpuntur & accidunt aegritudines corporum & breuiatio annorum. Si vero conuertatur homo a seruitio stellarum ad seruitium Creatoris multiplicabuntur pluuiae: & terra dabit fructum suum: & prosperabuntur omnia: & salus corporis prolongabitur contraria illis quae predicabant hominibus cultores idolorum: ut seruirent eis, quoniam principalitas legis est tollere opinionem istam & delere iudicia eius.

Quinquiesquis legis grauis sit quibusdam: & quod lex utilis. Capitulum XXXII.

Sunt quidam homines quibus graue est querere causam vel rationem in quocumque preceptorum: & reputant sibi inconueniens ut non intelligant nec apponant animam ad preceptum vel prohibitionem cuiuscumque rationis. Quod autem induxit eos ad hoc est: quia inueniunt in anabus suis infirmitatem quam non possunt exprimere vel palpare. Ipsi namque putant quod cum precepta sint utilia in vniuerso esse: & quod propter tale & tale rationem fuerint nobis iniuncta: igitur quaestiones pueniret ex cogitatione & intellectu hominis ad intelligendum. Cum vero nullam causam vel rationem intelligunt in precepto nec aliquam utilitatem: sciunt absque dubio quod proueniunt ex Creatore: quia non consequitur hominis cogitatio aliquid istorum. Isti autem homines debilis scientiae ostendunt quod secundum eos homo perfectior est Creatore suo: quia homo dicit & operatur aliquid propter finem. Creator vero non operatur ita: sed precipit verbum ut faciamus, quod non est utile nobis: & prohibet ne faciamus quod non noceret si faceremus. Absit eorum hoc a Creatore: sed contrarium est: quia intentio precepti est ut comprobet nos: sicut dixit, Audient omnes leges istas: & dicent, Populus sapiens & intelligens & gens ista magna. & ex hoc ostenditur quod omnes leges & omnia precepta demonstrant omnibus gentibus quod sunt sapientia & intelligentia. Si vero preceptum fuerit sine ratione: neque attulerit aliquam utilitatem: neque remouerit damnum: quare gentes dicunt de nobis Populus sapiens & intelligens et gens magna: & quid est quare debeant mirari? Sed res se habet sicut praediximus sine dubio: quodlibet istorum sexcentorum

Rabí Rosseí Aegyptij: ductoris dubi.

& tredecim præceptorum est causa vera: vel ad tollendum opinionem prauam: vel ad dandum præcepta iusta, vel ad tollendum superbiam, vel ad informandū in bonis morib⁹, vel ad recedendum a vitiis, & omnia pendent a tribus, scilicet credulitatibus, moribus, & operibus rectis. Qd̄ autē induxit nos ad hoc ne numerentur oīa verba, est q̄ verba quæ præcepit lex vel phibuit, quedam sunt de diuersitate operum ciuitatis: quedam vero dant opiniones veras: quedā aut sunt ppter bonos mores: & idcirco posuimus sufficientiam nostram in istis tribus rationibus cum dixerimus causam cuiuslibet præcepti.

¶ Q naturalia ostendunt pietatem Dei. Capítulum. XXXIII.

¶ Vm intellexeris opera naturalia: manifestabitur tibi ex ipsis pietas rectoris, et eius sapientia in creatione animalium, & in motu mēbrorū in colligatione vnus partis cum alia. Similiter cognosces sapiētiam eius, & pietatē in generibus hominū. Hui⁹ autem rei exemplū est in exercitio motuū & colligatione mēbrorū adinuicem: sicut vides in medulla capitis, i. cerebro q̄ pars anterior est mollior: posterior vero durior est, medulla spine dorsi multo durior: & quāto magis protenditur: tanto durior inuenitur. Nerui aut sunt instrumenta sensus & motus. Nerui qui sunt necessarij in apprehensione sensuum tm̄modo, vel in pauco motu, sicut in motu maxillę, nascunt de cerebri medulla. Nerui vero q̄ debēt mouere aliqua mēbra, nascunt de mīcha. Et q̄a neruus talis cū sit tener, non pōt mouere mēbrū, puidet ita Creator q̄ circa neruū reuoluit carnē: & factus est neru⁹ grossus: postea vena quē dā pcedit ab illo termino: & est dura, & coniungunt ei ramī iuncturę: & fit chorda quę peruenit vsq̄ ad mēbrū: & cōiūgit ei, & sic bene pōt mouere mēbrū. Hoc exemplum induxi: quia ē vnum de mirabilibus quæ inueniuntur in membrorum vtilitatibus: quæ sunt manifesta et nota illis qui talia considerant intellectu claro. Similiter puidet pietas Creatoris in quolibet singulari de genere animalium q̄ necesse habet nutriri lacte: quia ipse in ortu suo tenellus est foetus, nec potest vti solido cibo vt viuat: & causata sunt vbera ad opus lactis vt ex eis procederet: vt sit nutrimentum humidum, cōueniens temperantiæ membrorum illius: donec desiccetur humiditas eius: & indurescant membra paulatim. Et secundum regimē illud ex parte rectoris eiusdem prouenerunt multa in lege nostra: quia non potest aliquid trāsire de vna dispositione in eius contrariam subito, et idcirco non potest homo secundum naturam suam relinquere subito ea in quibus viuere consuevit. Cum ergo misit Creator Moysen vt poneret nos regnum & sacerdotium et gentem sanctam, cum sciremus ipsum sicut ostendit Dominus, Scies hodie, & reuerteris ad cor tuum: & dixit, Tu fuisti doctus vt scires, vt separaret nos ad seruitiū suum: sicut dixit vt seruīremus illi, ex toto corde nostro, et dixit, Seruietis domino Deo vestro. & dixit illis, seruietis. Consuetudo vero quæ tunc obtinuerat in vniuerso mundo: & seruitiū gentis in qua nutriti fuerant, erat applicatio quorundam generum animalium in palatiis in quibus erant imagines, inclinati coram eis: & suffumigia & seruitia. Tūc erat populus sequestratus ad seruitiū illorum palatiorum quæ constructa erant ad honorem idolorum, sicut ostendimus. Non exigebat hoc sapiētia Creatoris neq̄ bonitas regiminis ipsius, qd̄ notum est in omnibus creaturis eius, vt daret nobis legem quę destrueret omnia genera prædictorum seruitiorum: & annihilaret omnino, quando non posset id capere intellectus humanæ naturæ: quę semper sequitur consueta. Et esset simile illud sicut si veniret propheta temporibus istis: & prædicaret hominibus seruitiū Creatoris, dicens, Præcepit vobis Creator vt non oretis ipsum, neq̄ ieiunetis, neq̄ requiratis eum in tempore aduersitatis: sed seruitiū vestrū sit cognitio absq̄ opere oīno. Propterea ergo puidit Creator vt remanerent genera illorū seruitiorū: & conuertit ea a creaturis & rebus cogitabilib⁹: q̄ nō sunt in veritate ad nomē suū. Et pcepit nobis vt exhiberem⁹ ei seruitia: & vt ædificemus ei palatium: sicut dixit, Aedificabitis mihi sanctuarium, & q̄ altare fiat in nomine ipsius, sicut dixit, Altare de terra facietis mihi, vt applicatio fiat ei, sicut dixit, Cum aliquis ex verbis applicauerit applicationem Domino: et vt coram eo humiliantur homines & incuruentur ante ipsum: & prohibuit ne aliquid de eis omnibus exhiberetur aliī nisi ipsi, sicut dixit, Qui immolauerit idolis, interficiatur. & iterum, non intraueris coram alio Deo. Separauit etiam sacerdotes in seruitiū sanctuarii, & dixit, Nīmīs tradūt mihi, & præcepit naturę dare eis sufficienter qui intendebant seruitiū sanctuarii: & in applicationibus, & hæc erāt dona q̄ dabātur leuitis & sacerdotib⁹. Ex hoc cōsilio igitur speciali puenit in summa deletio seruitiū idolorū

& fundata est & roborata principalitas magna & vera in cordibus nostris, scilicet esse Creatoris & vnitas eius. Et animæ non timuerunt nec obstupuerunt in oblatione seruitiorum illorum in quibus fuerant exercitatae, neque sciuerant alia seruitia præter ista. Ego vero scio quod anima tua non acquiescet huic rationi principio cogitationis: sed erit tibi graue, & tristabitur cor tuum & dices mihi præcepta & prohibitiones & opera nobilia & bene ordinata & perfecta quomodo erit quod intentio non sit in eis propter suam substantiam, sed propter aliud. Videtur autem illud instrumentum & machinamentum quod prouidit Creator super nos ad consequendum primam intentionem, & quod impossibile est apud Creatorem præcipere nobis super intentione prima & dare nobis potestatem recipiendi hoc: et quod non est utilitas in rebus istis de quibus dixisti quod sunt propter intentionem secundam. Nunc igitur audi rationem quæ tollet infirmitatem istam de corde tuo, & reuelabit veritatem de qua docui te. Scriptum est in lege super consimili ratione, ubi dixit, Non deduxit eos dominus per viam terræ Philistinorum, quæ propinqua erat, quia dixit dominus, Ne forte poeniteat populus videndo bella, & reuertatur in Aegyptum. & dixit, Circumdedit dominus populum per viam deserti. Sicut ergo fecit eos declinare a via recta ad quam erat prima intentio: quia corpora ipsorum non poterant secundum naturam sustinere quæ accidebant: & deduxit eos per aliam viam ut firmaretur intentio prima: ita dedit nobis præcepta ista: quia non poterant animæ nostræ recipere secundum naturam ea per quæ perficeretur intentio prima: quæ erat apprehensio veritatis Creatoris: & elongatio ab idololatria: quoniam sicut non est in natura hominis in labore lutum & lateris, & similia horum, ut lauet manus suas & subito exeat ad prælium contra gigantes: ita non est in natura nutrita multis generibus seruitiorum, & operum, & consuetudinum quæ fixa erant apud ipsos quasi prima intelligibilia ut relinquerent omnia, & ut spoliarentur ab omnibus subito, & ut conuerterentur ad contrarium. Sic ergo prouidit Creator & mouit eos per desertum, donec confortata sunt corda eorum ratione usus & exercitium in laboribus magnis, & in paucitate balnearum, & aliarum delectationum. Hoc enim inducit robur animo & dat audaciam: contrarium vero debilitationem & molliem. Propter hoc ergo susceperunt filios qui non fuerunt consueti neque nutriti in seruitio illo. Hæc autem omnia fuerunt præcepta specialia per manum Moysi, sicut dictum est, Ad mandatum domini quiescebant: & ad mandatum eius mouebantur: signum domini custodiebant ad verbum domini per manum Moysi. Eodem quoque modo prouenit præceptum illud de consilio speciali ut remaneant in specie seruitii primi: & firmetur credulitas quæ est in intentio prima. Quod autem inquisiueris, quid impediuit Creatorem ne erudiret nos de sua prima intentione, & ne daret nobis potestatem faciendi illam: Tu quoque obligaberis in hac quaestione secunda: & dicetur tibi, Quid impediuit creatorem ne deduceret populum suum per viam terræ Philistinorum: & ne daret eis potentiam & audaciam vincendi prælia: nec erat necessaria illa circumductio & columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Et similiter obligaberis in alia quaestione tertia in causa promissionis & minarum super totam legem: & dicetur tibi quod intentio & voluntas Creatoris fuit ut crederes in legem, et faceres opera ipsius: quia non dedit tibi potestatem ut reciperes eam semper et faceres, et non prouideret consilia et instrumenta ad dandum nobis spem in bono si fecerimus: vel poenam si transgressi fuerimus eam: ita quod in faciendo omnia bona ista promitteret: & in non faciundo, omnes poenas. Similiter est instrumentum et consilium quod prouidet nobis ut consequatur in nobis primam suam intentionem: vel quod prohibuit ipsum quod non dedit nobis facere præcepta quæ dilexit, et dereliquit prohibitiones quas odit, de natura nata in nobis. Responsio vero super ista quaestione tertia, et super omnibus similibus est una responsio communis, scilicet quod omnia signa quæ facta sunt miraculose, licet fuerint contraria naturæ existentis in singularibus entium: dicemus quod naturam singularium hominum non mutat Creator villo modo per miraculum. Et propter hanc principalitatem magnam dictum est, vtrum hoc esset in corde eorum. Propter hoc etiam datum fuit præceptum, et facta est prohibitio. Hæc autem principalitatem iam ostendimus cum probationibus in pluribus locis aggregationis nostræ. Istud vero non dicimus quasi credentes quod mutatio naturæ singularium hominum sit difficilis apud deum: immo illud est possibile, et cadit in eius potentiam: sed noluit unquam facere, neque unquam volet secundum principalitatem legis. Si autem voluntas eius esset mutare naturam hominum ad ea quæ ipse vellet in illo singulari, cessaret annuntiatio prophetarum, et tollerentur præcepta. Reuertar igitur ad propositum: et dicam quod ratio seruitii applicationum fuit propter intentionem secundam et orationes, et alia quæ pertinent ad opera seruitiorum: quia fuerunt

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Mezeruza
est charta i
qua scriptu
est, Audi
Israel Dñs
Deus tuus
vnus ē: &
ponit sup li
men ostii.
Thephilive
ro dicuntur
chartę cōti
gētes eādē
scripturā, q̄
ponunt su
p cellulam
imaginati
uā, & ligāt
in brachio
sinistro su
per cor.

propinqua intētiōni primę, & necessaria in eius esse fuit posita differētia magna inter duo genera: quia illud genus seruitiū. s. applicatio applicandorum, licet fiat ad honorem Creatoris non pręcepit nobis facere sicut prius faciebant vt applicarem in omni loco: & in omni hora: vel q̄ edificarem palatium in quolibet loco, nec vt sit applicator quicumq; voluerit, sicut dictum est, quicumq; volebat complere ordinem suū erat sacerdos non Deo. Hac autē omnia prohibuit nobis, & pręcepit vt edificarem domum vnā, sicut dictum est, in loco quem elegerit dominus, non debent applicare in alio loco nisi in illo loco, sicut dictum est. Caue ne imoles holocausta tua in omni loco. Nō est etiā sacerdos nisi de tribu Separata. hoc etiā totum factum est ad minuendum ista genera seruitiorum: licet non sit de genere illo nisi istud qđ nō exegit eius sapientia vt relinqueretur omnino. Preces autem & orationes sunt in omni loco secūdū q̄ acciderit. Et similiter fimbrię & mezeruza, & thephili & alia seruitia istis similia. Propter hanc autē rationē quā reuelauit tibi multiplicauerūt prophete verba hoīes corrigēdo: quia putabant gratiosi esse propter applicationes: & ostenderunt eis q̄ non sunt intentio firma in sua substantia: & q̄ non sunt ita necessaria Creatori sicut dixit Samuel. Si voluntas domini est in holocaustis & sacrificiis, nunc audite vocem domini: ecce obedientia melior q̄ victima. Esa. autem dixit, vt quid mihi victimarum multitudinem vestrarū dicit dominus, & Hieremias dixit, Non fui locutus patribus vestris, neq; pręcepi eis in die in qua eduxi eos de terra Aegypti super holocaustis & sacrificiis: quia non nisi hoc mandauit eis, audire vocem meam: & ero vobis in deum: & eritis mihi in populum. De hoc autem verbo dubitauerunt omnes quorum verba audiui vel vidi. Dixerunt etenim: quomodo dixit Hieremias de Creatore q̄ non pręcepit eis de holocaustis & sacrificiis: cum maior pars pręceptorum non sit nisi de hoc? Sed intentio verbi est sicut ostendi tibi: quia prima intentio non est nisi vt sciatis me: & q̄ non seruiatis alii nisi mihi: & ero vobis in Deum: & vos eritis mihi in populum. Pręcepta vero quę data fuerunt super applicationibus, & vt veniretis ad domum meam, sunt ad roborandum istam principalitatem. & idcirco conuertit seruitia ad domum meam, vt deleretur nomen idololatrię, & firmaretur principalitas vnitatis meę: vos autem abstulistis finem meum & studuistis in eo quod fuit propter illum: quia negastis essentiam meam, sicut dictum est, Negauerunt dominum, & dixerunt nō est, & seruiistis idolis, sicut dictū est, Offerte thura idolis, & ambulate post Deos alienos. Nunc autem apponitis mentem vestram ad palatium domini, & applicatis applicationes in quibus non fuit intentio prima. In opinione autem huius versus & expositione eius est alius modus qui nos induxit ad hanc eandē rationem quam modo dicam. Ostensum est enim in scriptura, & etiā receptum est, in principio holocausta non fuerunt, neq; sacrificia vllō modo: neq; oportet vt laboret intellectus tuus in decollatione agni paschalis in Aegypto, quia illud fuit propter rationem & causam manifestam & scitam, sicut ostendemus, & hæc sunt in terra Aegypti. Pręcepta vero de quibus prædictus versus facit mentionem fuerunt data post exitum de Aegypto: quia principium pręceptorum post exitum de Aegypto fuit illud quod pręceptum est in Mara, & dixit, Si audieris audieris vocem domini Dei tui: & dixit, Imposui eis pręcepta & iudicium, & receptum est receptione vera: & cerimonie quę inueni in hoc versu fuit sabbatum & iudicium: & ipsa fuerunt iudicia ad tollendam superbiam: & hæc est intentio prima, sicut iam ostendimus, scilicet credulitas opinionum rectorum, scilicet nouitatis mundi. Tu vero scis q̄ radix pręcepti super obseruantia sabbati est ad firmandum principalitatem istam, sicut ostendimus in hoc libro. Et intentio est q̄ cum veritate opinionis debet auferri superbia de hominib⁹. Iam igitur ostensum est tibi q̄ in primis pręceptis non fuerūt holocausta vel sacrificia quę sunt propter intentionem secundam, sicut prædiximus. Istud vero quod dixit Hieremias est quod dictum est in psalterio, cum argueretur populus propter ignorantiam qua laborabant circa primam intentionem: nec distinguebant inter ipsam & secundam: & dixit, Audi populus meus & loquar tibi & contestabor te: dominus Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis tuis arguam te: nec holocausta tua coram me sunt. Non accipiam de domo tua taurū: neq; de gregibus arietes. Vbiq; fit mentio de hac ratione hæc est intentio ipsius: tu vero intellige illud bene.

Qz concupiscentia lege tollatur. Capitulū. XXXIII.

Niuerſaliter de intentionibus perfectę legis est exterminare concupiscentias & contemnere illas secundum potestatem: & q̄ nō requiratur de ipsis nisi quod necessariū est. Tu vero scis q̄ maior pars cōcupiscentiarū gentiū est in cibo & potu & in am-

plexu mulierum: & ista sunt quæ auferunt animæ ultimam perfectionem: ad quam perducit prima perfectio. Hæc etiam sunt quæ corrumpunt genera hominum in ciuitatibus & regimen familiarum: quia persecutio concupiscentiæ sicut stulti faciunt, destruit leges speculationis, & sanctitatis: & corrumpit corpus, & inducit mortem ante finem naturalem: & multiplicat angustias & anxietates & zelum & inimicitias, et alia sibi contraria. Istud autem accidit quia stultus ponit voluntatem suam solummodo finem quesitum propter se. Et idcirco prouidit pietas Creatoris ut daret nobis præcepta quæ tollerent finem istum, ut remouerentur cogitationes circa talia omnibus modis: et ut prohiberentur omnia quæ possent inducere vel suscitare concupiscentiam vel voluntatem, et ista intentio est magna sicut vna de intentionibus legis. Nonne vides quod lex iubet illum interfici de quo scitur quod multipliciter querit delectationes in cibo et potu: et ipse est filius rebellis de quo dictum est, gulosus et ebriosus, et præcepit talem lapidari: et ut tolleretur de mundo antequam cresceret malitia eius et contaminet multos, et corrumpat mores iustorum in multitudine concupiscentiæ suæ. Eodem modo de vniuersitate intentionum legis est ut sit homo mansuetus et placeat hominibus, et non sit fortis animi et duræ ceruicis: sed sit obediens, et sequatur omne quod est honestum: sicut scis quia præceptum domini est, Circumcidite præputia cordium vestrorum: et ne indurentur ceruices vestrae. et iterum, Ausculta et audi Israel, et Esaïas dixit, Si volueritis et audieritis. In lege autem dictum est ex parte populi quasi vellēt obedire præceptis eius, Audiemus et faciemus, et propter hoc dixit Salomō parabolice, Trahe me post te: et curremus post te. Quod de intentionibus legis sanctæ et perfectæ est elongare se ab amplexibus mulierum pro posse suo, sic ostendam: quia præcepit dominus in sanctificatione populi ad recipiendum legem, et dixit, Non accedatis ad mulieres: et ostendit quod sanctificatio erat in elongatione ab illo actu, sicut etiam ostendit quod elongatio a potu vini est sanctitas, quia dixit de tali, sanctus erit. Dixerunt autem sapientes in scriptura quæ dixit Sanctificabimini et sancti eritis, hæc est sanctitas præcepti. Sicut etiam vocat executionem præceptorum sanctitatem et munditiam: ita vocauit perpetrationem prohibitionum et transgressionem præceptorum, pollutionem, sicut postea exponam. Sed ablutio vestium et lauatio corporum, et munditia sordium est similiter de intentionibus legis: sed hæc omnia sunt necessaria post munditiam operum et cordis et opinionum pollutarum, et vitiorum polluentium. Studere autem in munditia corporis exterioris et concupiscentia incensa voluptatum et effrenatione in cibis et in fornicationibus: illud est in fine turpitudinis morum, et de talibus dixit Esaïas, Qui sanctificant et mundificant se in hortis et in locis patentibus et manifestis. Deinde in thalamis et in cubiculis absconderunt se ut faciant quæ prohibita sunt, comedendo prohibita. Ex his autem verbis colligitur qui extra sunt mundi, et intus sunt polluti in concupiscentiis suis et voluptatibus corporalibus, et non est istud intentio legis: sed intentio prima est diminuerere concupiscentiam, et mundare corpus extra postquam fuerit homo mundus intus. Similiter dixit Salomon de illo qui nititur super munditia corporis sui et ablutione vestium, et eius opera sunt polluta et mores immundi, Generatio munda in oculis suis: et non fuit a sordibus suis mundata. Cum igitur intellexeris intentiones istas quas prædiximus in hoc capitulo: partebunt tibi rationes et causæ multorum præceptorum quæ non scientur nisi per scientiam istarum intentionum, sicut postea exponam.

Quod Lex extraneam rationem non considerat. Capitulū. XXXV.

Scire debes quod lex non considerat rationem extraneam, nec sequitur illud quod raro vel in paucioribus accidit: sed in omnibus quæ intendit: siue sit opinio recta, vel mores boni, vel opus vtile, procedit ut in pluribus: nec considerat quod raro, nec quod damnum eueniet alicui ex illo præcepto, vel ex regimine tali: quoniam lex est ratio specialis quæ probari potest in rebus naturalibus: quia ex utilitatibus communibus proueniunt damna singularem, sicut patebit ex verbis nostris & aliorum. Secundum igitur hunc intellectum non mireris si legis intentio non perficitur in quolibet singulari: sed sunt singularia quæ de necessitate non perficiunt regimen istorum præceptorum. Forma namque naturalis et specialis non considerat quicquid est in quolibet singulari. Omnia namque sunt ex vno creatore et eodem operatore: et omnia fuerunt data ab eodem pastore, et contrarium huius est impossibile. Nos autem iam ostendimus quod impossibile naturam habet firmam et stabilem quæ nunquam mutatur. Et secundum hanc inquisitionem præcepta non possunt esse vtilia secundum diuersitatem variationis

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

hominum & temporum: sicut peritus qui preparat medicinam secundum quod est opus unicuique singulari secundum dispositionem suae complexionis in statu quem habet: Sed necessarium est ut regimen preceptorum sit definitum commune totius gentis: licet sit quibusdam conueniens, quibusdam vero nequaquam, quoniam si rationem omnium singularium attenderet: omnia corrupta essent, propter hoc igitur non oportet ut ea de quibus lex facit mentionem, determinentur in loco vel tempore, sed sint iudicia communia, sicut scriptura dicit, Synagoga vnum precepit nobis. Oportet igitur considerare & procedere in istis magnis utilitatibus secundum plus, sicut ostendi, postquam vero premisi propositiones istas, incipiam exponere quod intendo exponere.

Quia precepta diuisa sint in quatuordecim partes. Capitulum. XXXVI.

Prima.

Omnia precepta secundum rationem istam, diuiduntur in quatuordecim partes. Prima pars est quae continet precepta quae sunt credulitates recte & principales, de qua parte est conuersio ad deum & ieiunia, sicut exponam: nec oportet dicere cum dixerimus

Secunda.

opiniones rectas & utiles in credulitate legis: quae sit utilitas earum, sicut ostendimus. Secunda pars est quae communiter continet precepta quae dependent de prohibitionem idololatriae, & scito quod mixtura panorum mixtura vineae sunt de parte ista. Huius autem secundae partis scita est causa & ratio: quae est ad firmandas opiniones veras: & ut sint stabiles & sempiternae in populo.

Tertia.

Tertia pars continet precepta quae dependent de compositione morum. Notum est autem

Quarta.

quod in bonitate morum perficitur societas humane vite & conuenientia hominum, quae est necessaria ad compositionem morum. Quarta pars continet precepta quae pertinent ad opus eleemosynae & mutui: & quod quilibet iuuuet proximum suum: & similia istis, sicut precia rerum, & quae tibi anathematizant & iudicia mutui & seruorum, & omnia alia precepta istis similia. Causa vero istorum manifesta est, quia utilitas eorum cuilibet conuenit. Qui enim hodie abundat ipse vel filii eius cras erunt pruperes.

Quinta.

Sexta.

Quinta pars continet precepta quae tollunt superbiam & damna, & utilitas in istis manifesta est. Sexta pars continet precepta de poenis pecuniariis sicut iudicium furti & rapinae & testium falsorum, & utilitas in istis manifesta est. Quoniam si qui damnum dederit, non puniatur poena pecuniaria, damna multiplicabuntur: & qui conceperit malum in corde, nec prohibetur compellere, sicut vanitas quaedam dicit quod remittere multum est opus pietatis: immo est finis superbiae absque misericordia, & destructio ordinis ciuitatis. Sed pietas est in hoc quod precepit Creator, Iudices & prepositos habebis in singulis ciuitatibus tuis.

Septima.

Septima pars continet iudicia in contractibus societatis humane in dando & recipiendo, sicut sunt mutuum, & locatio, & conductio, & depositum, & emptio, & venditio, & his similia, & hereditates patrimoniales spectant ad istam partem: cuius partis utilitas euidentis est: quoniam omnia ista sunt necessaria in qualibet ciuitate. Et idcirco necesse est ut conficiantur leges iustae in omnibus praedictis.

Octaua.

Octaua pars continet precepta Sabbati & festorum: lex autem causam cuiuslibet illorum ostendit, quia sunt ad dandum opinionem rectam

Nona.

vel ad quietem corporis: vel propter utrumque, sicut postea ostendemus. Nona pars continet precepta aliorum seruitorum communium, sicut orationis, locutionis, versuum, per quos firmatur unitas, & omnia quae continentur in hac parte, sunt istius generis praeter circumcisionem. Huius autem partis utilitas manifesta est, quia omnia ista opera confirmant credulitates in dilectione

Decima.

Creatoris, & de hoc quod oportet credi: & ipsi attribui. Decima pars continet precepta quae pertinent ad sanctuarium, & ad omnia pertinentia ad ipsum, & ad statum sacerdotum, & omnium

Vndecima

ministorum. Nos autem premisimus utilitatem huius rei. Vndecima pars continet precepta quae pertinent ad applicationes et holocausta: et nos etiam iam praemisimus intentionem utili-

Duodecima.

tatis istorum preceptorum summam, et necessitatis ipsorum in omni tempore. Duodecima pars continet precepta pollutionum et munditiarum: quorum omnium intentio est elongare se ab ingressu sanctuarii, ut sic habeatur in honore, et ut timor infigatur animabus, sicut

Decimatertia.

ostendimus. Decimatertia pars continet precepta quae spectant ad prohibitionem ciborum et cohaerentium eis. Vota vero sunt de vniuersitate preceptorum istius partis. Intentio vero in omnibus istis est diminuire concupiscentiam et corruptionem ex multitudine ciborum.

Decimaquarta.

Decimaquarta pars continet precepta quae prohibent quaedam genera fornicationum quae vocantur incoestus, et commixtio bestiarum: quae pertinet ad hanc partem. Intentio vero in tota illa parte est diminuire ardorem libidinis: et ne quis inordinate exerceat actum illum, sicut stulti faciunt, iuxta quod alibi exposuimus. Circuncisio vero pertinet ad partem istam. Notum est

q̄ præcepta diuiduntur in duas partes. Vna est prohibitionum & transgressionum quæ sunt inter hominem & proximum suum. Altera est illorum quæ sunt inter hominē & Deum. Quæ sunt inter hominem & proximum de partibus numeratis sunt quinta, sexta, septima, & pars quadam tertiæ partis. Aliæ vero partes præter istas sunt inter hominem & Creatorem suū. Omne autem præceptum siue sit in faciendo siue in non faciendo, cuius est intentio compositio alicuius moris, vel dispositio alicuius opinionis, vel honestas alicui⁹ operationis sibiipsi cōuenientis & suæ perfectioni: tales dicuntur q̄ sunt inter hominem & Creatorem suum: licet in veritate talia possunt cōducere ip̄m ad ea q̄ sunt inter hoīem & pximū. Sed post alia multa media, & intelligendo inquisitionem furis, non nocebunt alii primo, & intellige istud. Postq̄ vero monstraui causas & rationes partium prædictarum: reuertar ad disputandum de præceptis cuiuslibet partis illarum de quibus creditur q̄ non sit in eis vtilitas, vel q̄ sunt sapientia quas non apprehendit intellectus vllō modo: & exponam causam & rationem huius rei, & ostendam locum vtilitatis quæ est in ipsis, exceptis quibusdam præceptis, quorum intentionis scientiam non sum hactenus consecutus.

¶ De causis & rationibus præceptorum primæ partis. Capítulum. XXXVII.

Omnium præceptorum primæ partis & rationes & causæ manifeste sunt. Tu vero cōsidera quodlibet eorum per se, & inuenies veritatem huius opinionis. Similiter quicquid est dictum in roborando hominem in addiscendo sapiētiam. Sapiētie vero vtilitas manifesta est: quia si quis non inuenerit sapiētiam, non inueniet opus bonū, nec opinionē rectam. In pluribus autem dispositionibus recipiētium disciplinam manifesta est vtilitas: quoniam si sapientes non fuerint honorabiles in animabus hominum: verba ipsorum non audiētur in his quæ loquuntur de credulitatibus & operibus. De vniuersitate vero istorum præceptorum est addiscere humilitatem & verecūdiam, sicut dictum est, Coram cano capite assurges, & de istis est præceptum illud quod dicitur, vt iuremus in nomine domini: & phibiti sumus transgredi iuramētum, & ne assumamus nomen Dei in vanum. Et omnium istorum ratio & causa manifesta est: quia est honor & sublimitas Creatoris: & opera ista inducunt homines ad credulitatem celsitudinis eius. Similiter & præcepta in quibus præceptum est nobis vt clamaremus ad eum in tempore necessitatis, sicut dictum est, Clangetis buccina, hoc autem p̄ceptū est de parte ista: quia est opus per quod firmatur opinio vera. Et hoc est q̄ Creator scit statū nostrū: & q̄ in manu eius est vt beneficiat nobis si seruiuerimus ei: & q̄ dabit nobis contrarium si transgressi fuerimus præcepta eius, non q̄ credamus q̄ ista per accidens fiunt & casu accidūt. & hæc est ratio illius qđ dixit, Si ambulaueritis ex aduerso mihi: ego induxi vobis actiones istas vt sint vobis poena. Si vero credideritis q̄ p̄ accidens euenerint, addeū vobis ex illo accidenti, secūdum opinionem vestram, aliud accidens deterius illo. & hoc est qđ dixit, Si ambulaueritis ex aduerso mihi, & ego ambulabo ex aduerso vobis: quia credunt q̄ illud casu accidit, non propter illud qđ consequi debent ex operibus suis secundum opiniones suas corruptas & opera sua superba, & non reuertuntur ad dominum, sicut propheta dixit, Percussisti eos & non doluerunt. Similiter et præcepit nobis vt rogaremus eum et clamaremus ad ip̄sum in tempore tribulationis. Palam autem est q̄ reuerti ad dominum, pertinet ad partē istā scilicet credulitatem, quia non potest rectificari status hominum tenentium nisi credant legem. Nullus enim homo potest effugere quin peccet, vel p̄pter ignorantiam suam in aliqua credulitate quam elegit, vel propter aliquem de moribus cuius electio non est vera, vel p̄pter concupiscentiam quæ præualet in ipso, vel p̄pter iracundiam. Si vero crederet homo q̄ non esset ei spes euadendi ab ista infirmitate, ambularet semper in tenebris operum suorum, & fortassis adderet peccata peccatis: cum nullam haberet spem, nec esset ei consilium: sed cum crediderit q̄ potest ad eum reuerti: meliorabit actus suos, et reuertetur ad viam perfectionis maioris quam haberet anteq̄ peccaret. Propter hoc igitur multiplicata sunt opera quæ demonstrant opinionem istam rectam et vtilem valde, scilicet cōfessiones et ieiunia et applicationes pro erroribus et pro quibusdam culpis sciēter et per superbiam cōmissis. Et qđ communiter facit ad conuersionem de peccato, est vt recedatur ab eo. Et iste est finis huius opinionis. Omnium inquam istorum nota est vtilitas.

¶ De secundæ partis præceptis. Capítulum. XXXVIII.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Rapcepta quae continet pars secunda sunt omnia illa praecepta quae respiciunt idololatriam. Notum est autem quod ratio & causa omnium talium praeceptorum est euadere errorem idololatriae: & alias opiniones quae non sunt recte, & continentur inter ista, praecepta de augurio, & de diuinatione, & de arte magica, & de omnibus aliis similibus. Cum vero legeris omnes libros quos praedixi tibi, intelliges quod magica opera quae audis quae operabatur gens Zabiorum, & Cazedim, & Aranin, & plura illorum operum erant apud Aegyptios & in terra Chanaam: quibus decipiebant alios, vel ipsi decepti erant: & putabant quod operabantur opera mirabilia in esse vel aliter homini, vel hominibus alicuius ciuitatis. Opiniones vero quas sequuntur Magi, non capit intellectus neque credit quod per illa opera fiat aliquid omnino: sicut cum colligunt aliquam herbam notam in tempore certo, vel cum accipiunt aliquid aliud in aliqua certa hora. Haec autem ratio multiplex est, sed comprehendam illam sub tribus generibus. Primo in his quae pendent ex entibus, sicut planta, vel animal, vel metallum. Secundo quia in tempore certo & noto in quo talia opera exercent. Tertio in operibus hominum, sicut in saltatione vel plausu manuum, vel clamore, vel risu, vel saltare super vno pede, vel prosternere se in terram, vel effundere aliquid, vel facere subfumigium aliquod certum, vel loqui verbum aliquod inintelligibile. Ista sunt genera operum artis magicae. Sunt autem quaedam magica quae non perficiuntur nisi cum omnibus istis, sicut dicunt, accipiat talis vel tale folium talis herbae Luna existente sub tali stella: & in eleuatione sua maiori, vel in alio loco: vel accipiat cor Nutas bestiae, vel stercus eius, vel pili, vel sanguis in tali mensura, cum Sol fuerit in medio caelo, vel in alio loco noto: & accipiantur de tali opere metallico, vel de multis metallis: et liquefiant sub tali sydere, & tali hora subfumigent cum talibus foliis illam formam, vel simile. Huius autem est consuetudo in aliis operibus suis. Sunt autem quaedam magica quae dicunt posse perfici cum aliquo istorum trium generum. In pluribus autem istorum operum debent mulieres operatrices esse illorum operum omnibus modis, sicut inuenies quod dicunt ad faciendum aquam manare. Decem mulieres virgines indutae vestibus lustratis et rubeis et saltando procedant, conuertendo faciem et scapulas et digitos extendant contra Solem. Et consummatio huius operis longi, emanatio aquae, sicut ipsi putant. Eodem modo dico quod quatuor mulieres iaceant in terra super dorsum suum nudae, et erigant pedes suos, et dicant talia verba, et operentur istud: grando descendens super locum illum recedet ab eodem loco, et multa plena de risione, et mendacia nimilia istis, quae non possunt secundum ipsos perfici nisi per mulieres. Omnia vero opera magica indigent consideratione stellarum, sicut ipsi dicunt quod tali plantae dominatur talis stella: et omnia alia: et omnia opera metallica stellis suis appropriant. Dicunt etiam quod illa opera quae magus facit, sunt genera seruitiorum ad opus illius stellae: et placatur in illis operibus, vel in illis verbis, vel in illis subfumigiis: et propter illa facit eis quicquid volunt. Post ista vero quae praemissi: quae probare potes quando legeris libros eorum qui nunc inueniuntur in manibus vestris, de quibus praedixi tibi, audi verba mea. Scito igitur quia cum intentio totius legis et columna super quam posita est, fuerit euellere idololatriam et destruere, ut si credatur quod aliqua de stellis nocet vel officit in aliqua istarum rerum quae inueniuntur in singularibus hominum. Et quoniam illa opinio inducit homines ad seruitium illorum: secutum est necessario quod occideretur omnis Magus: quia talis seruit idolis sine dubio: quis eius seruitium sit in usu aliarum rerum extranearum et separatarum a via seruitii gentium respectu idolorum. Et quoniam in pluribus talium operum non admittebantur ad faciendum ea nisi mulieres: idcirco dixit, Magum non patieris viuere: quis in natura hominum inueniatur pietas ut non occidant mulieres. Et propter hoc in ratione idololatriae fecit mentionem de viro et de foemina. Et iterum dixit, Virum vel mulierem. Non est autem tale dictum aliquid in inuiolatione sabbati, nec in aliis prohibitionibus praeterquam in ista. Et intentio fuit propter pietatem hominibus naturaliter insitam, respectu mulierum. Et quoniam Magi putant quod ars magica potentiam habet exterminare animalia nocua de ciuitatibus, sicut serpentes, et scorpiones, et alia genera nocua: et putant quod magica prohibebunt genera damnorum quae plantis accidunt, sicut inueniuntur opera per quae credunt se grandinem repellere: et alia opera ad occidendum vermes nucum: et multa dixit gens Zabiorum, et interfectionem vermium nucum per vias Amorrei, de quibus fit mentio in libro de seruitio Aegyptiaco. Et similiter putant se habere opera per quae prohiberi

potest casus foliorum nucum & aliarum arborum: & propter hæc omnia nota dixit in verbis firmationis legis, Si ambulaueritis in seruitio idolorum, & in operibus magicis de quibus putatis quod remouebunt a vobis damna, propter ipsa occasiones accidit vobis & damna, sicut dictum est, Immittam vobis bestias agri, & nocebunt vobis. & iterum, Dentes bestiarum immittam in eos cum ira draconum, & iterum, Omnem arborem tuam & terre fructum exterminauit, & iterum, Vineam plantabis & excoles, & vinum non bibes ex ea, neque colliges: quia vermis deuorabit. Et iterum, Oliueta erunt tibi in terra tua, & oleum non colliges: quia excutientur oliuæ. Summa igitur istius rationis est quod omnia quæ putant idololatras ad confirmandum seruitium suum, quod per illa effugient illa damna ut inducant homines in hanc credulitatem. Illa sunt de quibus fecit mentionem in verbis firmationis: quia in faciendo talia seruitia deficient prædictæ utilitates. Ostensum est tibi iam quæ fuerit intentio legis in proponendo benedictiones & maledictiones quæ continentur in verbis confirmationis in istis particularibus separatis, & non in aliis, & intellige mensuram huius utilitatis magnæ. Eodemque modo ut elogaret homines ab omni opere magico: prohibuit omnia quæ pertinebant ad artem magicam, etiam illa quæ dependent de cultura terræ & de scientia eius, scilicet omnia quæ dicunt esse utilia in hoc quæ non cadunt in considerationem naturalem: sed sunt consueta secundum considerationem illorum in usu talium rerum: & idcirco dictum est in lege, Non ambulabitis in ritu gentium & consuetudinibus earum quæ vocauerunt sapientes vias Amorreï: quæ sunt rami artis magicæ quæ attribuuntur rebus astronomicis necessario: & quasi per quendam circuitum procuratur honor stellarum, & seruitium earum. Dixerunt etiam sapientes palam quod omnia medicinalia non hæsitabimus in illis per vias Amorreï. Item omnia quæ consideratio naturalis exigit sunt licita, & alia sunt prohibita: secundum quod dictum est, Arbor cuius fructus cadunt, oneretur lapidibus & vngatur tinctura. Sapiens autem considerans istud opus dixit, Bonum est ut oneretur lapidibus, ut virtus eius debilitetur. Sed quare vngetur tinctura? Patet igitur quod si tingatur tinctura rubea, quæ vocatur Arabice, Almagra, vel cum aliquo alio simili, cuius causam non apprehendit ratio, prohibitum est fieri per vias Amorreï. Similiter dixerunt de abortiuo ubi sepeliatur: & dixerunt, Non suspendet in arbore, nec sepelietur in viuio: quia illud est de viis Amorreï. Ex his autem quæ diximus, potes intelligere omnia alia similia. Non videatur tibi contrarium quod videbatur licere, sicut clauum in latibulo suspendi: quoniam in tempore illo putabant quod per viam experimenti fiebat hoc, & intellexerunt quod talia erant medicinalia & vsi sunt quadam herba quam suspendebant de ceruice dementis, & vocatur Femura, & dabant stercus caninum in potum laborantibus scrophulis, & subfumigabant cum aceto, & cum alia medicina quæ vocatur Martasica, in infirmitate genuum vehementi, quorum omnium utilitatem experti erant: licet ratio causam non apprehendat: & idcirco licita fuerunt nomine medicina. Nunc igitur intellige mirabilia nostra magna: quoniam ratio capitis angeli, & barbæ angeli prohibita est, quia seruator idolorum sic solebat incedere. Eadem quoque ratione in prohibitione ne quis induat vestem de lino, vel lana, vel contextam: quia tali veste utebantur seniores idolorum: qui coniungebant in vestibus suis de plantis & animalibus: & faciebant signum in manu sua de aliqua specie metallorum, & hoc est scriptum in libris eorum. Istud autem est propter quod scriptura dicit, Non accipiat mulier arma viri, neque vir induatur veste muliebri. Inuenies autem in libro artis magicæ quem composuit Centir, quia dicitur ibi ut vir induat vestem muliebrem pictam, cum steterit coram stella quæ vocatur Venus: & mulier assumet loriam & arma bellica, cum steterit ante stellam quæ dicitur Mars. Est etiam hic alia ratio, quoniam opus istud suscitatur concupiscentiam & inducit genera fornicationum. Prohibitionis vero emptionis idolorum ratio est valde manifesta: quia fortassis emet aliquis statuam aliquam ut confringat eam, & retinebit eam sanam, & erit ei causa erroris: & licet confringat eam vel fundat vel vendat alicui: prohibitum tamen est, ne consequatur aliquid utilitatis ex precio. Cuius rei ratio est, quia sæpe putant homines quod ea quæ casu accidunt, sunt ex causis substantialibus & principalibus, sicut inuenies multos dicentes ex ea hora ex qua talis habitauit in tali domo, vel emit talem bestiam, vel tale instrumentum, creuit & augmentata est substantia eius, & fuit bene fortunatus. Fortassis etiam accidet alicui quod consequatur honorem aliquem, vel crescat ei pecunia cum illo sic habito, & putabit quod illud fuit causa illorum quæ acciderunt: & quod benedictio precii statuæ quam vendidit, effecit illa. Et credit in his contrarium eius quod lex intendit, sicut dictum est in multis versibus legis. Eadem quoque ratio est quare prohibitum fuit ne quis

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

utilitatem aliquam percipiat ex operimentis idolorum, siue idololatitio, siue uestimento, siue ex utensilibus eorum, ut euadamus ab errore illo. Quoniam in temporibus illis vehemens erat credulitas hominum in seruitio idolorum: & quod ipsa idola bene faciebant, & occidebant: quod omnia bona & mala proueniebant ab eis, scilicet a stellis. Et idcirco laborauit lex destruere opinionem istam cum verbis firmationum & testimoniorum & iuramentorum & anathematium: & quod nihil accipiat de ipsis etiam ad utilitatem. Fecit etiam nos scire quod si miscueris aliquid de precio ipsorum alicui pecuniae, tota destruetur & disperdetur, sicut dictum est, Non mittas abominationem in domum tuam: quia destrueris tu sicut & ipsa, nedum ut credas in illam quod est benedictio. Cum vero disputaueris de quolibet precepto quod datum est ratione idolorum, inuenies causam eius & rationem manifestam, quae est ad destruendum opiniones prauas, & ut recedatur ab eis omnino. Scire debes quod sicut fundauerunt opiniones inanes quae non habent radicem nec utilitatem, sed quarunt consilia & modos quibus firmetur credulitas ipsarum & faciunt homines scire quod qui non fecerit illud per quod firmatur talis credulitas, accidet ipsis talis occasio. Et potest euenire quod aliqua die illa occasio accidet alicui, & firmabitur illud opus: & sequuntur opiniones illam opinionem. Ita scitur vniuersaliter apud homines quod maior timor est eorum in perditione pecuniae & filiorum. Idcirco seruitores ignis in tempore suo fecerunt homines scire quod qui non traduceret filium suum vel filiam per ignem, morerentur filii & filiae: & sine dubio propter illud quod audiebant, quilibet festinabat illud facere: quia multum timebant super filios suos, & propter facilitatem operis: quia non erat nisi traducere illos per ignem, non quod combureret ipsos, & praecipue cum pueri parui dependerent de manibus mulierum, quare intellectus debilitas nota est, & leuitas eorum, & festinantia ad quodlibet tale opus. Et idcirco prohibuit lex opus istud firmitus quam omnia quae accidebant in omnibus seruitiis idolorum, sicut dictum est. Ad polluendum sanctuarium meum & ad violandum nomen sanctum meum. Propheta vero fidelis postea fecit scire ex parte Creatoris quod illud quod faciebant ut viuerent filii eorum, propter illud opus disperderet illum Deus qui hoc faceret: & deleteret posteritatem eius, sicut dixit, Effundam iram meam super hominem illum & generatorem ipsius. Scito etiam quod signa illorum operum remanserunt usque hodie: & nota sunt in mundo, sicut vides mulieres accipientes pueros per genua & supponunt eis subfumigia prauis odoribus: & mouent pueros super illum fumum super ignem: & istud est de modo traducendi pueros per ignem sine dubio: & prohibitum est ne fiat. Nunc igitur vide instrumenta & machinationes illius qui fundauit opinionem istam qualiter firmavit eam per huiusmodi vanitates, neque delata sunt signa eius donec abstulit eam lex: elapsa sunt iam plus quam duo milia annorum. Seruitores idolorum similiter processerunt in diuersitatibus processionum, & attribuerunt praecise aliquam arborem alicui statuae: & ipsa est arbor quae plantata est ei ut offeratur ei pars fructus & ut comedat aliam partem in domo idoli, sicut ostendimus in consuetudinibus illius arboris. Similiter statuerunt pro lege in primitiis fructibus cuiuscunque arboris, cuius fructus est comestibilis, & operantur eodem modo, idest offerunt partem, & comedunt aliam partem in domo idoli. Et docuerunt homines quod omnis arbor in cuius fructu primitiuo non fuerit istud factum, sicabitur vel excutietur fructus eius vel diminuetur vel accidet ei aliqua occasio: sicut praediximus quod omnis filius qui non traduceretur per ignem, moreretur propter metum. igitur metu quem timebant homines super mortem filiorum & amissionem bonorum suorum, festinant talia operari. Lex autem abstulit opinionem istam: & praecipit comburi omnem fructum cuiuslibet arboris fructiferae qui nascitur in primis tribus annis. Quaedam enim arbores faciunt fructum in primo anno: aliae vero expectant usque ad duos annos: & aliae usque ad tres annos. Et illud accidit in pluribus quae plantantur. Tribus enim modis solent illa fieri, scilicet plantando, serendo, & inferendo. Tu vero ne respicias ferentem ossa fructuum: vel solum quod intus latet: quoniam lex non dat iudicia nisi ut in pluribus. Plures autem arbores quae dant fructum ex plantatione in terra promissionis, faciunt hoc usque ad tres annos. Promisit igitur lex nobis quod in perditione primi fructus multiplicaretur fructus arboris, sicut dixit, Ut addatur vobis fructus, et praecipit ut comederetur fructus anni quarti coram domino: contrarium eius quod comedebatur fructus primorum annorum in domibus idolorum. Antiqui etiam dixerunt in seruitio Aegyptiaco quod putrescebant quaedam de quibus fit ibi mentio: et considerabant horam in qua sol intrabat in quasdam constellationes notas & alia magica quae tunc faciebant: et dicebatur quod illa debebant esse praesto plantati arborem fructiferam: et ubicunque spargeret de re illa putrefacta: et arbor cresceret

cito: & fructum faceret cito præter morem. Et dicebant q̄ istud erat consuetum in vsu magico rum in statuis & mirabilibus omnibus magicis ad producendum fructum propere. Iam au- tem ostendimus tibi deuiationem legis & elongationem ab omnibus illis operibus magicis: & idcirco prohibuit quicquid nascebatur in primis tribus annis in arboribus, vt festinet dare fru- ctum propter illam opinionem quã ipsi putabant. Post tres autẽ annos peruenit fructus in plu- ribus arboribus fructiferis in terra promissionis secundum consuetudinem naturæ suæ: nec in- digemus opere illo magico qđ erat notum apud illos. Et itellige rationem illam mirabilem De opinionibus autem scitis in pluribus illis quas reliquit gēs zabiorum, est qđ dixerunt in insitio- ne arboris speciei vni⁹ in aliam: quia cum fuerit hoc factum sub tali fidere: & subsumigauerūt cū tali re: & dixerunt tale verbū in hora inserendi: nasceretur ex illa insitione res multum utilis ad multa. Reuelabo tibi etiam illud qđ dixerunt in principio illius libri in inserendis oliuis & pomis Citrinis. Et videtur mihi q̄ liber medicinarū quẽ abscondit Ezechias, fuit de huiusmo- di rationibus sine dubio. Dixerunt ergo q̄ in hora in qua inseritur vna species in aliam, oportet vt ramus inserendus sit in manu alicuius mulieris pulchrę: & q̄ vir aliquis carnaliter co- gnoscat eam præter morem naturalem. Et dixerunt q̄ in tempore illius actus debet mulier in- serere ramum in arbore. Non autem est dubium q̄ opus istud erat notum: nec erat aliquis qui tale opus faceret nisi eo modo: præcipue cum concupiscentia fornicationis commisceretur illi cum cupiditate aliorum commodorum. Propter hoc igitur prohibita fuerunt commixtiones .s. insitio arboris in aliam speciem, vt elongemur a causis idololatriæ & fornicationum suarū sicut sunt abominationes quæ egrediuntur ab vsu naturali. Et propter hmoi insitionem pro- hibita fuit coniunctio duorum seminum diuersarum specierum: quanto magis ne congregen- tur & seminent insimul: Cum vero consideraueris quæ dicta sunt in Talmud in hoc præcepto inuenies q̄ pro insitione arboris punietur quis propter prohibitionem legis vbique: quia princi- palitas vsitata & commixtio seminum. .s. insitio, non est prohibita nisi in terra promissionis tm̄ modo. Similiter etiam manifeste dictum est in seruitio ægyptiaco q̄ consuetudo erat seminare hordeū & triticū insimul: & dixerunt q̄ istud multum conferebat vineę. Et propter hoc pro- hibuit lex mixturas vineę: & pcepit totum comburi. Omnes enim ritus gētium quos putabāt esse potentes ad aliquid: & etiam omnia in quibus vel odor esse posset seruitiū idolorum: prohi- bita sunt sicut ostendimus in verbis sapientum qui dixerūt. Non suspendetur ab arbore. Et oēs ritus eorum prohibiti fuerunt: qui vocātur vię Amorrei: qm̄ inducunt seruitium idolorum. Cum vero diligenter inspexeris genera seruitiorum illorum, inuenies species cultus terre in quibus considerant horas stellarum & horas luminarium. Et qđ magis eligunt in hora seminandi sunt stellę & subsumigia & circuli quos facit seminator vel plantator. Quidam enim illorū gn- quies circuierunt locum propter quinq; stellas: & quidam septies propter quinq; stellas & duo luminaria. Et putant q̄ ista sunt multum utilia in cultura terre vt attrahant annos ad seruiti- um stellarum. Propter hoc ergo fuerunt prohibiti ritus omnium gentium vniuersaliter: & di- xit: Nō ambuletis in ritu gentium. In illis autem q̄ nota sunt & manifesta: vel in quib⁹ est ostē- sio seruitiū idolorum: separauit damnum & destructionem, sicut in fructu primorū triū anno- rum: & in mixturis vineę. Miror aut̄ de verbis Rabī Ose qui dixit. Nō est culpandus donec se- minet triticum: & hordeum & triticum i actu vnius manus. De hoc quidem miror quomodo sciuit istud & non est dubium q̄ vidit istam rationem de viis Amorrei. Ostensum est tibi iam ostensione in qua non est dubitatio, q̄ prohibitio rituum ipsarum gentium ideo fuit q̄ inducunt homines ad seruitium idolorum.

Insitio ar-
boris i aliā
speciē cur
phibita.

Tuas pas-
sas.

De Præceptis Tertię partis. Capitulū. XXXIX.

Præceptorū quæ continentur in tertiā parte utilitas nota est: quia omnia sunt de mo- ribus qui bene disponunt opiniones hominum: hoc autem non indiget multa exposi- tione. Scito tamen q̄ sunt ibi quædam præcepta in quibus est intentio vt addiscant homines mores vtilis: licet sint opera quædam & ascendit in cor hominum q̄ sunt definitiones scripturę, idest sine fine. Nos autem exponemus quodlibet illorum per se in locis suis. Quod au- tem numerauimus pro parte est mores manifesti: in quibus est intentio ad cauendum sibi & addiscendum bonos mores.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

De Præceptis Quartæ partis. Capítulum. XL.

Quoniam consideraueris præcepta quartæ partis & iudicia & præcepta quæ loquuntur de seruis vnumquodque per se, inuenies vtilitatem eorum manifestam in pietate super pauperes & egenos, & in adiutorio eorum diuersis modis: & quod non affligent egenum neque contristent animam pauperis. Donorum autem quæ dantur pauperibus, ratio nota est: & similiter ratio primitiarum & decimarum. Scriptura siquidem ostendit causam eorum cum dixit. Non habet sortem & hereditatem tecum. Tu vero iam scis rationem huius rei: quia tribus illa necessaria est ad seruitium dei & ad docendum legem: neque arant: neque metunt: sed seruiunt deo tamen modo, sicut dictum est. Docebant iudicia tua Iacob & legem tuam Israel. Inuenies etiam quod lex simul numerat leuitam & peregrinum, & orphanum, & viduam, & colligit eos sub vniuersitate pauperum, quia non habent hereditatem. Secundam vero decimam lex præcepit separari & comedi in Hierusalem: ut sit hæc causa necessaria ad faciendam de ipsa eleemosynam, quia non debebat expendi aliter nisi quod comederetur & fieret leue hominibus congregare illa paulatim: & facit concilia debere esse in vno loco ad corroborandum firmitatem & dilectionem inter homines. Fructum vero quarti anni licet in eo sit ratio tangens idololatriam sicut diximus: tamen usus eius est sicut usus de *lata ruina* & halla: & primitiarum: & sicut primitiæ tonsionis: quoniam primitiæ hominum istorum domini creatoris sunt ut exerceant se homines in more largitatis: & diminuunt malitiam eorum & concupiscentiam magnam ciborum & congregandi diuitias. Eadem quoque ratio in dâdo brachium dextrum sacerdoti: & maxillas & stomachum, quoniam maxille sunt principium corporis bestiarum: & brachium dextrum est principium membrorum quæ sunt concatenata in corpore: et aliud est principium omnium intestinorum. Lex autem primitiarum continet quiddam vtilitatis, quia debent eas portare homines in collo suo beneficia creatoris: & miserationes ipsius: ut sciat homo quia de conditionibus seruitii est ut reducat ad memoriam modos angustie suæ in tempore prosperitatis. Ista vero ratio multum confirmatur in lege sicut dictum est. Memor eris quia seruus fuisti in terra ægypti, quia ille qui nutritur in delitiis, solet talium obliuisci. Et hoc est ut non decipiatur cor eius & eleuetur & derelinquat opiniones rectas, sicut dictum est. Cum comederis & saturatus fueris, & iterum. Impinguatus est Israel & recalcitrauit. Et propter hoc præcepit nobis lex primitiarum ut singulis annis staretis coram ipso in conspectu gloriæ suæ. Tu etiam scis roborationem in rememorando semper plagas ægyptiorum, sicut dictum est. Ut reducas ad memoriam diem in qua egressus es de ægypto, & iterum. Ut annuncies filio tuo & filio filii tui quod feci in ægypto. Et sic oportet fieri in talibus: per quæ firmatur & astringitur veritas prophetiæ & præmii & poenæ. Omne igitur præceptum quod est rememorative signorum & miraculorum: vel ad recipiendum hanc credulitatem eius, vtilitas scita est in hoc. Palam autem dictum est in primogenito hominis: & primogenitis bestiarum: quando induratum est cor Pharaonis ne dimitteret. Occidit dominus omne primogenitum in terra ægypti, & dixit. Idcirco ego immolo domino. Ratio vero quare istud separatum est in vaccis & ouibus & asinis, manifesta est nimis: quoniam animalia illa nutriuntur in domibus: & inueniuntur in pluribus locis: & præcipue in terra promissionis & in gente nostra quia nos omnes pastores sumus ex parte patrum nostrorum, sicut dictum est. Pastores ouium nos serui tui & patres nostri. Equorum vero genera & camelorum non inueniuntur apud pastores: & apud paucos inueniuntur & in paucis locis. Sed deceruicatio primogeniti ex asino est ut redimatur omnino. Et propter hoc dixerunt sapientes. Præceptum redemptionis est prius præcepto deceruicationis. Omnium vero præceptorum datorum ratione dimissionis terræ in anno septimo & ratione iubilei in anno quinquagesimo: quædam sunt ratione pietatis, sicut dictum est. In anno septimo dimittes eam: & comedent pauperes populi tui: & ut terra confortetur ad dandum fructum cum non fuerit operata. Et sunt alia ad propitiandum super seruos & pauperes, sicut redemptio agrorum & seruorum. Sunt & alia quæ respiciunt victum semper: sicut prohibitio ne terra vendatur præcise: sed remaneant hæreditates & radices patrimoniales ad opus dominorum & posteritatis suæ. Similiter & præcepta quæ dicuntur in ratione preciorum & anathematizationum. Omnia quidem adherent operibus eleemosynæ: quorum quidam spectant ad sacerdotes: & quidam ad opus familie. Hæc autem omnia cõiter inducunt morem largitatis: & ut homo nihil pendat diuitias respectu creatoris: & ut non sit auarus. Plura namque genera dānorum quæ accidunt hominibus in ciuitatibus, proueniunt ex magna cupiditate congregandi diuitias. Eodemque modo

præcepta ratione mutui considera diligenter vñquodq; per se: & inuenies q; omnia sunt opera pietatis super pauperes: & vt non tollatur vtilitas necessaria in regimine, sicut dictum est: Nō accipies molas. Similiter & omnia præcepta data in ratione seruorum continent pietatem super miseros. Ex hac autem pietate magna est q; seruus de genere Chanaam liber egreditur cum amiserit aliquod de membris suis, ne affligatur simul seruitute & debilitate tali: & etiam p amissione dentis: quanto magis pro alio mēbro! Lex etiam non permisit vt verberaretur nisi cum virga vel corrigia vel alio simili sicut ostendimus in alio loco. Si vero addiderit flagella donec moriatur, ipse interficeretur pro eo sicut pro alio homine. Qd autem dictum est, Nō tradas seruum in manū domini: licet istud contineat pietatem: tamen est magna vtilitas i hoc præcepto. s. vt acquiras morem istum honestum: hoc est vt saluetur qui petierit auxilium a nobis: & vt euadat periculum: & vt non tradamus eum in manus illius quem fugit. Præterea super hoc etiam teneris ei ad aliud: scilicet vt des ei necessaria & benefacias ei: & vt nō contristes animum ei⁹ verbo sicut dictum est: Sit tecum in loco quem elegerit in vna vrbium tuarū: vbi melius ei fuerit: ne decipias eum. Hoc etiam iudicium definiuit super homine vilissimo scilicet seruo: quanto magis si nobilis & honorabilis homo venerit ad te vt saluetur apud te! quantum teneris ei vt benefacias & honores eum! Contrarium vero huius rei est q; violentus & qui superbiam operatur & damnum infert proximo, si voluerit apud nos saluari nō saluabimus eum nec propitiabimur ei: nec auferemus aliquid de his quæ definita sunt cōtra ipsum: licet diuertisset ad honorabiliorem omibus in gradu suo. & hoc est qd dictum est. De altari meo euellatur vt interficiatur. Si autem apud deum saluari & vitam custodire veniat: scilicet in domo eius in qua inuocatur nomen ipsius: & non saluat eum: sed præcepit vt traderetur in man⁹ vlciscētis sanguinem quem ipse fugiebat: quanto magis si diuertit ad aliquem singularem hominem cui non est licitum propitiari ei vel custodire vitam eius! Pietas enim super impios & nocētes non est pietas immo superbia. Ista igitur sunt mores iustitiæ sine dubio: quæ sunt de vniuersitate præceptorum & iudiciorum iustorum: & non sunt de moribus stultorum: qui reputant superbiam & malitiam mores bonos: & laudant hominem pro talibus: & quia iuuat quēlibet indifferenter siue sit oppressor siue oppressus, sicut scitur ex libris eorum & cantilenis. Omnium igitur præceptorum huius partis causæ & vtilitates sunt manifestæ.

De Præceptis Quintæ partis, Capitulū, XLI.

OMnia præcepta quintæ partis sunt ad tollendam superbiam & prohibendum damna & puniendum poena pecuniaria illum qui damnum intulit. Obligatur autem homo ex damnis quæ pueniunt ex pecunia sua: vel ex operibus suis in his quæ potest cauere ne damnum inferant. Et propter hoc obligamur in diuersitatibus damnorum quæ proueniunt a bestiis vt custodiamus eas: & similiter in igne & puteo, quæ sunt opera hominum: in qb⁹ oportet adhiberi cautelam ne damnum inde nascatur. In huiusmodi autem speciebus iustitiæ contingit quiddam de quo docebo te: scilicet q; si dens vel pes damnum dederit in calle vel in via: dominus eius absoluitur: quia non potest ista præuidere: & etiā quia damnum qd inde prouenit modicum est: & qui aliquid exponit in via, ipse sibi tenetur & amittit rem. Obligatur autem pro damno dentis & pedis illato alicui in terra propria alicuius: vel in sua possessione. Damni vero cornu illati & similium quibus adhibenda est custodia, & a quibus non possunt ambulantibus per viam sibi cauere, iudicium erit idem in omni loco. Est autem differentia manifesta inter mansuetum & ferum testificatum, quoniam si opus est nouum qd non solebat contingere, obligatur dominus q; non contingit, i medietate damni. Si vero tale opus fuerit cōsuetū & testificatum, obligabitur ad integritatem damni. Positum est autem vniuersaliter precium serui, medietas precii liberi. In pluribus enim aestimationes hominis. lx. sicli. precium vero serui. xxx. sicli. Occisio autem bestię propter mortem hominis quam intulerit, non fit propter poenam eius, sicut fingunt contra nos blasphemī legis: sed fit in poenam domini. Et idcirco prohibitum est ne aliquid vtilitatis consequatur ex eius carne, vt dominus ipsius custodiat bestiam: & sciat q; si interfecerit paruulum vel maiorem liberum vel seruum perdet precium ei⁹ oīno. Si vero bestia fuerit testificata, obligabitur ad precium præter amissionem istius bestię. Eadem quoq; ratio est in occisione iumentī cum quo coierit homo: vt dominus bestię custodiat ipsam & caueat ne amittat eam: quia sic dolent homines de pecunia sua sicut de animabus suis.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Et quidam etiam præponunt pecuniam animæ suæ. Sed equalitas in ipsis est consueta in pluribus, sicut dictum est, Vt accipiat vos in seruos & asinos vestros. Qd autē cōtinetur in hac par-
Qñ licitū te est occisio persecutoris: & est iudiciū: hoc est interficere illum qui intendit facere rem pro-
est interfi- hibitam: & est in cursu anteq̃ faciat. qd non est licitum nisi in istis duobus casibus, scilicet in eo
cere homi qui persequitur proximum vt interficiat eum: vel qui currit post incestum vel adulterium
nem ob in vt compleat illud. quoniā si ista prohibita fuerint perpetrata, non possunt restaurari. Prohibi-
tētionem tiones vero alię pro quibus debet homo interfici per capitulum dom⁹ iudicii sicut idololatria
malam, vel obseruantia sabbati, non est in eis iniuria aduersus alium sed sunt opinionēs: & idcirco non
interficietur aliquis pro cogitatione talium vel intentione anteq̃ perpetret illa. Scitum est autē
q̃ prohibitio concupiscentiē est ne pueniatur ad ablationē rei cupitę, & istud docuerunt nos sa-
pientes. Restitutiois autem damni datī ratio manifesta est, quia licet pertineat ad bonos mores
est etiam vtilitas in multiplicādis bonis, quia si restitueris damnum proximo tuo, fiet similiter
restitutio tibi. Qz si nō restitueris, nec restituet tibi: sicut si nō honoraueris parētes tuos: nec fi-
lii tui honorabunt te. & multa talia. Qz autem qui per errorem occidit, debet exire ex loco suo
istud est vt quiescat anima vltoris sanguinis effusi & non videat cui contingat illa occasio. Et
reditus eius in terram suam dependet de morte pontificis summi: & in istis quiescit anima an-
gustiati pro morte fratris. Istud etem est in natura hominis: q̃ cuiq̃ acciderit aliqua tribula-
tio, cum acciderit vicino suo simul, vel maior angustia: recipit consolationem de sua. In omni-
bus autem mortibus apud nos non est tanta occasio quanta in morte summi pontificis. Vitu-
De vitula le vero deceruicatę manifesta est vtilitas: quia illi qui debent eam adducere, sunt homines pro-
deceruica pinquioris ciuitatis interfecto, & frequentius interfecto est de eadem villa. Seniores autē eiusdē
ta. ville debent testificari coram domino q̃ non postposuerunt aliquid in custodia viarum & via-
torū: sicut continetur in expositione: & iste mortuus non fuit interfectus nisi propter illud qd
nos postposuimus de vtilitatibus communibus: neq̃ scimus quis interfecerit illum. Et cum ta-
lia fiant: & multiplicata fuerint in hoc verba: loquentur homines de hoc: & verbis multiplica-
tis fortassis detegatur sceleris perpetrator. Cum vero contigerit illud, dicet ille cui notus est in-
terfector fortassis, vel qui audiuit de eo p famam, & ex quo vir vel mulier etiā serua dixerit ta-
lis est interfector, non deceruicabitur vitula. Ostēsum est etiam q̃ si sciretur interfector: & cēla-
rent & testificarentur coram deo in animabus suis q̃ nescirent: esset hec supbia magna, & periur-
rium graue. Cum autem scitum fuerit, erit vtilitas inuenta: quia si non interfecerit eum capi-
tulum domus iudicii, interficiet eum rex qui tenet gladium. Qz si ipse non interficit eum: vltor
sanguinis occidit ipsum. Ostēsum est igitur q̃ vtilitas vitule deceruicatę est vt detegatur
interfector. Roboratur autem ista ratio cum eo q̃ locus in quo vitula ceruice cēdet, neq̃ colet
neq̃ seretur vnq̃: & dominus ipsius terre laborabit vt detegatur occisor, neq̃ cēdatur ceruice
vitula, & terra sua esset semper sub anathemate.

De Præceptis sextę partis. Capitulum. XLII.

Pæcepta sextę partis sunt sup poenis & mulctis: quarum vtilitas nota est generaliter
& iam locuti sumus de ea. Distinctiones autem communium & iudicia vniuscuiusq̃
partis audies: & tu intellige. Scito q̃ poena cuiuslibet hominis qui damnum ifert alii
Poena ta- vniuersaliter est poena talionis. Si damnum intulit corpori, sustinebit poenam in corpore. Si au-
lionis, tem in pecunia, similiter in pecunia puniet. Damnificatus autem potest remittere poenam si vo-
luerit dari damnum. Qui vero occiderit aliquē ex supbia & malitia, nō remittet ei vllō mō: neq̃
pciū accipiet ab eo, sicut scriptura dicit. Nō fiet remissio terre sāguis ī eo nisi cū sanguie effuso
ris. Et ppter hoc licet vulnerat⁹ ad mortē viuat vno vel plurib⁹ dieb⁹ potēs loq̃ & cōpos sui &
dixerit dimittite iterfectori, q̃a peperci ei: nō audiet: sed aīa p aīa dabit oībus modis ī maiorib⁹
& minoribus, in seruis & in dominis, in sapientibus & insipientibus: quoniam in omnibus ge-
neribus damnorum non est maius isto. Qui vero membrum aliquod abstulerit, auferetur ab
eo membrum simile. Qualē maculam dederit similem recipiet. Tu vero non labores modo in
hoc, quia talia nunc pecunia redimimus: quoniam intentio nunc est quærere rationem scriptu-
rę non q̃rere rationē de Talmud. Qzuis ego in his verbis de Talmud habeā opinionē quā dicā
tibi ore ad os. In plagis vero & cōbustiōib⁹ quarū filia nō possunt equalr iferri, iudicauerūt eas
pecunia debere redimi. Dānū autē morę & pciū magri soluet. Qui vero dānū ī pecunia, recipiet

damnum in pecunia aequaliter. Scriptura vero dicit. Qui conuictus fuerit in iudicio, duo reddet proximo suo. scilicet quod accepit, & aliud tantum addet fur, quia furatus est. Scito etiam quod omne damnum quod magis consuetum est, poena ipsius & multa debet esse maior ut homines prohibeantur ab illo. Quod autem raro solet contingere, poena ipsius erit leuior. Et ideo multa illi qui furatur oues, est duplo maior quam alterius rei mobilis. scilicet restituet quadruplum. Et illud est siue habuerit iam in potestate sua: siue vendiderit: siue occiderit eas: quoniam furtum omnium quasi quotidie accidit: quia sunt in campo: & non possunt custodiri sicut custodiuntur quae sunt in domibus & in villis. Et ideo festinant fures furtum vendere ne apud eos inueniantur: vel interficiunt ut facilius celent. & ideo poena rei usitate fuit maior. In poena vero furti vaccarum superadditur una: quoniam furtum earum facilius committitur, quoniam oues gregatim pascuntur & pastor videt eas: nec possunt ei furtim subripi nisi de nocte: vaccae vero pascuntur sparsim. & ita dictum est in libro de seruitio Aegyptiaco: neque pastor potest eas custodire: & ideo frequenter furantur eas. Eodem modo contingit in iudicio testium falsorum: quibus debet fieri sicut facere proposuerunt. Si quidem voluerunt interficere, interficientur: si percutere, percutientur. Si voluerunt inferre damnum in pecunia, tantumdem amittent. Intentio vero in omnibus istis est equare damnum & poenam. Et propter hoc dictum est, Iudicia iusta. Raptor vero non obligatur in poena pecuniaria etiam plus ratione multae: etsi quinta pars additur ne pergeret. Istud autem est quia rarior est rapina quam furtum: quoniam furtum committitur in omni loco, scilicet in villa & extra: sed rapina non solet in villa fieri sed extra. Praeterea furtum committitur in manifestis & occultis: sed rapina tantum in manifestis: & a raptore potest homo sibi cauere: sed a fure nequaquam. Et etiam quia raptor est notus potest ab eo reperi. Propter has igitur causas, poena pecuniaria fuit imposita furi sed non raptori. Scito quod magnitudo & fortitudo poenae vel paucitas & leuitas ipsius attenditur respectu quatuor. Primum quantitas peccati: quia ubi est magnum damnum, poena debetur fortis, & ubi modicum est damnum, poena debet esse levis. Secundum da. est quantitas usus: quia peccatum multum usitatum debet puniri poena forti ut prohibeantur homines ab eo. In non usitato sufficit modica poena. Tertium quantitas concupiscentiae: quia res multum desiderata: vel propter multam concupiscentiam: vel propter longum usum: vel propter magnam necessitatem, non prohibetur homo ab ea nisi metu poenae fortis. Quartum est leuitas operis: scilicet in hoc quod de facili potest celari: & illud non potest prohiberi nisi metu grauis poenae. Post istam vero propositionem scire debes quod ordo poenarum quae continentur in lege est in quatuor gradibus. Primus est mors: quae debetur per magistrum capituli domus iudicii. Secundus est debitum abscissionis & dandi flagella, quae vocantur Mactur: ut credat qui puni- tur quod illud peccatum est de magnis. Tertius est verbera corrigiarum: & ut non credat quod illud peccatum est de grauib: sed est sola prohibitio vel mors in potentia creatoris. Quartus est aliqua cautela: in qua non est mactur: & est prohibitio in qua non est opus: sicut qui iurat in his quae spectant ad honorem creatoris quod debet credere: vel qui permutat aliquid de his quae deo offeruntur cogitatione vel verbo. Intellige in contumeliam applicationum quae attribuuntur creatori: & qui maledicit proximo conuicia talia, quod maior iniuria reputatur a populo quam damnum corporis: & omnia alia quae sunt prohibita nec habent opus: scito quod opus ex eis proueniens est modicum: nec potest homo sibi cauere quia sunt verba. Et si propter hoc sic punirentur, semper sustinerent homines mactur. In verberibus etiam necessaria est discretio: in quibus est certus numerus secundum plus: sed non respectu cuiuslibet singularis. Quilibet enim verberabitur secundum quod potest sustinere. Finis autem percussionum sunt, xl. licet etiam centum posset sustinere. Mors autem ex parte capituli non debetur alicui pro aliquo cibo vetito: quia non est in hoc magnum damnum nisi magna cupiditas: sicut est in fornicatione. In parte autem ciborum debetur abscissio, scilicet in sanguine, propter multam cupiditatem quam habebant homines comedendi sanguinem in tempore illo: quia erat de genere idololatriae, sicut ostensum est in libro de Zenzit. Et ideo prohibitus est firmiter ne comedatur. Eodem modo debetur abscissio pro adipe quia est suavis gustui: & separatus in applicationibus propter suam praeminentiam. Similiter debetur abscissio pro fermentato in pascha: & in eo qui comedit in die expiationum, quia dies est tristitiae & angustiae: quia in diebus illis fiunt opera quae firmant opiniones quae sunt rationes legis. Exitum de aegypto, & signa & mirabilia ut credatur conuersio ad dominum, sicut ipse dixit: Quia in die ista propitiabor vobis & mundabo vos. Et consimili debito obligatur qui comederit residuum agni in pascha. Et pollutus qui come-

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

dit sanctificatum, obligatur sicut qui comedit adipem. Intentio vero in hoc est honor generum, sicut postea exponemus. Mors autem quæ iungitur ex parte capituli domus iudicii, debetur pro magna causa: sicut in pditione credulitatis, & pro idololatria, vel pro incestu, vel pro adulterio, vel pro homicidio, vel pro violatione sabbati: quia talis infirmat credulitatem nouitatis mundi. Debet etiam falso propheta & seruo rebeli propter magnum damnum quod ex isto puenit, & ei qui percutit patrem suum propter suam magnam violentiam, & quia confundit ordinationem domus, quæ est prima pars ordinationis ville. Debetur etiam filio proteruo & rebeli: cuius finis si pertinax fuerit, mors est: & ei qui furatur hominem, quia videtur homicidium procurare, & qui intrat per fenestram, quia presumitur velle interficere si quem inuenerit, sicut exposuerunt sapientes. Isti vero tres, scilicet filius rebelis & proteruus, & qui furatur hominem & vendit, & qui intrat per fenestram de nocte, iudicantur interfectores. Pro pecunia vero non inuenimus mortem infligendam ex parte capituli domus iudicii. Omnis autem incestus & omnia adulteria non inducunt mortem ex parte capituli nisi quia sunt multum visitata: & quia magna concupiscentia est in eis. In quibus vero non est ita, est abscissio solummodo. Mors autem non debetur pro omni genere seruitii idolorum ex parte capituli nisi pro radicibus seruitii, sicut illi qui vocat homines ad idololatriam, & ei qui prophetizat in nomine idolorum, & lustranti filios in igne & mago & auguri & similibus. Palam etiam est quod ex quo tales poene sunt necessariae, necessariū est disponere in qualibet ciuitate iudices: & necessarii sunt testes & rex quæ timeant homines: ut prohibeant se a malis secundum genera prohibitionum: & hoc quia ipse confortat manus iudicis & iuuat eas. Ostense sunt ergo omnes rationes pertinentes ad partem istam. Nunc autem necesse habemus loqui de quibusdam preceptis separatis quæ conueniunt secundum intentionem huius libri. In precepto igitur de seruo rebeli dicam quod cum creator sciuit quia iudicia legis sunt necessaria semper & ubique secundum diuersitatem locorum & debitum causarum ut addatur aliquid vel diminuat: idcirco cauit in lege super additione & diminutione dicens. Non adicies eis & non subtrahes de istis, quoniam istud induceret destructionem preceptorum: & crederent homines quod non erant ex parte creatoris. Dedit tamen audaciam sapientibus ipsis, scilicet capitulo maioris domus iudicii ut laborent firmare iudicia legis, definiendo dubia: & firmando definitiones ipsas, sicut dixerunt Faciunt lectum regi. Si milititer dedit ipsis audaciam tollendi partem operum legis: & quod remittant partem prohibitionum ex causa manifesta secundum illud quod renouat: & quod ipsa renouatio non firmetur perpetuo, sicut exposuimus in principio de Misna. Et debet hoc fieri secundum quod episcopus exegerit. Secundum autem istum modum regiminis firmabitur lex in vno & eodem modo. Et regunt totum tempus & omnes nouitates & omnes contentiones secundum quod oportet. Si autem consideratio ista infligendi poenam concessa fuisset cuilibet sapientum, perirent homines propter multitudinem contrariorum: & diuersitatem sententiarum. Propter hoc igitur prohibuit creator audaciam istam aliis sapientibus qui non sunt de capitulo maioris domus iudicii: & eis concessit solummodo. Precepit etiam ut interficerentur quicumque contradicerent capitulo: quoniam si aliquis aduersarius posset eis contradicere: destrueretur ratio propter quam erat illa intentio & etiam illa utilitas. Scito quod transgressio prohibitionum legis quadripartito diuiditur. Primus modus cum quis inuit facit: secundus per errorem: tertius per superbiam: quartus per proteruitatem & pertinaciam. De inuito dictum est quia non habebit: cum nullam habeat culpam, sicut scriptura dicit de puella. Nihil facias ei: quia non peccauit. Qui vero per errorem transgreditur, culpabilis est: quia si cauisset & prouidisset multum, non errasset: sed non punietur villo modo: sed indiget purgatione: & idcirco adducet applicationem. In hoc autem loco distinxit lex inter homines particulares, scilicet utrum sit Rex: vel summus pontifex: vel iudex. & utile fuit nobis illud: quia omnis qui operatur vel iudicat secundum intellectum suum: nisi sit capitulum maioris domus iudicii vel sacerdos maximus, numeratur inter illos qui operantur cum superbia: & non computatur inter eos qui operantur per errorem. Et idcirco debet interfici senex rebelis: licet iudicet & faciat secundum intellectum suum. Capitulum vero maius vel pontifex debet facere secundum officium & intellectum: & si errauerunt, computantur inter eos qui per errorem faciunt, sicut scriptura dicit. Si tota synagoga errauerit, & latuerit aliquid maiores synagoga. De hac principalitate dixerunt sapientes. Error disciplina connumeratur superbia, id est qui non didicit & iudicat secundum suam voluntatem, numeratur inter superbos: quia iudicium eius quod comedit adipem renū: & putat quod est alius adeps, non est sicut illius qui comedit talem adipem: & scit quia renū est: sed nescit quod talis adeps est prohibitus, quia iste talis indiget applicatione: quia propinquus

mi: seni

mi: tempus

Misna.

Transgressio legis
quadriplex.

est superbo, & illud est cum fuerit operator solummodo. Qui vero iudicat secundum stulticiā & ignorantiam suam, superbus est sine dubio: quia scriptura non facit mentionem in errore iudicis, nisi de capitulo maiori. Superbus autem obligatur ad poenā scriptā siue mortis ex parte capituli siue de Malgāt siue de Mardūt: quę poena debetur in prohibitionibus pro quib⁹ nō debet infligi Malgūt secundum legem, vel in poena pecuniaria. Prohibitiones autem positę sunt equales in errante & superbo, quia sunt vsitate, & sunt in verbis non in operibus: sicut iuramentum testiu, vel iuramentū depositi. Et similiter ancilla manumissa, quia manumissa nec est oīno serua, nec omnino libera, sicut dixerunt sapientes in expositione huius pręcepti. Qui vero expteruitate & rebellione facit aliquid, ipse est superbus, qui indurat faciem suam, & notā facit malitiam suā: & ostēdit q̄ non est eius intētio in eo qđ facit, quia concupiscit illud solummodo, vel vt faciat qđ lex prohibuit propter malitiam morum suorum, sed est eius intentio contradicere legi, & vt possit super illā: & idcirco dictum est de ipso q̄ aduersatur dño. Et talis interficietur omnibus modis: qm̄ ista q̄ facit proueniunt ex opinione praua per quā intendit contradicere legi. Idem vero iudicium est apud me in trāsgressione cuiuslibet prohibitionis in destructionem legis, quia si comederet homo de Israel carnem cum lacte, vel indueretur veste mixta ex lino & lana, ostendit sententiam suam & opinionē per quā probatur q̄ non credit veritatem legis. Et idcirco talis apud me aduersatur creatori, & interficietur morte magi, nō morte ratione poenę sicut homines ciuitatis anathematizate, qui occiduntur quia blasphemi sunt, non q̄ mors infligatur eis pro poena. Et idcirco comburetur omnis substantia ipsorū, & non succedent eis heredes, sicut succedūt aliis interfectis ex parte capituli. Eodem quoq; modo dictū est in filiis Israel qui per superbiam trāsgressi sunt quę sunt pręcepta, & per proteruitatem: q̄ omnes interficiantur. Et istud cognoscit in filiis Ruben, & in filiis Gad, contra quos voluit ascendere exercitus totius populi. Ipsi vero in hora contentionis ostenderunt q̄ erāt blasphemi propter conuenientiā quā fecerunt super quadam prohibitionē, & errabant in credulitate, sicut scriptura dicit. Vt reuertant hodie post dñm. Et ipsi sunt reuersi, & dixerunt q̄ ipsi non fecerant illud propter rebellionem, nec propter falsitatem. Nunc igitur intellige principalitatem istam in ratione poenarū & mulctarum. Qđ aut̄ pertinet ad partem istam, est destructio gentis Amalech, quia licet poena infligitur vni homini, ita etiam debet infligi vni generi, vel vni genti, vt tota gens, vel totū genus timeat, & non cōsentiant facere damnū aliquod, & dicant ne contingat nobis sicut contigit in talibus. Et licet inter eos sit aliquis in aliis multa damna dans, qui non apponit animū ad mala quę accidunt ei propter illa quę facit: tamen non inueniet adiutorē de genere suo, ne q̄ societatem quę det ei vires ad faciendum malum qđ intēdit. Propter hoc igitur Amalech q̄ festinauit exire obuiam filiis Israel in gladio, pręceptum ostendit debere interfici gentem illam. Amon autem & Moab qui se opposuerunt nobis per modū auaritię, & per iniquum consilium poena eorum talis fuit, vt non ducamus filias eorum in vxores, neq; demus eis nostras, & q̄ vilipendamus eos, & elongemus nos a societate eorum solummodo. Omnes illę rationes sunt ordo specialis ad mensurandū poenas, vt non infligatur maior q̄ debet infligi, neq; minor, sicut lex dicit. Secundū modū impietatis est mēsurā poenę. Quod autem comitatur in hac parte est bona dispositio loci, quia mens istius legis (sicut feci te scire) est munditia a sordibus, quia homo non sit similis bestię. In his etiam pręceptis est confortatio animarum in bellatoribus, quia credunt q̄ propter talia gloria domini est inter eos, sicut dictum est in causā istius rationis. Quia dominus deus tuus ambulat cum exercitu tuo. Et addidit in hoc aliam rationem, & dixit. Ne videat in te aliam sordem vllō modo. Et reddidit nos cautos in eo qđ notū est in consuetudinibus sordium aliorum exercituum cum longo tempore extra domos suas sunt. Propter hoc igitur pręceptum recipimus super operibus quę docent nos gloriam dei esse intra nos, quia fugimus errores illos, sicut dictum est: Castra tua sancta erunt. Ille vero cui acciderit aliqua occasio iussus fuit exire de castris donec sol occuberet, & postea intrare castra. Istud aut̄ factū est vt infligeretur cordibus omnium q̄ castra sunt sicut sanctuarium dei, & non sicut castra gentium aliarum ad faciendum mala & prohibita, & ad inferendam violentiam, & ad dandum damna. Nostra vero intentio est dirigere homines in seruitio creatoris, & ordinare diuersitates eorum. Et iam feci te scire q̄ non inducam rationem vel causam nisi super plano scripture. Qđ etiam pertinet ad istam partem, est iudicium capriue formosę. Et iam feci te scire q̄ dixerunt sapientes: non est locuta lex nisi secundum creaturam naturalem quę est in homine. Et propter hoc pertinet ad istud, pręceptū quoddam de bonis moribus, quia necesse est vt homines sancti regā

Pœna quę infligebat nō a lege sed a sãe tibus ad terrorem.

† cōcupi scientiam.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

tur secundum illos, sicut docebo te, quia licet concupiscentia sua praualet alicui, & non potest abstinere: oportet tamen modis oibus vt recedat ab aliis, & separet se cum illa in loco obscuro, & hoc est qd dictum est: Adduces eam intra domum tuam. Et prohibitum est coniungi ei secunda vice, donec transeant luctus eius, & tollatur angustia, & non prohibeat ei luctu neq; fletum, sicut dixit scriptura. Plorabit super patrem suum & matrem, quia quiescunt angustia in plorando & eiulando donec debilitantur virtutes corporales in faciendo accidens tale aut tale, sicut & hilares quiescunt, et letantur in generib⁹ iocorum & risuum. Et idcirco lex mota est pietate super illam, & dedit ei potentia ad hoc donec remoueat dolorem & planctu de corde suo. Tu vero scis qd non intrauit ad eam, nisi cum esset de alia gente. Similiter etiam in xxx. diebus remanebit in lege sua, & etiam in idololatria, nec coget eam recedere a credulitate sua toto tempore illo. Quis autem non conuertit eam ad legem, tñ non vendet eam, & ipsa seruiet ei. Igitur iam vides qd lex considerauit ratione predicta in coniunctione mulieris, licet esset iure phibita, scilicet quia adhuc erat de alia gente, & lex dixit. Non moechaberis eam, quia afflixisti ipsam. Ostensum est quid contineatur in hoc pcepto de bonis moribus, & ostense sunt causa pceptorum quae continentur in hac parte.

De Praeceptis septime partis.

Cap. XLIII.

Praecepta septime partis sunt iudicia super pecuniis, & rationes eorum, & cause sunt manifeste, quia sunt iudicia mixta inter dantem & accipientem, quae sunt vsitata inter homines omnes de necessitate: et quid procuretur, vt utilitas non sit tantum ex altera parte contrahentium, sed vterq; consequatur utilitatem. Principium vero istorum est vt non sit fraus in vendendo vel emendo, sed sit ibi lucrum vsitatum & notum, & ineant pacta inter se per quae firmentur contractus inter eos. Fraudem autem prohibuit etiam in dicto: qd est manifestum in lege post iudicium quatuor qui tenentur custodire rem. Et ratio iustitiae & rectitudinis in ipso iudicio manifesta est, quia ille qui custodit sine peccato, & nihil utilitatis inde consequitur, sed laborat in ipso negotio vt profit alii, absoluitur, & omne damnum quod accidit in re illa, rei domino imputatur, quia tota utilitas sua est. Eodem modo ille qui multum accipit: quia tota utilitas sua est, & dñs rei benefacit illi: ipse accipiens omnia genera damnorum quae acciderunt in re illa, sua reputabit. Qui vero precium accipit pro custodia, & qui locat aliquid, & vterq; illorum scilicet qui custodit, & dñs rei participant in utilitate, & idcirco debent participare in damno. Damnum em qd accidit propter defectum custodiae, imputabitur ipsi custodi, sicut furtum & amissio rei, quia ista contingunt propter negligentiam custodis, vt in pluribus. Damnum vero accidens qd prohiberi non potest, sicut cum res frangitur per se, vel rapitur, vel moritur, debet imputari domino rei. Addiderunt postea in locato propter indigentiam locationis, & mandauerunt vt cito soluatur ei precium, & qd non decipiant eum, sed qd dent ei sicut honestum est pro labore suo. Ex opere pietatis est etiam vt non prohibeatur ei, vel etiam bestiae suae cibis de genere illorum in quibus laborat secundum iudicia legis. Ad vniuersitatem iudiciorum pecuniae pertinent hereditates patrimoniales: & istud spectat ad bonos, scilicet vt non subtrahatur bonum illi ad quem pertinet, & post eius mortem heres illius non debet priuari bonis eius, sed relinquatur ei bona illa. Et iste est propinquus cui debetur, sicut dicit scriptura. Dabo de hereditate sua magis propinquo ei de genere suo. Primus autem inter illos est filius, & post filium frater: post quem est patruus, sicut notum est. Praecepit etiam lex duas partes dari primogenito, quia suus amor fuit prior, & ne pater sequatur desiderium suum vt preponat filium magis dilectae. Hunc autem morem lex obseruat, & semper confirmat, scilicet benefacere propinquis, & providere ipsis, sicut scis verba Salomonis, qui dixit. Negans propinquum sanguinis superb⁹ est. & lex dixit. Ape-

Homo de ries manum tuam fratri tuo, & pauperi tuo. Sapientes vero multum commendant hominem qui benefacit consanguineis suis & consulit eis. Lex etiam fecit nos scire in isto more robur macerere consanguineis: qd homo scilicet debet providere propinquis suis & benefacere generi suo. licet etiam consanguineus suus nocuerit ei, vel etiam sit summe malus ei, debet eum respicere oculo familiari suis etiam ratis & pietatis, sicut scriptura dixit. Non abhorreas Idumaeum, quia frater tuus est. Et super nocentib⁹, illum debes respicere qui necessarius fuit, & utilis saltem in vna die, & te audiuerit in hora necessitatis, licet postea sit tibi damnosus, & debes ei fidelis esse pro eo qd tibi antea fecit, sicut scriptura dixit. Ne oderis Aegyptium, quia peregrinus fuisti in terra sua. Notum est autem quantum mali aegyptii postea fecerunt nobis. Nunc igitur considera quot mores bonos & honestos

addiscit homo de præceptis istis. Ista tamen duo præcepta non pertinent ad partem istam, nisi quia ratio consanguineorum in consideratione successionis pertraxit verbum ad Idumæum & Aegyptium.

De Præceptis octauæ partis.

Cap. XLIII.

Ræceptorum octauæ partis rationes & causæ sciuntur ex scriptura paucis exceptis. Ratio vero obseruantie sabbati causa nota est, nec oportet vt hic exponatur. Etiam scitum est cuiusmodi quies contingat ex hoc: quia septima pars annorum hominis est in delectatione & quiete ab omni labore cum firmatione opinionis magnæ in omni tempore, scilicet vt credatur nouitas mundi. Ieiunii vero expiationum ratio nota est: vt detur via conuertendi ad deum, & ipsa est dies in qua descendit dominus prophetarum cum tabulis secundis, & promisit filiis Israel remissionem peccati grauis quod commiserant, & fuit dies illa in sempiternum dies conuersionis & seruitii electa. Et idcirco elongant a se ipsa die omnem delectationem corporalem, & omnia officia corporalia, & posuerunt finem intentionis suæ confessionem peccatorum & conuersionem ab eis. Omnes autem sancti dies sunt ad delectationem & lætitiā pluribus hominibus necessarij. Et in ipsis rebus est alia utilitas in acquirendis societatibus & amicitijs: quæ sunt hominibus necessariæ in ciuitatibus. Separatio vero dierum festorum est manifestata. Pasche siquidem ratio nota est: & quare septem diebus agitur, ratio est, quia circuitus septem dierum est terminus medius inter diem naturalem & mensem lunæ. Tu vero scis quod ille circuitus communis est rebus naturalibus & rebus legalibus, quia lex semper assimilatur naturæ secundum modos scitos separatos, quia natura nec habet cogitationem nec intellectum. Lex autem est mensura & regimen creatoris: qui dat intellectum omni intelligenti. Sed non est ita intentio huius capituli. Et nunc reuertemur ad viam in quam cœperamus intrare. Dicemus igitur quod festum Pentecostes est dies in qua data fuit lex, & propter honorem ipsius diei numerantur dies a die pasche vsque ad ipsum diem, sicut qui expectat visionem amici quem diligit ex anno & numerat dies donec videat ipsum. & hæc est causa numerationis dierum illorum a die qua egressi sunt de Aegypto, vsque ad diem in qua data fuit lex: quæ est mens & finis exitus sui, sicut dicit scriptura. Eleuauit vos super aquilarum alas, & adduxi vos ad me. Illa vero manifestatio gradis & honorabilis non fuit nisi vna die: & ita memoria eius singulis annis agitur vna die. Vfus vero annorum azimorum si fuisset vna die, non attenderemus ad hoc vt manifestaretur sua ratio, quia homo solet comedere azimum, vel aliud genus ciborum duobus diebus vel tribus, sed scietur eius ratio & eius sonus exhibit semper cum comederimus azima vna septimana integra. Similiter dies festus in initio anni est vnus dies, qui est dies reuersionis & docendi homines in sua negligentia respectu veritatis. Et idcirco accipiunt ipsa die cornu, sicut ostendimus in alio loco. Et est sicut porta & præmissio quædam ad diem ieiunii, sicut tu vides: quod scitum est ex vsu gentis nostræ, quæ obseruat dies decem qui sunt inter initium anni & diem ieiunii. Festum vero tabernaculorum cuius est intentio vt latentur homines, agitur septem diebus vt sciatur eius causa. Ratio vero quare celebratur tali tempore est sicut ostensum est in lege, & dictum est. Cum congregaueris fructus tuos, idest in tempore relaxationis & quietis tuæ ab officiis necessariis. Aristoteles vero in libro nono de mensuris dixit quod ita erat vsus scitus apud eos in diebus prioribus: scilicet quod sacrificia antiqua & applicationes fiebant post congregationem fructuum: quasi offerretur illa ex parte quietis. Ista sunt verba istius. Sedere etiam in umbraculis in tali tempore bonum est: quod non est calor magnus, neque pluuia inundant. Ista vero duo festa communiter, scilicet festum tabernaculorum & pascha, dant opiniones & mores bonos. Opiniones siquidem quæ proueniunt ex pascha, sunt in recordatione signorum in Aegypto: et vt firmentur in perpetuum. Opiniones autem quæ sunt ex tabernaculis, sunt ad recolendum signa deserti omnibus futuris. Mores vero boni qui addiscuntur ex istis, sunt vt homo semper recordetur dierum afflictionis cum fuerit in quiete, & reddat gratias creatori, & descēdat & humiliet se, & comedet azima & res amaras, vt recordemur angustias per quas transiimus. Similiter in exeundo de domibus, & morando in umbraculis sicut faciunt eremitæ: vt recordemur quod ita fuimus in diebus antiquis, sicut scriptura dicit. Vt sciant generationes vestræ quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel cum educerem eos de terra Aegypti. & mutauit nos de desertis illis, vt habitaremus in domibus picturatis: & in palatiis delectabilibus, & in crassitie

Pascha
cur septē
dieb⁹ aga
tur.

Festū Pen
tecostes.

Festū Ta
bernaculo
rum.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

terrarum. Et totum illud fuit de misericordia creatoris, & propter implendas promissiones suas bonas quas promisit patribus suis qui fuerunt sancti & perfecti in opinionibus suis, & in bonis moribus, scilicet Abraham Isaac & Iacob. Hoc autem est de principalitatibus legis, scilicet quod quaedam bona nobis euenerunt propter bonitatem illorum patriarcharum, quia custodierunt viam domini ut facerent iustitiam & iudicium. Exitus vero de festo tabernaculorum ad octauum diem, similiter festum est ad complendum in ipsa die genera laetitiae quae non poterant consummari in umbraculis, sed in domibus magnis & habitationibus securis. In quatuor vero generibus rerum quae accipiuntur cum palma, sapientes dixerunt rationes diuersas, quibus non indigemus in hoc loco. Quod autem mihi videtur in illis quatuor generibus rerum, est quia laetati sunt cum exirent de deserto in quo nihil seminabatur, nec inueniebatur ibi ficus, vitis, nec malagranata, nec aqua ad bibendum, & intrauerunt in terram delectabilem in qua erant riuus & arbores multae. Ut igitur haberetur ista in memoria: precepit accipi de bonis fructibus. Et ista sunt quatuor genera de quibus praecessit sermo, in quibus mihi conueniunt, quia inueniuntur in multis locis in terra promissionis in tempore illo, & quilibet potest illas habere. Secundum est quia sunt pulchra & humida, & quaedam ipsarum sunt boni odoris, scilicet pomum citrum & myrtus. Tertium est sicut in palma & salice, quia tenet eorum humiditas in bono statu totis septem diebus: quod non inuenitur in aliis generibus huiusmodi rerum.

De Praeceptis Nonae partis.

Capitulum. XLV.

Praeceptorum quae continentur in nona parte, rationes & causae sunt manifestae, scilicet quia intentio in ipsis seruitiis est ad recordandum semper creatoris sui & sui timoris, & ad recipiendum praeccepta generaliter: & ad credendum de creatore quicquid est necessarium credi ab omni timente legem. Illa vero seruitia sunt oratio & lectio unitatis: & benedictio super cibos & istis similia, & benedictio sacerdotum & Thiphilim, & Meriza, & Fimbriae, & ad emendum librum testamenti, & ad legendum in eo certis horis. Omnia ista opera docent opiniones utiles, nec indigemus de his disputare prolixius, quia sunt manifesta.

De Praeceptis Decimae partis.

Capitulum. XLVI.

Decimae partis praeccepta respiciunt domum sanctuarii & utensilia, & ministros illos & modum intrandi in sanctuarium. Nos autem iam fecimus sciri utilitatem huius partis in genere. Notum est quod seruitores idolorum intendebant construere idolis palatia & disponere imagines in montibus excelsis. Et idcirco elegit Abraham pater noster montem Moria, & in ipso fecit sciri rationem unitatis creatoris, & orauit versus occidentem, & domus quae dicebatur sancta sanctorum erat in parte occidentis. Et haec est ratio quare dixerunt sapientes Gloria in occidente. Ostensum est etiam nobis alibi quod Abraham determinauit partem orationis, scilicet domum quae dicitur sancta sanctorum. Causa vero huius rei secundum me est, quia credulitas seruitii Solis manifesta erat & diffusa per totum mundum. Et quod ipse erat deus, & sine dubio gentes omnes tunc orabant versus orientem. Propter hoc igitur Abraham conuertit faciem suam ad occidentem in monte Moria, scilicet in loco sanctuarii: & posuit dorsum versus solis ortum, sicut scis quod Israel in tempore quo negauerunt deum, & conuersi sunt ad opiniones antiquas corruptas, faciebant in sanctuario, sicut dixit propheta. Dorsum suum ad palatium domini, & facies eorum ad orientem, & inclinabant soli ad orientem. Non est autem dubium apud me quin locus ille quem elegit Abraham in spiritu prophetiae, notus fuit Moyse & multis aliis, quia Abraham precepit ut ibi esset domus seruitii, sicut dixit Anqilos in expositione versus illius, Vocauit nomen illius loci Dominus viderat. Dixit ergo: seruauit & orauit Abraham in eodem loco, & dixit, Hic seruiant generationes, sed non propalauit nomen illius loci lex sed innuit dicens, in hoc loco quem elegit dominus. In ista vero ratione secundum intellectum meum tria sunt quare scilicet non fuit nominatus locus ille. Primum est ne gentes appropriarent sibi, & super eo litigarent cum scirent quod lex elegerat locum illum plus quam alia loca mundi. Secunda vero fuit ne gentes in quarum potestate erat, destruerent locum illum. Tertia vero ratio efficacior fuit, ne quilibet tribus vellet habere locum illum in sorte sua: et propter hoc oritur

tur lites & iurgia inter filios Israel, sicut contigit in questione sacerdotii. Et propter hoc etiam prohibitum fuit ne construeretur sanctuarium donec haberent regem & potestates: & imperium remaneret penes unum: & per hoc quiesceret contradictio, sicut ostendimus in alio loco. Notum etiam est quod antiquę gentes edificabant palatia stellis, & ponebant eis imagines: in quas conveniebant ut servirent eis, & vocabantur nominibus illarum stellarum, vel partium coeli. Nobis autem praeceptum fuit ut ædificaremus palatium in nomine creatoris, & ut poneremus ibi arcam foederis & duas tabulas legis, in quibus erat scriptum. Ego dominus Deus tuus: & non tibi dii alii. Scitum etiam est quod principium credulitatis prophete est prius credulitate legis, quia nisi esset propheta: non esset lex. Prophetia vero venit super prophetam mediante angelo. Vocavit angelos domini Abraham. Et iterum. Dixit illi angelus domini. Principium etiam prophetiae Moysi fuit mediante angelo, sicut dictum est. Apparuit ei angelus domini in flamma ignis. Ostensum est autem quod credulitas quod angeli sunt, precedit prophetiam, & prophetia prior est lege. Cum vero gens Zabiorum non intelligeret creatorem esse, & putaverunt quod ens antiquum cum non convenit privatio unquam, est coelum & stellę suę: & quod potentie quę proveniunt ex ipsis super imagines & super quasdam arbores, scilicet Aseroth, putaverunt quod arbores & imagines ostendebant eis ventura, vel utilia, vel nociva, sicut ostendi tibi in opinionibus eorum de prophetis idolorum & prophetis arborum. Cum vero paruit veritas intelligentibus, & fuit scitum quod est ens quod nec est corpus nec potentia in corpore, & ipse est verus deus, & est unus: et quod sunt alia entia separata quę non sunt corpora: quibus datum est esse a creatore: & quod ipsi sunt angeli, & quod omnia ista sunt præter coelum & stellas suas: fuit scitum vere quod ipsi angeli descendunt per prophetiam super prophetas in veritate, non imagines nec arbores. Ostensum est etiam in his quę premisimus, quod credulitas essentiae angelorum sequitur credulitatem essentiae creatoris, & cum istis confirmatur credulitas legis. Ad roborandum igitur credulitatem huius principalitatis, creator praecepit fieri super propitiatorium formas duorum angelorum ad firmandum esse angelorum in cordibus hominum, quia ista credulitas recta est secunda post credulitatem creatoris & est principium credulitatis prophetie & legis, & destruit idololatriam, sicut iam ostendimus. Quod si fuisset una sola figura, scilicet unus solus Cherub, accideret ex hoc grandis error, quia putarent homines quod illa forma esset dei, qui debet esse solus, sicut putabant qui serviebant idolis, & quod angelus esset alius, & istud traheret homines ad credendum duos deos esse. Cum igitur facti fuerunt duo Cherubim, cum eo quod est in lege: Dominus deus tuus, deus unus est: firmatur per hoc esse angelorum: et quod sunt multi: ne homines errent in eis credentes ipsos esse deos: postquam demonstratum est quod creator unus est, & quia ipse fecit istos multos. Praecepit insuper candelabrum ante se poni propter honorem & pulchritudinem domus: quia domus in qua lucerna semper lucet, & velum distinguit inter unam partem & aliam, est honorabilis. Tu vero iam scis quod multipliciter timetur honor & timor sanctuarii, ut homo sit in humilitate & timore erga sanctuarium, sicut scriptura dixit. Timebitis in sanctuario meo. Ratio vero altaris thimiamatis & incensi & altaris holocaustorum & utensilium ipsorum manifesta est. Mensae autem & panum propositionis super ipsam semper, nec rationem nec causam intelligo, neque propter quam intentionem hoc fuit factum. In prohibitionem vero altaris de lapidibus dolatis, tu scis rationem quam dixerunt in hoc sapientes, sed ratio huius rei apud me manifesta est: quia servitores idolorum construebant aras suas de lapidibus dolatis: praecepit lex ut non assimilarentur idololatriis. Quod autem praecepit altare de terra fieri: dicens, Altare de terra facietis mihi, hoc fuit ut elongarent se a ritu eorum. Et si opus esset quod fieret de lapidibus, quod ipsi lapides essent in forma naturali, & prohibuit dolationem lapidis sicut prohibuit picturam, & prohibuit plantationem arboris iuxta altare. Et in omnibus istis una est intentio, scilicet ut non serviremus creatori eo modo quo ipsi serviebant idolis: & propter hanc rationem prohibuit generaliter ita, sicut dicit scriptura. Sicut serviunt istę gentes idolis suis: sic & ego faciā. Quod est dicere: ne serviant creatori: ut fugiant, ut scriptura dicit, Quia omnem abominationem quam abominatus est dominus, fecerunt idolis suis. Tu vero scis quod servitium idolorum quod vocabatur Pahor in temporibus illis: erat ut discooperiret se homo versus eos. Et idcirco preceptum est sacerdotibus ut facerent brachias quibus cooperirent operiēda in hora sacrificii, & propterea non ascendebant ad altare per gradus ne discooperirent. Custodia vero & vigilia continua circa sanctuarium, erat propter honorem loci, neque appropinquant ei stulti vel polluti, sicut postea ostendemus. De universitate vero causarum ex quibus sequitur honor sanctuarii, & de quibus addiscimus timorem eius & reuerentiam eius, est quod non intret in ipsum ebrius vel pollutus, vel hirsutus

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

tus capite neq; pannosus, et vt omnis qui deferuierit in sanctuario lauet manus suas et pedes. Eodem ergo modo propter honorem domus dei addidit honorem ministrorum, & sequestrati ^{parati} sunt ab aliis sacerdotes & leuite, & concessus est sacerdotibus ornatus honorabilis, scilicet vestes sanctitatis propter honorem & pulchritudinem, & q; non ministret in seruitio sanctuarii aliquis laesus vel diminutus membris, vel deformis præter consuetas formas hominum. Et totum istud est propter honorem sacerdotum, sicut ostensum est in Talmud propter ista pcepta quia populus non honorat hominem propter veram formam, & propter complementum membrorum suorum, sed propter pulchritudinem vestium. Et in omnibus istis intentio est vt domus dei habeat honorem & pulchritudinem, & ministri eius similiter apud omnes homines. Leuita vero q; non debet applicare, illud est ne putent homines q; ipse sit expiator peccatorum, sicut dicitur de sacerdotibus. Expiabit super eos sacerdos. Intentio vero leuite est dicere cantu solummodo, & propter hoc remouebitur ab officio propter defectum vocis, quoniam intentio in cantu est vt anime audientium trahantur ad verba: anima autem non trahitur nisi ad cantus suaues, & per instrumenta cantus, sicut erat semper in sanctuario. Sacerdotibus autem rectis & etiam sanctis qui erant in sanctuario, non erat eis licitum semper inesse, nec intrare in ipsam domum omni tempore, vel intrare in sancta sanctorum nisi sacerdoti maiori in die expiationum tantummodo. & totum istud erat propter honorem sanctuarii. Et quoniam in loco sancto decollabant in singulis diebus multas bestias, decerpebant membratim & cremabant, & ibi lauebant interiora & intestina: nec est dubium q; si ita dimitterent locum, remaneret ibi odor carniū & aliarum rerum: idcirco iussi fuerunt incensum offerre, & subfumigia facere singulis diebus bis in die, scilicet mane & vespere, vt esset domus boni odoris, & vestes ministrantium in ea. Tu vero scis qd dixerunt sapientes, scilicet quousq; ad villam Sichon perueniebat odor subfumigii templi dei. Ex hoc etiam firmabatur in hominibus timor & reuerentia sanctuarii. Q; si domus dei contrario modo se haberet in pdictis: similiter et honor ei in cordibus hominum diminueret, quia secundū q; anima effunditur ad bonos odores & sequitur eos: ita restringitur & teritur a malis odoribus. In oleo vero sancto vñctionis duplex erat vtilitas: vna scilicet bonus odor inuncti: alia vero melioratio & sanctitas: & altus gradus illius rei inunctæ cum oleo illo super omnes res alias sui generis, siue sit corpus hominis, vestis, vel vtenilia. Et hæc omnia redundabant in timorem & reuerentiam sanctuarii: quod erat causa timoris creatoris, per hæc etenim imprimitur animus & tenerior fit durities cordium. Vide igitur consilia creatoris, & cogitationes eius, quæ sunt consilia prouidentia finem istum, vt doceantur corda hominum super timore ipsius cum intrauerint in domum illam honorabilem, & recipient præcepta creatoris quæ illuminant & ostendunt viam, & timebunt homines & venerabuntur illa præcepta, sicut in lege dictum est. Comedes coram domino deo tuo in loco quem elegerit decimam frugum tuarum & musti & olei, & primogeniti vaccarum tuarum & ouium: vt assueas timere dominum deum tuum omnibus diebus. Ostensa est igitur intentio creatoris in omnibus operibus istis. Q; autē prohibuit aroma fieri simile illi: et oleū similiter: ratio manifesta est scilicet ne odor similis inueniatur in alio loco extra domum domini, quia tunc anima libentius amplexabitur illa, et ne ascenderet in cor inuncti tali oleo simili sanctificato q; haberet gradum altum, et ex hoc orirentur grandia damna. Q; autem arca portabatur in humeris non in curribus, hoc fiebat propter honorem, et vt nihil de ipsa destrueretur, vel immutaretur: nec etiam in extendendo vectes de anulis. Similiter etiam in superhumerali et rationali etiam in separatione vnius ab altero, et vt etiam opus vestium totū esset textile, nulli simile. Et vt non perdat formam et ornatum suum ipsa textura. Similiter prohibitum fuit cuilibet ministrorum sanctuarii ne se immisceret alterius officio, quia cum committuntur officia vniuersitati: nec sunt distincta secundum diuersitatem personarum: prouenit ex hoc negligentia et diminutio in ipso seruitio. Manifestum est etiam q; in gradibus per quos ascende-batur in templum, erant conditiones et leges propriæ. Atrium vero mulierum, et similiter atrium exterius vtrunq; suas habebat consuetudines et leges, similiter etiam pars domus quæ dicebatur Sancta sanctorum. Et totum istud erat additamentum honoris et sublimitatis: & ad incutiendum timorem vehementem in cordibus eorum qui intrabant in domū domini. Ergo iam ostendimus causas et rationes omnium pdictorum particulariter quæ pertinebant ad istam partem.

Olei sancti
vtilitas.

Recptorum quę cōtinētur in xi. parte, iam prædixim⁹ vtilitatē in genere: nūc autē incipiemus exponere rōnes vniuscuiusq; illorū secundū intellectū nostrū. Dicemus ergo q̄ lex secūdum q̄ exposuit Anqilos, phibita erat apud eos ouīū decollatio: & omnis pastor eorum qui comedebat eas erat abominatio apud eos sicut dictum est. Si sacrificaremus abominationē egyptiorū in oculis eorū preualerēt nobis. Similiter quidā de gēte zabiorū seruiebāt demonibus & credebāt q̄ apparebāt hoīb⁹ i forma hircorū. Et idcirco vocabāt demones hoēdos. Et ista opinio fuit diffusa tēpore Moyfi, sicut scriptura dixit. Nō immolabūt de cetero victimas suis hoēdis. & iterū. Immolāt demonibus & nō deo. Et idcirco illi de gēte zabiorū qui hoc credebant, prohibiti erāt comedere hircos. Vaccarū autē decollationē abhorrebant plures ministrorū idolorū: & omēs honorabāt istā speciē aīalium. Et ppter hoc inueniuntur hoīes in India qui nō occidūt boues vsq; hodie: licet in terra ipsorū decollētur alię species aīalium. Ad tollēdas igitur istas credulitates iussī fuim⁹ applicare tres istas species tātūmō bestiārū, scilicet boues, & oues, & hoēdos: donec sciatur q̄ ea quę ipsi reputabāt finem seruitiū: illa inquā applicātur creatori: & per tale opus remittūtur peccata. Sic ergo sanant credulitates malę quę sunt ifirmitates animarum: quoniā oīs dolor & infirmitas nō curatur nisi per contrariū suum: & similiter illa infirmitas. Propter hanc eandem intentionem iussī fuimus decollare arietem paschalem in egypto: & effundere sanguinem eius in portis a parte exteriori vt mundaremur ab illis credulitatibus: & vt sciretur q̄ nos intēdimus in cōtrariū ipsorū: & vt credatur quia illud qđ ipsi putabāt esse causam irę & mortis, est causa vitę: per quā etiā effugitur mors sicut scriptura dixit. Propitiabitur dñs super portas illas: & nō permittet percussorē intrare in domos vestras ad interficiendum: & totum hoc p munere releuationis seruitiū: & ad tollendum illud in quo cauti erant & attentī qui idolis seruiebāt. Hęc igitur causa & ratio electionis istarū trium specierum solūmodo ad applicandū: adiungitur etiā huic causę illa ratio: q̄ istę tres species inueniūtur vbiq; inter homines nō sicut illa quę ministri idolorum idolis applicabant: scilicet Leones & Vrsos: & feras alias: sicut dicit in libro zenzit. Et quoniam non poterat quilibet offerre bestiam pceptum est vt applicatio fieret de volucris quę inueniuntur in terra promissionis: & de illis quę facilius inueniuntur: sicut sunt turtures & columbæ. Qui vero non potuerit volucres applicare offeret panem coctum quocūq; modorum qui cocti erant tūc temporis: scilicet vel in furno vel in patella vel quocūq; alio modo. Qui autem nō poterat habere panem coctum aliquo istorum modorum, offerebat farinam secundum voluntatem suam. Ostendit postea nobis q̄ si non fecerimus speciem istam seruitiū, scilicet applicationes, non sumus culpabiles propter hoc, sicut scriptura dixit. Cum non noueris, non habebis propter hoc. Et quoniam idololatræ nō offerebant idolis panem nisi fermentatum: & eligebant offerre dulcia: & in omnibus applicationibus apponebant mel: sicut scitum est ex libris quos prædixi: & similiter non inuenimus q̄ sal apponerent in aliqua applicationum suarum: ideo prohibitum est nobis ne offerremus fermentum neq; mel: & præceptum est nobis vt apponeremus sal in dei applicatione. Præcepit etiam lex vt omnes applicationes essent completæ in membris suis: & q̄ nullus defectus sit in eis: ne contemptibiles sint applicatiōes: & ne dedignatio offerentium reperiat in his quę applicant creatori sicut propheta dixit. Offer principi tuo. Propter hanc etiam rationem præceptum est ne applicemus bouē vel arietem vel hoedū minorem. vii. diebus: quia talis foetus sordidus est sicut si eēt abortiuus. Propter hoc etiam prohibitum est offerri mercedem scortī vel precium venditionis canis, quia talia vilia sunt & contemptibilia. Et eadem ratio est in turturibus & colūbis maioribus: quia minores sunt meliores q̄ maiores. Cōsimilis ratio est in hoc quia oblationes de farina cum oleo frigebātur, scilicet q̄ sunt melioris saporis. Præcepit etiam in eis apponi thus propter bonum suū odorem in omni loco vbi fuit inuētus odor carnis crematę propter honorē applicationis. Et ne videatur in tempore in quo cōtemptibilis apparet & sordida, præcepit excoriari hoc locaustum & in tertio relauari, licet totum deberet comburi. Inuenimus igitur q̄ semper obseruant intentionē istam, & docti sunt super ea, sicut propheta dixit. In eo q̄ dicitis mensa domini cōtaminata & cibus eius vilis. Eadem est ratio quare pollutus non debet comedere de applicatione: neq; comedatur ipsa applicatio cum polluta fuerit neq; post tempus statutum/neq; cū postposita fuerit. Et debet comedi in loco separato: holocaustū vero quia totum applicatur deo non comedetur vllō modo. Qđ vero applicatum fuerit pro peccato vel culpa, comedet in atrio & in ipsa die sacrificii, & in ipsa nocte solūmodo. Sacrificia vero & quę comedebant de secunda

*Finis quia
egypti. seruitus
cabat arietis et
ideo*

*Demones
hoedi dicti.*

Proenam

*Quare pol
lutus nō d
comedere
de applica
tione.*

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

Sacerdotis
oblato qua-
re debet cō-
buri.
Cur nō frā-
gerent os vl-
lū i sacrificio
paschali.

Cur sanguis
non comede-
retur.

decima, quę sunt istis minora: & vocātur sancta minora: comedentur in tota ciuitate Hierusalē eadem die: quia postea nihil valerent. Propter honorem etiam applicationis & omnium quę se-
parabantur in nomine creatoris, prohibitū fuit nequis experiretur sanctificatū in nomine ipsius
qd̄ qui faceret, necessaria erat ei indulgentia: & q̄ addet quintam partem, licet per errorem fecis-
set. Similiter prohibitū est nequis conuerteret in vsus proprios res sanctificatas, & totū hoc fa-
ctum est propter honorem applicationis. Ad cautelam etiam prohibitum fuit iudiciū cōmu-
tationis: quia si licitum esset commutare malum pro bono, vsurparent homines licentiam cō-
mutādi bonū pro malo: & dicerent q̄ erat melius: & dedit iudiciū in hoc q̄ ipsa & sua cōmu-
tatio essent sancta. Q̄ autem iussi fuimus quicūq; voluerit redimere aliquid de his quę sancti-
ficauit domino, vt addat quintam partem: ratio in hoc manifesta est, quia homo intēdit semper
commodo suo: & natura eius est manum claudere super bonis suis & pecunia. Et non disputa-
bit nec inquireret diligenter vt sciat precium illius sanctificati: & idcirco fuerit additamentum
prouisum vt necesse habeat vendere aliud ab illo propter emptionem illius. Et totum istud est
prouisum ne vile habeatur qd̄ vouit deo: vel applicatio quā ei offert. Ratio vero quare oblatio
sacerdotis debet comburi: est quia omnis sacerdos debet applicare applicationem suā manu pro-
pria: q̄ si applicauerit oblationem suā: & ipse comederit eam: idem est ac si nihil obtulisset. Et p-
pter hoc debet cōburi. Iudicia vero quę sunt appropriata Pasche & in comedēdo assum tantū-
modo, & in nocte pasche, & in vna domo: & q̄ non frangerent os vllum: ratio est in omnib⁹ his
manifesta: quia secundum q̄ p̄ceptum erat datum in festinantia, quia tardare non poterant. Si-
militer etiā nō vacabat eis p̄parare cibos nec ossa frāgere, neq; mittere encenia de vna domo ad
aliā & expectare nūcium donec reuertatur: quoniā oīa illa sunt opera vacationis. Intentio in fe-
stinantia fuit: quia si aliquis tardaret & non exiret cum vniuersitate exeuntū, fortassis intercī-
peret ab Aegyptiis & interficeretur. Et remansit ista lex in perpetuū, sicut scriptura dixit. Obe-
seruabis legem istam in tempore suo singulis annis. Qd̄ autem dixerunt sapientes, q̄ nō come-
derēt de ariete paschali p̄ter illos q̄ ad hoc eēt numerati, solūmodo istud fuit p̄pter emptio-
nem arietis: & q̄ nullus innitatur vel propinquo/vel proximo/vel cuicūq; alii: & contingeret
negligētia in p̄cepto. Prohibitōis vero ne comederent de ariete illo incircūcisi, causa fuit quā
propalauerunt nobis sapientes, scilicet quia dimiserunt p̄ceptum circūcisionis in longitudinē
dierū seruitutis aegyptię, & cōmixti cum egyptiis secuti sunt ritus eorum. Et cum fuit p̄ceptū
datū de pascha & mandatū fuit ne decollarent arietem donec dominus domus & filii eius &
tota familia ipsius circūcideretur: necesse habuerunt circūcidi omēs: & miscebatur sanguis cir-
cūcisionis cum sanguine arietis paschalis in multitudine circūcisorum. Hanc autem rationem
innuit propheta cum diceret. Trāsiui per te, & vidi te inuolutā in sanguinibus tuis. Et exposue-
runt sapientes, scilicet in sanguine paschae & in sanguine circūcisionis. Scito etiam q̄ gens Za-
bionum odio habebat sanguinem valde: & reputabant pollutionem magnam: & tamen comede-
bant ipsum: quia dicebant q̄ erat cibus demonum: & quicūq; comederet cōiungeretur eis: &
venirent ad ipsum: & facerent ipsum scire diuinationes: sicut putat gens secundum modū da-
monum. Erant autem aliqui de gente illa quibus erat difficile comedere sanguinem: q̄ natura
hoīs abhorret illū. Cū vero decollabāt aliquā bestiā, recipiebāt sanguinē in aliquo vase: vel in ali-
qua fouea: & vescebant carnibus illius sacrificii circa sanguinē illū: quia putabāt q̄ demones co-
mederēt sanguinē illū: q̄a putabāt vt esset cibus eorū: & ipsi comederāt carnes: & p hoc putabāt
q̄ esset iter eos amicitia & dilectio sicut si oēs comederēt in eadē mēsa: & essent de vna & eadē
volūtate & societate. Putabāt etiā q̄ demones veniebāt ad eos in somnis & nūciabāt eis magna
qdā & secreta: & ostendebant eis commoda magna. Omnes opiniones istę celebres fuerunt in tē-
pore illo: & ritus isti fuerunt recepti & noti: de quibus vniuersitas populi non dubitabant. Cum
vero venit lex vera ad tollendū & curandū omnes istas egritudines antiquas, prohibuit ne san-
guis comederetur: cuius prohibitionem posuit equalem idololatrię, dicēs: Effundam iram meā
in animam quę sanguinem comederit. sicut & dixit. Dabo iram meam in illum qui filios suos
idolis obtulerit. Huiusmodi vero ratio non inuenitur in aliis p̄ceptis nisi in idololatria & in
esu sanguinis tantūmodo quātum ipsius comestio inducit ad quādam speciem idololatrię, quę
est seruitus diabolorum. Lex autem mundificauit sanguinem & p̄cepit vt mundus esset qui-
cūq; tangeret ipsum: & p̄cepit ipsum distillari super Aaron & super vestimenta eius, dicēs:
Sanctificabitur ipse & vestimenta ipsius. P̄cepit etiam vt effunderetur super altare: & posuit
totum seruitium in effusione sanguinis non ipsius collectione, sicut dixit. Dedit vobis ipsum su-

per altare ad propitiandū. & hęc est effusio sicut dixit. Totum sanguinem effundes. & iterum. Sanguis sacrificiorum tuorum effundetur. Similiter pręcepit vt effunderetur sanguis omnis bestię quę deberet decollari, licet non esset applicatio, sicut dictum est. Effundes super terram sanguinem sicut aquam. Prohibuit etiam ne congregarentur circa sanguinem: & ne comederent ibi, sicut dictum est. Non comedetis super sanguinem. Cum vero multiplicatę fuerunt iniquitates eorū: & ambulauerunt in ritibus gentium inter quas educati fuerant in comedēdo circa sanguinem vt coniungerentur dęmonibus: prohibuit nobis ne comederemus carnem cōcupiscentię in deserto: sed q̄ oīa essent pacifica. Dixit etiam q̄ ratio & causa in hoc: scilicet vt effunderetur sanguis super altare, erat ne conuenirent circa sanguinē, sicut scriptura dixit. Vt adducant filii Israel sacrificia sua quę sacrificant in superficie campi coram domino in porta tabernaculi testamenti. Et postea subdiuidit. Non immolent amplius victimas suas hędis. Omisit autem rationem ferę & volucris: quia non erit applicatio de feris vllō modo: nec applicabunt volucres pro pacificis. Et idcirco pręcepit dominus vt decollarent omnem feram, & omnē volucrem quibus licitum erat vesci: & operirent sanguinem eorum puluere, ne cōuenirent circa ipsum ad comedendū ibi: ne consummetur inter ipsos societas & cōiunctio inter ipsos & dęmones. Scito q̄ ista credulitas fuit scita in tempore Moyfi māgistrī nostri: & multi sequebantur illam: & decipiebantur in ipsa sicut scriptura dicit. Sacrificant dęmonibus & non deo. Sapientes autem exposuerunt qđ dictū est Non deo: & dixerunt. Non prohibuerunt se a seruitio rerum entiu donec etiam seruierunt rebus imaginabilibus: scilicet quę transeunt per imaginationem: & hęc est vmbra. & dixerunt. Non suffecit eis vt seruirent soli & lunę & stellis: sed seruiunt vmbre ipsorum. Scito etiam q̄ carnes concupiscentię non fuerunt prohibitę nisi in deserto tantūmodo: quia opinio eorum nota in tempore illo fuit: q̄ dęmones morabantur in deserto: & ibi apparebant & loquebantur: sed non apparebant in ciuitatibus, nec in locis populatis, ita etiam q̄ quicunq; volebat aliquid de talibus quę risu digna sunt, exhibat de villis ad loca deserta & inuia hominibus. Propter hoc igitur licitę fuerunt carnes concupiscentię postq̄ ingressi sunt terram promissionis. Pręterea fortitudo illius egritudinis debilitata est & diminuta etiam tam longo tempore: quia pauci facti sunt qui loquebantur ritus illos: & etiam graue erat & quasi impossibile vt quicunq; vellet comedere carnes veniret in Hierusalem. Propter hoc igitur non fuerunt prohibitę carnes nisi in deserto. Scito etiam q̄ quanto peccatum fuerit grauius, erit eius applicatio vilior in specie. Et idcirco pro peccato idololatrię capra vna tantūmodo: & p̄ peccato vnus solus agnus vna/vel capra vna: quia in omni genere rerum vilior est fœmina q̄ masculus. Sed nullum peccatum maius est idololatria: nec aliqua species vilior est q̄ capra. Applicatio vero regis pro errore suo erat hędus: sacerdotis autem maioris & concilii: quia error eorum non erat in facto, sed in deceptione tantūmodo, applicatio eorum fuit in tauris: & in idololatria fuerunt hędi. Holocaustum vero qđ totum offerebatur domino non erat nisi masculus cuiuscunq; fuit speciei. Secundum hanc igitur rationem diminuebantur aromata & odores boni & apparatus oblationis peccatoris & mulieris zelatę a viro: quia est suspitio peccati. Et prohibitum est ne applicaretur cum oleo: neq; cum thure: & subtraxit illis apparatus istum: quia fuit adducta mulier pro re fœda: & super facto turpi. Hęc autem opa videntur quasi per ea doceantur homines vt reuertantur ad dominum: & quasi dicatur eis. Pro malitia operum tuorum applicatio tua fuit in defectu. Applicatio vero zelatę a viro, cuius opus turpius erat q̄ opus errātis, vilior fuit: scilicet farina hordei. Oīa ista particularia ostensa sunt iam per ordinem: & rationes eorum sunt mirabiles. Similiter dixerunt sapientes q̄ ratio quare applicatio diei expiationum erat taurus est pro obtinenda venia super facto vili. Secundum hanc igitur rationem quam dixerunt, & secundū q̄ mihi videtur ratio quare Hęc sunt tam in vno q̄ in multis, scilicet in Hędis festorum, & in hędis neomeniarum: & in hędis expiationum, & in hędis idolorum: & in his omnibus secundum me ratio, & quam ipsi tunc faciebant, erat quia offerebant hędis, sicut ostendit scriptura dicens. Non immolabunt amplius victimas suas hędis. Sapientes vero assignauerunt rationem & causam in hoc q̄ remissio peccati vniuersitatis fiebat in hędis, scilicet quia omnis synagoga Israel peccauit primo in facto hędi: scilicet quando vendiderunt Ioseph: & occiderunt hędum. Hęc autem ratio non sit leuis apud te: quia finis omnium istorum operum est vt imprimat aīę peccatoris: quia necesse est ei vt semper reducat ad memoriā peccatum suū, sicut Dauid dixit. Peccatum meum contra me est semp, & q̄ ipse & filii sui & oīs posteritas sua

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

petendi veniam cum seruitio generis illius rei in qua peccauit: scilicet ut si peccauerit in seruitio rerum, seruiat creatori de pecunia sua. Q² si fuerit in delectatione carnis, affliget carnem suam in ieiuniis & vigiliis. Si vero peccauerit in his que spectant ad animam frangat vitium illud: & exercebit animam in contrario illius vitii, sicut ostendimus alibi. Q² si peccatum fuerit in opinione: vel in scientia: siue acciderit per ignorantiam suam siue per eius debilitatem & negligentiam circa veritatis inquisitionem, emendabit hoc remouendo cogitationes illas a se: & subtrahendo cogitatum suum ab omnibus rebus mundanis: sed cogitabit circa intelligibilia tantummodo: & disputabit de his que necesse est credi, sicut scriptura dicit. Si vidi solem cum fulgeret & lunam incedentem clare & letatum est cor meum in abscondito: & osculatus sum manum meam. Hec autem similitudo est, quia debet homo se continere in hora dubitationis donec inquirat veritatem, sicut ostendimus in principio huius libri: sicut vides fieri in eo quod sit pro facto vituli: & est applicatio illius & omnis que fuit de genere eius in loco ipsius, taurus & vitula. Similiter quia peccatum aliud fuit in hoc: & seruitium fuit in eodem genere. Cum vero rationes istae infixae fuerint in anima, erit istud sine dubio tamen ut abstinence a peccato graui & recedatur ab eo ne indigeat venia longa cum labore magno. Et fortassis non acquireretur venia. Et ideo necessario est ut homo caueat sibi a peccato & fugiat illud. Et haec utilitas est manifesta nimis: & ideo induxit hanc rationem. Videtur autem mihi ut doceam te super quodam verbo valde mirabili: licet eius planum non sit de ratione libri: & hoc est quod dictum est in hircis pro peccato haerentem nouae lunae, Haerent domino, quod non dixit in hircis omnium solennitatum, nec in aliis Haerent. Huius autem rei ratio manifesta est apud me: & haec est quod applicationes quas applicat vniuersitas in solennitatibus, scilicet haerent omnes sunt holocausta. In quolibet autem dierum illorum erat hircus haerent: & debebat comedere: holocausta vero omnino cremabantur: & ideo dictum est de ipsis Haerent domino & non pacifica domino, quia ista comedebantur, non erat dicendum de eis domino: sicut exponam rationem huius rei in hoc capitulo. Non ascendat igitur in corde tuo quod dicatur de hircis haerent domino: quia comedendi erant nec cremandi. Et quoniam timendum est ne ascendat in cor alicuius quod hircus neomeniae est applicatio lunae sicut aegyptii faciebant qui faciebant applicationes lunae in initiis mensium: ideo dictum est domino & non lunae. Hoc autem non est timendum in hircis solennitatum nec in aliis: quoniam isti dies festi non sunt initia mensium, nec habent signum aliquod naturale: sed sunt precepta nobis data. Initia vero lunationum non sunt innovata per legem: sed gentes applicabant in ipsis lunae: sicut solebant offerre soli in ascensionibus suis: & in solstitiis in gradibus certis & constellationibus notis: sicut scitum est ex libris eorum. Et ideo ista inuocatio fuit in ratione hirci. Et dictum de eo domino, ad remouendum de cordibus laborantibus antiquis infirmitatibus. Scito quod omnis haerent: de quo credebatur quod remitteret culpas multas/vel aliquam culpam, debebat omnino cremari extra castra non super altare: quoniam non cremabatur super altare nisi holocaustum. Et ideo vocatum est altare holocaustorum. Propter hoc etiam odor holocausti vocatus est odor acceptabilis domino: & sic est omne subfugium odor acceptabilis, & hoc est etiam sine dubio ad tollendum credulitatem idololatrie sicut ostendimus. Crematio vero haerent erat ut sciretur quia peccatum illud deletum erat sicut corpus illud crematum: & nihil remanebit de peccato illo, sicut nullae reliquiae erant de illo haerent quae non sunt crematae. Et ideo non erat odor acceptabilis domino: immo contrarium eius: scilicet quod erat fumus quem nolebant olfacere: & propter hoc debebat omnino comburi extra castra. Nonne vides quod dictum est de oblatione zelotypiae, oblatio rememorans peccatum: non quod sit res acceptabilis. Et quoniam hircus emissarius iuebatur propter veniam multarum culparum vniuersitatis: adeo quod non erat haerent populi quod tantum posset parcere quantum ille erat, sicut si deferret omnia peccata: propter hoc non precepit lex ut decollaretur nec ut cremaretur: nec ut offerretur aliquo modo: sed ut elongaretur & ageretur ad terram aliquam desertam. Nulli vero dubium est quia peccata non sunt corpora quae possint portari super humeros: sed opera ista imprimuntur animabus donec confortetur in eis virtus operata ut reuertantur & recedant ab operibus malis. Hoc autem signum est et probatio quod recedimus a peccatis, et quod quasi proiciamus ipsa post terga: et elongamus a nobis in fine elongationis. In oblatione vero vini nullam inueni rationem usque modo: quia seruitores idolorum applicabant et offerebant illud. Fuerunt autem quidam de expositoribus qui dixerunt quod causa et ratio vini est quia praeminetia concupiscentiae cuius locus est hepar, est caro: et praeminetia vitalis animae cuius locus est cor, est vinum. Pari ergo modo potentia animae rationalis cuius locus est cerebrum, delectatur in generibus instrumentorum musicorum. Propter haec igitur quod melior

ra sunt & magis delectabilia quantum ad ista tria genera applicant eoram dño. Et idcirco fuit applicatio caro vinum & cantus. Vtilitatis vero solennitatum scita est causa & ratio: quæ est vt vigoret in coetibus illis & operibus renouatio pceptorum: & societas & amor hominũ inter se. Preterea pceptum cõciliũ congregandi ratio eius fuit vt audiant & addiscant. Et precium decimæ secundæ erat pro expensâ cum ascenderet ad dies festos: sicut ostendimus. Fructus etiam arborum in anno quarto, & precium decimæ secundæ erant vt sufficeret ad expensas faciendas in cibis ibidem, neq; lex dedit licentiã vt viderent illa propter alias necessitates: vel q; differret in aliud tempus: sed fieret sicut dictũ est in lege singulis annis. Et idcirco necessariũ erat vt de illis largirentur pauperibus. Similiter reddidit homines cautos vt facerent eleemosynas in diebus festis, sicut dictum est. Lataberis in die festo tu & leuita & aduena & pupillus & vidua, lã igit diximus rones & causas partis hui⁹ & multa singularia ipsius.

Vtilitas sol
lenitatum.

De Pceptis Duodecimæ partis.

Capitulũ XLVIII.

Icet pcedimus rationes pceptorum partis duodecimæ generaliter: adiiciam tamẽ adhuc expositionem rationum cõmunium istius partis sicut necesse est: & postea dicam rationem & causam cuiuslibet singularis secundum q; ego intellexero. Scito igitur q; lex ista quæ fuit data Moyli magistro nro, & denotatur ab eo, data fuit ad alleuiandũ seruitia & onera grauiã & labores in omnibus, de quibus si cogitaueris in corde tuo q; in is est labor magnus vel onus graue: istud eueniet tibi quia nescit consuetudines & ritus antiquos qui vigeant in diebus illis. Oportet autẽ vt videas quæ sit differentia inter hoc q; aliquis comburat filium suum pro seruitio, vel comburat columbum aliquem: & tunc cognosces præminentia: sicut scriptura dicit. Filios suos & filias suas igni cõburũ: idolis suis hæc erant seruitia illorũ. Seruitiũ vero nostrũ loco illius est q; nos cremamus colubã vel pugillũ farine. Scdm hæc autẽ impropriauit istud dñs gẽti nostre, sicut ppheta dixit. Popule meus quid feci tibi: vel in quo contristavi te: responde mihi. & iterum. Quid iniquitatis inuenerunt parẽtes vestri in me q; recesserunt a me: Et istorum versuum sententia eadem est. Hoc autẽ qd præmisimus, magnum est: ne recedat a corde tuo. Post hoc igitur dicam quia iam ostendimus q; intentio circa sanctuariũ est operari aliqua ad honorem ipsius: & vt timeatur: sicut scriptura dicit Sanctuariũ meũ timebitis. Omnis autem rei honorabilis honor & dignitas vilescit in anima cuiuscunq; nimis assuefacti illius rei: & timor diminuitur & reuerentia. Super hac autem ratione iam docuerunt nos sapientes in quibusdam: de quibus non oportet hic facere mentionẽ. Propter hoc igitur prohibuit dominus ne polluti ingrederentur in sanctuariũ: licet genera pollutionũ sint multa: adeo q; vix inuenis mũdum vnum de mille. Quia si euaserit a tactu cadaueris, nõ euadet a tactu ali cuius octo serpentium quæ semper inueniũtur in domibus/vel in cibis/vel in potibus/& semper homines incidunt in eis. Si vero effugerit omnia ista, non effugiet tactũ menstruatę: vel fluxus/vel leprosi: vel lecti sui. Et si effugerit ista: nõ effugiet accessum ad vxorẽ vel pollutionẽ nocturnam. Licet autẽ ab istis mundatus fuerit, nõ intrabit in sanctuariũ donec sol occidat. Sed prohibitum est ne ingrediatur in sanctuariũ de nocte: sicut ostensum est in locis suis. Poterit autem contingere q; in eadẽ nocte contingent & renouabũtur causę pollutionis: & cũ factũ fuerit mane reuertet hõ ad pollutionẽ suã sicut i die hesternã: & hoc totũ erit cã elõgatiõis a sanctuario: & vt homo nõ ingrediatur in ipsum omni tempore. Tu etiam scis q; homo nõ debet intrare in atrium sanctuarii ad faciendũ seruitiũ licet sit mundus, donec balneetur. Et per ista firmatur timor & contritio cordis: quæ inducit humilitatem. Cum vero pollutio inuenta fuerit maior erit difficilius homini mundari ab ea: & munditia rarior inuenietur: quãto magis cum se applicauerit mortuis ppinquis & vicinis: quæ quotidie inueniũtur plusq; alię pollutiones. Ab hac autem pollutione non potest aliquis mundari nisi cum cinere vitulæ: licet hoc difficile inueniatur: & etiam post. vii. dies. Infirmitas vero fluxus & menstruorũ est maior q; tactus polluti: & idcirco necessariũ sunt septem dies. Qui vero tetigerit illos, indiget vno die. Mũditia vero fluxus non perficitur nisi cum applicatione: quia illud frequẽtius inuenitur q; menstrua: hæc autem omnia sunt immũditie & pollutiones, scilicet fluxus & menstrua, & leprosus, & mortuus, & cadauer: & serpentina & semen. In his iudiciis communicant multi fines. Primus est elongatio ab immunditiis: secundus reuerentia sanctuarii: tertius vero cauere a consuetudinibus notis laboriosis quæ vigeant in gẽte zabiorũ sicut modo audies: quartus ad leuandũ laborem. Et q; non prohibeatur homo ratione immunditię & pollutionis a prosecutione negotiorum suorũ. Ratio sigdẽ

Lex Moyli
cur data.

Cur polluti
non intrent
sanctuariũ.
Genera pollutionũ multa.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Pollutio tri-
plex.

munditię & pollutionis non depēdet nisi de sanctificatione solūmō: sicut scriptura dixit, Omne sanctū non tanget. Quantū ad alia vero non est culpabilis: licet etiā permansit in pollutiōe sua diebus multis secundū volūtatem suā. Qd̄ autem scitum est de ritibus gēis Zabīę vsq; ad tēpora ista in partibus orientis, scilicet reliquię illorū qui seruiebāt igni, est q̄ menstruata q̄ erat in ipsis esset in domo sola, & cremabant loca in quibus posuerat pedē suū: & qui loquebatur cū ea pollutus erat. Et si transiret ventus super menstruatam & super mundum, pollueretur ipse mundus. Nunc igitur vide quātum distat inter hoc onus graue: & illud qd̄ est secundum legem nostram, sicut dixerunt sapientes nostri. Quicquid mulier solet facere marito suo: & menstruata faciet viro suo, quibusdam exceptis. Nec prohibetur ab ea nisi vt nō accedat ad eam in die menstruorum. De cōsuetudine vero scita Zabīę gēis erat q̄ quicquid recedit a corpore, siue vnguis, siue capillus, siue sanguis, est pollutū. Et ppter hoc tōsor & phlebotomator est pollutus in oculis ipsorū: quia t̄git sanguinē vel capillum. Qñ aut capilli tonderent̄ debebat lauari in aquis viuīs: & multa ridiculosa similia istis. Nos autem non dicimus pollutionē vel mūditiā nisi respectu sanctificatiōis & sanctuarii. Qd̄ aut scriptura dicit, Sanctificabimini & eritis scī non fuit dictum ratione pollutionis, vel munditię aliquo modo sicut dixerunt sapiētes. Sācti eritis, hoc est sanctitas præceptorum vocatur pollutio: sicut dictum est in fundamentis & principalibus præceptorū, quę sunt tres, scilicet idololatria, & incestus & adulteriū: tertiū est homicidiū. In seruitio idolorum dixit: De semine tuo dedit idolo vt pollueret sanctuariū nostrum. In incestu vero & adulterio dixit: Ne polluamini in oībus istis. In homicidio vero dixit: Ne polluatis terrā. Inuenies autē q̄ pollutio tripl̄r dicitur. Vno mō in prohibitionibus & rebellionē cōtra p̄cepta, vel in opere, vel in opinione. Secūdo modo sup sordib⁹ & immūditiis: sicut Hieremias dixit, Pollutio sua in alis suis. Tertiō modo p rationibus quę ascendūt super cor, scilicet t̄gendo vel accipiēdo, vel cōuertēdo se alicui. Secundū istum vltimū modū dixerunt sapientes nostri. Verba legis non recipiunt pollutionē. Sāctitas quoq; dicitur tribus modis contrariis prædictis. Quoniam vero pollutionis ex contactu mortui imunditiā nō p̄cipiebatur nisi post septē dies & cū cinere vitulę: sacerdotes autem necessario habebant ingredi semper in sanctuariū, ad applicādum & ministrandū: phibita fuit sacerdoti pollutio mortui solūmodo nisi in magna necessitate, cum difficile sit secundum naturam recedere ab illo, sicut in propinquitate patris, & matris, fratrum, & filiorū in morte ipsorum. Et quia valde necessarium erat vt princeps sacerdotum semper esset in sanctuario, sicut scriptura dixit, Erit semper lamina super frontē eius, phibita fuit ei pollutio etiam in prædictis propinquis carnalibus. Nonne vides q̄ mulieres comunicabāt in hac prohibitionē: vxores filiorum Aaron neq; filię ipsius, quia non erant necessarię in applicationib⁹. Quia vero vix cōtingit vt homo nō erret, & fortassis intrabit in sanctuariū pollutus: vel comedet sanctificata pollutus existēs: & hoc faciet fortassis per superbiam: sicut pleriq; malorū faciūt abominationes graues per superbiam: idcirco præceptum est fieri applicationes ad consequendum veniam super pollutione sanctuarii, & sanctificatum est. Quędam vero applicationes sunt pro superbia: quędā autem pro errore secundum species suas: & illi sunt hirci solennitatū, & hirci neomeniarum, & hircus emissarius, sicut ostensum est in locis suis: ne superbus putet q̄ non peccet grauiter q̄ polluit sanctuarium domini: sed sciet quia indultum est ei propter hircum, sicut scriptura dicit. Nō morientur in pollutione sua quia polluerunt sanctuarium meum qd̄ est inter illos, & dixit: Portabit Aaron delictū sanctificationū, & repetiit rationē istā multotiens. Pollutionis vero leprę iā exposuimus rationē, & sapientes docuerunt nos principalitatē q̄ est fundata in hoc: & dixerūt q̄ ista poena inflicta pro lingua mala quę in hoc: & q̄ ista plaga incipit a domibus. Qz si conuertit homo a peccato suo, & sanatur illa plaga. Si vero perseuerat in stultitia sua, plaga adheret vestibus, postea vero corpori. Istud aut miraculū scitū fuit in lege v̄stra sicut & aque zelotypię. Vtilitas aut huius credulitatis est manifesta. Præterea alia est vtilitas, quia lepra transit ad alium & hoīes abhorrent eā naturaliter. Rationē vero mūditię leprę q̄ debet fieri cū ligno cedrino, & origano, & cū tinctura rubea, & cū duabus volucris, sapientes ostenderunt nobis & causam eius & non congruit illud rationi ligni cedrini, nec origani, nec coloris rubei quātum ad vitulam rufam. Similiter non inueni rationē cui inuitat in manipulo origani cū quo effundit̄ sanguis arietis paschalis. Ratio vero quare vitula rufa vocatur Haçat: quia perficitur per eam munditiā illius q̄ pollutus est ex mortuo: & ingreditur postea sanctuarium. Et ratio est quia postq̄ pollutus est ex mortuo, prohibitum est ei ne vnq̄ comedat sanctificata, nisi eēt vacca ista q̄ portat peccatū illud: sicut lamina pontificis indulgebat in pollutione, & sicut hirci cremati. Et idcirco pollutus

est vestibus qui laborat in facto vitule & hircorum crematorum, sicut & de hircio emissario creditur quod propter multitudinem peccatorum quæ portat polluitur omnis qui tangit illum. Iam ostendimus de rationibus huius partis quod sciimus.

De præceptis Decimæ tertie partis.

Cap. XLIX.

Ræceptorum quæ spectant ad partem decimæ tertiam iam ostendimus in hoc libro & in alio loco utilitatem verbis prolixis. Et nos addemus hic expositionem. Dicam ergo quod omnes cibi quos nobis lex prohibuit, malum generant nutrimentum, humorem corpori nocivum: nec est aliquid in omnibus quæ prohibita sunt nobis, de quo putem quod est nocivum nisi porcus & adeps. Sed non est ita: quia porcus humidior est quam deberet esse: sed sunt in eo alia. Lex autem non prohibuit ipsum nisi propter multam immunditiam suam: & quia sordes sunt cibi eius. Tu vero scis quantum lex abominatur sordes & in deserto & in castris: quanto magis in villis. Si iam licitum esset nobis comedere porcos, stræt publicæ & domus fieret sordidiores latrinis, si cut potes perpẽdere de locis & de terris in quibus nutrimur. Tu vero scis quod dixerunt sapientes. Os porci idem habet iudicium quod ^{una} natura de maioribus sordibus. Adeps quoque interiorum replet stomachum, & nocet ei, & generat frigidum sanguinem. Et propter hoc aptior est ad cremandum quam ad comedendum. Sanguis quoque & animal mortuum utrumque difficile est ad digerendum & malum dat nutrimentum. Notum est quod Thelapha est principium putrefactionis. Scito quod signa ista, scilicet ruminatio & ungulæ fissio in quadrupedibus, & ala & squama in piscibus, essentia istorum non est causa quare talia licita sint ad comedendum: neque defectus istorum est causa prohibitionis in his quæ prohibita sunt: sed signa per quæ posset cognosci melior species animalium aut nociva. Ratio vero terminus femoris nota est: ratio vero prohibitionis membrorum animalis vivi est quia cor induratur & crudelitatem excitat voluntatis. Et sic faciebant tum reges: & sic faciebant in servitio idolorum: quia decurtabant membrum aliquod animalis & comedebant illud idololatres in aliquo servitio idolorum: vel in aliqua festiuitate suarum. Quod autem confirmat hanc rationem apud me est, quod ista prohibitio bis repetitur in principio præceptorum cum facit mentionem de tribus solennitatibus anni: & idem est ac si diceret in solennitatibus nostris. Et cum ascenderitis ad domum domini non coquatis quæ coquenda sunt in ea forma & eo modo quo servitores idolorum faciebant. Istud est quod mihi videtur in ratione prohibitionis homini: non inveni hoc scriptum in aliquo libro gentis zabiorum. Ratio vero decollationis animalium est res necessaria: quia nutrimentum hominis naturale est de plantis terræ & de carnibus animalium. Carnes vero meliores sunt de quibus data est nobis licentia ut comedamus eas: & illa ratio non latet physicos. Cum igitur necessitas exegerit occidere genus tibi quod melius est ad vescendum, electa est mors leuior ne puniat in decollatione difficili nec in strangulatione nec in detruncatione membrorum. Similiter prohibitum est parentem decollare & filium eadem die, ut caueat ne decollet filius in oculis parentis: quia bestia sentit anxietatem magnam in hoc: nec est differentia inter hominem & bestiam in anxietate: quia super filios anxiantur. Amor namque matris & pietas eius erga fructum ventris sui non sequitur intellectum in virtute loquendi: sed opus virtutis imaginatiue, quod inuenitur in brutis sicut & in homine. Istud autem iudicium fuit preceptum in boue & ariete: quia ista licita sunt nobis inter quadrupedia: & in his generibus mihi cognoscitur a filio. Eadem quoque ratio est in dimittendo de nido: quia ova & pulli qui indigent matre non sunt idonei ad comedendum, & cum dimiserint matrem & ipsa euaserit, non angustabitur in videndo pullos suos captos, & fortassis hoc inducet ut omnia dimittant. Postquam igitur lex cadit super istis anxietatibus quæ inveniunt in brutis: quanto magis hoc est necessarium in vniuersa specie hominum. Locuti sumus iam de eo quod lex dixit in operimento sanguinis: & hoc preceptum est separatim in fera munda & volucri munda. Sicut autem lex reddidit nos cautos in prohibitione omnis cibi vetiti: similiter reddidit nos cautos in votis. Cum enim dixerit aliquis, panis iste vel caro prohibita est mihi, abstinebit ab ea: & totum istud est ad exercendum animam: & ad diminuendum concupiscentiam cibi & potus. Et propter hoc dixerunt sapientes: Sepes sanctitatis vota. Sed quoniam mulieres irascuntur de facili propter debilitatem sui sensus, si iuramenta sua essent in potestate illarum, magna tribulatio & assidua confusio semper esset in domo & contrarietas & rixæ, cum genus aliquod cibi licitum esset viro & prohibitum mulieri: vel aliquid prohibitum filie: licitum vero patri. Propter hoc igitur posuerunt istud in potestate patris familie. Nonne vides quod iudicium mulieris solute, quæ non est in potestate viri, est sicut iudicium virorum in votis. scilicet mulieris quæ non habet virum vel patrem, vel puellæ, cuius signa iam perfecta sunt. Ratio vero abstinentiæ & separationis a vino manifesta est: quia hoc est ut abhorreat vinum quod nocuit primis & ultimis, sicut propheta dixit. Ecce isti errauerunt in via

Cur esus
porci vetit?
in lege.

Ratio decol
lationis ani
malium.

Cur vinum
prohibitum

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

no. In iudicio vero voti huius venit prohibitio facta in omnibus quę pueniunt ex vite, elongatio. s. magna: vt recedat ab eo homo ppter magnum nocumētum ipsius: quia qui abstinet ab illo, vocatur sanctus, & habet se in gradu sacerdotis maioris in sanctificatione: adeo q non debet polui super patre suo vel matre: sicut & ipse maior sacerdos. Hic autem honor magnus debet, quoniam abstinet a vino,

De pceptis Decimequarte partis.

Capitulum. L.

Homo indiget societate hominum.

Cur scorta inhibita.

De libello repudii.

Ræcepta partis. xliii. sunt ea quę connumeramus in vno genere. Mixturę vero bestiarum & pceptum circūcisionis pertinet ad hanc partem. Nos vero iam prædiximus intentionē istius generis: nunc vero incipiam exponere singularia pceptorum. Dicam ergo quia scitum est q homo indiget societate hominum omnibus diebus vitę suę. Hoc autē ostēdit Aristoteles in libro nono de mensuris. Homo namq modos suę salutis & profectus sui accipiet ex aliorum societate, & in tempore necessitatis suę indiget auxilio aliorum. Et similiter in tempore seruitutis & debilitatis corporis sui inuenit auxilium in eis. Istud autem inuenitur quotidianē: præcipue in filiis, & in aliis propinquis. Pari quoq modo perficit amor, & germanitas, & adiutorium in consanguineis ratione propinquitatis. In parētela namq cum coniungit eos patrimoniū vnū, inter eos erit dilectio & iuuabunt se inuicē & miserebuntur sui. Istud autem est qd amplius est in intentione legis. Propter hęc igitur rationem prohibita est mulier soluta quia cōsumditur gñatio: & natus ex ipsa reputabitur extraneus omnibus hominibus: & ignorabitur ei⁹ genealogia: nec agnoscat eam quispiam. Istud autem contingit frequenter propter magnam concupiscentiā fornicationis & nimietatis vsus eius: quia cōcupiscētia crescit in mutatione & multiplicatione mulierum. Hominis namq motus in mulierem consuetam non est adeo intensus sicut motus eius in mulieres diuersarum formarum, & diuersis, & variis modis ornatas. In prohibitionē scorti magna siquidem est vtilitas. s. vt tollantur rixę: quoniam si scortū licitum esset hominibus & solutum, accederent multī viri ad mulierem vnā in eadem hora: & istud esset causa interficiendi se mutuo, vel mulierem ipsam, sicut frequenter accidit. & scriptura dicit. In domo scorti pugnabunt homines. Ad prohibendū igitur rixas & contētionē istas, & ad inducendum vtilitatem magnam quę attenditur in cognatione generis & parentelę, prohibitū fuit scortum vtriusq sexus: neq licitus fuit actus ille nisi in occulto cum muliere quā publice debet homo ducere in vxorem: quoniā si sufficeret vt quis duceret vxorem solitarie, pleriq homines inducerent scortum in domos suas & dicerent vxor mea est. Propter hoc statutum est vt desponsationes & matrimonia publice fiant, sicut scriptū est. Assumpsit Boos. x. de maioribus ciuitatis. Quia vero possibile est q non conuenient ambo, neq concordabunt sicut oportet: idcirco statutum est vt detur libellus repudii & fiant absolutiones: quę si fierent dictis tantūmodo: vel q expelleret vir mulierem de domo sua dicere: posset mulier quādocūq vellet fornicari. Propter hoc ergo pceptum est vt non perficiantur absolutiones nisi cum charta quę perhibeat ei testimonium, sicut scriptura dicit. Scribet ei libellum repudii. Et quoniam suspitio fornicationis vehementissima est: & similiter illarum rerum quę spectant ad ipsam fornicationem secundum consuetudines mulieris: idcirco datum est nobis pceptum in iudicio zelotypiæ. Illa namq ratio fuit ostensa: vt qualibet mulier maturata custodiat corpus suum in fine custodię: & caueat sibi in fine cautele ne infirmetur cor viri sui in ea: ne ipsa potet aquas zelotypię: quia si ipsa mūda, & cor viri sui consideret in ea, pleriq homines liberarent animā eius etiā omni pecuniā suā: quia præligerēt mortem ante facinus illud infandum, scilicet q caput mulieris debebat detegi, & tōderi, & scindere debebat vestes suas vsq ad denudationem mamillarum: & debebant ire cum ea coram populo virorum & mulierum, & coram capitulo domus iudicii maioris. Propter hūc igitur metum abstinetur a multis malis quę acciderēt homini ex parte vxoris & domus suę. Virgo vero puella quoniam apta est matrimonio cuiuscūq, congruum fuit vt nuberet illi qui eā decepit: quia idem aptior est illi puellę: & occultabit turpitudinem eius absq dubio plus q ali⁹. Q si ipsa noluerit vel pater eius, deceptor tenetur dare dotem virgini. Additum est autem in poenam oppressoris q non poterit eam dimittere in omnibus diebus. Ratio vero dotis scripta est: quę fuit antiqua cōsuetudo anteq lex fuisset data: sed lex facit illam consuetudinem remane

re. Discalciatio vero est propter magnam ignominiam illorum operum secundum consuetudinem illius temporis. Fortassis autem declinare volet ab ignominia illa, & festinabit accipere affinem: & manifestum est in lege quia dicere debet: Ita sit viro qui non edificat domum fratris sui, & vocabitur nomen eius in Israel discalciatus. De ratione vero Iudæ potest homo addiscere morem bonum & honestum, & iustitiam in iudicio: in eo quod dixit, Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest. Cuius expositio est: quia commixtio cum meretrice ante tempus legis, erat sicut commixtio viri cum vxore sua post tempus legis, scilicet quia erat opus licitum. Precium autem quod tunc dabatur meretricibus erat consuetum, sicut & donatio quæ fit mulieribus in hora absolutionis. hoc est dicere quia illud debebatur mulieris: ad cuius solutionem vir erat obligatus. Verbum vero Iudæ quod dixit: Ne sit nobis in opprobrium, facit nos scire quod loqui in ratione huius actus etiam liciti, est nobis facinus magnum. Et idcirco debemus in hoc tacere & celare: quis etiam prouenit ex hoc amissio pecuniæ, secundum quod fecit Iudas in dicto suo. Melius est ut habeat quod sit nobis in opprobrium, & addamus facinus super aliud facinus. Hic autem est mos bonus, quem addiscimus de ratione Iudæ. Iustitia vero quam addiscimus ex facto eius, est in eo quod dixit ut ostenderet se immunem a iustitia: & quod nihil steterit per eum quin compleuerit omnia quæ posuit cum ipsa. Et idcirco dixit: Ecce nisi hoedum istum. Non est autem dubium quod hoedus ille fuit optimus in genere suo: & hoc innuit in his verbis, Hoedum istum: nec dixit hoedum vnum. Hæc autem est iustitia quam hereditamus a Iacob & Isaac & Abraham: ut non mutemus verbum, neque terminum præfixum: & ut impleamus promissa omnino. Non enim differt inter illud quod debetur ratione mutui vel depositi: & illud quod debetur ratione locati. Iudicium vero dotis cuiuscunque mulieris est sicut iudicium mercedis operarii: nec est differentia inter illum qui retinet mercedem, & illum qui retinet consuetudinem mulierum. Similiter non est differentia inter illum qui operario iniuriatur, vel quærit occasiones ut recedat sine mercede: & illum qui similiter se habet erga vxorem suam ut recedat sine dote. Nonne vides quod istud est ius, & iudicia ista iusta sunt? Vide autem quale sit iudicium illius qui imponit crimen vxori suæ: quod fecit quia displicuit ei vxor sua. Si enim vellet illam absolvere: sicut est lex illorum qui absolunt vxores suas, non esset qui prohiberet: sed cum absolveret eam teneretur ei dare quod iustum esset. Nunc autem imposuit occasionem ei ut euaderet ab ea, & nihil daret ei: & idcirco imposuit ei crimen ut haberet occasionem retinendi quod ei tenebatur dare, scilicet quinquaginta Siclos argenti. Istud etenim est dos virginum: quod est scriptum in lege. Propter hoc ergo iudicauit de illo lex ut solueret centum Siclos argenti. Istud autem iudicium procedit secundum principalitatem iudicii dicentis. Qui fuerit victus in iudicio duplum soluet proximo. Et sicut iudicium falsorum testium se habet sicut ostendimus: ita est iudicium illius qui crimen imposuit falso. laborauit siquidem ut amitteret illa quinquaginta Siclos: quos ei dare tenebatur. Et idcirco inflicta est ei poena ut solueret centum: quod est duplum quinquaginta. Hæc autem poena inflicta est illi: quia voluit retinere quod dare tenebatur: pro eo vero quod crimen imposuit falso, debebat. ipse dehonestari & sustinere malcut: & inflicta est ei pro poena ut semper sit illi obligatus sicut scriptura dixit. Non poterit eam dimittere cunctis diebus vitæ suæ. Hæc autem omnia contingunt ei: quia odio habuit illam. Sic ergo curantur mores prauis ab infirmitate sua: cum medicus est præceptum spirituale: sic quoque inuenies modos iustitiæ manifestos in omnibus iudiciis istius legis cum diligenter inquisueris illos. Pone ergo cor tuum: & vide quomodo posuit æqualitatem inter illum qui crimen falso imposuit: ut retineret quod debebat dare: & inter furem qui subripuit furtim rem alienam. Mensurauit etiam iudicium falsi testis qui voluit dare damnum: licet etiam non dederit: sicut & illius qui damnum dedit, scilicet furis: & illius qui falso criminatur alium. In his quidem tribus iudicium est æquale & lex eadem. Nunc igitur admirare sapientiam in iudiciis creatoris: sicut & miraris sapientiam ipsius in creaturis. sicut enim creaturæ suæ sunt in fine perfectionis: sic & iudicia sunt in fine iustitiæ. Verūtamen intellectus noster brevis est in apprehensione perfectionis omnium quæ fecit: & iustitiæ omnium iudiciorum. Quemadmodum autem apprehendimus partem mirabilis

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

liorum suorum in operibus suis in membris animalium: & in motibus calorum: sic apprehendimus iustitiam quorundam iudiciorum eius. Quod autem latet nos in istis duobus rerum generibus, est multo amplius q̄ illud quod est manifestum. Reuertar autem ad propositum: & dicamus q̄ prohibitio incestus facit ad diminutionem illius actus & ad odium ipsius: vt parum de opere illo sufficiat homini. Prohibitio vero masculi & bestiae valde manifesta est: quia cum in re naturali multus vsus sit abominabilis, quanto magis in opere contra naturam, quod est solummodo ad exa-
plendam libidinem: Incestus autem foeminarum in vniuerso suo est quasi genus quod-
dam. Consuetudo siquidem obtinet q̄ mulier aliqua inuenitur in domo cum viro assidue, quae sequitur semper voluntatem suam: & levis est vt acquiratur: nec est la-
bor in hoc. Et si iudicium incestus esset sicut iudicium solutae, plures hominum sem-
per perpetrarent incestum. Cum vero prohibita fuit coniunctio talis omnino, & cau-
tela magna fuit adhibita, scilicet mors ex parte capituli domus iudicii, cum abscis-
sione: & q̄ non remanet via per quam accedatur ad tales: propter hoc timebunt ac-
cedere ad eas. Inuentio vero rationis huius in omni incestu est manifesta nimis. Sci-
tum est enim quia cum aliquis habet vxorem, mater ipsius & filia eius, & filia fia-
liae, & soror eius inueniuntur cum ea in pluribus horis. Et propter hoc vir euaga-
retur ad eas intrando & exeundo & ministrando. Pari ergo modo mulier moratur
frequenter cum fratre viri sui: & cum filio eius: vir etiam inuenitur cum sororibus
suis: & cum matertera sua & cum amita, & conuersatur cum his frequenter: &
cum his omnibus committitur incestus, quae sunt personae propinquiores. Hac au-
tem est vna de rationibus propter quas fuit ista prohibitio. Secunda ratio secun-
dum me est custodia verecundiae siue pudoris: quia opus istud est verecundia ma-
gna & improprium coniungere radicem cum ramo, idest accedere ad matrem, &
ad filiam, & propter hoc prohibitum fuit ramo & radici ne coniungantur. Neq̄ dif-
fert siue coniungitur radix ramo, vel ramus radici: & q̄ coniungantur radix & ra-
mus cum alio extraneo, scilicet vt idem homo adhereat radici & ramo. Propter hoc
ergo prohibitum fuit ne aliquis ducat aliam in vxorem & filiam ipsius: & ne con-
iungatur vxor patri & filio: quia haec omnia sunt coniunctio vnius hominis cum
radice & ramo. Sicut autem prohibita est soror: sic & vxor fratris: quia haec est con-
iunctio duorum in radice & ramo cum mixtione corporis tertii. Quia vero prohi-
bitio coniunctionis fratris & sororis, & fratris, qui sunt quasi radix & ramus: duo ve-
ro fratres sunt quasi vnus homo: idcirco prohibita est soror matris: quia est quasi
mater: & soror patris, quia est quasi pater. Sicut autem non fuit prohibita filia pa-
tris, neq̄ filia matris: ita non fuit prohibita filia matris, neq̄ filia sororis. Et ista opi-
nio est aequalis. Q̄ autem licitum est fratri ducere filiam fratris: & est prohibitum
filio fratris ducere amitam suam: istud ostensum est secundum primam rationem: quia
filius fratris inuenitur assidue in domo patris sui: & conuersatur cum vxore patris
sui, vel cum vxore sua. Nonne vides quia pater conuersabatur cum vxore filii sui:
sicut & ipse filius cum eadem vxore? Scilicet idcirco fuerunt prohibitiones aequales:
& debetur eadem mors illis. Causa vero & ratio quare prohibitum est viro ne acce-
dat ad mulierem menstruata: nec ad maritata: est valde manifesta: nec oportet
vt quaratur quare hoc sit prohibitum. Tu siquidem scis q̄ nobis prohibitum est val-
de ne delectemur in adulterio quacunq̄ occasione. Prohibitum est nobis ne delecte-
mur in aspectu ipsius, sicut alibi ostendimus: & exposuimus ibidem expositione pera-
fecta: q̄ non licet nobis secundum legem nostram vt transeat cogitatio nostra ad ali-
quid huius operis aliquo modo: neq̄ moueamus membrum illud vt erigatur: nec vt fa-
ciamus aliquid ex quo sequatur illud, immo cum motus ille surrexerit in aliquo etiam

inuato, necesse est vt conuertat cogitationem, scilicet ad alia, de quib⁹ meditetur donec transeat motus illius concupiscentia. sicut dixerunt sapientes in correctione scilicet honesta. Fili si obuia uerit tibi traditor ille, duc illum ad scholam: si fuerit ferrum, liquefiet: si fuerit silex, comminuetur, sicut propheta dixit. Verbum meum sicut ignis dicit dominus: & sicut instrumentum conterens rupem. Dicebat filio, scilicet castigando ipsum. Si te grauauerit & voluerit tibi nocere yade ad scholam, & quare, & addisce, & remouebitur nocumentum illud a te sine dubio. Hæc autem castigatio non est ex parte legis tantummodo: sed inuenitur etiam apud philosophos, sicut feci te scire de verbis Aristorelis, quæ sic se habent. Dixit enim membra in quibus viget concupiscentia cibi & potus, & coitus: & vocauit nomen populi in libro suo concupiscentes fornicationis, & qui comedunt cibos malos, & vilipendit eos, & derisit, hoc autem inuenies in libro quem composuit de mensuris. Secundum hunc igitur morem honestum prohibuerunt sapientes inspicere quadrupedes vel volucres in hora quando coeunt. Hæc autem est causa secundum me in prohibitione mixturæ bestiarum: quia notum est vt in pluribus, q^d singulare vnius speciei non mouetur ad coeundum cum singulari alterius speciei: nisi operetur homo ibi aliquid propria manu: sicut vides flagitiosos homines qui sellas imponunt iumentis q^d frequenter hoc operantur. Et idcirco lex prohibuit ne coinquinetur homo in tali opere: quia abominabile est: & malitia est in eo vt laboret homo facere mentionem illorum quæ lex abominatur: quanto magis in facto tali, nisi in tempore necessario. Hæc autem coniunctio non est res necessaria. Videtur autem mihi q^d prohibitio coniunctionis duarum specierum in quocunq^e opere: sicut dictum est: Non arabis in boue & in asino: est ad remouendam mixturam duarum specierum: quoniam si coniunctæ fuerint ad aliquod opus, fortassis vna miscebitur alii. Probatio vero huius rei: quia iudicium istud commune est omnibus generibus animalium sicut in boue & asino: sed scriptura locuta est de eo q^d frequentius accidit. Similiter ratio & causa circuncisionis apud me: est vt diminuatur opus istud: & vt debilitetur membrum istud donec diminuatur opus istud quantum oportet diminui. Sunt autem qui putant q^d circuncisio est ad perficiendum defectum creaturæ. Omnis autem qui vult aduersari, inuenit locum ad ratiocinandum & dicendum quomodo erunt naturalia diminuta vt egeant perfectione extrinseca, præter id q^d apparet de vtilitate huius membri. Sed non est ita: quia præceptum illud non est ad supplendum defectum creaturæ: sed ad complendum defectum morum. In hoc autem damno corporali q^d appropriatur membro, hæc intentio est in eo q^d nullum de operibus per quæ viuit homo & permanet: perit in hoc: neq^e sperma perit propter hoc: sed diminuitur propter hoc concupiscentia praua quæ requirit plus q^m necesse est. Non est autem dubium q^d circuncisio debilitat vim fornicationis: & diminuit concupiscentiam prauam quæ requirit plus q^m necesse est. Quoniam cum membrum vulneratum fuerit vsq^e ad sanguinis effusionem, & abstulerint ei pellem quæ super ipsum est in principio creationis sue: non est dubium quin debilitabit ipsum & concupiscentiam. Et aperte dixerunt sapientes in hoc: q^d difficile est mulieri fornicanti recedere ab incircunciso. Istæ aut sunt causæ circuncisionis fortes apud me. Primus autem qui in hoc opus incepit, fuit Abraham pater noster: cuius sanctitas nota fuit: q^d dixerunt sapientes super verbo q^d ipse dixit: Sarai: ecce nunc scio q^d mulier pulchra tu: Ostendit q^d prius non aduertebat propter magnam humilitatem suam & sanctitatem. Est etiam alia ratio circuncisionis valde fortis: vt omnes qui tenent hæc opinionem, scilicet q^d creator est vnus, habeant vnum signum corporale commune illis: & extraneus non possit commisceri. Scitum est autem q^d nullus operatur aliquid tale in corpore suo vel in filiis suis: nisi qui firmam habet & rectam fidem. Istud etenim non est signum aliquod leue in crure vel in brachio, sed est res valde difficilis. Notum est etiam quantus sit amor & adiutorium, quæ communia sunt hominibus quos vnum signum coniungit: & illud est forma firmitatis credulitatis: sic est circuncisio pactum quod pepigit Abraham super credulitate vnitatis creatoris. Omnis autem qui circunciditur, intrat in pactum & foedus Abrahæ, & obligat se per hoc ad credendum vnitatem creatoris, sicut scriptura dicit. Ero tibi in deum & semini tuo post te. Hæc autem ratio est valde fortis sicut & prima in causa circuncisionis: & fortassis fortior est q^m prima. Perfectio vero istius præcepti & eius firmitas est in hoc vt sit circuncisio in infantia, propter tria. Quorum vnum est: quia si non fuerit homo circuncisus in infantia, fortassis postea non circunciditur. Secundum est quia non sentit dolor tantus ab infante quantus a maiore, propter teneritudinem cutis & imaginationem debilem, maior namq^e timet multum: & apud eum est valde difficile: cum cogitat q^d

Inspectio coitus quadrupedum inhibita

Circuncisionis causa

Circuncisio in infantia propter tria.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

accidere debet anteq̃ accidat. Tertium est: quia pater & mater nondum posuerunt cor suum in paruulo recenter nato: quia virtus imaginatiua nondū est in eo firmata: per quā obligatur parētib⁹ vt diligat eos: quia virtus imaginatiua augmentatur in familiaritate: & crescit in clemento pueri, & postea diminuitur, & illa perit & alia renouatur, scilicet forma imaginabilis. Nec amor patris vel matris est erga filiū paruulū sicut est cū iā filius est vnus annū: nec amor vnus anni est sicut amor eius cū iam est sex annorum. Si autem omittimus circūcisionem per duos vel p̃ tres annos, eēt hoc causa phibēdi circūcisionē, ppter nimīā pietatē & amorē parētū erga filiū: sed cū nascit⁹, amor iste debilis est: & p̃cipue erga patrē, cui datū ē p̃ceptū istd. Qz aut circūcisio fit die. viii. hoc est q̃a natus valde debilis & tenellus est: & est sicut si esset in vtero matris ṽt q̃ ad septē dies: & tūc numerabit̃ inter hoīes. Nōne vides q̃ illud attendit̃ etiā in bestiis: sicut scriptura dicit: Septē dieb⁹ erit cū matre sua: qm̃ ante hos dies est sicut abortiuus. Silr̃ & homo post septē dies circūcidet. Qd̃ etiā cōtinet̃ in hac parte, est phibitio vt nō abscīdant̃ mēbra hui⁹ officii de quo locuti sumus, in nulla specie masculorū aīaliū: & istud est consuetū sup̃ principalitate iudiciorū. s. vt causa fieret mēsurate & secūdū eq̃tatē: vt nō adiciat̃ ad illa plusq̃ iustū est sicut p̃ dixim⁹: & vt non destruat̃ oīno: sed remanebit qd̃ naturale est in natura sua: & cauebit̃ ne addat̃ aliqd̃ plus iusto. Prohibuit aut̃ lex ne ille qui defectum patit̃ in his mēbris, ducat aliquā in vxorē de filiab⁹ Israel: q̃a inutilis est cōtractus talis. Prēterea mulier talis seipsam & alium q̃ impeteret eā induceret in laqueū: & hoc manifestū est. Ad remouēdā etiā fornicationē phibuit lex vt nat⁹ de fornicatione nō inducat in vxorē aliquā de filiab⁹ Israel: quia si cōmixti fuerint tales, vuln⁹ infertur generi qd̃ curari non poterit. & propter ignominiā natorū de fornicatione, sancti fuerūt filii Israel. Ne cū talibus mīscerent̃, propter dignitatē & sanctificationē sacerdotū, phibita fuit eis meretrix & absoluta. Summo vero sacerdoti phibita fuit vidua & quēlibet corrupta. & omniū istorum ratio manifesta est. Cum autem phibitum fuerit ne mancer vel de scorto natus ingrederetur in synagogā: quāto magis recipere tales inter nos, vel ancillas: Phibitionis aut̃ ducendū vxores alienigenas: ratio demonstrata est in plano scripture quæ dicit: Si deceperis filias eorum & copulaueris filiis tuis, ipsę quidem errabunt post idola sua, & facient errare filios tuos. Omnia vero pręcepta quorum causa ignoratur, sunt ad elongandum homines ab idololatria: in particularibus vero quorūdam rationem nesciuimus: & vtilitatē non intelleximus. Causa in hoc est: quoniā audita nō possunt equari visis. Et propter hoc istud modicum qd̃ scio de opinionibus & ritibus gentis Zabie qd̃ didici ex libris eorum, non est sicut esset illud qd̃ sciretur ex operibus eorum si visui subiacerent: & p̃cipue cum opiniones illę perierint a duobus milibus annorum vel amplius. Si vero sciremus singularia operum ipsius gentis & seruitia, sciremus secreta sapientię in singulis operibus applicationum: & in diuersis generibus pollutionū, & aliorum particularium quorum rationem vel causam non scio. Non est em̃ dubium apud me q̃ singula pręcepta in applicationibus & pollutionibus data fuerunt ad delendum opiniones illas de cordibus nostris: & ad destruendum opera illa in quorum executione finierūt dies suos actores eorum in vanitate & in nequitia. Opiniones autem ille impedierunt intellectū humanum in inquisitione intelligibilium: & ne inquireret vtilia: sicut ostenderunt nobis prophete nostrī dicentes. Post vana & inutilia quæ non liberant hominem, quia vana sunt, & dixerunt. Ambulant post inutilia. Hieremias autem dixit. Falsa hereditauerunt patres nostri: nequitia est: & non est vtilitas in eis. Appone ergo cor tuum & vide q̃ magnū damnum est istud. Et necesse est vt laboret homo totis viribus suis elongari ab eo. Plura namq̃ pręceptorum (sicut ostendimus) sunt ad remouendum opiniones illas & ad leuandum onus illud & labores grandes quos subibant homines illi ad seruitium idolorum. Omne vero pręceptum & omnis phibitio legis cui⁹ rationē vel causam non intellexeris, scito q̃ est medicina cōtra aliquā de infirmitatib⁹ illis q̃ nō remāserūt, neq̃ scim⁹ eas hodie: deo gratias. Hoc aut̃ est credibile cuiq̃q̃ hoī p̃fecto: & verificat verbū qd̃ dixit dñs. Non dixi semini Iacob frustra, querite me. Iam ergo diximus singula pręcepta quę spectant ad hanc partem: & ostendimus rationes & causas, exceptis paucis quorum rationem ignoramus: licet per viam veritatis iam ostenderimus rationē in expositione quæ propinqua est scientię quantum ad intelligentem.

¶ De expositione difficilium verborum legis.

Capitulum. LI.

Erba quedam de arcanis legis sunt in quibus errauerunt multi: et necesse habemus exponere illa. Hec autem sunt historie & narrationes que reperiuntur in lege. Omnia vero utilitatem habent & rationem: sicut rememoratio generationum filiorum Noe, & locorum suorum & habitationum suarum: similiter in filiis Sen: & in regibus qui regnauerunt in terra Edom. Tu autem scis quod Manasse nequaquam, sicut dixerunt Sapientes, loquebatur semper in domo sua: ostendens fœditatem istarum rationum: & dicebat: Moyses non debebat scribere sororem Lothan. scilicet Tinna. Ego vero narrabo tibi ista generaliter: postea prosequar singula sicut feci in ratione preceptorum. Scito quod quicquid inueneris in lege secundum modum istum, utilitas necessaria est in eo vel ad firmandum opinionem aliquam que est de principalibus legis: vel ad disponendum opera ad remouendum damna: et ego ordinabo tibi ista. Scito quod cum sit principalitas legis quod mundus est creatus: & quod primus homo fuit singulare quoddam huius speciei homo, scilicet Adam: & inter ipsum & Moysen magistrum nostrum non fuerunt nisi mille quingenti anni fere: et si historia ista solummodo inueniretur contradiceretur ei ab hominibus: quia dispersi erant homines usque ad fines terrarum, & genera varia & lingue valde differentes. Idcirco ablata fuit ista dubitatio facta mentione de generationibus eorum: & nomina maiorum scripta sunt, talis filius talis, & longitudo dierum vite ipsorum, & locus habitationis eorum: etiam cause effectiue dispersionis eorum usque ad fines terrarum, & distributionis linguarum: licet prius fuissent in vno loco & conuenirent in vna lingua: quia sic erat necesse: cum omnes essent filii eiusdem hominis. Similiter ratio diuini est scripta & Sodome & Gomorre, ut esset signum super credulitate recta. & David dixit Si utique est fructus iusto: et dominus iudicans in terra. Similiter prelium. ix. Regum, ad demonstrandum signum quod Abraham vicit quatuor reges fortes cum paucis hominibus. Fecit etiam nos scire quod iuuit fratrem suum qui credebatur credulitatem eius: et exposuit vitam suam periculo mortis ut liberaret eum. Fecit etiam nos scire quod non erat cupidus sed erat contentus modico: & largam habebat voluntatem & honestatem morum. Sicut dixit, A filo sub tegminis usque ad corrigiam non accipiam de omnibus bonis tuis. Generatio vero filiorum Seir: & diuisio generis eorum per homines famulos fuit scripta in ratione precepti huius, scilicet quia precepit dominus delere memoriam Amalech solummodo. Amalech vero fuit filius Elifar, quem suscepit ex Tinna sorore Lothan. Alios autem filios Esau non precepit occidi. Esau vero duxit uxorem de filiabus Seir: & habuit filios, & regnavit super illos: & genus eius commixtum est cum genere illorum. Omnis autem terra Seir & omnes generationes fuerunt sub potestate generis potentioris: & ipsi fuerunt filii Esau. Præterea genus Amalech fuit potentius omnibus aliis: & nisi alie generationes fuissent distincte & notæ, omnes fuissent interfecti. Et idcirco scripte sunt omnes generationes eorum. Et scriptura dicit quod non omnes illi qui sunt in monte Seir & in regno Amalech, sunt filii Amalech: sed sunt filii illius & illius: sed denominati sunt ab Amalech: quia mater eorum de illis fuit. Hoc autem totum fuit de iustitia iudiciorum dei, ne deleteretur genus aliquod & occideretur propter aliud: quoniam preceptum non fuit datum precise nisi super genere Amalech. Iam ostendimus secretum utilitatis & sapientie que inueniuntur in huiusmodi. Ratio vero Regum qui regnauerunt in terra Edom, fuit scripta: quia inuenitur inter precepta: Non poteris cum regnaueris super te vir alienigena qui non fuerit frater tuus. Reges autem qui nominantur ibi, nec vnus ex eis est de genere Edom. Nonne vides quod narrat genus eorum & nomina terrarum suarum: cum dicit talis de tali loco. Et quod mihi videtur est quod consuetudines eorum & mores graues erant & noti. scilicet Regum Edom: & quod ipsi prevaluerunt super filios Esau: & oppresserunt eos. Et idcirco fecit mentionem de ipsis in hoc loco, ac si diceret: Videte fratres vestros filios Esau: quorum Reges fuerunt tales: & opera ipsorum sunt scita & nota. Quoniam cum alienigena dominatur alicui genti, opprimit eam & conterit immoderate. Vniuersaliter autem sicut predixi tibi de ritibus gentis Zabiorum que latent nos & plures eorum: sic & cõtentiones dierum antiquorum latent nos. Si vero sciremus omnia que tunc contigerunt: & omnia que tunc innouata fuerunt intelligeremus rationem & causam plurius quam lex narrat. Scire debes quod intellectus rerum scriptarum non equatur intellectui rerum visarum: quia in rebus visis sunt particularia quedam valde necessaria que non possunt narrari nisi verbis prolixis: que cum considerauerit aliquis, putabit quod illa prolixitas superflua fuerit: vel quod est ibi repetitio rationis. Si autem visu comprehensa essent illa, tunc sciret quare necessaria fuerit illa prolixitas vel iteratio rationis. Et idcirco cum videris verba legis que non sunt de vniuersitate preceptorum, non putes quod frustra scripta sunt: vel quod est ibi prolixitas sine utilitate. Causa vero huius rei est: quia non vides illa particularia que inducunt rationem talem super tali

† duomilia

Intellectus rerum scriptarum non aquat intellectui rerum visarum.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

re. De vniuersitate vero predictorum est rememoratio mansionum que fuerunt in deserto: de quibus videtur hominibus quod nulla utilitas est in eis. Et propter errorem istum qui ascendit in cor dixit scriptura. Scripsit Moyses mutationes eorum & mansiones ad verbum domini. Necessitas autem magna fuit rememorare illa que ostendunt signa & mirabilia que fuerunt facta in deserto in veritate omnibus qui viderunt: sed si in temporibus futuris audiretur illa, contradiceretur eis ab auditoribus. Scitum autem est quod signum & miraculum non est dubitabile & credibile apud gentes in temporibus longinquis. De signis vero legis & magnis mirabilibus eius fuit mora filiorum Israel in deserto. xl. annis, in quibus manna inueniebatur quotidie. Desertum autem illud erat, sicut dicit scriptura, plenum serpentibus & scorpionibus, & siccitate: in quo non erat aqua: & erat locus valde remotus ab habitatione hominum: & non erat conueniens naturae hominum, sicut scriptura dixit. Non erat locus semetis, neque ficus, neque vitis, neque malogranati. Et Propheta dixit de eo. Terra inuia per quam non transiuit homo. Lex vero dixit. Panem non comedistis: nec vinum, nec ciceram bibistis. Et hac omnia fuerunt signa oculis visa. Cum igitur creator presciuit quia venturum erat super his signis & miraculis quod solet accidere in intentionibus & bellis dierum antiquorum que non credunt auditores in longinquitate temporis: & putarent homines quod habitatio in deserto fuerat iuxta populorum habitationem: in loco. scilicet in quo erant homines: sicut sunt deserta in quibus morantur Arabes hodie, vel quod erant loca in quibus possent arare: vel quod erant ibi herbe vel plantae comestibiles: & quod erat secundum consuetudinem locorum in quibus ista inueniuntur: vel quod erat ibi puteus aquarum: Propter hoc igitur remouit dominus de cordibus hominum omnes istas cogitationes, & firmavit omnia ista per rememorationem omnium mutationum, ut intelligerent ea generationes futurae, & scirent miracula magna, quomodo permansissent homines in locis illis xl. annis. Propter eandem rationem Iosue posuit Anathema super illum qui reedificaret Hiericho: ut esset signum perpetuum in temporibus futuris: & omnes qui videret muros illos submersos in terra, sciret quod illa constructio murorum non fuerit destructa, sed miraculose submersa. Similis ratio est in eo quod dixit lex. Ad verbum domini mouebantur. Vide quod istud sufficiebat in narratione illa: quia in principio cogitationis apparet quod quicquid postea dixit, est prolixitas non necessaria: sed quia dixit, nubes tot diebus quiescebat super tabernaculum: et dicit: quandoque nubes quiescebat a vespera usque ad mane vel duobus diebus: vel per mensem, vel per annum: Ego vero narrabo tibi totum istud: & dicam quod ratio sua & causa fuit ad remouendum quod putabant homines usque hodie: qui dicebant quod filii Israel errauerunt in deserto, & nesciebant quo irent, sicut scriptura dixit: Errauerunt in solitudine. Similiter & Arabes putant usque hodie quod filii Israel errauerunt in deserto, & nesciebant viam. Et ideo scripta sunt ad firmandum & exponendum quod mutationes illae fuerunt ordinate, & mora que accidit in parte mansionum, & diuersitas temporis more in qualibet mansione, donec inuenimus quod mora in vno loco durauit. xxxviii. annis in itinere vnius diei. Et totum illud fuit cum voluntate speciali: nec fuit error in via: sed secundum quod eleuabatur columna a nube: & ideo destruxit lex omnia ista. Lex autem fecit scire quod spatium illius viae breue quidem erat & notum. scilicet spatium quod erat inter Oreb, in quo fuit intentio morae li, sicut scriptura dixit: Seruietis domino in monte isto & inter Cades Barne, quae erat in principio terre inhabitatae, sicut dicit scriptura. Ecce vos in Cades ciuitate extremitatis tuae. Hoc autem erat iter. xi. dierum, sicut dictum est. xi. dies erant de Oreb per viam montis Seir usque in Cades Barne. Nec erat ille locus in quo errarent. xl. annis: sed ratio est propter causas scriptas in lege. Eodem quoque modo cuiuscumque rei non aduerteris rationem: res illa causam habet fortem, & procedit secundum principalitatem quam exposuerunt sapientes super versum qui dicit: Quia non est aliquid frustra in nobis: quod si frustra est, ex nobis est, id est ex defectu scientiae nostrae.

De corroboratione antedictorum, & seruitio debito. Cap. LII.

IN capitulo isto quod subiungemus modo, non est aliqua ratio addita aliis rationibus quae continentur in aliis capitulis: sed corroborantur rationes huius libri cum expositione seruitii quod debet facere qui secutus fuerit veritates quae sepe sunt in eo postquam intellexerit quid est, & ad ostendendum consecutionem ipsius seruitii quod est finis hominis: & ut sciat quomodo cura dei erit coniuncta cum eo in hoc seculo donec exeat ad lucem vitae. Volo autem aperire verba ista in hoc capitulo in Parabola quam inducam. Dicam ergo. Rex quidam sedet in munitione sua: seruique autem illius quidam sunt in eadem ciuitate: alii vero extra. Illorum autem qui sunt in ciuitate, quidam conuerterunt dorsum ad palatium regis: faciem vero suam versus aliam partem. Quidam vero faciem habent versus palatium

Parabola
pulchra.

Regis: & tenderūt ad ipm: & vellent ipsi appropinquare & stare corā ipso: sed tñ nūq̄ viderūt murū palatii regis. Sūt & alii q̄ appropinquāt domui: & circuierūt eā q̄rentes portā: alii vero intrauerūt ianuā & ambulāt p̄ atriū. Alii vero intrauerūt domū & p̄p̄inqui sunt regi: sed non vident eū neq̄ loquūtur cū eo. Sed postq̄ intrauerūt domū necesse habēt q̄rere & inuestigare qualiter possint interius it̄rare: & tūc videbūt faciē regis: vel longe, vel p̄pe, vel audient verba regis: vel loquentur cū eo. Exponā tibi similitudinē istam quā induxi. Scito igit̄ q̄ qui sunt extra ciuitatē, sunt oēs illi qui nō credūt deum: nec ex pte receptionis: sicut gens Parthorum quē inhabitat partes orientis, & Aethiopes qui morantur in plaga meridionali & multi similes illis qui morantur nobiscum infra terminos nostrē habitabilis. Iudiciū vero istorū est sicut animalium irrationalium: & scdm̄ me nō sunt ī gradu speciei hominū: sed sunt in altiori gradu q̄ sit gradus simiarū. Non em̄ habēt aliqd̄ hoīs nisi figurā: plus tamē habent de cognitione q̄ simiē. Qui vero sunt in ciuitate, sed dorsum vertūt ad domū regis, sunt illi q̄ in opinionibus & speculatione sua credulitates habēt vanas: vel p̄ errorē qui accidit in speculatione sua: vel p̄ receptionē quā perceperūt ab aliquo erroneo, & semp̄ permanēt in illis credulitatibus, & quāto magis vadūt tāto magis elongātur a domo regis. Isti autē sunt multo deteriores prioribus: ideoq̄ necessariū fuit in quibusdā temporibus vt tales interficerētur & destruerent ne alios inducerēt in errorē. Illi vero quorū facies est versus domū regis & volūt intrare, sed nūq̄ viderūt eā: isti sunt vniuersitas tenentium legē. s. laici qui exercēt se in p̄ceptis. Qui autē appropinquauerūt domui regis & circuierūt eā, isti sunt q̄ legūt & tenēt credulitates rectas ex pte receptionis: & cauent sibi & custodiūt se a prohibitionibus, neq̄ laborant in cōsideratione intellectus radicis credulitatis: nec inquirūt veritatē credulitatis. Qui autē sepauerūt se ab aliis principalibus credulitatis, illi sunt q̄ intrauerunt. quilibet autē scdm̄ gradū suū, & scdm̄ cōphēsiōnē suā. Qui vero scit p̄bare quicqd̄ est p̄babile, & credit de reb⁹ spūalibus quicqd̄ credit p̄ p̄bationē, & est p̄pe veritatē in oī re in qua nō pōt apphēndi veritas: iste talis est q̄ intrauit cū rege in domū suā. Scito fili mi q̄ dū studueris in sciētis disciplinalibus & in arte dialectica, eris de illis q̄ circueūt domū regis q̄rētes portā ipsius: sicut dixerūt sapiētes in Parabola. Adhuc fili⁹ Auenzoma est foris. Cū vero itellexeris naturalia: tūc iā intraisti munitionē regis & ambulas p̄ atriū. Cū vero p̄fectus fueris ī naturalib⁹: & itellexeris spūalia, tūc iā itraisti ī domū regis: & eris cū ipso ī eadē domo: sed nōdū vidisti eū. Hic autē est gradus sapiētū: diuersi tñ sunt in suis p̄fectionibus. Qui vero postq̄ p̄fectus fuerit, exercuerit cogitationes suas, & in oībus actibus suis intēderit in creatorē, & postposuerit oīa alia, & posuit oīa opa intellectus sui in oīb⁹ creaturis ad sciēdū ex ipsis creatoris essentiā quo est: ille est de illis q̄ semp̄ sunt cū rege: & vidēt faciē ipsi⁹. & hic est gradus p̄phetarū. Fuit autē aliqs de prophetis q̄ appropinquauit creatori ex fortitudine suē cōphēsiōis: & sua elōgatione ab oīb⁹ aliis: adeo q̄ de eo dictū est, Fuit ibi cū dñō. querebat etiā & respōdebat ei in visione p̄phetiē & ipsius sanctitatis: & p̄pter magnā delectationē aīe suē ex his q̄ cōphēdit, panē non comedit, & aquā nō bibit. Quoniā intellectus vīgit & p̄ualuit multū donec virtutes corporales succubuerūt. Fuit etiā aliqs de p̄phetis q̄ vidit, & alius q̄ vidit de prope: & q̄ vidit de lōge. sicut dixit Hieremias. De lōge dñs apparuit mihi. Locuti sumus iā in p̄missis de gradib⁹ prophetiē: sed modo reuertemur ad intētionē capituli q̄ est vt oēs cogitationes fixę sint ī creatore solūmō post cognitionē illius q̄ sciuerit eū, sicut iā ostēdimus. Istud autē est seruitiū qd̄ est sepatū & appropriatū in cōphēsilibus veritatis: & quāto magis addiderit vt cogitet de eo, & vt stet corā ipso: tāto seruitiū & letitia erit maius. Qui vero cogitauerit de creatore: & frequēter noīauerit eū nō sciens ipm̄ sciētia vera: sed sequit̄ imaginationē simplicē: vel credit de ipo qd̄ nō est ī eo: scito q̄ iste talis fm̄ me, est extra domū: & lōge distat ab eo: q̄a nō noīat creatorē vere: nec cogitat de eo recte: qm̄ illud qd̄ est in ei⁹ cogitationē & qd̄ credit nō cōuenit cū essentia creatoris: sed sunt figmēta cordis sui: & cogitationes vanę, sicut ondim⁹ ī his q̄ p̄dixim⁹ de noīb⁹ creatoris: sed necesse est adherere huic gñi seruitiū post cogitationē itelligibile: & cū apphēderis creatorē & ei⁹ opa fm̄ q̄ exigit itellect⁹: tūc icipies cōuertere faciē tuā versus ipm̄ & appropinq̄re ipsi, & eē iter illos q̄ sunt iuxta eū: & crescet cōiūctio q̄ est iter te & ipm̄. & hic est itellect⁹, sicut scriptura dixit, Tibi fuit ostēsum ī sciētia: q̄a dñs ip̄e est deus. Et iterū. Scies hodie & reuerteris ad cor tuū, q̄ dñs ip̄e est de⁹. Lex etiā ondit q̄ istud vltimū seruitiū de quo loq̄mur in hoc caplo, nō pōt esse nisi post apphēsiōnē creatoris p̄ intellectū, sicut scriptura dicit, Vt diligatis dñm deū vestrū ex toto corde vestro: & ex tota aīa vestra,

Nota quā
les reputat
hoīes deū
ignorātes.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

Iam aut exposuimus q̄ dilectio est scdm apphensionē: post dilectionē aut erit p̄sseruitiū: ad qd̄ perceperūt nos sapiētes, dicētes. Hoc est seruitiū qd̄ est in corde. Istud aut est sicut mihi videt̄, opari cogitationē ī intelligibili primo & cogitare de ipso: & adherere ipsi separatim scdm posse. Et ppter hoc p̄cepit Dauid Salomoni filio suo: & corroborauit ī eo ista duo. s. laborē & studiū in ipsius apphensione: & exercitiū in eius seruitio post apphensionē eius: & dixit ei, Salomon fili mi, scito Deum patris tui & seruias ei. & dixit, Si requisieris eū, erit tibi p̄sto: et si dereliqueris eū, derelinquet te in p̄petuū. Et dedit cautelā sup apphensionibus imaginabilibus qm̄ hmōi cogitatio nō vocat̄ sciētia, sicut Propheta dicit, Qd̄ ascendit ī spiritu vestro esse, nō erit. Ostēsum est igit̄ q̄ intērio post apphensionē est cōiūgi ei: & vt cogitatio intelligibilis exerceat se semp in amore ipsi⁹. Istud est aut ppter qd̄ pōt homo eē p̄fectior vt sit sepatus ab aliis hoibus: et idcirco sancti semp sequestrabāt se ab aliis, & nō cōiūgebant aliis nisi cū necessitas inuitabilis vrgeret, cautela necessaria. Iā ostēdi tibi q̄ intellectus iste q̄ largitus est nobis a creatore, ipse est q̄ cōiūgit nos ei. Potentia vero est in manu tua: si volueris ipm̄ roborare & cōfortare, poteris hoc facere. Si aut volueris ipm̄ debilitare & diminuerē paulatim donec remoueas illū a te: similiter potes hoc facere. Scito aut q̄ ista cōiūctio roborabitur & p̄ualebit si exercueris cogitationes tuas ī ipsius dilectione: et cū infixę fuerint in eo sicut ostēdimus. Debilitabitur aut & deficiet si cogitationes descēderint & laborauerint in rebus secularibus. Si vero tu esses sapiētior oib⁹ hoibus in veritate sapiētię spiritualis: scito q̄ cū remoueris cogitationes tuas a creatore, & laboraueris circa negotia tua necessaria: iam p̄cisa est cōiūctio q̄ erat inter te & ipm̄: et tūc tu nō es cū eo: quia cōiūctor qui te & ipm̄ cōiūgebat, cessabat esse in actu in illa hora. Propter hoc ergo sancti nimis anxiabant̄ cū debebāt aliquid opari: & cauebant in hac re multū. Dauid siqdē dixit. Prouidebā dominū in cōspectu meo: semp a dextris est mihi ne cōmouear. Hoc est dicere, Mens mea & sapiētia mea nō euagat̄ ab eo: quasi habere eū ad manū meā dexterā: cuius officiū nō possum postponere: nec ī p̄cto horę ppter frequentē vsum eius: et ppter hoc non cōmouebor. Scito etiā q̄ oīa opa ista seruitiorū: sicut lectio legis & oratio & executio aliorū p̄ceptorū, finis eorū nō est nisi vt exerceas te in p̄ceptis creatoris: vt elōgeris a negotiis secularib⁹: & q̄ exercitiū tuū sit circa ipm̄ & nō circa aliud. Si vero cū motu labiorū tuorū oraueris cōuertēs faciē tuā ad parietē: & tñ cogitas de mercibus tuis, vel si legis legē verba p̄ferēs lingua: cogitatio vero cordis tui est ī ædificatione domus tuę: nec intelligis qd̄ legis. Similiter cū facis aliqd̄ p̄ceptū cū mēbris tuis: sicut q̄ fodit fossā tū aliquod: vel q̄ scindit ligna in nemore nō intelligēs opis rationē. s. quare fiat: & q̄ sit finis eius. Si igit̄ sic feceris: nō putes q̄ adeptus es finē: sed similis es illis de qbus dictū est. Prope est dñs ori eorū & longe a renibus ipsorū. Nūc aut incipiā ostēdere tibi viā disciplinę p̄ quā venias ad volūtatē istā: & consequaris istū magnū finē. Principiū in quo debes exercere animā tuā, est vt sensus tuus sit vacuus ab omni alia re in tēpore orationis tuę: et cū legeris rationē q̄ est principalitas vnitatis. Neq̄ ponas sufficiētā tuā in hoc vt mens tua sit vacua in prima benedictione orationis, vel in primo versu huius lectionis quā p̄diximus. Cū vero firmatū fuerit illud in te multo tēpore, exercebis animā tuā. Postea cū legeris legē, vel audieris eā legi, pone oēs cogitationes tuas ad intelligendū oīa quę legeris vel audieris: & cū exercueris te in istis p̄ aliquos dies, exercebis animā tuā: & assuesces vt sint cogitationes tuę mūde & aīa tua, et clarę in oibus quę legeris de dictis prophetarū. Attende etiā ad vniuersitatē benedictionū quas ordinauerunt sapiētes: et scito quid loqueris, & intellige rationem eius. Cū vero depurata fuerint ista seruitia: & cogitatio tua fuerit mūda a cogitationibus negotiorū secularium: cum p̄dicta seruitia feceris, tunc exercebis animam tuam ad cogitandum postea de negotiis tuis necessariis: vel in preparatione victus tui: et generaliter in negotiis secularibus, in ratione. s. cibi & potus, vel balneorum, vel loquēdi cum familiā tua, vel cū paruulis natis tuis: vel cū vniuersitate populī. Ecce dedi multarū spatia horarū in quibus cogites in omnibus quę necessaria fuerint tibi & domui tuę. In hora vero seruitii creatoris & executionis p̄ceptorum cogitationes tuę non declinent ad alia nisi ad illa quę facis: sed cum solitarius fueris, & cū iacueris in lecto tuo vigilās, custodi animā tuā: ne cogitationes tuę ī horis illis honestis laborēt circa alia nisi in seruitio intelligibili. Et hoc est appropinquare creatori & stare corā ipso p̄ viā rectā & verā quā feci te scire: nō p̄ viā opationū virtutis imaginatiuę. Hūc aut finē sicut mihi videt̄, poterit acgrere q̄ exercuerit animā suā de viris sapiētibus in studio disciplinæ. Esse vero hoīem apphensorē sciētię veritatū, & delectari ī eo qd̄ apphēdit

Orationis
& lectionis
legis finis.

de illis: licet etiā loquatur cū hoībus: & laboret in his q̄ necessaria sunt corpori eius: & esse totū intellectū ipsius inspectore & cōsideratore creatoris sui: & esse semp corā illo ī corde suo et cū hominib⁹ in lingua, sicut dixit Salomon in Parabolis Cātici Cātici. quē spectāt ad hāc rationē: Ego dormio & cor meū vigilat: Non dico q̄ iste gradus fuerit oīm prophetarū: sed dico q̄ fuit gradus Moyſi Magistri nostri: de quo dictū est: Accedet Moyſes solus ad dñm: ipsi vero nō appropinquabūt. Et iterū. Fuit ibi cū dño. & ei dictū est. Tu sta hic mecū. scdm q̄ ostēdimus in istis versib⁹. Iste fuit gradus patriarcharū quē adepti sunt in appropinquatiōe sua ad eū: p quos fecit sciri nomē suū oīb⁹ hoīb⁹ q̄ sunt ī mūdo. sicut dictū est. Deus Abrahā deus Isaac, deus Iacob. Istud est nomē meū p secula. Cōsecuti sunt etiā p vnionē & applicatiōnē intellectus aīe suē ad ipm: q̄ pepigit cum quolibet illoꝝ pactū sempiternū: sicut dixit. Memor ero fœderis mei cū Iacob, & pacti mei cū Isaac: & fœderis mei cum Abrahā: qm̄ in istis quatuor. s. tribus patriarchis & Moyſe, scitū fuit ex vehemēti cōiūctiōe ipsoꝝ cū creatore. s. ex apphēsiōe ipsius & dilectione. qđ de ipsis scriptura testat: & ita fuit cura dei fixa in eis & in generatione ipsoꝝ post eos: & cū cōuersabant inter hoīes: sed laborē suū in acq̄redo necessaria & custodiēdo habita: exercebāt cū mēbris suis solūmō sicut mihi videt. Sed eorū cogitationes & intellectus nō recedebāt a p̄sentia creatoris. Videt etiā mihi qđ fecit istos q̄tuor remanere ī fine p̄fectionis erga creatorē, & vt eēt cura illi⁹ fixa ī eis semp ī officiis suis & opib⁹ ī multiplicādīs diuitiis suis ī pecorib⁹ & agricultura, & aliis necessariis domui suē: fuit qđ finis eorū ī plurib⁹ istoz operū erat multiplicare appropinquatiōē suā ad creatorē ī fine applicationis: qđ finis laboris eorū ī istis secularib⁹ fuit vt h̄ret potētiā īueniēdi gētē q̄ cognosceret creatorē: & seruiret ei. sicut scriptura dixit de Abrahā: Quia scio q̄ mādauit filiis suis & domui post se: vt custodiāt viā dñi. Iā ergo ostēsum est tibi qđ finis laboris eorū fuit vt diffunderet vnitas creatoris p vnīuersum mūdū: & vt instrueret hoīes & induceret ī amorē creatoris. Et idcirco cōfirmatus est eis gradus iste: qđ officia illa q̄ exercebāt erāt seruitia magna & p̄fecta erga creatorē. Iste vero gradus nō est hmōi vt p talē qualis ego sum possit demonstrari: sed ad gradū illū de quo locuti sumus ante istū, pōt homo accedere p exercitiū & studiū: qđ ostēdimus ī remouēdo errores & īpedimēta q̄ diuidunt inter nos & ipm: licet plura de īpedimētis ipsis nos ipsi facimus: sicut ostēdimus in capitulis huius libri: et sicut scriptura dicit. Peccata nostra diuiserūt inter nos & deū. Visum est autē mihi modo vt rememorē rationē quādā mirabilē q̄ dubitationes oēs soluet, & reuelabunt in ea secreta specialia. Iam ostēdimus in capitulis de cura dei erga creaturas, q̄ scdm intellectū cuiuslibet intelligentis erit cura dei in ipso. & in hoīe q̄ est p̄fectus in adoptione p̄fectionū cuius intellectus & cor nō recedit a creatore: cura dei semp erit fixa in eo. In hoīe vero p̄fecto in apphēsiōe sua: qui tñ qñq̄ relaxat cogitationes suas a meditatione dei, cura eius erit fixa in isto ī hora ī qua meditat⁹ fuerit de eo: & recedet ab ipso ī hora quacūq̄ laborauerit circa negotia secularia. Ab ipso aut nō est elongatiō curę dei sicut ab illo qui nūq̄ intellexit creatorem: sed cura dimīnuetur circa ipm aliquātulū: qm̄ talis nō habet intellectū p̄fectū ī actu cū circa alia negotia studet vel laborat: sed tñc est eius intellectus ī potētia actuī p̄p̄inqua. Cui⁹ similitudo est, sicut scriptor bonus ī hora ī qua nō scripsit. Qui vero nunq̄ intellexerit creatorē, erit sicut ille q̄ semp est ī tenebris: & nūq̄ vidit lucē. Et de talibus dictū est. Impiū ī tenebris conticescent. Qui aut apphēdit creatorē & faciē eius: & intētiō est cōiūgi ī intelligibili, est sicut ille q̄ est ī luce solis clara & mūda. Qui vero apphēdit & qñq̄ laborat circa negotia secularia, est sicut ille qui est positus ī die nūbila ī qua non apparet sol p̄pter īpedimēta nubium quē diuidūt iter solē & ipsum. Propter hoc igitur videtur mihi q̄ sicut prophetarū vel sanctorum accidunt occasiones aliquę vel aliquid mali: nō contingūt ei talia nisi ī hora quādo postpositū fuit illud: & iuxta quātitatē postpositionis vel omīssionis cōtingit accidēs occasionis. Qz si ita est: ergo iā soluimus magnā dubitationē q̄ induxit philosophos ad dicēdū qđ cura specialis nō inuenit ī vllō singulari hoīe. Et posuerūt æqualitatē iter ipsos singulares hoīes & singularia iūmētoꝝ. Probatio vero ipsoꝝ sup hoc erat, qđ videbant sanctis & iustis accidere magnas occasiones. & in his oīb⁹ p̄palatū est secretū. Ex pte aut opinionis eorū cura dei semp erit fixa ī illo sup quē effusus est ille splendor, q̄ est p̄sto cuiuslibet q̄ laborauerit ī eius apphēsiōe vt habeat cogitationem mundam & claram: & vt apprehendat creatorem per vias veras: & qui delectabitur super hoc qđ apprehendit. Et isti tali nunq̄ potest accidere malum quodcūq̄ de numero malorum: quia est cum creatore, & creator cum eo. Sed cum deuiauerit ab eo, abscō

Cur patriarchæ & Moyſes māserūt ī fine p̄fectionis erga deum.

Cur sancti nōnūq̄ patiuntur afflictionē.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

ditur ipse a creatore, & creator ab eo: & tunc est expositus omni casui accidenti & omni impedimento qđ potest accidere: quoniam illud qđ efficit qđ cura dei sit fixa in homine & vt euadat mala quae possunt accidere, est splendor intellectus: qui quādoq; fortassis abscondetur ab homine iusto & sancto: & non apparebit vnq; homini periculoso, & idcirco cōtingit eis malū qđ cōtingit. Hae autem opinio firmata fuit in me p̄ illud qđ inueni scriptum in lege vbi dicitur: Abscondi faciem meam ab eis: & consumetur. Ostēdit etiam qđ nos sumus causatores huius absconsionis faciei. sicut dixit, Ego abscondam faciem meam in die illa propter omnia mala quae fecit. Non est autem dubium qđ iudiciū vnus est sicut iudiciū vniuersitatis. Ostensum est tibi iam qđ causa vt sit homo singularis derelictus accidentibus superuenientibus sicut & animalia bruta, est quia ipse est absconditus a creatore. Ille vero intra quem creator suus, nō tanget eum malum vllō modo, sicut propheta dixit. Ne timeas quia ego tecum sum: neq; formides quia ego deus tuus sum. Et iterum. Cum trāsieris per aquam ego tecum sum. Quoniam omnis qui sic est aptus, qđ super ipsum effusus est intellectus iste, sequetur in ipso cura: & non adherēbunt ei mala. sicut Dauid dixit. Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Et iterum: Conueni cum eo & habeto pacem, & pone mētem tuā ad ipsum: & custodieris ab omni malo. Attende etiam ad Psalmū illum qui sic incipit: Qui habitat in adiutorio altissimi. Quoniam psalmus ille loquitur de cura dei & de eius adiutorio & defensione ab omnibus corporalibus accidentibus vniuersalibus & singularibus quae inueniuntur i vno singulari & nō in alio: necnon ab eo qđ est ex accidentibus, & prouenit ex natura compositionis substantie: necnon ab eo qđ prouenit ex moribus & machinamentis hominū, sicut dixit. Ipse liberabit te de laqueo venantium, & a mortalitate aduersitatis. Et iterum. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Et iterum: Non timebis a timore nocturno: nec a sagitta volante per diem. Et iterum. A mortalitate perambulante in tenebris. Locutus est etiam super occasione sua a periculis hominū: & dixit: Quis transires p̄ forte bellum ita qđ interfecti caderent a dextris & a sinistris tuis, & a latere tuo mille caderēt: & milia a dextris tuis: ad te autem nō appropinquaret. Et dixit: Verūtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis. Post hoc autem induxit qđ inductum est de gloria & honore, & posuit causam huius cure quae coniuncta est in homine isto, & dixit: Quoniam me dilexit liberabo eum, & protegam eum, quia scit nomē meum. Nos autem iam ostendimus in capitulis praemissis qđ ratio scientiae nominis est apprehensio creatoris. Et hoc est dicere: quia hoc adiutorium qđ fixum est in hoc homine, idcirco est quia sciuit me & dilexit me. Dixit ergo qđ iam scis, differentiam inter Oeth & Hofeth. Quoniam cum amor est nimis intensus, & oculi diligentis & cor, & omnes cogitationes sunt intenses in amicum adeo qđ nihil cogitat prēter illum: iste talis vocatur Hofeth. Philosophi vero docuerūt qđ potentiae corporales in tempore iuuentutis impediunt hominem ne addiscat bonos mores: quāto magis ne consequatur hanc cogitationem claram quae prouenit homini ex perfectionibus intelligibilibus quae inducunt hominem vt sit hofeth in creatorem. Vnitas siquidē est vna de vnitatibus opinari qđ cogitationes istae clare inueniri possunt in feruore mixturae corporis: quāto magis debilitate fuerint potentiae corporales: & extinguetur ignis concupiscētie: confortabitur intellectus, & lumen eius effundetur, & apprehensio illius erit clara & polita in eo qđ apphēdit: adeo qđ cum homo peruenerit ad aetatem maturam: & appropinquauerit morti tunc augmentabitur apprehensio ista augmento magno: & crescet delectatio & letitia in apprehensione illa: & intendetur amor apphēsi donec separabitur anima a corpore in ista delectatione. Propter hanc igitur rationem dixerunt sapientes in morte Moyfi & Aaron & Marie, qđ de vtroq; duorum dictum fuit in versu proprio qđ mortuus est ex ore domini, idest ad dictum eius. Sed sapientes adheferūt huic verbo qđ dicitur Ex ore domini, & dixerūt qđ mortui sunt cū osculo. Similiter dixerūt de Maria qđ ipsa mortua est cū osculo: sed nō est dictū de ipsa ex ore dñi, quia mulier erat. Intētio vero similitudinis huius est qđ illi tres mortui sunt in delectatione huius apphensionis ex vehementia amoris. Processerunt autem sapientes in hoc verbo scđm elegantiā vsus loquendi in carminibus & cantilenis, qđ loquūtur in parabolis: & vocauerūt nomē apphensionis qđ inuenitur in fortitudine amoris ad creatorē, Osculū, iuxta illud qđ dixit Salomon in Canticis Canticorū. Osculetur me osculo oris sui. Speciem vero istā mortis qđ re vera est euasio mortis, dixerunt sapientes accidisse Moyfi & Aaron & Mariae. Alii vero prophete & sancti fuerunt sub isto gradu. Vniuersaliter autem confortatur appre-

Nota cōti
nētiā Psal.
Qui habi-
tat in adiu-
torio &c.

2115
Hoc et Hofeth

In Hebraico differen-
tia est iter
Hoeth &
Hofeth qđ
est amator.
qđ dicit au-
ctor in te-
xtu libri.
Dauid autē
iducit hūc
versū. Qm̄
me dilexit
liberabo eū
in verbo
Hofeth.

hensio intellectus eorum: & secedunt ab hoc seculo. sicut dixit propheta. Anteibit te iustitia tua; & gloria domini colliget te. Et intellectus ille durabit in sempiternum vno & eodem modo sine omni variatione: quoniam ablata sunt impedimenta quae quandoque diuidebant inter ipsum & creatorem, & erit status eius in ista magna delectatione, quae non est de genere delectationis corporalis, sicut ostendimus in aggregatione nostra magna, & sicut alii ante nos docuerunt. Nunc igitur exerce animam tuam in intellectu istius capituli, & pone cor tuum in multiplicatione horarum in quibus possis te sequestrare ad seruitium, & stare coram ipso, & diminueres numerum horarum in quibus oportebit te in aliis laborare. In hac autem demonstratione habes sufficientiam secundum mentem huius libri.

De hominis conuersatione & moribus cum intellectu &c. Cap. LIII.

Omnis sessio & motus & conuersatio cum est solus in domo sua non est sic sicut quando est coram rege nobili & glorioso, neque verba ipsius cum sedet domi cum familia sua & cognatis sunt qualia debent esse cum est in Palatio Regis. Propter hoc igitur qui voluerit acquirere perfectionem humanam, & quod sit homo dei vere, necesse est ut intelligat & sciat quod rex iste sublimis qui coniunctus est ei & ei semper obligatus: est honoratior omni rege corporali: etiam Dauid & Salomone. Quoniam rex iste qui est obligatus & coniunctus cum eo, iste est intellectus qui effusus est super nos: qui coniungit nos cum creatore, secundum quod nos apprehendimus ipsum cum lumine intellectus quem effundit super nos, sicut Dauid dixit. In lumine tuo videbimus lumen. Et similiter ipse cum hoc eodem lumine respicit super nos: & per ipsum est semper nobiscum videns & considerans: sicut propheta dixit. Si potest homo se abscondere in abditis ut ego non videam ipsum dicit dominus. Et intellige istud bene. Scito autem quod cum intellexerunt illud perfecti, fuit inuenta in eis humilitas & humilitatio in timore creatoris: & verecundati sunt coram eo vere non imaginatiue, adeo quod secreta negotia sua cum vxoribus suis tractauerunt cum tanta verecundia quasi cum extraneis & palam operarentur illa: sicut scis consuetudines sapientum nostrorum: de quibus non oportet hic facere mentionem. Tu etiam scis quod docuerunt te ne incederes erecto capite, propter versum qui dicit. Plena est omnis terra gloria eius. Et hoc est ut faciam te scire rationem quam praedixi, quod nos sumus semper coram ipso, & intra gloriam eius incedimus & reuertimur. Maximis autem sapientum graue erat incedere capite discooperto: quoniam semper homo ambulat cum gloria illa. Similiter autem paucis utebantur verbis. Sed in alio loco iam ostendimus quod oportebat ostendi de paucitate verborum: sicut dicit Ecclesiastes. Dominus in caelo. Tu vero super terram. Et ideo pauci sunt sermones tui. Ratio vero illa super quam docui te, eadem est ratio & causa in executione omnium preceptorum: quoniam per illa opera omnia particularia & in frequenti repetitione ipsorum viri sancti qui sequestrati sunt ab aliis, consequuntur & acquirunt usum donec perfecti sint in perfectione humana, & habebunt timorem creatoris, & videbunt & scient quia cum ipsis est, & postea faciet quod oportet fieri. Creator vero ostendit iam nobis quod finis implendi omnia precepta, est ut acquiratur illa virtus operatiua, veritas debite apprehensionis suae, scilicet creatoris timor & pauor eius, sicut ostendimus in hoc capitulo cuilibet scienti veritates: sicut scriptura dixit. Si non custodieris ut facias omnia verba legis huius quae scripta sunt in volumine isto: ut timens nomen honorabile & quod est timendum, nomen domini dei tui. Pone ergo cor tuum, & vide qualiter ostendi tibi quod intentio verborum legis huius est propter finem vnum, scilicet ut timeatur deus. Quia autem iste finis acquiratur ex operibus scies hoc ex eo quod dictum est in hoc versu qui dicit. Si non custodieris ut facias: & ostensa sunt tibi precepta faciendi & non faciendi. Credulitates autem & opiniones quas lex docuit nos, sunt apprehensio essentiae creatoris. Et opiniones istae docent nos amorem, sicut multoties ostendimus. Tu vero scis quod lex dicit in corroboratione dilectionis in creatorem cum dixit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex totis viribus tuis. Quoniam istos duos fines, scilicet timorem, & amorem, acquireret homo cum duabus rebus. Amorem siquidem acquireret in credendo legem: in qua docetur apprehensio essentiae creatoris sicut est. Timorem vero acquireret in faciendo vniuersa precepta, sicut diximus. Attende igitur & intende hanc puritatem quam depuramus.

De expositione trium nominum quae sunt, misericordia, iudicium, & iustitia. Capitulum, LIII.

Rabi Rossei Aegyptij: ductoris dubi.

ms: heseth
IN hoc capitulo cōmuniter exponemus rationes trium nominum quæ necesse habemus: & sunt ista, misericordia, iudiciū, & iustitia. Alibi vero iam exposuimus q̄ ratio misericordiæ vocatur *heseth*, & hoc est cum aliquis tribuit supra condignum in oībus quæ operatur, & preponit beneficia. Scitum est autem q̄ *heseth* duo cōmuniter designat. Vnū est cum quis tribuit beneficium illi cui tenetur ex debito, & idcirco quicquid boni euenit nobis ex pte creatoris vocat̄ *Hetheth* sicut ppheta dixit. Miserationū domini recordabor: & laudes eius super oībus q̄ tribuit nobis. Et idcirco esse vniuersi mundi quē creator fecit vt esset, est vt *Hetheth*, sicut Dauid dixit. Dixi mūdus factus est pro *Hetheth*. Et expositio huius versus est q̄ fabricatio mundi est ex misericordia creatoris. & idcirco numerauit scriptura in eius moribus, Multiplicās misericordias suas. Nomen vero iustitiæ significat reatitudinem: quæ est vt quilibet & proximo suo consequatur id qđ rectum est: & tribuere cuiuslibet entium qđ ei congruit. Secundum primam rationem nō dicitur iustitia in libris prophetarum cum reddis alicui qđ ei debes dare: quia solutio eius qđ recepisti a proximo, nō vocatur iustitia: pro qua dicit̄ in Hebraico *Credata*: sed debitum: qđ est in te ex parte morum honestorum: sicut q̄ debes iuuare pauperē istud vocatur *Credata*. Et idcirco scriptura dicit. In restitutione pauperi pignoris facienda erit tibi iustitia. Cum enim rexeris te super vsum morum honestorum, iam iudicas iustum scđm animam tuam sapientem, & iustitia est quia soluiti debitu ei. Et quoniam omnis mos honestus vocat̄ iustitia, idcirco dictum est de Abrahamā Credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam: idest ad perfectionem morum credulitatis. & idcirco scriptura dixit. Iustitia erit nobis cum custodierimus vt faciamus precepta ista. Nomen vero iudicii significat precise illud ad qđ recipiendum se quis obligat, siue sit pmiū, siue sit poena. Ergo iam ostensum est q̄ *Hetheth* cōuenit beneficio gratis dato: *Credata* vero cōuenit omni bono qđ feceris scđm bonos mores: per quos perficis imperfectiones animæ tuæ. Iudiciū vero dicitur quandoq̄ ratione premiū: quandoq̄ ratione poenæ. Prediximus autem iam q̄ omne nomen qđ attribuitur creatori in libris prophetarum sumitur ab operib⁹: quoniam operatus est vniuersa vocatur *Hatit*: qđ est nomē decisum ab *Hetheth*. s. misericors. Propter suam vero pietatem maximam super infirma. i. q̄ regit omnia per potētiam suam, vocatur iustus. Propter illa vero bona quæ renouantur in mundo, & proueniunt ex potentia iudicii qđ sequitur sapientiam, vocatur iudex. Lex autem illa tria nomina posuit loquens de ipso vbi dixit. Iudex totius terre. & dixit. Iudex & rectus ipse. & dixit. Abundās in misericordia. Nostra vero intentio in expositione istorum trium nominum fuit vt esset hæc expositio antecedēs ad capitulum quod sequetur.

De nomine quod est Sapientia.

Capitulum. LV.

ms: Credata
Nomen sapientiæ in lingua hebraica quatuor modis dicitur. Vno modo dicitur de comprehensione veritatum, quarum finis est apprehendere creatorem. sicut dixit Salomon. Sapientia vnde inuenitur: & dixit. Si quæres eam sicut argētum. & multa illa. Dicitur aut̄ de qualibet arte. Vnde artifices sapiētes nominant̄. sicut dictū est in opere tabernaculi. Omnis sapiens corde in vobis accedat & operetur. & iterum. Omnis mulier sapiēs corde nebat. Dicitur præterea de acquisitione morum honestorum. sicut dicitur in senibus sapiētia. Qđ enim acquiritur ex virtute senectutis, est vt sit homo aptus recipere mores honestos. Dicitur insuper de machinationibus & cōsiliis. sicut dicitur. Demus vobis sapientiam & secundum hoc dicitur. Accipit mulierem sapientem, scilicet prudētem consiliorum & machinationum. Secundū hoc dicitur. Sapientes sunt vt faciant mala: bene autem facere nesciunt. Potest etiam contingere q̄ nomen sapientiæ in hebraico designabit consiliū, vel operacogitationis. Et erit consiliū istud & machinationes ad quærendum cum eis mores bonos animales, & etiam corporales: vel ad acquirendum opera artificialia vel mores puerfos. Notū est autem q̄ nomen sapientis dicit̄ de omni habēte mores animales & corporales, & de omni perito in operibus artificialibus, & de quolibet astuto in machinationibus & consiliis ad perpetrandum mala. Secundum hanc autē expositionem dicitur q̄ qui scit vniuersalem legem in veritate sua, vocatur sapiēs duobus modis: propter illud scilicet qđ continetur in lege de moribus animalibus. Et quia potentiæ animales fuerunt receptæ a lege, non probatæ per viam speculationis: idcirco posuerunt in libris prophetarum & in dictis sapientum sapientiam legis vnā speciem. Sapiētiā vero quæ precise & proprie dicitur, aliam speciem. Hoc autem

est qđ probat ea quę recipimus ex lege, ex ipsis potētis aīalibus. Quicquid autem inueneris in libris de pulchritudine gradus sapientię, & glorię ipsius, & de paucitate illorum qui acquirunt eam: sicut scriptura dixit: Non multi sapientes: & iterum: Sapientiā vnde inuenitur & multa similia: totum hoc inquā dicitur de sapientiā quę docet nos probare legis opīones. In verbis autem sapientum ratio illa frequenter inuenitur: quia ipsi ponunt sapientiā legis speciem vnā: & ponunt sapientiā aliam speciem. Dixerunt autem de Moyse magistro nostro, Pater in sapientiā, pater in lege, pater prophetarum. Dixerunt etiam de Salomone: qđ dictum est de eo qđ fuit sapientior omni homine: sed non sapientior Moyse. Nec enim fuit in tētio versus istius loqui de omni homine: sed de hominibus tātūmodo sui temporis: & ideo fecit mentionem de Hemā & de aliis filiis Maol. Isti erant sapientes illius temporis. Dixerūt etiam sapientes nostri, qđ homo primo requiritur ratione legis: postea ratione sapientię: dein de ratioe illius qđ sequitur ex disciplina legis: idest vt extrahatur ex potentia illarum opinio num: qđ necessarium est fieri. Sic igitur oportet vt ordinentur opīones receptę primo: dein de disputentur opera per quę mores rectificentur. hoc est planum verborū suorum, dixerūt Cum fuerit homo in iudicio, in primis dicetur ei, Separasti horas ad opus legis: diiudicasti in sapientiā: intellexisti verbum vnum ex alio. Patet igitur qđ sapientiā legis apud eos est vna species, per quam scilicet firmantur legis opīones cum consideratione vera. Post omnia vero qđ strauimus, audies qđ ego dico. Philosophi tā primi qđ vltimi ostenderūt qđ quatuor sunt genera perfectionum quę reperiuntur in homine. Primū genus perfectionis est imperfectius omnibus aliis, & est illud propter qđ pereunt animę hominum. Hęc autem est perfectio diuitiarū quę consistunt in pecunia, & in pānis, & in vtensilibus, & in seruis, & in possessionibus, & in his similibus. Imperium etiam & regnum referuntur ad hoc genus. Inter hanc autem perfectionem & hominē nulla est coniunctio sed delectatio mētis: & hęc est cogitatio vana omnia no, scilicet vt dicat hō, hęc est dom⁹ mea, vel hic est seruus meus, vel hęc est pecunia mea, vlti istī populi sunt mei. Quoniam cum intellexerit radicem suam & substantiam, omnia talia inueniet extra se, & quodlibet genus istarum rerum est secundum qđ conuenit in essentia. Propter hoc ergo cū illa defecerint, erit ille qui fuit rex ita qđ inter ipsum & vilissimum hominē non est differentia. Hoc autem erit quīs nihil mutetur in ipso de his quę sunt in eo. Et docuerunt Philosophi qđ ille qui ponit laborem suum & studium vt acquirat perfectionem talem laborat incassum: quoniam istud non durat. Licet etiam diuitię tales durarent apud ipsum omnibus diebus vitę suę: tamen nullam perfectionem acquireret in corpore suo omnino. Secunda species est magis coniuncta cum homine qđ prima, & hęc est perfectio cōpositionis corporis sui & formę suę, & membrorum suorum, cum prima componentia sunt sicut esse debent: & mēbra sua sunt coęqualia & robusta sicut oportet. Hęc autem species perfectionis nō vocatur finis: quia est pfectio corporalis: qđ non conuenit homini secundū qđ est homo: sed in quantum est animal, & æqualis est in hoc cuiuscūqđ vilissimo animalium: quīs hominis fortitudo æquaretur fortitudini cuiuscūqđ bestię, vt leonis vel elephātis. Finis autē huius perfectionis est sicut p̄diximus vt sustineat graue onus: vel frangat os durum: sed in his non est magna vtilitas corporis sui: sed vtilitas animę nō reperitur in specie ista. Tertia species perfectionis ipsa est perfectio in substantia ipsius: & est perfectio morum corporaliū, scilicet vt sint mores hominis in fine debite perfectionis. Hęc autem species refertur & quasi deriuatur ad alios nec est finis substantię proprię: quia mores partim respiciunt illū qui habet, partim alios qui sunt extra ipsum, & hoc est sicut si perfectio ista morum esset facta ad cōmodum hominum. Quoniam si quis esset qui nō cōseruaretur cum aliis: nuenires tūc mores eius absqđ vtilitate quasi non haberet neqđ darent ei perfectionem in aliqua re: sed accidet ex eis vtilitas cum aliis sciuerint & intellexerint. Quarta species est hominis perfectio vera, & consistit in acquisitione moraliū, scilicet intelligibilia per quę acquirunt credulitates rectę in rebus spiritalib⁹. Hic autem est vltimus finis qui perficit hominē pfectione vera, & sunt sui solūmodo: & dant ei vitam & permanentiam sempiternam, & propter hoc homo vocatur homo. Considera ergo vtilitatem trium primarum perfectionum, & inuenies qđ referuntur ad alium extra te: nō respiciunt te. Qz si dixeris quia te respiciunt: immo te & alios. Sed ista vltima perfectio est tua solūmodo: nec alius participiat in ea: & idcirco studere debes vt acquiras hanc perfectionē quę tua erit, & non studeas neqđ labores aliis, nec obliuiscaris animę tuę donec nigrescat albedo ipsius in p̄ualendo illi potentias corporales, sicut dixit Salomon in parabolis Cantic⁹.

Salomon
fuit sapien
tior omni
hoīe, quo
modo itela
legendum.

Perfectio
nū in hoīe
genera qua
tuor.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris tui.

Canticumque congruit isti rationi. Videtis quod nigra sum: quia decolorauit me sol: filii matris meae pugnaverunt contra me. Posuerunt me custodem vinearum, vineam meam mihi non custodiui. Propter hoc etiam dixit. Non des alii gloriam tuam: & annos tuos extraneo. Similiter & prophetae docuerunt nos rationes istas, & exposuerunt eas sicut philosophi exposuerunt: & fecerunt nos scire quod perfectio diuitiarum, vel compositiones membrorum, vel perfectio morum corporaliu non sunt perfectiones in quibus homo debeat gloriari, & quod perfectio in qua debet homo gloriari, est sapientia creatoris, quae est sapientia vera. Et propter hoc dixit Hieremias de istis quatuor perfectionibus. Hec dicit dominus. Non gloriatur sapiens in sapientia sua: neque potens in potentia sua: neque diues in diuitiis suis: sed qui gloriatur, gloriatur se scire & nosse me: quia ego dominus facies misericordiam & iudicium & iustitiam in terra: quia ista volui, dicit dominus. Appone igitur cor tuum: & vide qualiter fecit mentionem de istis quatuor perfectionibus secundum ordinem quo sunt ordinate apud universitatem populi. Quia perfectio maior apud eos est diues in diuitiis suis: minor vero potens in potentia sua. Minor autem isto sapiens in sapientia sua, scilicet qui habet mores honestos: quoniam talis habetur in honore apud homines: quia est eis necessarius in negotiis suis. Propter hoc igitur ordinauit propheta dictas perfectiones hoc modo. Sapientes etiam locuti sunt super verbum istud rationes illas quas praediximus: & ostenderunt quod ego exposui in isto capitulo. Quoniam sapientia quae precise dicitur sapientia ubique, quae est ultimus finis, dixerunt quod ipsa est creatoris apprehensio. Diuitiae vero thesaurorum & voluptatum quas acquirit homo, putat quod in eis est perfectio: sed non sunt. Similiter executio preceptorum omnium, scilicet genera seruitutorum omnium & mores qui sunt utiles hominibus in negotiis suis adinuicem, omnia inquam ista non perueniunt ad finem istum ultimum: nec aequantur ei: sed sunt stramenta quaedam ad finem istum. Audi ergo verba ipsorum in omnibus istis rationibus in lingua ipsorum: dixerunt. Scriptura quaedam dicit: Omnes voluntates non aequantur ei. Et alia scriptura dicit: Omnes voluntates tuae non equantur ei. Expositio vero est quod istae voluntates sunt precepta & opera bona, & istae voluntates tuae sunt lapides preciosi & gemae. Ergo voluntates tuae & voluntates meae non aequantur ei: sed in hoc solummodo gloriatur gloriator, intelligere & scire me. Nunc igitur vide quod dulcia sunt verba ista, & quod perfectus qui dixit ea, & qualiter dimisit in expositione sua verba quod praediximus. Postquam igitur mentionem fecimus de praedicto versu & de rebus sublimibus quae continentur in eo: & de verbis quae dixerunt sapientes in ipsius expositione: reuertimur ad apprehendendum illud quod incepimus, & hoc est quod non fuit intentio in hoc versu ad exponendum finem nobilem solummodo: qui est apprehensio creatoris: quia si hoc fuisset intentio eius solummodo, dixisset. In hoc gloriatur gloriator intelligere & scire me quia sum vnus: vel quod non est similis mei. & istis similia. Sed dixit: quod decor perfectionis est apprehendere me & scire vias meas, id est opera mea, sicut exposuimus in hoc quod dixit Moyses. Fac me scire vias tuas. Ostendit etiam nobis in isto versu quod viae illae quas necessarium est intelligere & scire, sunt misericordia, & iudicium, & iustitia, & adiecit aliud, scilicet in terra: quia haec est columna & sustentamentum legis non sicut cogitatio illorum qui festinant extendere manum ad ea quae ignorant: & putant quod cura dei peruenit usque ad celum lunae, & quod terra est derelicta cum omnibus quae sunt in ea, sicut dixerunt. Dereliquit dominus terram. Sed etiam sicut docuit nos per manum domini sapientum qui dixit. Domino est terra. Dixit quod eius cura est in terra sicut in celis. Propter hoc igitur dixit. Ego dominus faciens misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Deinde perfecit rationem & dixit. Quia ista volui, hoc est, voluntas mea est benefacere vobis & facere iudicium & iustitiam, sicut exposuimus in. xiii. moribus: in quibus est intentio assimilari ei. Fines vero quos signauit in hoc versu, ostendit de ipsis quod hominis perfectio in qua debet vere gloriari, est peruenire ad notitiam creatoris, iuxta possibilitatem suam: quod sciat curam eius erga creaturas in esse ipsarum sicut est. Sit autem consuetudo istius hominis semper post istas apprehensiones, & eius intentio, misericordia, & iudicium, & iustitia, & assimiletur creatori in operibus suis, sicut ostendimus alibi. Haec autem sunt quae visa sunt mihi ut scriberem in libro isto: qui est valde utilis illis qui similes sunt tui. Ego vero scio quod cum diligenter inspexeris in eo, intelliges quae continentur in eo cum auxilio creatoris. Ipse vero adiuuet nos ad intelligendum legem eius, & sapientiam ipsius sicut promisit nobis. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: sedentibus in regione umbram mortis lux orietur eis.

De. CCXVIII. præceptis seu mandatis dñi affirmatiuis. Cap. LVI.

De hanc
epi 248
in men in
Boys fin
rort.

Ec sunt præcepta quæ propriè dicunt præcepta, & consistunt in facièdo plu-
ra ex illis. Alia vero ex eis sunt affirmatiua: & sunt. ccxviii. scdm numerũ mem-
brorum: & alia sunt negatiua, & sunt. ccclxv. scdm numerum dierum anni: &
inducunt bonas opiniones

	Ad ostendendũ q̄ deus est.	Exo.	Ego sum dominus deus tuus.
	Ad ostendendũ q̄ deus vnus est.	Deutero.	Audi Israel dñs deus tuus deus vnus est.
	Ad amandum ipsum.	Deutero.	Ama dominum deum tuum.
	Ad timendum ipsum.	Deutero.	Dominum tuum timebis.
	Ad ipsum exorandum.	Exo.	Seruias domino deo tuo.
	Ad adherendum ipsi.	Leui.	Ipsiꝯ adherabis.
	Ad iurandum in nomine eius.	Leui.	Iurabis in nomine ipsius.
	Ad ambulandum in viis eius.	Leui.	Ambulabis in viis ipsius.
	Ad sanctificandum nomen eius.	Leui.	Sanctificabis me inter filios Israel.
	Ad discendũ scripturã vnitatis.	Deute.	Meditaberis ea cũ surrexeris & accubueris. &c.
	Ad docendum filios legem.	Deute.	Docete filios vestros.
	Ad ligandum Thiphilim in cap.	Deute.	Inter oculos vestros collocate.
	Ad ligandum in brachio.	Deute.	Suspendite ea pro signo in manibus vestris.
	Ad faciendum fimbrias Citit.	Nume.	Faciant sibi fimbrias quatuor.
	Ad scribendum meriza	Deute.	Scribe ea super postes.
	Ad cõgregandũ populũ vt audiant legẽ tpe certo.	Deut.	Congregabis populum.
	Ad scribendũ quẽlibet librũ legis.	Deute.	Scribite vobis canticum istud.
	Vt rex habeat aliũ librum	Deuter.	Describet sibi Deuteronomiũ.
	Ad benedicendũ post comestione.	Deut.	Comedes & saturabis & bñdices dño deo tuo.
	Vt faciant sanctuarium dño.	Exo.	Faciant mihi sanctuarium.
	Vt timeant sanctuarium	Leui.	Timebitis sanctuarium.
	Vt custodiant sanctuarium.	Exo.	Semper tu & filii tui coram tabernaculo.
	Vt leuita seruiat sanctuario.	Nume.	Seruiet leuita sanctuario.
	Vt lauet manus & pedes.	Exo.	Aaron & filii sui lauabunt &c.
	Sacerdotes tempore ministerii curent		
1	Vt accendantur lucernę.	Nume.	Aaron & filii sui accendent &c.
2	Vt sacerdotes benedicant	Nume.	Sic benedicetis filiis Israel.
3	Vt panes & incensum ponantur corã dño quolibet sabbato super mensam.	Exo.	
4	Vt adoleatur incensum quotidie.	Exo.	
5	Vt ignis ardeat in altari.	Leui.	Ignis super altare ardebit.
6	Vt cinis tollatur.	Leui.	Cinis quotidie tolletur de altari.
7	Vt polluti expellantur de tẽplo.	Nume.	Polluti expellantur. &c.
8	Vt honor exhibeat generi Aaron.	Leui.	In oĩ genere sc̃titatis sanctificabis eũ fratri tuo.
9	Vt sacerdos vestibus sacerdotalib⁹ induat tpe ministerii.	Exo.	Facies vestẽ sanctã Aarõ.
10	Vt arca portetur in humeris.	Oze.	
11	Vt sacerdotes & reges vngantur vnctione sancta.	Exo.	
12	Vt sacerdotes maiores seruiant in sanctuario vice sua.	Deutero.	
13	Et in solẽnitatibus omnes simul.	Deutero.	
14	Qz sacerdotes polluerentur sup mortuos suos sicut & populus.	Deutero.	
15	Vt sacerdos duceret virginem in vxorem.	Leui. iiii.	
16	Vt duo holocausta quotidie offerrentur domino.	Nume.	
17	Vt sacerdos maior quotidie aliquid offerret.	Leui.	
18	Vt holocaustum additaretur omni sabbato.	Nume.	
19	Vt holocaustum additaretur in omni neomenia mensis. vii.	Nume.	
20	Vt manipulus offerretur altera die paschẽ.	Leui.	
21	Vt additaretur holocaustum in die Pentecostes.	Nume.	
22	Vt duo panes offerrentur in die Pentecostes.	Leui.	
23	Vt additaretur holocaustũ in prima die anni. vii. mensis.	Nume.	
24	Vt additaretur holocaustũ in die expiationũ. x. die mensis. vii.	Nume.	

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

25	Vt in prædicta die faceret sacerdos maior totum seruitium sicut scriptum est.	
26	Vt additaretur holocaustum in festo tabernaculorum.	Nume.
27	Vt additaretur holocaustum in .8. die qui est festum per se.	Nume.
28	Vt custodiantur dies festi.	Exo.
29	Vt ter in anno presententur omnes in sanctuario.	Exo.
30	Vt letentur in illis festis.	Deutero.
31	Vt decolleretur aries in pascha.	Exo.
32	Vt carnes eius comedantur .15. nocte mensis Merfan.	Exo.
33	Vt qui fuerat polluti vel in via, celebrent pascha .14. die mensis .n. Nume.	
34	Vt comedant carnes arietis in ipsa nocte.	Nume.
35	Vt clangant buccinis super holocausta.	Nume.
36	Vt omnis applicatio bestiae fiat a die .8. & in ante decimum nonum.	Leui.
37	Vt omnis bestia offerenda sit integra membris.	Leui.
38	Vt in omni sacrificio ponatur sal.	Leui.
39	Quæ necessaria sunt in holocausto.	Nume.
40	Quæ necessaria sunt in hostia pro peccato.	Numer.
41	Quæ necessaria sunt in hostia pro derelicto, q̄ vocat Assam.	Nume.
42	De hostia pacificorum.	Nume.
43	De hostia pro gratiarum actione.	Nume.
44	De oblatione capituli domus si errauerit.	Leui.
45	De oblatione cuiuslibet hominis peccantis per errorem.	Leui.
46	De oblatione hois cū dubitat vtrū comiserit peccatū pro quo debet Hacat.	Leui.
47	De oblatione erratis i tollendo aliqd paruū vñ negatis depositū & iuratis ppter hoc.	Leui.
48	Qualis oblatio sit offerenda si quis non suffecerit ad arietem.	Leui.
49	Vt confiteat homo corā dño omne peccatū qd comiserit.	Leui.
50	Vt homo patiens fluxū offerat oblationē postq̄ mundificatus fuerit.	Leui.
51	Mulier patiens fluxum offerat oblationem postq̄ mundificata fuerit.	Leui.
52	Vt mulier quæ peperit, offerat oblationem postq̄ mundificata fuerit.	Leui.
53	Vt qui leprosus fuerat post munditiam sui.	Leui.
54	Vt decimentur oues & vacce.	Leui.
55	Vt sanctificetur omne primogenitum bestie.	Deutero.
56	Vt primogenitum hominis redimatur.	Nume.
57	Vt redimatur filius asini.	Exo.
58	Vt decimetur asinus si dominus noluerit ipsum redimere.	Exo.
59	Vt omnes oblationes quas quis debet offerre ex debito vel ex voluntate, offerant in prima festiuitate quæ euenerit.	Exo.
60	Vt omnes oblationes offerantur in domo sanctuarii.	Exo.
61	Vt omnes oblationes extra terrā ipsam reducant ad domum sanctuarii.	Exo.
62	Vt sanctificata quæ lesionē habuerūt, redimantur: & q̄ licitum sit comedere ipsa.	Exo.
63	Vt sanctum sit mutatū, & illud pro quo mutatur	Leui.
64	Vt residuum oblationū comodat Aaron & filii sui.	Leui.
65	Vt carnes de Hacat & de Assam comedantur.	Leui.
66	Vt reliquie sacrificii pacificorum cumentur.	
67	Vt carnes sanctificate quæ postea pollute sunt, cumentur in igne.	Leui.
68	Vt separatus tempore consecrationis suæ non tondeatur neq̄ radatur.	Nume.
69	Vt Nazareus tondeat cōpleto tēpore separatiōis suæ, vel si acciderit ei pollutio.	Nume.
70	Vt compleat homo quicquid vouerit ore suo.	Deutero.
71	Iudicia in fractione votorum.	Nume.
72	Vt omnis qui tetigerit cadauer, pollutus sit.	Leui.
73	Vt octo serpentina sint polluentia.	Leui.
74	Qz cibi possunt pollui.	Leui.
75	Qz menstruata sit polluta & polluens alios.	Leui.
76	Qz mulier quæ peperit immunda sit & menstruata.	Leui.
77	Qz leprosus sit pollutus & polluens.	Leui.
78	Qz vir patiens fluxum sit pollutus & polluens.	Leui.

- 79 Q² domus plagata sit polluens. Leui.
80 Q² sperma sit polluens. Leui.
81 Q² mulier patiens fluxum sit polluens. Leui.
82 Q² mortuus sit polluens. Leui.
83 Q² aquæ vaccæ rufæ polluentes sint hominem mundum, & mundatrices pollutionis ex mortuo solummodo. Leui.
84 Vt munditia omnium pollutionum fiat in baptismo aquæ. Leui.
85 Vt ois mūditiā leprę siue hoīs siue sit dom⁹, fiat ligno cedrō & hylopo & vermiclo. Le.
86 Vt leprosus tondeatur omnino. Leui.
87 Vt leprosus sit manifestus in omnibus. Leui.
88 Qualiter vacca rufa debeat immolari. Nume.
89 Vt homo qui sponderit animam suam deo, det precium sub æstimatione. Deutero.
90 Vt qui fecit votum de bestia polluta, debeat precium. Deutero.
91 Qui sanctificauerit domum, debet precium sicut æstimabit sacerdos. Deutero.
92 Qui sanctificauerit agrum possessionis suæ. Deutero.
93 Qui comederit sanctificatū qd teneatur reddere vt fruct⁹ quarti anni sanctus sit. Deu.
94 Vt relinquatur pars agri vel vineæ. Deutero.
95 Vt relinquatur de oliueto. Deutero.
96 Vt relinquatur oblitum. Deutero.
97 Vt relinquatur quod remanserit de arboribus. Deutero.
98 Vt relinquantur racemi de vindemia. Hæc omnia pauperi & peregrino. Deutero.
99 Vt primitiæ adducantur ad domum sanctuarii. Exod.
100 Ad separandum partem quæ dicitur Charuma, sacerdoti. Deutero.
101 Vt separetur decima annonæ ad opus Leuitarum. Leui.
102 Vt separetur decima secunda comedenda in Hierusalem. Deutero.
103 Vt leuitæ de decima sua dent decimam sacerdoti. Deutero.
104 Vt separetur decima pauperibus. Deutero.
105 Vt confiteantur coram domino super decima. Deutero.
106 Vt lectio recitetur quæ scripta est super primitias. Deutero.
107 Vt separetur pars massę sacerdoti. Nume.
108 Vt dimittatur terra quiescere anno septimo. Leuit.
109 Vt non feratur neq; laboretur: vt sanctificetur annus Iubileus, s. quinquagesim⁹. Leuit.
110 Vt clangatur buccina in ipso anno. Leuit.
111 Vt redimantur possessiones in ipso anno. Leuit.
112 Vt domus intra urbē muratā cōsistētes redimantur intra annū. Leuit.
113 Vt cōputentur anni Iubilei per annos septenarios. Leuit.
114 Vt dimittantur debita in anno septimo. Deut.
115 Vt exigantur ab extraneo. s. idololatra. Deut.
116 Vt dentur sacerdoti de qualibet bestia munera. Deut.
117 Vt dentur ei primitię tonsionis. Deute.
118 Vt iudicentur iudicia exquisiitionum partim deo, partim sacerdoti. Leuit.
119 Vt decolletur bestia vel auis: & postea comedantur eius carnes. Deut.
120 Vt operiatur sanguis cerui & similiū & volatiliū. Deute.
121 Vt dimittatur mater de nido. Deute.
122 Quot sint signa bestię quæ debet comedi. Deute.
123 Quot sint signa volucris quæ debet comedi. Deutero.
124 De signis locustę munde vel immunde. Leui.
125 De signis comestibiliū piscium.
126 Vt sanctificent mēses & numerent anni in caplo domus iudicii maioris solummodo.
127 Vt quiescat in sabbato.
128 Vt sanctificetur sabbatum.
129 Vt abiiciatur fermentatum.
130 Vt narretur de ægyptiis & de iugo ægyptiaco in prima nocte solēnitatis. Exo.
131 Vt comedatur azimum in nocte illa. Exo.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

- 132 Vt quiescat in prima die pasche. Nu.
133 Vt quiescat in septimo die. Nu.
134 Vt numerentur quadraginta dies a die manipulorum. Leui.
135 Vt quiescat in die quinquagesimo. Vt quiescat in prima die mensis septimi. Leui.
136 Vt ieiunetur in decima die mensis eiusdem.
137 Vt quiescat in ipsa die ieiunii. Vt quiescat in prima die tabernaculorum. Leui.
138 Vt quiescat in octaua die. vt habitent in tabernaculis septē diebus. Leui.
139 Vt teneant palmam & alias species in illa die. Leuit.
140 Vt audiat vox cornu in prima die anni. Leui.
141 Vt detur medietas ponderis quolibet anno. Exo.
142 Vt audiat quilibet propheta in tempore suo. Deut.
143 Vt non addiderit vel diminuerit de lege. Deut.
144 Vt rex constitutur. Deut.
145 Vt obediatur capitulo domus iudicii maioris. Deutero.
146 Vt sequantur plures si contrarietas fuerit inter seniores in iudiciis.
147 Vt constituantur iudices & prepositi ubiq. Leui.
148 Vt æquetur inter duos aduocatos in iudicio. Leui.
149 Vt testis testificetur quod scit. Leui.
150 Vt diligenter examinentur testes. Deut.
151 Vt fiat testibus sicut facere voluerint. Deut. 152. Vt vitula cedatur ceruice. Deut.
153 Vt eligantur sex ciuitates refugii. Deut.
154 Vt dentur Leuitis vrbes in quibus morentur. Nume.
155 Vt in domo vnus fiat vnus certi per circuitum.
156 Vt seruitium idolorum & idololatrę disperdantur. Deut.
157 Vt interficiantur homines ciuitatis exose. Deutero.
158 Vt deleantur septem gentes de terra Israel. Deut.
159 Vt deleatur genus Amalech. Deut.
160 Vt reducatur semper ad memoriam qđ fecit Amalech. Deut.
161 Vt fiat in aliis pugnis sicut scriptura mandat. Deutero.
162 Vt sacerdos instante praelio stet ante populum. Deutero.
163 Vt pręparetur extra castra locus secessus. Deutero.
164 Vt pręparetur paxillus in exitu de castris. Deutero.
165 Vt restituatur ablatum. Vt eleemosynam dent. Leui.
166 Vt viaticum detur seruo. Deutero. 167 Vt mutuum detur pauperi. Exo.
168 Vt extraneo, scilicet idololatrę, detur mutuum sub vsura. Deutero.
169 Vt pignus restituatur domino, eadem die. Deutero.
170 Vt merces detur operario eadem die. Deutero.
171 Vt operarius comedat de iis in quibus laborauerit. Deutero.
172 Vt iuuēt proximum suum vel iumentum eius in onere. Exo.
173 Vt homo subleuet bestiam quę cecidit sub onere. Deutero.
174 Vt reducat homo rem perditam in domum domini. Deutero.
175 Vt impropetetur peccatori proximo. Leui. 176 Vt diligant proximum. Leui.
177 Vt ament peregrinum. Deutero. 178 Vt habeant pondera iusta. Leui.
179 Vt sapientes honorentur. Leui. 180 Vt honorent patrem & matrem. Exo.
181 Vt timeant patrem & matrem. Leui. 181 Vt fructificent & multiplicentur. Nume.
183 Vt contrahat homo. Deutero. 184 Vt lateat sponsus cum sponsa per annū vnū. Deut.
185 Vt circuncidatur puer octaua die. Deut. 186 Vt frater vxorem fratris ducat. Deutero.
187 Vt discalcietur frater qui noluerit vxorem ducere. Deutero.
188 Vt qui per vim oppressit aliquam, ipsam ducat vxorem. Deutero.
189 Qui diffamauerit vxorem suam, non possit eam dimittere in vita sua. Deutero.
190 Vt iudicetur scriptum sicut est in deceptore mulieris. Deutero.
191 Vt fiat de captiua formosa sicut scriptum est. Nume.
192 Vt cum charta fiat repudiū. Nume. 193 Vt fiat a sacerdote sicut scriptura dicit. Nūc.
194 Vt detur poena quę dicitur maltur male merito. Nume.

- 195 Vt fugiat qui occidit aliquem per errorem, vsq; ad mortem maioris sacerdotis, Nume.
 196 Vt capitulum domus iudicii maioris interficiat gladio, Exo.
 197 Vt interficiantur fornicator & fornicaria, Leui.
 198 Vt cumentur igne, Leui. 199 Vt lapidibus obruantur, Deutero.
 200 Vt in patibulo suspendantur, Deutero. 201 Vt suspensus sepeliatur, Deutero.
 202 Vt fiat iudicium serui Hebraei sicut scriptum est, Exo.
 203 Quid fieri debeat de serua Hebraea quam sibi coniunxit dominus, Exo.
 204 Vt dimittatur libera, Exo. 205 Vt semper seruus sit Chananæus, Exo.
 206 Vt qui damnum dederit, multa puniatur, Exo.
 207 Quomodo iudicetur damno dato a bestiis, Exo.
 208 De iudicio damni putei, Exo.
 209 De iudicio latronis in multa vel in morte, Exo.
 210 De iudicio damni pascentis, Exo.
 211 De iudicio damni ab igne dati, Exo. 212 De iudicio depositi, Exo.
 213 De iudicio locati & locatoris, Exo. 214 De iudicio commodati, Exo.
 215 De iudicio empti vel venditi, Exo.
 216 De euasione fugati. 217 Etiam per animam fugatoris, Deutero.
 218 De iudiciis hæreditatum, Nume.

De CCCLXV. prohibitionibus seu mandatis domini negatiuis, Cap. LVII.

- ¶** Sta sunt præcepta de non faciendo, quæ proprie dicuntur Prohibitiones.
 1 Non ascendat in cogitationes vestras q; sit alius Deus præter me, Exo.
 2 Non habebitis deos alienos, Exo.
 3 Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem, Exo.
 4 Nolite conuerti ad idola, neq; deos conflatile facietis, Leui.
 5 Nō facietis deos argenteos neq; aureos, i. nullā formā talē etiā causa pulchritudinis, Exo.
 6 Non adorabis idola: non coles idola, Exo.
 7 Vt nullus det de semine suo, scilicet filium suum, idolo Moloch, Leui.
 8 Ob & idonei erant opera magica vel genera idololatriæ, Leui.
 9 Vt non fiat opus de Ob, Leui. 10 Vt non fiat opus idonei, Leui.
 11 Vt non respiciantur idola, Leui. 12 Vt non erigatur statua, Leui.
 13 Vt non ponatur lapis sculptus, Deutero.
 14 Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare, Exo.
 15 Vt non iuretur in idolis, neq; recipiatur iuramentum super illa, Exo.
 16 Vt nullus erret post seruitium idolorum etiam nominando ipsa, Exo.
 17 Vt nullus decipiat aliquem ad seruiendum idolis, Exo.
 18 Vt non ametur persuasor talis, Deutero.
 19 Vt non parcatur tali persuasori vel deceptori, Deutero.
 20 Vt non remittatur ei inimicitia, Deutero.
 21 Vt deceptus nullus assignet rationem per quam possit euadere, Deutero.
 22 Vt persuasus non taceat offendere persuasorem, Deutero.
 23 Vt nullus celet idolum, vel aliquid de ipso, Deutero.
 24 Vt non reedificetur ciuitas anathematizata, Deutero.
 25 Vt nullus accipiat aliquid de bonis illius ciuitatis, Deutero.
 26 Vt nullus accipiat aliquid utilitatis de idolis, Deutero. 27 Vel de idololatriis, Deute.
 28 Vel de aliqua re pertinente ad idola, Deutero.
 29 Vt non prohiberetur in nomine idolorum, Deuter.
 30 Vt non sit falsus propheta in populo, Deuter.
 31 Vt non audiat qui prophetizat in nomine idoli, Deutero.
 32 Vt non prohibeamus nos a morte falsi propheta, Deutero.
 33 Vt non ambulent in ritibus idololatrarum, Leui.
 34 Vt non fiat heresis quæ vocatur Queren, Deutero.
 35 Vt non augurentur, Leui. 36 Vt non diuinent, Leui.
 37 Vt nō declinet ad magos, Leui. 38 Vt nō sciscitetur arioli: vt nō requirat Ob, Deu.

Rabí Mossei Aegyptij: ductoris dubi:

- 39 Vt non requirantur idonei. Deutero.
40 Vt non requiratur a mortuis veritas. Deutero.
41 Vt non assumat mulier habitum viri. Deutero.
42 Vt non assumat vir habitum mulieris. Deutero.
43 Vt non fiant characteres & scripturę in carne sicut faciebant idololatraz. Leui.
44 Vt non induatur vestis lino & lana contexta. Deutero.
45 Vt non attondeatur coma in rotundum. Deutero.
46 Vt non radatur angulus barbe. Deutero.
47 Vt non incidant comas super mortuos. Deutero.
48 Vt nunq̃ inhabitent in terra ægypti. Deutero.
49 Vt non sequantur imaginationem vel visum. Nume.
50 Vt non ineant fœdus cum septem gentibus. Deutero.
51 Vt non misereantur idololatris. Deutero.
52 Vt non permittant eos habitare in terra sua. Exo.
53 Vt non ducant vxores de filiabus eorum. Deutero.
54 Vt non intrent Ammonitæ & Moabitæ in ecclesiam domini. Deutero.
55 Vt non abominentur Idumęum. Deu. 56 Vt non abominentur Aegyptium. Deuter.
57 Vt non requirant pacem Ammonitis & Moabitis. Deutero.
58 Vt non succendant arbores eorum. Deutero.
59 Vt non timeant inimicos suos in prælio. Deutero.
60 Vt non obliuiscantur quæ dominus fecit Amalech. Deutero.
61 Vt non blasphemetur nomen Dei: & qui blasphemauerit illud, moriatur. Deutero.
62 Vt non periuret quis in nomine Dei. Leui.
63 Vt non iuretur in vanum. Exo. 64 Vt non tentet verbum domini. Deutero.
65 Vt nō destruat domus sanctuarii: neq; libri legis: Sicut tēpla idolorū & libri eorū. Deut.
66 Non facietis ita domino deo vestro. Deutero.
67 Vt non remaneat suspensus in patibulo. Deutero.
68 Vt non tollatur custodia de sanctuario. Leui.
69 Vt non intret sacerdos omni hora in sanctuarium. Leui.
70 Vt non intret maculatus in sanctuarium. Leui.
71 Vt non seruiat qui habuit maculam, etiam quæ de leui transit. Leui.
72 Vt non intromittant se Leuitę de sacerdotum ministerio, nec econuerso. Leui.
73 Vt non intret ebrius in sanctuarium. Leui.
74 Vt non seruiat alienigena in sanctuario. Leui.
75 Vt non seruiat sacerdos pollutus in sanctuario. Leui.
76 Vt non seruiat etiam sacerdos in die cum fuerit balneatus. Leui.
77 Vt non intret pollutus in atrium. Leui.
78 Vt non intret pollutus in coetum Leuitarum. Leui.
79 Vt non ædificetur altare de lapidibus dolatis. Exo.
80 Vt non ascendatur ad altare per gradus. Exo.
81 Vt non deficiat ignis in altari. Leui.
82 Vt non incendatur thimiama nec holocaustum in altari aureo. Exo.
83 Vt non yngatur extraneus oleo sancto. Exo.
84 Vt non fiat compositio simul thimiata. Exo.
85 Vt non extrahantur vestes de arca fœderis. Exo.
86 Vt non separetur rationale de superhumerali. Exo.
87 Vt non rumpatur ipsum opertorium. Exo.
88 Vt non fiat holocaustum in omni loco. Deutero.
89 Vt non decollentur sanctificata extra. Deutero.
90 Vt non sanctificentur maculati ad altare. Leui.
91 Vt non decollentur maculata in sacrificium. Leui.
92 Vt non effundatur sanguis maculatorum in altari. Leui.
93 Vt non cumentur interiora maculatorum. Leui.
94 Vt non offeratur in sacrificium habens maculam non transibilem. Deutero.

- 95 Vt non offeratur maculatum etiam per modum aduenæ. **Leui.**
 96 Vt non ponatur macula in sanctificatis. **Leui.**
 97 Vt non offeratur fermentum neq; mel. **Leui.**
 98 Vt non fiat oblatio sine sale. **Leui.**
 99 Vt non offeratur merces prostibuli, nec precium canis. **Deutero.**
 100 Vt non immoletur bestia. **Deutero.** 101. Nec filius eius. **Deutero.**
 102 Vt non ponatur oleum oliuarum in oblatione pro peccato. **Leui.**
 103 Vt non ponatur super illam thus. **Leui.**
 104 Vt non mittatur oleum oliuarum in oblatione. **Nume.**
 105 Vt non mittatur super yllam alitem. **Nume.**
 106 Vt non mutetur sanctificatum, neq; bonum pro malo, nec econuerso. **Leui.**
 107 Vt non mutantur sanctificata vnus oblationis in aliam. **Leui.**
 108 Vt non redimatur primogenitum bestia mundæ. **Leui.**
 109 Vt non vendatur decima bestia. **Leui.**
 110 Vt non vendatur ager excommunicatus. **Leui.**
 111 Vt non redimatur ager excommunicatus. **Leui.**
 112 Vt non diuidatur enhacht volucris. **Leui.**
 113 Vt non vtatur in seruitio suo sanctificatis. **Leui.**
 114 Non arabis primogenito bouis tui. **Leui.**
 115 Vt non comedantur sanctificata. **Deutero.**
 116 Non comedes primogenita ouium tuarum. **Deutero.**
 117 Vt non decolletur aries paschalis anteq; fermentatum abiciatur. **Exo.**
 118 Vt non remaneat de membris ipsius arietis. **Deutero.**
 119 Vt non remaneat de carnibus ipsius arietis. **Exo.**
 120 Vt non remaneat de adipe suo in diem tertium. **Deutero.**
 121 Vt non remaneat de carne arietis secundi paschæ vsq; mane. **Nume.**
 122 Vt non remaneat de carne manifestationis vsq; mane. **Nume.**
 123 Vt non frangatur os in primo pascha. **Leui.**
 124 Vt non frangatur os secundi paschæ. **Exo.**
 125 Vt non extrahatur de carnibus ipsius arietis extra domum. **Exo.**
 126 Vt non remaneat aliquid de fermento. **Leui.**
 127 Vt non comedatur de carnibus arietis, neq; crudum, neq; coctum aqua. **Exo.**
 128 Vt non detur de carnibus illis peregrino & aduenæ heresis idololatriæ. **Exo.**
 129 Vt nō comedat de carnib⁹ illis Hebræus q; reuerterit a lege, & adheferit idololatriæ. **Exo.**
 130 Vt pollutus non comedat de sanctificatis. **Exo.**
 131 Vt non comedantur sanctificata quæ tetigerint pollutiones. **Exo.**
 132 Vt non comedantur eorum reliquiæ. **Exo.**
 133 Vt non comedant infectum. **Exo.**
 134 Vt non comedat extraneus Tharuma. **Leui.**
 135 Vt non comedat Tharuma domesticus sacerdotis. **Leui.**
 136 Vt non comedat inquilinus sacerdotis Tharuma. **Leui.**
 137 Vt non comedat pollutus Tharuma sacerdotis. **Leui.**
 138 Vt non comedat de sanctificatis filia sacerdotis nupta alicui. **Leui.**
 139 Vt non comedatur sacrificium sacerdotis. **Leui.**
 140 Vt non comedantur carnes de hacaot. **Leui.**
 141 Vt non comedantur sanctificata quæ scienter sunt maculata. **Deutero.**
 142 Vt non comedatur decima secunda panis Hierusalem. **Deutero.**
 143 Vt nō vtāt secūda vini extra. **Deu.** 144. Vt nō comedat decima secūda olei extra. **Deu.**
 145 Vt non comedatur primogenitum completum extra. **Deutero.**
 146 Vt non comedant sacerdotes hacat. **Deutero.**
 147 Nec assam extra atrium. **Deutero.**
 148 Vt non comedantur carnes holocausti. **Deutero.**
 149 Vt non comedantur carnes sanctificatæ anteq; fundatur sanguis. **Leui.**
 150 Vt non comedat aduena de sanctis sanctorum. **Leui.**

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

- 151 Vt non comedat primitias sacerdos anteq̃ ponantur in atrio. Deutero.
- 152 Vt non comedatur decima secunda in pollutione Hierusalem anteq̃ redimatur. Deut.
- 153 Vt non comedatur decima secunda in la. Deutero.
- 154 Vt non expendatur precium decimae secundae in aliis vsibus nisi in cibo & potu. Deute.
- 155 Vt non comedatur fructus non decimatus. Exo.
- 156 Vt non preponatur Tharuma primitiis, nec decima prima Tharumę, nec decima secunda primae: sed secundum ordinem extrahantur primo primitiae, postea Tharuma maior, deinde decima prima, postea secunda. Exo.
- 157 Vt nō morent̃ reddere vora. Deu. 158 Vt nō ascēdat̃ in solennitatib⁹ sine oblatiōe. Ex.
- 159 Vt non transgrediatur ad quae se obligauit. Nume.
- 160 Vt non ducat sacerdos scortum vxorem. Nu. 161 Vt nō ducat repudiātam. Nume.
- 162 Vt non ducat violatam. Nume. 163 Vt non ducat maior sacerdos viduam. Nume.
- 164 Vt non intret sacerdos in sanctuarium cum vestibus ruptis. Leui.
- 165 Vt non intret sacerdos in sanctuarium capillis male compositis. Leui.
- 166 Vt non exeat maior sacerdos hora ministerii extra atrium. Leui.
- 167 Vt non polluat̃ maior sacerdos super alienis mortuis. Leui.
- 168 Vt non polluat̃ idem etiam in propinquis mortuis. Leui.
- 169 Vt non intret maior sacerdos super mortuum. Leui.
- 170 Vt non accipiat tribus Leuitarum sortem in terra. Leui.
- 171 Vt non accipiat eadem tribus partem spoliū cum intrauerit in terram. Deu.
- 172 Vt non scindant capillos super mortuū. Deu. 173 Vt nō comedāt bestiā pollutā. Deu.
- 174 Vt non comedant piscem pollutum. Deu. 175 Vt nō comedāt volucrē pollutam. Deu.
- 176 Vt non comedant volatile quod graditur super quatuor pedes. Deutero.
- 177 Vt non comedatur quadrupes qđ incedit super manibus. Deutero.
- 178 Vt non comedant omnem serpentem. Deuter.
- 179 Vt non comedant serpentem de fructu procedentem cum exit ad aera. Deutero.
- 180 Vt non comedant quę non habēt pinnulas in aquis & squamas. Deutero.
- 181 Vt nullū morticinū comedāt. Exo. 182 Vt nō comedant carnē in agro interfectā. Exo.
- 183 Vt nō comedāt membrum animalis. Deu. 184 Vt nō comedāt neruum femoris. Deu.
- 185 Vt non comedant sanguinem. Leui. 186 Vt non comedant adipem. Leui.
- 187 Vt non comedant carnem cum lacte. Exo. 188 Vt non coquant carnem in lacte. Leui.
- 189 Vt non comedant carnes bouis lapidati. Leui.
- 190 Vt non comedant panem nouum ante Pascha. Leui.
- 191 Vt non comedant tostum de nouis frugibus. Leui.
- 192 Vt non comedant grumas de nouo. Leui.
- 193 Vt non comedant fructus arboris plantatae de nouo in primis tribus annis. Leui.
- 194 Vt nō comedant mixturam vineae. Deu. 195 Vt non bibant vinum mixturae. Deuter.
- 196 Vt non comedant neq; bibant sic sectantes comestationem & ebrietatem. Deut.
- 197 Vt non comedāt in die expiationū. Leui. 198 Vt nō comedāt fermētū in Pascha. Leui.
- 199 Vt nō comedāt fermētū cū mixtura. Ex. 200 Vt nō cōedāt fermētātū a meridie. Deu.
- 201 Vt non appareat fermentatū. Deu. 202 Vt non appareat fermētātū in domibus. Deu.
- 203 Vt non inueniatur fermentum in domibus inantea. Deutero.
- 204 Vt non bibat Nazareus vinū, nec aliquid ex vite. Leui. 205 Vt nō comedat vuas. Leui.
- 206 Vt non comedat vuas passas. Leui. 207 Vt non comedat azimum. Leui.
- 208 Vt nō comedat grana vuarū siue arillos. Leui. 209 Vt nō polluat̃ sup mortuū. Leui.
- 210 Vt nō intret in domum vbi iacuerit mortuus. Leui. 211 Vt non tondeat capillos. Leui.
- 212 Vt non metatur totus ager. Leui. 213 Vt non colligantur spicae remanentes. Leui.
- 214 Vt non tollatur quicquid remanet in vinea. Leui.
- 215 Vt non colligatur manipulus oblitus. Deu. 216 Vt non seminet̃ur semina mixta. Deu.
- 217 Vt non seminentur diuersa in vinea. Deu. 218 Vt nō misceant̃ diuersa gña aīaliū. Deu.
- 219 Vt diuersae species animalium non laborent simul. Deutero.
- 220 Vt nō ligetur os bestię laborantis. Deu. 221 Vt nō laboreť terra in anno septimo. Deu.
- 222 Vt non laboretur vinea eodem anno. Deutero.
- 223 Vt non metantur fructus eiusdem sicut in aliis annis. Leui.

- 224 Vt non colligantur fructus arborum eiusdem anni. Leui.
 225 Vt non laboretur in anno iubileo. Leui. 226 Vt non metatur in eodem anno. Leui.
 227 Vt non colligantur fructus eiusdem anni. Leui.
 228 Vt non vendantur possessiones in terra Israel in perpetuum. Leui.
 229 Vt non permulentur possessiones Leuitarum cum aliis. Leui.
 230 Vt non relinquantur Leuitae. Deu. 231 Vt non exigant debita in septimo anno. Deu.
 232 Vt non dimittat dare mutuum pauperi licet annus vnus. Deutero.
 233 Vt nō iduret qn bñfaciat paup̃i. Deu. 234 Vt nō dimittat Hebreus seru⁹ vacu⁹. Deu.
 235 Vt non exigat debitum a debitore, sciendo qd non vnde exigat. Exo.
 236 Vt non det ad vsuram. Exo. 237 Vt non accipiat ad vsuram. Deutero.
 238 Vt non sit mediator inter datorem & acceptorem. Deu.
 239 Vt non sit fideiussor, nec testis inter eos. Deutero.
 240 Vt non remaneat merces mercenarii apud aliquem. Leui.
 241 Vt non accipiat pignus debitoris per vim. Leui.
 242 Vt non retineatur pignus eius cum fuerit necessarium. Deutero.
 243 Vt non impignoretur vidua. Deutero.
 244 Vt non impignorentur instrumenta comestioni necessaria. Deutero.
 245 Nō pignorabis molas. Deu. 246 Nō furentur. Exo. 247 Non furentur pecuniā. Exo.
 248 Vt non tollant per vim. Exo. 249 Vt non transferantur termini. Exo.
 250 Vt non opprimant in proximum. Leui. 251 Vt non negetur alicui pecunia sua. Leui.
 252 Vt non iuretur falsum pro pecunia sibi commissa. Leui.
 253 Vt non decipiant proximum in emptione vel venditione. Leui.
 254 Vt non decipiant eum verbo. Leui. 255 Vt non decipiant peregrinum verbo. Exo.
 256 Vt non decipiant in mercando. Exo.
 257 Vt non restituatur domino seruus qui fugerit in terram vestram. Exo.
 258 Vt non decipiat talis seruus. Exo. 259 Vt nō affligant orphanum vel viduam. Exo.
 260 Vt non recipiant seruitium a seruo Hebraeo sicut a Chanaan eo. Exo.
 261 Vt non vendant seruum Hebraeum sicut alium. Exo.
 262 Vt non faciant ipsum seruire sibi per violentiam. Exo.
 263 Vt non dimittant seruum extraneum pro seruo qui se vendidit ei. Exo.
 264 Vt non vendat seruam Hebraeam alii. Exo.
 265 Vt non subtrahant ei necessaria, scilicet victus & vestitus. Exo.
 266 Vt nō vedāt captiuam formosam. Deu. 267 Vt nō opprimatur sicut serua. Deutero.
 268 Vt non concupiscant rem proximi. Exo.
 269 Vt nō comedat operarius de fructu arboris dū existit in ipsa vel in cāna sua. Deutero.
 270 Vt non eleues falcem super messem proximi. Deutero.
 271 Vt non accipiat operarius de fructu collecto nisi quod tunc comedat. Deutero.
 272 Vt non celet rem perditam. Deu. 273 Vt non dimittat iumentum sub onere. Deutero.
 274 Vt non habeant mensuram iniquam, vel stateram. Deutero.
 275 Vt non habeant duas mensuras, vnam paruam, & alteram magnam. Deutero.
 276 Vt non iudicent iudicium iniustum. Deu. 277 Vt non accipiant precium. Deutero.
 278 Vt non honoretur potens vel maior in iudicio. Deutero.
 279 Vt nō timeat iudex malū hoīem. Deu. 280 Vt nō misereat paup̃is in iudicio. Deutero.
 281 Vt non iudicet iudicium iniquum homini malo. Deutero.
 282 Vt non misceatur ei qui damnum dedit in multa. Deutero.
 283 Vt non iudicet peregrino & orphano iniquum iudicium. Deutero.
 284 Vt non audiat vnus aduocatus nisi præsente aduersario. Exo.
 285 Vt non sequantur multitudinem in iudiciis animarum. Exo.
 286 Vt nō testificetur homo postq̃ testificatus fuerit. Exo.
 287 Vt non instituat iudex qui non fuerit sapiens in iudicium legis. Exo.
 288 Vt nō testificent falsum cōtra pximum. Exo. 289 Vt nō testificetur homo malus. Exo.
 290 Vt nō testificet p̃p̃i⁹ sanguinis. Deu. 291 Vt nō det iudiciū ad dictū vni⁹ testis. Deu.
 292 Vt non interficiatur qui non meruit. Exo.
 293 Vt non datur iudicium per præsumptiones. Exo. 294 Iustum non interficies. Exo.
 295 Vt non sit idem iudex & testis in iudiciis animarum. Nume.

Rabi Mossei Aegyptij: ductoris dubi.

- 296 Vt non interficiatur reus mortis donec iudicetur per capitulum domus. Nume.
297 Vt nō misereatur infidiatōri. Nume. 298 Vt non calumniētur in oppressum. Nume.
299 Vt non accipiant precium pro anima homicidæ qui debet interfici. Nume.
300 Vt non recipiant precium ab illo qui debet exulare in ciuitate refugii. Nume.
301 Vt non stent contra sanguinem proximi. Nume.
302 Vt non ponant offendiculum coram ignorante. Nume.
203 Coram ceco non ponas offendiculū. Nume.
304 Vt nō fiat additamentū in flagellis. XL. quæ dicuntur malcut. Nume.
305 Vt non sit susurro. Nume. 306 Vt non odiat fratrem. Leui.
307 Vt non rubore afficiat alium. Leui. 308 Vt non accipiat ultionem. Leui.
309 Vt non retineat inimicitiam. Leui. 310 Vt non accipiat matrem desuper filiis. Deut.
311 Vt non tondeatur capillus scabiosi capitis. Deuter.
312 Vt non depilentur signa lepræ. Deutero.
313 Vt non laboretur neq; seminetur locus in quo fuerit deceruicata vitula. Deutero.
314 Vt non teneat sponsus in primo anno ad aliqd eorū ad quæ tenetur populus. Deutero.
315 Vt non reseruetur vitæ magus. Deutero.
316 Vt non rebelletur contra dictum capituli maioris. Deutero.
317 Vt nihil addatur praeceptis legis. Deutero.
318 Vt nihil diminuatur de ipsis. Exod. 319 Vt non maledicatur iudici. Exod.
320 Vt nulli alii maledicatur. Exo. 321 Non maledicas surdo. Exo.
322 vt nullus maledicat patri vel matri. Exo.
323 Vt nullus percutiat patrem vel matrem. Exo.
324 Vt non maledicatur regi vel principi. Exo.
325 Vt nullum opus operetur in Sabbato. Exo.
326 Vt nullum opus fiat in prima die Paschæ. Exo.
327 Vt nullū opus fiat i septima die. Exo. 328 Vt nullum opus fiat in die pentecostes. Exod.
329 Vt nullum opus fiat in die mensis septimi. Exo.
330 Vt nullum opus fiat in die expiationum. Exo.
331 Vt nullum opus fiat in die tabernaculorum. Exo.
332 Vt nullū opus fiat i octaua die. Exo. 333 Vt nullus reuelet turpitudinē mris. Leui.
334 Nec nouerca. Leui. 335 Nec sororis. Leui.
336 Nec sororis patris & matris. Leui. 337 Nec filia filii. Leui.
338 Nec filia filia suæ. Leui. 339 Nec filia vxoris suæ. Leui.
340 Nec filia filii vxoris. Leui. 341 Nec sororis patris. Leui.
342 Nec sororis matris. Leui. 343 Nec vxoris fratris patris. Leui.
344 Nec nurus propria. Leui. 345 Nec vxoris fratris. Leui.
346 Nec sororis vxoris. Leui. 347 Nec mulieris menstruata. Leui.
348 Nec mulieris maritata. Leui. 349 Vt nullus coeat cum iumento. Leui.
350 Vt nullus coeat cum viro. Leui. 351 Vt nullus reuelet turpitudinem patris. Leui.
352 Non fratris patris. Leui.
353 Vt nullus faciat aliquid de iis quæ possunt ipsum inducere in incestum, vel in adulterium, licet non perpetret illa. Leui.
354 Vt nulla nubat nato de scorto. Leui.
355 Non ingreditur mancer in ecclesiā Domini. Leui. 356 Vt non sit meretrix. Leui.
357 Vt non ducat repudiator repudiatam quæ alii nupserit, etiam ipso mortuo. Leui.
358 Vt non nubat vxor fratris defuncti nisi fratri eius. Leui.
359 Vt non dormiat oppressor vi cum oppressa. Leui.
360 Vt non dimittat vxorem suam quæ obiecit ei nomen pessimum. Leui.
361 Vt non castrent masculum cuiuscunq; speciei. Leui.
362 Vt non ducat eunuchus in ecclesia domini. Leui.
363 Vt non constituatur rex qui sit de aliena gente. Leui.
364 Vt non multiplicet rex equos, nec vxores. Leui.
365 Vt non multiplicet argentum & aurum. Leui.

FINIS.

Tabula Capitum

Sequitur Tabella Capitum trium Librorum Rabi Mossei de dubiis perplexis seu (vt dicunt) insolubilibus veteris testamenti.

Capita Lib. i.

	Præfatio inuocatio & procemium. fo.	i.
1	Imago & similitudo quō accipiuntur.	v.
2	Vtrū peccatū Adæ fuerit cā intelligētiē ei⁹. v	v.
3	Similitudo & figura quō accipiuntur.	vi.
4	Videre & respicere.	vi.
5	De præparatione intellectus humani ad intelligenda diuina.	vi.
6	Nasci quomodo accipiat.	vi.
7	Mulier quomodo accipiat.	vii.
8	Frater quot modis accipiat.	vii.
9	Cathedra quot &c.	vii.
10	Ascendere & descendere quot.	vii.
11	Sedere quot modis accipiat.	vii.
12	Surgere quot modis accipiendum.	viii.
13	Stare quot modis dicatur.	viii.
14	Homo vt sit nomen æquiucum.	viii.
15	Scala nomen æquiucum.	viii.
16	Petra nomen æquiucum.	viii.
17	De occultatione doctrinæ Iudaicæ.	viii.
18	Appropinquare & tangere æquiuoca.	viii.
19	Plenum multifariā accipitur.	viii.
20	Altum & excelsum sunt æquiuoca.	viii.
21	Transire est verbum æquiucum.	ix.
22	Venire multa notat.	ix.
23	Exitus, Exire seu Egredi & reuerti, quot modis accipiuntur.	ix.
24	Ire & ambulare quot.	ix.
25	Habitatio nomen æquiucum.	ix.
26	Q. lex locuta est idiomate hominū seu humano, & quomodo.	x.
27	Pes est nomen æquiucum.	x.
28	Tristitia est nomen æquiucum.	x.
29	Comedere seu deuorare &c.	xi.
30	De multiplici diuersitate intelligibiliū.	xi.
31	De difficultate intelligēdi.	xi.
32	De modo docendi paruulos.	xii.
33	De quinq; causis quæ prohibent addiscere sapientiam spiritualem.	xii.
34	Q. nihil sit cōe Creatori & creature.	xiii.
35	Ira in deo qualis sit.	xiii.
36	Facies seu vultus.	xiii.
37	Post particula quomodo accipiat.	xiii.
38	Cor est nomen multiplex.	xiii.
39	Spiritus & ventus.	xv.
40	Anima est nomen æquiucum.	xv.
41	Viuere & mori sunt æquiuoca.	xv.
42	Ala est nomen æquiucum.	xv.
43	Oculus est æquiucum.	xv.
44	Audire est verbum multiugum.	xv.

Totius operis.

45	Inquisitor & demonstrator	xv.
46	Videre & Audire & similia, quō dicantur esse in deo.	fo. xvii.
47	Quō audiuit & vidit deus.	ibidem.
48	Incorporeitas angelorum.	ibidem.
49	Fides quid sit.	xviii.
50	Entium diuersitas.	xviii.
51	Q. oīs attributio fiat quinq; modis.	xviii.
52	Error credentium dispositiones corporales esse in deo.	xix.
53	Q. Moyses duo petiit a deo.	xx.
54	Q. Corporeitas oīs remoueatur a deo.	xxi.
55	Similitudo & Cōparatio inter q̄ sint.	xxi.
56	Q. deus est necesse esse. Entisq; quēnam sit vnitas & multiplicitas.	xxi.
57	Negationes de Deo q̄ sint verē sine dubitatione: Affirmationes aut ambigū.	xxii.
58	Questio quomodo cognoscatur Deus.	xxiii.
59	Exemplum ad dei cognitionem.	xxii.
60	Tetragrammaton nomen dei	xxiiii.
61	Bñdictio p nomen dei tetragramatō.	ibi.
62	De hoc nomine dei: Sum qui sum	xxv.
63	De nomine dei in generali, & de nomie Adonai & Gloria.	xxvi.
64	Sermo qui Creatori attribuitur, creatus est, non aternus.	xxvi.
65	Tabulæ legis opera sunt dñi.	xxvi.
66	Dicere & Quiescere dei.	xxvi.
67	Q. in deo intelligens, intellectus, & intellectus idem sint.	xxvii.
68	Q. Causa prima sit deus.	xxvii.
69	Ascendere est verbū æquiucum.	xxviii.
70	Scientiā apud hebreos esse deperditam & nō nihil de Talmud.	xxix.
71	Q. mūd⁹ sit vn⁹: & q̄ videat q̄si homo.	xxx.
72	Questiones quatuor cōplectentes duodecim narranda.	xxxii.
73	Probationes q̄ mundus sit de nouo creatus, folio	xxxvi.
74	Probationes de vnitate creatoris.	xxxvii.
75	Probationes quibus remouetur omnis corporeitas a Creatore.	xxxviii.
	Capita libri Secundi.	
1	Propositiones. xxvi. de eētia creatoris.	xxxix.
2	De iis quæ sequuntur ex prædictis. xxvi. propositionibus.	xl.
3	Corpus quintū, videlicet Coelū, vtrū sit generabile & corruptibile.	xli.
4	De opinionibus Aristotelis circa generationem & corruptionem Coeli.	xli.
5	Q. Coelum haberet animam.	xlii.
6	Q. coeli sint animalia rōnalia.	xlii.
7	Q. Angelus sit ens, & quale ens. Et de effectu eius.	xliii.

Tabula Capitum

8	Q ² angelus sit nomen æquiuocum, & rur-	xlvi.
	sus nonnulla de coelis.	xlvi.
9	Sonitus seu sonos esse in coelis.	xlvi.
10	Numerus coelorum & ordo planetarum.	xlvi.
11	Q ² mundus a coelo regatur.	xlvi.
12	Rationes de numero coelorum.	xlvi.
13	Q ² o ² nouū habeat causam efficiētē.	ibidē.
14	Opiniones hominū de antiquitate & de crea-	xlvi.
	tione seu nouitate mundi.	xlvi.
15	Rationes Aristotelis quas posuit de æterni-	xlvi.
	tate mundi.	xlvi.
16	Q ² o ² es rationes Aristotelis pbātes æternita-	xlvi.
	tem mūdi nō sunt demonstratiue.	xlvi.
17	De demonstratiōe vera: & q ² antiq ² tas mundi	xlvi.
	non sit demonstrata: nec impossibile sit	xlvi.
	mundum esse nouum.	xlvi.
18	Q ² omne nouum sit generatum	xlvi.
19	Q ² Creator nō exit de potētia ad actū.	l.
20	Aristotelis credulitas circa deū & vniuersū.	l.
21	Probatio Aristotelis, q ² naturalia non sint se-	lii.
	cundum accidens.	lii.
22	Opinio dicentium mundum semper fuisse:	lii.
	et tamen a deo esse.	lii.
23	Rationes & opiniones philosophantium, de	lii.
	diuersis.	lii.
24	De varietate & inæqualitate dubitationū,	lii.
	& q ² abiicienda est vetus opinio volenti	lii.
	in sapientia vera proficere.	lii.
25	De Epicyclis & Eccentricis.	lii.
26	Q ² non propter legē credatur mundus esse	lv.
	creatus.	lv.
27	Q ² coeli sint de luce vestimenti Dei: et terra	lvi.
	de niue Throni eius.	lvi.
28	Q ² mundum debere corrumpi nō habeatur	lvi.
	ex lege.	lvi.
29	Q ² quidam putauerunt Salomonem credi-	lvi.
	disse æternitatem mundi.	lvi.
30	De obscuritate quæ est in dictis prophetarū,	lvii.
	et q ² quilibet propheta habeat propriū	lvii.
	modum loquendi.	lvii.
31	De differētia inter primum & principiū.	lx.
32	De causa obseruationis sabbati.	lxi.
33	De tribus opinionibus circa pphetiā.	lxi.
34	Q ² Moyse solus audiebat verba domini ad-	lxii.
	se loquentis.	lxii.
35	De eo quod scriptum est: Ecce ego mitto an-	lxiii.
	gelum meum.	lxiii.
36	Q ² prophetia Moyse sit excellētissima: & qui-	lxiii.
	bus rationibus.	lxiii.
37	Quid sit realiter prophetia.	lxiii.
38	De splendore intellectus qui effunditur sup	lxiii.
	intellectum hominum: & de differentia	lxiii.
	effusionis eiusdem, fo.	lxiii.
39	De audacia hominis.	lxiii.

Totius operis.

40	Q ² lex Moyse preferatur aliis.	lxv.
41	Q ² cōsuetudo sit potētissima.	lxvi.
42	De statu prophetiæ in actu pphetadi.	lxvi.
43	De prophetia per similitudinem.	lxvii.
44	De similitudinibus & speciebus prophetiæ	lxvii.
	in visione vel in somnio.	lxvii.
45	De prophetiæ gradibus.	lxviii.
46	Q ² multa quæ dicunt in prophetiis fuerint	lxix.
	tū in visione & nō in re.	lxix.
47	De prophetiis per metaphoram.	lxx.
48	Q ² omne nomen habeat causam.	lxx.

Capita Lib. III.

1	Q ² sapientes Iudæi prohibuerint pateface-	lxxi.
	re arcana legis.	lxxi.
2	De diuersitate facierū, & q ² homines nominē	lxxi.
	tur aliquando noībus animalium quib ⁹	lxxi.
	assimilantur, vt Ezechie. i.	lxxi.
3	De visione Ezechielis.	eodem.
4	Expositio eiusdem de Mercaua.	lxxii.
5	Q ² Rotæ quas vidit Ezechiel sint coeli, vbi &	lxxiii.
	Ionathæ expositio.	lxxiii.
6	Cur Ezechiel dixerit visiones dei & non vi-	lxxiii.
	sionem seu visio.	lxxiii.
7	De ratione difficili in Mercaua in motu p-	lxxiii.
	phetiæ.	lxxiii.
8	De inquirendis in de Mercaua.	lxxiii.
9	Q ² non cōtingat corruptio nisi ex parte ma-	lxxiiii.
	teriæ.	lxxiiii.
10	De difficultate intelligendi Creatorē.	lxxv.
11	De priuatione q ² ascēdit in cor loquētiū.	lxxv.
12	Q ² contrarietas opinionū ex priuatione seu	lxxv.
	ignorantia proueniat.	lxxv.
13	Mala quare eueniant	lxxv.
14	Causa vniuersalis essentia.	lxxvii.
15	De mensuris coelorum & stellarum, & de di-	lxxviii.
	stantiis eorum a nobis	lxxviii.
16	Vtrum secūdū potētiā diuinā cōtraria pos-	lxxix.
	sint esse in eodem.	lxxix.
17	De scientia dei respectu singulariū.	ibidem.
18	De prouidentia dei opiniones quinq ² .	lxxx.
19	Q ² species & ceteræ secūde intentiones sint	lxxxii.
	in intellectu.	lxxxii.
20	Q ² genera omnium perfectionum sint in ipso	lxxxii.
	Creatore.	lxxxii.
21	Q ² scientia Dei nō innouetur.	lxxxiii.
22	Differentia inter scientiam propriam & aliē	lxxxiii.
	nam.	lxxxiii.
23	De Iob vtrum fuerit ens verum an similitu-	lxxxiiii.
	dinarium tū.	lxxxiiii.
24	De Iob, vtrum mala eius fuerint scita & in-	lxxxv.
	ducta a deo.	lxxxv.
25	De tentatione, & sex locis in quibus fit men-	lxxxvi.
	tio eius.	lxxxvi.

Tabula Capitum.

26	Vtrum deo conueniat agere propter finem: an non.	lxxxvii.
27	Vtrū Deus agat propter finem.	lxxxviii.
28	De ratione præceptorum diuinorū.	lxxxix.
29	Legis finis, qualis est tollere de mentibus ho- minum superbiam.	lxxxix.
30	De credulitate erronea pgenitorū Abrahæ, et de fide ipsius Abrahæ	xc.
31	De opinionibus antiquorū quæ sunt debiles & erroneæ.	xcii.
32	Q ² inquisitio legis grauis sit quibusdā: & q ² lex utilis sit.	xcii.
33	Q ² naturalia ostēdūt pietatē Dei.	xcii.
34	Q ² concupiscentia lege tollatur.	xciii.
35	Q ² lex extraneā rationē nō cōsiderat.	xciii.
36	Q ² pcepta diuisa sint ī q̄tuordecī ptes.	xciii.
37	De causis & rationibus præceptorum primæ partis supradictæ.	xcv.
38	De secundæ partis præceptis.	ibidem.
39	De præceptis terciæ partis.	xcvii.
40	De præceptis quartæ partis.	eodem.
41	De præceptis quintæ partis.	xcviii.
42	De præceptis sextæ partis.	eodem.
43	De præceptis septimæ partis.	c.
44	De præceptis octauæ partis.	ci.
45	De præceptis nonæ partis.	eodem.
46	De præceptis decimæ partis.	ibidem.
47	De præceptis vndecimæ partis.	ciii.
48	De præceptis duodecimæ partis.	cv.
49	De præceptis decimetertie partis.	cv.
50	De præceptis decimequartæ partis	eodē.
51	De expositione verborū difficilium legis.	cix.
52	De corroboracione antedictorum: & de serui- tio Deo debito.	cx.
53	De hominis conuersatione & moribus: & de cōmercio cum intellectu.	cxii.
54	De expositione trium nominum, quæ sunt misericordia, iudiciū, & iustitia.	eodē.
55	De hoc nomine Sapientia.	eodem.
56	De. ccxviii. pceptis seu mandatīs dñi affirma- tiuis: & de inductione opi. bonarū.	cxiii.
57	De. ccclxv. prohibitionib ⁹ seu præceptis dñi negatiuis.	cxvi.

Sequit tabella serie l^raria vocū & sentētiarū in
dicto opere explanatarū aut insigniū, quaten⁹ ea
colligere p tpe datū est. Sūt aut in triplici disci-
mine. nā quedā sunt in marginib⁹ adscripta, eaq²
foliis distinguere satis videbitur: qdā in frōte ca-
pitū, q̄ aut foliorū tm numero aut etiā capitū dis-
cernemus. Quedā vero notata non sunt: eaq² fo-
liū & numero & particula, indicabimus.

Tabel. Alphabe.

A braham & ei ⁹ mores scdm gē- tiles. xc. ca. xxx.	Aīaz pmanētia. xxxviii
Abrahę fides & pgeni- torę ei ⁹ incredulitas. xc	Anima. xv. ca. xl.
Abstractas itelligētias nō pōt hō comprehē- dere. xliii.	Anima coelī an sit de ⁹ . fo. xxviii.
Accidēs nō est in Deo. fo. xviii.	Appropinquare, & qd deo appropinquare. fo. viii. cap. xvi.
Accidentia accidentiū fundamenta sunt co- gnitu difficilia. xlv.	Aqua sapiētīę. xi.
Adę peccatū vtrū fue- rit cā itelligentię ei ⁹ . fo. v. cap. ii.	Aquas diuisit. lx.
Adæ filiī ante Seth & post Abel nō habuerūt veram formā huma- nam. fo. vi. linea vlti.	Araboth. xxviii. pte. iiii.
Adā scdm gētiles. xc.	Arborum fructificatio. fo. xciii. parte. vi.
Adonai & gloria. xxvi.	Arcana sapiētię igno- ramus. l.
Aequiuoca apud He- breos. lix.	Arcana legis nō licuit patefacere. lxxi. cap. i.
Aeternitatis mūdi ra- tiōes. xlvii. nō sunt de mōstratiue. xlviii.	Aristotelis ppositiones de antigatē mūdi nō sunt certę. xxxix.
Affirmationes de deo sunt ambigue. xxii. ca- pitu. lvii. xxiii.	Aristotelis opiniones de natura coelorum. fo. xli. capi. iiii.
Agens ex intentione & voluntate pōt agere diuersa. liii.	Aristotelis rationes de æternitate mūdi. xlvii ca. xv. non sunt demō- stratiue. xlviii.
Agere ppter finē vtrū cōueniat deo. lxxxvii. ca. xxvi. & fo. lxxxviii. cap. xxvii.	Aristotelis credulitas circa deum & vniuer- sum. l. cap. xx.
Ala. xv. cap. xlii.	Aristotelis opinio de essentia mūdi. liii.
Alexandri dictū insi- gne. liiii.	Aristotelis dicta de cœ- lis a sphaera lunę vsq; ad centrū terrę sunt oīa vera, reliqua verifi- milis. liiii.
Altum & excelsum. fo. viii. ca. xx.	Aristotelis & Platonis opiniones an destru- ant fundamenta legis diuine. lv.
Ambulare & ire. ix. capi. xxiiii.	Arithmetice utilitas. fo. xii.
Angelorum incorpo- reitas. xvii.	Arma non accipiēda mulieri. xcvi. p. ii. & iiii.
Angelū esse ens, & qle ens, & de effectu ei ⁹ . xliii. ca. vii.	Ascendere, dñari & c. fo. xxviii.
Angelus est nomē æq- uocū. ibidem. ca. viii.	Ascēsus & descē ⁹ dei. x
Angeli duo sunt homi- ni cuiq; dati. lxxxv.	Attributio quincuplex fo. xviii.
Anhelit ⁹ retētio suffo- cat foetū in vtero. xv.	Attributa in deo. xix.
	Attribuēdo aliqd crea- tori elongatur homo dupliciter ab eo. xxiii.
	Audacia hoīs. lxxv
	Audire. xv. cap. xliiii.

Tabula

Alphabetica.

Audire & videre dei. xvii.
Benedictio p tetragrama
 tō nomē dñi. xxiii.ca.lxi.
 Blasphemia qd sit. xliii.
 Bonitas virtutum vnde. lxiii.
 Brachium dextrum.xcvii.p.v.
 Breuitas.i.modicitas intellect⁹
 humani. xii.
Candelę exēplo pbat silitu
 do cōferre itellectui. iiii.
 Cathedra. vii.ca.p.ix.
 Causę septē destructiōis repto
 rū in aliquo libro. iiii.
 Causę ipediētes sapiētiā spūa
 lem. xxii.ca.p.xxxiii.
 Causę sūt quatuor: quarū tres
 cōiungunt in deo. xxvii.
 Causa prima deus. xxvii.
 Cā prima ablata nihil sit.xxviii
 Cā tpe pcedit effectum. liii.
 Cā essentię vniuersalis. lxxvii.
 Circūcisionis cā. cviii.fit in in
 fantia propter tria. ibidem.
 Clauis scientię pphetarū. iiii.
 Coelum mihi sedes est. vii.
 Coeli sunt de luce vestimenti
 dei. lvi.ca.p.xxvii.
 Coelestia corpa sunt viua.xxxi.
 Coeloz i inferiora virtutes.xxxi
 Coeli si quiescerent vniuersum
 periret. xxxi.
 Coelū vtrū sit generabile & cor
 ruptibile. xli.ca.p.iii.
 Coelum habere animā.xlii.ca.v
 Coelorum numerus. xlii.
 Coeli sūt aīalia rōnalia.xlii.c.vi.
 Coelorum soni. xliiii.ca.p.ix.
 Coelorum numer⁹.xliiii.ca.p.x.
 Coelo effluunt quatuor. xliiii.
 Coeloz numerū rōnes. xlv.
 Coelum coeli domino. lv.
 Coeloz mēsurę & distātię. 78.
 Cognitio dei. xxii.&.xxiii.
 Coitus quadrupedū inspectio,
 quare sit phibita. cviii.
 Comedere. xi.ca.xxix.
 Comparatio inter q sit. xix.
 Cōpatio & similitudo. xxi.
 Complexio seu cōstitutio hoīs
 impedit disciplinā. xliii.
 Cōcupiscētiā lex aufert.xciii.
 Cōsanguineis etiā nocētib⁹ te
 netur hō benefacere. c.
 Cōsuetudo vet⁹ dediscēda.liii.
 Cōsuetudinis potētia. lxyi.

Cōtraria nō posse coniungi in
 eodē non arguit in deo aliqua
 impotētiā. xxxvii.
 Cōtraria vtrū possint simul in
 esse eidēp potētiā dei. lxxix.
 Cōuersatio hoīs & mores. cxii.
 Cor quō sit in deo. xvi.
 Cor. xliii.ca.p.xxxviii.
 Cordis in aīali motus & coelo
 rū cōpatio. xxxi.
 Corporeitas nō ē i deo.xxxviii.
 Corp⁹ quītū videlicet coelum
 vtrum sit gnabile & corrupti
 bile. xli.ca.p.iii.
 Creatori & creaturę nihil est
 cōmune xliii.
 Creator non exit de potētia ad
 actum. l.ca.p.xix.
 Creator nō refert ad tps nec ad
 locum. xix.
 Creator facit singularia. xxvii.
 Creator an sit aīa coeli. xxviii.
 Creator quō iūgatur mūdo in
 suo regimie nescimus. xxxii.
 Creatoris vnitas. xxxvii.
 Creator similis est fonti vndiq;
 mananti. xlv.
 Creator difficile itelligit. lxxv.
 Credeta vel credata. cxii.
Damna data a bestiis.
 fo. xcviii.p.ter.
 Danielis libri an ppheti
 ci. lxix.
 Dæmones dicti sunt hoedi.ciii.
 Decolatiōis aīaliū ratio. cvi.
 Demōstratio tm vniuersaliū.35
 Demōstrator. xv.ca. xlv.
 Demōstratio vera q antiqtas
 mūdi nō ē demōstrata. xlviii.
 Demonstratione scitorū idē est
 iudiciū. lxii.
 Descēdere & Ascēdere.vii.c. x.
 Desideriū sciendi. xii.
 Deū habere formā humanam
 putant multi. v.
 Deo appropinquare. viii.
 Dei ascēsus & descēsus. x.
 Deo cur sensus & membra at
 tribuerūt hoies. xvi.per to.
 Deus quō audit & videt. xvii.
 Deus nō est definibilis, nec in
 eo est accidēs. xviii.
 Deus quō dicat misericors.xx.
 Deus est necesse esse. xxi.
 Deo quatuor sūt auferēda,xxi.

Deus quō cognoscat. xxii.
 Deus nō est forma rerum mē
 talis. xxvii.
 Deus est causa prima. xxvii.
 De⁹ hitaculū mundi,& an for
 ma.xxviii. Est icorpore⁹. xxx
 viii.Plures esse nō pnt. xli.
 Deū eē cām & vniuersū causa
 tū credidit Aristoteles. l.
 De⁹ an sciat singularia. lxxix.
 Deus an agat ob finē.77.& seq.
 Deuorare. xi.ca.p.xxix.
 Dialecticę necessitas. xliii.
 Dicere & quiescere dei. xxvi.
 Differētia scientię pprię ab a
 liena. lxxxiii.
 Difficiliū expositio. cix.
 Dispōnū creator opinio. xviii.
 Dispōnes corpales nō eē in deo
 vt opinantur. xix.
 Diuīnatio an sit pphetia. lxii.
 Docēdi puulos mod⁹.xii.ca. 32.
 Doctrinę alioz apti. lxiii.
 Doctrinę occultatio.viii.c.xvii.
 Dubitationū inēqualitas. liiii.
Ecce ego mitto angelum
 meum. lxiii.
 Efficiens nō variat varia
 tis effectibus. xix.
 Egredi & reuerti. ix.ca.xxiii.
 Entium diuersitas. xviii,xxi.
 Entiū diuīso in tria. xlv.
 Epicycli & Eccētrici. liiii.
 Epicuri opinio. xlvii.
 Esaię loquēdi modus. lvii.
 Essentiā dei respiciētes pposi
 tiones. xxxix.ca.i.&.xl.
 Excelsum & altum. viii.
 Exēplū temere studētiū. xlii.
 Exēplū ad dei cognitionē.xxiii.
 Exire & exitus. ix.ca.xxiii.
 Expositio verborū difficiliū.cix.
 Ezechielis visio. lxxi.& seq.
Fabula de arbore. xci.
 Fabula de Tamut. xci.
 Fabulosa fides. xci.p.to.
 Facies in hebraico dicif aspect⁹
 a videndo. vi.par.i.
 Faciē meā nō videbīs. ix.
 Facies seu vultus. xliii. par.v.
 Facierū diuersitas. lxxi.
 Fames & sitis. xi.
 Festū paschatīs, pentecostes, et
 tabernaculorum, ci.
 Fides quid sit. xviii.

Tabella Alphabetica.

Figura & similitudo. vi.ca.iii.
 Filii Adę post Abel & añ Seth
 nō habuerūt verā formā hu-
 manā nec Adę. vi.in fine.
 Finis intētionis vniuersorū et
 recursus in vnum finē. xxviii.
 Finis legis est tollere e mēribus
 hoīm supbiā. lxxxix.ca.xxix.
 Finis oratiōis & lectiōis leg. cx
 Foetus in vtero suffocatio. xv.
 Foet⁹ i vtero quō crescat. xlix.
 Formam Plato & ceteri phi vo-
 cāt masculum. viii.
 Formarū in vltimam formā re-
 cursus. xxvii.
 Forma est causa esse rei. xxviii.
 Forma triplex. lii.
 Fundauit terram sup stabilita-
 tem suam. lyii.
Genera qualitatis. xix.
 Gēna oīm pfectionū sunt
 i creatore. lxxxii.ca. xx.
 Genera pfectionū in hoīe. cxlii.
 Geometrię vtilitas. xii.
 Gloria & Adonai. xxvi.
 Gradus pphetię. lxii. lxviii.
Habitatio. ix.
 Habitaculū mūdi de⁹. 28.
 Heliseus cur fact⁹. lxxiiii.
 Hocdi sūt demones. ciii.
 Hoeth & hofeth differētia. cxi.
 Hircus Neomenię. ciiii. par. v.
 Homicidiū qñ sit licitū. xcvi.
 Homo. viii. cap. xliii.
 Hoīm differētia triplex. xlii.
 Hō est minor mūdus. xxxii.
 Homo indiget societate. cvi.
Idolatrę nō credūt q sit a-
 lius deus pter deum. xlii.
 Ignis diuersi effectus. xix.
 Ignorantes deum hoīes quales
 sint estimādi. cx.
 Imago ē equiuocū: & qd sit Fa-
 ciam⁹ hoīem ad imaginē no-
 stram. fo. v. ca. i. & par. iii.
 Imaginatio aīalium. xxxv.
 Impotētia nō est in deo nō pos-
 se cōiūgere cōtraria. xxxvii.
 Insitio arboris in aliā speciem
 quare sit phibita. xcvi.
 Instrumentorū rō. xvi.
 Intellect⁹ ē hoīs pfectio. v. Eius
 ad diuina ppatio. vi. habet ter-
 minū. xi. Intelligibiliū diuersi-
 tas & itelligēdi difficultas. xi.

Intellect⁹ intelligēs & intellectū
 sunt idē in deo. xxvii.
 Intellect⁹ opatio qñ sit. xxxv.
 Intellect⁹ diligit rē intellectuā q
 est a se. liii. in prin.
 Intellectus splendor. lxiii.
 Intelligētiās abstractas hō cōp-
 hēdere nō pōt. xliii.
 Intelligētia prima est a creatore
 & secunda a prima. liii.
 Intelligētię quō fluāt abinuicē
 & sint causę coelorum. liii.
 Intellect⁹ rerū scriptarū nō eq̃
 tur itellectui rerū visarū. cix.
 Intētionēs secundę. lxxxii.
 Iob vtrum vere fuerit. lxxxiiii.
 vtrū mala ppeffus sit. lxxxv.
 Ira in deo qualis sit: & q nō nisi
 in idololatrās. xliii.
 Ire & ambulare. ix. ca. xliii.
 Ys & yssa i hebraico. vii. ca. vii.
 Iudiciū, iustitia, mīa. cxii.
Lex locuta ē idiōmate hu-
 mano. x.
 Lex Moyfi pferē aliis. 65.
 Lex quō dicat recta. ibidē
 Lex nō est naturalis. lxvi.
 Legū ciuiliū finis. lxvi.
 Legis finis tollere superbiam.
 fo. lxxxix.
 Lex est vtilis, & ei⁹ inq̃sitio qui
 busdā grauis. xcii.
 Lex nō considerat rationē extra
 neam. xciii.
 Lex cur sit Moyfi data. cv.
 Legis orationis & lectionis qui
 sit finis. cx.
 Libellus repudiū. cvi.
 Libri huius intentio. ii.
 Libri hui⁹ nomē & noīs. cā. ii.
 Libri veterū errorum. xcii.
 Linguae hebraicę castitas. lxxv.
 Locus. vii. ca. viii.
 Lux creata in prima die. lx.
 Lux principiū generatiōis. lxi.
Mala qre eueniāt. lxxv.
 Mala q passus ē Iob vtrū
 sint pscita & inducta a
 Deo. lxxxv.
 Materia dicit foemina. viii. Est
 duplex. xxxvii. lvi. Triplex. lii.
 Materia & forma sūt equoce in
 elemētis & in coelis. xxxviii.
 Materiā stellarū nō esse mate-
 riam coelorum. li. liii.

Materia cā est corruptiōis. 74.
 Maxillarum ratio. xcvi. par. v.
 Mercauę rationes. lxxiii. bis.
 Mercurii sphaera. xliii.
 Meretrices & scorta cur sint in
 lege prohibita. cvi.
 Mezeraua. xciii.
 Miraculorum ratio. lix.
 Misericordia, iudiciū, iustitia. cxii.
 Misericors quō dicat deus. xx.
 Misna. xcix.
 Moyse p absconione faciei acce-
 pit premiū diuine visionis. vi.
 Moyfi prophetia excellit. lxiii.
 Moyse petiit duo a deo: & q in-
 tellexit omnia creata. xx.
 Moyfi cur sit data lex. cv.
 Mores prauī an sint in hoīe tan-
 tū ex parte materiæ. iiii. par. i.
 Mores & cōmercii hominis cū
 intellectu. cxii.
 Mori & viuere. xv. cap. xli.
 Motor coeli nō est corpus extra
 ipsū: nec est potētia diffusa per
 corpus: nec est potētia ipartibi-
 lis: & horum probatio. xl.
 Motores primi non possunt esse
 plures. xla tergo.
 Motus localis necessitas. xvi.
 Motus continuus. xxxiii.
 Motus sphericū causę. xliii.
 Mulier. vii. cap. vii.
 Mundum esse nouum nō est im-
 possibile. xl viii. cap. xvii.
 Mūd⁹ ē vn⁹ & quasi vn⁹ hō. xxix.
 Mundus minor homo. xxxii.
 Mūdi antigtatis aut creationis
 opiniones. xlv. cap. xliii.
 Mundum semper fuisse & tamē
 a deo esse opinantes. liii.
 Mundus non pendet necessario
 a creatore. liii.
 Mundi aternitatē sequitur plu-
 ra icōueniētia q nouitatē. liii.
 Mundus creditur creatus nō tā-
 tum propter legem. ly. ca. xxvi.
 Mundum debere corrūpi nō ha-
 betur ex lege. lvi. cap. xxviii.
 Mundum esse de nouo. xxxvi.
 Mūdū esse possibile esse. ibid. i. fi.
Nasci. vi. cap. vi.
 Naturalia non esse secun-
 dum accidens. lii.
 Naturalia oñdūt pietatē dei. cxii.
 Necessē esse est deus. xxi.

Tabella Alphabetica.

Necessitas vniuersi quomodo non sit a deo. &c. lii. in fine.
 Negationes de deo non habent dubitationem. xxii. cap. lvii.
 Nominis huius libri causa. ii.
 Nominum quedam sunt equoca, quedam transumptiua: quedam abigua. f. ii.
 Nominationes seu agnominationes seu attributa dei. xix.
 Nomina omnia dei sumpta sunt ab operibus propter tetragrammaton. xxxiiii.
 Nomen dei in generali. xxvi.
 Nouum omne habet causam efficientem. xlv. & xlix.
 Nouum habet causam. lxx.
 Numeri coelorum rationes. xlv.
Oblatio sacerdotum quare debeat comburi. ciii.
 Occultatio doctrinae. viii. ca. xvii.
 Oculus. xv. cap. xliii.
 Oculi obtenebrantur in tristitia subiecta, & illuminantur in letitia: & quare. lvii. in fine.
 Olei sancti utilitas. cii.
 Opiniones stultae de deo. xxxiiii.
 Opinio vetus deponenda. liii.
 Opiniones quinque de prouidentia dei. lxxx. cap. xviii.
 Opinionum similitudines. lxxxvi.
 Orationum multipliciter. xxiii.
 Ordo planetarum. xliii. ca. x.
 Ordo poenarum legalium. xcix.
 Os non comminuetis in illo: & causa quare nullum os frangebant in sacrificio paschali. ciii.
Parabola omnis habet duas facies. iii.
 Parabola pulchra. cix.
 Paruos docendi modus. xii. c. 32.
 Pascha cur septem diebus agatur. f. ci.
 Patriarchae & Moyses, manserunt in fine perfectionis erga deum. cx.
 Peccatum Adae utrum fuerit causa intelligentiae eius. v. cap. ii.
 Pentecostes festum. ci.
 Perfectio hominis. v. cxiii.
 Perfectio omnis in deo. lxxxii.
 Pes. x. cap. xxvii.
 Petra. viii. cap. xvi.
 Phi & loquens disputatio. xxxiiii.
 Planetarum ordo. xliii. cap. x.
 Plato vocauit materiam feminam, & formam masculinam. viii.
 Plenum. viii. cap. xix.

Poena talionis. xcvi.
 Poenae grauitas vel leuitas attenditur ex quatuor. xcix.
 Poenarum legalium ordo. xcix.
 Poena quae infligebatur non a lege, sed a sapientibus ad terrorem, dicitur malat vel maltut. c.
 Pollutus quare non debeat comedere de applicatione. ciii.
 Polluti cur non intrabant sanctuarium, & pollutio triplex. cv.
 Porci esus cur vetitus in lege. cvi.
 Post varie accipitur. xiiii. p. vi.
 Potentia eget subiecto. xxvii.
 Praeceptorum ratio. lxxxix.
 Praeceptorum in xiiii. diuisio. xciii.
 Praecepta primae & secundae partis. xc.
 Tertiae & quartae. xcvi. Quinta & sextae. xcvi. Septimae. c. Octauae. Nonae & decimae. ci. Undecimae. ciii. Duodecimae. cv. Decimae tertiae. cvi. Decimae quartae & vltimae. cvi.
 Praecepta. 218. affirmatiua. 114. Et ccclxv. negatiua. cxvi.
 Praeparatio ad prophetiam. lxxiii.
 Principium & primum. lx.
 Principium generationis. lxi.
 Priuatio scientiae humanae. lxxv.
 Propheticae scientiae clauis. iii.
 Prophetiarum obscuritas & prophetarum modus loquendi. lvii.
 Prophetiam concernentes operi. lxi.
 Prophetiae gradus. lxii.
 Prophetiae Moysi excellentia. lxiii.
 Prophetarum discrimina. lxxiii.
 Prophetiae cessationis causa. lxxiii.
 Prophetarum virtutes. lxxv.
 Prophetiae status. lxxvi.
 Prophetia per similitudinem. lxxvii.
 Prophetiae similitudines. lxxvii.
 Prophetiae gradus. lxxviii.
 quod auferatur ante mortem. ibidem.
 Prophetica multa in visione tantum & non in re contigerunt. lxxix.
 Prophetiae per metaphoram. lxx.
 Propositiones. xxvi. de essentia creatoris. xxxix. c. i. ex ipsis sequentia. xl.
 Prouidentiae dei operi. lxxx.
 Psalmi, Qui habitat in adiutorio &c. continentia. cx.
 Pueri non sunt sapientiae spiritualis capaces. xiii.
Qualitatis generum quatuor: quorum nullum est in deo. xix.

Quatuor remouenda a deo. xxi.
 Quaternarius mirabilis. xlv.
 Quaestio de homine, an factus sit ut cetera animalia secundum intellectum: & responsio. v.
 Quaestio an sit substantia omnino simplex &c. xix.
 Quaestiones. xii. narrandorum. xxxii.
Ratiões Aristo. de aeternitate mundi. xlvii. & xlviii.
 Phorum de diuersis. liii.
 Recursus in unam formam. xxvii.
 in unum finem. xxviii.
 Rectoris ciuitatis debet esse plura opera pietatis quam poenae. xx.
 Regimini aliorum idonei. lxxiii.
 Repudii libellus. cvi.
 Respiciere & videre. vi. cap. liii.
 Reuerſi. ix. cap. xxiii.
 Abbatis obseruatio. lxi.
Sacerdotum oblatio quare debeat comburi. ciii.
 Salomon qualiter puerit ad secreta legis. iii.
 Salomone an crediderit aeternitatem mundi. lvi. ca. xxix.
 Salomone fuisse sapientiorē omni homine qualiter sit intelligendum. cxiii.
 Sancti quare non nunquam patient afflictionem. cx.
 Sanctuarii cur non licebat intrare pollutis. cv.
 Sanguinem quare non licuerit Iudeis comedere. ciii.
 Sapientiam addiscere impediunt septem causas. xii. ca. xxxiii.
 Sapientia explicatur. cxii. ca. lv.
 Sapientia Salomonis. cxiii.
 Scala. viii. ca. xv.
 Scientiae propheticae clauis. iii.
 Sciendi desiderium. xii.
 Scientiae dicuntur vna. xv.
 Scientia Hebraeorum perit. xxix.
 Scientia dei respectu singularium qualis sit. lxxix.
 Scientia dei non innouatur. lxxxiii.
 Scientia propria & aliena. lxxxiiii.
 Scorta cur sint inhibita. cvi.
 Sectis tribus contra. xxix.
 Secundae intentiones sunt in intellectu: ut species generum &c. lxxxii.
 Sedere. vii. ca. xi.
 Sensum apprehensio. xxxv.
 Septenarius per multitudinem. lviii.
 Sermo dei creatus est. xxvi.
 Seruitium deo debitum. cix. cap. lii.

Tabella

Alphabetica.

Seth secundum gentiles. xc.
 Similitudo cōfert ad intellectū, vt
 pbat exēplo candelæ. iiii.
 Similitudo & imago. iiii. cap. v.
 Similitudo & figura. vi. ca. iiii.
 Similitudo quid. xxi.
 Similitudo & cōparatio. xxi.
 Similitudo pulcherrima. xxiii.
 Simplex tm̄, puenit ex simplice
 & nō qdlibet e quolibet. liii.
 Sol in medioplanetarum. xliiii.
 Solē adorari solitū. ci. parte. v.
 Solennitatum vtilitas. cv.
 Somniū ē species pphetiæ. lxiii.
 Sonitus coelorum. xliiii. cap. ix.
 Species & ceteræ secūde intētio
 nes sunt in intellectu. lxxxii.
 Sphæræ, & qd nihil ē vacuū iter
 eas. xxx. Earū centra & nume
 rus. ibidem in fine.
 Spherarum numerus. xliiii.
 Sphæra Veneris & Mercurii.
 folio. xliiii.
 Spiritus ventus. xv. parte. ii.
 Stare. viii. capitulo. xiii.
 Stellæ, sphæræ octauæ. lii.
 Sum qui sum. xxv.
 Surgere. viii. cap. xii.

T Abernaculorū festum. ci.
 Tabulæ legl opa dñi. xxvi.
 Talionis poena. xcvi.
 Talmud. xxix.
 Tangere. viii. cap. xv.
 Tempus, & de eo opi. xxxiii.
 Tēpus est accidēs motus. xxxix.
 Tēpus ē difficile cognitu. xlv.
 Tentatio & ei⁹ mētio. lxxxvi.
 Terra est de niue throni Dei.
 lvi. cap. xxvii.
 Terra dicit multipliciter. lx.
 Tetragrāmaton nomen. xxiii.
 p ipm bñdictio ibidē. lxi.
 Theophili. xciii.
 Transire. ix. ca. xxi.
 Tristitia. x. cap. xxviii.
V Ariatis effectib⁹ nō cōri
 nuo variat efficiēs. xix.
 Veneris sphæra. xliiii.
 Venire. ix. ca. xxii.
 Verbū dicēdi est equocū. xxvi.
 Veritas qb⁹ modis appareat. ii.
 Veritatē impediunt tria appre
 hendere. xi.
 Veritas qua cura acquirat. liiii.
 Vnitas creatoris. xxxvii.
 Vniuersi ad hominem similiter

do. xxxii.
 Vniuersū est quasi vn⁹ hō. xliiii.
 Vniuersum esse a deo scdm Ari
 stotelem. xlvii.
 Vnū nō est qd corp⁹ habet. xliiii.
 Volūtas dicitur equiuoce de no
 bis & de separatīs. l.
 Videre & respicere. vi. cap. iiii.
 Vinum quare sit prohibitū. cvi.
 Vini nocumenta. ibidem.
 Virtus colligatiua & virtutes i
 corpe nutritibili, & de virtute ac
 tractiua. xxxi.
 Visa plus faciunt ad intellectū,
 q scripta. cix.
 Visio quid sit, & vnde dicat. lxi.
 Visio Ezechielis. lxxi.
 Visiones dei cur dixerit. lxxiii.
 Visitans peccata patrū in fi. xx.
 Vitula deceruicata. xcvi.
 Viuum, sapiēs, potēs, volēs. xix.
 Viuere & mori. xv. cap. xli.
 Vtilitas solennitatum. cv.
 Zelata applicatio. ciii. par. iii.
 Zelotes & vltor deus. xx.

ταλ.

FINIS Rabi Mossei ductoris dubitantium
 seu perplexorum, Anno . MDXX . ad
 nonas Iulias: Opera Iodoci Badii
 Ascensii: cum gratia & priuile
 gio in triēnium proximum,
 Annuente literatorum
 omnium Meccē
 nate

L. Ruze.

Maimonides, Moses,

Rabi Mosei Dux seu director dubitantium aut perplexorum

Paris 1520

2 A.hebr. 180

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10140241-0